Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 1

Електронний журнал

січень 2017

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 1

січень 2017

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Видавець – ФОП Лібуркіна Л. М.

Затверджено на засіданні вченої ради університету протокол № 4 від 22.12.2016 р.

Періодичність – щомісяця
Мова видання – українська, російська, англійська, французька, німецька

Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради

Редакційна колегія
Пономаренко В. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Внукова Н. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Гонтарева І. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця ***(науковий редактор)***
Дікань Л. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дороніна М. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дорохов О. В. – канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Іванов Ю. Б. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Кизим М. О. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Клебанова Т. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Малярець Л. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Назарова Г. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Орлов П. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пилипенко А. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця ***(заступник головного редактора)***
Попов О. Є. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пушкар О. І. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Ястремська О. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Поштова адреса засновника:

61166, Україна, м. Харків, пр. Науки, 9а, ***Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця***

Головний редактор – ***Пономаренко В. С.*** *Конт. телефон: (057)702-03-04*

Поштова адреса редакції:
61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд
Тел.: *(057)702-07-38, 702-07-28*
E-mail: *vydav@hneu.edu.ua*

Поштова адреса видавця:
61001, Україна, м. Харків, а/с 870

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.
Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.
Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2016

ЗМІСТ

Аветісян В. А. Ідентифікація стадії фінансового розвитку із застосуванням матриці фінансових стратегій Ж. Франшона та І. Романе 11

Айметова О. В. Особливості регламентування запасів у обліковій політиці підприємства 14

Аксьонова К. С. Фінансові результати підприємства: сутність і зміст 17

Амалієва Е. З. Концептуальні аспекти оцінювання фінансових ризиків 19

Андреасян Р. Г. Коллизионные вопросы правового регулирования международноторгового мореплавания 22

Андрейко Я. С. Упровадження контролінгу як методу попередження кризового стану підприємства 25

Афанасьєва М. О. Емпіричне дослідження фінансового забезпечення антикризового управління банком 27

Афанасьєва М. О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості 31

Бадяєв О. В. Ринок платіжних карток України: проблеми й перспективи 34

Байрачна А. В. Особливості податкових різниць з податку на прибуток 37

Байрачна А. В. Теоретичні особливості визначення понять «податкова звітність» і «фінансова звітність» 39

Бердишев В. О. Особливості звільнення директора господарського товариства 42

Білецька О. Ю. Судовий прецедент як джерело права 44

Білостоцький В. Ю., Клименко С. С. Податок на додану вартість, акцизний збір та їх облік 46

Бойко О. М. Сутність і класифікаційні аспекти банківських ризиків 49

Бондаренко В. В. Особливості організації обліку на туристистичних підприємствах 52

Bondarenko M. O. Legislation regulation of social advertising in the different countries 54

Борщевська Т. О. Механізми фінансової стабілізації машинобудівного підприємства 56

Брагіна К. Ю. Проблеми організації управлінського обліку на підприємстві та шляхи їх вирішення 59

Вайло Я. Ю. Узагальнення методів оцінювання прибутковості банку 62

Васильченко І. В. Напрями раціонального управління дебіторською заборгованістю 65

Васильченко І. В. Проблеми обліку й аналізу дебіторської заборгованості та шляхи їх вирішення 67

Ващук Т. Ю. Проблеми забезпечення захисту персональних даних 69

Вергун Т. В. Напрями вдосконалення первинної документації на агрофірмі ТОВ «Надія» 71

Відоменко П. М. Основні аспекти й перспективи запровадження контролінгу інвестиційних проектів на підприємстві 74

Гайдук О. С. Проблеми оплати праці в бюджетній сфері та шляхи її вдосконалення 77

Головата К. К. Узагальнений методичний підхід до управління витратами на підприємствах машинобудування за кризових умов....80

Головіна А. О. Проблеми визначення корпоративних прав як рухомого майна....83

Голозубова Ю. В. Стратегічна карта як інструмент управління фінансовою безпекою підприємства....85

Гончаров П. В. Проблеми електронного адміністрування податку на додану вартість 88

Горяник О. В. Проблеми правового регулювання ліквідації неплатоспроможного банку 91

Гречко О. Ю. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом банку із застосуванням методів кластерного аналізу....94

Григорова Ю. В. Правовий статус біженців і переміщених осіб у міжнародному праві 97

Грінченко А. О. Роль грошово-кредитної політики НБУ у забезпеченні цінової стабільності в країні....99

Грипась Т. О. Правове регулювання інтернет-реклами в Україні 103

Гукасян А. С. Міжнародно-правове регулювання офшорного бізнесу в Україні й у світі 106

Davitadze N. Legal regulation of labor migration in Ukraine 109

Данилевський В. Є. Правове регулювання цін на ринку «B2B» в Україні....110

Даниленко В. С., Абросімов Е. О. Особливості створення на підприємстві резерву сумнівних боргів 113

Дежнюк Л. Ю. Обґрунтування вибору методу нейтралізації фінансових ризиків підприємства із застосуванням методу аналізу ієрархій 115

Дежнюк Л. Ю. Оцінювання факторів впливу на рівень фінансового ризику підприємства із застосуванням економіко-математичних методів 120

Демченко К. О. Розвиток бухгалтерського обліку в Китаї: історія та сучасність....123

Дерюжко В. О. Правове регулювання ліцензування медичної практики 126

Дзюба А. В. Правове регулювання діяльності офшорних банків 129

Дорожко В. Ю. Економетричне моделювання факторів впливу на доходи місцевих бюджетів 132

Древаль А. А. Правові аспекти реалізації захисної функції профспілок 135

Drobna Y. Discrimination in the employment process in Ukraine 137

Дубосар О. В. Побудова структурно-функціональної моделі процесу управління капіталом банку 140

Дубосар О. В. Прогнозування структури капіталу банку із застосуванням моделі фінансового левериджу 145

Дудник О. М. Оцінювання й оптимізація фінансового стану банку 148

Дяченко О. О. Напрями вдосконалення процесу управління запасами на виробничому підприємстві 152

Дяченко О. О. Управління виробничими запасами в процесі діяльності підприємства 154

Yena D. V. Comparative characteristic of the legislative regulation activity of the companies in Ukraine and Japan 157

Павлова А. П., Енгибарян Л. Т. Препятствия на пути эффективного взаимодействия субъектов малого предпринимательства с регистрационным аппаратом в Украине 159

Загреба Н. С. Правове регулювання діяльності громадських організацій в Україні 161

Зіміна А. В. Загальний аналіз переваг і недоліків застосування методів побудови функції витрат 164

Іванов О. І. Концептуальні аспекти управління прибутком банку 167

Ільїна О. В. Аналіз кредитного портфеля банку як основний етап реалізації його кредитної політики 170

Калініна В. Ю. Проблеми правового регулювання банківської таємниці 172

Калініченко Я. К. Регулювання проблеми смертної кари в міжнародному праві 175

Карбан О. В. Особливості обліку видатків бюджетних установ і відображення їх у звітності 178

Карбан О. В. Особливості застосування АВС-костингу уа підприємствах України 180

Katsy S. I. Legal regulation of outsourcing in information computer technology 182

Кийко С. Н. Роль международного коммерческого арбитража в решении споров, возникающих в международном экономическом праве 185

Кінах І. М. Застосування таксономічного аналізу для оптимізації фінансової безпеки підприємства 187

Кириленко М. С. Правові засади здійснення збутової діяльності на зовнішньому ринку 190

Климюк А. А. Международное интеллектуальное право как механизм защиты инноваций предприятия 192

Kobzar T. O. Protection of corporate image 195

Коваленко А. В. Аналіз структури страхового ринку України 197

Ковальова М. Д. Фінансовий стан суб'єкта господарювання: сутність і зміст 200

Ковальчук М. М. Особливості відображення розподілу прибутку в бухгалтерському обліку 203

Колесник В. А. Роль учетной политики в управлении предприятием 205

Коник В. Г. Групування підприємств машинобудування України із застосуванням кластерного аналізу 207

Корнющенко А. С. Технологія оцінювання фінансового стану банку 211

Косенко Є. Р. Проблеми обліку виробничих запасів аграрних підприємств 215

Косюга А. В. Правове регулювання управління якістю продукції 217

Кравченко Г. В. Стратегічний аналіз середовища функціонування підприємства електроенергетичної галузі 221

Крапівцева Г. А. Кластеризація підприємств машинобудівної галузі за фінансовою стійкістю 224

Лапоног Д. В. Співвідношення lex mercatoria та міжнародного приватного права 229

Леонов М. Я. Проблеми регулювання трудових відносин за умов соціально-економічної нестабільності 230

Лисенко Е. Ю. Сутнісна характеристика гудвілу підприємства 233

Литинська Ю. О. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості 236

Лихольот Т. О. Порівняльна характеристика управлінського та фінансового обліку 238

Ломака Я. О. Цільове управління витратами як засіб підвищення конкурентоспроможності продукції 241

Мажуга К. О. Основні елементи системи попередження та виявлення податкових правопорушень 243

Майборода В. Р. Визначення поняття договору комерційної концесії та його характеристика 245

Мелєх А. С. Значення фінансової звітності для господарської діяльності підприємства 247

Мелєх А. С. Мінімізація собівартості продукції як засіб підвищення конкурентоспроможності підприємства 250

Мелєх А. С. Проблема вибору облікової політики підприємства 253

Мельник К. В. Проблеми ліцензування підприємницької діяльності 255

Мілінтєєва Р. Є. Класифікація витрат підприємства для прийняття управлінських рішень 257

Мовчан А. С. Проблеми валютного регулювання в Україні 260

Мокрицкая И. А. Отдельные аспекты регулирования рекламы на телевидении 263

Мокрицький І. К. Переваги та недоліки застосування краудфандингу 265

Морозова Г. А. Особливості справляння податку на додану вартість 268

Морозова М. В. Правове регулювання міжнародних морських перевезень 270

Морозова Г. А. Управлінський облік як інформаційна основа ефективного управління підприємством 273

Морозова Г. А. Фінансова звітність як джерело прийняття управлінських рішень 275

Мостова Л. Ю. Методичні підходи до визначення рівня фінансової безпеки банку 278

Мулико А. В. Організація обліку фінансових інвестицій 281

Наумова М. В. Використання методу аналізу ієрархій в управлінні депозитними операціями банку 283

Никифорова К. В. Державне регулювання конкурентоспроможності українських підприємств 286

Обозна Ю. С. Механізм формування прибутку українських підприємств 289

Овчаренко В. М. Правове регулювання депозитних операцій банку 292

Олійник В. В. Фінансові стратегії управління капіталом підприємств приладобудування, електронної та електротехнічної промисловості України 294

Ореховський О. В. Страховий ринок України: проблеми та напрями їх подолання 297

Осадча К. А. Управлінський облік як основа ефективної системи управління банком 299

Осадча К. А. Специфіка застосування спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість в Україні 302

Павленко М. В. Сутність і зміст поняття «фінансові результати підприємства» 304

Пасічніченко Д. І. Право на страйк та його реалізація, можливі правові наслідки страйку 307

Пастушко А. І. Напрями оптимізації кредитного портфеля банку.....310

Петренко Є. І. Сучасний стан і напрями реформування системи обліку доходів від операційної діяльності.....312

Петренко І. С. Дитяча праця в контексті соціальних трансформацій 314

Плюшкіна А. Л. Організація кредитної діяльності банків за сучасних умов розвитку економіки країни 317

Полякова Н. О. Дослідження досвіду формування фінансових систем різних країн 320

Помазан А. В. Особливості оподаткування малих підприємств.....323

Помазан А. В. CVP-аналіз як метод управління витратами.....326

Понуренко А. Л. Отдельные правовые аспекты повышения конкурентоспособности в современных условиях.....328

Попов В. Є. Сутність управління фінансовими результатами підприємства.....330

Порошина А. О. Правове регулювання кредитних відносин в Україні 333

Пульна Н. П. Сучасний стан і перспективи розвитку кредитування в Україні.....335

Рєзнікова А. В. Управління фінансовою стійкістю підприємства за умов нестабільного зовнішнього середовища.....338

Репіхова Г. О. Проблеми правового регулювання права інтелектуальної власності на торговельну марку в Україні.....341

Руденок С. Є. Особливості оцінювання основних засобів у бухгалтерському обліку за МСБО 16 та ПСБО 7.....344

Савченко М. П. Діагностування дебіторської заборгованості підприємства із застосуванням контрольних карт Шухарта.....347

Савченко М. П. Удосконалення методів контролю дебіторської заборгованості підприємств із застосуванням сучасних інформаційних технологій.....350

Сакало Д. В. Банківська система за умов економічної нестабільності 354

Семенова А. О. Правове становище учасників процесу банкрутства 357

Сергієнко А. О. Проблемні аспекти системи обліку дебіторської заборгованості підприємства.....360

Середа Л. А. Особливості складання статуту підприємства.....363

Симперович Е. А. Развитие информационных технологий
в бухгалтерском учете 365

Сирадоєва А. О. Особливості оподаткування дивідендів
у різних країнах 368

Солодка К. А. Правове регулювання біржової діяльності 370

Софеніна П. С. Особливості механізму оподаткування прибутку
українських підприємств 372

Становихіна Є. П. Бухгалтерський облік готельних послуг 375

Стародубов С. В. Проблеми й напрями вдосконалення обліку
на малих підприємствах 376

Стрілець О. Л. Зміст і сутність фінансових результатів підприємства
як економічної категорії 379

Субота В. О. Особливості обліку в спеціальних зонах
ілнноваційного типу.....382

Таманова Д. О. Особливості обліку виплати заробітної
плати за ринкових умов.....384

Татевосян Д. А. Особливості ведення бухгалтерського обліку
в стоматологічних установах.....387

Тимченко Л. М. Роль управлінського обліку та проблеми його
організації на сільськогосподарських підприємствах.....389

Трояченко М. В. Застосування методу Сааті при прийнятті
управлінських рішень 393

Трояченко М. В. Побудова стратегічної карти реалізації
стратегічних цілей банку 397

Ужвій М. В. Структурно-функціональне моделювання процесу
формування фінансової стратегії 400

Fedorushchenko D. The necessity of corporate codefor regulation
of labor relations at the company.....405

Филиппських О. С. Застосування методу аналізу ієрархій
при виборі стратегії антикризового управління банком.....408

Фіненко Д. А. Вплив інфляції на банківську діяльність.....412

Фурсова А. Ю. Вибір стратегії зниження ймовірності
банкрутства підприємства на основі використання
методу аналізу ієрархій 414

Хаврюта Д. В. Обґрунтування вибору стратегії управління
кредитними ризиками банку із застосуванням
матричного підходу 418

Хаврюта Д. В. Оцінювання впливу факторів зовнішнього
середовища на рівень кредитного ризику банку.....422

Чернічкіна А. В. Аналіз формування фінансових результатів
у сучасній вітчизняній банківській системі 425

Чернишов О. В. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища банківської системи із застосуванням методик PEST-аналізу та SWOT-аналізу 428

Чернишов О. В. Удосконалення процесу управління кредитним портфелем банку за умов фінансової нестабільності 431

Черняк Н. І. Моделі антикризового управління машинобудівними підприємствами 435

Черняк Н. І. Структурно-функціональне моделювання процесу антикризового управління на машинобудівних підприємствах 438

Чионг Н. Х. Роль Организации Объединенных Наций в регулировании международных экономических отношений 441

Шамбурова В. О. Макроекономічний аналіз підприємств машинобудівної галузі України за рівнем фінансової стійкості 443

Шелест І. В. Сутність і підходи до управління оборотними активами підприємства 447

Шелест І. В. Теоретичні аспекти управління оборотними активами підприємства 449

Шинкаренко А. Є. Права людини та їх порушення в сучасному світі 451

Шудра Л. О. Правовий захист торговельної марки як об'єкта інтелектуальної власності 454

Щербина О. Е. Правове регулювання міжнародних перевезень залізничним транспортом 456

Якобсон В. В. Проблеми правового регулювання рекламної діяльності в Україні 459

Яниева Д. Д. Проблемы создания и функционирования общества совладельцев многоквартирного дома 462

ІДЕНТИФІКАЦІЯ СТАДІЇ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МАТРИЦІ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ Ж. ФРАНШОНА ТА І. РОМАНЕ

УДК 658.15[005.52:005.21]

Аветісян В. А.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Із застосуванням матриці Ж. Франшона та І. Романе проаналізовано можливі варіанти зміни фінансової рівноваги. Оцінено стратегічні альтернативи для вибору ефективних методів антикризового фінансового управління на основі матриці фінансових стратегій Ж. Франшона та І. Романе.*

Ключові слова: *підприємство, економіка, організація, фінансово-господарська діяльність, стадія фінансового розвитку, криза, антикризове фінансове управління, фінансова стратегія підприємства, матриця фінансових стратегій Ж. Франшона та І. Романе.*

Аннотация. *С использованием матрицы Ж. Франшона и И. Романе проанализированы возможные варианты изменения финансового равновесия. Оценены стратегические альтернативы для выбора эффективных методов антикризисного финансового управления на основе матрицы финансовых стратегий Ж. Франшона и И. Романе.*

Ключевые слова: *предприятие, экономика, организация, финансово-хозяйственная деятельность, стадия финансового развития, кризис, антикризисное финансовое управление, финансовая стратегия предприятия, матрица финансовых стратегий Ж. Франшона и И. Романе.*

Annotation. *Using the matrix of J. Francon and I. Romane possible options for changing the financial equilibrium are analyzed. Strategic options for choosing effective methods of anti-crisis financial management based on the matrix of financial strategies of J. Francon and I. Romane are estimated.*

Keywords: *enterprise, economy, organization, financial and economic activity, financial development stage, crisis, financial crisis management, financial strategy of the enterprise, matrix of financial strategies of J. Francon and I. Romane.*

Причинами кризового стану підприємств практично всіх галузей і секторів економіки України є не тільки вплив зовнішніх факторів, а й стан управління фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання. Така ситуація диктує необхідність постійного діагностування й упровадження до менеджменту спеціальних антикризових заходів як запоруки успішного функціонування підприємства.

Ідентифікація стадії фінансового розвитку є підґрунтям для використання ефективних методів і форм здійснення антикризового фінансового управління підприємством. Матриця фінансових стратегій Ж. Франшона та І. Романе є одним із найбільш ефективних методичних підходів до визначення стадії фінансового розвитку підприємства. Вона надає можливості спрогнозувати найближчі за часом критичні моменти, визначити допустимі межі ризику та виявити поріг можливостей підприємства [7]. Відтак питання ідентифікації стадії фінансового розвитку для застосування ефективних заходів і здійснення антикризового фінансового управління підприємством за допомогою матричних методів є досить актуальним.

Пов'язані із застосуванням матриці фінансових стратегій проблеми знайшли своє відображення в наукових працях Бланка І. А., Дорофеєва М. Л., Горяйнової С. Б., Горового В. М., Семенова А. Г., Стоянова Е. С. та ін. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених дослідженню використання матриці фінансових стратегій на практиці, її застосування при визначення стадії фінансового розвитку для вибору ефективних методів антикризового фінансового управління потребує подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є дослідження особливостей визначення стадії фінансового розвитку підприємства на основі матриці Ж. Франшона та І. Романе.

Основоположними категоріями матриці є:

$P_{ГД}$ – результат господарської діяльності;

$P_{ФД}$ – результат фінансової діяльності;

$P_{ФГД}$ – результат фінансово-господарської діяльності [4].

Розрахунок $P_{ГД}$, $P_{ФД}$ та $P_{ФГД}$ подано в табл. 1 [4; 5].

© Аветісян В. А., 2017

Таблиця 1

Розрахунок параметрів матриці Ж. Франшона та І. Романе

Категорія	Формула розрахунку
$P_{ГД}$	Брутто-результат експлуатації інвестицій – Зміна величини фінансово-експлуатаційних потреб – Виробничі інвестиції + Звичайні продажі майна
$P_{ФД}$	Зміна позикових коштів – Відсотки банку – Податок на прибуток – Виплачені дивіденди + Суми, що є отриманими від емісії акцій – Вкладені в статутні фонди інших підприємств кошти – Довгострокові фінансові вклади + Отримані відрахування від прибутку заснованих підприємств і доходи від інших довгострокових фінансових вкладів
$P_{ФГД}$	$P_{ГД} + P_{ФД}$

Залежно від результатів фінансової та господарської діяльності підприємства в матриці виділяють дев'ять типів фінансової стратегії, які об'єднують у три групи (рис. 1) [4].

Для зони успіхів (квадрати 4, 5, 6) характерним є додатний потік коштів хоча б від одного з видів діяльності. *Для* зони дефіциту (квадрати 7, 8, 9) характерним є відтік коштів хоча б за одним із видів діяльності [4].

А	Стадія фінансового розвитку	Гальмування	Стабілізація	Зростання	
		РФД < 0	РФД → 0	РФД > 0	
	$P_{ГД} > 0$	1. $P_{ФГД} \to 0$	4. $P_{ФГД} > 0$	6. $P_{ФГД} >> 0$	
	$P_{ГД} \to 0$	7. $P_{ФГД} < 0$	2. $P_{ФГД} \to 0$	5. $P_{ФГД} > 0$	
	$P_{ГД} < 0$	9. $P_{ФГД} << 0$	8. $P_{ФГД} < 0$	3. $P_{ФГД} \to 0$	В

Рис. 1. **Матриця фінансових стратегій Ж. Франшона та І. Романе**

Розглянемо ймовірний стан підприємства на матриці фінансової стратегії й можливі шляхи впливу на нього.

Квадрат 1. Батько сімейства. Фактичні темпи приросту його капіталу є меншими за можливі, тобто задіяно не всі ресурси.

Квадрат 2. Стійка рівновага. Підприємство не женеться за конкурентами й не є останнім на ринку.

Квадрат 3. Нестійка рівновага. Стан характеризується відсутністю власних вільних засобів і використанням привернутого капіталу.

Квадрат 4. Рантьє. Підприємство не використовує всі свої потенційні можливості щодо нарощування оборотних коштів або прискорення їх обігу. Наявні вільні засоби для здійснення проектів за використання позикового капіталу.

Квадрат 5. Атака. Надлишок власних засобів дозволяє розширити свій сегмент ринку.

Квадрат 6. Материнське товариство. Підприємство, що перебуває в цьому квадраті, створює дочірні підприємства.

Квадрат 7. Епізодичний дефіцит. Дефіцит ліквідних засобів через розбіжність термінів надходження й витрачання засобів.

Квадрат 8. Дилема. Незважаючи на збільшення довгострокових і поточних зобов'язань, підприємство постійно відчуває нестачу ліквідних активів.

Квадрат 9. Кризовий стан, необхідно зменшувати всі інвестиції або дробити підприємство.

Для побудови матриці використовуватимемо фінансову звітність ПАТ «Електромашина» за 2011–2015 рр. Результати розрахунку $P_{ГД}$, $P_{ФД}$ та $P_{ФГД}$ подано в табл. 2.

Як видно з табл. 2, у 2011 р. підприємство перебувало в квадраті 1 «Батько сімейства». Цей квадрат із зони успіхів матриці, а відтак темпи зростання капіталу менше можливих, отже, задіяно не всі наявні резерви ресурсів. За результатами 2013 р. підприємство не змінило свого стану, але в 2011–2012 рр. відбувається зростання майже всіх показників оборотності. Таким чином, стан підприємства можна вважати стійким, а результати його діяльності – позитивними.

Таблиця 2

Визначення стану підприємства в квадратах матриці Ж. Франшона та І. Романе

Показник	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
$P_{ГД}$	31504	37437	40847	52721	51106
$P_{ФД}$	-20520	-18063	-8064	-20129	-10458
$P_{ФГД}$	10984	19374	32783	50707	49091
Логічне значення $P_{ГД}$	РГД > 0	РГД > 0	РГД > 0	РГД > 0	РГД > 0
Логічне значення $P_{ФД}$	РФД < 0	РФД < 0	РФД ≈ 0	РФД < 0	РФД ≈ 0
Номер квадрата	1	1	4	1	4

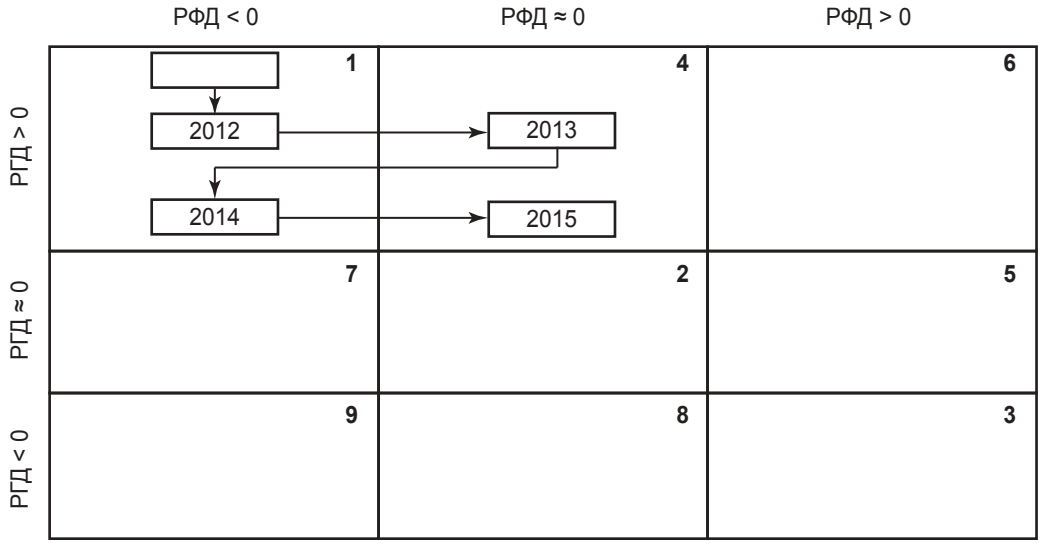

Рис. 2. **Стан ПАТ «Електромашина» в матриці Ж. Франшона та І. Романе, 2011–2015 рр.**

У 2013 р. підприємство переходить у квадрат 4 «Рантьє». З нього підприємство може переміститися в квадрати 1, 2, 7. У нашому випадку в 2013 р. спостерігаємо суттєве зростання дебіторської заборгованості. Замість того, щоб вкладати кошти у власний розвиток, підприємство надає своїм споживачам товарні кредити. У 2014 р. підприємство повертається до квадрата 1 «Батько сімейства», а в 2015 р. знову переміщується в квадрат 4 «Рантьє». За стабільної економічної ситуації, зростання чи стабільного рівня рентабельності та незначній конкуренції на ринку можливим є переміщення до квадрата 1, а за погіршення показників – до квадрата 7. За значного зростання рентабельності й прискорення оборотності коштів можливим є переміщення до квадрата 2. Із квадрата 4 підприємство може переміститися тільки в гірші квадрати. За рахунок фінансової діяльності підприємство може лише втримуватися в цьому квадраті, але не може поліпшити свій фінансовий стан. У 2015 р. на підприємстві відбувається поліпшення показників оборотності та зростання рентабельності. Але водночас проблемою для підприємства є неухильне зростання цін на енергоносії, матеріали та покупні комплектуючі. Через високі процентні ставки за кредитами, що обмежує використання кредитних ресурсів для поповнення оборотних коштів, та недосконаліть чинного законодавства можемо спрогнозувати незначне покращення фінансових показників підприємства найближчим часом.

Таким чином, найбільш вірогідним для підприємства в наступному періоді є переміщення в квадрат 1 «Батько сімейства». Відповідно до цього, актуальною стратегічною метою у розрізі антикризового фінансового управління підприємством є забезпечення стійкого економічного зростання для уникнення розвитку кризових явищ у діяльності підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Гаврильченко О. В.

Література: 1. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2004. 720 с. **2.** Бланк И. А. Финансовый менеджмент. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2004. 656 с. **3.** Горяйнова С. Б. Определение

стадии финансового развития предприятия в процессе разработки финансовой стратегии. *Інноваційна економіка.* 2011. № 4. С. 267–269. **4.** Дорофеев М. Л. Особенности применения матрицы финансовых стратегий Франшона и Романе в стратегическом финансовом анализе компании. *Финансы и кредит.* 2009. № 23 (359). С. 51–56. **5.** Горовий Д. А., Горова К. О. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни «Економічна діагностика». Харків: ХНАДУ, 2012. 56 с. **6.** Журавльова. І. В., Порожняк О. О. Практикум з навчальної дисципліни «Стратегічне управління» для студентів спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит» усіх форм навчання. Харків: ХНЕУ, 2014. 80 с. **7.** Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент: теория и практика. М.: Перспектива, 2010. 656 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ЗАПАСІВ У ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657:33.021

Айметова О. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано економічну сутність запасів і облікової політики підприємства, а також основні аспекти облікової політики стосовно запасів. Визначено особливості застосування різних елементів облікової політики. Обґрунтовано їх вплив на показники бухгалтерського обліку та фінансової звітності стосовно запасів.*

Ключові слова: *підприємство, організація, виробництво, класифікація, облік, запаси, облікова політика, вибуття запасів, методи оцінювання та відображення вибуття запасів, транспортно-заготівельні витрати.*

Аннотация. *Проанализированы экономическая сущность запасов и учетной политики предприятия, а также основные аспекты учетной политики в плане запасов. Определены особенности применения различных элементов учетной политики. Обосновано их влияние на показатели бухгалтерского учета и финансовой отчетности по запасам.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, производство, классификация, учет, запасы, учетная политика, выбытие запасов, методы оценки и отражения выбытия запасов, транспортно-заготовительные расходы.*

Annotation. *The economic essence of the reserves and accounting policies of the enterprise, as well as the main aspects of the accounting policy in respect of stocks, are analyzed. The specifics of the application of various elements of accounting policy are determined. Their influence on the indicators of accounting and financial reporting for reserves is substantiated.*

Keywords: *enterprise, organization, production, classification, accounting, stocks, accounting policy, disposal of reserves, methods for estimating and reflecting the disposal of stocks, transport and procurement costs.*

За сучасної економічної кризи доцільним є пошук найвигідніших варіантів для підприємницької діяльності, отримання якомога більших доходів за найменших витрат. Не останню роль при цьому відіграє правильне регламентування запасів у обліковій політиці.

Дослідженням особливостей управління запасами на підприємстві й окремо їх регламентування в обліковій політиці займалися Бутинець Ф. Ф., Пушкар М. С., Добрянська М. В., Барабановська Т. В., Кулик В. А. та ін. Але, незважаючи на чисельні наукові дослідження, мінливі умови сучасного економічного життя зумовлюють необхідність подальшого детального дослідження цієї проблеми.

Метою написання статті є виявлення особливостей регламентування в обліковій політиці методів оцінювання вибуття запасів усіма суб'єктами господарювання, незалежно від галузевої приналежності. Об'єктом дослідження є облікова політика. Предметом дослідження є вплив облікової політики на відображення вибуття запасів.

© Айметова О. В., 2017

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» обліковою політикою є сукупність принципів, методів і процедур, що є використовуваними підприємством для складання та подання фінансової звітності [1]. У цьому Законі визначено основні правила ведення бухгалтерського обліку, якими зумовлено необхідність формувати облікову політику. Основним призначенням облікової політики є визначення основоположних методів обліку для конкретного підприємства для складання фінансової звітності, що має відповідати стандартам, визначеним у П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Положення облікової політики фіксуються в наказі або розпорядженні керівника підприємства і затверджуються щороку, що є свідченням незмінності визначеної облікової політики, хоча законодавство не висуває таких вимог. На підприємстві також може бути розроблено безстроковий наказ, до якого надалі вноситимуться доповнення.

У П(С)БО 9 поняття «запаси» визначено як активи, що утримуються для подальшого продажу або для переробки під час виробничого процесу і будуть продані після переробки як готовий продукт виробництва чи використані в управлінні підприємством [2].

З огляду на різноманітність запасів їх класифікують за:

- місцем продукції в логістичному ланцюзі (матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готова продукція, тара, відходи);
- відношенням до етапів логістичної діяльності (у постачанні, виробничі, збутові, складські, транспортні, запаси вантажопереробки, сукупні);
- функціональним призначенням (поточні, страхові, підготовчі, сезонні, неліквідні);
- відношенням до посередників (запаси у постачальників, запаси у споживачів, запаси у торговельних посередників) [3].

Кулик В. А. як елементи облікової політики стосовно запасів визначає:

- порядок визначення одиниці аналітичного обліку запасів;
- способи обліку транспортно-заготівельних витрат, понесених на придбання запасів;
- методи оцінювання вибуття запасів;
- періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;
- способи обліку товарів;
- способи обліку готової продукції;
- способи оцінювання незавершеного виробництва [4].

У процесі формування облікової політики у розпорядчому документі слід зазначати одиницю обліку запасів. За чинним законодавством облік запасів може вестися за їх найменуванням або однорідними групами (видами). У розпорядчому документі про облікову політику необхідно вказувати кількість кожної облікової одиниці, що є визначуваним не тільки за видом натурального вимірника, використовуваним на підприємстві для обліку цих запасів (штуки, метри, літри тощо), але і за його величиною, розрядністю (грами, кілограми, тонни, міліметри, метри, кілометри тощо).

Є певні запаси, для яких можуть використовуватися різні натуральні вимірники. У такому разі вибирають один вид вимірювання і використовують для обліку всього обсягу запасів за всіма операціями. Якщо це неможливо, скажімо, якщо один і той самий запас надійшов на підприємство й обліковувався раніше у різних вимірниках, слід вибрати один із них та перевести інший.

Одним з етапів облікової політики стосовно запасів є метод обліку транспортно-заготівельних витрат. За П(С)БО 9 до транспортно-заготівельних витрат належать усі витрати на заготівлю запасів та оплата завантаження, розвантаження й транспортування, у тому числі страхування від ризиків під час перевезення. Транспортування може виконуватися безпосередньо підпорядкованим підприємству транспортом, чим зумовлено виникнення витрат щодо заробітної плати, палива, амортизації транспорту тощо [5].

Згідно з П(С)БО 9 «Запаси» оцінювання запасів при їх відпуску у виробництво, продажу або списанні здійснюється одним із методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу [2].

Метод ідентифікованої собівартості є незамінним для підприємства у разі використання підприємством запасів високої вартості або якщо вони не пов'язані між собою. Але недоцільним є використання цього методу за наявності великої кількості номенклатурних одиниць.

Дем'яненко І. С. та Олійник Т. О. вважають метод середньозваженої собівартості найпростішим під час застосування і дієвим у надання інформації [6]. Позицію цих науковців розділяють Крот Ю. О. та Посилаєва К. І., визначаючи простоту й доступність цього методу. Але слід ураховувати, що надходження та використання у великих обсягах запасів є трудомістким і, ймовірно, неефективним. Окрім того, цей метод оцінювання запасів є трудомістким у разі запізнення прибуткових документів, коли запаси вже списано і наведено результати за регістрами. Тому важливо, щоб всі дані було зібрано ще до закінчення звітного періоду, а результати відкориговано за останніми списаннями.

Недоліком методу ФІФО є те, що за його застосування зовнішні фактори економічного життя держави впливають на показники валового прибутку підприємства. За зростання цін і використання методу ФІФО валовий прибуток буде найвищим.

Метод нормативних затрат є базованим на застосуванні норм витрат, які затверджуються підприємством для виробництва одиниці продукції з урахуванням нормальних рівнів використання безпосередньо самих запасів. Метод ціни продажу доцільно використовувати в роздрібній торгівлі.

Одним з елементів є облік готової продукції, який можна здійснювати як за фактичною виробничою собівартістю, так і за продажними цінами. Згідно із П(С)БО 16 «Витрати» фактична виробнича собівартість готової продукції охоплює:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- змінні та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Облік готової продукції за фактичною виробничою собівартістю ведуть на середніх підприємствах із невеликим асортиментом готової продукції. Його недоліком є втрата контролю за наявністю та рухом готової продукції. Метод ціни продажу доцільно використовувати на великих підприємствах, на яких налагоджено масовий випуск продукції широкого асортименту. У такому разі випуск готової продукції з виробництва оприбутковується протягом місяця за продажними цінами, а облік і розподіл відхилення фактичної виробничої собівартості готової продукції від планової вартості здійснюють наприкінці місяця.

Під незавершеним виробництвом як об'єктом бухгалтерського обліку мають на увазі продукцію, що не пройшла всі стадії технологічної обробки, а також продукцію не повністю укомплектовану, таку, що не пройшла технічний контроль, і не готову до реалізації. Залишки незавершеного виробництва в натуральних вимірниках виявляють наприкінці місяця в процесі інвентаризації. В інвентаризаційному описі визначають незавершені об'єкти, їх кількість та одиниці виміру. Оцінювання вартості незавершеного виробництва може здійснюватися як до оцінювання готової продукції, так і після.

Таким чином, елементами облікової політики щодо запасів є одиниця обліку запасів; методи обліку транспортно-заготівельних витрат; методи оцінювання вибуття; база розподілу транспортно-заготівельних витрат, що прямо залучаються до первісної вартості запасів; періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів; призначення й умови використання запасів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **2.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Закон України від 20.10.1999 № 246 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99. **3.** Овсійчук О. В. Удосконалення організації обліку виробничих запасів. *Управління розвитком.* 2014. № 9. С. 81–83. **4.** Кулик В. А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. 373 с. **5.** Дутчак І. Б. Особливості обліку транспортно-заготівельних витрат. *Сталий розвиток економіки.* 2011. № 4 (7). С. 229–232. **6.** Олійник Т. О., Дем'яненко І. С. Вибір методу оцінки виробничих запасів на промислових підприємствах в умовах кризи. URL: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52841.doc.htm.

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ І ЗМІСТ

УДК 658.153 (477)

Аксьонова К. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено морфологічний аналіз поняття фінансових результатів діяльності підприємства. За допомогою морфологічного аналізу визначено сутність і ключові ознаки цього поняття. Подано власне визначення сутності фінансових результатів діяльності підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, витрати, доходи, фінансові результати, облік, прибуток, збиток, морфологічний аналіз.*

Аннотация. *Проведен морфологический анализ понятия финансовых результатов деятельности предприятия. С помощью морфологического анализа определена сущность и ключевые признаки этого понятия. Приведено собственное определение сущности финансовых результатов деятельности предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, расходы, доходы, финансовые результаты, учет, прибыль, убыток, морфологический анализ.*

Annotation. *Morphological analysis of the concept of financial results of the enterprise. With the help of the morphological analysis, the essence and key features of this concept are determined. Given its own definition of the essence of financial performance of the enterprise.*

Keywords: *enterprise, organization, finances, expenses, revenues, financial results, accounting, profit, loss, morphological analysis.*

Визначальною умовою забезпечення стрімкого економічного розвитку України є висока конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, головним показником чого є отримання стійкого позитивного фінансового результату. Фінансовий результат є кінцевим економічним підсумком господарської діяльності підприємства, вираженим у вигляді прибутку або збитку.

Ефективність здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, технологічний рівень та організація виробництва, система управління та її ефективність, особливості господарського механізму впливають на фінансові результати. Відтак надзвичайно важливо визначити сутність поняття «фінансові результати».

Дослідженню сутності поняття «фінансові результати підприємства» присвячено роботи Білика В. Г., Головка В. Ф., Савицької Г. В., Толкачової Н. А., Тютюнника Ю. М., Філімоненкова О. С., Шеремета А. Д., Єфімової О. В. та ін.

Метою написання статті є дослідження підходів різних науковців до визначення поняття «фінансові результати», формування шляхом проведення морфологічного аналізу узагальненого визначення, що об'єднає всі суттєві ознаки, які є основоположними в авторів.

Аналіз робіт науковців надає можливості дослідити різні теоретичні підходи до визначення поняття «фінансовий результат» (табл. 1) [1–15].

Таблиця 1

Результати групування точок зору науковців щодо визначення сутності поняття «фінансовий результат»

Автор	Визначення	Ключове слово
1	2	3
Борисов А. Б. [2]	Виражений у грошовій формі економічний результат господарської діяльності підприємства, об'єднання, організації в цілому чи його окремих підрозділів	економічний результат
Головко В. Ф., Шморгун Н. П. [5]	Процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства задля виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку; засіб накопичення інформації фінансового характеру	процес дослідження

© Аксьонова К. С., 2017

Закінчення табл. 1

1	2	3
Савицька Г. В. [10]	Характерним є приріст власного капіталу, основним джерелом якого є прибуток від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності	приріст власного капіталу
Толкачова Н. А. [11]	Приріст або зменшення капіталу організації в процесі фінансово-господарської діяльності за звітний період, що виражається у формі загального прибутку або збитку	приріст або зменшення капіталу
Тютюнник Ю. М. [12]	Економічний підсумок виробничої діяльності господарюючих суб'єктів, виражений у вартісній (грошовій) формі	економічний підсумок діяльності
Філімоненков О. С. [13]	Різниця між загальною сумою доходів і витратами на виробництво й реалізацію продукції, тобто його формування відбувається через взаємодію багатьох компонентів як з позитивним, так і з негативним значенням	різниця між загальною сумою доходів і витрат
Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С. [15]	Зміна величини власного капталу звітного періоду	зміна величини власного капіталу
Єфімова О. В. [6]	Дійсно кінцевий результат, той, право розпоряджатися яким мають власники	прибуток
Бланк І. А. [3]	Один із найважливіших результатів фінансової діяльності підприємства	результат
Чуєв І. М., Чечевіцина Л. Н. [14]	Прибуток і є фінансовим результатом діяльності підприємства, що характеризує абсолютну ефективність його роботи	прибуток
Камишанов П. І. [7]	Виражається в показнику прибутку або збитку	прибуток або збиток
Азріліян А. Н. [1]	Виражений у грошовій формі економічний підсумок господарської діяльності організації в цілому та її окремих підрозділів	підсумок господарської діяльності
Рейзберг Б. А. [9]	Підсумки господарської діяльності компанії та її підрозділів, що є вираженими у вигляді фінансових показників, таких як прибуток, зміна вартості власного капіталу, дебіторська, кредиторська заборгованість, дохід	підсумки діяльності
Гетьман В. Г. [4]	Підсумок фінансово-господарської діяльності організації, що формується в грошовій формі за звітний період. Визначається показником прибутку або збитку, який відображає в узагальненому вигляді результат господарювання й ефективність витрат	підсумок господарської діяльності
Нечитайло А. І. [8]	Результат відносин, що є зумовленими взаємними розрахунками між господарюючими суб'єктами, рухом грошових коштів, грошовим обігом, використанням грошей за певний період	результат відносин

Очевидно, що кожний із авторів виділяє власне ключове слово у визначенні поняття «фінансовий результат». Результати аналізу засвідчили складність і неоднозначність трактувань. Фінансовий результат визначають як процес дослідження, засіб накопичення, трансформації, підсумок господарської діяльності, приріст або зменшення капіталу, різницю між загальною сумою доходів і витрат, прибуток або збиток, результат відносин.

У зв'язку з необхідністю формування універсального тлумачення поняття «фінансові результати» проведемо морфологічний аналіз задля виявлення та порівняння наявних підходів до визначення поняття «фінансові результати» через використання ключових слів у його характеристиці (табл. 2) [1–15].

Таблиця 2

Результати морфологічного аналізу визначення сутності поняття «фінансовий результат» за виокремленими ознаками

Ключове слово	Сутність поняття в межах ключового слова	Джерело
1	2	3
Економічний підсумок діяльності	виражений у грошовій формі	[1–4, 12]
	виражений у вигляді фінансових показників, таких, як прибуток, зміна вартості власного капіталу, дебіторська, кредиторська заборгованість, дохід	[9]
Процес і засіб	дослідження фінансового стану й основних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства задля виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку; засіб накопичення інформації фінансового характеру	[5]
Приріст або зменшення капіталу	основним джерелом якого є прибуток від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності	[10]
	в процесі фінансово-господарської діяльності за звітний період, який виражається у формі загального прибутку або збитку	[11]
	який змінюється за звітній період	[15]
Прибуток або збиток	дійсно кінцевий результат, той, право розпоряджатися яким мають власники; у світовій практиці під ним розуміють «приріст чистих активів»	[6]

Закінчення табл. 2

1	2	3
	який і є фінансовим результатом діяльності підприємства, що характеризує абсолютну ефективність його роботи	[14]
	виражений у цих показниках	[7]
Результат відносин	що є зумовленим взаємними розрахунками між господарюючими суб'єктами, рухом грошових коштів, грошовим обігом, використанням грошей за певний період, виражений у формі приросту капіталу організації	[8]
Різниця між загальною сумою доходів і витрат	на виробництво і реалізацію продукції, тобто його формування відбувається через взаємодію багатьох компонентів як із позитивним, так і з негативним значенням	[13]

Таким чином, на основі морфологічного аналізу поняття «фінансовий результат» пропонуємо власне визначення. Фінансовий результат є узагальнюючим показником, який відображає кінцевий економічний результат діяльності підприємства у процесі його економічних відносин, що є пов'язаними з розрахунками між його контрагентами, рухом грошових коштів, грошовим обігом і є вираженим у формі отримуваного підприємством прибутку або збитку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Добринь С. В.

Література: 1. Агафонова М. Ю., Азрилиян А. Н., Дегтярев С. И., Крутякова М. Ю. Большой экономический словарь /под ред. А. Н. Азриляна. М.: Институт новой экономики, 2007. 1152 с. **2.** Борисов А. Б. Большой экономический словарь/под ред. А. Б. Борисова. М.: Книжный мир, 2003. 895 с. **3.** Бланк И. А. Финансовый менеджмент. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2004. 656 с. **4.** Гетьман В. Г., Терехова В. А. Бухгалтерский финансовый учет: учебник. М.: Дашков и К°, 2009. 496 с. **5.** Головко І. В., Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 528 с. **6.** Ефимова О. В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия экономических решений учебник. М.: Омега-Л, 2010. 351 с. **7.** Камышанов П. И. Практическое пособие по аудиту: учебник. М.: Инфра-М, 2008. 328 с. **8.** Нечитайло А. И. Развитие методологии и методики формирования учетной информации о финансовых результатах организации: автореф. дис. … д-ра экон. наук: 08.00.12. СПб, 2008. 21 с. **9.** Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь/под ред. Б. А. Райзберга. М.: Инфра-М, 2009. 367 с. **10.** Савицкая Г. В. Экономический анализ: учебник. М.: Новое знание, 2005. 651 с. **11.** Толкачева Н. А. Финансовый менеджмент: курс лекций. М.: Директ-Медиа, 2014. 144 с. **12.** Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: ПДАА, 2009. 406 с. **13.** Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 328 с. **14.** Чечевицына Л. Л., Чуев И. Н. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: учебник. М.: Дашков и К°, 2003. 352 с. **15.** Шеремет А. Д., Сайфулин Р. С. Финансы предприятий: учебник. М.: Инфра-М, 1998. 343 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

УДК 330.131.7

Амалієва Е. З.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано підходи науковців до визначення сутності поняття «фінансовий ризик». Запропоновано власне визначення сутності поняття «фінансовий ризик». Розглянуто основні принципи аналізу фінансових ризиків, а також шляхи їх нейтралізації.*

© Амалієва Е. З., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, ризики, фінансові результати, фінансові ризики, аналіз ризику, методи оцінювання.*

Аннотация. *Проанализированы подходы ученых к определению сущности понятия «финансовый риск». Предложено собственное определение сущности понятия «финансовый риск». Рассмотрены основные принципы анализа финансовых рисков, а также пути их нейтрализации.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, риски, финансовые результаты, финансовые риски, анализ риска, методы оценки.*

Annotation. *The approaches of scientists to the definition of the essence of the concept of «financial risk» are analyzed. Proposed own definition of the essence of the concept of «financial risk». The main principles of the analysis of financial risks, as well as ways to neutralize them, are considered.*

Ключевые слова: *enterprise, organization, finances, risks, financial results, financial risks, risk analysis, valuation methods.*

За сучасних умов економічної нестабільності фінансова діяльність підприємства в усіх її формах є пов'язаною з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати діяльності істотно зростає. Зростання впливу фінансових ризиків суб'єктів господарювання на результати економічної діяльності є зумовленим нестабільністю зовнішнього середовища: економічною ситуацією, появою нових інноваційних фінансових інструментів, розширенням сфери фінансових стосунків, мінливістю кон'юнктури фінансового ринку й іншими факторами. Фінансові ризики виникають у процесі функціонування будь-якого підприємства, незалежно від виду діяльності, організаційно-правової форми та термінів існування на ринку. Вивченню проблемних питань аналізу ризиків приділяється недостатньо уваги. Аналіз та оцінювання рівня фінансових ризиків є одними з актуальних завдань практичної діяльності підприємств.

Дослідженням особливостей аналізу й оцінювання рівня фінансових ризиків займалися Бабенко В. Г., Бланк І. А., Вітлинський В. В., Внукова Н. М., Донець Л. І., Івченко І. Ю., Кузенко Т. Б., Шелудько В. М. та ін.

Метою написання статті є формування теоретичних підходів до визначення сутності фінансових ризиків і методів їх оцінювання.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки все більше уваги приділяється питанням підвищення ефективності діяльності підприємства. Фінансова діяльність підприємства в усіх її формах за умов невизначеності є супроводжуваною численними ризиками, вплив яких на результати діяльності є істотним. Актуальним завданням для будь-якого підприємства є оцінювання ризиків та їх мінімізація, запровадження заходів для захисту від негативного впливу різних внутрішніх і зовнішніх факторів [1].

Вітлинський В. В. розглядає фінансові ризики як невизначену подію, що настає в процесі досягнення суб'єктом господарювання поставлених цілей, що має негативний вплив на його діяльність [2]. На думку Лапусти М. Г., фінансовим ризиком є ймовірність виникнення непередбачуваних фінансових втрат (зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу) за умов невизначеності щодо фінансової діяльності підприємства [3]. Шелудько В. М. вважає, що фінансовим ризиком є ризик не отримати задовільний фінансовий результат від здійснення господарської діяльності підприємства [4].

Відтак фінансовим ризиком є не тільки ймовірність небезпеки втрат і недоотримання доходу, що супроводжує діяльність підприємства у ситуації невизначеності за конкретних обставин, але й поєднання можливості досягнення як небажаних, так і особливо сприятливих відхилень від запланованих результатів, що мають вартісної характер.

Аналіз ризику є важливою складовою теорії та практики управління ризиком. Необхідність аналізу ризику для різних об'єктів є пов'язаною із нестабільністю соціально-економічних і соціально-політичних процесів, а також можливістю негативних сценаріїв розвитку та нестабільності умов діяльності підприємств, що призводить до відхилення фактичного результату їх роботи від очікуваного і впливає на ефективність прийнятих рішень [5].

Розрізняють якісний і кількісний аналіз фінансових ризиків. Якісний аналіз є призначеним для визначення факторів ризику і причин виникнення ризикових ситуацій. Він охоплює виявлення джерел і причин ризику, тобто визначення потенційних зон ризику; ідентифікацію всіх можливих ризиків; виявлення практичних вигід і можливих негативних наслідків за реалізації ризикованих рішень [6].

На етапі кількісного аналізу ризиків обчислюють кількісні значення величин окремих ризиків і ризиків об'єкта в цілому, визначають можливий збиток. Далі відбувається вартісне оцінювання проявів виявлених ризиків, розробка системи антиризикових заходів і розрахунок їх вартісного еквівалента.

Методи кількісного аналізу подано в табл. 1 [7; 8].

Таблиця 1

Методи кількісного аналізу

Метод	Сутність
Комплексний	Оцінюють ступінь впливу ризику на основні показники роботи підприємства. Після цього роблять висновок про доцільність прийняття цього ризику й здійснення цього виду діяльності
Систематичний	Оцінюється коефіцієнтом β, що визначає рівень коливань у результатах діяльності галузі стосовно результатів діяльності ринку чи економіки в цілому. У фінансовому аналізі його називають коефіцієнтом чутливості
Статистичні	Статистичні показники втрат і прибутків, що мали місце на підприємстві за певний проміжок часу, установлюють величину та частоту отримання певного результату; на основі цього формують прогноз на майбутнє
Аналогів	Є базованим на використанні даних про ризики аналогічних проектів (виконуваних за порівнянних умов) для оцінювання ризику конкретних проектів. Основний його недолік полягає в тому, що кожний проект має свої відмінні риси та специфіку реалізації, а це не дозволяє підготувати вичерпний набір сценаріїв розвитку подій у майбутньому, ґрунтуючись на досвіді минулого
Експертних оцінок	Комплекс методів і процедур з обробки результатів опитування групи експертів, причому результати опитування є єдиним джерелом інформації. Недоліками експертного методу є відсутність гарантій достовірності отриманих оцінок, а також труднощі в проведенні опитування експертів і обробці отриманих даних
Аналітичний	Визначають вірогідність виникнення втрат на основі математичних моделей; є використовуваним в основному для аналізу ризику інвестиційних та інноваційних проектів. На практиці є використовуваними такі методи: аналіз чутливості, метод коригування норми дисконту з урахуванням ризику, метод еквівалентів, метод сценаріїв
Оцінювання фінансової стійкості	Є орієнтованим на оцінювання фінансової стійкості підприємства й ідентифікацію на її основі потенційних зон ризику. Віднесення фактичного або прогнозованого стану підприємства до однієї з областей фінансової стійкості виконують шляхом аналізу достатності обігових коштів (власних або позикових) для формування запасів і покриття витрат
Рейтинговий	Перевагою цього методу є можливість підбору коефіцієнтів із урахуванням конкретної мети аналізу. Його елементами є система оцінювальних коефіцієнтів, шкала ваги цих коефіцієнтів, шкали оцінювання значень одержаних показників, формули розрахунку остаточного рейтингу. За використання рейтингового методу одразу відбувається ранжування одержаного результату за певною шкалою
Нормативний	Є базованим на використанні системи фінансових коефіцієнтів: поточної ліквідності, заборгованості, автономії, маневреності, іммобілізації, покриття. Ризик може бути низьким, нормальним або високим
Фундаментальний	Полягає у розрахунку фінансового ризику із застосуванням фундаментальних показників: мінливості прибутковості активу, малих розмірів компанії (P / BV), незбалансованого зростання (ROE перевищує коефі-цієнт збалансованого зростання) тощо. Виходячи з того, що головними цілями компанії є прибутковість, стабільність, безпека, значущими є внутрішні та зовнішні фактори: структура витрат на одну гривню виручки, періодичність операційних процесів і торговельної політики в стосунках із дебіторами і кредиторами, додаткова вартість капітальних вкладень, структура фінансування

Важливу роль у аналізі фінансових ризиків підприємства відіграє механізм нейтралізації ризиків, що є грунтованим на використанні сукупності методів і прийомів зменшення можливих фінансових втрат [7].

Основними механізмами нейтралізації фінансових ризиків є уникнення ризику, утримання (поглинання) ризику, мінімізація ризику та передача ризику. Застосування цих методів сприятиме кращому врахуванню специфіки діяльності підприємства при проведенні діяльності, що є пов'язаною з мінімізацією фінансових ризиків. Дослідження сутності цих методів надає можливості зробити висновок, що в процесі організації діяльності підприємств для зниження фінансових ризиків їх слід застосовувати в комплексі.

Таким чином, фінансовими ризиками є ймовірність втрати підприємством фінансових ресурсів. Існують певні методи оцінювання фінансових ризиків: комплексний, систематичний, статистичні, метод експертних оцінок, метод аналогів, аналітичні методи, метод оцінювання фінансової стійкості, рейтинговий і фундаментальний методи. Методами зниження фінансових ризиків є ухилення від ризику, переймання ризику на себе, передача ризику, розподіл ризиків, об'єднання ризиків, диверсифікація, лімітування, страхування, самострахування, хеджування, використання внутрішніх фінансових нормативів та інші методи мінімізації фінансового ризику. Неправильна оцінка та відсутність відповідної політики на підприємстві може призвести його до значних збитків або взагалі до банкрутства і подальшої ліквідації суб'єкта господарювання, що негативно впливає на економічний стан країни в цілому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Клейнер Г. Б. Риски промышленных предприятий (как их уменьшить и компенсировать). *Российский экономический журнал.* 1994. № 5. С. 23–25. **2.** Витлинский В. В. Рискология в экономике и предпринимательстве: монография. М.: Наука, 2005. 306 с. **3.** Лапуста М. Г., Шаршукова Л. Г. Риски в предпринимательской деятельности. М.: Инфра-М, 1996. 224 с. **4.** Шелудько В. М. Фінансовий ринок: підручник. Київ: Знання, 2008. 535 с. **5.** Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 312 с. **6.** Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2003. 188 с. **7.** Зоріна О. А. Методи аналізу фінансових ризиків. *Міжнародний збірник наукових праць.* 2010. Вип. 20. С. 221–229. **8.** Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 483 с.

КОЛЛИЗИОННЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ТОРГОВОГО МОРЕПЛАВАНИЯ

УДК 336.74: 061.1

Андреасян Р. Г.

Студент 3 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализированы причины возникновения коллизий относительно действия национальных законов в области торгового мореплавания, среди которых основными являются неполнота международной унификации морского права и различия между правовыми системами отдельных государств. Исследованы коллизионные вопросы международного торгового мореплавания.*

Ключевые слова: *мореходство, торговое мореплавание, международное торговое мореплавание, груз, коллизия, коносамент, международная унификация, морское право, арбитражные органы, договор морской перевозки груза.*

Анотація. *Проаналізовано причини виникнення колізій стосовно дії чинних національних законів у галузі торговельного мореплавства, серед яких основними є неповнота міжнародної уніфікації морського права й розбіжності між правовими системами окремих держав. Досліджено колізійні питання міжнародного торговельного мореплавства.*

Ключові слова: *мореплавство, торговельне мореплавство, міжнародне торговельне мореплавство, вантаж, колізія, коносамент, міжнародна уніфікація, морське право, арбітражні органи, договір морського перевезення вантажу.*

Annotation. *The causes of collisions regarding the operation of existing national laws in the field of merchant shipping are analyzed, among which the main ones are the incompleteness of the international unification of the law of the sea and the differences between the legal systems of individual states. The conflict questions concerning international commercial navigation are investigated.*

Keywords: *navigation, merchant shipping, international merchant shipping, cargo, collision, bill of lading, international unification, maritime law, arbitration bodies, contract for the carriage of goods by sea.*

На сегодняшний день нет сомнений в необходимости выделения в правовой науке области морского права. Не умаляя значения публично-правовых основ в этой области, необходимо заметить, что не менее интересные и разнообразные вопросы применения норм морского права возникают именно при рассмотрении проблем

© Андреасян Р. Г., 2017

частноправового характера, а именно связанных с осуществлением частными сторонами деятельности, связанной с торговым мореплаванием.

Исследованием правового регулирования торгового мореплавания занимались Никитин А. П., Гуцуляк В. М., Кокин А. С., Дмитриева Г. К. и др.

Целью написания статьи является рассмотрение коллизионных вопросов международного торгового мореплавания.

В национальных территориальных водах судно, принадлежащее прибрежному государству, полностью подчиняется законодательству своей страны. Однако, когда суда выходят за пределы национальных территориальных вод, изменение его фактического положения влечет за собой также изменение его правового положения. Правовое положение судна меняется в открытом море, которое, будучи mareliberium, не подлежит суверенитету любого государства, а также в иностранных морских портах и территориальном море. Во время плавания судно может заходить в зарубежные порты, где начинаются определенные правоотношения, в том числе по перевозке. Обычно они оформляются в порту одного государства, а выполняются в порту другого.

Судно, осуществляя морское судоходство, может столкнуться с другим судном, и не только в портах или территориальных водах собственного государства, но и в открытом море или в пределах границ другого государства; столкнуться при этом могут судна различной государственной принадлежности. Столкновение влечет последствия в частноправовой сфере, порождая обязательства по возмещению ущерба. Прилагаемые на международном уровне усилия для устранения разногласий в сфере морского торгового судоходства не дали пока существенных результатов.

Сфера морского торгового судоходства по своей правовой природе стремится к тому, чтобы быть урегулированной одинаковыми предписаниями, чтобы во всем мире она называла одни и те же субъекты, предметы и правоотношения одинаково. При этом каждая морская держава отстаивает свои правовые традиции и институты и не спешит соглашаться на изменения и унификацию норм морского торгового права, проникнутого духом традиционализма. Правда, созданные в морской торговле универсальные обычаи учтены в отдельных законах, однако, сегодня еще далеко до однообразия принципов и институтов морского права.

Длительное время различные международные организации (Институт международного права, Ассоциация международного права, Международный морской комитет, Международная морская организация) работают над унификацией морского права. Среди конвенций, принятых под их эгидой, Международная конвенция для объединения некоторых правил относительно столкновения судов (1910 г.), Международная конвенция об унификации некоторых правил, касающихся коносаментов (1924 г.) и др.

Применение тех или иных правовых норм с договором, заключенным между гражданами различных государств, зависит от воли сторон, которые могут самостоятельно осуществлять выбор права, подлежащего применению к содержанию правоотношений (lexvoluntatis). На тех же принципах базируется действующий Закон Украины «О международном частном праве», в ст. 5 которого закреплено, что участники (участник) правоотношений могут самостоятельно осуществлять выбор права, подлежащего применению к содержанию правовых отношений [1].

Сегодня привязка lexlociactus утратила былое распространение, однако, сохраняет свою актуальность в Украине, поскольку предполагается рядом международных договоров, участницей которых является Украина. Так, ст. 41 Минской конвенции правовых отношений и правовой помощи по гражданским, семейным и уголовным делам (1993 г.) предусматривает, что права и обязанности сторон по сделке определяются по законодательству места ее совершения, если иное не предусмотрено соглашением сторон [2].

Согласно этому правилу, с обязательствами сторон, проживающих в разных государствах, в случае отсутствия выбора права применяется право государства, в котором заключен контракт, если иное не предусмотрено законодательством. Договор между отсутствующими сторонами считается заключенным в том месте, где оферент получил оферту [3].

Что касается выполнения договора перевозки и коносамента в порту назначения или порта выгрузки, то применение права места заключения договора сталкивается с определенными трудностями. Предписания права государства порта назначения, касающиеся выполнения обязательства (выдачи груза с судна и др.) и правовых последствий невыполнения договора, не могут быть обойдены в случае спора, если они имеют характер императивных норм (juscogens). Осознавая необходимость решения этих проблем и руководствуясь практическими взглядами, юридическая доктрина и практика занимают в деле выполнения договора перевозки и коносамента, а также в вопросе о том, какие правовые последствия возникают в связи с неисполнения или ненадлежащим исполнением договора, такую позицию: обычно следует применять право государства порта назначения (выгрузки). Это положение верно, если получатель груза также связан предписаниями, обязательными в порту назначения (выгрузки).

Проблема применения правовых норм к противоправным действиям имеет важное значение в морском торговом судоходстве, корда речь идет об ущербе, причиненном членом экипажа третьим лицам, и об ущербе,

причиненном в результате столкновения судов. Суда могут столкнуться на просторах с различным правовым статусом. Кроме того, правовую ситуацию затрудняет и то, что происходит столкновение судов различной государственной принадлежности. Трудности при применении правовых норм в отношении столкнувшихся судов были в значительной степени устранены принятием Международной конвенции об объединении некоторых правил относительно оказания помощи и спасания на море, подписанной 24 государствами в Брюсселе 23 апреля 1910 г.

Вопрос о подсудности споров, вытекающих из договоров морской перевозки грузов, еще не решен путем заключения международного конвенции. В законодательствах и судебной практике большинства государств считается допустимым определение подсудности по соглашению сторон. На основании такого соглашения стороны могут договориться о передаче конкретного дела на рассмотрение суда иностранного государства, даже если по закону оно относилось к местной юрисдикции. Они могут отнести конкретный спор к юрисдикции местного суда, хотя такой спор подлежит рассмотрению в суде иностранного государства. Основное содержание таких сделок заключается в установлении договорной юрисдикции [4].

Еще один вопрос, заслуживающий рассмотрения, – о соотношении подсудности (арбитражной подведомственности) и права, подлежащего применению к спорам, возникающим в сфере международного торгового судоходства. Такая связь существует между местом рассмотрения спора и решением коллизионного вопроса. При решении вопросов гражданского процесса и судебной процедуры суд применяет свое собственное право. Постоянно действующие институциональные арбитражные органы также руководствуются в вопросах гражданского процесса, прежде всего, своими регламентами, а также нормами гражданского права, действующими в месте нахождения арбитражного органа. Связь между местом рассмотрения спора и правом, подлежащим применению к спору, проявляется и в том, что суды и постоянно действующие арбитражные органы, как правило, применяют при решении коллизионного вопроса коллизионные нормы и принципы, действующие в государстве места их пребывания. Они решают споры в соответствии с правом, определенным на их основании. От места рассмотрения спора зависит в конечном счете вопрос о применяемом праве.

Оговорки в договоре перевозки или коносаменте о месте рассмотрения спора являются, например для английских судов, серьезным аргументом в пользу применения к спору закона суда как права, свойственного договору (Proper Law of the Contract).

В связи с указанным тезисом рассмотрение дел о столкновении судов и спасении в английских судах приводит к применению legisfori по сути дела. Суды многих государств (Англии, США, скандинавских стран и др.) применяют свое национальное право для решения вопроса об ограничении ответственности судовладельца, виновного в столкновении судов в море, на основании принципа приговора суда.

Указанные положения в сфере международного морского торгового права свидетельствуют о том, насколько сложны эти принципы, поскольку речь идет о коллизии материальных норм.

Таким образом, в результате исследования можем сделать выводы:

– по форме и правовой действительности договора перевозки и коносамента должно применяться право места заключения договора или оформления коносамента (lex loci contractus);

– в вопросах выполнения обязательств, связанных с условиями перевозки или коносамента, а также в вопросах, касающихся последствий невыполнения этих обязательств, применяется право места исполнения обязательств (lex solutionis), то есть право предоставляется порту назначения;

– если речь идет о правовых последствиях противоправных действий, особенно столкновения судов по вине экипажа, должно применяться право места нанесения ущерба (lex loci delicti commissi), за исключением столкновения судов в открытом море.

Научный руководитель – преподаватель Чаговец А. А.

Литература: 1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15. **2.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **3.** Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах [...]: Міжнародний документ від 22.01.1993 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009. **4.** Лунц Л. А. Курс международного частного права. В 3 т. 2. М.: Спарк, 2002. 1007 с.

УПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛІНГУ ЯК МЕТОДУ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336.6:658.5

Андрейко Я. С.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Систематизовано й узагальнено основні причини кризового стану підприємства. Проаналізовано економічну сутність поняття «контролінг». Запропоновано основні методи запровадження контролінгу на підприємстві. Обґрунтовано, що це сприятиме вдосконаленню виробництва, упровадженню нових технологій, випуску нових видів продукції, а також запобіганню кризового стану на підприємстві.*

Ключові слова: *підприємство, економіка, організація, фінансово-господарська діяльність, криза, кризовий стан, контролінг, антикризове управління, фінансовий контролінг, антикризовий фінансовий контролінг.*

Аннотация. *Систематизированы и обобщены основные причины кризисного состояния предприятия. Проанализирована экономическая сущность понятия «контроллинг». Предложены основные методы внедрения контроллинга на предприятии. Обосновано, что это будет способствовать совершенствованию производства, внедрению новых технологий, выпуску новых видов продукции, а также предотвращению кризисного состояния предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, экономика, организация, финансово-хозяйственная деятельность, кризис, кризисное состояние, контроллинг, антикризисное управление, финансовый контроллинг, антикризисный финансовый контроллинг.*

Annotation. *The main causes of the crisis state of the enterprise are systematized and generalized. The economic essence of the concept of «controlling» is analyzed. The main methods of introduction of controlling at the enterprise are offered. It is substantiated that this will contribute to the improvement of production, the introduction of new technologies, the release of new types of products, as well as the prevention of a crisis in the enterprise.*

Keywords: *enterprise, economy, organization, financial and economic activity, crisis, crisis state, controlling, crisis management, financial controlling, anti-crisis financial controlling.*

Актуальність дослідження є зумовленою необхідністю деталізованого розгляду запровадження контролінгу до діяльності підприємства задля зростання результативності функціонування й підвищенню ефективності виробництва підприємства.

Дослідженням теоретичних і практичних питань запровадження контролінгу до діяльності підприємства займаються Бланк І., Василенко В., Голубєва Ю., Градов А., Грязнова А., Кутиркін О., Коротков Е., Лігоненко Л., Терещенко О. та ін.

Метою написання статті є вивчення теоретичних і практичних проблем упровадження контролінгу на вітчизняних підприємствах, а також розробка конструктивних пропозицій щодо запобігання кризовому стану на підприємстві.

Об'єктом дослідження є відносини, що є наслідком виникнення кризи суб'єкта господарювання і застосування процедур, що є спрямованими на відновлення відповідного стану суб'єкта. Предметом дослідження є особливості запровадження контролінгу задля запобігання кризовому стану.

За сучасних умов розвитку економіки підприємницьким структурам необхідна ефективна система управління, яка б забезпечила досягнення максимальних результатів діяльності та збереження стійких позицій на ринку. За сучасних економічних умов у кризовому стані досить часто опиняються чимало суб'єктів господарювання. Своєчасне застосування комплексу заходів, моделей і методів антикризового управління підприємствами, що опинилися у кризовому стані, надає можливості відновити їх ефективне функціонування. Доцільно розглянути трактування поняття «контролінг» як одного з методів запобігання кризовому стану різними авторами (табл. 1)[1; 2].

Як видно з табл. 1, при визначенні поняття автори використовують такі категорії: концепція, система, інформаційне забезпечення, підсистема, функція, інструмент, елемент, напрям економічної роботи, процес, синтез, організаційно-методичний комплекс, методологія й рfснований на ній інструментарій. Усі автори єдині в тому, що контролінг є нерозривно пов'язаним із управлінням підприємством.

Незважаючи на велику кількість публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, які розглядають проблеми антикризового управління й оздоровлення підприємств, недостатня ефективність різних організаційно-

© Андрейко Я. С., 2017

господарських заходів є зумовленою невизначеністю природи антикризового менеджменту, що перешкоджає економічному прогнозуванню діяльності промислових підприємств та ефективній профілактиці їх необґрунтованого банкрутства.

Таблиця 1

Визначення поняття «контролінг» різними авторами

№	Визначення	Автор
1	Система інтегрованого інформаційного забезпечення, планування та контролю діяльності підприємства	Грязнова А.
2	Координація системи управління	Кутиркін О. [1]
3	Підсистема управління, що координує підсистеми планування, контролю й інформаційного забезпечення, підтримуючи тим самим системоутворюючу та системопов'язувальну координацію	Лігоненко Л.
4	Концепція, що є спрямованою на ліквідацію вузьких місць і зорієнтованою на майбутнє відповідно до поставлених задач задля отримання певних результатів	Сажин М.
5	Елемент управління соціальною системою, що виконує свою головну функцію підтримки керівництва у процесі вирішення ним задач координації системи управління, передусім задач планування, контролю й інформування	Уткіна Е.
6	Процес оволодіння економічною ситуацією на підприємстві	Голубєва Ю.
7	Концепція системного управління та спосіб мислення менеджерів, у основі якої лежить забезпечення довгострокового ефективного функціонування організації	Бланк І. [2]
8	Організаційно-методичний комплекс підтримки процесу розробки та прийняття управлінських рішень	Терещенко О.
9	Функціонально відокремлений напрям економічної роботи на підприємстві, що є пов'язаним із реалізацією фінансово-економічної функції в менеджменті для прийняття оперативних стратегічних управлінських рішень	Коротков Е.

Більшість фахівців у галузі управління та фінансового менеджменту під контролінгом розуміють функціональну систему планування, контролю, аналізу відхилень, координації, внутрішнього консалтингу та загального інформаційного забезпечення управління підприємством. Контролінг є спеціальною саморегулюючою системою методів та інструментів, спрямованою на функціональну підтримку менеджменту підприємства. До нього належать інформаційне забезпечення, планування, координація та контроль [2].

Своєчасне застосування антикризових заходів надає можливості уникнути фінансової кризи та банкрутства. Адекватною реакцією на підвищені вимоги до управління фінансами підприємств є запровадження контролінгу, який можна вважати продуктом нової інформаційно-інноваційної економіки. Для реалізації системи антикризового управління здійснюється підготовка спеціальних фахівців-менеджерів з антикризового управління компанією. Сутність цієї системи полягає в тому, що загрозу банкрутства прагнуть виявити ще на ранніх стадіях, що надає можливості своєчасно задіяти спеціальні фінансові механізми захисту та певні реорганізаційні процедури.

Сутність антикризового управління полягає у:

– забезпеченні постійної готовності й спроможності підприємства до сприйняття, трансформації й взаємоадаптації антикризових нововведень у всіх сферах діяльності;

– створенні механізмів для здійснення фронтальних якісних ривків у кризовій зоні;

– розгортанні антикризових дій на підставі методів сценарного моделювання, що забезпечують логічний взаємозв'язок пропозицій стосовно шляхів розвитку стратегічного антикризового процесу з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів [2].

Організація антикризового контролінгу, як і організація управлінської діяльності взагалі, є необхідною процедурою в системі менеджменту, оскільки саме вона надає можливості впорядкувати й удосконалювати процеси взаємодії автономних елементів складних систем. Основною ціллю антикризового управління є швидке відновлення платоспроможності та достатнього рівня фінансової стійкості підприємства задля уникнення його банкрутства.

Основним завданням антикризового управління є передбачення, своєчасне розпізнавання й успішне розв'язання всіх проблем, що є пов'язаними з об'єктивним циклічним розвитком економіки та суб'єктивними факторами на макрорівні та мікрорівні. Будь-яке управління певною мірою має бути антикризовим і тим більше діяти як антикризове за розгортання кризової ситуації на підприємстві.

Антикризовий фінансовий контролінг на підприємстві є необхідним, оскільки:

– кризові явища можна передбачати, прискорювати та пом'якшувати;

– до кризових явищ можна та необхідно готуватися;

– управління за умов кризи потребує особливих підходів, спеціальних знань і досвіду;
– кризові процеси можуть бути до певної міри керованими [3].

Раннє виявлення ознак передбачуваної кризової ситуації, що стало специфічним атрибутом антикризового управління, є досить важливим на будь-якій стадії розвитку підприємства. Зарубіжні спеціалісти вважають, що для одних підприємств кризова ситуація – це певний виклик, сигнал для мобілізації ресурсів, для інших – додаткове джерело стресу. Але за будь-яких умов підприємству, що є зацікавленим у подоланні кризи й у проведенні стратегії тотального підвищення якості, необхідно переступити через часткові аспекти виробничих проблем і орієнтуватися переважно на стабільне підвищення якості управління [2].

Ключовим елементом теоретичної парадигми антикризового управління фінансами є науково обґрунтовані механізми вирішення проблеми інформаційної асиметрії та агентських витрат, які ускладнюють процес прийняття рішення щодо фінансового оздоровлення підприємства.

Таким чином, проблема кризового стану підприємств є дуже багатогранною. Вона потребує додаткових досліджень, особливо щодо моніторингу причин кризи, практичного застосування антикризових заходів, прийняття управлінських рішень за умов кризи із урахуванням специфіки функціонування підприємства [3]. Антикризове управління є складовою частиною менеджменту будь-якої організації, його не можна розглядати як щось окреме, що діє тільки під час кризи. Для своєчасної ідентифікації факторів, які сигналізують про той чи інший напрям розвитку окремих показників, внутрішніх і зовнішніх параметрів діяльності підприємства доцільно запроваджувати систему раннього попередження та реагування (СРПР). Згідно із найновішими підходами до побудови системи контролінгу на підприємстві в СРПР інтегровано елементи стратегічного й оперативного контролінгу. Система раннього попередження та реагування має логічно вписуватися до системи планування й контролю.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Кутыркин А. Н., Слобожанинова Л. Ю. Финансовая санация предприятий. М.: Финансы и статистика, 2006. 198 с. **2.** Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. Киев: Эльга; Ника-Центр, 2004. 720 с. **3.** Мартюшева Л. С., Мілованова А. Б. Категорія «антикризове управління» як процесне явище. *Економіка розвитку.* 2006. № 1. С. 90–93. **4.** Щербань І. О. Теоретичні основи механізму антикризового управління діяльністю посередницьких підприємств. *Актуальні проблеми економіки.* 2007. № 4 (70). С. 54–60. **5.** Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12. **6.** Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...]: Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

УДК 336.71

Афанасьєва М. О.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність оцінювання фінансового забезпечення запровадження антикризового управління. За розробленим методичним підходом проаналізовано достатність та оцінювання вартості*

© Афанасьєва М. О., 2017

фінансового забезпечення антикризового управління банком. Визначено інтегральний рівень достатності фінансового забезпечення банку.

Ключові слова: *економіка, банк, банківська установа, фінанси, фінансовий стан, кредит, процентна ставка, криза, антикризове управління, достатність фінансового забезпечення, вартість фінансового забезпечення, інтегральний рівень.*

Аннотация. *Обоснована необходимость оценки финансового обеспечения внедрения антикризисного управления. С использованием разработанного методического подхода проанализированы достаточность и оценка стоимости финансового обеспечения антикризисного управления банком. Определен интегральный уровень достаточности финансового обеспечения банка.*

Ключевые слова: *экономика, банк, банковское учреждение, финансы, финансовое состояние, кредит, процентная ставка, кризис, антикризисное управление, достаточность финансового обеспечения, стоимость финансового обеспечения, интегральный уровень.*

Annotation. *The necessity of an estimation of financial maintenance of introduction of anti-recessionary management is proved. According to the methodical approach developed, sufficiency and estimates of the cost of financial support for the crisis management of the bank were analyzed. The integral level of the bank's financial security is defined.*

Keywords: *economy, bank, banking institution, finance, financial condition, credit, interest rate, crisis, crisis management, sufficiency of financial security, cost of financial security, integral level.*

Антикризове управління банком має на меті забезпечення стійкого фінансового стану банку за мінливих зовнішніх умов, що є неможливим без відповідної бази, а саме без достатнього рівня фінансових ресурсів. Найбільш важливими аспектами їх оцінювання є достатність і вартість.

Дослідженню особливостей застосування банківських технологій та інновацій, а також проблемних питань фінансового забезпечення діяльності банків присвячено наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених: Балтропа К., Бера Х., Едвардса У., Уорнера М., Буряка П., Д'яконової І., Колодізєва С., Онишко С., Опаріна В., Пантєлєєвої Н. та ін.

Оскільки нині фінансове забезпечення технологій управління діяльністю банку ПАТ «Приватбанк» є недостатнім для проведення нормальної діяльності, важливим є запровадження методичного забезпечення оцінювання фінансового забезпечення, що враховуватиме всі важливі сторони. Достатність фінансового забезпечення технологій антикризового управління фінансовою діяльністю банку можна розглядати в двох часових вимірах – короткостроковy та довгостроковy. Короткострокова достатність фінансового забезпечення характеризує наявність на певний момент часу запасу грошових коштів для покриття витрат, необхідних для придбання, упровадження та використання технологій антикризового управління банком. Запас покриття витрат визначають із використанням даних звіту про фінансові результати банку, а саме показника прибутку банку до оподаткування, тобто величини доходів банку, що перевищує всі наявні на момент звітності витрати. Короткострокову та довгострокову достатність фінансового забезпечення технологій антикризового управління банку ПАТ «Приватбанк» графічно подано на рис. 1 [2].

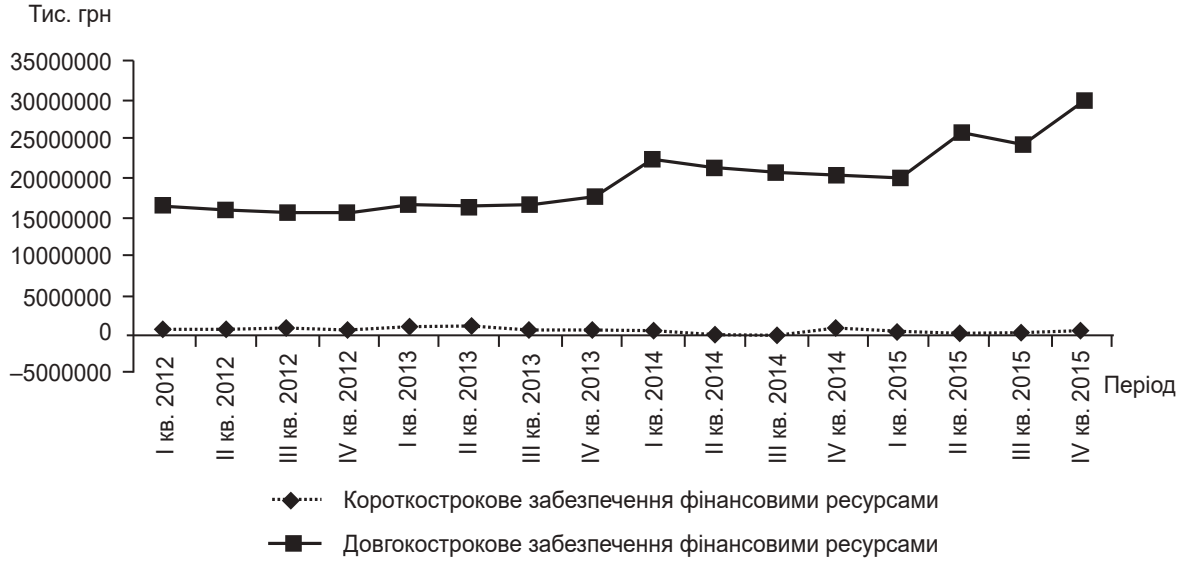

Рис. 1. **Достатність фінансового забезпечення банку ПАТ «Приватбанк»**

Довгостроковий аспект достатності фінансового забезпечення технологій антикризового управління банку пропонується визначати із урахуванням фінансового потенціалу розвитку банку. Для цього доцільно застосовувати підхід, запропонований Григоренко В. М., що є трансформацією запропонованої Нєнно І. М. узагальненої формули для страховика (формула 1) [4]. Формула вказує на залишок коштів банку після задоволення поточних потреб, що надає можливості визначити фінансовий потенціал розвитку.

$$ФПБ = (ВК + СБ + ЧП) – (ПВ + КВ + АВ), \quad (1)$$

де *ВК* – власний капітал;

СБ – субординований борг;

ЧП – чистий прибуток;

ПВ – процентні витрати;

КВ – комісійні витрати;

АВ – адміністративні й інші операційні витрати.

Якщо порівнювати короткострокову та довгострокову достатність ресурсів банків, ПАТ «Приватбанк» мав високі показники розміру фінансового потенціалу в 2012–2013 рр., але у 2014–2015 рр. показник довгострокової достатності ресурсів скоротився до від'ємного значення. При цьому короткостроковий фінансовий потенціал банку в 2015 р. зростав достатньо. Це може означати, що ПАТ «Приватбанк» використовує свій довгостроковий потенціал для запровадження різних технологій. Загальновідомо, що ПАТ «Приватбанк» є лідером серед вітчизняних банків щодо запровадження різних технологічних інновацій, передусім новітніх технологій управління власною діяльністю й обслуговування клієнтів.

Для узагальненого оцінювання достатності фінансового забезпечення технологій антикризового управління банку доцільно розрахувати інтегральний показник достатності із урахуванням таксономічного показника рівня розвитку, що поєднує як короткостроковий, так і довгостроковий аспекти достатності фінансового забезпечення. Результати розрахунку інтегрального показника подано в табл. 1 [2; 4].

Таблиця 1

Розрахунок таксономічного показника достатності фінансового забезпечення технології антикризового управління

Періоди	C_1	K_1
I квартал 2012	3,792	0,574
II квартал 2012	3,776	0,567
III квартал 2012	3,701	0,536
IV квартал 2012	3,537	0,468
I квартал 2013	3,285	0,364
II квартал 2013	3,212	0,333
III квартал 2013	3,430	0,424
IV квартал 2013	3,909	0,623
I квартал 2014	2,584	0,073
II квартал 2014	3,514	0,459
III квартал 2014	4,047	0,680
IV квартал 2014	2,598	0,079
I квартал 2015	3,883	0,612
II квартал 2015	3,205	0,330
III квартал 2015	3,396	0,410
IV квартал 2015	2,345	0,027
$\bar{C}_0$	3,388	
S_0	0,490	
C_0	2,409	

Якісну характеристику інтегрального показника достатності фінансового забезпечення діяльності банку, тобто на основі градації значень достатності фінансового забезпечення, розроблено на основі розробленого Григоренко В. М. із урахуванням даних за 42 періоди (щоквартальні дані, починаючи з 1 січня 2005 р.) методу +/-3σ за 26 аналізованими банками першої та другої групи класифікатора Національного банку України (табл. 2) [2; 3].

Таблиця 2

Якісні рівні достатності фінансового забезпечення технологій антикризового управління банку

Достатність фінансового забезпечення	Низька	Нижча за середню	Середня	Вища за середню	Висока
Значення інтегрального показника достатності фінансового забезпечення	[0; 0,25)	[0,26; 0,42)	[0,42; 0,55)	[0,56; 0,70)	[0,71; 1]

Відтак до кінця 2013 р. ПАТ «Приватбанк» мав середній і вище за середній рівні запасу фінансових ресурсів. 2014 р. почався для нього з різкого скорочення фінансового потенціалу, на що є багато вагомих причин економічного, соціального та політичного характеру. На початок 2015 р. ПАТ «Приватбанк» показав гарні результати розміру фінансового забезпечення банку, рівень ресурсного потенціалу був вищим за середній. Але наприкінці року ситуація значно погіршилася: банк мав низький рівень фінансового забезпечення для здійснення антикризового управління на останню звітну дату аналізу.

Наступним аспектом оцінювання фінансового забезпечення є вартість. Для її оцінювання доцільно використовувати показник середньозваженої вартості залучених коштів [1]. Розрахунок середньозваженої вартості залучених коштів здійснюють за формулою 2.

$$WACC = \frac{E}{V} \cdot R_E + \frac{D}{V} \cdot R_D, \qquad (2)$$

де E – сума власного карпіталу;

V – загальна сума капіталу;

R_E – прибутковість власного капіталу, %;

D – усього позичкових коштів;

R_D – середня процентна ставка за кредитами банків, %.

Наочно динаміку зміни середньозваженої вартості капіталу ПАТ «Приватбанк» та рівня середньої процентної ставки за кредитами в Україні подано на рис. 2 [1].

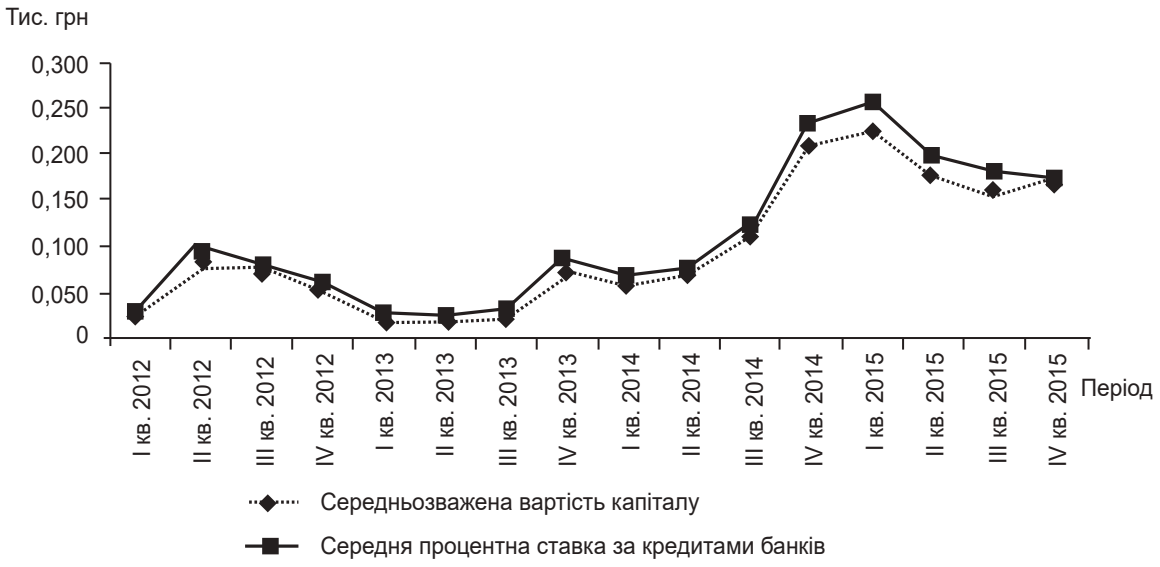

Рис. 2. **Динаміка зміни середньозваженої вартості капіталу та середньої процентної ставки за міжбанківськими кредитами банку ПАТ «Приватбанк»**

Якісний аналіз вартості фінансового забезпечення ПАТ «Приватбанк» засвідчує такі результати. У 2012 р. банк має переважно середню вартість фінансового забезпечення, але наприкінці року рівень стає нижчим за середній. 2013 р. ПАТ «Приватбанк» починає з низькою вартістю капіталу банку, але наприкінці року акціонерна фінансова установа збільшує її до середнього рівня. Наприкінці 2014 р. значення вартості фінансового забезпечення зростає до високого рівня. На такому рівні показник тримається до кінця 2015 р., що є зумовленим насамперед високими процентними ставками на кредити вітчизняних банків.

Таким чином, оцінювання фінансового забезпечення технологій антикризового управління банків із застосуванням розробленого методичного підходу засвідчило, що банк ПАТ «Приватбанк» не може у повному обсязі забезпечити одночасне придбання й упровадження необхідних для вдосконалення його управлінської діяльності технологій за умов кризового стану. Відтак існує потреба визначення пріоритетних напрямів фінансування, що стане предметом подальших досліджень.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Журавльова І. В.

Література: 1. Григоренко В. М. Критерії оцінки технологій управління діяльністю банку. Сучасні проблеми та механізми фінансового управління // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (Харків, 12–13 грудня 2013 р.). Харків: Інжек, 2013. С. 319–322. **2.** Григоренко В. М. Оцінювання фінансового забезпечення впровадження технологій управління фінансовою діяльністю банку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 11. С. 223–228. **3.** Лебідь О. В., Григоренко В. М. Сутність, методи та структура фінансового забезпечення впровадження технологій до діяльності банків. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. № 4 (70). С. 371–379. **4.** Нєнно І. М. Фінансове забезпечення розвитку страховика: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.08. Одеса, 2009. 19 с. **5.** Grigorenko V. M. The state of bank financial activities as a key background for selection and implementation of its management technologies. Vienna: East West, 2015. P. 295–299.

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

УДК 336.77:004.738.5-053-6

Багро В. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто економічну сутність обліку й аналізу дебіторської заборгованості. Визначено проблемні питання обліку й аналізу дебіторської заборгованості з точки зору управління підприємством. Запропоновано напрями поліпшення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.*

Ключові слова: *економіка, підприємство, організація, кредит, дебіт, кредитор, дебітор, дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, аналіз дебіторської заборгованості, облік дебіторської заборгованості.*

Аннотация. *Рассмотрена экономическая сущность учета и анализа дебиторской задолженности. Определены проблемные вопросы учета и анализа дебиторской задолженности с точки зрения управления предприятием. Предложены направления улучшения учета дебиторской задолженности на предприятии.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, организация, кредит, дебит, кредитор, дебитор, дебиторская задолженность, резерв сомнительных долгов, анализ дебиторской задолженности, учет дебиторской задолженности.*

© Багро В. А., 2017

Annotation. *The economic essence of accounting and analysis of accounts receivable is considered. The problematic issues of accounting and analysis of accounts receivable from the point of view of enterprise management are identified. Suggested directions for improving the accounting of accounts receivable at the enterprise.*

Keywords: *economy, enterprise, organization, credit, debit, creditor, debtor, accounts receivable, reserve of doubtful debts, analysis of accounts receivable, accounts receivable.*

Питання поліпшення обліку й аналізу дебіторської заборгованості є актуальним у зв'язку із зростанням її частки у складі активів підприємств через невиконання економічних обов'язків контрагентами, порушення стандартного циклічного процесу, що є пов'язаним із перевтіленням такого активу на валютні ресурси і, як наслідок, погіршенням платоспроможності. Статистичні відомості свідчать про зростання частки дебіторської заборгованості в сукупному розмірі активів компаній.

Проблеми теорії та практики обліку й аналізу дебіторської заборгованості підприємства досліджують Бутинець Ф. Ф., Білик М. Д., Голов С. Ф., Лігоненко Л. О., Мазаракі А. А., Нападовська Л. В., Савицька Г. В., Сопко В. В., Шевчук В. О. та ін. Однак, залишаються недостатньо дослідженими деякі теоретичні та практичні питання стосовно забезпечення інформаційних потреб внутрішніх користувачів.

Метою написання статті є обгрунтування теоретико-методичних положень обліку й аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством.

За умов ринкової економіки бухгалтерський облік є особливо значущою функцією ефективного управління виробничими й торговельними структурами, знаряддями контролю за оптимальним економічним застосуванням ресурсів задля досягнення комерційного успіху та виконання фінансових зобов'язань [4].

Опанування знаннями бухгалтерського обліку, контролю й аналізу господарської діяльності для виявлення слабких місць у роботі підприємств і визначення шляхів подальшого покращення їх роботи є основним завданням керівника підприємства, бухгалтера, економіста та менеджера. Одним із найважливіших показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, є стан розрахунків із дебіторами. Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість» визначено методологічні основи формування бухгалтерського обліку та розкриття у фінансовій звітності підприємствами, установами, організаціями й іншими юридичними особами, незалежно від форм власності (крім бюджетних організацій), інформації про дебіторську заборгованість [2].

Важливим є питання аналізу дебіторської заборгованості задля відображення її у балансі підприємства. За П(С)БО 10, дебіторську заборгованість слід відображати у балансі згідно із чистою реалізаційною вартістю, тобто за дійсною сумою заборгованості, яку підприємство може мати.

Дебіторами є юридичні та фізичні особи, які через події в минулому заборгували підприємству конкретні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Відтак дебіторською заборгованістю є сукупність заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. За терміном погашення розрізняють довгострокову та поточну дебіторську заборгованість. Поточною дебіторською заборгованістю є сума дебіторської заборгованості, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Довгостроковою дебіторською заборгованістю є сума дебіторської заборгованості, що не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Дебіторська заборгованість може бути забезпеченою (векселями) та незабезпеченою [3].

Розрізняють дебіторську заборгованість:

- безнадійну;
- сумнівну;
- дійсну [3].

Залежно від виникнення розрізняють дебіторську заборгованість:

- за роботи, товари, послуги;
- векселі отримані;
- за розрахунками;
- іншу поточну [4].

Довгострокову дебіторську заборгованість оцінюють за дисконтованою вартістю майбутніх платежів, які очікуються для погашення цієї заборгованості.

Відповідно до принципу обачності, у період визначення доходу від реалізації підприємство має визнати допустимі втрати від неповернення частки боргів покупцями. Тобто згідно із сумнівною заборгованістю для відображення реальної картини економічного стану підприємства формують резерв сумнівних боргів. Поточну дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги залучають до сукупності балансу за чистою реалізаційною вартістю [4]. Чистою реалізаційною вартістю дебіторської заборгованості є сума поточної дебітор-

ської заборгованості за товари, роботи, послуги з вирахуванням резерву сумнівних боргів. Наказом Міністерства фінансів України від 19.12.2006 р. № 1213 внесено зміни до деяких нормативних актів з бухгалтерського обліку. Так, змінено норми п. 8 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» стосовно порядку визначення резерву сумнівних боргів у бухгалтерському обліку. За П(С)БО 10, до сумнівних боргів належать ті суми дебіторської заборгованості, щодо яких існує непевність у тому, що вони будуть погашені. Правильне визначення суми резерву сумнівних боргів надає можливості адекватно оцінити стан активів і фінансові результати діяльності підприємства. Нарахування суми резерву сумнівних боргів за звітний період відображають у звіті про фінансові результати в складі інших операційних витрат.

За П(С)БО 10 виділяють два методи визначення величини резерву сумнівних боргів із застосуванням:

- абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- коефіцієнта сумнівності.

Коефіцієнт сумнівності розраховують одним із трьох способів шляхом:

- визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;
- класифікації дебіторської заборгованості за термінами непогашення;
- визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості в сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3–5 років [5].

Розмір резерву за методом застосування коефіцієнта сумнівності розраховують множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на шуканий коефіцієнт.

Поточну дебіторську заборгованість, не пов'язану з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг (дебіторську заборгованість за розрахунками та іншу дебіторську заборгованість), що є визнаною безнадійною, списують з балансу із відображенням витрат у складі інших операційних витрат. За такою заборгованістю резерв сумнівних боргів не створюють.

Поточна дебіторська заборгованість охоплює всі вимоги підприємства до інших юридичних і фізичних осіб щодо грошей, товарів чи послуг. У більшості випадків можна визначити два основні види поточної дебіторської заборгованості – товарну і нетоварну (неопераційну). Операції називають товарними, якщо йдеться про оплату продукції, що має натуральну речову форму, робіт і послуг. Товарна дебіторська заборгованість виникає внаслідок звичайної операційної діяльності підприємства, що може передбачати продаж товарів, виконання робіт і надання послуг. Розрахунки з покупцями та замовниками відносять до товарних відповідно до визначення. Для обліку розрахунків за товарними операціями застосовують рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Це рахунок активний, розрахунковий, балансовий.

За дебетом рахунку 36 відображають вартість відвантаженої покупцям продукції (наданих послуг) у продажних цінах (із податком на додану вартість, із акцизним збором тощо). За кредитом рахунку 36 відображають зменшення заборгованості покупців внаслідок сплати за продукцію, тобто отримання коштів на поточний рахунок або до каси [6].

Дебіторська заборгованість має значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. За даними бухгалтерської звітності (ф. 1, ф. 2) можна визначити низку показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості.

Якщо порівняти характеристики дебіторської заборгованості, можна зробити висновок, чи покращав стан розрахунків із покупцями порівняно із показниками минулого року. Якщо в компанії зросла сумнівна дебіторська заборгованість та єдина частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі обігових коштів, слід говорити про зменшення ліквідності поточних активів в цілому, а відтак і про погіршення фінансового стану підприємства [7].

Істотне перевищення дебіторської заборгованості постійно загрожує економічній стійкості підприємства та потребує залучення додаткових джерел фінансування. Вважаємо за доцільне приділяти дослідженню цієї проблеми якомога більше уваги. Нині вітчизняні товаровиробники зіштовхнулися з проблемами неплатежів. Перед ними постає питання: зберегти обсяги виробництва, збільшуючи при цьому дебіторську заборгованість, або знизити обсяги виробництва, контролюючи розміри дебіторської заборгованості на певному рівні.

Таким чином, із переходом України до ринкових відносин постала необхідність реформування бухгалтерського обліку. Чинний план рахунків і економічна звітність значно різняться із міжнародними стандартами. За таких умов важливою є гармонізація сучасного вітчизняного бухгалтерського обліку із міжнародними стандартами ведення фінансової звітності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Леонова Ю. О.

Література: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Закон України від 08.10.1999 № 237 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99/ed20021210. **2.** Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Закон України від 30.11.1999 № 291 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99. **3.** Орлова В. К., Орлов М. С., Хома С. В. Фінансовий облік: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2009. 459 с. **4.** Причепа І. В., Руда Л. П. Економіка підприємства. Вінниця: ВНТУ, 2014. 144 с. **5.** Бардаш С. В. Інвентаризація: теорія, практика, комп'ютеризація. Житомир: ЖІТІ, 1999. 372 с. **6.** Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник/за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2001. 286 с. **7.** Верхоглядова Н. І., Шило В. П., Ільїна С. Б. Бухгалтерський фінансовий облік. Київ: Центр навч. літ., 2010. 537 с.

РИНОК ПЛАТІЖНИХ КАРТОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 336.71

Бадяєв О. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано переваги й недоліки застосування платіжних карток, а також програми розвитку карткових продуктів у сучасних вітчизняних банках. Запропоновано напрями розвитку карткових продуктів в Україні, серед яких просування їх як платіжного інструменту, розширення бонусних програм, забезпечення доступності торговельного еквайрингу для підприємств малого бізнесу.*

Ключові слова: *банк, банківська установа, фінанси, бізнес, готівка, безготівкові кошти, платіжний засіб, електронний платіжний засіб, фінансові інструменти, платіжна картка, ринок платіжних інструментів.*

Аннотация. *Проанализированы преимущества и недостатки применения платежных карточек, а также программы развития карточных продуктов в современных отечественных банках. Предложены направления развития карточных продуктов в Украине, среди которых продвижение их как платежного инструмента, расширение бонусных программ, обеспечение доступности торгового эквайринга для предприятий малого бизнеса.*

Ключевые слова: *банк, банковское учреждение, финансы, бизнес, наличные, безналичные средства, платежное средство, электронное платежное средство, финансовые инструменты, платежная карточка, рынок платежных инструментов.*

Annotation. *The advantages and disadvantages of the use of payment cards, as well as the development of card products in modern domestic banks, are analyzed. The directions of the development of card products in Ukraine are proposed, among which are their promotion as a payment instrument, the expansion of bonus programs, and the availability of trade acquiring for small businesses.*

Keywords: *bank, banking institution, finance, business, cash, non-cash means, means of payment, electronic means of payment, financial instruments, payment card, payment instruments market.*

Нині вітчизняний ринок платіжних карток переживає новий важливий етап свого розвитку. З елітних, доступних лише високооплачуваним категоріям населення, платіжні картки перетворюються на демократичний засіб розрахунків. Випуск платіжних карток надає можливості інтегруватися до світової системи банківських по-

© Бадяєв О. В., 2017

слуг, покращити діловий імідж банку, завоювати ринок, залучити клієнтуру, оволодіти новітніми банківськими технологіями, пришвидшити розрахунки, виключити помилки і зловживання з боку банківських службовців. Відтак маркетинг платіжних карток є нагальною проблемою, яку необхідно терміново вирішувати вітчизняним банкам.

Метою написання статті є обґрунтування ролі та значення платіжних карток для банківської системи України, формування рекомендацій щодо активізації їх використання.

Платіжна картка – це електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого вигляду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку задля оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [1].

За сучасних умов розвитку економіки України банківська сфера є важливою складовою національних фінансів. Нині українські банки пропонують широкий спектр банківських послуг [2]. Однак, за умов жорсткої конкурентної боротьби банки шукають найбільш прибуткові види банківської діяльності для підтримки власного бізнесу. Одним із них, безсумнівно, є ринок платіжних карток.

Останніми десятиліттями спостерігається загальносвітова тенденція розвитку безготівкових форм розрахунків через їх суттєве економічне значення. Здійснювані без участі готівки платежі сприяють прискоренню обіговості, скороченню кількості грошових коштів у обігу, зниженню витрат, зростанню прозорості розрахунків [3].

Нині обсяг використання платіжних карток у світі досяг значних розмірів. Так, частка безготівкових операцій у країнах Європи становить понад 90 % загальної кількості грошових операцій. В Україні цей показник на 2016 р. становить 34,9 %. Однак, у нашій країні темпи зростання безготівкових розрахунків є високими (чотири роки тому частка безготівкових операцій становила лише приблизно 8–10 %) [5].

Нині вітчизняні банки пропонують широкий вибір карткових продуктів, орієнтованих на споживачів із різним рівнем доходів. Існують кілька категорій карт, що визначають статус власника. Чим вищим він є, тим більше можливостей і додаткових бонусів надається власнику.

Однак, незважаючи на бурхливий розвиток ринку платіжних карток в Україні і стабільні показники зростання частки їх використання, вони і досі не стали повноцінним інструментом безготівкових платежів. Основним недоліком є використання карток передусім як інструменту отримання готівкових коштів. За даними Національного банку України, на 01.07.16 р. обсяг операцій зі зняття готівкових коштів від загального обсягу операцій із використанням платіжних карт становив 82,47 %, а частка операцій з оплати товарів і послуг становила лише 17,53 % [5].

Високі показники зняття готівкових коштів є зумовленими тим, що нині більше половини всіх виданих карток в Україні є частиною зарплатних проектів. Зарплатний проект є найпростішим способом масового поширення платіжних карток для банку, оскільки ціле підприємство переходить на їх використання для нарахування заробітної плати всім співробітникам [5]. Для організації цей спосіб виплати заробітної плати є зручним, оскільки знижується навантаження на роботу бухгалтерії, немає необхідності в обладнанні кас для видачі коштів співробітникам, виключає черги в дні видачі, а також істотно знижує витрати організації на доставку, зберігання, перерахунок і видавання готівкових коштів співробітникам.

Для співробітника цей спосіб виплати також має переваги: практично виключаються затримки у виплаті заробітної плати, з'являється можливість отримувати кошти, не виходячи з дому, навіть перебуваючи у відрядженні або відпустці, дотримання конфіденційності при виплатах, можливість оплачувати товари, послуги, комунальні платежі без додаткових комісій [5].

Однак, слід зазначити, що менталітет більшості населення такий, що реальні гроші досі сприймаються тільки в готівковій формі. У зв'язку із цим під час надходження коштів на платіжну карту, як правило, більша частина власників відразу знімають кошти повністю.

Для сприяння розвитку ринку платіжних карток необхідно звернути увагу клієнтів на той факт, що банківська карта може бути не тільки засобом зняття готівки, а використовуватися як засіб оплати товарів і послуг. Нині для просування власних карт банки пропонують різні програми лояльності, бонусні і кобрендингові програми. Практично всі великі банки пропонують клієнтам при оплаті покупок і послуг у межах певних правил знижки і бонуси. Якщо партнером програми є стільниковий оператор, клієнт отримує бонусні хвилини, якщо авіаперевізник – бонусні милі. За умовами деяких програм власник картки може повернути частину витрачених ним грошових коштів на карту. Однак, такі програми пропонують лише великі українські банки, вони не є притаманними регіональним банкам.

Програми лояльності українських банків охоплюють різну цільову аудиторію, клієнт може без зусиль знайти цікавий і вигідний, виходячи з власних потреб, карткових продукт. Однак, нині програми лояльності в Україні тільки починають набирати популярності, у той час як за кордоном аналогічні банківські проекти давно є звич-

ними. Можна припустити, що подібні бонусні програми поступово отримають найбільший розвиток у великих містах, там, де розвинена еквайрингова система, населення більше звикло до безготівкових розрахунків, легко дізнається про нові пропозиції та тенденції і намагається активно їх використовувати. Для розвитку таких програм у менших містах необхідною є правильна маркетингова політика банків.

Ще однією додатковою перевагою використання платіжних карток для власників є картка, що поєднує в собі можливості класичної дебетової карти та депозиту. Такий тип карток в українських банках з'явився нещодавно і передбачає щомісячне нарахування відсотка на залишок коштів на карті. Ці карти мають спільну функцію: приносять власнику додатковий дохід, який можна порівняти з доходом за банківськими внесками. Цей тип карткового продукту значно підвищує інтерес і стимулює власника карти на підтримку максимально високого залишку грошових коштів на карті.

Однією з вагомих проблем ринку платіжних карток в Україні є той факт, що ринок торговельного еквайрингу є досить слабким сегментом ринку. Більшість банків надають еквайерингові послуги, тобто встановлюють у торговельних точках, ресторанах або в інших організаціях спеціальне обладнання для безготівкового розрахунку. Однак банкам, що надають послуги торговельного еквайрингу, вигідно співпрацювати із великими організаціями, які в змозі забезпечити значний середньомісячний обіг у разі використання терміналів, а отже, принести банку прибуток, оскільки він отримує відсоток з кожної операції. Дрібним торговельним точкам важко нести витрати на встановлення та використання терміналів оплати, а також забезпечувати мінімальний визначений банком щомісячний обіг. Як наслідок, клієнт, який бажає використовувати картку як платіжний інструмент, змушений шукати банкомат для зняття готівки. Для виправлення цієї ситуації банку-еквайєру необхідно забезпечити доступність цієї послуги для більшої кількості дрібних організацій, розробити програми з різними умовами: більш високими вимогами для великих організацій і зниженими – для дрібних, оскільки нині умови надання послуги торговельного еквайрингу для малих і великих підприємств є однаковими. У середньому комісія за послуги еквайрингу коливається залежно від типу картки від 1 % до 2,5 % з кожної операції [5].

Таким чином, майбутнє банківських послуг дійсно за платіжними картками. Незважаючи на проблеми і труднощі, ринок платіжних карток в Україні розвивається досить інтенсивними темпами і має добрі перспективи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Омельченко О. І.

Литература: 1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14. **2.** Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. **3.** Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Закон України від 21.01.2004 № 22 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04. **4.** Офіційний курс гривні до іноземних валют // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily. **5.** Тарасова Т. М. Особенности внедрения зарплатных проектов и карточных кредитных продуктов в коммерческих банках. *Концепт.* 2013. № 4. С. 11–15.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВИХ РІЗНИЦЬ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

УДК 336.22

Байрачна А. В.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міждународного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено економічний зміст понять «податковий прибуток» і «податкова різниця». Проведено порівняльний аналіз видів податкових різниць у національних стандартах бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та Міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ). Сформульовано причини виникнення, розглянуто особливості їх обліку. Зроблено висновок про спосіб обліку податкових різниць при розрахунку податку на прибуток.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, облік, облікова політика, податок, податковий прибуток, податковий облік, податкова різниця, спосіб обліку податкових різниць, стандарти бухгалтерського обліку, національні стандарти бухгалтерського обліку (НП(С)БО), Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ).*

Аннотация. *Определено экономическое содержание понятий «налоговая прибыль» и «налоговая разница». Проведен сравнительный анализ видов налоговых разниц в национальных стандартах бухгалтерского учета (НП(С)БУ) и Международных стандартах финансовой отчетности (МСФО). Сформулированы причины возникновения, рассмотрены особенности их учета. Сделан вывод о способе учета налоговых разниц при расчете налога на прибыль.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, учет, учетная политика, налог, налоговая прибыль, налоговый учет, налоговая разница, способ учета налоговых разниц, стандарты бухгалтерского учета, национальные стандарты бухгалтерского учета (НП(С)БУ), Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО).*

Annotation. *The economic content of the concepts «tax profit» and «tax difference» is defined. A comparative analysis of the types of tax differences in the national accounting standards (NP (C) BU) and International Financial Reporting Standards (IFRS) was carried out. The reasons of their origin are formulated, the features of their account are considered. The conclusion is made on the way of accounting for tax differences when calculating the profit tax.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, accounting, accounting policy, tax, tax profit, tax accounting, tax difference, the method of accounting for tax differences, accounting standards, national accounting standards (NP (C) BU), International Financial Reporting Standards (IFRS).*

На сучасному етапі розвитку економіки постійно відбуваються зміни в податковому законодавстві. Значущою подією є прийняття в 2010 р. Податкового кодексу України. Подальший розвиток податкового законодавства щодо податку на прибуток є пов'язаним зі змінами в Податковому кодексі, Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 12 та Положенні бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» (далі П(С)БО); тимчасово, до 2015 р. існувало ПБО 35 «Податкові різниці». Нині відбувається гармонізація бухгалтерського та податкового обліку на підприємствах, у зв'язку із чим виникло поняття податкових різниць.

Дослідженням питання податкових різниць з податку на прибуток займалися Шигун М. В., Проскура К. В., Борович О. В., Кушніренко О. А., Лоханова Н. О., Малишкін О. І. та ін. Проте, за умов постійного розвитку сфери податкового обліку не всі особливості виникнення, розрахунку, обліку й урахування в звітності податкових різниць було визначено, чим і зумовлено необхідність подальших досліджень податкових різниць і вибір саме цієї теми.

Метою написання статті є пошук вирішення проблем, що виникають під час обліку податкових різниць з податку на прибуток.

Метою діяльності господарюючого суб'єкта є отримання прибутку. Згідно із П(С)БО 17 «Податок на прибуток» податковим прибутком (збитком) є сума прибутку (збитку), визначена за податковим законодавством об'єктом оподаткування за звітній період [1]. На думку Борович О. В., обліковим прибутком (збитком) є сума прибутку (збитку) до оподаткування, визначена в бухгалтерському обліку шляхом порівняння доходів і витрат підприємства й відображена у звіті про фінансові результати за звітній період [2]. Тобто фінансовий результат

© Байрачна А. В., 2017

діяльності суб'єкта господарювання в бухгалтерському та податковому обліку розглядають з різних точок зору: у першому випадку податок є об'єктом обліку, а в другому – його результатом.

Слід зазначити, що суму податку на прибуток платник нараховує самостійно, згідно із Податковим кодексом України й іншими стандартами. Наразі ставка податку на прибуток становить 18 % від оподатковуваного прибутку [3]. При цьому сума прибутку, розрахована за даними бухгалтерського та податкового обліку, не збігається, що і становить суму податкових різниць. На думку Малишкіна О. І., метою механізму податкових різниць є складання декларації з податку на прибуток із застосуванням засобів бухгалтерського обліку та контроль її показників [4]. Згідно зі ст. 17 п. 1.12 Податкового кодексу України, платник податків має право вести облік тимчасових і постійних податкових різниць і використовувати дані такого обліку для складання декларації з податку на прибуток [3].

Трактування поняття «податкові різниці» вченими та законодавчо-нормативними актами дещо різняться. Так, у П(С)БО 17 визначено, що тимчасовою податковою різницею є різниця між оцінкою активу або зобов'язання за даними фінансової звітності та податковою базою цього активу або зобов'язання [1]. Борович О. В. вважає, що податковою різницею є різниця, що виникає між оцінкою та критеріями визнання доходів, витрат, активів, зобов'язань за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та доходами і витратами, визначеними за податковим законодавством [2]. За МСБО 12, тимчасовими різницями є різниці між балансовою вартістю активу чи зобов'язання в балансі та їх податковою базою [5]. Тобто податковою різницею є різниця, що виникає при порівнянні податкового та бухгалтерського обліку під час підсумовування результатів діяльності господарюючого суб'єкта.

За законодавством України розрізняють кілька видів податкових різниць (табл. 1) [1; 5].

Таблиця 1

Класифікація податкових різниць

Вид	П(С)БО 17	МСБО 12
Тимчасова податкова різниця, що підлягає оподаткуванню	Тимчасова податкова різниця, яку залучають до податкового прибутку (збитку) у майбутніх періодах	Тимчасові різниці, які при визначенні суми оподаткованого прибутку (податкового збитку) майбутніх періодів спричиняють виникнення сум, що підлягають оподаткуванню, якщо балансова вартість активу чи зобов'язання відшкодовується або погашається
Тимчасова податкова різниця, що підлягає вирахуванню	Тимчасова податкова різниця, що спричиняє зменшення податкового прибутку (збільшення податкового збитку) у майбутніх періодах	Тимчасові різниці, які при визначенні суми оподаткованого прибутку (податкового збитку) майбутніх періодів спричиняють виникнення сум, що підлягають вирахуванню, якщо балансова вартість активу чи зобов'язання відшкодовується або погашається

Згідно із табл. 1, існують два види тимчасових податкових різниць, які відрізняються наявністю необхідності оподаткування чи її відсутністю. Першими зумовлено виникнення відстроченого податкового зобов'язання, а другими – відстрочених податкових активів.

Шигун М. і Проскура К. вважають, що тимчасова податкова різниця виникає між балансовою вартістю активу (зобов'язання) та податковою базою активу (зобов'язання). На їх думку, податкові різниці виникають, якщо балансова вартість активу перевищує податкову базу активу: виникають тимчасові різниці, що підлягають оподаткуванню; балансова вартість активу є меншою за податкову базу активу: виникають тимчасові різниці, що підлягають вирахуванню; балансова вартість зобов'язання перевищує його податкову базу: виникають тимчасові різниці, що підлягають вирахуванню; балансова вартість зобов'язання є меншою за його податкову базу: виникають тимчасові різниці, що підлягають оподаткуванню [6].

Згідно із чинними нормами П(С)БО 17 та МСФЗ 12, для обліку та підрахунку податкових різниць застосовують балансовий метод або метод зобов'язань. В українській нормативній базі започатковано власний, відмінний від міжнародного досвіду, підхід до розрахунку й використання податкових різниць – «поєднання» двох непоєднуваних класичних моделей: відображення різниць одночасно і в балансі, і в звіті про фінансові результати. Малишкін О. І. вважає, що це є свідченням еклектичного підходу до створення нормативної бази щодо податкових різниць. На практиці це означає посилення державного втручання до підприємницької діяльності [4].

З точки зору Лоханової Н. О., застосування балансового методу має на меті подати очікувані податки (чи економію на них), що підлягають сплаті (або відшкодуванню) в поточному та майбутньому звітних періодах як зобов'язання (або активи) з податку на прибуток у балансі (звіті про фінансовий стан). Для отримання адекватної реаліям картини фінансового стану підприємства відстрочені податкові активи та зобов'язання розраховують за ставкою, за якою підприємство очікує майбутні виплати (відшкодування) відстроченого податку [7]. Необхідно зазначити, що за наявності певного механізму, у якому буде чітко визначено склад податкових різниць, розбіжності, що виникають за тлумачення законодавчих нормативно-правових актів, будуть усунені.

Деякі автори вважають необхідним підрахунок податкових різниць ще на етапі первинного визначення та реєстрації первинного документа, у якому оформлена відповідна операція [8]. За таких умов під час прийняття та реєстрації первинних документів здійснюють аналіз цієї господарської операції на наявність податкових різниць. При цьому автор не враховує специфіку такого розрахунку, і те, що оформити первинним документом результати цього дослідження важко. Проблеми можуть виникнути, якщо буде необхідно не враховувати деякі витрати, що не належать до господарської діяльності суб'єкта господарювання. Зробити це можна лише після класифікації проведеної операції на предмет відповідності певним умовам Податкового кодексу України, а після цього перейти до її реєстрації. Цей підхід може бути застосований за умов заповнення бухгалтерської довідки, у якій зазначено податкові різниці.

Таким чином, існує необхідність подальших досліджень обліку та відображення у звітності податкових різниць з податку на прибуток і створення єдиної системи обліку господарської діяльності замість існуючих двох – бухгалтерського та податкового, що позбавить необхідності врахування податкових різниць. Існує й менш радикальне вирішення проблеми визначення податку на прибуток. У процесі трактування результатів діяльності при веденні двох видів обліку – бухгалтерського та податкового – створення підприємством власного переліку податкових різниць, які можуть виникнути в процесі його діяльності, із урахуванням вимог Податкового кодексу України та П(С)БО, що мають бути відображеними в додатку до наказу про облікову політику підприємства. Вважаємо за доцільне подальші дослідження особливостей обліку податку на прибуток спрямувати на розробку деталізованих методичних рекомендацій стосовно особливостей бухгалтерського обліку податкових різниць.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Волошан І. Г.

Література: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: Закон України від 28.12.2000 № 353 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01. **2.** Борович О. В. Аналіз сучасного стану обліку розрахунків за податком на прибуток. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету.* 2014. № 10. С. 176–182. **3.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **4.** Малишкін О. І. Аналіз методичних підходів щодо визначення податкових різниць з податку на прибуток. *Міжгалузева академія управління.* 2012. № 9. С. 487–489. **5.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 (МСБО 12). Податки на прибуток: Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_012. **6.** Шигун М. С., Проскура К. П. Методичні засади розрахунку та розкриття у фінансовій звітності податкових різниць та відстрочених податків у контексті вимог МСФЗ. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2014. № 3. С. 12–18. **7.** Лоханова Н. О. Проблеми відображення податкових різниць в обліку і звітності вітчизняних підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету.* 2012. Вип. 22 (2). С. 143–149. **8.** Жураковська І. Податкові різниці як спосіб взаємоузгодженості бухгалтерського обліку та податкових розрахунків: обліковий аспект. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2011. № 4. С. 14–21.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ» І «ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ»

УДК 657.37

Байрачна А. В.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міждународного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано визначення економічної сутності понять «податкова звітність» і «фінансова звітність» різними науковцями, а також у нормативно-законодавчій базі України. Наведено авторське визначення понять «податкова звітність» і «фінансова звітність».*

© Байрачна А. В., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, облік, податок, податковий прибуток, податковий облік, платник податку, податкова декларація, управлінський персонал, податкова звітність, фінансова звітність.*

Аннотация. *Проанализированы определения экономического содержания понятий «налоговая отчетность» и «финансовая отчетность» разными учеными, а также в нормативно-законодательной базе Украины. Приведено авторское определение понятий «налоговая отчетность» и «финансовая отчетность».*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, учет, налог, налоговая прибыль, налоговый учет, налогоплательщик, налоговая декларация, управленческий персонал, налоговая отчетность, финансовая отчетность.*

Annotation. *The definitions of the economic content of the concepts «tax reporting» and «financial reporting» by various scientists, as well as in the regulatory and legislative base of Ukraine, are analyzed. Author's definition of the concepts «tax reporting» and «financial reporting» is given.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, accounting, tax, tax profit, tax accounting, taxpayer, tax return, management personnel, tax reporting, financial reporting.*

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки наявність достовірної, обґрунтованої та повної інформації про діяльність суб'єктів господарювання є запорукою ефективного управління державою, оскільки сплачувані ними до державної фіскальної служби податки є основною доходною частиною державного бюджету. Джерелом цієї інформації є фінансова та податкова звітність підприємства, де визначено результати бухгалтерського та податкового обліку.

Фінансова звітність є основою проведення ревізій та аудиторських перевірок. Її складають усі суб'єкти господарської діяльності, незалежно від сфери діяльності та форми власності.

Податкова звітність є важливою складовою податкового обліку. Відповідність податкової звітності реальній ситуації є необхідною для нормального функціонування суб'єкта господарювання. Правильне складання як податкової, так і фінансової звітності залежить від належного розуміння теоретичної бази, що вимагає подальшого детального дослідження й розробки понятійного апарату.

Дослідженням теоретичних і практичних питань складання податкової та фінансової звітності підприємств займалися Бутинець Ф. Ф., Завгородній В. П., Кужельний М. В., Лега О. В., Білуха М. Т., Озеран А. В., Петренко Н. І., Максимів Ю. В. та ін. Проте, за сучасних мінливих умов, постійних змін у системі бухгалтерського обліку й оподаткування певні теоретичні аспекти понять податкової та фінансової звітності потребують додаткового поглибленого дослідження.

Метою написання статті є проведення аналізу різних підходів вчених до визначення економічної сутності податкової та фінансової звітності та їх тлумачення в нормативно-законодавчій базі.

Нині постійно відбуваються зміни в податковому законодавстві. Значущою подією є прийняття в 2010 р. Податкового кодексу України, що є основою податкового законодавства держави. Із розвитком системи оподаткування постійно вносяться зміни до Податкового кодексу, а також до законодавчих актів, що регулюють його дію. Але й досі тлумачення деяких базових понять, наприклад, терміна «податкова звітність», у ньому відсутні. Цим зумовлено певну плутанину через наявність різних трактувань одного поняття.

Для обґрунтування необхідності визначення поняття податкової звітності розглянемо, як визначено це поняття у статтях Податкового кодексу України.

У Кодексі відображено чинні у системі оподаткування вимоги до складання та подання податкової звітності України:

– згідно зі ст. 7 до елементів, що є обов'язковими для встановлення податку, залучено термін і порядок подання звітності про обчислення та сплату податку;

– згідно зі ст. 16 платник податків є зобов'язаним складати та подавати звітність про обчислення та сплату податків і зборів до контролюючих органів;

– згідно зі ст. 47 платники податку несуть відповідальність за неподання, порушення порядку заповнення документів податкової звітності, порушення термінів їх подання контролюючим органам, недостовірність інформації, наведеної в документах;

– згідно зі ст. 48 складену із порушенням норм цієї статті податкову звітність не вважають податковою декларацією [1].

У наведених статтях постійно є вживаними словосполучення «податкова звітність», «документи податкової звітності»; надамо визначення цього поняття. Згідно із Наказом Державної податкової служби України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо приймання та комп'ютерної обробки податкової звітності платників податку в органах ДПС України», податковою звітністю є документи, які, згідно із Податковим кодексом України, подаються платниками податків до органів Державної податкової служби України і на підставі яких

здійснюються нарахування та сплата податку, збору (обов'язкового платежу) [2]. Вважаємо це визначення неповним і таким, що не містить інформацію про складові податкової звітності.

На думку Лега О. В., податковою звітністю є документ платника податків, до якого належать розрахунки, податкові декларації за кожним видом податку й іншого обов'язкового платежу, додатки до розрахунків і податкових декларацій, що є складеними за затвердженими формами [3]. Але автор не визначає, хто може подавати таку звітність і до якого органа державної влади.

Микитенко Т. та Міщенко Т. вважають, що податковою звітністю є впорядкована система зведених взаємопов'язаних обліково-податкових показників, складених за спеціально затвердженою формою, що характеризує результати й умови діяльності платника податку за певний період (місяць, квартал, рік) [4]. Це тлумачення потребує уточнення, оскільки в ст. 34 Податкового кодексу України визначено, що видами податкового періоду є календарний рік, півріччя, три квартали, квартал, місяць, день [1].

Аналіз різних підходів до визначення сутності поняття «податкова звітність» надає можливості запропонувати власне формулювання тлумачення. Податковою звітністю є сукупність документів, що містять розрахунки податків відповідно до законодавства України, подаються платником податку чи податковим агентом до податкових органів у певний термін для нарахування та сплати податку, збору, обов'язкового платежу до державного бюджету.

Окрім податкової звітності, існує фінансова звітність, яка також має важливе значення в процесі господарської діяльності, у зв'язку з чим необхідно визначити сутність цього поняття. Згідно із НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», фінансовою звітністю є бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [5]. Це визначення не може вважатися повним, оскільки в ньому не відображено існування форми № 4 фінансової звітності (звіту про власний капітал) та приміток до неї.

Озеран Н. А. визначає фінансову звітність як систему узагальнених показників, що характеризують підсумки господарсько-фінансової діяльності підприємства за минулий період [6]. У цьому визначенні немає інформації про форми складання фінансової звітності.

Петренко Н. І. вважає, що формами фінансової звітності є бухгалтерські документи, показники яких сприяють забезпеченню виконання бухгалтерським обліком покладених на нього функцій: сприяння збереженню майна, визначення фінансових результатів господарської діяльності підприємства та надання інформації про результати управлінському персоналу для прийняття зважених управлінських рішень [7]. У цьому визначенні детально розглянуто мету складання фінансової звітності, але не вказано її склад.

Максимів Ю. В. визначає фінансову звітність як систему взаємопов'язаних показників про результати господарської діяльності, отриманих у процесі ведення обліку, що є важливою складовою інформаційної системи суб'єктів господарювання та істотно впливає на прийняття управлінських рішень зацікавленими користувачами [8].

Відтак поняття «фінансова звітність» можна визначити як сукупність поданих у вигляді чотирьох форм звітності та приміток до них підсумкових документів, що характеризують господарську діяльність підприємства за минулий період.

Таким чином, як податкова, так і фінансова звітність відіграють важливу роль у процесі підбиття підсумків діяльності суб'єкта господарювання. Податкова звітність є необхідною для правильного, повного й обґрунтованого нарахування та сплати податків і зборів до державних фіскальних органів для поповнення бюджету України. Правдивість і реальність податкової звітності надає можливості платникам податку вчасно й у повному обсязі виконувати свій обов'язок перед державою та суспільством. Однозначне тлумачення поняття «податкова звітність» надасть можливості посилити основні засади податкового законодавства України, а також сприятиме усуненню протиріч між контролюючими органами та платниками податку. Єдине тлумачення поняття фінансової звітності надасть можливості досягнути мети її складання, що сприятиме визначенню дійсних фінансових результатів діяльності підприємства й уникненню помилок у затверджених формах звітності.

Науковий керівник – старший викладач Горяєва М. С.

Література: 1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **2.** Щодо деяких положень наказу Державної податкової адміністрації від 31 грудня 2008 року N 827 «Про [...]: Закон України від 24.02.2010 № 1111-0-26-10-20 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1111323-10. **3.** Лега О. В. Податкова звітність: еволюція визначення. *Інноваційна економіка.* 2013. № 3 (41). С. 300–303. **4.** Микитенко Т., Міщенко Т. Методологічні основи податкової звітності в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2009. № 8. С. 61–69. **5.** Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...]: Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13. **6.** Озеран А. В. Теорія та методологія формування фінансової звітності підприємств: монографія. Київ: КНЕУ, 2015. 471 с.

7. Петренко Н. І. Методика аудиту фінансової звітності та шляхи її удосконалення. *Вісник ЖДТУ.* 2010. № 1 (51). С. 18–23. **8.** Максимів Ю. В. Фінансова звітність за НП(С)БО 1 та П(С)БО: аналіз змін. *Сталий розвиток економіки.* 2013. № 1. С. 270–274.

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ДИРЕКТОРА ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

UDC 349.22

Бердишев В. О.

Студент 3 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано основні правові аспекти звільнення директора господарського товариства. Розглянуто кілька варіантів вирішення питання залежно від умов його виникнення, визначено основні аспекти кожного з них.*

Ключові слова: *підприємство, товариство, господарське товариство, фінанси, фінансовий стан, директор, звільнення, трудовий договір.*

Аннотация. *Проанализированы основные правовые аспекты увольнения директора хозяйственного товарищества. Рассмотрены несколько вариантов решения вопроса в зависимости от условий его возникновения, определены основные аспекты каждого из них.*

Ключевые слова: *предприятие, товарищество, хозяйственное товарищество, финансы, финансовое состояние, директор, увольнение, трудовой договор.*

Annotation. *The main legal aspects of the dismissal of the director of an economic partnership are analyzed. Several variants of the solution of the problem are considered depending on the conditions of its occurrence, the main aspects of each of them are determined.*

Keywords: *enterprise, partnership, business partnership, finance, financial condition, director, dismissal, labor contract.*

Питання звільнення директора є досить актуальним для власників сучасних вітчизняних підприємств. Серед причин виникнення проблеми доцільно визначити неякісне виконання покладених на директора повноважень, виконання поставлених завдань у недостатньому обсязі, недосягнення планових показників, некоректне дотримання політики фірми та правил внутрішнього розпорядку, зловживання повноваженнями тощо.

Актуальність деталізації правових аспектів звільнення директора є зумовленою тим, що управлінський персонал, як у комерційній сфері, так і в адміністративній (менеджери, управлінці), у перспективі можуть зіткнутися із питаннями звільнення керівників з посад як прямо (як особа, яка звільняє управлінця), так і побічно (як співробітник або співвласник суб'єкта господарювання). Недостатнє ознайомлення з правовим полем, у межах якого є здійснюваною ця процедура, може призвести до ускладнення або до вповільнення вирішення питання. Відтак ознайомлення із деталізацією правових аспектів урегулювання питання є обов'язковим для всіх осіб фізичних осіб задля уникнення проблем.

Юридичний бік питання звільнення з посади директора розглядали Барабаш *Л.*, Баранюк Ю., Гаврилюк О., Жернаков В., Чанишева Г., Болотіна Н. та ін.

Одна з основних проблем припинення повноважень керівника є зумовленою тим, що питання регулюється в межах як трудового, так і корпоративного права. Директор, як і будь-який працівник, є вільно найманою особою. Цим зумовлено поширення на нього норм трудового законодавства. Згідно зі ст. 38, 39 Кодексу законів про працю директор може розірвати як безстроковий, так і строковий трудовий договір (контракт) за власним бажанням,

© Бердишев В. О., 2017

попередивши про це засновників письмово за два тижні. Істотною умовою реалізації права на розірвання трудового договору з ініціативи директора є дотримання ним установленого порядку попередження роботодавця, а саме повідомлення роботодавця про звільнення; інформування не пізніше ніж за два тижні до планованого звільнення. Тобто після оформлення заяви про звільнення директор має продовжувати працювати чотирнадцять днів. Після закінчення зазначеного терміну його вважають звільненим з посади. Заява про звільнення має бути поданою в письмовій формі, що надає можливості зафіксувати юридичний факт її подачі. У разі необхідності, за умови звернення до суду, директору буде легко довести, що його звільнення є законним. Директор не відповідає за діяльність товариства після свого звільнення з посади. Відтак усі претензії з боку засновників, контрагентів і державних органів є безпідставними [7].

Безпосередньо у веденні директора перебувають оригінали установчих документів (установчий договір або статут), свідоцтва, ліцензії й уся фінансово-господарська документація. При звільненні директору необхідно передати протягом 14 днів ці документи засновникам. Їх слід описати в акті передачі документації, де необхідно визначити назви документів і кількість аркушів у них, відправити їх, як і заяву про звільнення, поштою на адресу засновників.

Для здійснення реєстрації зміни особи директора в Єдиному державному реєстрі державному реєстратору необхідно подати протокол загальних зборів засновників, де було прийнято рішення про зміну директора. Існує кілька шляхів вирішення цієї ситуації:

– директор може направити державному реєстратору рекомендованим листом, із описом вкладення та повідомленням про отримання, документи про факт свого звільнення на підставі Кодексу законів про працю;

– існує можливість звернення до суду із позовною заявою про вилучення з Єдиного державного реєстру запису про особу директора;

– у протоколі загальних зборів можна вказати дані про нового директора. Директором можна призначити одного із засновників, який має найбільшу частку в статутному капіталі; протокол може підписати голова або секретар зборів.

Питання звільнення директора у зв'язку з інтеграцією країни до світового співтовариства із кожним роком набуває все більшої актуальності. Власники господарського товариства вважають, що в разі укладення трудового контракту або договору з директором їм буде легше керувати його діями. За незадовільні результати діяльності господарського товариства через провину директора власники змушені вживати заходів задля його звільнення. За цих умов виникають проблемні питання, оптимальним варіантом вирішення яких є укладання з ним трудового контракту, у якому в тому числі передбачено положення про порядок дострокового розірвання контракту.

У господарському товаристві у директорів завжди є можливість провести переговори в колі колег і припинити трудовий договір за угодою сторін. Варіант звільнення працівника за власним бажанням є більш ризиковим, оскільки директор може відкликати заяву. Так, згідно з роз'ясненням Судової палати в цивільних справах Верховного Суду України №01-8/344 від 25.02.2004 р., у разі припинення трудового договору за угодою сторін на підставі п. 1 ст. 36 Кодексу законів про працю не передбачено можливості відкликання працівником своєї заяви, на відміну від звільнення за власним бажанням. Однак, якщо такої згоди немає, то фактичному власнику – господарському товариству буде нелегко звільнити директора [7].

Одним із компромісних варіантів звільнення директора є очікування закінчення терміну трудового контракту. Слід зазначити, що відповідно до п. 1 ст. 36 Кодексу законів про працю підставою припинення трудового договору є закінчення його терміну (п. п. 2, 3 ст. 23), крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна зі сторін не висунула вимогу про їх припинення. Це означає, що якщо не буде відповідного наказу про звільнення директора до дня закінчення терміну трудового контракту і він вийде на роботу наступного дня після закінчення цього терміну, то трудові відносини триватимуть (ст. 39-1 Кодексу законів про працю) [7].

У ст. 40 Кодексу законів про працю запропоновано список можливостей розірвання термінового трудового договору до закінчення терміну його дії власником або уповноваженим ним органом. Цей аспект набуває актуальності за неможливості дій відповідно до зазначених вище варіантів. Таких підстав існує вісім, у їх числі – зміни в організації виробництва і праці, а також ліквідація, реорганізація, виявлення невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок недостатньої кваліфікації, прогул (у тому числі відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин тощо. Усі вони є складно доказовими, що вповільнює процес їх застосування [6; 7].

Найбільш очевидним варіантом звільнення директора в такому випадку стає звільнення його за невиконання умов трудового контракту. У п. 21 Постанови Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 170 «Про впорядкування застосування контрактної форми трудового контракту» передбачено, що за умови розірвання контракту з ініціативи роботодавця на підставах, установлених у трудовому контракті, але не передбачених чинним законодавством, звільнення відбувається за п. 8 ст. 36 Кодексу законів про працю із урахуванням гарантій, визначених чинним законодавством і трудовим договором. При цьому обов'язковою в наказі про звільнення

є вказівка про конкретне порушення умов трудового контракту. Складність застосування п. 6 ст. 38 Кодексу законів про працю в тому, що господарське товариство має чітко прописати в контракті обов'язки директора. Порадою для власників господарських товариств може бути укладення трудового контракту з якомога чіткішим визначенням обов'язків директора. Прикладом чіткого визначення є формулювання: «Виконання фінансового плану за умови отримання річного доходу в 400 тис. грн». При цьому слід вказати, що саме охоплює план, крім прибутку (наприклад відкриття нових філій, розширення ринків збуту). Однак, на перший погляд, конкретне формулювання «розширення ринків збуту» може виявитися абстрактним у ході вирішення суперечки. Факт того, що розширення ринків збуту було здійснено не в достатньому обсязі, важко довести. Відтак необхідно детально прописати напрями такої діяльності або необхідну кількість клієнтів [4; 7].

Слід зазначити, що за сучасних умов процедура звільнення директора на підприємстві є досить складною з точки зору дотримання всіх необхідних правових аспектів. Деталізація процедури полегшує практичне її застосування за реальних умов ведення бізнесу. Критерій оптимальності вибору вектора вирішення проблемної ситуації в межах процедури звільнення директора варіюється залежно від ситуативних особливостей. У разі звільнення директора через невиконання ним умов трудового контракту актуальності набуває питання чіткішої регламентації цього пункту в законодавстві задля уникнення спірних ситуацій, передусім саме кількісної сторони показника, згідно із яким можливим стане вимірювання відсотка виконання обов'язків директором. Ще одним важливим моментом удосконалення законодавства є складання додаткових до трудового договору угод, у яких прописано можливі варіанти невиконання обов'язків директором із зазначенням потенційних кількісних показників, на підставі яких стане можливою процедура звільнення його з посади за невиконання прописаних у трудовому договорі обов'язків.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Пешкова А. С.

Література: 1. Барабаш Л. Деякі властивості трудових контрактів. *Право України.* 1997. № 8. С. 53–57. **2.** Баранюк Ю. Особливості змісту трудових контрактів. *Право України.* 1998. № 9. С. 74–80. **3.** Гаврилюк О. Особливості припинення дії трудового контракту. *Право України.* 1999. № 8. С. 92–100. **4.** Гершанов Е. М. Трудовой договор. М.: Юрид. лит., 1991. 592 с. **5.** Жернаков В. В. Поняття примусової праці за законодавством України. *Право України.* 1997. № 9. С. 81–87. **6.** Болотіна Н. Б., Чанишева Г. І., Додіна Т. М., Гуменюк І. О. Трудове право України: підручник/за ред. Г. І. Чанишевої, Н. Б. Болотіної. Київ: Знання, 2000. 247 с. **7.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08.

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

УДК 341.1

Білецька О. Ю.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено теоретичні положення, що характеризують судовий прецедент як джерело права. Проаналізовано тлумачення сутності судового прецеденту різними науковцями. Визначено значення прецеденту як джерела права з точки зору міжнародного права.*

Ключові слова: *економіка, держава, влада, право, прецедент, джерело права, судовий прецедент, міжнародне економічне право, правове регулювання.*

© Білецька О. Ю., 2017

Аннотация. *Исследованы теоретические положения, характеризующие судебный прецедент как источник права. Проанализированы определения сущности судебного прецедента различными учеными. Определено значение прецедента как источника права с точки зрения международного права.*

Ключевые слова: *экономика, государство, власть, право, прецедент, источник права, судебный прецедент, международное экономическое право, правовое регулирование*

Annotation. *The theoretical positions characterizing the judicial precedent as a source of law are investigated. The definitions of the essence of the judicial precedent by various scientists are analyzed. The importance of precedent as a source of law from the point of view of international law is determined.*

Keywords: *economy, state, power, law, precedent, source of law, judicial precedent, international economic law, legal regulation.*

Нині питання судового прецеденту набувають усе більшої актуальності у зв'язку із процесами нормотворчості, адже складний процес створення нового законодавства не встигає за розвитком суспільних відносин, що спричиняє виникнення прогалин у праві. Тоді на допомогу приходить прецедент, що дозволяє заповнити ці прогалини і надає можливості для врегулювання нових правовідносин.

Існують чимало питань стосовно судового прецеденту й розуміння цього правового феномена. Однак, більшість із них залишаються поза увагою дослідників, чим і зумовлено вибір саме цієї теми.

Метою написання статті є дослідження місця судового прецеденту в системі джерел права.

Дослідженням особливостей судового прецеденту займалися Васенко Н. А., Марченко М. Н., Виноградов П. Г., Богданівська І. Ю., Гурова Т. В. та ін.

Юридичний прецедент є історично усталеним джерелом права. Батьківщиною юридичного прецеденту вважають Англію [1]. Нерсесянц В. С. визначає юридичний прецедент як судове рішення за конкретною справою, що має значення загальнообов'язкового правила для такого ж вирішення всіх аналогічних справ. Право приймати рішення із значенням прецеденту мають лише вищі судові інстанції (відповідно до встановлених правил прецеденту). Судовий прецедент є основним джерелом права в національних системах права, які належать до правової системи загального (прецедентного) права [2]. Відтак юридичний прецедент є свого роду еталоном або кліше для вирішення спору, створеного не правотворчим органом, а безпосередньо суддею під час здійснення ним процесу відправлення правосуддя. Після чого всі аналогічні спори розглядають у відповідності із раніше прийнятим рішенням судового органа.

Судовий прецедент як вид правового прецеденту розглядають у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні під судовим прецедентом мають на увазі рішення суду, що є винесеним за конкретною справою, використовуване як зразок при вирішенні аналогічних справ у майбутньому. В основі широкого розуміння судового прецеденту лежить принцип подібності Брактона Г.: подібні справи мають вирішуватися однаково. Із урахуванням цього підходу судовий прецедент охоплює вивчення фактів справи і виділення з їх сукупності найбільш значущих; вироблення мотивування прийнятого рішення у справі, а також оцінювання використовуваних прецедентів; прийняття остаточного рішення у справі. Інакше, у вузькому розумінні під судовим прецедентом мають на увазі тільки юридично зобов'язувальну частину судового рішення (ratio decidendi), що містить саме ту правову норму, на основі якої має вирішуватися конкретна справа. У широкому розумінні судовий прецедент охоплює не тільки юридично зобов'язувальну частину (ratio decidendi), а ще й мотивуючу (obiter dictum), що обґрунтовує прийняття того чи іншого рішення у справі.

Англійська судова практика розглядає поняття провідного прецеденту (leading precedent). Провідним визнають прецедент, що чітко та логічно стрункo виражає позицію суду щодо обґрунтування рішення та кінцевих висновків у справі. За визнання прецеденту провідним ураховують місце суду в ієрархії судової системи, час винесення рішення (провідні прецеденти, як правило, є датованими кінцем XIX ст. і пізніше), а також чи наслідують це рішення інші англійські суди.

Деякі вчені розрізняють «правильні» і «неправильні» прецеденти, чим доводять право судді відступити від прецеденту, якщо він вважатиме його неправильним або несправедливим. У першому випадку, коли право декларовано вищою судовою інстанцією і суд згоден, що декларація є правильною, прецедентне право не змінюється. У другому випадку судді не повинні наслідувати судовий прецедент. При цьому судді не створюють нове право, вони тільки виправляють помилку попередніх судів щодо викладу правових норм. У такому випадку передбачається, що судове рішення не було правом.

Юридичний прецедент є джерелом права в країнах, що визнають його таким, а саме в країнах загального права: Великій Британії, Сполучених Штатах Америки, Новій Зеландії, Канаді, Австралії.

У сучасному світі немає правових систем, заснованих на юридичному прецеденті як джерелі права. Але саме законодавство, яким керуються судді в країнах загальної системи права, носить настільки узагальнений характер, що на основі лише цих законів вирішити конкретну юридичну справу не завжди можливо.

У різних країнах навіть однієї правової сім'ї (сім'ї загального права) юридичний прецедент застосовують порізному. У країнах романо-германської правової системи основним джерелом є нормативно-правовий акт. Юридичний прецедент наділений певним авторитетом, але він є способом фіксації норм права лише в надзвичайних випадках, його роль не виходить за рамки тлумачення права.

Статті нормативно-правового акта є узагальненими правилами, розрахованими на невизначену кількість випадків. Проте суд може опинитися в скруті, якщо:

– неможливо підібрати відповідну або навіть схожу щодо предмета правового регулювання норму в нормативно-правових актах для вирішення ситуації;

– існує колізія (зіткнення й протиріччя) норм права в законах, що регулюють ці суспільні відносини;

– поняття в нормативно-правовому акті, на яке спирається суддя, мають оцінювальний характер.

Саме в цих випадках юридичний прецедент може внести ясність, заповнити систему права і створити відповідне правило до певної ситуації та для аналогічних спорів.

Юридичний прецедент є засобом подолання прогалин у законодавстві; при цьому правокористувач отримує разову можливість вирішити конкретний випадок. Юридичне значення подолання прогалин є обмеженим казусом.

За сучасних умов особливого значення набуває проблема застосування чинного законодавства і пов'язана із цим правотворча діяльність судових органів. Судова влада як одна з гілок державної влади здійснює не тільки функції правосуддя, а й функцію своєрідної судової правотворчості. Теорія і практика судового прецеденту є складовою частиною розвитку будь-якої правової системи, де це джерело права є застосовуваним. Судді при виявленні та застосуванні правових норм до конкретних справ мають дотримуватися певних правил, сукупність яких називають доктриною прецеденту.

В англійській правовій системі судді не мають такої повноти влади та абсолютної свободи, щоб приймати будь-які рішення, які їм заманеться. Судовий прецедент передбачає існування певної системи правил і вимог, яких судді мають дотримуватися так само неухильно, як і законодавства. Ці вироблені практикою й узагальнені поколіннями суддів правила називають правилами судового прецеденту.

Сутність правила прецеденту є визначуваною трьома положеннями:

– винесені Палатою лордів рішення є обов'язковими прецедентами для всіх судів;

– прийняті Апеляційним судом рішення є обов'язковими для всіх нижчих судів, крім кримінального права, і для самого цього суду;

– прийняті Високим судом рішення є обов'язковими для нижчих судів і, не будучи суворо обов'язковими, мають важливе значення і зазвичай є використовуваними як керівництво різними відділеннями Високого суду і Судом Корони [1].

Актуальність вивчення можливостей судової практики бути джерелом права є зумовленою передусім зміною пріоритетів державної політики та її цільової спрямованості.

На думку Луць Л. А., в Україні існує потреба у судових прецедентах як джерелі права. Неякісною системою нормативно-правових актів (із прогалинами, дублюваннями, колізіями тощо) і необхідністю збереження сутності судової гілки влади, що має забезпечити справедливий розгляд справ і захист інтересів особи, зумовлено потребу створення судових прецедентів і визнання нормотворчих функцій Конституційного Суду України та Верховного Суду України [4].

Мідзяновська В. вважає, що роз'яснення Пленуму Верховного Суду України є однією з фундаментальних основ упровадження інституту судового прецеденту до національної правової системи України, що потребує законодавчого закріплення в нормативно-правових актах [5].

Таким чином, судовий прецедент у вітчизняній правовій системі лише починає стверджуватися як джерело права, а тому поки не доводиться говорити про структуру, зміст і види українських судових прецедентів. Існують поодинокі випадки застосування судового прецеденту судами України, передусім, це випадки застосування норм Європейської конвенції та прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

Науковий керівник – викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Романов А. К. Правовая система Англии: учебное пособие. М.: Дело, 2002. 344 с. **2.** Нерсесянц В. С. Философия права. М.: Инфра-М, 1998. 652 с. **3.** Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консул, 2001. 656 с. **4.** Луць Л. А. Перспективи становлення судового прецеденту як джерела права України. *Вісник*

Центру суддівських студій. 2006. № 6. С. 6–10. **5.** Мідзяновська В. Судовий прецедент: структура, види. *Право України.* 2006. № 3. С. 119–124.

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ, АКЦИЗНИЙ ЗБІР ТА ЇХ ОБЛІК

УДК 336.226.3(477)

Білостоцький В. Ю.
Клименко С. С.

Студенти 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Узагальнено теоретичні засади непрямого оподаткування, зокрема в частині справляння найбільш поширеної форми універсального акцизу – податку на додану вартість. Проаналізовано функціональні характеристики податку на додану вартість.*

Ключові слова: *економіка, підприємство, податок, акциз, універсальний акциз, податкові надходження, податок на додану вартість (ПДВ).*

Аннотация. *Обобщены теоретические основы косвенного налогообложения, в частности в плане взимания наиболее распространенной формы универсального акциза – налога на добавленную стоимость. Проанализированы функциональные характеристики налога на добавленную стоимость.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, налог, акциз, универсальный акциз, налоговые поступления, налог на добавленную стоимость (НДС).*

Annotation. *The theoretical basis of indirect taxation is generalized, in particular regarding the collection of the most common form of universal excise duty – value added tax. Functional characteristics of the value-added tax are analyzed.*

Keywords: *economy, enterprise, tax, excise, universal excise, tax revenues, value added tax (VAT).*

У ринковій економіці універсальні акцизи є ключовим елементом податкової системи. З одного боку, доходи від їх стягування становлять у перехідних економіках найбільшу частку серед податкових внесків, оскільки оподаткування вжитку є простішим у адмініструванні, ніж оподаткування доходів економічних суб'єктів. З іншого боку, будь-який акциз впливає на рівень цін (процес ціноутворення) а відтак і на фінансовий стан господарюючих суб'єктів. Податок на додану вартість є найбільш поширеною формою універсальних акцизів. Його застосування є зумовленим трансформацією простішої форми (податку з обігу) для збереження переваг багаторівневого податку (у частині оподаткування всіх засобів руху товару) шляхом усунення його головного недоліку – кумулятивного ефекту, що пригнічує розвиток високотехнологічного виробництва.

Теоретичним і практичним аспектам застосування податку на додану вартість присвячено чимало дискусій вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків.

Поширення податку на додану вартість у податкових системах країн світу є зумовленим його фіскальними, психологічними й економічними перевагами. Протиріччя й неприйняття податку на додану вартість є пов'язаним із певними його недоліками. Сутність податку на додану вартість розкривається через призму його функцій.

Слід зазначити, що науковці не мають одностайності у визначенні функцій податку на додану вартість. Найпоширенішою є точка зору, що ця податкова форма виконує фіскальну та регулюючу функції. Але більшість учених звертають увагу на те, що окремі функції податків мають підфункції, тобто функції другого порядку. Фіскальна функція податку на додану вартість полягає в мобілізації надходжень від цього податку до бюджету. Фіскальні переваги податку полягають у його високій прибутковості, він має велику податкову базу: майже кожний сплачує

© Білостоцький В. Ю., Клименко С. С., 2017

цей податок, незалежно від того, який дохід отримує. Податковому навантаженню підлягають чимало товарів, робіт і послуг. Податок на додану вартість надає можливості оперативно реагувати на потребу в додаткових прибутках простим підвищенням ставки податку. У структурі прибуткових джерел бюджетів різних країн частка податку на додану вартість є істотною. У Франції ним забезпечено приблизно 41 % усіх податкових надходжень, у Данії податок на додану вартість посідає друге місце після прибуткового податку з фізичних осіб і забезпечує 19 % від загальної суми податкових внесків. У Німеччині серед податків для юридичних осіб найвищі доходи приносить державі податок на додану вартість: його питома вага в доходах бюджету становить майже 28 % (другий результат після прибуткового податку). У Великій Британії серед непрямих податків основним також є податок на додану вартість – він формує 17 % бюджету країни.

Широке застосування податку на додану вартість у більшості країн є зумовленим передусім фіскальними вигодами, його значною базою оподаткування. Проте, слід зазначити, що фіскальна ефективність податку на додану вартість в Україні не є надто високою. Передусім це пов'язано із недостатньою відпрацьованістю й певними недоліками механізму бюджетного відшкодування цього податку.

Проте, було б неправильно заперечувати регулюючі властивості податку на додану вартість. Як справедливо зазначає Крисоватий А. І., неправильним є твердження, що непрямі податки є лише основним джерелом податкових надходжень. Важливою є регулююча функція податку на додану вартість, адже його застосування впливає на інфляцію та ціноутворення. Податок на додану вартість, як і специфічні акцизи і мито, міститься в ціні товару, тобто наділений властивостями впливати на ціноутворюючі механізми в суспільстві. Адже на суму акцизу зростає відповідно ціна товарів, що впливає на обсяги їх реалізації.

Із категорією ціни пов'язані доходи громадян і споживання. Регулюючи ціни за допомогою податку на додану вартість, можна безпосередньо впливати на споживання та доходи суб'єктів ведення господарства. Але цей процес має відбуватися не спонтанно, а відповідно до критеріїв економічної ефективності та соціальної справедливості. У цьому контексті деякі науковці зазначають, що податок на додану вартість спричиняє зростання цін у країні, що свідчить про його регресивний характер щодо незабезпечених верств населення. Водночас Федосов В. М. зазначає, що рівень цін є дуже складним і багатофакторним явищем, щоб можна було з абсолютною точністю вимірювати вплив лише єдиного фактора – податку на додану вартість [4]. Вплив податку на додану вартість може накладатися на дію інших факторів, як було в країнах, де його запровадження збіглося з підвищенням цін на нафту в 1972–1976 рр. Ціноутворюючий ефект податку на додану вартість значною мірою залежить від того, чи зменшує податок на додану вартість бюджетні доходи, чи просто замінює собою інші податки, скасовані або зменшені в результаті його запровадження. За даними Тайта А., зібраними ним у 36 країнах, у яких було запроваджено податок на додану вартість, у 21 країні (приблизно 60 % випадків) ПДВ лише компенсує втрачені доходи від податків, які ним замінено [5]. У Мексиці та Болівії фіскальний результат залишився невизначеним між незмінною та збільшеною величинами доходів. У Англії та Норвегії уряди із запровадженням податку на додану вартість навіть програли з фіскальної точки зору. І лише в одинадцяти країнах спостерігався приріст доходів.

Із цими результатами корелюють і дані про зміни рівня цін, приписуваних податку на додану вартість. Зростання спостерігалося в 15 країнах, але в 12 із них зростання цін було менше, ніж на 10 %. У 18 країнах не відбувалося жодної цінової реакції на запровадження податку на додану вартість або ж вона була майже непомітною. До того ж слід нагадати, що з досліджуваної групи в 25 країнах (майже 70 %) відсутній державний контроль над цінами, тобто там вільне ціноутворення [5].

Таким чином, розглядаючи питання впливу запровадження податку на додану вартість на процеси ціноутворення, доцільно звернути увагу на те, що за заміни кількох податків на податок на додану вартість відбувається складний процес, що є пов'язаним із зміною цін виробничих факторів і відпускних цін фірм-виробників. На думку Федосова В. М., податок на додану вартість завжди переходить на споживачів, просуваючись від продавця до покупця. Проте повний перехід на споживачів є можливим лише за умови, що розмір податку та його економічний ефект не порушують дії закону про попит і пропозицію.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Леонова Ю. О.

Література: 1. Мельник В. М., Солдатенко О. В. Податок на додану вартість у податковій системі України. *Фінанси України.* 2006. № 9. С. 82–86. **2.** Сидорова Н. И. Специфика и функции НДС. *Финансы.* 2008. № 2. С. 36–40. **3.** Эбрилл Л., Кин М., Боден Ж.-П. Современный НДС/пер. с англ. Л. И. Бушук, ред. Л. В. Прокопенко. М.: Весь Мир, 2003. 256 с. **4.** Суторміна В. М., Федосов В. М., Андрущенко В. Л. Держава–податки–бізнес: зі світового досвіду фіскальної регулювання ринкової економіки: монографія. Київ: Либідь, 1992. 328 с. **5.** Tait A. A. Value Added Tax. Wash.: International Monetary Fund, 1988. 228 p.

СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

УДК 336.71

Бойко О. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено порівняльний аналіз підходів науковців до визначення економічної сутності поняття «банківський ризик». Наведено класифікацію банківських ризиків, а також узагальнене визначення поняття «фінансовий ризик».*

Ключові слова: *економіка, організація, банк, банківська установа, фінанси, доходи, витрати, ризики, аналіз ризиків, фінансові результати, фінансові ризики, банківський ризик, класифікація.*

Аннотация. *Проведен сравнительный анализ подходов ученых к определению экономической сущности понятия «банковский риск». Приведена классификация банковских рисков, а также обобщенное определение понятия «финансовый риск».*

Ключевые слова: *экономика, организация, банк, банковское учреждение, финансы, доходы, расходы, риски, анализ рисков, финансовые результаты, финансовые риски, банковский риск, классификация.*

Annotation. *A comparative analysis of the scientists' approaches to determining the economic essence of the concept of «banking risk» is carried out. The classification of banking risks, as well as a general definition of the concept of «financial risk».*

Keywords: *economy, organization, bank, banking institution, finance, income, expenses, risks, risk analysis, financial results, financial risks, banking risk, classification.*

Необхідність у аналізі й якісному та кількісному оцінюванні величини ризиків банківського сектора виникає внаслідок чіткого взаємозв'язку між станом банківської системи й економічним зростанням країни. Підтримка стійкого економічного зростання та стабільності банківського сектора є неможливою без чіткого розуміння нагальних проблем, у тому числі ризиків, що виникають у процесі банківської діяльності.

Метою написання статті є визначення економічної сутності категорії «фінансовий ризик банку» та її класифікаційних аспектів.

Розробці загальних і спеціальних підходів до оцінювання ризиків банків і банківської системи присвячено праці вітчизняних і зарубіжних авторів. Серед них Бланк І. О., Бойко Н. О., Бондаренко Л. А., Гранатуров В. М., Зотов В. А., Івченко І. Ю., Кудіна В. Г., Лаврушин О. І., Примостка Л. О., Рац О. М., Холодна Ю. Є. та ін.

На сучасному етапі економічного розвитку банківські установи відіграють важливу роль у економічних перетвореннях України як регулятори грошового обігу й механізми акумуляції та перерозподілу грошових ресурсів. Вони є дієвими важелями впливу на фінансову, виробничу й інші сфери економіки. Діяльність банків впливає на формування й розвиток практично всієї системи відносин у країні. Відтак без стабільного, надійного та сильного банківського сектора не може нормально функціонувати економіка будь-якої країни. Саме тому управлінню ризиками в банківській сфері належить одне з провідних місць.

Банківська справа за своєю природою й сутністю є пов'язаною з ризиками, породжуваними різними обставинами. Розуміння сутності банківських ризиків, правильне оцінювання й управління ними надає можливості уникнути або значно знизити втрати, що виникають у банківській практиці. У наукових працях подано чимало визначень ризику (табл. 1) [2–7; 10–12].

Так, Бондаренко Л. пропонує шість підходів до визначення поняття «банківський ризик»: ймовірність відхилення від очікуваного результату; загроза втрат; ймовірність отримання як збитків, так і прибутку; невпевненість щодо передбачення результату; ситуативна характеристика діяльності банку, що відображає невизначеність її результату; діяльність банку, що є пов'язаною із подоланням невизначеності.

Панова Г. визначає банківський ризик як небезпеку або можливість втрат банку за настання певних небажаних подій. Подібне визначення банківському ризику дає і Гамза В., розглядаючи банківський ризик як можливу (потенційну або реальну) загрозу для тих або інших інтересів банку [4].

Більш розгорнуте визначення поняття «банківський ризик» дають Мішальченко Ю. та Кроллі І. Вони визначають банківський ризик як ймовірність втрати банком частини своїх коштів, недоотримання запланованих доходів або здійснення додаткових витрат у результаті проведення запланованих фінансових операцій. Примост-

© Бойко О. М., 2017

ка Л. розглядає поняття «банківський ризик» з точки зору недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів. Фастовець М. пропонує визначати банківський ризик як ймовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів [12].

Таблиця 1

Визначення поняття «банківський ризик» різними науковцями

Автор, джерело	Визначення	Ключове слово
Бондаренко Л. [2]	Можливість прийняття раціонального чи нераціонального управлінського рішення, у межах якого можна дати вірогідну кількісну і / або якісну оцінку впливу факторів	Можливість
Гаретовський М. [3]	Небезпека втрат, що є зумовленою специфікою банківських операцій, здійснюваних кредитними установами	Небезпека
Гамза В. [4]	Можлива (потенційна або реальна) загроза для тих чи інших інтересів банку	Загроза
Панова Г. [6]	Небезпека або можливість втрат банку за настання певних небажаних подій	Небезпека
Подчесова В. [7]	Невизначеність, що є пов'язаною із проявом конкурентної боротьби як між банками, так і між іншими учасниками ринку, що впливає на рух фінансових потоків і обсяги фінансових ресурсів банку	Невизначеність
Примостка Л. [10]	Ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку через несприятливий вплив зовнішніх або внутрішніх факторів	Ймовірність
Севрук В. [11]	Невизначеність результату банківської діяльності та можливі несприятливі наслідки у разі невдачі	Невизначеність
Фастовець М. [12]	Ймовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів	Ймовірність

Аналіз наукових робіт надає можливості сформулювати визначення банківського ризику як кількісно оціненої ймовірності невідповідності обсягових, просторових і часових параметрів фінансових потоків банку очікуваним; що є сформованою у результаті цілеспрямованої дії або бездіяльності зацікавлених суб'єктів економічних відносин і впливає на фінансовий стан і динаміку розвитку банківської установи.

Від поняття «ризик» перейдемо до класифікації банківських ризиків. Чимало дослідників, вивчаючи методи управління банківськими ризиками, недостатню увагу приділяють їх систематизації. Водночас чітке розуміння взаємозв'язків між окремими видами ризиків банків є основою адекватного оцінювання наслідків їх впливу на фінансовий стан банку.

Із сучасних спроб класифікації ризиків слід згадати роботи Мільнера Б., Ліса Ф., Максимцева М., Романова В., Івченко І.

На думку Зотова В., значна кількість альтернативних класифікацій банківських ризиків є пов'язаною із різноманіттям існуючих ризиків, що виникають у процесі здійснення як активних, так і пасивних банківських операцій.

В економічній літературі існують різні класифікації банківських ризиків. Вважаємо однією з найбільш узагальнених класифікацію Грюнінга Х. В. (рис. 1) [14].

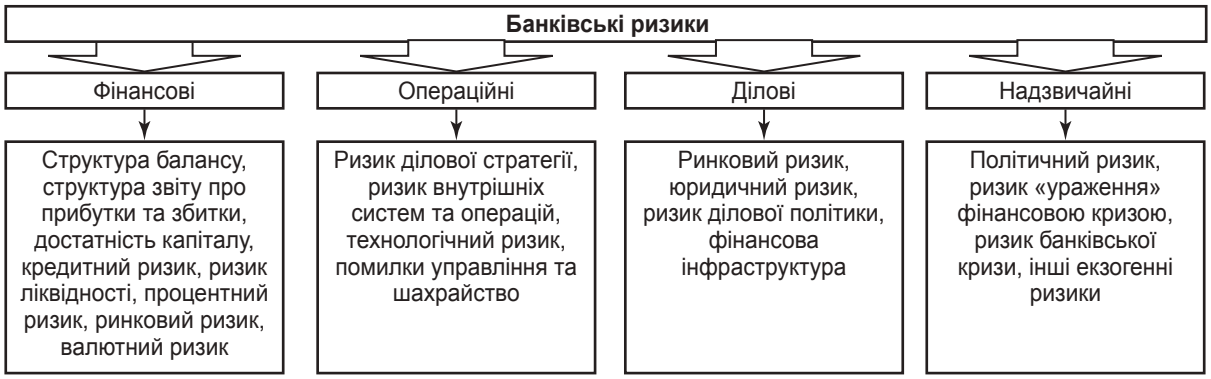

Рис. 1. **Класифікація банківських ризиків**

Вітчизняні та зарубіжні дослідники в процесі формування класифікації банківських ризиків виокремлюють і використовують різні ознаки. Аналіз різних варіантів класифікації ризиків вказує на наявність певних розбіж-

ностей стосовно тлумачення поняття та сутності окремих видів ризиків. Відтак актуальною є подальша їх систематизація з урахуванням поточних тенденцій розвитку банківської діяльності.

У сукупності ризиків банківської діяльності одне з провідних місць за значущістю належить фінансовим ризикам. Рівень і величина фінансових ризиків істотно впливають на всі показники банківської діяльності. Фінансові ризики виникли разом із появою грошового обігу і відносин «позичальник–кредитор» і супроводжують фінансову діяльність комерційної структури. Сміт А. при дослідженні підприємницького прибутку вперше виділив у структурі підприємницького доходу плату за ризик у вигляді відшкодування можливого ризику, що є пов'язаним із підприємницькою діяльністю.

Найбільш повно та точно відображає поняття фінансового ризику банку його визначення як виду ризику, що виникає у процесі фінансово-економічної діяльності банку, коли причинно-наслідковий результат або заходи його досягнення відрізняються від визначених цілей і планованих норм, а отримані відхилення мають вартісний характер. Ці відхилення можуть бути як додатними, так і від'ємними. У першому випадку йдеться про шанси одержати прибутки, у другому – про ризик мати збитки. Зв'язок між прибутковістю операцій банку та його ризиком (у спрощеному варіанті) може бути виражений прямолінійною залежністю.

Таким чином, об'єктом аналітичних досліджень банківської діяльності є фінансові ризики. Науковим результатом цієї роботи є визначення сутності економічної категорії «банківський ризик» і розгляд особливостей класифікації банківських ризиків. Результати дослідження мають стати підґрунтям для подальшого вивчення банківських ризиків як економічної категорії, систематизації підходів до їх класифікації, а також визначення місця фінансових ризиків банківської установи серед банківських ризиків.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Фінкельштейн О. Б. Місце фінансових ризиків у загальній системі банківських ризиків. *Стратегія економічного розвитку України.* 2000. Вип. 2. С. 227–234. **2.** Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2007. 23 с. **3.** Гаретовский Н. В. Финансово-кредитный словарь/ под ред. Н. В. Гаретовского. В 3 т. М.: Финансы и статистика, 1994. Т. 3. 512 с. **4.** Гамза В. А., Ткачук И. Б. Безопасность коммерческого банка: учеб.-практ. пособие. М.: Издатель Шумилова И. И., 2000. 216 с. **5.** Мишальченко Ю. В., Кролли И. О. Риски в международной банковской деятельности. *Бухгалтерия и банки.* 1996. № 3. С. 17–23. **6.** Панова Г. С. Кредитная политика коммерческого банка. М.: Дело и слово, 1997. 464 с. **7.** Подчесова В. Ю. Управління кредитними ризиками та шляхи їх мінімізації. *Економіка: проблеми теорії та практики.* 2005. Вип. 205. Т. 4. С. 967–972. **8.** Козьменко С. М., Шпиг Ф. І., Волошко І. В. Стратегічний менеджмент банку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2003. 734 с. **9.** Прасолова С. Проблеми оцінки та управління процентним ризиком комерційних банків: актуальні аспекти. *Вісник НБУ.* 2007. № 9. С. 36–39. **10.** Примостка Л. О., Чуб П. М., Карчева Г. Т. Управління банківськими ризиками: навч. посіб./за ред. Л. О. Примостки. Київ: КНЕУ, 2007. 600 с. **11.** Севрук В. Т. Банковские риски. М.: Дело, 1995. 72 с. **12.** Фастовець М. Проблемні аспекти ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні. *Вісник НБУ.* 2007. № 2. С. 38–45. **13.** Зотов В. А. Банковские риски на практике. Бишкек, 2000. 128 с. **14.** Грюнинг Х. В., Брайонович-Братанович С. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском. М.: Весь Мир, 2004. 150 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА ТУРИСТИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 657:338.48

Бондаренко В. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні особливості організації обліку суб'єктами туристичної діяльності. Наведено види туристичної діяльності, що підлягають обов'язковому ліцензуванню. Проаналізовано сутність понять «туристичний оператор» і «туристичний агент». Визначено основні відмінності в організації обліку туристичного оператора та туристичного агента.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, собівартість, калькуляція, туризм, туристична галузь, туристичний продукт, собівартість туристичного продукту, організація обліку, туристична діяльність, туристичний оператор, туристичний агент, облік туристичної діяльності.*

Аннотация. *Рассмотрены основные особенности организации учета субъектами туристической деятельности. Приведены виды туристической деятельности, подлежащие обязательному лицензированию. Проанализирована сущность понятий «туристический оператор» и «туристический агент». Определены основные различия в организации учета туристического оператора и туристического агента.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, себестоимость, калькуляция, туризм, туристическая отрасль, туристический продукт, себестоимость туристического продукта, организация учета, туристическая деятельность, туристический оператор, туристический агент, учет туристической деятельности.*

Annotation. *The main features of the organization of accounting by the subjects of tourist activity are considered. Types of tourism activities subject to compulsory licensing are given. The essence of the concepts «tourist operator» and «tourist agent» is analyzed. The main differences in the organization of the account of the tourist operator and the tourist agent are determined.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, cost price, calculation, tourism, tourist industry, tourist product, cost of tourist product, accounting organization, tourist activity, tourist operator, tourist agent, accounting of tourist activities.*

Із кожним роком в Україні стають усе більш популярними послуги суб'єктів туристичної діяльності. Останнім часом туризм став однією зі стрімко прогресуючих сфер економіки, темпи розвитку якого впливають на національну економіку. Завдяки цьому виникло чимало суб'єктів туристичної діяльності, серед них готелі, туристичні комплекси, пансіонати, заклади харчування, культури, що забезпечують приймання, обслуговування та перевезення туристів.

Для того щоб за сучасних умов розвитку держави індустрія туризму ефективно функціонувала, необхідно розробити концепцію організації обліку діяльності підприємств туристичної сфери, що відповідала б національним інтересам держави.

Із розвитком туристичної індустрії виникають проблемні питання щодо організації обліку діяльності підприємств туристичної сфери. Питання розвитку й організації обліку діяльності туристичних підприємств досліджували Часовнікова Ю. С., Пилипенко А. А., Рошко Н. Б., Балашова Р. І., Богданова Ж. А. та ін. Однак, це питання і нині не втрачає актуальності, а відтак вимагає подальших деталізованих досліджень із урахуванням галузевої специфіки, міжнародних нормативів і норм вітчизняного законодавства.

Метою написання статті є визначення основних особливостей організації обліку та напрямів удосконалення облікової політики на підприємствах туристичної галузі. Об'єктом дослідження є сукупність господарчих процесів, пов'язаних із організацією обліку підприємств, що займаються туристичною діяльністю. Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних засад організації бухгалтерського обліку підприємств, що займаються туристичною діяльністю.

Оскільки об'єктом обліку будь-якого підприємства є його фінансово-господарська діяльність, вважаємо за доцільне розглянути питання приналежності суб'єктів господарської діяльності до підприємств туристичної галузі. На основі визначень, наведених у Господарському кодексы України та Законі України «Про туризм», можна

© Бондаренко В. В., 2017

зробити висновок, що туристичними є підприємства різних форм власності, які займаються створенням і реалізацією туристичного продукту, а також організацією його споживання [1; 2].

У Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначено, що туристична діяльність підлягає обов'язковому державному ліцензуванню. На рис. 1 визначено, які саме види туристичної діяльності підлягають ліцензуванню [3].

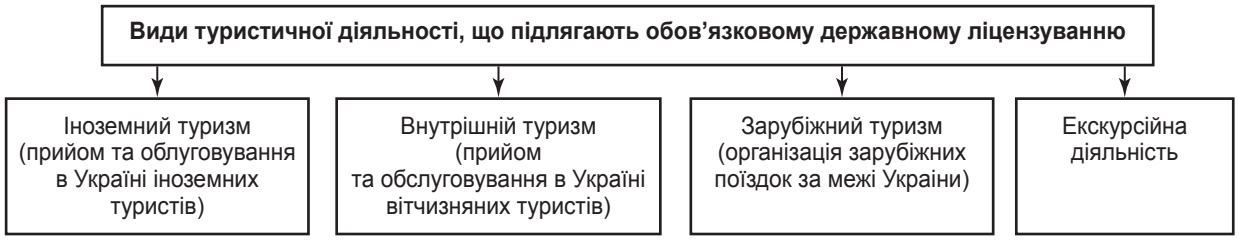

Рис. 1. **Види туристичної діяльності, що підлягають обов'язковому державному ліцензуванню**

Серед туристичних фірм розрізняють фірми-туроператори та фірми-турагенти. Організація обліку на цих фірмах має свої особливості залежно від виду туристичної фірми. Фірма-туроператор (турорганізатор) є виробником туристичного продукту. Вона займається формуванням туру: розробкою маршрутів, замовленням різних туристичних послуг у їх безпосередніх виробників – готельних підприємств, транспортних організацій, підприємств харчування, закладів культури, розваг, дозвілля тощо. Також туроператор забезпечує реалізацію туру шляхом розміщення реклами, продажу путівки (ваучера), а також здійсненням самої подорожі й організації обслуговування туристів на маршруті. Фірма-туроператор найчастіше є оптовим продавцем, який реалізує свій продукт посередникам – продавцям, тобто турагентам. Водночас туроператор може продавати путівки й самостійно безпосередньо споживачам туристичного продукту, тобто туристам [4].

Фірма-турагент займається продажем турів фірми-туроператора на підставі укладеного між ними договору – агентської угоди, за що й отримує певну винагороду. Турагент забезпечує рекламу турів, їх продаж і доставку клієнтів до місця початку подорожі, здійснює контроль якості обслуговування, збирає зауваження та побажання клієнтів [4].

Основним документом, на якому будуються відносини між суб'єктом туристичної діяльності та клієнтом, є договір (угода, контракт). Ці відносини складаються як відносини продавця і покупця, проте слід пам'ятати про особливий характер придбаних послуг. Туристична фірма продає не самі послуги, а права (гарантії) на отримання їх у певний час, у певному місці, надані іншими фірмами. Придбання туристом сукупності цих прав оформляється туристичною путівкою, що є предметом реалізації туристичної фірми. Обсяг реалізації туристичної фірми виникає в тому звітному періоді, у якому здійснюється продаж путівки, а не тоді, коли фактично відбулася подорож.

Облік витрат ведеться згідно із П(С)БО 16. Невеликі туристичні фірми можуть вести облік тільки на рахунку «Виробництво» і не використовувати рахунки «Адміністративні витрати» та «Витрат і збут», що є використовуваними санаторно-курортними закладами, турбазами та будинками відпочинку) або лише на рахунках класу 8 «Витрати за елементами».

На рис. 2 подано основні відмінності в організації обліку туроператорів і турагентів [5].

Таким чином, було визначено сферу діяльності туристичних підприємств, а також основні особливості організації обліку та напрями вдосконалення облікової політики на підприємствах туристичної галузі. Наведено відмінності в організації обліку фірми-туроператора та фірми-турагента.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **2.** Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-80. **3.** Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19. **4.** Балашова Р. І. Розвиток туристичного підприємства: теорія та практика: монографія. Донецьк: Вебер, 2009. 343 с. **5.** Рошко Н. Б. Організація обліку у суб'єктів туристичної дільності. *Облік і фінанси.* 2012. Вип. 9 (33). С. 343–353.

Форма обліку
Туроператор – автоматизована, журнальна або спрощена форма. Турагент – спрощена форма
Облікова політика
Туроператор – структурні складові: загальні положення; принципи оцінки і методи обліку активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат; контроль за виконанням наказу про облікову політику. Турагент – наказ або положення про облікову політику часто не створюється
Документообіг
Туроператор – чіткий порядок передачі документів між підрозділами підприємства та від зовнішніх суб'єктів. Турагент – складається з документів, які фіксують господарські операції з перепродажу готового туристичного продукту
Контроль облікового процесу
Туроператор – застосовується внутрішній аудит підприємства. Турагент - функцію контролю виконує керівник (директор)

Рис. 2. **Відмінності в організації обліку туроператорів і турагентів**

LEGISLATION REGULATION OF SOCIAL ADVERTISING IN THE DIFFERENT COUNTRIES

UDC 346.545

Bondarenko M. O.

The 4th year student
faculty of management and marketing of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *The definitions of the essence of the concept «social advertising» are analyzed. The authorities of social advertisement management in the USA and Great Britain are considered. The examples and reasons are justified and the significance of the influence of social advertising. Proposed measures to improve legislation in the field of social advertising in Ukraine.*

Keywords: *economy, advertising, society, advertising company, social advertising, social advertising company, legislation, legal regulation.*

Аннотация. *Проаналізовано визначення сутності поняття «соціальна реклама». Розглянуто органи управління соціальною рекламою в США і Великій Британії. Наведено приклади й обґрунтовано фактори й значення впливу соціальної реклами. Запропоновано заходи задля вдосконалення законодавства в сфері соціальної реклами в Україні.*

Ключевые слова: *економіка, реклама, суспільство, рекламна компанія, соціальна реклама, соціальна рекламна компанія, законодавство, правове регулювання.*

Анотація. *Проанализировано определение сущности понятия «социальная реклама». Рассмотрены органы управления социальной рекламой в США и Великобритании. Приведены примеры и обоснованы факторы и значение влияния социальной рекламы. Предложены меры для совершенствования законодательства в сфере социальной рекламы в Украине.*

Ключові слова: *экономика, реклама, общество, рекламная компания, социальная реклама, социальная рекламная компания, законодательство, правовое регулирование.*

© Bondarenko M. O., 2017

Currently advertising plays an important role in the development of economic relations. Companies are investing a lot of money for creation of an attractive image of the goods, as it creates a perfect sample reinforced by a loyal customer for many years.

Recently huge steps developing social advertising. No doubt, it makes you think about simple things that affect society. With proper regulation department of social advertising is a developed society in the country, awareness of society with proper morals and values. It is reasons have topicality in the article [2].

In the advertising legislation of Ukraine, there is no clear definition of social advertising. In addition to the frequent problems masking the commercial and political advertising under social, there is a problem with the fact that, according to the law, public organizations have the right to place free social advertising and charity to pay for it.

Accordance with article 1 the Law of Ukraine «On advertising», which defines that social advertising – that is, information all contents that is distributed in any form and which is aimed at achieving public goals and popularization of human values and the distribution of which does not have the purpose of receiving profit [1].

The Law «On advertising» as amended in accordance with the Law of Ukraine. This Law does not apply to legal relations connected with the information reflecting social controls all advertising. Monitoring compliance with Ukrainian legislation on advertising is carried out within its powers: Specially authorized central executive authority in the sphere of consumer protection – for the protection of consumer rights, the Ukrainian Antimonopoly Committee – on compliance with the economic competition protection legislation; the National Board of Ukraine for television and radio – broadcasting organizations in respect all forms of ownership [2].

In countries such as the United States and Great Britain regulation of relationships in sphere of advertising authorities, usually deal with consumers' associations and professional organizations of advertisers.

Experience of self-regulation show that in contrast to the conservative legal mechanisms it can quickly, flexibly and cost-effectively guarantee the existence a harmonious relationship among advertisers, society and government.

In the USA there Advertising Council, or Ad Council, which deals with public service announcement or PSA. It also came during the Second World War. In the USA there is no definition of social advertising, fixed in the legislation, as well as its principles are not listed and attributes. The definition PSAs gives Ad Council.

In most countries, special organs managing social advertising.It also sets criteria by which one or other information may be recognized as social advertising. Most often, a social advertising means advertising that serves as the public good. The task of social advertising – to draw attention to the decision of a socially important problem, and to stimulate behavior change in society or in relation to this matter [2].

Category of social advertising is not a new phenomenon. The first time the term has been usedin the middle of 19-th century and to this day did not lost the importance of this industry. Conversely PSAs developing a tremendous rate.

Advertising Council develops its own campaigns and regulates campaigns of social advertising, developed by other companies and agencies. Social advertising in the contemporary the United States is broadcast mostly free of charge [2].

Americans company generally tend to ensure that the use of social advertising as the main communication tool. At least, it is with this type of advertising associates American government the future of their relationships with the United States citizens. Conclusion can be given after being the United States reacted to the events of 11 September. After September 11, in The USA has started antidrug campaign, where advertising rollers informed the audience: «When buying drugs, you are helping the terrorists» [3].

Resulted example helps us to conclude that today, in the United States and Great Britain; one of the dominant developments is the use public service advertising tools for building a communicative space in a crisis.

When Great Britain Government has since 1946 there is a Central Information Office or COI – an independent marketing center, who is the goal – to coordinate the activities of government structures in communications and cooperation with ad agencies. One of the important principles of COI is that it is not a political structure [2].

Advertising ordered by the Government and financed from its budget. Others is decided self-regulation of the advertising industry. The Government did not try to get the media to place PSAs free. Same goes cooperation with advertising agencies: the COI does not oblige them work free, but does not pay higher fees. Only one «bonus» – a special prestige associated with work by order of Government.

For example, a campaign in support of population censuses. In the UK census is conducted every 10 years, and people view it as something forced, and had no idea why it is needed. The heroine of the roller was very nice old lady, a representative of the establishment, but she said the male bass, with a characteristic accent and using slang obviously posed the speaker belonging to the lower strata of society. A resume was this: Sign up, or someone steals your voice.

All social advertising campaign:

- are sponsored by non-profit organizations, businesses, owners and governmental structures;
- are non-profit, non-partisan;

- are important to society;
- it is important a national scale are translated into donated time or appear in donated place [2].

If we consider today Ukraine as a product that must be sold, the problem is not so much government funding as in creation of Coordination Centre. Necessary finance the production, and may be, and placement of public service advertising in fact having secured preliminary support TV channels that company that will receive funds from the government will be making commercials featuring or by constant coordination by TV stations, broadcast which they will be made available. Then this would be a viable mechanism. Ukrainian government should go to meet the development of social advertising. With the development of social advertising is developing society, values are born of the country and culture. The government should develop a program to stimulate the nomination of social advertising, must be motivated businesses and society [3].

Supervisor – Candidate of Sciences (law) Korshakova O. M.

Literature: 1. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80. **2.** Деревянко А. Р., Зыбин О. С. Социальная реклама как вид коммуникационной деятельности в современных условиях. *Современные исследования социальных проблем.* 2012. № 3. С. 96–99. **3.** Зыбин О. С., Дмитриченко О. П. Концепция социального маркетинга. *Инновации.* 2009. № 5. С. 90–93.

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.14

Борщевська Т. О.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто механізми фінансової стабілізації машинобудівного підприємства. Запропоновано заходи задля досягнення фінансової стабільності й забезпечення тривалого зростання машинобудівного підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, стабілізація, фінансова стабілізація, прямі інвестиції, венчурний капітал, реструктуризація, злиття, поглинання, фінансова стратегія, антикризове управління.*

Аннотация. *Рассмотрены механизмы финансовой стабилизации машиностроительного предприятия. Предложены меры для достижения финансовой стабильности и обеспечения продолжительного роста машиностроительного предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, стабилизация, финансовая стабилизация, прямые инвестиции, венчурный капитал, реструктуризация, слияние, поглощение, финансовая стратегия, антикризисное управление.*

Annotation. *Mechanisms of financial stabilization of the machine-building enterprise are considered. Measures are proposed to achieve financial stability and ensure the continued growth of the machine-building enterprise.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, stabilization, financial stabilization, direct investments, venture capital, restructuring, mergers, acquisitions, financial strategy, crisis management.*

© Борщевська Т. О., 2017

Сучасне реформування економіки України є супроводжуваним глибокою кризою, що негативно впливає на всі сфери та галузі національної економіки. Не є винятком і машинобудування – одна з найважливіших галузей вітчизняної економіки. Нині більшість підприємств галузі не отримують чистого прибутку, тобто є збитковими. Відтак необхідно об'єктивно підходити до визначення основних факторів, що спричиняють такий стан, і пошуку шляхів виходу з сучасної кризової ситуації. Питання дослідження можливостей виживання за умов глобальної економічної кризи нині є одним із найактуальніших для всіх суб'єктів господарювання.

Питання управління фінансовою стратегією для досягнення фінансової стабілізації підприємств досліджували Бланк І., Поддєрьогін А., Бригхем Ю., Василенко В., Гриньова В., Ковальов В., Мартиненко М., Тищенко О., Хвостенко В., Ястремська О. та ін. Проте, і досі залишаються недостатньо дослідженими питання прийняття зважених управлінських рішень щодо формування фінансової стратегії машинобудівних підприємств за умов економічної нестабільності.

Для розуміння економічних реалій і процесів, що відбуваються у бізнес-середовищі вітчизняних машинобудівних підприємств розглянемо механізм забезпечення фінансової стабілізації машинобудівних підприємств і конкурентних переваг (рис. 1) [1; 3].

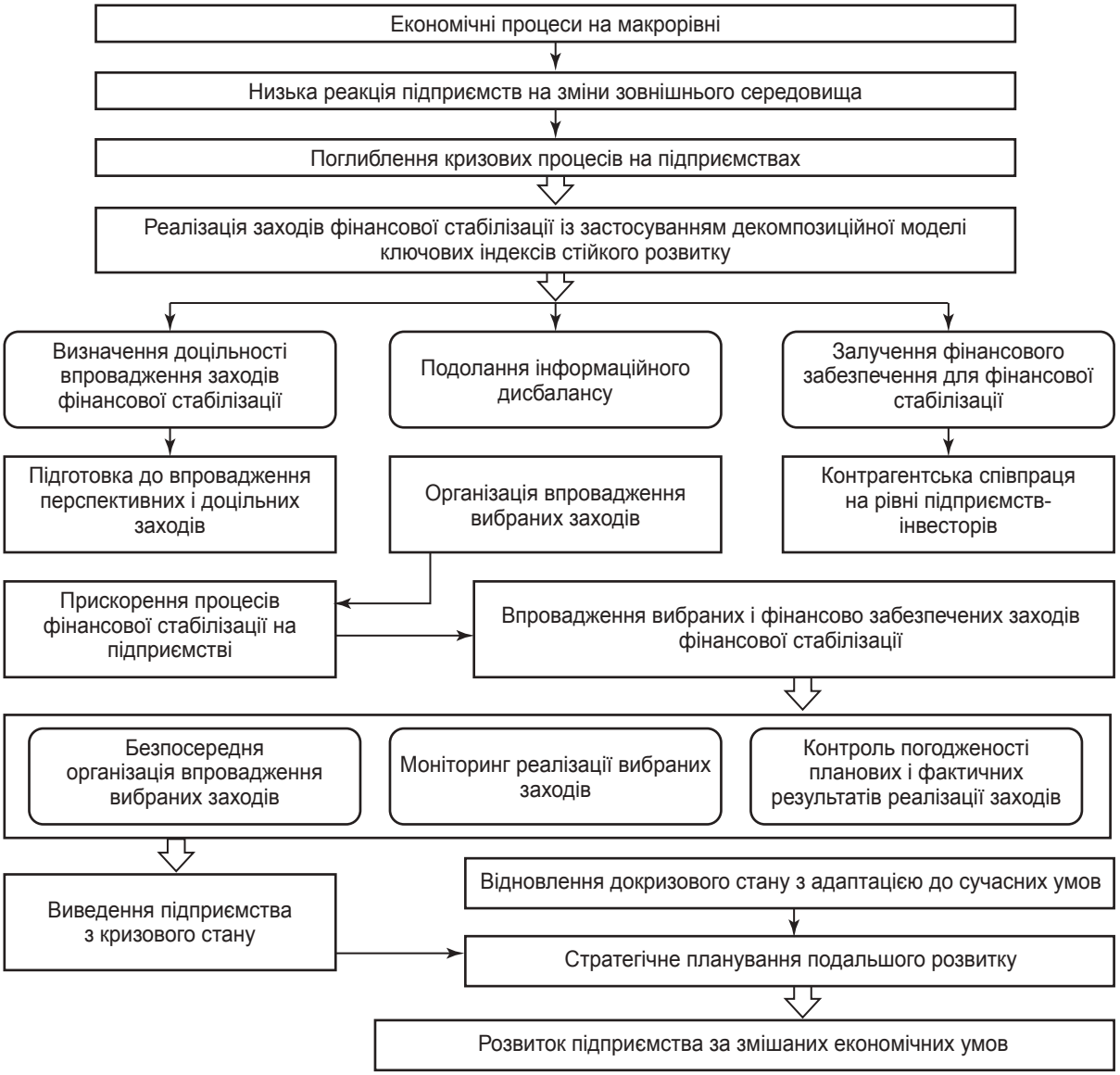

Рис. 1. **Механізм досягнення конкурентних переваг і забезпечення фінансової стабілізації машинобудівних підприємств**

Модель стійкого економічного розвитку є регулятором оптимальних індексів зростання обсягів операційної діяльності (зростання обсягу реалізації продукції) або у зворотному її варіанті – регулятором основних параметрів фінансового розвитку підприємства, відображених у системі розглянутих індексів. Вона надає можливості закріпити досягнуту на попередньому етапі управління підприємством фінансову рівновагу в довгостроковій

перспективі його економічного розвитку. Так, змінюючи параметри фінансової стратегії машинобудівного підприємства, можна відповідним чином змінювати оптимальний індекс обсягу реалізованої продукції, зберігаючи при цьому досягнуту (базову) фінансову рівновагу.

У процесі оптимізації управління фінансами за кризових умов до параметрів фінансової стратегії підприємства вносять необхідні корективи, що задаються можливими змінами індексу обсягу реалізованої продукції.

Мету цього етапу фінансової стабілізації вважають досягнутою, якщо в результаті прискорення темпів стійкого фінансового зростання машинобудівного підприємства забезпечується відповідне зростання його ринкової вартості в довгостроковій перспективі.

Якщо підприємство прагне до безперервного й прибуткового розвитку, йому необхідно побудувати цілий конвеєр нових напрямів діяльності в трьох горизонтах зростання:

- розвиток ключових напрямів діяльності та їх захист від конкурентів;
- створення нових напрямів діяльності;
- створення реалістичних можливостей для майбутнього розвитку [4].

Для цього важливо розробити карту зростання (табл. 1), де стовпці таблиці відповідають трьом перспективам зростання, час досягнення яких у кожного машинобудівного підприємства свій, а рядки відповідають рушійним силам зростання [4].

Таблиця 1

Рушійні сили та перспективи зростання машинобудівних підприємств

Рушійні сили	Перспектива 1	Перспектива 2	Перспектива 3
Розвиток потенціалу власних активів	Спрямування ресурсів туди, де найбільше можливостей для зростання	Інвестування в ринки, на яких підприємство ще не працює	Захоплення вільних ніш і здійснення в них нових напрямів діяльності
Злиття й поглинання	Придбання активів, яких не вистачає, та позбавлення від напрямів, що повільно розвиваються	Здійснення злиття й поглинання для консолідації та диверсифікації діяльності	Початок роботи в нових зонах зростання, придбання невеликих підприємств
Збільшення частки ринку	Досягнення високої комерційної й операційної ефективності	Оновлення асортименту продукції або моделі управління пропозицією	Удосконалення фінансової стратегії або її заміна

Співвідношення рушійних сил і перспектив зростання дає уявлення про те, як забезпечити розвиток підприємства в довгостроковій перспективі.

1. Стандартна схема зростання. Основним інструментом на першому горизонті є збільшення частки ринку, на другому – злиття й поглинання, на третьому – розвиток потенціалу активів підприємства.

2. Прямі інвестиції. Для фондів прямих інвестицій основною рушійною силою зростання на першій і другій перспективах є злиття й поглинання.

3. Венчурний капітал. Венчурні фонди майже завжди займаються інвестиціями на третьому горизонті, але при цьому активно працюють над збільшенням частки ринку задля стимулювання розвитку наявних інвестиційних проектів.

4. Органічне зростання. Деякі підприємства уникають зростання за рахунок придбань.

5. Реструктуризація. Підприємствам слід зосередитися на тому, щоб змінити напрями використання своїх активів. У межах усіх перспектив вони спираються на органічне зростання, але, крім того, використовують злиття й поглинання (а також продаж активів) на першій і другій перспективах, щоб вплинути на ринкові правила гри.

6. Зростання за рахунок придбань. Підприємства з швидкорослих сегментів починають виявляти цікавість до пошуку партнерів на третій перспективі зростання. Замість створення власних можливостей зростання вони купують нові підприємства, співпрацюючи з фондами венчурного капіталу або іншими аналогічними гравцями. Розвиток потенціалу власних активів витісняється зростанням за рахунок придбань.

7. «Супутній вітер». Деякі підприємства ловлять «супутній вітер», що надає їм можливості зробити серйозний ривок. Вони накопичують рушійні сили зростання: придбання частки ринку на першій перспективі, злиття й поглинання на другій та розвиток потенціалу своїх активів – на третій [5].

Відтак моделювання зростання є придатним для забезпечення довгострокового розвитку машинобудівних підприємств. У цій моделі джерела зростання поділено на складові. Для застосування цієї моделі необхідно об'єктивно оцінити джерела конкурентних переваг підприємства на кожному з горизонтів.

Таким чином, методи антикризового управління свідчать про широкий діапазон можливостей фінансової стабілізації підприємства за рахунок використання її внутрішніх механізмів. Якщо використання внутрішніх ме-

ханізмів фінансової стабілізації не забезпечило досягнення цілей або якщо за результатами діагностування зроблено висновок про безперспективність спроби виходу з кризового стану за рахунок мобілізації тільки внутрішніх резервів, підприємству слід звернутися до зовнішньої допомоги, що зазвичай набуває форми його санації.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Нижник В. М., Розумович Н. Ф. Трансформація фінансової стратегії машинобудівних підприємств у кризових ситуаціях. *Актуальні питання сталого розвитку економіки.* 2012. Вип. 2. С. 77–87. **2.** Розумович Н. Ф. Вибір стратегічних показників формування фінансової стратегії машинобудівних підприємств. *Інноваційна економіка.* 2014. № 4 (20). С. 139–144. **3.** Розумович Н. Ф. Матриця сильних і слабких сторін, які впливають на сфери фінансової діяльності машинобудівних підприємств. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.* 2015. № 1. С. 95–98. **4.** Коваленко О. В. Антикризове управління – запорука стабільності роботи підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2011. № 2. С. 65–68. **5.** Шпак Н. О., Романишин М. І. Стратегія забезпечення економічної стабільності підприємства та принципи її формування. *Економіка та держава.* 2010. № 10. С. 48–51.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 657.1:65.012.32

Брагіна К. Ю.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано роль управлінського обліку як основної складової системи управління підприємством. Визначено основні проблеми, що стоять на перешкоді впровадження управлінського обліку. Запропоновано заходи задля успішного впровадження управлінського обліку на сучасних вітчизняних підприємствах.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, облікова політика, бухгалтерський облік, фінансовий облік, управлінський облік, система управлінського обліку, витрати, метод обліку витрат, калькулювання собівартості.*

Аннотация. *Проанализирована роль управленческого учета как основной составляющей системы управления предприятием. Определены основные проблемы, стоящие на пути внедрения управленческого учета. Предложены меры для успешного внедрения управленческого учета на современных отечественных предприятиях.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, учетная политика, бухгалтерский учет, финансовый учет, управленческий учет, система управленческого учета, расходы, метод учета затрат, калькулирование себестоимости.*

Annotation. *The role of management accounting as the main component of the enterprise management system is analyzed. The main problems facing the introduction of management accounting are identified. Measures are proposed for successful implementation of management accounting in modern domestic enterprises.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, accounting policy, financial accounting, management accounting, management accounting system, expenses, cost accounting, costing.*

Прагнення України до інтеграції до світової економіки вимагає створення інформаційної системи, що забезпечуватиме достовірність даних для формування фінансової звітності й обґрунтованого прийняття управлінських

© Брагіна К. Ю., 2017

рішень. Основною ознакою управлінського обліку має бути його економічна ефективність, значне перевищення економічними вигодами від його використання витрат, що є пов'язаними зі створенням і запровадженням. Однак, існують певні проблеми в сфері управлінського обліку, у тому числі випереджання практикою господарювання теорії бухгалтерського обліку; затримка між поданням даних звітності й іншої інформації, отриманої під час її використання; невизначеність кваліфікаційних вимог до спеціалістів, відповідальних за встановлення та підтримання управлінського обліку; неузгодженість у межах загальної облікової політики взаємодії підсистеми управлінського та фінансового обліку.

Вагомий внесок у дослідження питань теорії та практики організації управлінського обліку зробили Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Виговська Н. Г., Чижевська Л. В., Лабунська С. В., Курган Н. В., Нападовська І. В., Безкоровайна Л. В., Пушкар М. С. та ін.

Метою написання статті є обґрунтування необхідності ведення управлінського обліку та дослідження основних принципів побудови його системи на підприємстві для забезпечення ефективного функціонування (табл. 1) [1–6].

Таблиця 1

Змістовне тлумачення завдань управлінського обліку в межах загальної системи бухгалтерського обліку

Автор	Тлумачення
Андерсен Х., Колдуелл Д. [1]	Охоплює всі види облікової інформації, яка вимірюється, обробляється та передається для внутрішнього використання керівництвом
Івашкевич В. Б. [2]	Є логічним наслідком розвитку бухгалтерського обліку, його еволюції
Кондраков М. П. [3]	Визначена організацією система збору, реєстрації, узагальнення та подання інформації про господарську діяльність організації та її структурних підрозділів для здійснення планування, контролю й управління цією діяльністю
Довжик О. О. [4]	Система планування та координації, що є невід'ємною частиною менеджменту. Розміри організації не є істотними для застосування управлінського обліку. Цю систему можна пристосувати як до малого підприємства, так і до великої корпорації за умови зміни набору інструментів
Скоун Т. [5]	Надання менеджерам фінансової інформації для забезпечення планування, контролю й прийняття зважених рішень
Ентоні Р., Рис Д. [6]	Процес у межах організації, що забезпечує управлінський апарат організації інформацією, що є використовуваною для планування, контролю за діяльністю організації й власне управління нею

Думки авторів коливаються в діапазоні від трактування управлінського обліку у вузькому розумінні як підсистеми бухгалтерського обліку до його трактування в широкому розумінні як системи управління підприємством, що охоплює всі функції управління: планування, організацію, облік, контроль, аналіз, регулювання, прийняття рішень. Відтак одні автори в словосполученні «управлінський облік» наголошують на слові «облік», а інші – на слові «управлінський».

Сутність управлінського обліку можна коротко передати, визначивши його як виробництво інформації для здійснення ефективного управління. Пушкар М. С. визначає забезпечення потреб користувачів як особливість управлінського обліку [7]. Відтак управлінський облік є інтегруючою системою підготовки ключової інформації та забезпечення нею різних рівнів управління для ефективного планування, контролю та прийняття зважених управлінських рішень.

Упровадження системи управлінського обліку на підприємстві надає керівнику можливості:

– використовувати сучасну систему управління підприємством, досягаючи визнання на внутрішньому ринку та на міжнародному рівні;

– підвищити економічну ефективність за рахунок контролю витрат на операції з виробництва та реалізації продукції, впливати на ціну кінцевого продукту методом інтеграції маркетингу потреб покупців;

– використовувати відповідну систему мотивації персоналу для поліпшення показників;

– привести політику та стандарти підприємства до єдиної форми, що допоможе правильно розподілити цілі для досягнення стратегічних завдань;

– використовувати систему моніторингу ключових оперативних заходів із використанням показників діяльності й отриманих чи очікуваних економічних результатів;

– підвищувати рентабельність, економічну ефективність і конкурентоспроможність за рахунок зовнішнього та внутрішнього реінжинірингу бізнес-процесів шляхом виявлення неефективних позицій, гранично витратних за вартістю, персоналу, термінів і розробки заходів із підвищення їх ефективності;

– ефективно управляти бізнесом на основі виконання стратегії підприємства для досягнення цільових результатів;

– розробити стратегію розвитку підприємства із дотриманням інтересів як керівника, акціонерів, персоналу, так і регуляторних органів.

На сучасних вітчизняних підприємствах проблемами є вибір варіанта побудови системи, побудова системи управлінського обліку фінансового департаменту, відсутність продуманої організаційної структури підприємства, невизначеність кваліфікаційних вимог до спеціалістів, відповідальних за встановлення та підтримання управлінського обліку; неузгодженість у межах загальної облікової політики взаємодії підсистеми управлінського та фінансового обліку, відсутність розуміння необхідності мотивації працівників, складність у технічному функціонуванні системи.

Для вдосконалення управлінського обліку суб'єкта господарювання слід звернути увагу на такі елементи управління.

1. Мотивація менеджерів та інших співробітників для досягнення цілей компанії. Хоча часто буває, що особисті цілі протирічать інтересам організації, одним із завдань управлінського обліку є мотивація менеджерів і працівників на досягненні цілі організації.

2. Підвищення ефективності діяльності підрозділів і працівників організації для максимізації прибутку.

3. Надання допомоги керівникам в управлінні оперативною діяльністю. Команда управління завжди повинна мати інформацію про оперативні потреби клієнтів, менеджерів задля визначення фактичної вартості їх впливу на бюджет фірми.

4. Визначення конкурентних позицій підприємства та робота з керівниками підприємства для забезпечення конкуренції на ринку в довгостроковій перспективі.

Наявність проблем при організації системи управлінського обліку на підприємстві спонукає до пошуку шляхів їх вирішення як на мікрорівні, так і на макрорівні. Сучасна система управлінського обліку має містити щонайменше три складові: облік та управління витратами, розробку показників діяльності підприємства, а також планування виробничої, фінансової й інвестиційної діяльності [8].

Відтак управлінський облік є складовою системи управління підприємством, що має забезпечувати формування інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень для здійснення контролю за ефективністю поточної діяльності організації, оптимізації використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів підприємства, планування тактики та стратегії здійснення комерційної діяльності, виявлення рівня рентабельності окремих видів продукції, вимірювання й оцінювання ефективності господарювання, впливу на хід виробництва. За наявності інформації, наданої управлінським обліком, підприємство отримує можливості для досягнення поставлених цілей.

Таким чином, ефективна система управлінського обліку має базуватися на застосуванні раціональної методології, що є фундаментом методики й охоплює управління за центрами відповідальності та місцями виникнення витрат, а також ретельне визначення джерел їх походження.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Андерсон Х., Нидлз Б., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета. М.: Финансы и статистика, 1996. 496 с. **2.** Ивашкевич В. Б. Бухгалтерский управленческий учет. М.: Инфра-М, 2011. 576 с. **3.** Кондраков Н. П. Бухгалтерский (финансовый, управленческий) учет: учебник. М.: Проспект, 2012.504 с. **4.** Довжик О. О. Роль управлінського обліку та проблеми його впровадження на підприємствах. *Вісник Полтавської державної аграрної академії.* 2012. № 2. С. 174–179. **5.** Скоун Т. Управленческий учет/пер. с англ.; под ред. Н. Д. Эриашвили. М.: Аудит; Юнити, 1997. 179 с. **6.** Энтони Р., Рис Д. Учет: ситуации и примеры. М.: Финансы и статистика, 1993. 560 с. **7.** Пушкар М. С. Розробка системи обліку: навч. посіб. Тернопіль: Карт-бланш, 2003. 198 с. **8.** Лабунська С. В., Курган Н. В. Методологічне забезпечення управління господарською діяльністю підприємств інноваційного типу розвитку. *Управління розвитком.* 2010. № 6 (82). С. 125–134. **9.** Нападовська І. В. Управлінський облік. Київ: КНТЕУ, 2009. 54 с. **10.** Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник/за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2001. 286 с.

УЗАГАЛЬНЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКУ

УДК 336.71

Вайло Я. Ю.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Узагальнено зарубіжний досвід використання моделей і механізмів розрахунку й аналізу прибутковості банку. Визначено фінансові показники, що є використовуваними для оцінювання прибутковості й ефективності діяльності сучасних вітчизняних банківських установ.*

Ключові слова: *економіка, банк, банківська установа, прибуток, витрати, прибутковість, оцінювання, дивіденди, банківські продукти, заборгованість, оподаткування, рентабельність.*

Аннотация. *Обобщен зарубежный опыт использования моделей и механизмов расчета и анализа прибыльности банка. Определены финансовые показатели, используемые для оценки прибыльности и эффективности деятельности современных отечественных банковских учреждений.*

Ключевые слова: *экономика, банк, банковское учреждение, прибыль, расходы, доходность, оценка, дивиденды, банковские продукты, задолженность, налогообложение, рентабельность.*

Annotation. *The foreign experience of using models, the mechanism for calculating and analyzing the profitability of the bank is generalized. Financial indicators have been determined and are used to assess the profitability and efficiency of the activities of modern domestic banking institutions.*

Keywords: *economy, bank, banking institution, profit, expenses, profitability, valuation, dividends, banking products, debt, taxation, profitability.*

Розвиток банківської системи не тільки має стимулюючий ефект, але й може спричинювати порушення стійкості й надійності фінансового сектора. Прибутковість банків за сучасних умов зменшення обсягів іноземних інвестицій є запорукою нарощування капіталу, розвитку та підтримки конкурентоспроможності на фінансовому ринку. З огляду на це прибутковість банку є основним економічним показником ефективності його діяльності.

Проблеми забезпечення прибутковості банків досліджували Роуз П., Сінкі Д., Алексєєнко М., Вітлінський В., Вовчак О., Примостка Л., Лаврушин О., Масленчиков Ю. та ін. У працях науковців висвітлено теоретичні основи фінансової стабільності банків, визначено її показники, критерії та методи оцінювання. Незважаючи на те, що рівень дослідження цього питання є високим, питання комплексного оцінювання прибутковості банків і вдосконалення цієї системи за нестабільних економічних умов потребує подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є дослідження методів оцінювання й аналізу прибутковості банків на основі зарубіжного досвіду та практики.

Аналіз прибутковості є непростим завданням, оскільки майже кожний аспект банківської діяльності впливає на його прибутковість і має бути врахованим. У бухгалтерському обліку існує складність щодо правильного визначення доходів і витрат, оскільки є можливість довільної інтерпретації [1].

Основними формами банківської звітності, що є інформаційною базою для проведення оцінювання прибутковості банку, є балансовий звіт, звіт про фінансові результати, а також додатки до них, у яких наведено дані про структуру активів, зобов'язань і власного капіталу банку, ризиків, якості кредитного портфеля й інші показники.

У вітчизняній практиці згідно із нормативно-правовими документами при визначенні прибутковості банку враховують:

– динаміку та рівень прибутковості;

– якість, структуру та достатність надходжень (спроможність покривати витрати, збитки, забезпечувати стабільне зростання рівня регулятивного капіталу, повноту формування резервів під активні операції та виплату дивідендів акціонерам);

– обсяг і динаміку змін різних складових доходів (витрат), прибутковості активів і витрат за зобов'язаннями, тенденції таких змін;

– залежність фінансового стану банку від непередбачуваних доходів (ураховують доходи, що мають випадковий характер виникнення) і від непередбачуваних витрат, від ризикових видів діяльності (спекулятивні доходи) або нетрадиційних джерел доходу;

© Вайло Я. Ю., 2017

– якість бюджетного (підготовка кошторисів) й фінансового планування, а також якість контролю за виконанням намічених планів;

– коригування статей доходів (витрат), результату діяльності за наслідками інспекційних перевірок;

– ефективність системи ціноутворення на банківські продукти;

– вплив можливих санкцій за судовими процесами [3].

У світовій банківській практиці є використовуваними такі показники прибутковості:

– дохід на активи, на капітал;

– чистий спред, процентна маржа;

– відношення операційного доходу та чистого операційного доходу до загальних активів;

– посередницька маржа;

– коефіцієнт мінімальної доходності маржі;

– чистий дохід на одного працівника;

– чистий дохід до витрат на утримання персоналу;

– показник ROA;

– показник фінансового левереджу [3].

Нині аналіз прибутковості у світовій практиці здійснюють комплексно, тобто показники прибутковості розглядають як систему фінансових показників, що має забезпечити необхідний фінансовий результат, а не як окремі відносні показники. Використовуючи комплексний підхід, можна визначити й урахувати всі аспекти прибутковості банку. Застосування такого моделювання надає можливості приймати зважені управлінські рішення щодо збільшення прибутковості, виявляти причини негативного впливу на діяльність банку, а також забезпечувати стабільний його розвиток.

Розглянемо дві світові моделі розрахунку й аналізу прибутковості – європейську й американську (рис. 1, 2) [4; 5]. Між цими моделями існує вагома різниця, що полягає у різних способах використання економічних показників. Для аналізу використовуваними є різні за структурою звіти про фінансові результати банків.

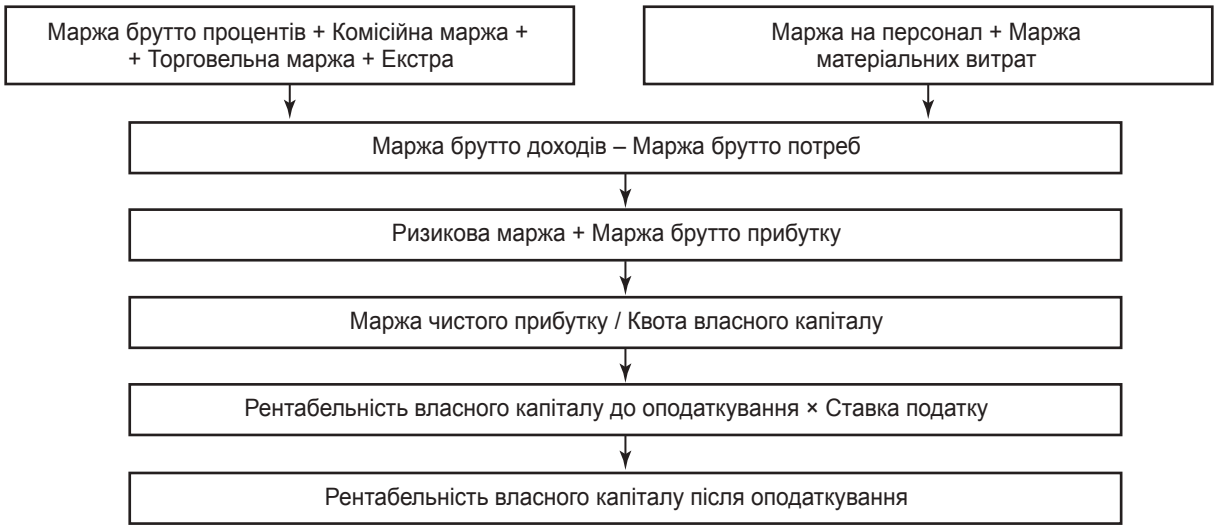

Рис. 1. **Європейська модель розрахунку прибутковості банку**

ROI-модель легко побудувати, оскільки вона використовує дані, що є у вільному доступі.

Так, на основі даних балансу банку й звіту про фінансові результати спершу розглядають основні фактори впливу на прибутковість банку:

– процентний надлишок – перевищення процентними доходами процентних витрат (чистий процентний дохід);

– комісійний надлишок – перевищення доходами від комісії комісійних витрат (чистий комісійний дохід);

– торговельний надлишок – прибуток (збиток) від торговельних операцій (торговельний дохід);

– надлишок з інших операцій банку – перевищення іншими операційними доходами інших операційних витрат (дохід у вигляді дивідендів, дохід від участі в капіталі, інший дохід, витрати від участі в капіталі, інші витрати та доходи (збитки) від довгострокових активів, призначених для продажу);

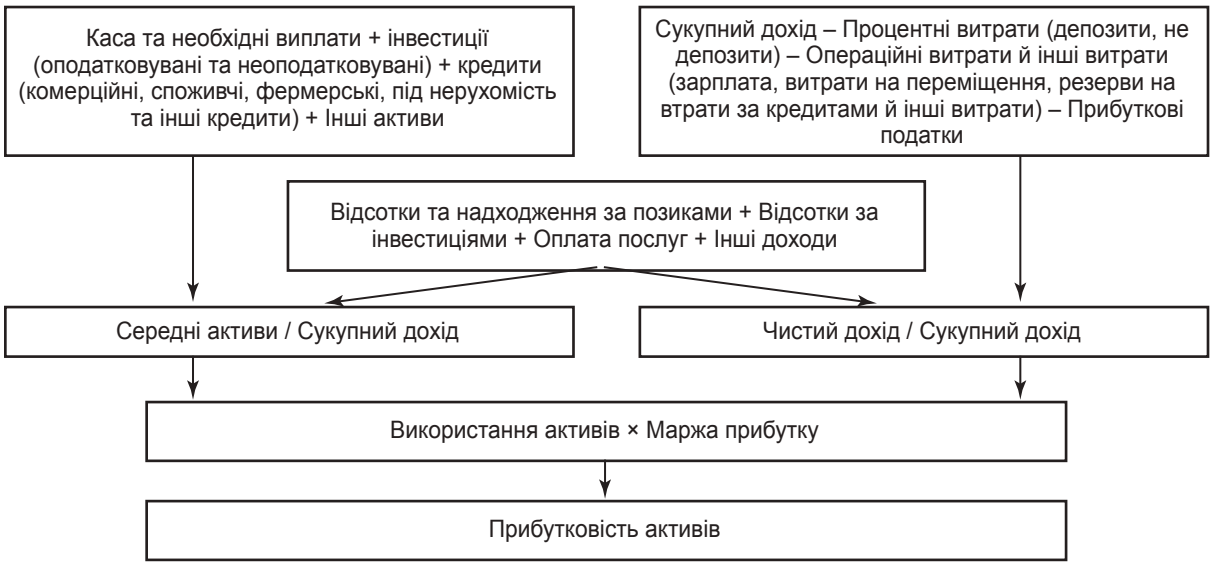

Рис. 2. **Американська модель розрахунку прибутковості банку**

– адміністративні витрати – витрати на утримання персоналу й основних засобів, інші експлуатаційні витрати (загальні адміністративні витрати);

– податкові витрати – витрати на податок на прибуток;

– різниця між відрахуванням до резервів і зменшенням резервів за заборгованістю (чисті витрати на формування резервів);

– екстраординарний результат – перевищення непередбачуваних доходів (чистий прибуток (збиток) від довгострокових активів, призначених для продажу) [5].

Таким чином, вітчизняним банкам не завжди слід використовувати зарубіжні моделі. За застосування європейської моделі оцінювання прибутковості використовуваними для аналізу є відносні показники, а відтак існує можливість визначати й порівнювати отримані результати діяльності банків різних груп.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент, Полтініна О. П.

Література: 1. Герасимович А. М., Алексєєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 600 с. **2.** Груздевич У. Я. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. Київ: УБС НБУ, 2007. 222 с. **3.** Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств. Київ: Скарби, 2001. 336 с. **4.** Синки Д. Ф. Управление финансами в коммерческих банках. М.: Catallaxy, 1994. 820 с. **5.** Чмутова І. М., Тисячна Ю. С. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2012. 307 с. **6.** Огійчук М. Ф. Сутність прибутку та підходи до методики його визначення. *Економіка АПК.* 2009. № 6. С. 31–45.

НАПРЯМИ РАЦІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

УДК 657.212:336.27

Васильченко І. В.

Магістрант 2 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено сутність управління дебіторською заборгованістю підприємства. Обґрунтовано необхідність управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Досліджено основні етапи управління дебіторською заборгованістю, застосування яких надасть можливості покращити платіжно-розрахункову дисципліну підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, фінансування, заборгованість, джерела фінансування, дебіторська заборгованість, облік, управління, управління дебіторською заборгованістю, інкасація дебіторської заборгованості, кредитна політика, платоспроможність.*

Аннотация. *Определена сущность управления дебиторской задолженностью предприятия. Обоснована необходимость управления дебиторской задолженностью на предприятии. Исследованы основные этапы управления дебиторской задолженностью, применение которых позволит улучшить платежно-расчетную дисциплину предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, финансирование, задолженность, источники финансирования, дебиторская задолженность, учет, управление, управление дебиторской задолженностью, инкассация дебиторской задолженности, кредитная политика, платежеспособность.*

Annotation. *The essence of management of accounts receivable of the enterprise is defined. The necessity of management of accounts receivable at the enterprise is grounded. The main stages of receivables management are investigated, the application of which will make it possible to improve the company's payment and settlement discipline.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, financing, debt, sources of financing, accounts receivable, accounting, management, receivables management, collection of accounts receivable, credit policy, solvency.*

Дуже важливою сферою діяльності будь-якого суб'єкта ринкового господарства є управління фінансами, зокрема оборотними активами, невід'ємною складовою яких є дебіторська заборгованість. Для сучасного фінансового стану підприємств характерним є зростання дебіторської заборгованості в структурі активів, через що сповільнюється платіжний обіг. За таких умов особливої актуальності набуває питання ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств для підвищення їх платоспроможності та повернення фінансових ресурсів.

Дослідженням напрямів раціонального управління дебіторською заборгованістю займалися Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Білик М. Д., Костюченко В. М., Кужельний М. В., Хорн Д. В., Сопко В. В., Ткаченко Н. М., Фартушняк О. В., Часовнікова Ю. С., Мазаракі А. А. та ін.

Метою написання статті є виявлення напрямів раціонального управління дебіторською заборгованістю, застосування яких надасть можливості покращити платіжно-розрахункову дисципліну підприємства. Для досягнення поставленої мети слід проаналізувати етапи управління дебіторською заборгованістю й розробити рекомендації щодо її оптимізації.

Щоб забезпечити формування й упровадження організаційно-економічного механізму управління дебіторською заборгованістю, необхідно створити орган, що контролюватиме формування, рух і стягнення дебіторської заборгованості, а також відповідатиме за організацію процесу формування та функціонування організаційно-економічного механізму управління дебіторською заборгованістю для прийняття відповідних управлінських рішень [1]. Другий етап полягає в аналізі дебіторської заборгованості за попередні періоди. Для характеристики стану дебіторської заборгованості основними параметрами є середньорічний розмір дебіторської заборгованості, середній термін погашення та частка в структурі доходу від операційної діяльності. Аналізу підлягає кількісний та якісний склад заборгованості, коефіцієнт обіговості, співвідношення заборгованості за сумами, співвідношення заборгованості за термінами оплати, їх вплив на фінансові результати підприємства. Якість дебіторської заборгованості визначає ймовірність отримання цієї заборгованості в повному обсязі. Показником цієї ймовірності є термін утворення заборгованості, а також питома вага простроченої заборгованості в загальній сумі. Як свідчить практика діяльності різних підприємств та організацій, чим більшим є термін дебіторської заборгованості, тим

© Васильченко І. В., 2017

нижчою є ймовірність її одержання. Крім того, необхідно порівнювати між собою рівні дебіторської та кредиторської заборгованостей. Якщо дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, це призводить до зниження фінансової стійкості підприємства, через що виникає необхідність залучення додаткових джерел фінансування. Якщо кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, виникає загроза неплатоспроможності підприємства [2].

На третьому етапі відбувається формування принципів кредитної політики стосовно покупців. Визначення типу кредитної політики здійснюється на основі співвідношення рівнів прибутковості та ризику кредитної діяльності підприємства. Кредитну політику організацій стосовно покупців продукції поділяють на три типи: консервативна, помірна й агресивна. Завданням консервативного (або жорсткого) типу кредитної політики підприємства є мінімізація кредитного ризику. Реалізується політика такого типу через звуження кола покупців продукції в кредит за рахунок груп підвищеного ризику; мінімізуються терміни надання кредиту та його розміру; ускладнюються умови надання кредиту й зростає його вартість; застосовуються жорсткі процедури інкасації заборгованості. Помірний тип кредитної політики полягає в типових умовах її здійснення та є орієнтованим на середній рівень кредитного ризику під час продажів продукції з відстроченням платежу. Агресивний (або м'який) тип кредитної політики підприємства полягає у збільшенні додаткового прибутку за рахунок розширення обсягів реалізації продукції в кредит, незважаючи на високий рівень кредитного ризику, що супроводжує ці операції [3].

Реалізація четвертого етапу дозволяє розробити індивідуальні умови надання комерційних кредитів різним покупцям. Для цього формують систему стандартів оцінювання покупців. Для формування такої системи необхідно визначити систему характеристик, які надають можливості оцінити кредитоспроможність окремих груп покупців. Також слід сформувати експертизи інформаційної бази проведення оцінювання кредитоспроможності покупців, вибрати методи оцінювання окремих характеристик кредитоспроможності покупців, згрупувати покупців за рівнем кредитоспроможності, диференціювати кредитні умови відповідно до рівня кредитоспроможності [4].

Ефективна система контролю за рухом і своєчасністю інкасації дебіторської заборгованості, а відтак побудова такої системи, є одним із етапів управління дебіторською заборгованістю. Цей етап є необхідним для забезпечення надходження інформації не тільки про те, що було здійснено, але й про ймовірні відхилення. Контроль, що надає можливості з'ясувати, наскільки ефективним і своєчасним є погашення дебіторської заборгованості, наскільки запропонована відстрочка платежу відповідає вимогам ринку та стану підприємства, має надзвичайне значення [5].

Таким чином, склад дебіторської заборгованості істотно впливає на фінансовий стан підприємства. У статті досліджено принципи формування політики ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства, яка є частиною загальної політики управління оборотними активами. Політика ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства охоплює аналіз дебіторської заборгованості за минулий період, формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців і параметрів згідно із вибраним типом кредитної політики, стандарти оцінювання покупців і диференціацію умов надання кредиту, процедуру інкасації дебіторської заборгованості та побудову ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією. Цим зумовлено мету управління дебіторською заборгованістю за умов фінансово-економічної кризи, що полягає в мінімізації її обсягу та термінів інкасації боргу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Безкоровайна Л. В.

Література: 1. Соловей Н. В., Маліношевська К. І. Проблеми обліку дебіторської заборгованості. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури.* 2010. Вип. 25. С. 125–130. **2.** Іванілов О. С., Смачило В. В., Дубровська Є. В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки.* 2007. № 1. С. 156–163. **3.** Єдинак Т. С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи. *Держава та регіони.* 2009. № 3. С. 54–57. **4.** Новікова Н. М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки.* 2005. № 1. С. 75–82. **5.** Кузнецова С. А. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання стану підприємств: монографія. Тернопіль: Тернопільська академія народного господарства, 2004. 256 с.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ Й АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 657.212:336.27

Васильченко І. В.

Магістрант 2 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено проблеми, що є пов'язаними з обліком та аналізом дебіторської заборгованості підприємств. Розглянуто недоліки чинної системи обліку й аналізу дебіторської заборгованості. Запропоновано напрями вдосконалення обліку й аналізу дебіторської заборгованості на сучасних вітчизняних підприємствах.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, заборгованість, облік, платіж, дебіторська заборгованість, кредитори, дебітори, резерв сумнівних боргів, оборотні активи, необоротні активи.*

Аннотация. *Исследованы проблемы, связанные с учетом и анализом дебиторской задолженности предприятий. Рассмотрены недостатки действующей системы учета и анализа дебиторской задолженности. Предложены направления совершенствования учета и анализа дебиторской задолженности на современных отечественных предприятиях.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, задолженность, учет, платеж, дебиторская задолженность, кредиторы, дебиторы, резерв сомнительных долгов, оборотные активы, необоротные активы.*

Annotation. *The problems that are connected with the accounting and analysis of enterprise receivables are investigated. The shortcomings of the current system of accounting and analysis of receivables are considered. The directions of improving the accounting and analysis of receivables of modern domestic enterprises are proposed.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, debt, accounting, payment, accounts receivable, creditors, debtors, provision for doubtful debts, current assets, non-current assets.*

За нестабільних ринкових умов надзвичайно важко забезпечити високий рівень збуту продукції та її вчасну оплату покупцями. Економіка перебуває в кризовому стані, через що підприємства реалізовують свою продукцію з відстрочкою платежу. Несплата призводить до виникнення дебіторської заборгованості. За таких умов ефективне ведення обліку, внутрішнього контролю й управління дебіторською заборгованістю є пріоритетними завданнями підприємства. За значного недоотримання коштів підприємством за рахунок збільшення величини заборгованості покупців і замовників існує потреба погашення зобов'язань перед бюджетом за нарахованими податками чи виплати заробітної плати працівникам, тоді як безпосередній розрахунок із дебіторами ще не відбувся. Дебіторська заборгованість є нормою діяльності підприємства, поки вона є контрольованою та своєчасно погашається.

Дослідженням напрямів удосконалення розрахунків із дебіторами на підприємстві займаються Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Білик М. Д., Костюченко В. М., Кужельний М. В., Лишиленко О. В., Безкоровайна Л. В., Сопко В. В., Ткаченко Н. М., Фартушняк О. В., Часовнікова Ю. С. та ін.

Метою написання статті є виявлення проблем, що є пов'язаними з обліком розрахунків з дебіторами, та визначення шляхів удосконалення обліку й аналізу дебіторської заборгованості підприємства. Для досягнення поставленої мети слід проаналізувати недоліки системи обліку й аналізу дебіторської заборгованості й розробити рекомендації щодо їх удосконалення.

Політика підприємства впливає на процеси зростання дебіторської заборгованості при розрахунках з покупцями. Неправильне визначення термінів і умов надання товарних кредитів, невраховані ризики, не надані при достроковій оплаті покупцями рахунків знижки – усе це спричиняє різке зростання дебіторської заборгованості. Через несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості виникає платіжна криза. Збільшення попиту на короткострокові позики, скорочення їх пропозиції та зростання їх вартості виникає через зростання заборгованості за комерційним кредитом. Щоб сплатити борги організаціям, необхідно перетворювати високоліквідні активи на грошові кошти, інакше підприємству загрожує банкрутство. Належне ведення обліку й аналізу дебіторської заборгованості впливає на ефективне управління її розмірами та термінами на підприємствах [1].

Одним із недоліків чинної системи обліку й аналізу дебіторської заборгованості є недосконала структура дебіторської заборгованості, подана в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (П(С)БО 10). Вона не передбачає деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості, а саме довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості. Доцільно внести зміни до П(С)БО 10 «Де-

© Васильченко І. В., 2017

біторська заборгованість», щоб чітко розмежувати поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості. Нині їх обліковують на різних рахунках бухгалтерського обліку, про що не йдеться в стандарті. Слід зазначити, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним [2].

Запропонована Планом рахунків і П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість» класифікація дебіторської заборгованості є досить суперечливою та не може вповні задовольняти потреби користувачів при складанні фінансової звітності. Для вирішення проблеми існують кілька альтернативних варіантів, у тому числі внесення змін до П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість» стосовно віднесення до поточних активів дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги, внесення змін до чинного Плану рахунків, які забезпечать окремий облік довгострокової та поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи й послуги [3].

Нині практично не досліджено питання оплати дебіторської заборгованості, у тому числі процесу оцінювання покупців і розрахунків із ними. Проблема оплати дебіторської заборгованості, визначення допустимих рівнів коштів, що виділяються на дебіторську заборгованість, розробка оптимальної політики управління нею є надзвичайно важливою. Для покращення розрахунків із покупцями доцільно використовувати застосовуваний у країнах із розвиненими ринковими відносинами метод надання знижок за дострокової оплати. Розрахункові знижки надаються покупцям за прискорення оплати заборгованості або за дострокову оплату, що стимулює до оплати заборгованості до закінчення визначених термінів платежів [3].

Існують також проблеми у побудові регістрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості, оскільки нині облік дебіторської та кредиторської заборгованості ведеться в одному регістрі – Журналі № 3. Однак, як вважають багато фахівців, це зовсім різні об'єкти бухгалтерського обліку, що є пов'язаними між собою тільки певною мірою, відповідно обліковувати їх потрібно в різних регістрах [4].

Ще одним недоліком є недостатнє дослідження порядку створення резерву на покриття сумнівних боргів для зближення бухгалтерського та податкового обліку. Резерв сумнівних боргів слід створювати за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості, наприкінці року, перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року. Для обліку й аналізу дебіторської заборгованості можна запропонувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за терміном непогашення (до трьох місяців, до шести місяців, до дванадцяти місяців). Цей метод ґрунтується на класифікації дебіторської заборгованості за термінами її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи з урахуванням даних минулих звітних періодів про платоспроможність дебіторів. В основі цього методу лежить групування сумнівних і (або) безнадійних дебіторів, що числяться в обліку підприємства, з точки зору термінів непогашення заборгованості. Такий метод доцільно використовувати, оскільки у примітках до фінансової звітності слід наводити суму поточної дебіторської заборгованості в розрізі її класифікації за термінами погашення [5].

Таким чином, за сучасних умов господарювання чимало підприємств та організацій перебувають у скрутному економічному становищі та неспроможні ефективно управляти дебіторською заборгованістю, що спричиняє кризу неплатежів. Урахування та вирішення всіх зазначених проблем надасть можливості належним чином організувати та вести облік і аналіз розрахунків із дебіторами на підприємстві.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Безкоровайна Л. В.

Література: 1. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України.* 2005. № 12. С. 24–36. **2.** Подолянюк Р. В. Актуальні проблеми обліку дебіторської заборгованості. *Управління розвитком.* 2012. № 4. С. 114–116. **3.** Скоробогатова В. В. Методика бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості як складової змішаних активів. *Сталий розвиток економіки.* 2012. № 7 (17). С. 270–276. **4.** Городянська Л. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2007. № 6. С. 9–16. **5.** Матицина Н. Дебіторська заборгованість: нові облікові підходи. *Економіст.* 2007. № 11. С. 50–52.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

УДК 351.746.1(477)

Ващук Т. Ю.

Студент 3 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано проблеми забезпечення захисту персональних даних відповідно до норм чинного законодавства. Розглянуто приклади основних порушень і сфери їх прояву. Окреслено основні напрями вдосконалення чинного законодавства.*

Ключові слова: *держава, законодавство, інформаційні системи, персональні дані, трудові договори, обробка персональних даних, захист персональних даних.*

Аннотация. *Проанализированы проблемы обеспечения защиты персональных данных в соответствии с нормами действующего законодательства. Рассмотрены примеры основных нарушений и сферы их проявления. Определены основные направления совершенствования действующего законодательства.*

Ключевые слова: *государство, законодательство, информационные системы, персональные данные, трудовые договоры, обработка персональных данных, защита персональных данных.*

Annotation. *The problems of ensuring the protection of personal data in accordance with the norms of the current legislation are analyzed. Examples of the main violations and the scope of their manifestation are considered. The main directions of improving the current legislation have been determined.*

Keywords: *state, legislation, information systems, personal data, labor contracts, processing of personal data, protection of personal data.*

Зростання наукового та практичного інтересу до питань дослідження персональних даних зумовлено розвитком інформаційних систем і технологій та їх застосуванням у практичній діяльності державних органів, установ і підприємств. У процесі розвитку постійно зростає кількість протиправних посягань на носії інформації та інформацію про особу, на персональні дані особи. Такі дії є загрозою не лише державним і колективним інтересам, а й інтересам окремих осіб. Стрімкий розвиток новітніх технологій та їх упровадження до життя зумовлюють появу нових видів злочинності й наштовхують на думку про необхідність постійної еволюції законодавства щодо формування захисних механізмів задля недопущення незаконних посягань не тільки на інтереси особи, її майно, життя та здоров'я, а також на інформативну базу.

Дослідженням проблем у сфері убезпечення персональних даних займаються Ліпкан В., Калюжний Р., Костецька Т., Кохановська О., Марущак А., Новицький А., Усенко І., Цьомик К., Щербатюк М. та ін.

Метою написання статті є визначення проблем правового забезпечення захисту персональних даних в Україні, а також розробка рекомендацій щодо їх усунення.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних», персональними даними є відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу (суб'єкт персональних даних), яка є ідентифікованою або може бути конкретно ідентифікованою. Персональними даними є прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, серія та номер паспорта, ідентифікаційний номер, дані про сімейний стан, а також інформація про стан здоров'я особи [4].

Частиною 2 ст. 32 Конституції України передбачено положення про заборону збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [5].

Згідно із Законом України «Про захист персональних даних» підставами виникнення права на використання персональних даних є згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних, надана власнику бази персональних даних відповідно до цього Закону виключно для здійснення його повноважень. При цьому, якщо суб'єкт персональних даних відмовляється надати згоду на обробку його персональних даних, власник бази має знищити всі персональні дані такого суб'єкта. Але слід зауважити, що в Законі України «Про захист персональних даних» немає чіткого опису процедури знищення персональних даних, хоч це є дуже важливим, коли йдеться про особливості комп'ютерної технології обробки даних.

Згідно зі ст. 24 Закону України «Про захист персональних даних» захист персональних даних у базах персональних даних мають забезпечувати держава, суб'єкти відносин, пов'язаних із персональними даними, власники

© Ващук Т. Ю., 2017

баз персональних даних, структурні підрозділи або відповідальні особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, установ, підприємств усіх форм власності, а також фізичні особи – підприємці, у тому числі лікарі, адвокати, нотаріуси [4].

Порядок здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних, затверджений Наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014, установив процедуру здійснення контролю за додержанням вимог законодавства про захист персональних даних шляхом проведення перевірок фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, органів державної влади та місцевого самоврядування, що є власниками або розпорядниками персональних даних, а також оформлення й розгляду результатів перевірок.

Нині відсутнє належне нормативно-правове регулювання порядку проведення та механізмів проведення перевірок. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» представники уповноваженого органу мають право безперешкодно потрапляти до будь-якого приміщення, де обробляються персональні дані, що є рівнозначним праву на проведення обшуку, яке донині було надано лише правоохоронним органам.

Починаючи з 1 січня 2012 р., передбачено посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порушення законодавства про захист персональних даних» визначено відповідальність, зокрема в частині незаконного збирання, зберігання, використання або поширення конфіденційної інформації про особу; незаконного збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, знищення або поширення чи передачі конфіденційної інформації про особу третім особам із порушенням вимог закону. Цим Законом передбачено кримінальну й адміністративну відповідальність за порушення законодавства в сфері захисту персональних даних.

Незважаючи на посилення відповідальності щодо порушення законодавства про захист персональних даних, спостерігаються чисельні порушення принципів обробки та використання персональних даних. Про це свідчать повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що містяться у щорічній доповіді 2015 р. Зафіксовано порушення прав на захист персональних даних у сферах: фінансів – 40 %; освіти – 30 %; Інтернету – 13 %; медицини – 7 %; соціального захисту – 6 %; житлово-комунальної сфери – 4 % [6].

Перелічимо найпоширеніші порушення.

1. Несанкціонований доступ до персональних даних державними та приватними установами, у тому числі правоохоронними органами, за відсутності законної підстави й обґрунтованої мети такого доступу. У більшості випадків інформація, яка збирається й використовується в державних органах, не архівується в формати, які забезпечують певний рівень безпеки та конфіденційності інформації.

2. Незаконна обробка чутливої категорії персональних даних шляхом надання необмеженого до них доступу та розкриття для широкого загалу, а також збір надмірного обсягу даних щодо цілей, для яких вони обробляються надалі.

3. Недотримання прав суб'єктів даних на інформування й доступ до інформації про операції з обробки персональних даних, які їх стосуються.

4. Недотримання режиму конфіденційності та безпеки обробки персональних даних у випадках незаконної передачі баз персональних даних власниками даних, зокрема з особистих інтересів.

5. Незалучення до трудових договорів (контрактів) або посадових інструкцій зобов'язання про нерозголошення співробітниками персональних даних, до яких вони мають доступ, у тому числі після завершення їх трудової (професійної) діяльності.

6. Обробка персональних даних з метою, несумісною з тією, з якою їх було зібрано спочатку. Прикладом такої обробки є використання інтернет-магазинами персональних даних для поширення реклами, а також передача даних іншим торговельним представникам.

7. Невикористання спеціальних технічних і програмних засобів захисту, зокрема ліцензійних та антивірусних програм, у ході організації контролю безпеки програмного забезпечення для обробки персональних даних. Такі правопорушення виявляються найчастіше в банківській сфері, коли через недостатню увагу до захисту інформації доступ до неї отримують зловмисники.

8. Відсутність відповідальних з питань захисту даних в установах, організаціях, які є власниками баз даних.

9. Передача даних через незахищені канали, у тому числі приватні поштові скриньки в мережі Інтернет. Оскільки персональні дані кожного з нас медичного чи фінансового характеру можуть бути об'єктом використання в автоматизованій системі обробки, користувачі Інтернету залишають велику кількість своїх персональних даних, які можуть бути використані для впливу на їх економічний або політичний вибір. Таке використання даних нічим не обмежується і не регулюється, тобто фактично такі дані є незахищеними [2].

Вважаємо за доцільне запропонувати запровадження заходів задля вдосконалення законодавства про захист персональних даних.

1. Посилення впливу наглядового органу щодо захисту персональних даних у Інтернеті. Нині незаконне поширення персональних даних у Інтернеті залишається практично безкарним. Особу, яка поширює персональні дані, як правило, просто неможливо встановити, оскільки доменне ім'я сайту, де незаконно поширені персональні дані, зареєстровано зазвичай у іншій державі.

2. У законодавстві слід чіткіше визначити поняття згоди на обробку персональних даних. У ст. 2 Закону «Про захист персональних даних» надано визначення поняття «згода», де вказано, що передумовою її надання є поінформованість суб'єкта персональних даних. Слід додати, що така поінформованість щодо надання суб'єкту персональних даних завчасно інформації, необхідної для прийняття рішення про надання згоди на обробку його персональних даних.

3. Необхідно ввести окреме положення до Закону, яким зобов'язати власника та розпорядника персональних даних вести облік операцій, пов'язаних з обробкою персональних даних суб'єкта, та доступом до них. Із цією метою зберігати інформацію про те, коли та задля чого здійснювалися збір, зміна, перегляд, передача (у такому випадку – кому), видалення (знищення) персональних даних.

4. Доповнити Закон інформацією щодо проведення процедури знищення даних.

5. Розробити належне нормативно-правове регулювання порядку та механізмів проведення перевірок уповноваженим органом.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія. Київ: КНЕУ, 2001. 463 с. **2.** Цьомик К. В. Обробка персональних даних: юридичний аспект. URL: http://soter.kiev.ua/publications/ legal_database _processing. **3.** Подоляк В. Систему захисту персональних даних очікують кардинальні зміни. URL: http://www.kadrovik. ua/content/sistemu-zakhistu-personalnikh-danikh-och-kuyut-kardinaln-zmini. **4.** Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17. **5.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **6.** Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні // Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/5515-qv-schorichna-dopovid-upovnovazhenogo-pro-stan-doderzhannya-ta-zaxistu-pr/. **7.** Співак Н. Л. Типові помилки у сфері захисту персональних даних. Аптека. 2012. № 1 (822). URL: http://www.apteka.ua/article/116863.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРВИННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА АГРОФІРМІ ТОВ «НАДІЯ»

УДК 658:005.92

Вергун Т. В.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано первинні документи агрофірми «Надія» ТОВ, обґрунтовано доцільність їх використання. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення первинних документів на підприємстві завдяки скороченню обсягу первинної документації шляхом об'єднання в один первинний документ.*

Ключові слова: *підприємство, агрофірма, документ, фінанси, облік, фінансовий облік, основні засоби, технологічні операції, інформаційні системи, бухгалтерський облік, первинний документ.*

© Вергун Т. В., 2017

Аннотация. *Проанализированы первичные документы агрофирмы «Надежда» ООО, обоснована целесообразность их использования. Разработаны предложения по совершенствованию первичных документов на предприятии благодаря сокращению объема первичной документации путем объединения в один первичный документ.*

Ключевые слова: *предприятие, агрофирма, документ, финансы, учет, финансовый учет, основные средства, технологические операции, информационные системы, бухгалтерский учет, первичный документ.*

Annotation. *The primary documents of the agricultural company «Hope» Ltd. are analyzed, the expediency of their use is justified. Proposals have been developed to improve primary documents at the enterprise due to a reduction in the volume of primary documentation by merging into one primary document.*

Keywords: *enterprise, agrofirm, document, finance, accounting, financial accounting, fixed assets, technological operations, information systems, primary document.*

Для документального оформлення операцій стосовно основних засобів на підприємстві передбачено відповідні первинні документи. Кожне підприємство має свій перелік таких документів, які фіксують факти здійснення господарських операцій. Первинні документи мають бути складені під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо – безпосередньо після її закінчення. Для контролю й упорядкування оброблених даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи. Первинна документація може бути створена як у письмовій, так і в електронній формі.

Записи в реєстрі аналітичного обліку ведуть безпосередньо з первинних документів, підшитих разом із меморіальними ордерами. Наприкінці місяця за аналітичними рахунками підбивають підсумки та складають обігові або сальдові відомості. На даних первинної документації ґрунтується журнально-ордерна форма обліку, де відображають господарські операції безпосередньо в реєстрах синтетичного й аналітичного обліку [1].

Метою написання статті є дослідження, аналіз та висвітлення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення організації первинного обліку виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства агрофірма «Надія» ТОВ.

Дослідженням аспектів організації первинного обліку в сільському господарстві займалися Саблук П. Т., Моссаковський В. Б., Сук Л. К., Огійчук М. Ф. та ін. Проте, постійні зміни щодо бухгалтерського обліку останнього часу вимагають перегляду багатьох питань ведення первинної документації в сільському господарстві. Відтак ці питання і надалі залишаються актуальними та потребують подальших досліджень.

Важливою умовою успішного створення раціональної методології бухгалтерського обліку, яка б відповідала національним інтересам держави, є врахування національних умов господарювання, факторів його досягнень у минулому, змін в економічному й соціальному житті, а також поглиблене вивчення й застосування досвіду країн із розвиненою ринковою економікою. У цьому зв'язку особливого значення набувають теоретичні дослідження побудови системи обліку підприємницької діяльності за різних форм власності та різних форм господарювання, на базі чого слід розробляти прикладні питання бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві [6].

Для оформлення первинних облікових документів і реєстрів бухгалтерського обліку слід володіти основною інформацією (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Вимоги щодо оформлення первинних облікових документів і реєстрів бухгалтерського обліку

Обов'язкове поле	Вимоги щодо оформлення
1	2
Обов'язкові реквізити	– назва документа (форми); – дата і місце складання; – назва підприємства, від імені якого складено документ; – зміст та обсяг господарської операції, одиниця виміру господарської операції; – посади відповідальних за здійснення господарської операції та за правильність її оформлення; – особистий підпис або інші дані, що надають можливості ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції
Особливості щодо назви реєстрів	Реєстри бухгалтерського обліку повинні мати назву; у них зазначають період реєстрації господарських операцій, прізвища та підписи або інші дані, що надають можливості ідентифікувати осіб, які брали участь у їх складанні
Відповідальність за несвоєчасне складання первинних документів	Відповідальність за несвоєчасне складання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку та недостовірність відображених у них даних несуть особи, які склали та підписали ці документи
Вилучення первинної документації	Первинні документи та реєстри бухгалтерського обліку можуть бути вилучені у підприємства тільки за рішенням відповідних органів, прийнятим у межах їх повноважень, передбачених законодавством

Закінчення табл. 1

1	2
Машинні носії інформації	У разі складання та зберігання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку на машинних носіях підприємство зобов'язане за свій рахунок виготовити їх копії на паперових носіях на вимогу інших учасників господарських операцій, а також правоохоронних органів і відповідних органів у межах їх повноважень, передбачених законодавством
Зберігання та запобігання помилкам	Підприємство вживає всіх необхідних заходів для запобігання несанкціонованому та непомітному виправленню записів у первинних документах і реєстрах бухгалтерського обліку та забезпечує їх належне зберігання протягом визначеного терміну

Після ознайомлення з первинною документацією агрофірми «Надія» ТОВ виділено певний перелік документів стосовно основних засобів на підприємстві. Для документального оформлення операцій з основними засобами передбачено відповідні документи (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Документи для документального оформлення операцій з основними засобами

Назва	Зміст документа
Акт, що є пов'язаним із рухом основних засобів	Акт приймання-передачі основних засобів
Документи, що є пов'язаними з амортизацією	Відомість нарахування амортизації основних засобів та інших
Акти та документи, що є пов'язаними з тваринництвом	– Звіт про рух худоби та птиці – Відомість зважування тварин – Акт на оприбуткування приплоду
Акти, що є пов'язаними зі списанням основних засобів	Акт на списання основних засобів
Документи, що є пов'язаними з ремонтом основних засобів	– Відомість дефектів на ремонт машини – Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів – Довідка про вартість виконаних робіт – Акт приймання виконаних робіт

Бухгалтерський облік основних засобів має забезпечувати контроль за зберіганням основних засобів, своєчасне правильне документальне відображення в обліку надходження основних засобів, їх внутрішнє переміщення, ефективне використання, вибуття тощо.

Існує один недолік, який стосується багатьох підприємств. Це наявність великого обсягу однорідних за своєю сутністю господарських операцій, чим зумовлено значне нагромадження первинних документів. Вважаємо за доцільне скоротити обсяг первинної документації на агрофірмі «Надія» ТОВ, оскільки це надасть можливості заощадити час і ресурси, зробить облік більш оперативним, що сприятиме своєчасному прийняттю важливих для подальшого господарювання управлінських рішень.

Напрямами скорочення обсягу первинної документації в агрофірмі «Надія» ТОВ мають стати:

– скорочення кількості примірників первинних документів, що заощадить час на їх виписування, звірення, порівняння, обробку та зберігання;

– поєднання первинного документа з обліковим регістром у такий спосіб, щоб інформація про факт здійснення господарської операції заносилася одразу до регістру без виписування відповідного документа;

– зведення однорідних операцій у один первинній документ: наприклад, «Довідку про вартість виконаних робіт» поєднати з «Актом прийняття виконаних робіт», а «Акт приймання-передачі основних засобів» об'єднати з «Акт прийняття та здачі відремонтованих та модернізованих об'єктів».

Таким чином, первинний документ є джерелом інформації про господарську діяльність для організації та ведення управлінського обліку на підприємстві. Контроль за правильністю ведення первинного обліку виробництва здійснюють керівники центрів відповідальності, де безпосередньо здійснюються витрати та складаються документи. Для ефективної організації облікової роботи первинний облік має бути автоматизованим, що забезпечить зменшення трудомісткості обробки інформації та підвищить оперативність бухгалтерського обліку в цілому. Важливим фактором покращення стану й оперативності облікової роботи має стати скорочення кількості первинної документації за рахунок використання нагромаджувальних багатоденних документів, зменшення кількості копій документів і використання одного документа для відображення кількох однорідних за змістом технологічних операцій.

Науковий керівник – канд. екон. наук, старший викладач Пасічник І. Ю.

Література: 1. Івахненков С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. Житомир: Рута, 2001. 416 с. **2.** Саблук П. Т., Моссаковський В. Б., Сук Л. К. Бухгалтерський облік у сільськогосподарських підприємствах/за ред. П. Т. Саблука, В. Б. Моссаковського. Київ: Урожай, 1998. 416 с. **3.** Сук Л. К., Сук П. Л. Фінансовий облік. Київ: Знання, 2016. 663 с. **4.** Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами/за ред. М. Ф. Огійчука. Львов: Алерта, 2016. 1040 с. **5.** Сопко В. В., Кім Ю. Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 480 с. **6.** Бабаев Ю. А. Теория бухгалтерского учета: учебник. М.: Аудит, Юнити, 1999. 391 с.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛІНГУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 658.513

Відоменко П. М.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано основні проблеми інвестиційного контролінгу та перспективи його запровадження на підприємствах. Розглянуто фактори впливу на контролінг інвестиційних проектів. Запропоновано впровадження заходів для подолання проблем, що негативно впливають на функціонування підприємства в цілому.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, інвестиції, інвестиційний проект, інвестиційна діяльність, інвестиційний менеджмент, фази інвестиційного процесу, моніторинг, контролінг, контролінг інвестиційного проекту, стратегічний контролінг.*

Аннотация. *Проанализированы основные проблемы инвестиционного контроллинга и перспективы его внедрения на предприятиях. Рассмотрены факторы влияния на контроллинг инвестиционных проектов. Предложено проведение мероприятий с целью преодоления проблем, негативно влияющих на функционирование предприятия в целом.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, инвестиции, инвестиционный проект, инвестиционная деятельность, инвестиционный менеджмент, фазы инвестиционного процесса, мониторинг, контроллинг, контроллинг инвестиционного проекта, стратегический контроллинг.*

Annotation. *The main problems of investment controlling and its prospects for its introduction at the enterprises are analyzed. Factors of influence on controlling investment projects are considered. The introduction of measures to overcome the problems that negatively affect the functioning of the enterprise as a whole is proposed.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, investment, investment project, investment activity, investment management, investment process phases, monitoring, controlling, controlling investment project, strategic controlling.*

Контролінг як ефективна система підтримки своєчасних адекватних управлінських рішень щодо різноманітних аспектів діяльності підприємства поки що не став панацеєю для підприємств. Реальністю є запровадження до управління окремих елементів системи контролінгу: структурування організаційної системи за центрами відповідальності; розробка бюджетів; побудова двокаскадної або трикаскадної схеми розрахунку маржинального прибутку; групування витрат за ознакою еластичності від обсягу виробництва; використання теорії беззбитковості для прийняття управлінських рішень.

© Відоменко П. М., 2017

Запровадження системи оперативного контролінгу, у межах якого розглядають управління поточними витратами, на підприємствах є потребою сьогодення, а стратегічний контролінг, елементом якого є інвестиційний контролінг, для українських підприємств є реальним майбутнім. У межах стратегії розвитку підприємства однією з головних складових є стратегія інвестиційної діяльності. Розробка й реалізація стратегії інвестиційної діяльності має супроводжуватися створенням системи інвестиційного контролінгу як невід'ємної складової побудови загальної системи управління для забезпечення ефективності його діяльності. Запровадження такої системи потребує чіткого розуміння й усвідомлення керівництвом підприємства її сутності, мети, завдань і, звичайно, необхідності застосування [3].

Щодо сутності інвестиційного контролінгу, то існує щонайменше дві точки зору з цього приводу. З одного боку, інвестиційний контролінг ототожнюють із внутрішнім контролем інвестиційної діяльності підприємства і визначають за його завданнями:

– контролю і спостереження за реалізацією інвестиційних завдань;

– вимірювання та діагностування відхилень фактичних результатів інвестиційної діяльності від передбачуваних;

– розробки управлінських рішень з коригування поточної інвестиційної діяльності або її цілей і завдань [1].

З іншого боку, інвестиційний контролінг розглядають як моніторинг, оцінювання та контроль інвестиційних проектів, тобто ототожнюють із проект-контролінгом [2].

Інвестиційний контролінг – це система методів та інструментів, яка є спрямованою на підтримку інвестиційного менеджменту, що охоплює інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг. Основною метою інвестиційного контролінгу є забезпечення відпрацювання управлінських рішень у сфері інвестиційної діяльності підприємства задля найкращого досягнення стратегічних цілей. У межах поставленої мети мають бути вирішеними завдання, які можна згрупувати відповідно до фаз інвестиційного процесу (рис. 1) [1; 2].

Перша фаза інвестування потребує:

– знання інструментів і методів планування та фінансового оцінювання ефективності проектів;

– координації пропозиції й розробки інвестиційних альтернатив у межах стратегічного розвитку підприємства;

– координації балансу між інвестиційною й операційною діяльністю підприємства.

На цьому етапі інвестиційного процесу контролінг може здійснюватися відокремлено від інших підрозділів організаційної структури підприємства, але із застосуванням інформації, яку отримано із різних внутрішніх і зовнішніх джерел щодо необхідності та можливостей упровадження інвестиційних проектів.

Незважаючи на те, що фаза інвестиційного контролю визначена як завершальна, її значущість є високою на етапах інвестиційного планування та реалізації проекту [2].

Друга фаза інвестування передбачає:

– взаємоузгодження роботи окремих підрозділів, що одночасно можуть бути задіяні в проекті (інженерно-конструкторський відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення, виробничі відділи);

– моніторинг календарного плану та бюджету реалізації проектів (термінів поставок, сплати й надходження коштів, переходу від одного заходу до іншого).

Відтак з опису зрозуміло, що лише за солідарної та зацікавленої роботи всіх підрозділів підприємства можливою є успішна реалізація окремого інвестиційного проекту або інвестиційної програми в цілому, а також досягнення стратегічних цілей (рис. 1) [1; 2].

Необхідність запровадження системи інвестиційного контролінгу на підприємствах виникає за одноразової розробки великомасштабного та довгострокового інвестиційного проекту; постійного здійснення невеликих за масштабами, але впливових щодо операційної діяльності реальних інвестиційних проектів; створення програми реального інвестування із тривалим періодом реалізації.

У першому та другому випадках завдання інвестиційного контролінгу може виконувати окрема особа – спеціаліст з інвестування у складі фінансового відділу або відділу контролінгу, які вже існують на підприємстві. Така схема організації інвестиційного контролінгу є прийнятною для підприємств України, які перебувають на початкових стадіях створення системи контролінгу (рис. 2) [4].

Побудова системи інвестиційного контролінгу на підприємстві потребує певної послідовності дій: визначення об'єкта контролінгу, що зумовлюватиме формування інвестиційних пропозицій; установлення цілей і завдань інвестиційного контролінгу на кожній стадії підготовки й реалізації окремих інвестиційних проектів та інвестиційної програми в цілому; формування системи пріоритетних критеріїв і встановлення їх кількісних стандартів (нормативів), відповідно до яких визначатиметься ступінь досягнення цілей проектів у складі інвестиційної

програми; організація системи моніторингу пріоритетних показників (критеріїв) та формування сукупності алгоритмів дій щодо усунення критичних відхилень значень показників від їх кількісних стандартів.

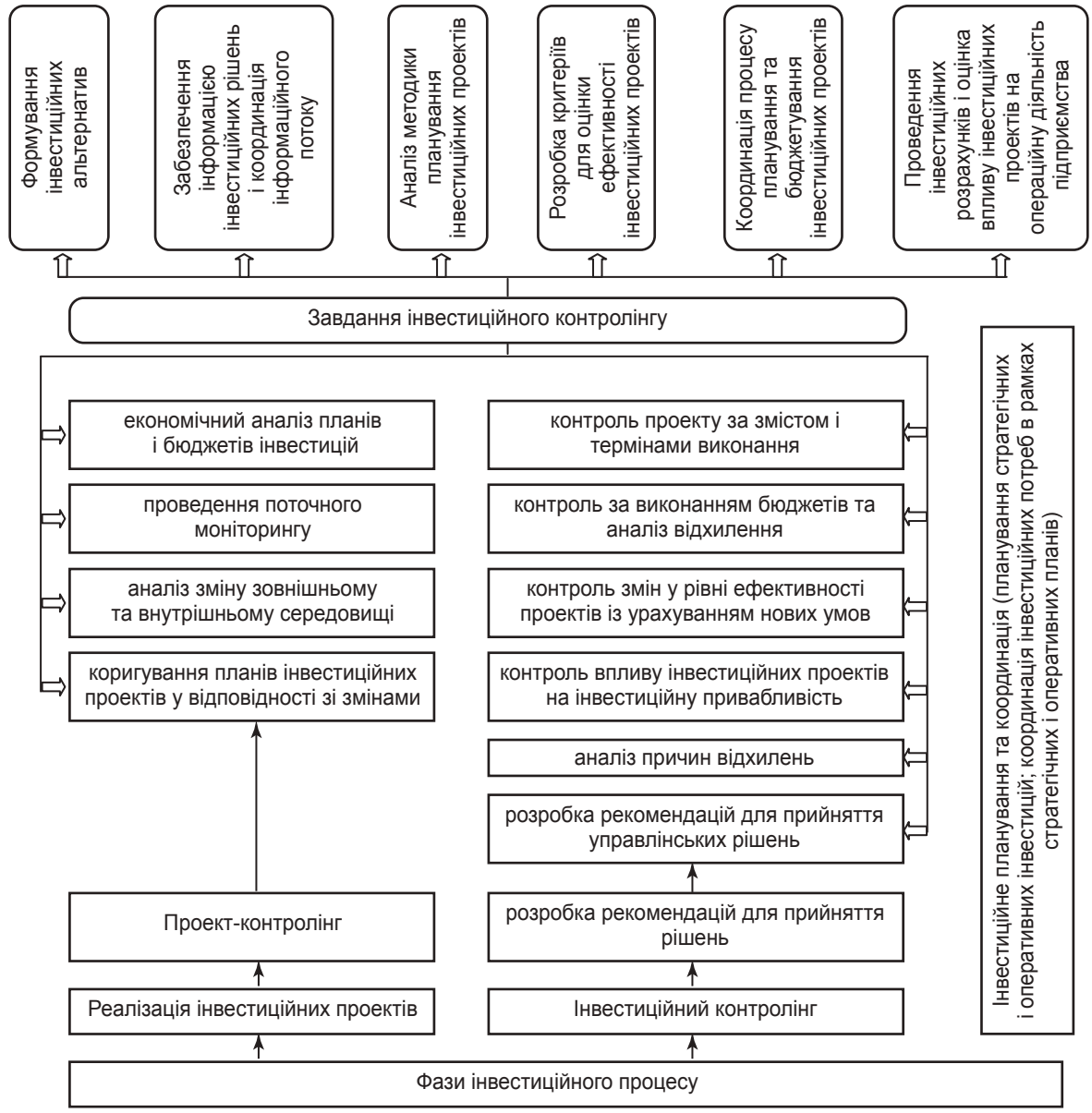

Рис. 1. **Завдання інвестиційного контролінгу з точки зору фаз інвестиційного процесу**

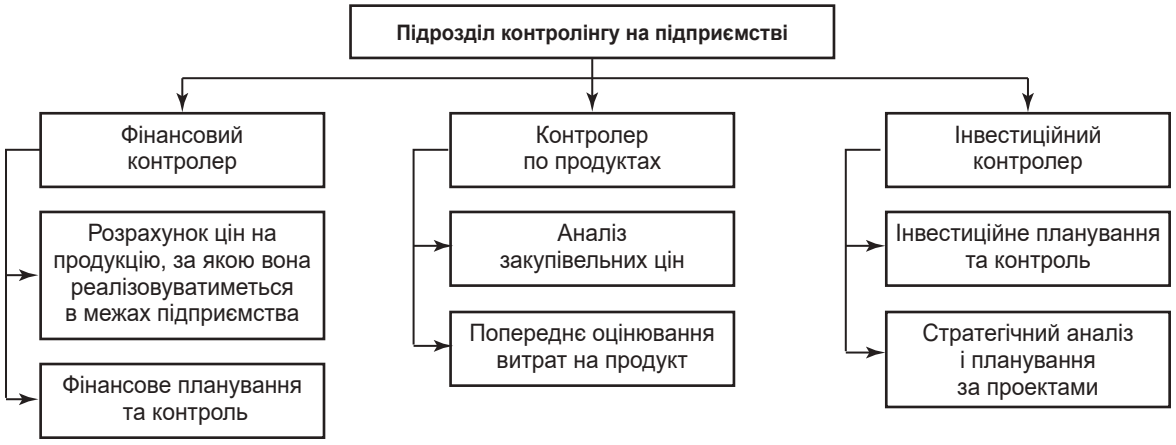

Рис. 2. **Організаційна структура підрозділу контролінгу на підприємстві**

Таким чином, упровадження інвестиційного контролінгу на окремих підприємствах потребує певного стану зовнішнього середовища. Привабливий інвестиційний клімат, здорова конкуренція, розвинена інфраструктура інвестиційного ринку, державна підтримка інвестиційних ініціатив підприємств, платоспроможний інвестор є визначальними складовими такого середовища.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Верхоглядова Н. І., Шило В. П., Ільїна С. Б. Контролінг у системі управління підприємством. *Держава та регіони.* 2008. № 5. С. 16–20. **2.** Владимиров С. В., Морозова О. П. Поняття інвестиційної привабливості підприємства. *Економіст*. 2009. № 10. С. 52–55. **3.** Пилипенко О. І. Аналіз інвестиційної привабливості підприємства: огляд методик. *Міжнародний збірник наукових праць.* 2010. Вип. 1 (13). С. 324–330. **4.** Нагорний Є., Мар'янов Є. Контролінг як важливий інструмент забезпечення ефективності інвестиційних проектів. *Ринок цінних паперів України*. 2012. № 10. С. 73–78.

ПРОБЛЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

УДК 331.2:35.07

Гайдук О. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Висвітлено актуальні питання оплати праці в бюджетній сфері. Визначено, що від ефективності державної політики стосовно оплати праці залежить рівень життя та добробут працюючих. Доведено, що заробітна плата як соціально-економічна категорія стимулює працівників до високоефективної праці, що впливає на темпи розвитку держави.*

Ключові слова: *держава, економіка, підприємство, організація, бюджет, бюджетні установи, державна політика, оплата праці, заробітна плата, тарифна сітка, мотивація, середньомісячна заробітна плата.*

Аннотация. *Освещены актуальные вопросы оплаты труда работников бюджетной сферы. Определено, что от эффективности государственной политики касательно оплаты труда зависит уровень жизни и благосостояние работающих. Доказано, что заработная плата как социально-экономическая категория стимулирует работников к высокоэффективному труду, что влияет на темпы развития государства.*

Ключевые слова: *государство, экономика, предприятие, организация, бюджет, бюджетные учреждения, государственная политика, оплата труда, заработная плата, тарифная сетка, мотивация, среднемесячная заработная плата.*

Annotation. *The current issues of labor remuneration for public sector employees are highlighted. It is determined that the level of living and well-being of the workers depends on the effectiveness of the state policy on labor remuneration. It is proved that wages, as a social and economic category, stimulate workers to highly effective work that affects the pace of development of the state.*

Keywords: *state, economy, enterprise, organization, budget, budget institutions, state policy, labor remuneration, wages, wage scale, motivation, average monthly wage.*

Питання оплати праці є основним у соціально-економічних відносинах, оскільки має відношення до інтересів значної частини населення країни та впливає практично на всі сфери суспільного життя. Заробітна плата є

© Гайдук О. С., 2017

не тільки основою добробуту працюючих, а й стимулює працівників до високоефективної праці та впливає на темпи економічного розвитку держави. Конституція України гарантує кожному громадянину право на працю, яку він вільно вибирає, а відтак і можливість заробляти собі на життя. Рівень оплати праці визначає такі базові макроекономічні параметри, як стандарти соціального захисту та сукупний платоспроможний попит. Розвиток ринкових відносин вимагає перегляду стереотипів минулого та переходу до нової філософії заробітної плати. У зв'язку з тим, що вітчизняні стандарти оплати праці та рівень життя більшої частини населення є занизькими, виникає основна соціальна проблема держави.

Дослідженням питань оплати праці займалися Атамас П. Й., Тонконог Т. Ю., Ватуля І. Д., Власюк Г. В., Нестеренко Ж. К., Старченко Н. М. та ін. Науковцями запропоновано вирішення багатьох проблем оплати праці в бюджетній сфері. Незважаючи на чиселеність наукових досліджень, ця проблема залишається недостатньо дослідженою.

Метою написання статті є узагальнення й аналіз інформації щодо стану сучасної системи оплати праці в бюджетних установах, а також пошук напрямів покращення стану системи оплати праці працівників бюджетної сфери. Предметом дослідження є система оплати праці працівників бюджетних установ.

В Україні понад три мільйони працівників бюджетної сфери. Кожний третій працівник є співробітником освіти, медицини, соціальної сфери й інших організацій. Рівень розвитку будь-якого суспільства залежить від їх праці, що потребує високої професійної підготовки та фахової освіти. Нині їх зарплата є низькою, через що престижність професії вчителя, науковця, лікаря, за даними кадрового порталу HeadHunter (листопад 2015 р.), значно знизилася. Аутсайдерами є працівники охорони здоров'я та соціальної допомоги, де зафіксовано найнижчу в Україні середньомісячну зарплату – 2619 грн.

Однією з найбільш гострих у бюджетних установах є проблема організації оплати праці. Зміни в соціально-економічних умовах висувають до керівників усіх рівнів нові вимоги. Виникає необхідність не тільки вміло управляти мотивацією працівників до виконання посадових обов'язків, а й ураховувати наявність у суб'єктів управління специфічних особистісних потреб, бажань, мотивів, що створюють передумови успішної реалізації ними трудових знань і навичок. На жаль, сучасний рівень заробітної плати сприяє зростанню плинності кадрів, негативно впливає на мотивацію до праці та на якість виконання поставлених завдань. Правильно побудована організація оплати праці справлятиме істотний вплив на ефективність діяльності працівників бюджетної сфери.

Нині в Україні існують дві паралельні системи оплати праці працівників бюджетної сфери. Одна є заснованою на дії єдиної тарифної сітки, а інша є впорядкованою спеціальними нормативно-правовими актами. Слід сказати про активне застосування тарифної системи як ефективного інструменту диференціації оплати праці. Використання тарифної сітки має на меті встановлення оптимальної диференціації тарифних ставок і посадових окладів із урахуванням складності й відповідальності виконуваних робіт. Що стосується оплати праці як державних службовців, так і працівників на основі єдиної тарифної сітки, нині відсутня система встановлення додаткових видів оплати праці (надбавок і доплат) для працівників окремих галузей бюджетної сфери, хоча надбавки та доплати забезпечують індивідуалізацію розмірів оплати праці з урахуванням тих факторів, що не є відображеними в єдиній тарифній сітці [2].

На бюджетні установи, як і на всі юридичні особи, поширюється дія Законів України «Про оплату праці» [3], «Про відпустки» [4], Кодексу Законів про Працю [5], інструкції Держкомстату, наказів та інструкцій інших державних органів щодо праці, її оплати та нарахування.

Нарахування заробітної плати працівникам бюджетної установи є розрахунком заробітку за місяць із урахуванням посадового окладу, різних доплат і надбавок, премій, допомоги, оплати відпусток без відрахувань. Витрати на заробітну плату штатного та нештатного складу відображають за кодом КЕКВ 1110 «Оплата праці працівників бюджетних установ».

Для нарахування заробітної плати працівникам необхідними є відомості про посадові оклади (штатний розпис), присвоєні розряди (накази, розпорядження), годинні тарифні ставки (тарифна сітка), а також дані табельного обліку відпрацьованого ними часу за відповідний період. Розмір ставок заробітної плати (посадових окладів), а також надбавок до них у деяких галузях бюджетної сфери (освіта, охорона здоров'я, культура тощо) визначають на підставі щорічної тарифікації, яку здійснює постійна тарифікаційна комісія.

Індексацію заробітної плати працівників бюджетних установ здійснюють відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» та Порядку проведення грошових доходів населення. Основним недоліком цієї процедури є індексація заробітної плати в межах лише прожиткового мінімуму, а методологія визначення прожиткового мінімуму в Україні є недосконалою [7].

У бюджетній структурі існують кілька видів джерел надходжень, з яких можуть здійснюватися видатки на оплату праці, передусім, це кошти загального фонду. Як правило, за рахунок таких коштів виплачують грошове забезпечення атестованого складу. Також на заробітну плату можуть бути витрачені кошти, отримані як плата за послуги або за власними джерелами надходжень, тобто за рахунок надходжень спеціального фонду.

Організація оплати праці має великий вплив на ефективність діяльності працівників бюджетної установи. До основних факторів, що впливають на ефективність праці, можна зарахувати систему та форми оплати праці, мотиваційні механізми, що стосуються ефективності праці в бюджетній установі тощо [1]. Провідна роль у мотивації належить заробітній платі як основній формі доходу бюджетних працівників.

Детальний аналіз системи оплати праці в Україні надає можливості говорити, що всі сучасні системи оплати праці працівників бюджетної сфери є неефективними. Відтак існує об'єктивна необхідність реформування системи оплати заробітної плати працівників бюджетної сфери.

Основним завданням держави є підвищення розміру заробітної плати працівників бюджетної сфери з урахуванням інфляції та використання доходів, що сприятимуть покращенню матеріального рівня працівників. Необхідно вдосконалити чинну тарифну сітку, оскільки її діапазон має для працівників бюджетної сфери виключне значення.

Не менш важливим є вдосконалення системи нарахування надтарифних елементів заробітної плати працівників бюджетної сфери (надбавок, доплат і премій стимулюючого характеру) в напрямі розробки прогресивних мотиваційних систем із конкретними і зрозумілими показниками та методикою їх розрахунку й нарахування [2].

Оплата праці в бюджетній сфері за сучасної економічної та політичної ситуації в Україні є досить проблемною, оскільки немає чіткої системи оплати праці різних категорій бюджетних працівників, а також спостерігається негативна тенденція в системі надбавок і доплат. Але, незважаючи на це, необхідно вжити всіх необхідних заходів для вирішення цього питання, що стане запорукою ефективного функціонування апарату оплати праці бюджетних працівників і не зашкодить розвитку мотиваційного механізму.

Таким чином, сучасна система оплати праці має мотивувати бюджетних працівників до творчої активності, прояву ділових та особистісних якостей, формувати адекватне сприйняття мотиваційних заходів. Потребує детальнішого дослідження система мотивації працівників бюджетної сфери. За умов переходу до ринкових відносин чинна тарифно-посадова система суперечить сучасним вимогам ринку, оскільки передбачає встановлення фіксованих тарифів і ставок. Як наслідок, відсутній визначальний за сучасних умов зв'язок між результатами трудової діяльності й поставленим на ринок товаром чи послугою.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Тонконог Т. Ю. Особливості системи оплати праці працівників бюджетної сфери та напрямки її удосконалення. *Вісник НБУ*. 2010. № 6. С. 48–56. **2.** Покатаєва О. В. Шляхи вдосконалення системи оплати праці в бюджетних установах. *Актуальні проблеми економіки.* 2010. № 10. С. 87–95. **3.** Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80. **4.** Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80. **5.** Кодекс Законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **6.** Атамас П. Й. Облік у бюджетних установах: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2009. 288 с. **7.** Про індексацію грошових доходів населення: Закон України від 03.07.1991 № 1282-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1282-12.

УЗАГАЛЬНЕНИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДУВАННЯ ЗА КРИЗОВИХ УМОВ

УДК 658.167

Головата К. К.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність дослідження й удосконалення процесу управління витратами на підприємствах машинобудування за кризових умов. Розглянуто особливості оптимізації бізнес-процесу на досліджуваному підприємстві ТОВ «А». Для визначення факторів впливу на процес управління витратами на підприємстві проведено розрахунки та сформовано рекомендації щодо виходу підприємств машинобудування з кризи.*

Ключові слова: *підприємство, виробництво, фінанси, витрати, доходи, машинобудування, машинобудівна галузь, оптимізація, факторне навантаження.*

Аннотация. *Обоснована необходимость исследования и совершенствования процесса управления затратами на предприятиях машиностроения в кризисных условиях. Рассмотрены особенности оптимизации бизнес-процесса на исследуемом предприятии ООО «А». Для определения факторов влияния на процесс управления затратами на предприятии проведены расчеты и сформированы рекомендации по выходу предприятий машиностроения из кризиса.*

Ключевые слова: *предприятие, производство, финансы, расходы, доходы, машиностроение, машиностроительная отрасль, оптимизация, факторные нагрузки.*

Annotation. *The necessity of research and improvement of the process of cost management at engineering enterprises in crisis conditions is substantiated. The features of optimization of the business process at the research enterprise LLC «A» are considered. To determine the factors of influence on the process of managing costs at the enterprise, calculations were made and recommendations were made on the output of machine-building enterprises from the crisis.*

Keywords: *enterprise, production, finance, expenses, revenues, engineering, machine building, optimization, factor load.*

Управління витратами на підприємствах машинобудівної галузі є багатогранним і складним процесом, який потребує застосування економіко-математичних методів і моделей, аналізу й інтерпретації результатів таких розрахунків для вдосконалення процесу управління витратами та розробки рекомендацій щодо виходу підприємств машинобудування з кризи із застосуванням запропонованих заходів. Дослідженням цієї теми та розробкою методологічних підходів до вирішення проблемних питань управління витратами займалися передусім зарубіжні економісти, серед них Шонбергер Р., Друрі К., Гаррисон Д., Телор Ф., Харальд Х., Соусі В. та ін. Окремі питання висвітлено в працях вітчизняних науковців: Серова А. І., Черепа А. В., Палія В. Ф., Семенова Г. А., Чумаченка М. Г. та ін. Науковці розглядають окремі функції та складові управління витратами. Однак, нині в Україні недостатньо уваги приділяється проблемам створення ефективної системи управління витратами на підприємствах машинобудівної галузі.

На прикладі підприємства ТОВ «А», що перебуває у кризовому стані, виявлено, що застосування передових методик з управління витратами на підприємствах машинобудівної галузі вимагає перебудови вже існуючих бізнес-процесів і доповнення бізнес-процесів управління витратами на підприємствах машинобудування. За запровадження процесно-орієнтованого підходу необхідно виокремити вже існуючі на підприємствах машинобудівної галузі бізнес-процеси, які є основними для інших бізнес-процесів підприємства, та провести їх декомпозицію. Визначення й ідентифікацію процесів реалізують із застосуванням методології функціонального моделювання IDEF0.

Підприємство ТОВ «А» за сучасних кризових умов здійснює процес управління витратами в чотири етапи. Ця модель управління витратами на підприємстві ТОВ «А» «As is» була не повною, адже не містила в своєму складі ефективних інструментів управління витратами та була недостатньо інформативною для виявлення кризових явищ і подальшої розробки заходів для їх подолання. До декомпозиції контекстної діаграми «Управління витратами за умов кризи ТОВ «А» додано два процеси: виявлення факторів впливу на управління витратами за кризових умов після виявлення ознак кризи в управлінні витратами та виявлення впливу незалежних змінних на

© Головата К. К., 2017

управління витратами за кризових умов. Удосконалено останній етап розробки та реалізації заходів з подолання кризи, виокремлено окремим етапом оцінювання ефективності застосовуваних заходів. На рисунку подано вдосконалену структуру процесу управління витратами на підприємствах машинобудівної галузі за кризових умов (рис. 1) [5].

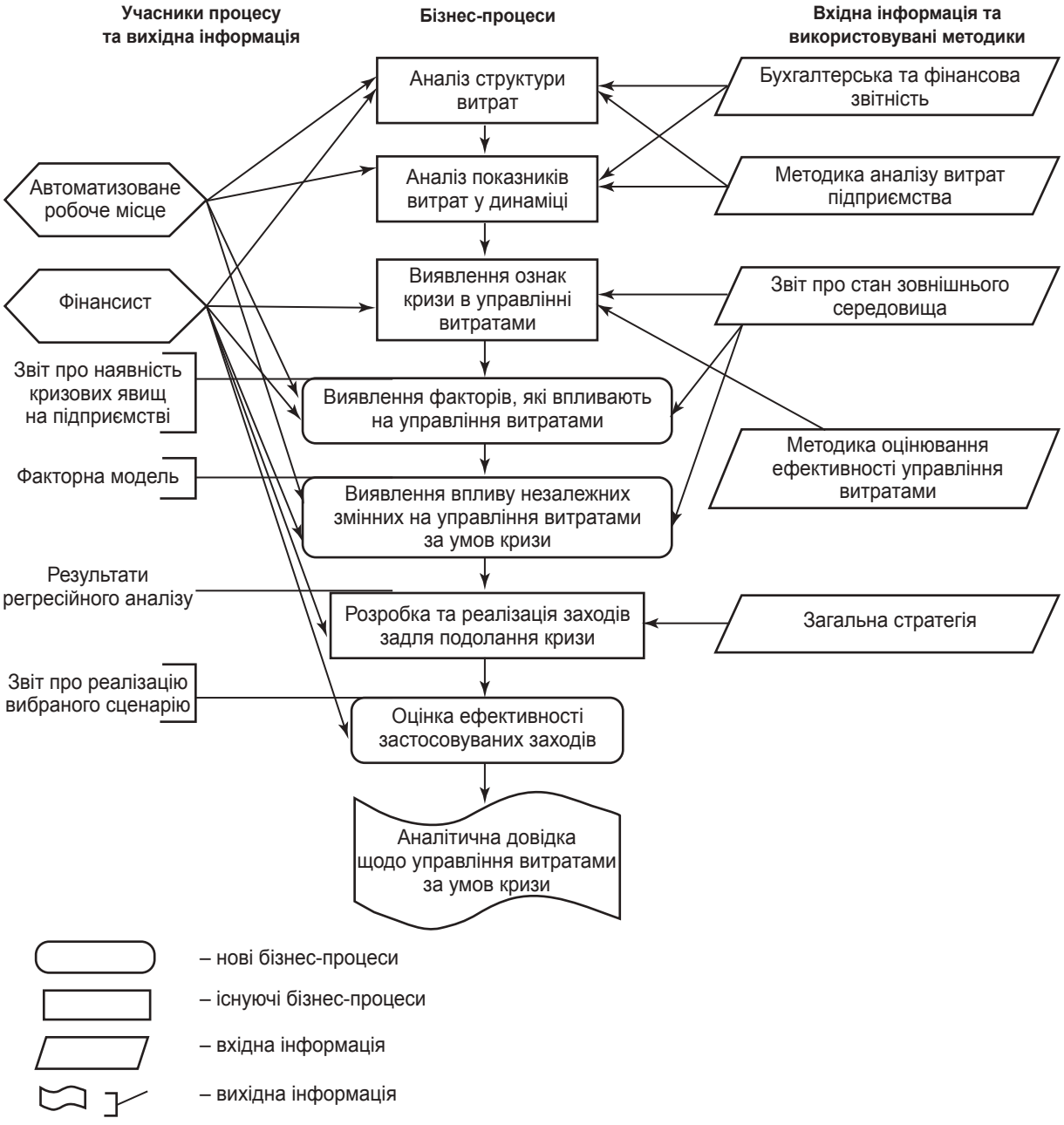

Рис. 1. **Удосконалена структура процесу управління витратами на підприємствах машинобудівної галузі за кризових умов**

Скоригований процес розробки та реалізації заходів з подолання кризи охоплює етапи розробки базових сценаріїв мінімізації витрат, оцінювання вартості наслідків кожного з сценаріїв, вибору оптимального сценарію. Ці етапи є необхідними в загальній системі процесу управління витратами, оскільки в майбутньому створять підгрунтя для прийняття ефективних рішень і мінімізують можливість повторення помилок минулого. Запровадження факторного аналізу та побудови рівняння регресії надає можливості детально проаналізувати вплив окремих факторів на результативний показник та оцінити ефективність управління витратами за набором показників, підібраних у такий спосіб, щоб урахувати всі суттєві аспекти процесу управління витратами.

На рис. 2. подано вихідні дані та результати запровадження етапів до бізнес-процесу управління витратами [5].

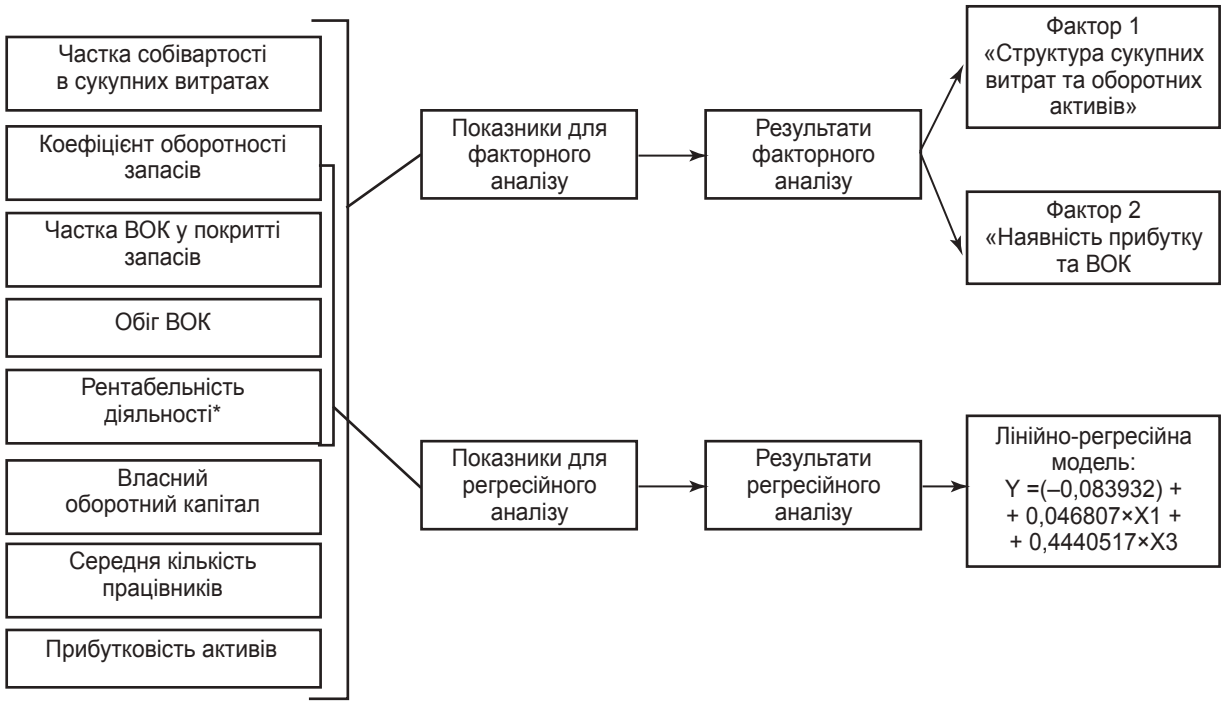

Рис. 2. **Вихідні дані та результати запровадження етапів**

У результаті проведених розрахунків виявлено, що обидва фактори є суттєвими через високе факторне навантаження, а відтак їх ураховують у процесі надання рекомендацій для підприємств машинобудівної галузі з точки зору управління витратами за кризових умов. Перший фактор містить коефіцієнт обіговості запасів і показник частки собівартості в сукупних витратах, другий фактор містить показник частки власних оборотних коштів у покритті запасів і рентабельність діяльності. Отримані фактори ідентифіковано шляхом привласнення назви, узагальнюючої за змістом. Першому фактору привласнено назву «Структура сукупних витрат та оборотних активів». Цей фактор указує на вагомий вплив структури сукупних витрат, а саме обсягу витрат, на собівартість продукції в загальних витратах і структурі оборотних активів, а саме наявності й обсягів їх найменш ліквідної складової – запасів. Другому фактору привласнено назву «Наявність прибутку та власного оборотного капіталу». Отримання підприємством прибутку та власного оборотного капіталу формує його фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування, а відтак і відповідні схеми розподілу витрат.

У результаті проведення кореляційно-регресійного аналізу отримано рівняння регресії, у якому пояснювальними змінними є частка власного оборотного капіталу в покритті запасів і прибутковість активів. Рівняння регресії засвідчує, що рентабельність є тим вищою, чим більшим є власний оборотний капітал, його частка у покритті запасів і прибутковість активів. Результати регресійного аналізу підтверджують другий фактор, отриманий при факторному аналізі.

Таким чином, необхідною умовою виходу підприємства з кризи з точки зору управління витратами згідно із результатами досліджень є зменшення статті собівартості в загальному обсязі витрат і зменшення найменш ліквідної частини оборотних активів – запасів. Підприємства машинобудівної галузі мають спрямовувати витрати на нарощування активів, передусім на нематеріальні активи, але за умови, що зростатиме і прибуток. Якщо спостерігається негативна динаміка щодо прибутку, активи підприємства мають скорочуватися, а також обсяги власних оборотних коштів у покритті запасів, для виходу машинобудівного підприємства з кризового стану.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Japanese production management: An evolution with mixed success. URL: ftp://ftp.cs.ntust.edu.tw/hlwei/EB2007/reading/8-JOM2007-Japanese%20production%20management-an%20evolution.pdf. **2.** Schonberger R. Just-in-time production: the quality dividend. *Quality Progress.* 1984. № 17 (10). P. 22–24. **3.** Colin D. Cost and management accounting. URL: http://www.gbv.de/dms/zbw/817136819.pdf. **4.** Harrison J. S. Strategic Management of Organizations and Stakeholders. URL: http://www.gbv.de/dms/zbw/817136819.pdfhttps://books.google.com.ua

/book. Strategic+Management+of+Organizations. **5.** Гаврильченко О. В. Системний підхід до управління витратами підприємства. URL: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13154/pdf.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ЯК РУХОМОГО МАЙНА

УДК 346.54

Головіна А. О.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сутність поняття корпоративного права й особливості його регулювання. Проаналізовано особливості визначення корпоративних прав як рухомого майна. Визначено вимоги стосовно особливого характеру корпоративних прав.*

Ключові слова: *держава, законодавство, право, майно, статутний фонд, статутний капітал, корпоративні права, акціонерні товариства, рухоме майно, майнове право.*

Аннотация. *Исследована сущность понятия корпоративного права и особенности его регулирования. Проанализированы особенности определения корпоративных прав как движимого имущества. Определены требования относительно особенного характера корпоративных прав.*

Ключевые слова: *государство, законодательство, право, имущество, уставный фонд, уставный капитал, корпоративные права, акционерные общества, движимое имущество, имущественное право.*

Annotation. *The essence of the concept of corporate law and the peculiarities of its regulation are investigated. Features of definition of corporate rights as movable property are analyzed. The requirements for the special nature of corporate rights have been determined.*

Keywords: *state, legislation, law, property, statutory fund, charter capital, corporate rights, joint-stock companies, movable property, property law.*

У Господарському кодексі України в ст. 167 корпоративне право визначено як право особи, частка якого визначається в статутному фонді (майні) господарської організації, що охоплює правомочність на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) організації й активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, що є передбаченими законом і статутними документами. Відтак корпоративними правами є поєднання майнових прав, а саме права на отримання певної частки прибутку (дивідендів) юридичної особи й активів у разі її ліквідації, і немайнових прав на участь в управлінні нею. Спасибо-Фатеєва І. вказує на необхідність доповнення немайнових прав правом на інформацію, а майнових – правом вимоги проведення розрахунків при вибутті з господарського товариства або в окремих випадках – виплати вартості акцій. Корпоративні права поєднуються з правом власності, тобто є об'єктами останнього. Однак самі по собі вони є не лише майновими: певна їх складова має немайновий характер [2].

У ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» корпоративні права визначено як сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які випливають із права власності на акції, що містять право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів і активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами [3].

Наявність різнопланових визначень поняття «корпоративні права» створює плутанину й ускладнює його однозначне розуміння. Найбільш вдалим є трактування цього поняття, що міститься у Господарському кодексі України. У Цивільному кодексі України за відсутності узагальненого поняття корпоративних прав містяться нор-

© Головіна А. О., 2017

ми, що регулюють права учасників господарського товариства (ст. 116 Цивільного кодексу України), які фактично містять ті самі корпоративні права, про які йдеться в Господарському кодексі України. Окремо від цих прав визначено право участі в товаристві (ст. 100 Цивільного кодексу України), через що постає питання про їх співвідношення [4].

Снісаренко Л. Ю. визначає, що право участі в товаристві за ст. 100 Цивільного кодексу України не є тотожним із корпоративними правами. Воно стосується будь-якого товариства, а не лише господарського. Право є невід'ємним від учасника товариства, оскільки належить тільки йому. На підставі того, що він є учасником товариства, воно є особистим немайновим правом, що є безпосередньо пов'язаним з особистістю учасника товариства. Однак, при цьому це право має специфіку стосовно можливості його передачі [5].

До майна як об'єкта права власності згідно зі ст. 190 Цивільного кодексу України належать окрема річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки. Відповідно до цього корпоративні права можна віднести до майнових прав, оскільки вони вочевидь не є ані річчю, ані обов'язком. За Цивільним кодексом України майнові права є складовою майна. Вони мають економічний зміст, грошову оцінку, характеризуються відчужуваністю. До них належать як речові, так і зобов'язальні права. За відсутності окремого визначення розрізняють право вимоги (ч. 2 ст. 191 Цивільного кодексу України); майнове право, засвідчуване цінним папером (ч. 1 ст. 194 Цивільного кодексу України); майнові права інтелектуальної власності (ст. 424 Цивільного кодексу України) [4]. Майнові права публічне законодавство розглядає як нематеріальні активи. Як такі вони відрізняються і від речових прав, і від немайнових прав.

Поняття майнового права визначено у ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Відповідно до нього майновими правами визнають будь-які права, що є пов'язаними з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги [6].

Майнове право (як таке Цивільний кодекс України визнає частку (її частину) у статутному капіталі) учасник товариства може продати чи інакше відступити іншим учасникам товариства або третім особам (ч. 1 та 2 ст. 147 Цивільного кодексу України) [4]. Таке формулювання свідчить про розуміння майнового права на частку в статутному капіталі як об'єкта права власності, яким його носій (власник, учасник) має право розпоряджатися. У Господарському кодексі України корпоративні права охоплюють правомочності на участь особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) організації й активів у разі ліквідації останньої відповідно до Закону [1]. Учасник товариства може розпоряджатися правом на отримання певної частки прибутку (дивідендів) юридичної особи й активів у разі її ліквідації. Навпаки, розпоряджатися правом участі в товаристві учасник не може, що свідчить про невідповідність цього права терміну «майнове».

Право участі в товаристві – це право, що є невід'ємно пов'язаним із особою їх носія, тобто немайнове. Особисті немайнові права мають як фізичні, так і юридичні особи. Юридична особа має право на недоторканість її ділової репутації, таємницю кореспонденції, інформацію й інші особисті немайнові права, які можуть їй належати (ст. 94 Цивільного кодексу України). Відтак корпоративні права є поєднанням майнових прав з немайновими. Оскільки в Цивільному кодексі України майнові права є складовою майна, то і корпоративні права (окрім права участі в товаристві, що до майна не належить) – за аналогією [4].

Майно може бути як рухомим, так і нерухомим, а відтак варто визначитися, до якого належать корпоративні права. За ст. 181 Цивільного кодексу України рухомим визнають майно, яке можна вільно переміщувати у просторі [4]. Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» визначає рухоме майно як окрему рухому річ, сукупність рухомих речей, гроші, валютні цінності, цінні папери, а також майнові права та обов'язки.

Таким чином, однозначної відповіді щодо сутності корпоративних прав нині не існує, оскільки корпоративні права складаються з майнових прав (право на отримання певної частки прибутку (дивідендів) юридичної особи й активів у разі її ліквідації) та немайнових (право на участь в управлінні нею). Майнові права визначають як складову рухомого майна, тобто такого, яке можна вільно переміщувати в просторі. Відтак корпоративні права, а саме та їх частина, що належить до майнових прав, є рухомим майном, що не можна сказати про немайнові права, які також є складовою корпоративних прав.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Лstература: 1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **2.** Спасибо-Фатеева І. Питання майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності. *Українське комерційне право.* 2004.

Вип. 5. С. 11–17. **3.** Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17. **4.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **5.** Снісаренко Л. Ю. Про питання поняття корпоративних прав у законодавстві України. *Вісник Вищого арбітражного суду України.* 2000. Вип. 4. С. 38–43. **6.** Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2658-14.

СТРАТЕГІЧНА КАРТА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.152.012

Голозубова Ю. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено проблеми управління фінансовою безпекою підприємства із застосуванням стратегічних карт. Розглянуто основні моделі стратегічних карт, визначено їх переваги та недоліки. Розроблено модель стратегічної карти для підвищення фінансової безпеки підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, фінансова безпека, конкурентоспроможність, маркетинг, планування, стратегія, маркетингова стратегія, стратегічна карта.*

Аннотация. *Исследованы проблемы управления финансовой безопасностью предприятия с применением стратегических карт. Рассмотрены основные модели стратегических карт, определены их преимущества и недостатки. Разработана модель стратегической карты для повышения финансовой безопасности предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, финансовая безопасность, конкурентоспособность, маркетинг, планирование, стратегия, маркетинговая стратегия, стратегическое карта.*

Annotation. *The problems of managing the financial security of an enterprise using strategic maps are investigated. The main models of strategic maps are considered, their main advantages and disadvantages are formulated. A model of a strategic map is developed to improve the financial security of an enterprise.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, financial security, competitiveness, marketing, planning, strategy, marketing strategy, strategic map.*

За сучасних умов розвитку ринкової економіки більшість вітчизняних підприємств намагаються підвищити ефективність своєї діяльності, для чого необхідно розробити певний план дій. Тому організації стикаються з проблемами вироблення місії, ключових цінностей, цілей компанії і, звичайно, стратегії. Поряд із ними особливої актуальності набуває проблема управління фінансовою безпекою. Це є зумовленим тим, що без досягнення відповідного ступеня фінансової безпеки неможливим є забезпечення відповідного рівня економічного зростання як окремих підприємств, так і економіки країни в цілому.

Дослідженням різних аспектів управління фінансовою безпекою та його реалізації шляхом побудови стратегічних карт займалися Барановський О., Бланк І., Геєць В., Каплан Р., Нортон Д., Горячева К., Шлемко В., Гончаренко Л. та ін.

Метою написання статті є визначення поняття «стратегічна карта», дослідження її видів і ролі в управлінні фінансовою безпекою підприємства на прикладі ТОВ «Дерев'яні традиції».

© Голозубова Ю. В., 2017

Правильно сформулювати стратегію підприємства – це ще півсправи. Основною складністю є процес реалізації стратегії, доведення до кожного працівника конкретних інструкцій, чітких вказівок для досягнення результату. Визначення та документування причинно-наслідкових зв'язків між окремими стратегічними цілями є одним з основних елементів потужного інструменту стратегічного менеджменту – збалансованої системи показників. Визначені причинно-наслідкові зв'язки відображають наявність залежностей між окремими цілями. У ході такої роботи неявні думки менеджерів про існування певної причинно-наслідкових зв'язків між окремими цілями стають явними. Така робота надає можливості гармонізувати різні уявлення про шляхи реалізації стратегії.

Стратегічні цілі не є незалежними й відірваними, навпаки, вони є тісно пов'язаними одна з одною і впливають одна на одну. Успіх тієї чи іншої стратегії залежить від взаємодії багатьох факторів. Каплан Р. і Нортон Д. – перші, хто почав використовувати для відображення причинно-наслідкових ланцюжків термін «стратегічні карти» [1]. Саме розробка стратегічних карт на підприємстві допомагає генерувати зусилля співробітників, структурувати реалізацію стратегії.

Стратегічна карта – це односторінковий опис стратегії у вигляді набору причинно-наслідкових зв'язків [2].

Каплан Р. і Нортон Д., говорячи про стратегічні карти, виділили три ключових аспекти діяльності організації:

- який імідж повинна мати успішна організація в очах акціонерів?
- який імідж повинна мати організація в очах споживачів, щоб досягти успіху в реалізації своєї місії?
- яким чином організація має діяти, щоб реалізувати свою місію [1]?

Аналіз наукових джерел відповідної тематики надає можливості стверджувати, що існують моделі, подібні до моделі стратегічних карт, описаної Нортоном Д. і Капланом Р. Їх основним призначенням є визначення найбільш оптимального шляху реалізації загальної стратегії промислового підприємства. До них належить і модель Мейселя Л. Її схожість із згаданою моделлю полягає в тому, що вона також є зосередженою на певних ключових аспектах, а саме на фінансах, клієнтах, бізнес-процесах, навчанні та розвитку. Відмінністю цих моделей є те, що до перспективи «навчання і розвиток» уводиться блок «трудові ресурси». Він містить удосконалення набору персоналу та його мотивацію. У цілому ж модель Мейселя Л. є ідентичною моделі Нортона Д. і Каплана Р. Виділення окремої перспективи трудових ресурсів Мейсель Л. аргументує тим, що менеджери зобов'язані приділяти першорядне увагу й уміти оцінювати ефективність діяльності як співробітників, так і організації в цілому.

У наукових працях Лінча Р. і Кросу К. розглядається модель під назвою «Піраміда діяльності компанії». Як і в попередніх моделях, її основна ідея полягає в орієнтації на споживача та виявленні причинно-наслідкових зв'язків у загальній стратегії організації. «Піраміда діяльності» ґрунтується на концепції загального управління якістю та промисловими розробками, а також на обліку витрат за видами діяльності в ланцюжку цінностей організації. «Піраміда діяльності» містить чотири рівні організаційної структури та характеризує систему двостороннього зв'язку, яка є необхідною для того, щоб поширити ідеї корпоративної місії та стратегії на різних рівнях організаційної ієрархії. Подана група показників швидко відображає певні якісні характеристики, загальні для всіх або для частини рівнів організаційної ієрархії. Цими якісними характеристиками є задоволення споживачів, гнучкість і продуктивність. Вони є сполучною ланкою між верхніми і нижніми рівнями піраміди. Ці якісні характеристики відіграють важливу роль у досягненні маркетингових і фінансових цілей організації, тобто цілей другого рівня. На нижньому рівні піраміди, що стосується операційної діяльності, ефективність функціонування оцінюється за день, за тиждень або за місяць. На верхніх рівнях оцінювання здійснюється не так часто і переважно із застосуванням фінансових показників.

Адамс К. та Робертс П. запропонували ще одну модель, яку вони назвали EP2M (оцінка ефективності діяльності та зростання). Згідно із цією моделлю, найбільше значення має оцінювання ефективності діяльності організації в чотирьох напрямах:

- у зовнішньому середовищі – обслуговування споживачів і задоволення попиту;
- у внутрішньому середовищі – підвищення ефективності й продуктивності;
- зверху вниз в організаційній ієрархії – поширення й адаптація загальної стратегії організації на всі нижні рівні організаційної структури, стимулювання змін;
- знизу вверх у організаційній ієрархії – посилення впливу акціонерів і розширення свободи дій працівників [4].

Відповідно до концепції Робертса К. та Адамса П. система оцінювання діяльності організації має бути спрямована не тільки на реалізацію стратегії, але й на вироблення корпоративної культури, яка визнає постійний рух вперед звичайним стилем життя [4].

На основі аналізу моделей стратегічних карт можна зробити висновок, що ідеї Каплана Р., Нортона Д. та інших вчених, які займалися цим питанням, надають можливості:

– наочно уявити стратегію підприємства;

– визначити причинно-наслідкові зв'язки між основними факторами, що утворюють вартість;

– об'єднати фінансові та нефінансові фактори створення вартості [1–4].

Метою дослідження є розробка стратегічної карти для підприємства меблевої промисловості ТОВ «Дерев'яні традиції» у процесі запровадження нової макретингової стратегії задля зміцнення конкурентної позиції на ринку. Тому особливий інтерес для підприємства являє орієнтир, спрямований на підвищення його фінансової безпеки. Відтак і увага розробленої стратегічної карти є спрямованою на вирішення цієї задачі (рис. 1) [1; 4]. Зв'язки показують, вирішенню яких завдань сприятиме досягнення цієї мети.

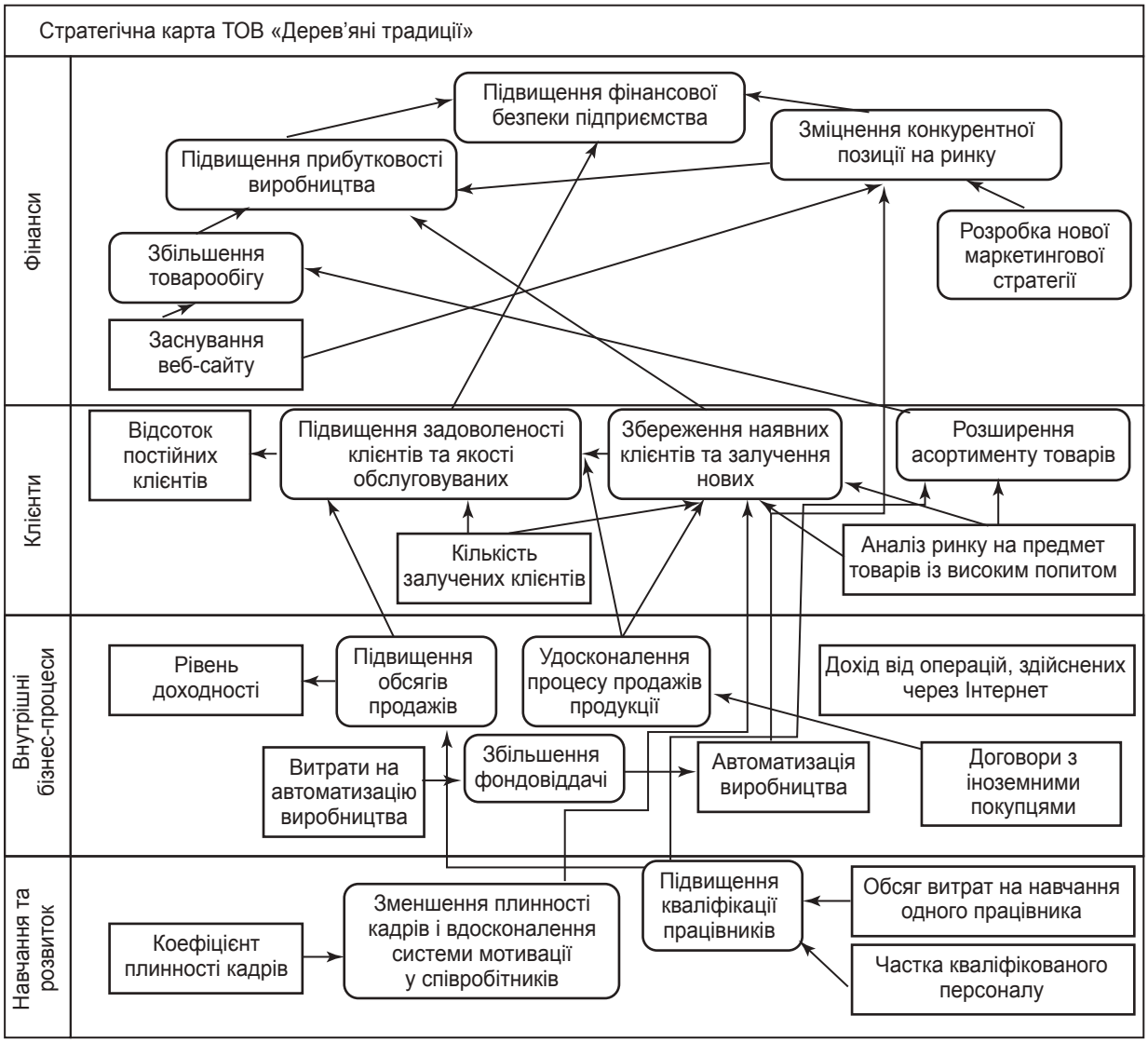

Рис. 1. **Стратегічна карта підприємства, орієнтованого на підвищення фінансової безпеки**

У результаті проведеного дослідження можемо стверджувати, що застосування стратегічних карт у стратегічному управлінні підприємством забезпечує:

– зручний формат для пропаганди стратегії компанії;

– аналіз причинно-наслідкових залежностей, а також стратегічне бачення як основи вибору напряму руху;

– систематичне обговорення рівня досягнення поставлених цілей, що може замінити традиційні методи планування й контролю чисто фінансових показників;

– єдине розуміння стратегії;

– сприяння налагодженню співпраці між керівниками;

– створення моделі, що пояснює шляхи досягнення успіху [3; 4].

Таким чином, розроблена стратегічна карта підвищення фінансової безпеки підприємства наочно показує всі етапи її зростання. Стратегічна карта робить процес управління фінансовою безпекою збалансованим, що забезпечує стійке й постійне зростання фінансової безпеки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

Література: 1. Kaplan R. S., Norton D. P. Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System. *Harvard Business Review.* 2006. № 8. P. 82–87. **2.** Гершун А., Нефедьева Ю. Сбалансированная система показателей. *Контроллинг в России.* 2003. № 3. С. 40–47. **3.** Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия: Киев: Эльга; Ника-Центр, 2004. 784 с. **4.** Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий. Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2007. 16 с.

ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

УДК 336.025

Гончаров П. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні проблеми здійснення податкового контролю за нарахуванням і сплатою податку на прибуток. Проаналізовано порядок справляння податку на додану вартість в Україні з точки зору його впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Запропоновано напрями усунення недоліків і вдосконалення порядку справляння податку на додану вартість.*

Ключові слова: *економіка, держава, підприємство, фінанси, бюджет, витрати, доходи, прибуток, бюджетні відшкодування, податок, податок на додану вартість (ПДВ), порядок справляння, електронне адміністрування.*

Аннотация. *Рассмотрены основные проблемы осуществления налогового контроля над начислением и уплатой налога на прибыль. Проанализирован порядок взимания налога на добавленную стоимость в Украине с точки зрения его влияния на деятельность субъектов хозяйствования. Предложены направления устранения недостатков и совершенствования порядка взимания налога на добавленную стоимость.*

Ключевые слова: *экономика, государство, предприятие, финансы, бюджет, расходы, доходы, прибыль, бюджетные возмещения, налог, налог на добавленную стоимость (НДС), порядок взимания, электронное администрирование.*

Annotation. *The main problems of tax control over accrual and payment of profit tax are considered. The procedure for levying a value-added tax in Ukraine from the point of view of its influence on the activities of economic entities is analyzed. Suggested directions for eliminating deficiencies and improving the procedure for levying value-added tax.*

Keywords: *economy, state, enterprise, finances, budget, expenses, incomes, profits, budgetary reimbursements, tax, value-added tax (VAT), order of collection, electronic administration*

Із 1 січня 2015 р. почала працювати система електронного адміністрування податку на додану вартість. Внесені до Податкового кодексу України зміни роблять адміністрування податку на додану вартість зручним і ефективним. Новий порядок дозволяє скоротити можливості незаконного відшкодування податку на додану вартість.

© Гончаров П. В., 2017

У запровадженні нового порядку позитивним є зменшення впливу людського фактора та зниження рівня корупції. Досліджуваний Закон має на меті кілька завдань щодо покращення порядку справляння податку на додану вартість:

- перехід від паперової до електронної звітності справляння податку на додану вартість;
- автоматичне відкриття податкових рахунків усім платникам податку на додану вартість.

Новий порядок справляння податку на додану вартість містить три складові: електронний реєстр податкових накладних, автоматичне і безкоштовне відкриття в банку електронних рахунків податку на додану вартість платникам цього податку, операції з імпорту й експорту товарів узагальнено в єдиній базі даних митниці. Особливим є те, що бюджетне відшкодування податку на додану вартість експортерам та інвесторам відбувається в автоматичному режимі [1].

Питання ефективності функціонування системи оподаткування та розробки напрямів її удосконалення є актуальними для всіх країн світу і завжди перебувають у центрі уваги науковців. За умов ринкової економіки податки є інструментом державного регулювання соціально-економічного розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє податок на додану вартість. Для України питання справляння податку на додану вартість і його відшкодування з державного бюджету має принципове значення: наявність податку на додану вартість у державі є обов'язковою умовою для вступу до Європейського Союзу, що для України є стратегічним питанням щодо розвитку в цілому. З урахуванням стрімкого розвитку інформаційних систем і технологій адміністрування податку на додану вартість можна здійснювати із застосуванням мережі Інтернет, що надасть можливості зменшити витрати часу суб'єктів господарювання на ведення податкового обліку.

Оскільки система електронного адміністрування податку на додану вартість нині є одним із механізмів реформування податкової системи України, цій проблемі присвячено чимало наукових праць українських дослідників, серед них Савченко В. Ф., Авер'янов В. Б., Воронова Л. К., Мельник П. В., Новицький А. М., Долгих О. А., Ріппа С. П. та ін.

У Законі України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» немає чіткої відповіді на окремі питання, через неясності він потребує вдосконалення. Доцільним є детальний аналіз проблем електронного адміністрування податку на додану вартість в Україні та розробка напрямів їх вирішення.

Пункт 49.4 ст. 49 Податкового кодексу України доповнено абзацом, відповідно до якого електронна форма є єдиною можливою формою оформлення податкової звітності з податку на додану вартість, що подається до органу фіскальної служби. При цьому необхідним є виконання умови реєстрації електронного підпису підзвітних осіб. Однак, в Україні при реєстрації платником податку на додану вартість не встановлено необхідності реєстрації електронного цифрового підпису посадових осіб, хоч останнім часом і спостерігається тенденція до переходу на підписання документів із використанням електронних систем. Відповідно до змін у порядку справляння податку на додану вартість усі платники цього податку мають здійснити реєстрацію електронного цифрового підпису підзвітних осіб. Вважаємо за доцільне до порядку реєстрації суб'єкта господарювання платником податку на додану вартість додати пункт щодо обов'язкової реєстрації електронного цифрового підпису та перекласти зобов'язання здійснення такої реєстрації на Акредитований центр сертифікації ключів Державної фіскальної служби України, тобто на контролюючий орган, що надасть можливості суттєво скоротити витрати часу суб'єкта господарювання на проходження реєстраційної процедури та спростити порядок адміністрування податку на додану вартість [3].

Водночас податковим законодавством України встановлено штрафи за недотримання термінів реєстрації. Подані в табл. 1 заходи щодо притягнення до відповідальності настають відповідно до змін, внесених згаданим Законом. Розмір штрафних санкцій розраховують у відсотках від суми податку на додану вартість, зазначеної в таких податкових накладних, поділеної на розрахунки коригування; він залежить від кількості днів прострочення (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Штрафи за порушення терміну реєстрації податкових накладних

Порушення терміну реєстрації	Розмір штрафу (відсоток від суми податку на додану вартість, зазначеної в таких податкових накладних / розрахунках коригування)
До 15 календарних днів	10
Від 16 до 30 календарних днів	20
Від 31 до 60 календарних днів	30
На 61 і більше календарних днів	40

Зазначені нововведення є пов'язаними із закінченням пробного періоду застосування Системи електронного адміністрування податку на додану вартість і спричиняють зростання адміністративного навантаження на бізнес через скорочення терміну реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних, зростання ймовірності сплати штрафних санкцій у разі порушення нової норми.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» платники податку на додану вартість мають право зареєструвати податкові накладні та розрахунки коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних на суму податку, обчислювану за формулою (рис. 1) [1].

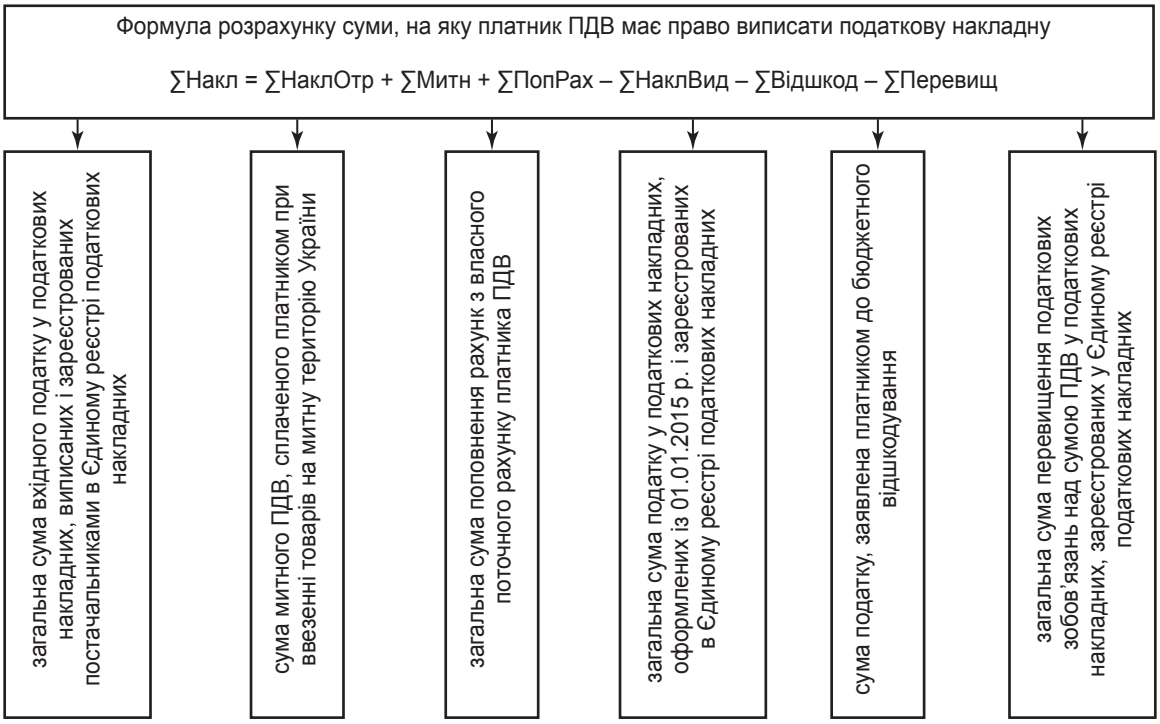

Рис.1. **Формула розрахунку суми, на яку платник податку на додану вартість має право виписати податкову накладну**

Зауважимо, що у випадках, коли платник податку на додану вартість запланував продати товари (роботи, послуги) на більшу суму, ніж він купив у звітному періоді, у тому числі імпортував товарів (робіт, послуг), йому необхідно перерахувати податок на додану вартість на рахунок системи електронного адміністрування, тобто сплатити податок заздалегідь. Звичайно, такий підхід ламає звичні шахрайські схеми, хоча цілком ймовірно, що натомість можуть виникнуть нові схеми, більш витончені, що є пов'язаними із втручанням до роботи комп'ютерної програми.

Переваги електронного документообігу при адмініструванні податку на додану вартість є очевидними. Основними із них є те, що:

- не витрачається час на доставку до контрагента й підписання паперових документів;
- з електронних документів можна зробити скільки завгодно копій;
- електронні документи зберігаються на жорсткому диску і не займають стільки місця, як паперові документи, що зберігаються у величезній кількості шаф, що займають місце в офісі;
- перехід на електронний документообіг надає можливості скоротити витрати підприємства [5].

Відтак більшість запроваджених механізмів є позитивним кроком у сфері адміністрування податку на додану вартість. Однак, залишаються невирішеними деякі питання, що є пов'язаними із відкриттям рахунків у системі електронного адміністрування податку на додану вартість та їх функціонуванням.

Таким чином, запровадження нових змін до Податкового кодексу України стало визначальним рішенням для контролю нарахування, сплати та відшкодування податку на додану вартість, ліквідації «податкових ям» і схем махінацій із справлянням податку на додану вартість, надало можливості здійснювати бюджетне відшкодування податку експортерам та імпортерам у автоматичному режимі на місяць раніше.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України: Закон України від 31.07.2014 № 1621-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1621-18. **2.** Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III / База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14. **3.** Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV/ База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15. **4.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **5.** Мельник П. В., Новицький А. М., Долгих О. А., Ріппа С. П. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування/за ред. П. В. Мельника. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. 332 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДАЦІЇ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОГО БАНКУ

УДК 347 (477)

Горяник О. В.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано точки зору науковців стосовно правових питань ліквідації неплатоспроможного банку як способу виведення його з ринку. Визначено правові проблеми теоретичного та практичного характеру. Запропоновано напрями їх ефективного вирішення.*

Ключові слова: *економіка, держава, банк, банківська установа, нормативно-правовий акт, неплатоспроможний банк, ліквідація банку, ліквідаційна процедура.*

Аннотация. *Проанализированы точки зрения ученых относительно правовых вопросов ликвидации неплатежеспособного банка как способа вывода его с рынка. Определены правовые проблемы теоретического и практического характера. Предложены направления их эффективного решения.*

Ключевые слова: *экономика, государство, банк, банковское учреждение, нормативно-правовой акт, неплатежеспособный банк, ликвидация банка, ликвидационная процедура.*

Annotation. *The views of scientists regarding the legal issues of liquidating an insolvent bank as a way of withdrawing it from the market are analyzed. Legal problems of a theoretical and practical nature are determined. Directions for their effective solution are proposed.*

Keywords: *economy, state, bank, banking institution, regulatory act, insolvent banks, liquidation of the bank, liquidation procedure.*

Нині відбувається швидкий розвиток ринку банківських послуг. Однак, існують фактори, що впливають на стабільність платоспроможності банківської сфери, у тому числі недотримання банками вимог законодавства щодо економічних нормативів, недосконала законодавча база, неадекватне забезпечення кредитних операцій, конфлікти інтересів власників банків та їх керівників. Це спричиняє неплатоспроможність банківської установи, чим зумовлено трансформацію регулятивних банківських відносин щодо неплатоспроможності та виведення такого банку з ринку банківських послуг.

У зв'язку із цим перед регулятором постає питання регулювання відносин між банківською установою та клієнтами, що в більшості випадків закінчується ліквідаційною процедурою неплатоспроможної банківської

© Горяник О. В., 2017

установи. Із проведенням цієї процедури є пов'язаними чимало проблем через недосконалість чинного законодавства, у тому числі недосконале визначення поняття «ліквідація банку», ускладнену процедуру повернення чи неповного повернення коштів позичальниками, невизначеність терміну повернення внесків, а також додатковий тягар для держави, що змушена в більшості випадків повертати кошти за рахунок державного бюджету. Усе це спричиняє нестабільність банківської системи, коливання курсу національної грошової одиниці, а також зростання соціального невдоволення в суспільстві.

Питання правового регулювання платоспроможності банківської установи та ліквідації неплатоспроможного банку на сучасному етапі розвитку економіки є актуальними, а відтак потребують подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є виявлення проблем правового регулювання відновлення платоспроможності банку та його ліквідації, а також розробка пропозицій щодо подальшого розвитку ліквідаційних банківських відносин.

Зовнішнє управління щодо врегулювання на підставі оцінювання фінансового й майнового стану банку передбачає запровадження заходів для виведення неплатоспроможного банку з ринку банківських послуг. На прийняття такого рішення впливає місце банківської установи в банківської системі. Якщо банк є системоутворюючим, ліквідаційна процедура є досить складною або взагалі не здійснюється. Це є пов'язаним із тим, що за таких умов доцільніше зберегти банк, а ніж створити нестабільність у всій банківській системі. У зв'язку із цим системоутворюючий банк у більшості випадків націоналізують.

Чимало науковців-економістів визначають поняття «ліквідація банку» як припинення ділових зв'язків та операційної діяльності банку – банкрута шляхом організованого розміщення його активів після того, як він був переданий під управління як неплатоспроможний боржник. Водночас науковці-юристи характеризують це поняття як адміністративну процедуру відкликання в банка ліцензії й припинення його діяльності як юридичної особи [1].

У ст. 49 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» запропоноване трактування поняття «примусова ліквідація неплатоспроможного банку» як адміністративної процедури, застосовуваної до неплатоспроможного банку за наявності законодавчо визначених підстав через продаж майна банку та припинення юридичної особи шляхом внесення запису про це в Єдиний державний реєстр юридичних і фізичних осіб [2].

Очевидно, що визначення цього поняття не задовольняє потреб відносин банківської неплатоспроможності, оскільки не відповідає ознакам, що є притаманними ліквідаційній процедурі неплатоспроможного банку. Так, процес ліквідації має здійснюватися для досягнення визначеної законом мети і становити самостійний вид діяльності, що відбувається в установленому законом порядку в зазначений термін і здійснюється після припинення функціонування банку як фінансової установи. Слід зазначити, що наслідком ліквідації в обов'язковому порядку має бути саме припинення функціонування банку як юридичної особи [2].

Відтак процес ліквідації неплатоспроможного банку є процедурою припинення банківської установи як юридичної установи, яка здійснюється відповідно до законодавства в зазначений термін, що забезпечує задоволення вимог клієнтів банку.

Не менш важливою є проблема наслідків неплатоспроможності банку для його вкладників. Так, Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачено два види списків позичальників, у яких визначено вимоги до банку, що ліквідується: реєстр вкладників, які мають право на відшкодування за рахунок ФГВФО, до якого залучають вимоги фізичних осіб на суму до 200000 грн включно згідно зі ст. 26, 27 ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», і реєстр акцептованих вимог кредиторів, які підлягають задоволенню в ліквідаційній процедурі із залученням вимоги фізичних осіб понад гарантовані ФГВФО 200 тис. грн і вимоги будь-якої юридичної особи та ФОП відповідно до ст. 49 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2].

Вирішенням проблеми, що є пов'язаною з процедурою повернення чи неповного повернення коштів позичальникам і невизначеності терміну повернення внесків, є регламентація порядку дій щодо повернення внеску відповідної суми. Одним з варіантів вирішення проблеми може бути формування ліквідаційної маси та початок продажу активів банку після прийняття рішення про ліквідацію цього банку шляхом пошуку інвестора, який викупить кредит у банку з дисконтом. Але при цьому слід очікувати реалізації активу іншою банківською установою та сплати їм заборгованості в порядку та термін, що є передбаченими відповідним договором, або очікувати виплат ФГВФО у розмірі 200 тис. грн, або санації неплатоспроможного банку.

Із визначенням банку неплатоспроможним з подальшою ліквідацією пов'язаною є проблема зростання безробіття робітників банку та соціального невдоволення суспільства через ліквідацію неплатоспроможного банку. Напрямом вирішення проблеми є підвищення доступу до зайнятості та гідного доходу від праці й розширення соціального страхування за рахунок адміністративних реформ і субсидування зайнятості. Важливо забезпечити однаковий доступ до соціальних послуг у країні завдяки підвищенню ефективності та продуктивності управління соціальною допомогою. У такий спосіб буде сконцентровано увагу на зайнятості. Однак, якщо обмежений фіс-

кальний простір стримуватиме відповідні втручання до ринку праці, такий поштовх може призвести до подальшого погіршення якості праці й інформалізації ринку праці, що, у свою чергу, спричинюватиме позбавлення соціальних прав через обмежений доступ до соціальної допомоги [3].

На жаль, цими проблемами ліквідація неплатоспроможного банку не обмежується. Однак, цього достатньо, аби дійти висновку про необхідність удосконалення його правового регулювання з відповідних підстав.

Серед способів розв'язання проблем неплатоспроможності банківської установи можливими є рішення:

- ринкові (без зовнішньої допомоги);
- що передбачають допомогу за підтримки системи ФГВФО та держави;
- пряме втручання держави [4].

Відтак заходи регулювання неплатоспроможності банку мають бути спрямованими передусім на відновлення платоспроможності банку, а не на його ліквідацію, із застосуванням регулятором інструментів для фінансового оздоровлення проблемного банку. Для цього необхідною є передусім робота з власниками банків, у яких є ресурси для фінансової підтримки. Якщо у чинних акціонерів такої можливості або бажання немає, необхідно розпочати пошук нових інвесторів. Крім того, слід проводити роботу з урядом, який може підтримати такий банк за рахунок державних коштів на поворотній основі, тобто не через входження до капіталу, а виділенням кредиту, субординованого боргу. І тільки в передостанню чергу, перед загрозою ліквідації банку, як варіант оздоровлення розглядають операції із токсичними активами проблемних банків, що передбачає участь санаційного банку через створення особливої державної структури, що не здійснюватиме всі ті операції, які здійснює звичайний банк. Санаційний банк являтиме небанківську фінансову установу, що спеціалізуватиметься на роботі з проблемними активами [3].

Таким чином, чинне законодавство наділяє ФГВФО досить широкими повноваженнями щодо санації та ліквідації неплатоспроможних банків. Існують норми, що зобов'язують Національний банк України своєчасно реагувати на прояв тих чи інших проблем у діяльності банківських установ. Підвищення ролі ФГВФО та наявність широкого набору ефективних інструментів роботи з проблемними банками, застосування сучасних механізмів, що надає можливості знизити негативні наслідки банкрутства банків, є важливим у забезпеченні стійкості банківської системи. Вирішення проблем фінансового оздоровлення проблемних банків, реструктуризації або ліквідації нежиттєздатних банків є одним із найважливіших питань підвищення довіри постійних і потенційних клієнтів до сучасних вітчизняних банківських установ.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Ярема А. Г., Карабань В. Я., Кривенко В. В., Ротань В. Г. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. Київ: Юридична книга; Севастополь: Інститут юридичних досліджень, 2004. 928 с. **2.** Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17. **3.** Диба М. І., Раєвський К. Є., Зубок М. І. Тимчасова адміністрація та ліквідація банків: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2008. 192 с. **4.** Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БАНКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДІВ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

УДК 336.71(477)

Гречко О. Ю.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розроблено класифікацію банків України для ефективного аналізу фінансового потенціалу банку із застосуванням методів кластерного аналізу. Доведено, що застосування методів кластерного аналізу надає можливості розробляти результативні для конкретної групи банків напрями максимального підвищення фінансового потенціалу.*

Ключові слова: *підприємство, банк, банківська установа, фінанси, фінансовий потенціал, рентабельність, зобов'язання, класифікація, кластерний аналіз.*

Аннотация. *Разработана классификация банков Украины для эффективного анализа финансового потенциала банка с применением методов кластерного анализа. Доказано, что применение методов кластерного анализа позволяет разрабатывать результативные для конкретной группы банков направления максимального повышения финансового потенциала.*

Ключевые слова: *предприятие, банк, банковское учреждение, финансы, финансовый потенциал, рентабельность, обязательства, классификация, кластерный анализ.*

Annotation. *A classification of Ukrainian banks has been developed to effectively analyze the financial potential of the bank with the use of cluster analysis methods. It is proved that application of cluster analysis methods provides opportunities to develop effective directions for a particular group of banks to maximize financial potential.*

Keywords: *enterprise, bank, banking institution, finance, financial potential, profitability, liabilities, classification, cluster analysis.*

Банківська система істотно впливає не тільки на ефективність функціонування фінансової системи, але й на соціально-економічний розвиток країни. Неефективна діяльність банків негативно впливає на стан економіки та добробут населення країни, може призвести до втрат і кризового стану. За таких умов особливої важливості набуває ґрунтовний аналіз діяльності банківських установ. Одним із методів інтелектуальних технологій аналізу є застосування кластерного аналізу даних при обробленні економічних показників діяльності сучасних вітчизняних банківських установ.

Дослідженням проблем розвитку фінансової безпеки банку на основі формування кластерної стратегії займалися Кропивко М., Мочерний С., Соколенко С. та інші фахівці. Значний внесок у дослідження кластерної міжфірмової взаємодії, зокрема питань, що стосуються їх організаційного та фінансового забезпечення, зробили зарубіжні вчені: Дахмен Є., Тодаро М., Толенадо І. Проте дослідження аналізу фінансового потенціалу у вітчизняній банківській сфері мають фрагментарний характер, питання розподілу банків методом кластерного аналізу для ефективного аналізу доходів і витрат є недостатньо вивченими та потребують подальших поглиблених досліджень.

Основними завданнями, що є вирішуваними на основі кластерного аналізу, є групування статистичних даних із певними ознаками та подальше використання цієї інформації в процесі статистичного моделювання, аналізу й управління. Метою використання кластерного аналізу стосовно комерційних банків є локалізація проблемних банківських структур, визначення оптимального розміщення ресурсів для мінімізації ризиків.

Застосовуючи метод кластеризації до аналізу комерційних банків України за рівнем ризику, отримаємо певну кількість гомогенних груп банків, у межах яких останні матимуть схожі показники, а відтак і схожий рівень загального банківського ризику. Аналіз проводитимемо на основі даних на 1 січня 2016 р., використовуючи класифікацію Національного банку України щодо вітчизняних банків І групи. Як ознаки розглядатимемо визначені в таблиці показники банківської діяльності (табл. 1) [1]. Зазначимо, що діагностування фінансового стану комерційних банків здійснюють згідно із вітчизняним банківським законодавством; воно є регульованим інструкцією Національного банку України № 368 «Про порядок регулювання діяльності банків України» [2].

Показники, що характеризують фінансовий потенціал банків першої групи, подано в табл. 2 [1].

© Гречко О. Ю., 2017

Таблиця 1

Основні економічні показники, що визначають фінансовий потенціал банку

№	Показник	Економічний зміст
1	Норматив адекватності регулятивного капіталу, $Н_2$	Спроможність банку своєчасно й у повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями, для запобігання надмірного перекладання банком кредитного ризику
2	Норматив миттєвої ліквідності, $Н_4$	Визначає достатність капіталу, виходячи із загального обсягу діяльності, незалежно від розміру різних ризиків
3	Норматив поточної ліквідності, $Н_5$	Є встановленим для визначення збалансованості термінів і сум ліквідних активів і зобов'язань банку
4	Коефіцієнт ефективності використання власних коштів, $К_{еф. в.}$	Ефективність використання власного капіталу характеризує коефіцієнт його рентабельності
5	Коефіцієнт захищеності власного капіталу банку, $К_{зах.}$	Характеризує захищеність власного капіталу від інфляції завдяки вкладенню коштів у нерухомість, обладнання й інші нематеріальні активи
6	Коефіцієнт доходності, $К_{дох.}$	Характеризує ділову активність банку з точки зору ефективності розміщення ресурсів
7	Коефіцієнт автономності, $К_а$	Характеризує розмір залучених коштів на 1 грн власних коштів
8	Рентабельність активів, ROA	Характеризує співвідношення між прибутком та активами банку; показує, скільки чистого прибутку дає одиниця активів банку
9	Рентабельність капіталу, ROE	Характеризує співвідношення між чистим прибутком і капіталом; показує доходність акціонерного капіталу

Таблиця 2

Економічні показники фінансового потенціалу банків першої групи станом на 01.01.2016 р.

	$Н_2$, %	$Н_4$, %	$Н_5$	$К_{еф. в.}$	$К_{зах.}$	$К_{дох}$	$К_а$	ROA	ROE
ПАТ КБ«ПриватБанк»	10,7	57	60	0,0087	0,10	0,74	8,40	0,0009	0,01
ПАТ «ПУМБ»	6,8	52,69	72,38	-0,4779	0,40	0,77	9,27	-0,0465	-0,53
ПАТ «Південний»	10,65	23,26	72,13	0,0730	0,43	0,62	8,73	0,0075	0,15
КБ «Хрещатик»	8,09	25,12	40,55	3,0512	-0,36	0,65	-24,99	-0,1272	-1,11
ПАТ«Мегабанк»	11,63	56,29	49,62	0,0487	0,22	0,85	9,70	0,0045	0,07
ПАТ«Кредит Дніпро»	12,35	67	58	8,9191	4,98	0,62	236,0	0,0376	0,33
ПАТ «ПТБ»	3,44	50,37	37, 96	-3,0265	0,88	0,01	40,78	-0,0724	-0,63
ПАТ «Банк Восток»	13,54	107,72	70,04	0,1157	0,09	0,70	14,45	0,0074	0,16
ПАТ«Діамант»	7,85	58,99	61,64	-0,0082	0,60	0,55	18,04	0,0016	0,06

Отримані дані було перенесено до програмного забезпечення Statistica. Кластерний аналіз здійснено методом ієрархічної класифікації Уорда, що надає можливості мінімізувати внутрішньогрупову дисперсію всередині кластерів. Згідно із цим методом, приєднання об'єктів до кластерів є здійснюваним за мінімального приросту внутрішньогрупової суми квадратів відхилень (рис. 1) [7].

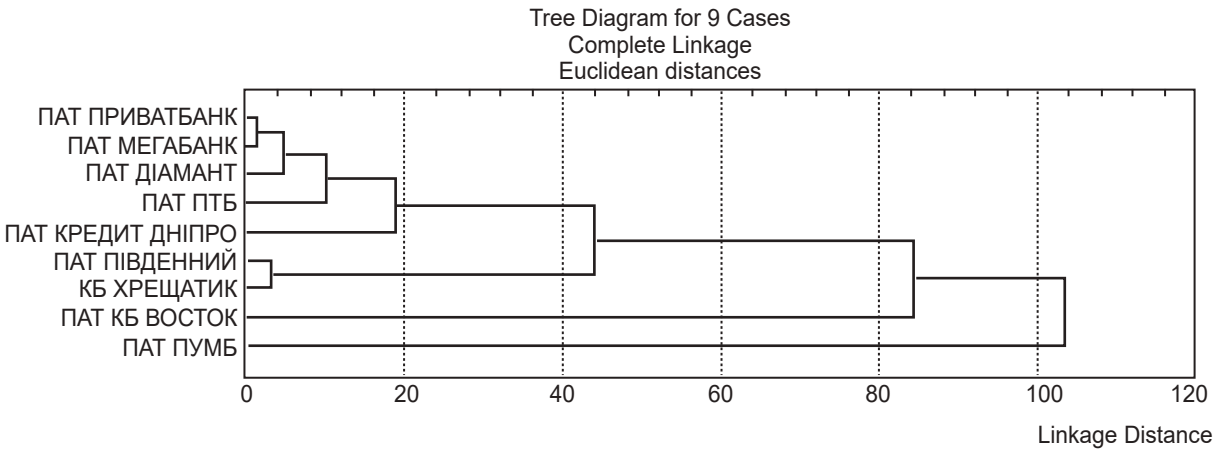

Рис. 1. **Дендрограма кластеризації за методом повного зв'язку, 2015 р.**

Із урахуванням даних на рис. 1 можемо подати результати кластерного аналізу у вигляді таблиці (табл. 3) [1].

Таблиця 3

Результати кластерного аналізу станом на 01.01.2016

Номер кластера	Назви банків
1	ПАТ «Приватбанк», ПАТ «Діамант», ПАТ «Мегабанк», ПАТ «ПТБ», ПАТ «Кредит Дніпро»
2	ПАТ «Банк Південний», КБ «Хрещатик»
3	ПАТ «Банк Восток»
4	ПАТ «ПУМБ»

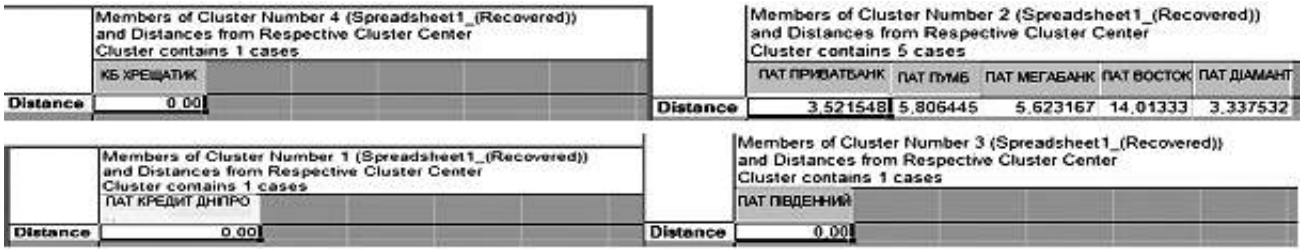

Рис. 2. **Кластеризація методом «k-середніх», 2015 р.**

До другого кластера ввійшли тільки два банки: ПАТ «Банк Південний» і КБ «Хрещатик». Зазначимо, що для банків цієї групи характерним є низький рівень захищеності власного капіталу від інфляції та низький рівень рентабельності капіталу.

До третього та четвертого кластера ввійшли ПАТ «Банк Восток» і ПАТ «ПУМБ». ПАТ «Банк Восток» має найвищий норматив миттєвої ліквідності та найнижчий рівень захищеності власного капіталу від інфляції. Для банку ПАТ «Пумб» характерною є низька ефективність використання власного капіталу, оскільки коефіцієнт ефективності використання власних коштів має від'ємне значення.

Такий розподіл надає можливості розробляти результативні для конкретної групи банківських установ шляхи підвищення фінансового потенціалу.

Вважаємо за доцільне внести корективи до стратегії максимізації показника рентабельності власного капіталу банківських установ другого та третього кластерів. Максимізація цього показника є важливим завданням, яке необхідно виконати управлінцям банку, щоб збалансувати вплив коефіцієнта на загальний показник фінансового потенціалу банківської установи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Показники діяльності банків Украни (відносні) // Bankografo. Банківська статистика. URL: http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka. **2.** Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Закон України від 28.08.2001 № 368 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01. **3.** Боронос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2011. 310 с. **4.** Васюренко О. В. Банківський менеджмент: навч. посіб. Київ: Академія, 2001. 320 с. **5.** Демчишак Н. Б., Горобець І. Ю. Концептуалізація фінансового потенціалу в економіці держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23 (10). С. 195–204. **6.** Кропивко М. Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва. *Економіка АПК.* 2010. № 11. С. 3–9. **7.** Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. Київ: Логос, 2004. 848 с. **8.** Масленченков Ю. С. Факторный анализ доходов и расходов коммерческого банка. *Бизнес и банки.* 2009. № 30. С. 19–22.

ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ І ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

УДК 341.43

Григорова Ю. В.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні проблеми, що є пов'язаними із визначенням статусу біженців і переміщених осіб, а також систему захисту біженців. Проаналізовано міжнародні нормативно-правові акти з питань правового статусу біженців і переміщених осіб.*

Ключові слова: *біженець, переміщена особа, статус біженця, доміцилій, міжнародні нормативно-правові акти, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), конвенція.*

Аннотация. *Рассмотрены основные проблемы, связанные с определением статуса беженцев и перемещенных лиц, а также система защиты беженцев. Проанализированы международные нормативно-правовые акты по вопросам правового статуса беженцев и перемещенных лиц.*

Ключевые слова: *беженец, перемещенное лицо, статус беженца, домицилий, международные нормативно-правовые акты, Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев (УВКБ ООН), конвенция.*

Annotation. *The main problems connected with the definition of the status of refugees and displaced persons, as well as the refugee protection system, are considered. The international normative legal acts on the legal status of refugees and displaced persons have been analyzed.*

Keywords: *refugee, displaced person, refugee status, domicile, international legal acts, Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), convention.*

Отримання статусу біженця є формальним підтвердженням права людини на міжнародний захист або притулок. Формальне встановлення статусу біженця має правові наслідки, які полягають в тому, що становище певної особи чи групи задовольняє відповідним правовим критеріям. Особу визнають біженцем, як тільки її становище починає відповідати визначенню.

Метою написання статті є дослідження правового статусу біженців і переміщених осіб у міжнародному праві.

Правове регулювання статусу біженців і переміщених осіб є здійснюваним Конвенцією «Про правовий статус біженців» 1951 р., Статутом Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 1950 р., а також Конституцією Міжнародної організації з питань міграції 1989 р. [1].

Дослідженням проблематики правового статусу біженців і переміщених осіб займалися Габриелян А., Євтух В., Каблов А., Малиновська Є., Олефир Ю., Пирожков С. та ін.

Згідно із Конвенцією «Про правовий статус біженців» під терміном біженець слід розуміти іноземця, у тому числі особу без громадянства, яка внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками расової, національної належності, ставлення до релігії або громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань вимушена залишити територію держави, громадянином якої вона є або на території якої віна постійно проживає, і не може або не бажає користуватися захистом цієї держави внаслідок зазначених побоювань [1].

До цієї категорії осіб не належать так звані економічні біженці, які залишають свою країну в пошуках кращого економічного становища. Найчастіше біженці з'являються внаслідок міжнародних або внутрішніх воєнних конфліктів.

У міжнародному праві термін «біженці» з'явився після Першої світової війни. Однак постійним зростанням локальних і глобальних збройних конфліктів зумовлено потребу не тільки детальної регламентації правового статусу біженців, а й створення міжнародних структур профільного характеру. В ООН на основі резолюції Генеральної Асамблеї 428 (5) від 14 грудня 1950 р. було створено Управління Верховного комісара у справах біженців (далі –УВКБ), а у 1951 р. було укладено багатосторонню Конвенцію про статус біженців. Відповідно до протоколу Конвенція 1951 р. поширювалася і на осіб, які стали біженцями після 1951 р.

Для впорядкування діяльності Управління Верховного комісара у справах біженців у 1954 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Статут УВКБ, на основі якого Управління мало здійснювати свою діяльність. Крім Управління Верховного комісара у справах біженців, яке є центральною ланкою, до міжнародної системи захисту

© Григорова Ю. В., 2017

біженців належать інші міжнародні установи системи ООН, міжнародні регіональні організації, неурядові організації та структури держав, що займаються питаннями захисту біженців.

Для ефективнішого функціонування системи захисту біженців Управління Верховного комісара у справах біженців останніми роками здійснює тісну співпрацю з регіональними системами захисту біженців для запобігання виникненню нових потоків біженців безпосередньо з державами, міжнародними організаціями, задіяними у вирішенні проблем біженців, а також неурядовими організаціями. На думку багатьох фахівців, нині назріла необхідність у створенні нового міжнародного органу, з ширшою компетенцією, ніж у УВКБ, який не мав би статусу допоміжної установи ООН, а був би створений самими державами на основі міжнародної угоди. Таку організацію слід було б наділити ширшими повноваженнями, оскільки повноваження Виконкому за програмою Верховного комісара, Верховного комісара, Генеральної Асамблеї ООН і ЕКОСОР не дозволяють їм приймати рішення, що є обов'язковими для всіх зацікавлених сторін. Документи, що приймають ці міжнародні інститути, належать до так званого м'якого права, що часом і зводить нанівець зусилля багатьох осіб і організацій, які щиро прагнуть допомогти біженцям і переселеним особам.

У межах світового співтовариства, а також у результаті міждержавного співробітництва було схвалено цілу низку міжнародно-правових документів щодо захисту прав біженців. До них належать:

– універсальні міжнародні угоди, що регулюють правове становище біженців і захист їх прав (Конвенція про статус біженців 1951 р., Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 1950 р., Конституція Міжнародної організації з міграції 1989 р.);

– регіональні міжнародні договори та конвенції, що регулюють правовий захист біженців у певному регіоні (Конвенція, що регулює конкретні аспекти проблем біженців у Африці 1969 р., Угода про допомогу біженцям і вимушеним переселенцям 1993 р., Картахенська декларація про біженців 1984 р. та ін.).

Ст. 12 Конвенції «Про правовий статус біженців» визначено особистий статус біженців. Відповідно до цієї статті особистий статус біженця визначається законами країни його доміцилія або, якщо в нього такого немає, законами країни його проживання. Раніше набуті біженцем права, що є пов'язаними з його особистим статусом, і зокрема права, що випливають із шлюбу, дотримуватимуться Договірними Державами після виконання за потреби формальностей, визначених законами цієї держави, за умови, що відповідне право є одним із тих прав, які були б визнані законами цієї держави, якщо б ця особа не стала біженцем. Стосовно придбання рухомого та нерухомого майна й інших пов'язаних із ним прав, а також щодо орендних та інших договорів стосовно рухомого та нерухомого майна, Договірні Держави надаватимуть біженцям найсприятливішого становища і, у всякому разі, не менш сприятливого, ніж те, яким за тих самих обставин зазвичай користуються іноземці. Стосовно захисту промислових прав, у тому числі права на винаходи, креслення та моделі, торговельні марки, назви фірми, права на літературні, художні та наукові твори, біженцям у тій країні звичайного місця проживання надаватиметься такий самий захист, як і громадянам цієї країни.

У ст. 3 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» зазначено, що біженець чи особа, яка потребує додаткового захисту або якій надано тимчасовий захист, не може бути висланою або примусово поверненою до країни, де її життю або свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, а також з інших причин, що визнаються міжнародними договорами чи міжнародними організаціями, учасниками яких є Україна, як такі, що не можуть бути причинами повернення до країн походження [2].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», іноземці й особи без громадянства, яких визнано особами, що потребують додаткового захисту, або яким надано тимчасовий захист в Україні, вважаються такими, які на законних підставах тимчасово проживають на території України на період дії обставин, за наявності яких додатковий чи тимчасовий захист було надано [3].

Кожний біженець має право вільного звернення до судів на території всіх Договірних Держав. На території Договірної Держави місця його звичайного проживання кожний біженець користуватиметься стосовно права звернення до суду таким само правом, що і громадяни, зокрема в питаннях юридичної допомоги та звільнення від забезпечення сплати судових витрат [3].

Переміщеними особами є люди, які були насильно вивезені під час Другої світової війни фашистською Німеччиною та її союзниками з окупованих ними територій для використання на різних роботах. Після закінчення війни СРСР уклав низку двосторонніх угод про репатріацію (повернення на батьківщину) переміщених осіб з числа радянських громадян. Для сприяння поверненню на батьківщину переміщених осіб у 1946 році було створено Міжнародну організацію у справах біженців, яка припинила своє існування в 1951 р. в зв'язку зі створенням УВКБ.

Сам термін «переміщені особи» не використовується в Конвенції про статус біженців 1951 р. Нині в практиці УВКБ він є застосовуваним по відношенню до деяких категорій внутрішніх біженців, яких називають вимушеними переселенцями. До них відносять осіб, які залишили певний конфліктний регіон держави й оселилися в іншому регіоні в межах цієї ж держави.

Проблема біженців існує і в Україні, у тому числі в АР Крим. Ураховуючи величезне значення для міжетнічного миру в Криму, український уряд за сприяння Верховного Комісара ОБСЄ з національних меншин, Місії ОБСЄ в Україні, а також Управління Верховного комісара у справах біженців ООН (УВКБ ООН) і Міжнародної організації з міграції створив усі законодавчі й адміністративні передумови для її успішного вирішення. На постійне проживання в Україну після проголошення нею незалежності повернулися чи вперше переїхали чимало осіб, які є громадянами інших держав. Багато з них хочуть змінити своє громадянство на українське. У свою чергу, з України з різних причин вибуло до інших держав приблизно 300 тисяч громадян. Багато з них хочуть змінити громадянство України на громадянство країни свого нинішнього проживання. Прагнення людини бути громадянином тієї країни, у якій вона постійно проживає, є цілком природним. Якщо це ще й країна її походження, до якої людина повернулася після тривалої відсутності, то прагнення мати громадянство цієї країни зрозуміло подвійно.

Особливо численну категорію осіб, які хочуть змінити своє нинішнє громадянство на українське, становлять раніше депортовані з України кримські татари й особи інших національностей, які вже повернулися або мають намір найближчим часом повернутися на свою історичну батьківщину як її постійні жителі та громадяни. Відсутність громадянства України в осіб, які повернулися з місць депортацій, серйозно ускладнює їх реінтеграцію до українського суспільства. Адже до набуття українського громадянства вони не мають права вибирати та бути вибраними в законодавчі й представницькі органи влади, посідати посади державних службовців, брати участь у приватизації державного майна, служити в армії, бути членами політичних партій. Очевидно, що такий стан загрожує напруженістю у відносинах із цими людьми і навіть можливістю виникнення конфліктних ситуацій.

Науковий керівник – викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Конвенція про статус біженців: Міжнародний документ від 28.07.1951. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011. **2.** Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3671-17. **3.** Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17. **4.** Про біженців: Закон України від 21.06.2001 № 2557-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2557-14.

РОЛЬ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІНОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В КРАЇНІ

УДК 336.71

Грінченко А. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано сучасний економічний стан в Україні з точки зору динаміки монетарних показників. Визначено перспективи впровадження нової грошово-кредитної політики на 2016–2020 рр. Обґрунтовано основні завдання цієї політики за умов підтримки цінової стабільності.*

Ключові слова: *держава, економіка, економічний стан, інфляція, національна валюта, кредитні ресурси, курс гривні, облікова ставка, грошово-кредитна політика, інфляційне таргетування.*

© Грінченко А. О., 2017

Аннотация. *Проанализировано современное экономическое положение в Украине с точки зрения динамики монетарных показателей. Определены перспективы внедрения новой денежно-кредитной политики на 2016–2020 гг. Обоснованы основные задачи этой политики в условиях поддержания ценовой стабильности.*

Ключевые слова: *государство, экономика, экономическое положение, инфляция, национальная валюта, кредитные ресурсы, курс гривны, учетная ставка, денежно-кредитная политика, инфляционное таргетирование.*

Annotation. *The modern economic situation in Ukraine is analyzed from the point of view of the dynamics of monetary indicators. The prospects for the introduction of a new monetary policy for 2016–2020 have been determined. The main objectives of this policy are substantiated in conditions of maintaining price stability.*

Keywords: *state, economy, economic situation, inflation, national currency, credit resources, hryvnia rate, discount rate, monetary policy, inflation targeting.*

Однією з провідних форм державного впливу на економіку є грошово-кредитне регулювання, що є здійснюваним шляхом розробки та реалізації грошово-кредитної політики. Грошово-кредитна політика та грошово-кредитне регулювання економіки багато в чому визначають її масштаби, структуру, ефективність і темпи розвитку, швидкість науково-технічного прогресу, умови діяльності суб'єктів господарювання й рівень добробуту громадян.

Дослідженням цієї проблеми займалися Савлук М. І., Стельмах В. С., Мороз А. М., Лазепко І. М., Оголь Д. О. та ін.

Метою написання статті є визначення особливостей грошово-кредитної політики України в 2016–2020 рр., аналіз основних монетарних інструментів, а також розробка напрямів ефективного подолання перешкод на шляху запровадження грошово-кредитної політики.

Грошово-кредитну політику визначають як комплекс взаємопов'язаних скоординованих дій задля досягнення заздалегідь визначених соціально-економічних цілей щодо регулювання грошового ринку, які здійснює держава через центральний банк, і, використовуючи певні специфічні механізми роботи, спрямовує її на досягнення цінової та макроекономічної стабільності як провідних монетарних факторів зростання економіки [1; 4].

У ст. 10 Господарського кодексу України визначено, що грошово-кредитна політика є спрямованою на забезпечення економіки необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування й розвитку економіки. Грошово-кредитна політика є напрямом економічної політики поряд із структурно-галузевою політикою, інвестиційною політикою, амортизаційною політикою, політикою інституційних перетворень, ціновою політикою, бюджетною політикою, податковою політикою, валютною політикою й зовнішньоекономічною політикою [2].

В Україні основним суб'єктом грошово-кредитної політики є Національний банк, який відповідно до Конституції України та Закону України «Про Національний банк України» відіграє вирішальну роль у її розробці та реалізації. Він визначає та реалізовує грошово-кредитну політику через свої наглядові й управлінські органи – Раду та Правління Національного банку України. Рада щорічно розробляє «Основні засади грошово-кредитної політики», здійснює контроль за її проведенням та оцінює діяльність Правління Національного банку України щодо їх виконання [4].

Упродовж 25 років незалежності Україна зазнала вже кілька криз, провела кардинальні реформи монетарної політики, однак, нові й нові проблеми постають перед державою. Розглянемо динаміку основних показників, що відображають стан грошово-кредитної сфери України. Так, рівень інфляції характеризує зміни загального рівня цін на товари і послуги, які отримує населення для невиробничого споживання (рис. 1) [3].

Накопичені зовнішні дисбаланси, що є пов'язаними зі значним дефіцитом поточного рахунка платіжного балансу в попередні роки, створюють суттєвий девальваційний тиск. Крім того, підвищені ризики соціально-політичної ситуації провокують відплив капіталу з країни та депозитів із банківської системи. Для посилення спроможності економіки та фінансової системи протистояти зовнішнім шокам Національним банком було запроваджено перехід до системи гнучкого обмінного курсу. І нині, спостерігаючи за курсом долара, можна зробити висновки щодо процесів, які відбуваються в Україні. Бачимо, що курс гривні закріпився на рівні 26–27 грн / дол. Зниження обмінного курсу гривні, підвищення адміністративно-регульованих цін і тарифів унаслідок проведення назрілих економічних реформ, а також погіршення ринкових очікувань позначилися на ціновій динаміці (рис. 2) [3].

У бюджеті на 2016 р. Міністерство фінансів України заклало курс 24,1–24,4 грн за долар [3]. На графіку бачимо, що курс гривні майже з початку року перевищив заплановану позначку. Відтак стабільність національної валюти є нагальним питанням грошово-кредитної політики.

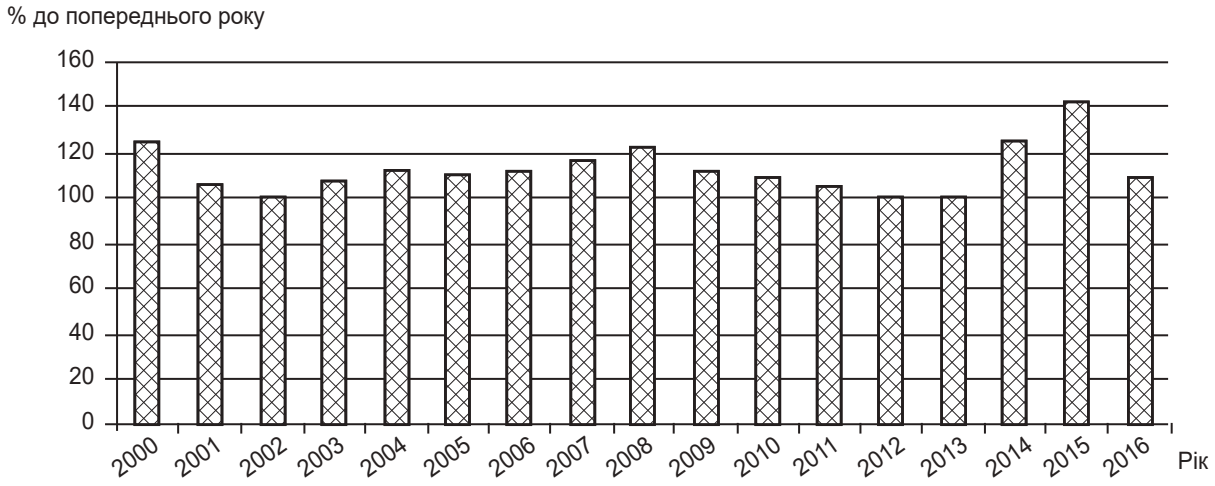

Рис. 1. **Рівень інфляції в Україні, 2000–2016 рр.**

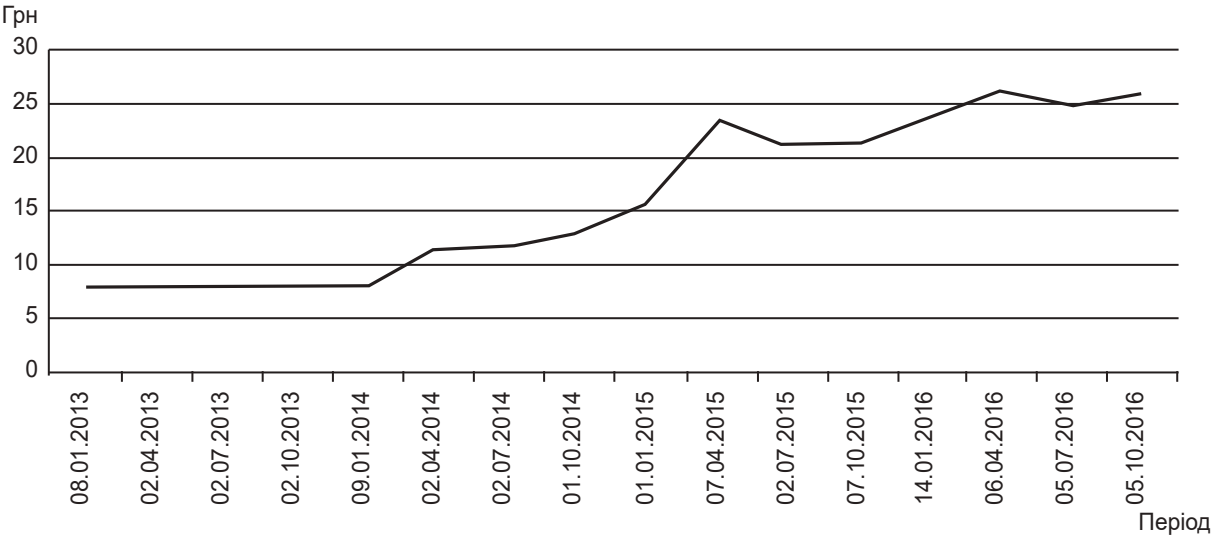

Рис. 2. **Динаміка зміни курсу гривні до долара, 2013–2016 рр.**

Роль ключової процентної ставки монетарної політики Національного банку України відіграє облікова ставка. Це норма відсотка, що стягується Національним банком при рефінансуванні банків. Її вплив на грошово-кредитний ринок є забезпечуваним тим, що саме за цією ставкою проводяться основні операції з регулювання ліквідності. На рисунку подано динаміку зміни облікової ставки відсотка (рис. 3) [3].

Змінюючи ключову процентну ставку, Національний банку впливає на короткострокові процентні ставки на міжбанківському грошово-кредитному ринку, які, у свою чергу, транслюються в зміни процентних ставок за іншими фінансовими активами (зокрема за державними цінними паперами) та зміни процентних ставок банків за кредитами та депозитами. Ці ставки мають безпосередній вплив на обсяги споживання та інвестицій домогосподарств і підприємств, а відтак і на інфляційні процеси. Так, коливання ставки на початку 2015 р. спричинили стрибок рівня інфляції (рис. 1–3), отже, її значення для цінової стабільності є надзвичайно важливим.

З огляду на таку ситуацію в Україні з боку Національного банку України розпочався процес реалізації нової монетарної політики – режиму інфляційного таргетування, що є спрямованим на забезпечення цінової стабільності в країні. Основними принципами нової монетарної політики 2016–2020 рр. є пріоритетність цінової стабільності, плаваючий обмінний курс, прозорість діяльності та незалежність Національного банку України.

Цей документ докорінно відрізняється від попередніх, оскільки є розробленим на чотири роки, а не на один рік, і містить чітко визначені цілі щодо інфляції на кожний рік. Його спрямування є чітко програмним і не містить дублювання інформації з іншими документами Національного банку України. При його побудові використано досвід успішних центральних банків Польщі, Чехії, Туреччини, які запроваджували таргетування інфляції [6].

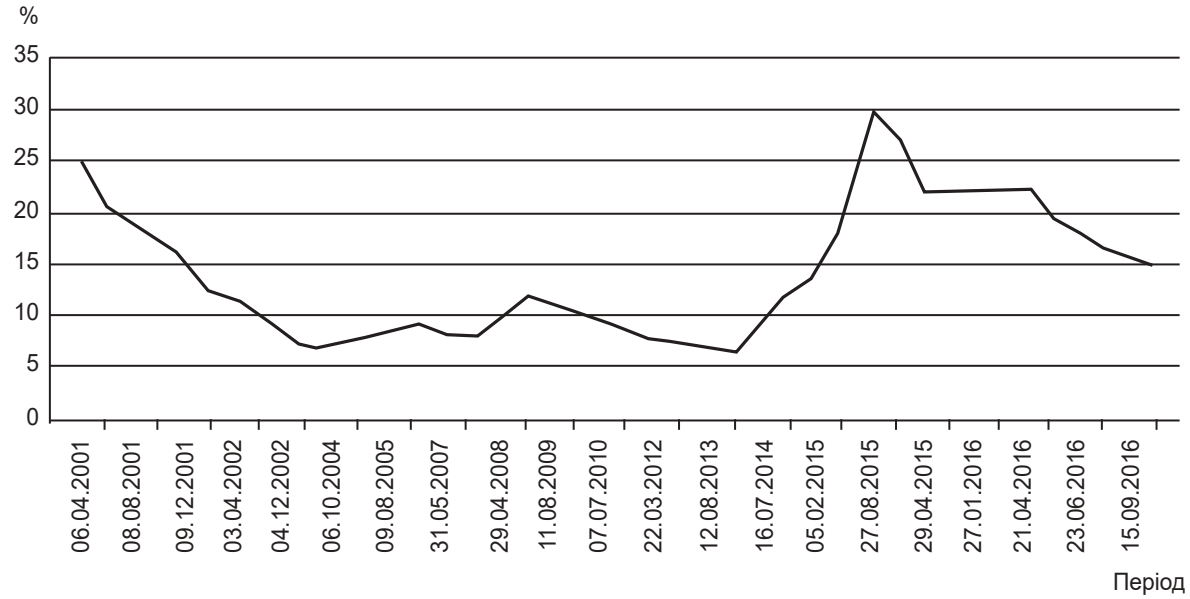

Рис. 3. **Динаміка зміни облікової ставки Національного банку України**

Підготовча робота для переходу до нового режиму монетарної політики наразі триває. На першому етапі (до 2015 р.) було створено технічні передумови, зокрема побудовано макроекономічні моделі. На другому етапі (у першій половині 2015 р.) було створено інституційні передумови. З другої половини 2015 р. і донині триває третій етап – упровадження інфляційного таргетування.

Визначеною Національним банком України метою є створення умов для сповільнення інфляції до 5 % наприкінці 2019 р. Для цього українському суспільству необхідно здійснити переорієнтацію уваги з коливань обмінного курсу на рівень інфляції (12 % – 2017 р., 8 % – 2018 р. та 6 % – 2019 р.).

Таким чином, для повного запровадження режиму інфляційного таргетування в Україні потрібний період, протягом якого слід запровадити низку законодавчих, економічних і технічних новацій. Однозначно, необхідною умовою переходу до режиму інфляційного таргетування в Україні є законодавче закріплення обов'язковості тісної співпраці між урядом та Національним банком України з питань досягнення цінової стабільності, участь Національного банку в підготовці державного бюджету, підвищення транспарентності та підзвітності, удосконалення систем аналізу та прогнозування, а також поліпшення статистичного визначення цільового параметра монетарної політики. Перехід до режиму інфляційного таргетування вимагає вдосконалення інструментів монетарної політики, зокрема оптимізації облікової процентної ставки, механізмів рефінансування, а також відновлення довіри населення до держави та фінансових інституцій і стабілізації національної економіки в цілому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Омельченко О. І.

Література: 1. Стельмах В. С. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін: монографія/за ред. В. С. Стельмаха. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. 404 с. **2.** Основні засади грошово-кредитної політики на 2016–2020 рр. URL: https://bank.gov.ua /doccatalog/document?id=41556547. **3.** Индекс инфляции // Минфин. Финансовий портал. URL: http://index.minfin.com.ua/index/infl. **4.** Савлук М. І., А. М. Мороз, І. М. Лазепко. Гроші та кредит: підручник/за ред. М. І. Савлука. Київ: КНЕУ, 2011. 589 с. **5.** Стратегія монетарної політики на 2016–2020 рр. // Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=20985224. **6**. Оголь Д. О. Вплив грошово-кредитної політики на економічне зростання України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2016. 285 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ В УКРАЇНІ

УДК 346.7

Грипась Т. О.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості розвитку інтернет-реклами в Україні. Досліджено основи ефективності інтернет-реклами, зокрема використання контекстної реклами як найпоширенішого засобу. Проаналізовано механізми правового регулювання рекламної діяльності в Інтернеті.*

Ключові слова: *економіка, держава, реклама, контекстна реклама, інтернет-реклама, інформація, державне регулювання, нормативно-правові акти, механізми правового регулювання, конфіденційна інформація.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности развития интернет-рекламы в Украине. Исследованы основы эффективности интернет-рекламы, в частности использование контекстной рекламы как самого распространенного средства. Проанализированы механизмы правового регулирования рекламной деятельности в Интернете.*

Ключевые слова: *экономика, государство, реклама, контекстная реклама, интернет-реклама, информация, государственное регулирование, нормативно-правовые акты, механизмы правового регулирования, конфиденциальная информация.*

Annotation. *Features of the development of Internet advertising in Ukraine are considered. The bases of the effectiveness of Internet advertising, in particular, for the use of contextual advertising as the most common means, are investigated. The mechanisms of legal regulation of advertising activity on the Internet are analyzed.*

Keywords: *economy, state, advertising, contextual advertising, Internet advertising, information, state regulation, regulations, mechanisms of legal regulation, confidential information.*

Використання Інтернету як каналу рекламування є важливою частиною маркетингової діяльності підприємств. Процес регулювання питань здійснення маркетингових комунікацій, програм і заходів рекламного характеру є актуальною проблемою сучасності.

Дослідженням механізмів правового регулювання використання інтернет-реклами, її змісту займалися Шишка А., Годін А., Голод П., Фесенко В., Воєвода Б., Тацишина І., Рабінович П. та ін.

Метою написання статті є визначення рівня розвитку інтернет-реклами в Україні, дослідження основ ефективності маркетингової діяльності, використання контекстної реклами як найпоширенішого засобу, а також аналіз механізмів правового регулювання рекламної діяльності в мережі Інтернет.

Сучасне життя важко уявити без реклами як його невід'ємної частини, що зачіпає інтереси мільйонів людей. Як визначає Шишков А., реклама виникла як результат появи надлишків товару для стимулювання його збуту. Реклама як реальність і правовий інститут суспільства відіграє важливу роль у розвитку та становленні товарного ринку України, впливає на зміцнення наявних і створення нових економічних зв'язків між суб'єктами підприємництва та споживачами як у країні, так і за її межами. Якщо говорити про завдання реклами, стратегічно вона має формувати споживача й спонукати його до придбання рекламованого продукту [1].

Початок XXI ст. є одним із найбільш динамічніших у розвитку Інтернету як важливого й потужного джерела інформації. Нині розвиток підприємництва в Україні вимагає від суб'єктів господарювання застосування ефективних і різноманітних рекламних засобів для поширення інформації про асортимент та якість товарів або послуг. Відтак усе більшої популярності набуває розміщення реклами на веб-сайтах у Інтернеті. Щодня мільйони людей звертаються до Інтернету із запитами про товари, послуги, поїздки тощо. Кількість користувачів Інтернету в Україні становить 43 %. У рейтингу відвідування мережі в Європі Україна посідає дев'яте місце (рис. 1) [2].

Очевидно, що відсоток користувачів Інтернету в Україні не є таким високим, як у Росії, що значно сповільнює розвиток просування товарів і послуг через мережу Інтернет. Однак, кількість користувачів мережею в світі та зокрема в Україні щороку зростає в кілька разів.

Рекламна діяльність передбачає поширення інформації, тобто вона підпадає під захист ст. 34 Конституції України, якою передбачено право кожного поширювати інформацію в будь-який спосіб на власний вибір [3]. У зв'язку із цим механізм регулювання рекламної діяльності має враховувати положення ч. 2 ст. 34 Конституції України про те, що здійснення права поширювати інформацію може бути обмежене законом в інтересах

© Грипась Т. О., 2017

національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету та неупередженості правосуддя [3]. Тому при розробці механізму правового регулювання рекламної діяльності в Інтернеті необхідно дотримуватися балансу між свободою слова й іншими важливими правами, захистом прав споживачів, неприпустимістю необґрунтованого очорнення репутації фізичних та юридичних осіб (суб'єктів господарської діяльності) тощо.

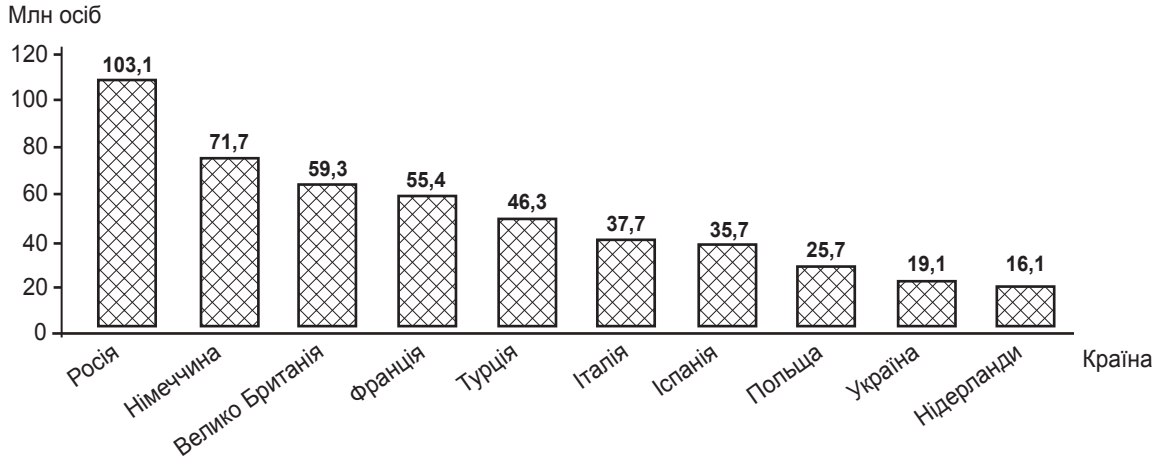

Рис. 1. **Кількість користувачів Інтернету в європейських країнах, 2015 р.**

Нині всеосяжного законодавства з регулювання питань у Інтернеті немає в жодній країні світу. Чинні нормативні акти регулюють лише деякі аспекти функціонування мережі. Інтернет усе активніше втручається в наше життя, а відтак назріває необхідність державного регулювання проблем у Інтернеті.

Поняття «правове регулювання» і «механізм правового регулювання» є предметом наукових досліджень теорії права й галузевих юридичних наук. На думку Рабіновича П., правове регулювання є впливом права на суспільні відносини, що є здійснюваним через використання системи засобів юридичного характеру, які забезпечують упорядкування суспільних відносин [4]. Алексєєв С. розглядає правове регулювання як здійснення за допомогою системи правових засобів результативного нормативно-організаційного впливу на суспільні відносини для їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб певного соціального устрою [5].

Саме Алексеєв С. одним із перших запровадив до юридичної науки і розкрив зміст поняття «механізм правового регулювання». Науковець розглядає механізм правового регулювання як сукупність юридичних засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини. Для сучасної теорії права характерними є численні дискусії щодо поняття механізму правового регулювання, проте сутність більшості наукових позицій можна звести до визначення С. Алексєєва [5].

Донедавна найпопулярнішим каналом для інтернет-просування з метою збільшення збуту була пошукова оптимізація, використовувана в маркетинговій діяльності підприємств при розробці рекламної кампанії. Однак компаніям, що прагнуть стати лідером у своєму сегменті ринку, важливо знати, що в Інтернеті існують і інші інструменти реклами, які пропонують споживачу чимало додаткових можливостей, що надають можливості обійти конкурентів: контекстна реклама, банерна реклама, маркетинг у соціальних медіа (далі – SMM), вірусний маркетинг, інтернет-PR.

Останнім десятиліттям популярним інструментом маркетингових комунікацій у Інтернеті є контекстна реклама. Цей інструмент має порівняно високий комунікаційний та економічний потенціал щодо вирішення певних маркетингових завдань. Нині контекстна реклама є значним сегментом інтернет-реклами, що стрімко розвивається, ефективним засобом залучення широкої аудиторії. Вона спрямована на охоплення цільової аудиторії із високим ступенем готовності до покупки, тобто на людей, які активно цікавляться товаром або шукають, де його купити. Рекламу розміщують на сторінках результатів пошуку в пошукових системах, якщо пошуковий запит користувача відповідає рекламованому товару або надаваній послузі. Також її розміщують на тематичних сайтах, якщо рекламне оголошення відповідає тематиці сторінки, на яку зайшов користувач, через що контекстну рекламу розглядають як формат торговельної реклами.

Практично в усіх розвинених країнах контекстна реклама є використовуваною порівняно давно й успішно. Але в Україні розвиток ринку цього виду реклами набирає обертів лише протягом останніх п'яти років. Одним із основних факторів, що стримують зростання ринку контекстної реклами, експерти називають недостатню поінформованість українських рекламодавців про можливості використання контекстної реклами, а також відсутність знань щодо застосування інтернет-реклами в цілому в нашій країні.

Такому стану речей є цілком логічне пояснення. У всьому цивілізованому світі основними замовниками контекстної реклами є представники малого та середнього бізнесу. Загальноекономічний спад у економіці, посилений політичними розбіжностями в Україні, нині не сприяє створенню нормальних умов для розвитку цього підприємництва. Однак, державні компанії також далеко не вповні використовують можливості контекстної реклами. Проте саме для державних компаній контекстна реклама є стратегічно важливою, оскільки відкриває для них абсолютно нові можливості збуту товару, а також активізує значну частину потенційних покупців, у тому числі за межами нашої держави.

Нині в світі існують сотні пошукових систем контекстної реклами, які працюють на глобальному, регіональному або місцевому рівні, мають цілі партнерські мережі сайтів для розміщення оголошень. Найбільш популярними системами контекстної реклами в Україні є Яндекс. Директ і Google AdWords (рис. 2) [2].

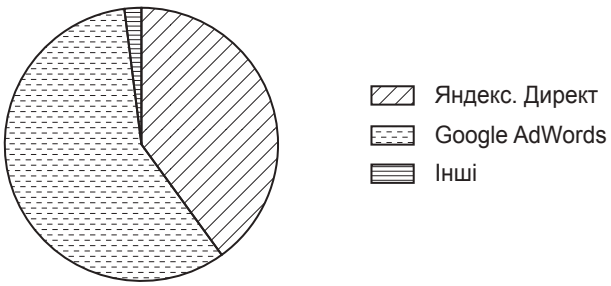

Рис. 2. **Ринок контекстної реклами в Україні**

Верховною Радою нині зареєстровано проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу». Цей законопроект є спрямованим на врегулювання питань здійснення маркетингових комунікацій, програм і заходів рекламного характеру [6]. Проектом запропоновано доповнити Закон ст. 191, у якій зазначити, що «реклама товарів, визначених у розділі ІІІ цього Закону, може поширюватися в Інтернеті лише за умови дотримання вимог до її змісту та порядку розповсюдження, установлених ст. 21–25 цього Закону». Прийняття цього законопроекту надасть можливості уникнути дискусій про дотримання вимог щодо розміщення реклами в Інтернеті.

Незважаючи на загальноекономічний спад, що негативно позначився на українській економіці, інтернет-реклама змогла протистояти негативним явищам, що гальмували її розвиток, і відновлює свої позиції на українському ринку. Для підвищення ефективності маркетингової діяльності українських підприємств при розробці рекламної кампанії доцільним є використання контекстної реклами як інструменту інтернет-реклами.

Таким чином, контекстна реклама є найбільш дієвим засобом залучення зацікавлених відвідувачів на сайт. Вона є доречною, має природний вигляд на пошуковій сторінці або на сайті рекламної мережі та з'являється тільки для тих, хто виявив зацікавленість до товару чи послуги своїм пошуковим запитом. Інтернет усе активніше входить до нашого життя, а відтак очевидною є необхідність державного регулювання проблем у Інтернеті.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Литература: 1. Фесенко В. Правове регулювання рекламної діяльності. *Юридичний журнал.* 2007. № 12. URL: http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2828. **2.** Internet World Stats. URL: http://www.internetworldstats.com/stats9.htm. **3.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **4.** Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Київ: Атіка, 2001. 176 с. **5.** Алексеев С. С. Проблемы теории государства и права: учебник/под ред. С. С. Алексеева. М.: Юрид. лит., 1987. 448 с. **6.** Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про рекламу» [...]: Закон України від 17.04.2007 № 941-V // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/941-16.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ Й У СВІТІ

УДК 340

Гукасян А. С.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто причини посилення контролю за офшорними зонами з боку міжнародного співтовариства. Проаналізовано особливості основних інструментів і методів регулювання офшорного бізнесу на міжнародному рівні. Визначено перспективи розвитку міжнародної офшорної діяльності й основні проблеми її регулювання. Розглянуто особливості розвитку національного антиофшорного законодавства на прикладі України.*

Ключові слова: *економіка, бізнес, офшор, офшорний бізнес, законодавство, міжнародно-правове регулювання, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, антиофшорне законодавство.*

Аннотация. *Рассмотрены причины усиления контроля над оффшорными зонами со стороны международного сообщества. Проанализированы особенности основных инструментов и методов регулирования оффшорного бизнеса на международном уровне. Определены перспективы развития международной оффшорной деятельности и основные проблемы ее регулирования. Рассмотрены особенности развития национального антиоффшорного законодательства на примере Украины.*

Ключевые слова: *экономика, бизнес, оффшор, оффшорный бизнес, законодательство, международно-правовое регулирование, Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), Группа разработки финансовых мер борьбы с отмыванием денег, антиоффшорное законодательство.*

Annotation. *The reasons for strengthening the control over offshore zones by the international community are considered. The features of the main instruments and methods of regulation of offshore business at the international level are analyzed. The prospects for the development of international offshore activities and the main problems of its regulation have been determined. The peculiarities of the development of national anti-offshore legislation on the example of Ukraine are considered.*

Keywords: *economy, business, offshore, offshore business, legislation, international legal regulation, Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), Financial Action Task Force on Anti-Money Laundering, anti-offshore legislation.*

Податки в підприємницькій діяльності віднімають у суб'єкта господарювання чималу частину коштів, особливо якщо діяльність набирає обертів і відкриваються безліч дочірніх компаній. У цьому випадку підприємець розглядає варіанти, які нададуть йому можливості знизити податки. Одним із таких способів є офшорний бізнес, що стрімко розвивається останні двадцять років.

Питання офшорної діяльності досліджують різні вчені, серед них Андрющенко Ю. П., Борейко Н. М., Гайдуков В. О., Гарасюк О. А., Горбунов А. Р., Зоріна О. І., Климовець О. В., Чернявський С. П. та ін.

Метою написання статті є дослідження особливостей міжнародно-правового регулювання офшорного бізнесу.

Чимало держав є зацікавленими в залученні на свою територію іноземного капіталу. Вони роблять це шляхом зменшення оподаткування, зниження торговельних або митних обмежень і вимог до бухгалтерського обліку.

Офшорні юрисдикції часто є використовуваними для надання законності незаконній економічній діяльності. Привабливість офшорів для нелегального бізнесу є зумовленою пільговим податковим режимом і конфіденційністю щодо капіталів, вивезених з інших держав. У більшості офшорів не потрібно подання жодних документів про походження капіталів. Передусім саме конфіденційність привертає нелегальний капітал.

Розвинені країни намагаються запобігти використанню офшорних компаній у незаконних операціях. Для зниження негативного ефекту від використання офшорів приймають закони, що посилюють контроль за рухом капіталів через кордони й обмежують можливості офшорних компаній оперувати на ринках (США, Велика Британія, Франція).

У процесі формування системи контролю за офшорним бізнесом важливою є діяльність Організації економічного співробітництва і розвитку та Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. Група

© Гукасян А. С., 2017

розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (далі – ФАТФ) надає рекомендації, що переважно зводяться до посилення ідентифікації власників офшорних компаній, наприклад як заборона випуску акцій на пред'явника, обов'язкове розкриття інформації про власників тощо. Західні банки за найменшої підозри можуть заарештувати гроші на рахунках офшорної компанії та розпочати розгляд (доповіддю 2000 / 2001 р. «Про типові способи відмивання грошей» визначено «сірий» імпорт» як особливу категорію методів відмивання грошей) [1].

Основним інструментом ФАТФ у реалізації своєї функції є 40 рекомендацій у сфері злочинного відмивання доходів і фінансування тероризму, які підлягають ревізії в середньому один раз у п'ять років, а також дев'ять спеціальних рекомендацій у сфері протидії фінансуванню тероризму.

Ці рекомендації є зведенням організаційно-правових заходів щодо створення в кожній країні ефективного режиму протидії легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму. Відповідно до Резолюції РБ ООН № 1617 (2005), 40 + 9 рекомендацій ФАТФ є обов'язковими міжнародними стандартами для виконання державами – членами ООН.

Організація економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) веде список країн і територій, які не надають інформацію про податкові та фінансові операції зареєстрованих у них юридичних осіб. Відносно цих держав країни – члени ОЕСР запроваджують фінансові та фіскальні санкції.

«Чорний список» ОЕСР у 2008 р. включав лише такі юрисдикції: Андорра, Ліхтенштейн, Монако, Маршаллові острови. 2 квітня 2009 р. на зустріч Великої двадцятки (G20) ОЕСР підготувало Поточну доповідь про спостережувані глобальним форумом ОЕСР юрисдикції щодо запровадження податкових стандартів, прийнятих на міжнародному рівні. У цій Доповіді ОЕСР розділив всі держави на три категорії.

1. Юрисдикції, що в достатній мірі впровадили податкові стандарти, прийняті на міжнародному рівні: Австралія, Аргентина, Барбадос, Велика Британія, Угорщина, Віргінські острови США, Німеччина, Гернсі (коронне володіння Великої Британії), Греція, Данія, Джерсі (коронне володіння Великої Британії), Ірландія , Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Кіпр, Китай (без урахування Гонконгу та Макао), Республіка Корея, Маврикій, Мальта, Мексика, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Об'єднані Арабські Емірати, Острів Мен, Польща, Португалія, Російська Федерація, Сейшельські Острови, Словаччина, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Фінляндія, Французька Республіка, Швеція, Японія.

2. Юрисдикції, які взяли на себе зобов'язання щодо прийняття податкових стандартів, затверджених на міжнародному рівні, але поки ще не достатньою мірою їх упровадили (податкові гавані): Ангілья (заморська територія Великої Британії), Андорра, Антигуа і Барбуда, Аруба (територія в складі Нідерландів), Багамські Острови, Бахрейн, Беліз, Бермудські Острови (заморська територія Великої Британії), Британські Віргінські Острови (заморська територія Великої Британії), Вануату, Гібралтар (заморська територія Великої Британії), Гренада, Домініка (Співдружність Домініка), Кайманові Острови (заморська територія Великої Британії), Острови Кука, Ліберія, Ліхтенштейн, Маршаллові острови (з 1986 р. перебувають у вільній асоціації з США), Монако, Монтсеррат (заморська територія Великої Британії), Науру, Нідерландські Антильські Острови (територія в складі Нідерландів), Ніуе, Панама, Самоа, Сан-Марино, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Теркс і Кайкос (заморська територія Великої Британії).

3. Інші фінансові центри: Австрія, Бельгія, Бруней, Гватемала, Люксембург, Сінгапур, Чилі, Швейцарія.

4. Юрисдикції, які не прийняли на себе зобов'язання щодо прийняття податкових стандартів, затверджених на міжнародному рівні: Коста-Ріка, Малайзія (Лабуан), Уругвай, Філіппіни.

Крім міжнародних організацій, що регулюють офшорну діяльність, є країни, що також розвивають внутрішнє антиофшорне законодавство. Так, в Україні всі операції з резидентами офшорних юрисдикцій стають об'єктом підвищеної уваги з боку уряду; перелік офшорних юрисдикцій затверджений Кабінетом Міністрів України Розпорядженням «Про перелік офшорних зон» від 23.02.2011 р № 143-р [2]. Цікаво, що в останній редакції списку 2011 р. було вилучено Панаму. Ця офшорна держава визнана в усьому світі, але більше не вважається офшором на Україні.

При купівлі товарів у компаній, що перебувають у офшорних юрисдикціях, до валових витрат відносять тільки 85 % вартості куплених товарів або послуг, що збільшує суму податку на прибуток [3].

Як і в кожній сучасній державі, в Україні існує свій список офшорів, що є визначеним Кабінетом Міністрів України. Податковим Кодексом України у ст. 161.3. визначено термін «нерезиденти, які мають офшорний статус». Це нерезиденти, які розташовані на території офшорних зон, за винятком нерезидентів, розташованих на території офшорних зон, які надали платнику податку виписку із правоустановчих документів, легалізовану відповідною консульською установою України, що свідчить про звичайний (неофшорний) статус такого нерезидента.

Список офшорів в Україні затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 77-р «Про перелік офшорних зон». До них належать Ангілья, Антигуа та Барбуда Аруба, Багамські острови, Барбадос, Бермудські острови, Британські Віргінські острови, Віргінські острови (США), Гренада, Кайманові острови, Монтсеррат, Нідерландські Антильські острови, Пуерто-Ріко, Сент, Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс,

Сент-Люсія, Співдружність Домініки, Теркс і Кайкос, острів Гернсі, острів Джерсі, острів Мен, острів Олдерні, Андорра, Гібралтар, Монако, Беліз, Бахрейн, Вануату, Маршаллові Острови, Науру, Ніуе, Острови Кука, Самоа, Мальдівська Республіка, Ліберія, Сейшельські острови.

Існують обмеження стосовно роботи з офшорами в Україні.

1. При укладанні договорів, які передбачають здійснення оплати товарів (послуг) на користь нерезидентів, що мають офшорний статус.

2. При здійсненні розрахунків через таких нерезидентів або через їх банківські рахунки, незалежно від того, у якій формі і за допомогою кого здійснюється така оплата. Витрати платників податків на оплату вартості таких товарів (робіт, послуг) залучають до складу їх витрат у сумі, що становить 85 % вартості цих товарів або послуг (ст. 161.2).

Перелічимо, які витрати не відносяться на валові витрати при оплаті на офшор (ст. 139.1.13).

1. Понесені в звітному періоді у зв'язку із придбанням у нерезидента консалтингових, маркетингових і рекламних послуг у обсязі, що перевищує 4 % доходу від реалізації продукції (товарів, послуг) за рік, що передує звітному, виключаючи податок на додану вартість та акцизний податок. При цьому до складу витрат не включають у повному обсязі витрати, понесені в звітний період у зв'язку із придбанням у нерезидента послуг з консалтингу, маркетингу, реклами, якщо особа, на користь якої здійснюються відповідні платежі, є нерезидентом, що має офшорний статус.

2. Понесені у зв'язку із придбанням у нерезидента послуг з інжинірингу в обсязі, що перевищує 5 % митної вартості обладнання, імпортованого згідно із контрактом. Такі витрати не включаються до складу витрат, якщо виконується будь-яка з умов: особа, на користь якої нараховується плата за послуги інжинірингу, є нерезидентом, який має офшорний статус; особа, на користь якої нараховується плата за послуги інжинірингу, не є бенефіціаром – фактичним власником цієї плати за послуги (ст.139.1.14.).

Таким чином, нині існує тенденція до зростання регулювання офшорного бізнесу. Міжнародні організації домоглися значного успіху в обміні податковою інформацією, зниженні банківської таємниці. Зростає кількість офшорних зон, змушених співпрацювати з міжнародними організаціями, щоб не значитися в «чорних списках» цих організацій. Ці заходи позитивно позначаються на боротьбі з міжнародною злочинністю й ускладнюють ведення офшорного бізнесу. Зростають вимоги офшорних зон до звітності й аудиту компаній, розвивається національне антиофшорне законодавство. Тим не менш, надані бізнесу податкові пільги залишаються, тому на сучасному етапі розвитку держави не можуть розраховувати на повернення капіталів у економіку.

Науковий керівник – викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Группа разработки финансовых мер борьбы с отмыванием денег // Официальный сайт ФАТФ. URL: www.eurasiangroup.org/ru/eag/fatf.php. **2.** Про перелік офшорних зон: Закон України від 23.02.2011 № 143-р // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80. **3.** Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

LEGAL REGULATION OF LABOR MIGRATION IN UKRAINE

UDC 331.556:346.7

Davitadze N.

The 3th year student
faculty of management and marketing S. Kuznets KNUE

Annotation. *The actual problems concerning the legal regulation of labor migration at the state level are considered. The modern tendencies of labor migration and gaps in the modern domestic legislation on regulation of labor migration are analyzed. The necessity of improving the state migration policy is substantiated.*

Keywords: *economy, state, economic development, legislation, right to work, labor resources, motivation, migration, labor migration, migration policy.*

Анотація. *Розглянуто актуальні проблеми правового регулювання трудової міграцій на державному рівні. Проаналізовано сучасні тенденції трудової міграції та прогалини в сучасному вітчизняному законодавстві стосовно регулювання трудової міграції. Обґрунтовано необхідність удосконалення державної міграційної політики.*

Ключові слова: *економіка, держава, економічний розвиток, законодавство, право на працю, трудові ресурси, мотивація, міграція, трудова міграція, міграційна політика.*

Аннотация. *Рассмотрены актуальные проблемы правового регулирования трудовой миграции на государственном уровне. Проанализированы современные тенденции трудовой миграции и пробелы в современном отечественном законодательстве относительно регулирования трудовой миграции. Обоснована необходимость совершенствования государственной миграционной политики.*

Ключевые слова: *экономика, государство, экономическое развитие, законодательство, право на труд, трудовые ресурсы, мотивация, миграция, трудовая миграция, миграционная политика.*

The phenomenon of labor migration has increased during the last decade. It is caused by political, economic and social conditions in Ukraine. There are two types of labor migration: internal and external. Internal migration takes place within county borders, while foreign migration workers are leaving the territory of the country in order to find a well-paid job abroad.

Thoroughly analyzed migration patterns and characteristics of exposure to the state can be found in the works of Libanova E., Malinowski O., Minenko B., Pyrozhkov S., Pityulycha M., Pozniak A., Khomra A., Czechowicz S., Shulga M. and others.

Until recent the problem was in the absence of legislation background needed to regulate the spheres of the legal relationship that include organizational issues of movement, employment, and social protection of Ukrainian citizens abroad. In the present time, the problem is solved by the Law of Ukraine «On external labor migration» from 05.11.2015 №761-VIII [1].

It should be noted that there is another way of regulating labor migration that is called international legal agreement. Today the employment agreement for Ukrainian citizens abroad is signed with Poland, Azerbaijan, Belarus, Vietnam, Slovakia, Armenia, Libya, Latvia, Moldova, Czech Republic and Slovakia. In the area of social protection, it is valid with Bulgaria, Spain, Kazakhstan, Latvia, Lithuania, Moldova, Russia, Slovakia, and succession – with Mongolia, Romania, and Hungary. Moreover, Ukraine also took part in signing international multilateral agreements in the area of employment and social protection and the European Convention on the legal status of worker migrants from 1997 [3].

The main problem that hinders the efficient use of the mechanism of bilateral agreements to address the employment of Ukrainian citizens abroad is that their effect applies only to those citizens who entered the country of employment based on a work visa, with a work permit and residence [2].

It is necessary to determine what the term «migrant worker» means. According to the Paragraph 4, Act 1 of the law № 761, a migrant worker is a person who moves outside the country of his registration with the purpose of getting a work [2].

The crucial role in recognizing the need of including the migration issues into the country's priorities is given to politicians. A requirement for qualitative changes in migration policy is a favorable climate in the society. This society must realize that remittances from migrant workers abroad have an important role in poverty alleviation, small busi-

© Davitadze N., 2017

ness development and formation of the middle class. Both directly and indirectly, they can contribute to the economic development. At the same time, immigration into the country has a positive impact on the economic production in the job fields, which are unattractive for local residents [3].

As mentioned above, there are significant gaps in the legislative regulation of migratory relations. However, the absence of the common conceptual line in the regulation of migration processes caused legislation fragments and misunderstanding. Given the marked above, it can be summarized that the main areas of regulating labor migration processes by public authorities are:

1. To develop legislative documents based on the regulations of labor migration in which the priority should be given to the strategy of migration policy, the Law of Ukraine «On the status of migrant workers».

2. To finalize the draft copy of «State Program of cooperation with foreign Ukrainian to 2015», namely to include items on the financial, economic, trade, scientific innovation and investment cooperation and approve the State program of cooperation with foreign Ukrainian.

3. To sign agreements with the host countries to ensure the legalization of the stay of migrants and the settlement of labor relations and pension avoidance of double taxation of income of migrant workers.

4. To ensure the mechanism of the legalization of wages of workers abroad and to introduce the methods of indirect taxation, thus aiming to streamline the pension protection. If a person works abroad the agreement must clearly define the country under the legislation of which the retirement age, conditions, size of benefits, seniority, and the authority responsible for these payments are defined. The agreement must provide mechanisms terms of length of service performed abroad and pension benefits for the period. The agreement should be spelled out the mechanisms of pension charges and refunds of pension funds [3].

Thus the legal regulation of migration processes can't guarantee the basis for migration policy in Ukraine. Unfortunately, there're no specific implementation tools for migration policy. The active position of Ukraine is required for the conclusion of international agreements on the protection of workers-migrants abroad in the countries-recipients of Ukrainian migrants

Scientific director – assistant professor Peshkova A.

Literature: 1. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/761-19. **2.** Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів: Міжнародний документ від 24.11.1977 № ETS N 93 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_307. **3.** Астахова О. Трудова міграція та її наслідки. *Праця і зарплата.* 2011. № 36. С. 4–6. **4.** Київець О. Міжнародно-правовий статус трудових мігрантів. *Юридичний журнал.* 2004. № 4. С. 42–47

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН НА РИНКУ «B2B» В УКРАЇНІ

УДК 346.6

Данилевський В. Є.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості правового регулювання ціни й якості продукції на ринку B2B (business to business). Визначено проблеми, що виникають при використанні методів ціноутворення та визначенні ціни*

© Данилевський В. Є., 2017

продукції. Запропоновано рекомендації для суб'єктів господарювання щодо дотримання сучасних вітчизняних нормативно-правових актів у господарський діяльності.

Ключові слова: *економіка, держава, ціна, ціноутворення, вільні ціни, державні регульовані ціни, споживач, business to business (B2B), діяльність, господарювання, господарська діяльність, інтелектуальна власність, законодавство, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности правового регулирования цены и качества продукции на рынке B2B (business to business). Определены проблемы, возникающие при использовании методов ценообразования и определении цены продукции. Предложены рекомендации для субъектов хозяйствования в плане соблюдения современных отечественных нормативно-правовых актов в хозяйственной деятельности.*

Ключевые слова: *экономика, государство, цена, ценообразование, свободные цены, государственные регулируемые цены, потребитель, business to business (B2B), деятельность, хозяйствование, хозяйственная деятельность, интеллектуальная собственность, законодательство, нормативно-правовые акты.*

Annotation. *Features of legal regulation of the price and quality of products in the B2B market (business to business) are considered. The problems arising at use of methods of pricing and definition of the price of production are certain. Recommendations for business entities on the use of modern domestic regulatory and legal acts in economic activities are suggested.*

Keywords: *economy, state, price, pricing, free prices, government regulated prices, consumer, business to business (B2B), activities, management, economic activities, intellectual property, legislation, regulations.*

В Україні на сучасному етапі економічного розвитку в господарській діяльності актуальною є проблема правового регулювання. Як відомо, маркетинг вивчає економічну складову господарської діяльності. Але для комплексного підходу до уваги слід брати ще й правовий аспект. Однією зі складових маркетингу є ціна. Її значення важко переоцінити, а відтак вивчення й розуміння ціни та ціноутворення є важливим завданням кожного суб'єкта господарювання. На ринку B2B (business to business) існують свої особливості та підходи до визначення ціни як складової маркетингу. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про ціни і ціноутворення» ціною є виражений у грошовій формі еквівалент одиниці товару.

Споживачами на ринку B2B є підприємства, що використовують придбану продукцію для виробничого процесу з виготовлення іншої продукції, яка також може не бути продукцією кінцевого споживання. Більшість клієнтів промислового ринку реагують не стільки на ціну продукції, що закуповується, скільки на її якість і відповідність висунутим вимогам. Рівень запитуваної ціни може бути основним орієнтиром тільки при закупівлях за рахунок державних бюджетних коштів, за участі в тендерах, а також у разі придбання сировини та матеріалів великими партіями [1].

Відповідно до Закону України «Про ціни і ціноутворення» розрізняють:

– вільні ціни, що є встановлюваними суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін на всі товари, крім тих, щодо яких здійснюється державне регулювання цін;

– державні регульовані ціни, що є встановлюваними на товари, які справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, мають істотну соціальну значущість, а також на товари, що виробляються суб'єктами, які є монополістами на ринку [2].

У більшості випадків на ринку B2B є встановлюваними вільні ціни, якщо інше не передбачено ст. 11 або 12.

На практиці правове регулювання є лише обмежувальним фактором, а ціна формується на основі інших складових. Виділяють дві основні групи методів ціноутворення – витратні та ринкові. Вони є використовуваними в практичній діяльності підприємств та однаковими як для продукції, призначеної для споживчого ринку, так і для продукції промислово-виробничого призначення.

Витратні методи ціноутворення частіше є використовуваними для визначення базової, початкової ціни. Надалі базова ціна підлягає коригуванню відповідно до цін, що діють на ринку. Тобто уточнення ціни є здійснюваним із використанням останньої з перелічених груп методів. Звичайно, набагато простіше розрахувати ціну, використовуючи розрахунок витрат і додавши до них певну націнку. Немає необхідності проводити дорогі ринкові дослідження, тримати в штаті висококваліфікованих фахівців з маркетингу. Але ціна продукту, що є сформованою в такий спосіб, може бути не сприйнята ринком, і товар не знайде свого покупця. Хоча, як зазначають Орлов П. А. і Прохорова Т. П., за певних умов витратний метод можна застосовувати, наприклад до ціноутворення на інноваційний продукт, аналогів якому немає на ринку, або на інтелектуальну власність, ціна якої теж є складно вимірюваною в грошовому еквіваленті [1]. Слід зазначити, що повністю від витратного методу не відійти і великим виробничим підприємствам, у яких великі накладні витрати. Так чи інакше продукція мусить себе окупати, а буде це зумовлено високими обсягами або низькими витратами, залежить від менеджменту компанії та стратегії роботи компанії на ринку.

Група ринкових методів ціноутворення з урахуванням цін конкурентів є заснованою на якісно-ціновому ранжируванні продукції, її досить широко застосовують у діяльності підприємств. За первинними розрахунками визначають комплексні показники якості власної продукції та продукції конкурента. Ціна на продукт підприємства може бути вищою або нижчою ціни продукту конкурента пропорційно якості. Якщо якість товару підприємства є вищою якості аналогічного товару конкурента, то ціна може бути вищою. Якщо якість є нижчою, ніж у конкурента, то ціна має бути нижчою. Простіше порівнювати за виведення на ринок товару-аналога, коли різниця полягає тільки в країні-виробнику комплектуючих. Але в такому разі слід ураховувати ризики, що є пов'язаними з використанням інтелектуальної власності. Тому за застосування методів цієї групи необхідно враховувати складності та проблеми, що можуть виникнути в роботі, адже важливим є дуже коректне їх застосування.

Ціннісний підхід до ціноутворення в межах ринкових методів найкраще відповідає діяльності підприємств на ринку. Для того щоб призначити ціну на продукт, підприємству доцільно провести ринкові дослідження й визначити цінність продукту для споживача. Цінність продукту визначає верхній рівень ціни, за що і скільки готовий платити споживач, купуючи такий виріб. Відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» споживачем є фізична особа, яка купує, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних із підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [3]. Ціна призначається на рівні нижче цінності, щоб споживач міг оцінити виграш від свого придбання. При цьому ціна має покривати витрати на виробництво товару та забезпечувати отримання необхідного прибутку. Цей метод надає можливості призначити ціну, прийнятну для ринку. Але в такому разі рівень ціни диктує рівень витрат, що, у свою чергу створює необхідність відійти від традиції витратного підходу.

У господарській діяльності суб'єкти господарювання за виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг мають брати до уваги Закон України «Про захист прав споживачів», а саме ст. 4. Згідно з п. 2, п. 4 споживач має право на належну якість продукції та обслуговування і необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця). Складнощами та проблемами за використання цього методу, з одного боку, є визначення цінності продукту для споживача, а з іншого – дотримання прав споживачів.

Таким чином, існує досить багато проблемних місць у ціноутворенні на промислову продукцію. Але є чимало способів зробити ціну на продукт і якість виконання інженерного рішення відповідними для замовника і постачальника. Теорія в формулах і правилах є начебто дуже простою, але в реальній практиці не завжди застосовною. Найбільш ефективним ціноутворенням на промисловому ринку є індивідуальний для кожного конкретного підприємства комплекс методик з розрахунку ціни.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Література: 1. Орлов П. А., Косенков С. І., Прохорова Т. П. Маркетинг: навч. посіб. Харків: ІНЖЕК, 2012. 528 с. **2.** Про ціни і ціноутворення: Закон України від 03.12.1990 № 507-XII // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/507-12. **3.** Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12. **4.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ

УДК 657.372.3

Даниленко В. С.
Абросімов Е. О.

Студенти 3 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано економічну сутність поняття резерву сумнівних боргів. Розглянуто питання формування резерву сумнівних боргів на підприємстві. Досліджено особливості основних методів і методик формування й розрахунку резерву сумнівних боргів, визначених П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». З'ясовано позитивні та негативні наслідки застосування кожного методу.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінансова звітність, заборгованість, дебіторська заборгованість, сумнівна дебіторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, коефіцієнт сумнівності.*

Аннотация. *Проанализирована экономическая сущность понятия резерва сомнительных долгов. Рассмотрены вопросы формирования резерва сомнительных долгов на предприятии. Исследованы особенности основных методов и методик формирования и расчета резерва сомнительных долгов, определенных П(С)БУ 10 «Дебиторская задолженность». Определены положительные и отрицательные последствия применения каждого метода.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансовая отчетность, задолженность, дебиторская задолженность, сомнительная дебиторская задолженность, безнадежная дебиторская задолженность, резерв сомнительных долгов, коэффициент сомнительности.*

Annotation. *The economic essence of the concept of a reserve of doubtful debts is analyzed. The issues of formation of a reserve of doubtful debts at the enterprise are considered. The features of the main methods and methods of forming and calculating the reserve for doubtful debts, determined by P(C)BU 10 «Accounts receivable» are investigated. The positive and negative consequences of the application of each method have been determined.*

Keywords: *enterprise, organization, financial reporting, debts, receivables, doubtful accounts receivable, bad debts, doubtful debt reserve, doubt factor.*

За сучасних умов господарювання наявність дебіторської заборгованості є необхідністю, зумовленою реаліями функціонування сучасних вітчизняних підприємств. Її правильне й економічно обґрунтоване відображення в обліку є запорукою прийняття раціональних управлінських рішень. Із поняттям дебіторської заборгованості пов'язане поняття резерву сумнівних боргів, за допомогою якого відбувається дотримання в обліку принципу обачності. Причинами відмови від його створення є додаткове вилучення коштів із обігу підприємства, а також суттєві витрати часу та праці.

Дослідженням сутності резерву сумнівних боргів в обліковому аспекті займалися Бутинець Ф., Грей С., Ніддлз Б., Ентоні Р., Ріс Д., Білик М., Голов С., Губіна І., Єрохін К., Короп О., Костюченко В., Кравченко В. та ін.

Метою написання статті є обґрунтування особливостей створення резерву сумнівних боргів на сучасному підприємстві, а також критичний огляд створення резерву сумнівних боргів в обліку, порівняльний аналіз методів створення та методик розрахунку резерву сумнівних боргів, формулювання негативних і позитивних сторін їх застосування, розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо їх удосконалення.

Резерв сумнівних боргів формується на підставі інвентаризації дебіторської заборгованості та має на меті забезпечення нормального функціонування підприємства навіть за умови, якщо частина боржників не розрахується за своїми зобов'язаннями [2]. Відповідно до вітчизняного законодавства відображення дебіторської заборгованості, пов'язаної з реалізацією продукції, робіт, товарів, послуг у балансі підприємства є здійснюваним із урахуванням резерву сумнівних боргів, що визначається одним із можливих методів застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості або застосування коефіцієнта сумнівності.

Резерв сумнівних боргів створюється для відображення реальної картини фінансового стану підприємства в бухгалтерській звітності. Порядок застосування та створення резерву сумнівних боргів є визначуваним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Відповідно до П(С)БО 10, створення резерву сумнівних боргів є необхідним за таких умов:

© Даниленко В. С., Абросімов Е. О., 2017

– товари (продукція, роботи, послуги) реалізуються на умовах подальшої оплати або на умовах товарного (комерційного) кредиту;

– дебіторська заборгованість має бути комерційною, тобто пов'язаною із реалізацією товарів (робіт, послуг) [4].

Такий висновок випливає зі змісту поняття «чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості». За визначенням П(С)БО 10, чистою реалізаційною вартістю дебіторської заборгованості є сума поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, за вирахуванням резерву сумнівних боргів [4].

Однак, існують ситуації, коли резерв сумнівних боргів можна не створювати, зокрема за іншою (некомерційною) дебіторською заборгованістю. Такий висновок випливає з вимог п. 12 П(С)БО 10: поточна дебіторська заборгованість, що не є пов'язаною з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, визнана безнадійною, списується з балансу з відображенням збитків у складі інших операційних витрат. Відтак ця заборгованість за настання терміну безнадійності має бути списана в дебет субрахунку 944, оминаючи рахунок 38 «Резерв сумнівної заборгованості».

Резерв сумнівних боргів можна також не створювати за заборгованістю тих покупців, яким підприємство продає товари, роботи, послуги виключно на умовах передоплати, оскільки при цьому не виникає дебіторської заборгованості як такої. Якщо за торговельними дебіторами в звітному кварталі закривається дебетове сальдо розрахунків, а також на підприємствах роздрібної торгівлі та на підприємствах, які надають послуги, виконують роботи за готівковий розрахунок без відображення дебіторської заборгованості в обліку: роздрібні магазини, підприємства громадського харчування, побутового обслуговування, пошта, резерв сумнівних боргів теж можна не створювати.

Резерв сумнівних боргів можна визначити як розрахункову величину, на яку підприємство планомірно збільшує свої витрати в поточному періоді для достовірного оцінювання дебіторської заборгованості як активу (із відповідним зменшенням її суми в балансі підприємства) й уникнення надалі непередбачених (раптових) збитків від непогашення такої заборгованості боржниками.

У нормативному регулюванні обліку резерву сумнівних боргів є певні прогалини. Так, з одного боку, у П(С)БО 10 нібито йдеться про те, що цей резерв може створюватися щодо будь-яких видів дебіторської заборгованості. З іншого боку, Інструкцією № 291 передбачено, що за дебетом рахунок 38 кореспондує лише з кредитом рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 71 «Інший операційний дохід» [3].

Резерв сумнівних боргів може створюватися і щодо інших видів дебіторської заборгованості та відповідним чином кореспондувати з їх кредитом у разі списання безнадійної заборгованості.

Залишається невизначеним питання: якщо підприємство створює резерв сумнівних боргів за різними видами розрахунків, чи може воно покривати безнадійні борги одного виду за рахунок резерву, створеного для боргів іншого виду? Не зрозуміло, чи слід порівнювати загальну суму резерву сумнівних боргів на дату балансу із загальною сумою дебіторської заборгованості, чи здійснювати дискретне порівняння за окремими їх видами. Вирішувати ці запитання підприємство має у внутрішніх стандартах.

Сумнівна і безнадійна дебіторська заборгованість – це різні види заборгованості, що по-різному визнаються й обліковуються. Розрізняються вони ступенем упевненості щодо неможливості погашення. Сумнівною визнають заборгованість, якщо йдеться лише про ймовірність щодо її непогашення, а безнадійною – якщо підприємство впевнене, що вона не буде погашена боржником. Причиною такої впевненості є закінчення терміну позовної давності, ліквідація боржника тощо.

У П(С)БО 10 запропоновано два методи створення резерву сумнівних боргів: за платоспроможністю окремих дебіторів і на підставі класифікації дебіторської заборгованості [4]. Перший ґрунтується на платоспроможності окремих дебіторів і є простішим. Він має два варіанти: створення резерву сумнівних боргів, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів, на підставі загального розміру дебіторської заборгованості за балансом на кінець звітного року, і виходячи з платоспроможності окремих дебіторів на підставі обсягу реалізації. Із застосуванням обох варіантів можна визначити суми резерву сумнівних боргів за звітний період згідно із принципом відповідності. У першому варіанті це питання розглядають із позицій балансу. Цей варіант є заснованим на твердженні, що частина дебіторської заборгованості не буде сплаченою. Ця частина і має скласти сальдо рахунка 38 наприкінці року. Оскільки витрати за сумнівними боргами є різницею між дійсною сумою рахунка і передбачуваною, цей варіант є узгоджуваним із принципом відповідності [1].

За застосування другого варіанта проблему розглядають з точки зору звіту про фінансові результати. Цей підхід ґрунтується на твердженні: певна частина виручки не буде отримана. Ця частина і стане витратами за рік. Оскільки цей варіант ставить витрати у відповідність із доходами, він є узгоджуваним із правилом відповідності. Однак, цей спосіб визначення резерву сумнівних боргів не залежить від величини поточного сальдо рахунка 38. Частину виручки від реалізації, яку, як передбачається, не буде отримано, додають до поточного кредитового сальдо рахунка 38. Якщо ж рахунок 38 має дебетове сальдо, то його суму також слід додати до передбачуваної

сумнівної заборгованості [5]. В основі другого методу лежить групування сумнівних і (або) безнадійних дебіторів, які значаться в обліку підприємства в розрізі термінів непогашення заборгованості [6].

Підприємство має право застосовувати будь-який із методів і варіантів. Найбільше переваг має другий метод, оскільки, по-перше, він є менш трудомістким, бо резерв сумнівних боргів є створюваним і використовуваним не за кожним дебітором, а за групою або загалом за дебіторами фірми один раз на рік із поквартальним коригуванням. По-друге, який би метод не застосовувався, у примітках до фінансової звітності слід наводити суму поточної комерційної дебіторської заборгованості в розрізі її класифікації за термінами погашення.

Таким чином, було виконано порівняльний аналіз методів створення та методик розрахунку резерву сумнівних боргів, подано визначення резерву сумнівних боргів для цілей обліку, запропоновано власну методику розрахунку резерву сумнівних боргів і послідовність його нарахування. Перспективами подальших досліджень має стати розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо припинення визнання дебіторської заборгованості в обліку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Леонова Ю. А.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: Рута, 2009. 912 с. **2.** Губіна І. Резерв сумнівних боргів: створення та використання. *Бухгалтерія. Право. Податки*. 2007. № 48. С. 68–70. **3.** Кушина О. Резерв сумнівних боргів – суто бухгалтерський інструмент. *Збірник систематизованого законодавства.* 2010. № 9. С. 155–159. **4.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Закон України від 08.10.1999 № 237 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99. **5.** Батищев В., Бакун Ю., Максутов С. Некоторые особенности начисления и учета резерва сомнительных долгов. *Бизнес-Бухгалтерия.* 2001. № 7 (422). С. 40–47. **6.** Боярова О. А., Кузик Н. П. Резерв сумнівних боргів як обачний інструмент впливу на діяльність підприємства. *Облік і фінанси* АПК. 2010. № 4. С. 41–44.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ МЕТОДУ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ

УДК 336.64

Дежнюк Л. Ю.

Магістрант 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано вибір методу нейтралізації фінансових ризиків АК «Харківобленерго» із застосуванням методу аналізу ієрархій. Побудовано декомпозицію задачі ієрархії вибору методу нейтралізації ризику зниження ефективності діяльності підприємства та ризику зменшення суми чистого прибутку підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, фінансовий ризик, методи нейтралізації фінансового ризику, метод аналізу ієрархій.*

Аннотация. *Обоснован выбор метода нейтрализации финансовых рисков АК «Харьковоблэнерго» с применением метода анализа иерархий. Построена декомпозиция задачи иерархии выбора метода нейтрализации риска снижения эффективности деятельности предприятия и риска уменьшения суммы чистой прибыли предприятия.*

© *Дежнюк Л. Ю., 2017*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, финансовый риск, методы нейтрализации финансового риска, метод анализа иерархий.*

Annotation. *The choice of the method of neutralizing the financial risks of JSC «Kharkovoblenergo» based on the hierarchy analysis method is substantiated. The decomposition of the problem of the hierarchy of the method for neutralizing the risk of a decrease in the efficiency of the enterprise's activity and the risk of reducing the amount of the net profit of the enterprise has been constructed.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, financial risk, methods of neutralizing financial risk, method of hierarchy analysis*

Для фінансових ризиків діяльності підприємства характерними є комплексність і багатоаспектність. Вони можуть бути пов'язаними із формуванням фінансових результатів, фінансовим станом, зокрема забезпеченням ліквідності та платоспроможності, фінансовою стійкістю, структурою активів і капіталу, взаємовідносинами із суб'єктами зовнішнього середовища. Суб'єкт господарювання може використовувати комплекс методів нейтралізації або мінімізації негативних наслідків фінансових ризиків. Однак, вибір конкретного методу для окремого підприємства є досить індивідуальним і має враховувати особливості його функціонування. Саме тому актуальним є дослідження питань обґрунтування методів вибору нейтралізації фінансових ризиків на основі економіко-математичних методів.

Метою написання статті є розробка методичного підходу до вибору заходів нейтралізації фінансових ризиків на підприємстві. Дослідження проводиться на підставі даних АК «Харківобленерго».

Для об'єктивно обґрунтованого вибору методу нейтралізації фінансового ризику підприємства пропонується застосування методу аналізу ієрархій (МАІ), розробленого відомим американським математиком Сааті Т. і з успіхом використовуваним для розв'язання багатьох практичних задач на різних рівнях планування [1]. Цей метод набув поширення в зв'язку з такими перевагами, як універсальність стосовно аналізу складних проблем і систем, можливістю врахування експертних оцінок і простотою застосування. Ідея методу полягає в структуризації завдань прийняття рішень шляхом побудови багаторівневої ієрархії, що об'єднує всі компоненти завдання (головна мета, критерії, альтернативи тощо), які потім порівнюють між собою за допомогою спеціально розроблених для цього процедур. У результаті можливим стає отримання кількісних оцінок інтенсивності взаємовпливу елементів ієрархії, на основі яких оцінюють переваги альтернатив щодо головної мети. Для отримання результатів оцінювання в кількісному вираженні застосовують шкалу парних порівнянь [1].

Згідно із результатами побудови портфеля фінансових ризиків АК «Харківобленерго» найбільший вплив на результативність його діяльності мають ризик падіння ефективності діяльності та ризик зменшення суми чистого прибутку підприємства. Тому в роботі пропонується використання методу аналізу ієрархій для вибору заходів щодо нейтралізації саме цих ризиків.

Алгоритм реалізації цього методу подано на рис. 1 [3].

Рис. 1. **Алгоритм використання методу аналізу ієрархій для вибору методу нейтралізації фінансового ризику**

Перший крок реалізації МАІ полягає в декомпозиції та поданні наукового завдання в ієрархічній формі. Для побудови ієрархії необхідно визначити найбільш прийнятний для кожного ризику метод нейтралізації (альтернативи A_1, A_2, A_3, A_4) на основі критеріїв. Пропонується використання таких критеріїв:

– вартість (K_1) – виражені в грошах затрати, що є необхідними для використання методу нейтралізації фінансових ризиків;

– фінансова можливість (K_2) – наявність у підприємства фінансових ресурсів, що є необхідними для використання методу нейтралізації фінансових ризиків;

– час, що є необхідним для реалізації (K_3) – період запровадження до реалізації того чи іншого методу на підприємстві;

– складність реалізації (K_4) – наявність умов для реалізації методу (кваліфікованих фахівців, спеціальних умов тощо).

Після побудови декомпозиції задачі ієрархії визначають пріоритетність критеріїв при виборі альтернатив на основі попарних оцінок суджень.

Система попарних оцінок суджень за методом аналізу ієрархії Сааті Т. надає результат, що може бути поданий у вигляді зворотно-симетричної матриці. Матрицю попарних порівнянь суджень щодо визначення пріоритетності критеріїв при виборі методу нейтралізації фінансових ризиків підприємства подано в табл. 1 [1].

Таблиця 1

Матриця попарних порівнянь важливості критеріїв при виборі методу нейтралізації фінансових ризиків підприємства

	K_1	K_2	K_3	K_4
K_1	1	5	7	9
K_2	1 / 5	1	3	5
K_3	1 / 7	1 / 3	1	3
K_4	1 / 9	1 / 5	1 / 3	1
Σ	1,45	6,53	11,33	18,00

Відповідно до поданої матриці для досягнення мети (вибору методу нейтралізації ризиків) критерій K_1 має суттєву перевагу над критерієм K_2, значну перевагу над K_3 та абсолютну перевагу над K_4. Критерій K_1 є важливішим за K_3, критерій K_2 має суттєву перевагу над K_4.

Результати розрахунку пріоритетності критеріїв вибору методу нейтралізації ризиків підприємства подано в табл. 2 [1].

Таблиця 2

Значення пріоритетності критеріїв при виборі методу нейтралізації фінансових ризиків підприємства

	K_1	K_2	K_3	K_4	W	$W_{норм}$	λ	4,19
K_1	1	7	3	9	4,21	0,65	ІС	0,06
K_2	1 / 7	1	1 / 3	3	1,32	0,20	ОС	0,07
K_3	1 / 3	3	1	5	0,61	0,10		
K_4	1 / 9	1 / 3	1 / 5	1	0,29	0,05		
Σ	1,59	11,33	4,53	18,00	6,44	1,00		

За результатами розрахунків найбільш пріоритетним критерієм при виборі методу нейтралізації фінансових ризиків підприємства є вартість (K_1), оскільки АК «Харківобленерго» має низькі показники рентальності й прибутковості та не може застосовувати методи з високою вартістю.

Алгоритм визначення найбільш ефективного методу нейтралізації ризику із застосуванням методу аналізу ієрархій використаємо для ризику зниження ефективності діяльності підприємства та ризику зменшення суми чистого прибутку підприємства. Декомпозицію та завдання в ієрархічній формі подано на рис. 2 [1].

Розрахунок пріоритетів альтернатив за кожним із критеріїв подано в табл. 3.

Наступним етапом є розрахунок глобального пріоритету альтернатив з урахуванням значущості критеріїв [1]. Найбільш пріоритетну альтернативу визначають множенням матриці пріоритетів альтернатив за кожним критерієм на матрицю пріоритетів критеріїв (рис. 3) [1].

Відтак за результатами оцінки глобальних пріоритетів найкращим методом нейтралізації ризику зменшення ефективності діяльності підприємства та ризику зменшення суми чистого прибутку для підприємства АК «Харківобленерго» є оптимізація структури витрат. Найбільшу частку у витратах АК «Харківобленерго» становлять витрати на оплату праці й амортизація. Оскільки витрати на оплату праці регламентуються нормативними та законодавчими актами, АК «Харківобленерго» доцільно звернути увагу на заходи, що є спрямованими на оптимізацію структури обладнання задля скорочення загальних витрат (рис. 4).

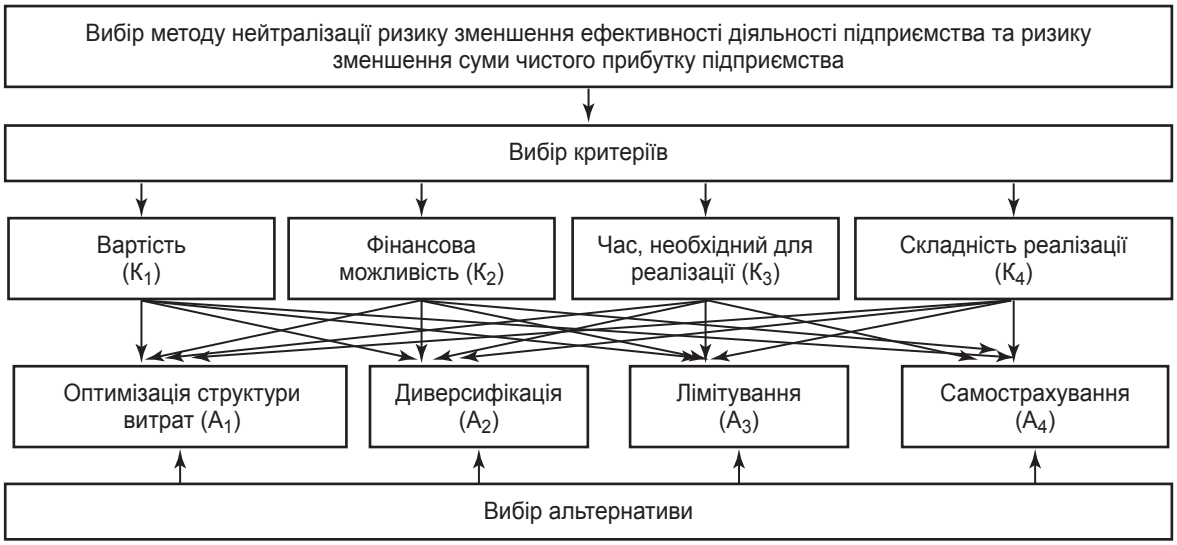

Рис. 2. Декомпозиція задачі ієрархії вибору методу нейтралізації фінансового ризику

Таблиця 3

Значення пріоритетності альтернатив за кожним із критеріїв

K_1	A_1	A_2	A_3	A_4	W	$W_{норм}$		K_2	A_1	A_2	A_3	A_4	W	$W_{норм}$
A_1	1	5	7	9	4,21	0,63		A_1	1	9	7	3	3,71	0,61
A_2	1 / 5	1	5	7	1,63	0,24		A_2	1 / 9	1	1 / 3	1 / 5	0,29	0,05
A_3	1 / 7	1/5	1	3	0,54	0,08		A_3	1 / 7	3	1	1 / 3	0,61	0,10
A_4	1 / 9	1/7	1 / 3	1	0,27	0,04		A_4	1 / 3	5	3	1	1,50	0,24
Σ	1,45	6,34	13,33	20,00	6,65	1,00		Σ	1,59	18,00	11,33	4,53	6,11	1,00
K_3	A_1	A_2	A_3	A_4	W	$W_{норм}$		K_4	A_1	A_2	A_3	A_4	W	$W_{норм}$
A_1	1	3	7	5	3,20	0,56		A_1	1	5	7	9	4,21	0,65
A_2	1 / 3	1	5	3	1,50	0,26		A_2	1 / 5	1	3	5	1,32	0,20
A_3	1 / 7	1 / 5	1	1 / 5	0,27	0,05		A_3	1 / 7	1 / 3	1	3	0,61	0,10
A_4	1 / 5	1 / 3	5	1	0,76	0,13		A_4	1 / 9	1 / 5	1/3	1	0,29	0,05
Σ	1,68	4,53	18,00	9,20	5,73	1,00		Σ	1,45	6,53	11,33	18,00	6,44	1,00

							Значення пріорітету
0,63	0,61	0,56	0,65	×	0,65	=	0,62
0,24	0,05	0,26	0,20		0,20		0,20
0,08	0,10	0,05	0,10		0,10		0,08
0,04	0,24	0,13	0,05		0,05		0,09

Рис. 3. **Розрахунок векторів пріоритетів**

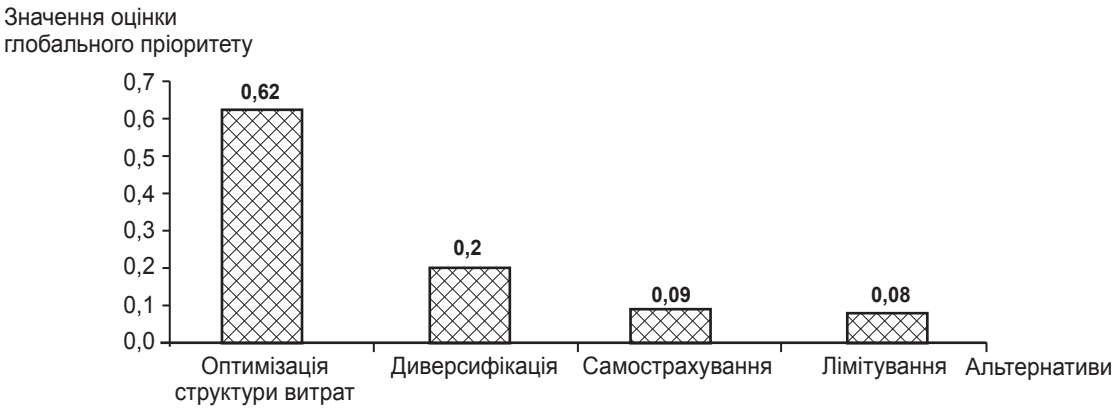

Рис. 4. **Значення оцінки глобального пріоритету методу нейтралізації ризику зменшення ефективності діяльності підприємства та ризику зменшення суми чистого прибутку підприємства**

Для підвищення ефективності використання основних виробничих фондів і зниження витрат на амортизацію на АК «Харківобленерго» доцільними є:

- проведення інвентаризації та реструктуризації обладнання;
- ліквідація або продаж невикористовуваного обладнання;
- ліквідація нерегламентованих пристроїв;
- підвищення надійності й довговічності обладнання;
- удосконалення системи планово-запобіжного ремонту.

Таким чином, застосування методу аналізу ієрархій для обґрунтування методів нейтралізації фінансових ризиків на підприємстві надає можливості враховувати особливості функціонування конкретного суб'єкта господарювання й підвищити якість управлінських рішень у сфері його фінансового менеджменту.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий. М.: Радио и связь, 1989. 316 с. **2.** Писаревський І. М., Стешенко О. Д. Управління ризиками: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2008. 124 с. **3.** Верченко П. І. Багатокритеріальність і динаміка економічного ризику (моделі та методи): монографія. Київ: КНЕУ, 2006. 272 с. **4.** Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 252 с.

ОЦІНЮВАННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ

УДК 336.64

Дежнюк Л. Ю.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Побудовано регресійну модель і таксономічний показник оцінювання рівня фінансового ризику підприємства. Визначено фактори впливу на рівень фінансового ризику АК «Харківобленерго» на основі кореляційно-регресійного аналізу.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, фінансовий ризик, рентабельність, стимулятори, дестимулятори, таксономічний аналіз, оцінювання рівня фінансового ризику, кореляційно-регресійна модель.*

Аннотация. *Построена регрессионная модель и таксономический показатель оценки уровня финансового риска предприятия. Определены факторы влияния на уровень финансового риска АК «Харьковоблэнерго» на основе корреляционно-регрессионного анализа.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, финансовый риск, рентабельность, стимуляторы, дестимуляторы, таксономический анализ, оценка уровня финансового риска, корреляционно-регрессионная модель.*

Annotation. *A regression model and a taxonomic indicator of the enterprise's financial risk assessment have been constructed. The factors of influence on the level of financial risk of AK «Kharkovoblenergo» on the basis of correlation-regression analysis are determined.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, financial risk, profitability, stimulants, destimulators, taxonomic analysis, financial risk assessment, correlation-regression model.*

За умов невизначеного й стрімко змінюваного зовнішнього середовища діяльність будь-якого підприємства промисловості є пов'язаною із ризиком. Високий рівень невизначеності є властивим саме фінансовим ризикам, які потребують спеціальних методів діагностування, особливо за сучасних кризових умов.

Фінансовий ризик є комплексною категорією, що уособлює різні аспекти фінансової діяльності підприємства. Тому для його оцінювання доцільним є застосування методу таксономічного аналізу.

Метою написання статті є виявлення факторів впливу на здійснення оцінювання рівня фінансового ризику підприємства на основі застосування економіко-математичних методів.

Для побудови таксономічного показника доцільно вибрати фінансові коефіцієнти, що є найчастіше вживаними в авторських методиках оцінювання фінансових ризиків підприємства (оцінювання ймовірності банкрутства, платоспроможності та ліквідності тощо). Такими є частка власного оборотного капіталу в загальній сумі активів, рентабельність активів, відношення власного капіталу до позикового, коефіцієнт оборотності активів і коефіцієнт покриття. Вихідні дані розраховуватимемо за результатами фінансової звітності АК «Харківобленерго» [1].

Для оцінювання рівня фінансового ризику використовують алгоритм таксономічного аналізу (рис. 1) [2].

Побудова показника розпочинається з визначення елементів матриці спостережень та їх стандартизації. Після цього здійснюємо диференціацію ознак. За кожною ознакою визначаємо характер і вибираємо відповідні значення для побудови вектора-еталона (максимальне або мінімальне). Усі змінні при цьому поділяють на стимулятори та дестимулятори з урахуванням того, що за наближення таксономічного показника до одиниці рівень ризику зростає (табл. 1) [2].

Результат розрахунку таксономічного показника рівня фінансового ризику підприємства подано в табл. 2.

За розрахунками таксономічного показника фінансового ризику АК «Харківобленерго» бачимо, що рівень фінансового ризику підприємства є непостійним, протягом аналізованого періоду має тенденцію до зниження. Найвищий рівень фінансового ризику в діяльності підприємства спостерігався в 4-му кварталі 2011 р., що є поясненим тим, що в цьому періоді всі досліджувані показники демонстрували досить низькі значення: підприємство мало збитки, рівень ліквідності значно знизився. Однак у 2014–2015 рр. рівень фінансового ризику зменшився, тобто в суб'єкта господарювання спостерігалося зростання частки власного капіталу в загальній сумі капіталу та підвищення ефективності використання активів (рис. 2) [2].

© Дежнюк Л. Ю., 2017

Рис. 1. **Алгоритм використання таксономічного аналізу для оцінювання фінансового ризику**

Таблиця 1

Економічний зміст і розподіл показників фінансового ризику

Показник	Економічний зміст	Характеристика
1. Частка власного оборотного капіталу в загальній сумі активів	Показує питому вагу власного оборотного капіталу в активах підприємства	Дестимулятор
2. Рентабельність активів	Показує, який прибуток приносить кожна вкладена в активи грошова одиниця	Дестимулятор
3. Відношення власного капіталу до позикового	Показує частку власного капіталу в залученому, тобто відображає частину заборгованості, що може бути погашеною за рахунок власного капіталу	Дестимулятор
4. Коефіцієнт оборотності активів	Показує кількість грошових одиниць реалізованого товару, яка відноситься на одиницю активів	Дестимулятор
5. Коефіцієнт покриття	Показує, яка частина короткострокової заборгованості може бути за необхідності погашена негайно за рахунок усіх активів	Дестимулятор

Таблиця 2

Динаміка зміни таксономічного показника рівня фінансового ризику АК «Харківобленерго», 2011–2015 рр.

Період	Таксономічний показник
1	2
1-й квартал 2011 р.	0,70
2-й квартал 2011 р.	0,68
3-й квартал 2011 р.	0,63
4-й квартал 2011 р.	0,84
1-й квартал 2012 р.	0,55
2-й квартал 2012 р.	0,63
3-й квартал 2012 р.	0,60
4-й квартал 2012 р.	0,52
1-й квартал 2013 р.	0,50
2-й квартал 2013 р.	0,62
3-й квартал 2013 р.	0,71
4-й квартал 2013 р.	0,49
1-й квартал 2014 р.	0,51
2-й квартал 2014 р.	0,56
3-й квартал 2014 р.	0,51
4-й квартал 2014 р.	0,49
1-й квартал 2015 р.	0,14

Закінчення табл.2

1	2
2-й квартал 2015 р.	0,50
3-й квартал 2015 р.	0,39
4-й квартал 2015 р.	0,50

Для вибору ефективного інструментарію зниження та нейтралізації фінансового ризику суб'єкта господарювання потрібно визначити, які фактори найбільше впливають на рівень фінансового ризику. Для цього пропонуємо скористатися методом кореляційно-регресійного аналізу [3].

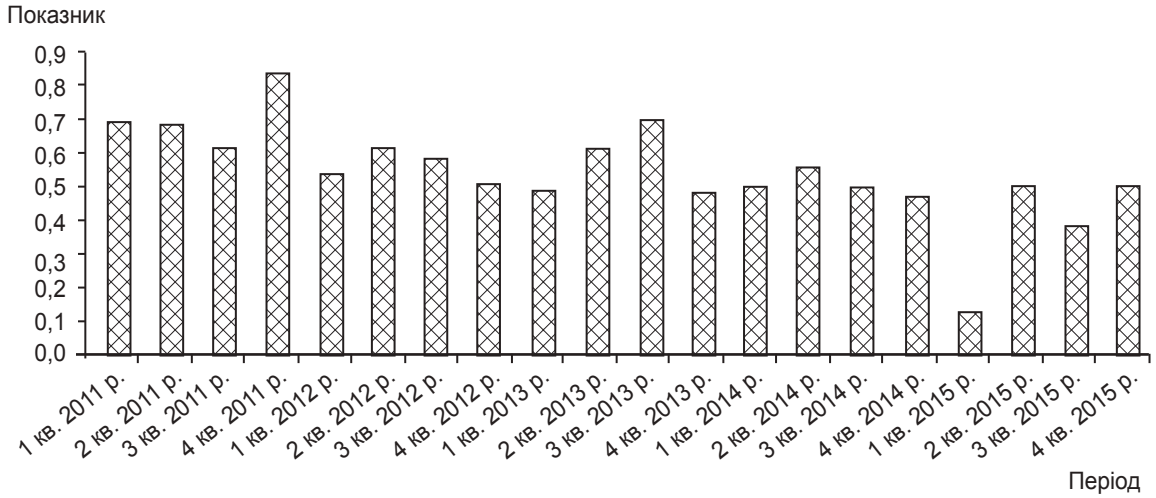

Рис. 2. **Динаміка зміни таксономічного показника рівня фінансового ризику АК «Харківобленерго», 2011–2015 рр.**

Регресійним аналізом називають метод статистичного аналізу залежності випадкової величини Y від змінних X_j, які в регресійному аналізі розглядають як невипадкові величини, незалежно від істинного закону розподілу Xj [4]. Цей метод реалізується на основі використання програмного забезпечення STATISTICA. Як незалежний показник Y розглядатимемо таксономічний показник рівня фінансового ризику підприємства. Залежними показниками X є частка власного оборотного капіталу в загальній сумі активів (X_1), рентабельність активів (X_2), відношення власного капіталу до позикового (X_3), коефіцієнт оборотності активів (X_4) та коефіцієнт покриття (X_5).

Проведемо побудову кореляційно-регресійної моделі. За результатами проведених розрахунків можна зробити висновок, що параметр X_1 має незначний вплив на рівень фінансового ризику АК «Харківобленерго». Тому побудуємо модель без цього параметра шляхом виключення незначущого фактора. Для цього в системі STATISTICA передбачено метод Forward stepwise – метод покрокової регресії вперед (метод підключень), результати якої подано на рис. 3.

Regression Summary for Dependent Variable: Y (Spreadsheet3)
R= ,98504007 RI= ,97030393 Adjusted RI= ,96238498
F(4,15)=122,53 p<,00000 Std.Error of estimate: ,02747

N=20	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(15)	p-value
Intercept			1,35543	0,045031	30,0997	0,000000
X5	-0,517316	0,051588	-0,21810	0,021749	-10,0279	0,000000
X4	-0,429910	0,051099	-0,88972	0,105752	-8,4132	0,000000
X2	-0,311063	0,050021	-1,23265	0,198221	-6,2186	0,000016
X3	-0,298567	0,052543	-0,02478	0,004360	-5,6824	0,000043

Рис. 3. **Параметри побудованої моделі**

Проведений аналіз дозволяє побудувати рівняння:

$$Y = 1{,}355 - 0{,}218 \times X_5 - 0{,}889 \times X_4 - 1{,}232 \times X_2 - 0{,}024 \times X_3. \quad (1)$$

За побудованим рівнянням можна зробити висновок, що найбільший вплив на рівень фінансового ризику АК «Харківобленерго» має рентабельність активів. Це є пов'язаним із тим, що суб'єкт господарювання має низький рівень прибутковості та рентабельності, що підвищує рівень фінансового ризику підприємства. Значний вплив мають коефіцієнти покриття й оборотності активів. Незначний вплив має відношення власного капіталу до позикового, оскільки АК «Харківобленерго» має високу частку власного капіталу в загальній сумі капіталу. Усі параметри рівняння є від'ємними, що свідчить про обернено пропорційну залежність. Тобто за зростання показників, а саме рентабельності активів, коефіцієнта покриття й оборотності активів, рівень фінансового ризику зменшуватиметься. І навпаки, зниження цих параметрів зумовлюватиме зростання фінансового ризику АК «Харківобленерго».

Таким чином, у роботі було запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня фінансового ризику АК «Харківобленерго» із застосуванням методу таксономії. Визначені на основі кореляційно-регресійного аналізу фактори впливу на фінансовий ризик підприємства можуть бути орієнтиром для визначення методів мінімізації та нейтралізації ризиків, що стане суттєвим підґрунтям для розробки практичних рекомендацій щодо зниження рівня фінансового ризику підприємства в цілому та формування фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Загальнодоступна база даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів // Офіційний сайт Загальнодоступної база даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів. URL: http://stockmarket.gov.ua. **2.** Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа. М.: Статистика, 1980. 151 с. **3.** Партин Г., Бурба О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20 (9). С. 215–220. **4.** Поляков А. В. Система управління ризиками (види, класифікація, рівень ризиків). *Економіка і управління.* 2008. № 6. С. 118–121.

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В КИТАЇ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 657

Демченко К. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто актуальні проблеми розвитку бухгалтерського обліку в Китаї. Досліджено історичні аспекти зародження облікової професії та особливості китайської системи подвійного запису «Ворота Дракона». Зроблено висновки про особливості сучасного бухгалтерського обліку в Китаї та його наближення до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, історія бухгалтерського обліку, реформи, регулювання обліку та звітності, Міжнародні стандарти фінансової звітності.*

Аннотация. *Рассмотрены актуальные проблемы развития бухгалтерского учета в Китае. Исследованы исторические аспекты зарождения учетной профессии и особенности китайской системы двойной записи «Ворота Дракона». Сделаны выводы об особенностях современного бухгалтерского учета в Китае и его приближении к требованиям Международных стандартов финансовой отчетности.*

© Демченко К. О., 2017

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, история бухгалтерского учета, реформы, регулирование учета и отчетности, Международные стандарты финансовой отчетности.*

Annotation. *Topical problems of development of accounting in China are considered. The historical aspects of the origin of the accounting profession and features of the Chinese double entry system «Dragon Gate» are explored. Conclusions are made about the features of modern accounting in China and its approach to the requirements of International Financial Reporting Standards.*

Keywords: *accounting, history of accounting, reform, accounting and reporting regulation, International Financial Reporting Standards.*

Протягом останніх років Китай стрімко ввірвався до когорти світових лідерів у сфері економіки та нових технологій. Дешеві людські ресурси, великий виробничий і науково-технічний потенціал зробили Китай надзвичайно привабливим об'єктом для міжнародних інвесторів. Останніх не відлякує навіть дивне поєднання елементів ринкової економіки та комуністичної ідеології, яка досі зберігається у Китаї. За даними Міністерства торгівлі Китаю, у 2013 р. прямі іноземні інвестиції в китайську економіку досягли рекордної позначки – 117,6 млрд дол.

Для забезпечення потреб іноземних інвесторів у повній та об'єктивній інформації ще на початку 1990-х рр. уряд Китаю ініціював реформування власної системи бухгалтерського обліку. Через 15 років реформ (у 2007 р.) усі китайські компанії, зареєстровані на біржі, були зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із новими національними стандартами (Chinese Accounting Standards, CAS).

Протягом останніх десятиліть у Китаї фактично співіснують два різні світи – сучасний світ конкуренції та великого бізнесу й застаріла комуністична система, у межах якої ідеологічні настанови і правила є важливішими, ніж економічна доцільність. Конфлікт цих двох світів значною мірою віддзеркалюється у проблемах розвитку бухгалтерської професії, яка має у Китаї глибоке та самобутнє коріння.

Хоча перші згадки про бухгалтерський облік у Китаї відносять до 3 500 р. до н. е. або навіть до 4 000 р. до н. е., нині збереглося небагато письмових джерел, які висвітлюють його ранню історію. Це є пояснюваним тим, що навчання бухгалтерській професії з найдавніших часів аж до кінця XIX ст. здійснювалося традиційним і досить архаїчним способом: майстер (вчитель) навчав своїх учнів, передаючи їм свої знання та досвід. Протягом сотень років бухгалтер залишався малозначущою фігурою, що належала до найнижчого соціального класу [1].

Це призводило до того, що бухгалтерами ставали переважно люди незнатного походження й небагаті. Відомо, що молодий Конфуцій, працюючи комірником, писав у своїх листах, що серед його обов'язків і бухгалтерська робота: виписування й облік квитанцій, ведення рахунків і контроль за своєчасністю здійснення оплати. Пізніше в деяких своїх настановах Конфуцій згадував важливість обліку як джерела історичної пам'яті.

Разом із тим ще в епоху правління династії Чжоу (1122–256 рр. до н. е.) у Китаї сформувалася досить розвинена на той час система державного рахівництва. Китайський облік формувався під впливом економічних, географічних, природних, ментальних та інших факторів [2].

Уже тоді на практиці використовувалися деякі принципи та методи обліку й контролю, що є застосовуваними донині (резервні фонди, періодичний контроль і звітність, незалежність державного ревізора-аудитора від особи, яка перевіряється, тощо).

У останні роки династії Мін (1368–1644 рр.) у Китаї було розроблено своєрідну систему подвійного запису, що відома як «Ворота Дракона» [3]. Тоді ж з'явилося поняття «рахунок», сформувалася стандартна схема відображення господарських операцій на бухгалтерських рахунках.

У системі «Ворота Дракона» всі операції були згруповані та реєструвалися на чотирьох рахунках: «Отримано», «Сплачено», «Наявність» і «Володіння». Доходи записували на рахунок «Отримано», витрати – на рахунок «Сплачено». Зростання активів і зменшення зобов'язань реєстрували на рахунку «Наявність», а операції, пов'язані із зменшенням активів і збільшенням зобов'язань, фіксували на рахунку «Володіння». Операції, пов'язані із рахунками «Отримано» та «Наявність», розташовувалися у верхній частині бухгалтерської книги під назвою «Прихід», а рахунки «Сплачено» та «Володіння» – у нижній частині бухгалтерської книги під назвою «Витрати».

Принцип подвійного запису передбачав, щоб суми записів, відображених у верхній і нижній частинах бухгалтерської книги, були адекватними (рівними). На дату складання бухгалтерського звіту виводилися підсумки за кожним із чотирьох рахунків системи «Ворота Дракона», після чого здійснювалася перевірка із застосуванням рівняння балансової ув'язки:

Отримано – Сплачено = Наявність – Володіння.

Балансовий метод розрахунку прибутку за рік у системі «Ворота Дракона» отримав назву «улаштування». Із часом на основі «Воріт Дракона» було розроблено складнішу систему обліку, що отримала назву «Чотири ноги». Цією новою системою було передбачено складання певного аналогу звіту про прибутки та збитки (Cai Xian Jie Ce), у якому всі доходи розташовувалися у верхній частині, а витрати, втрати та податки – у нижній. Прибуток

являв собою перевищення загальної суми доходів, зафіксованої у верхній частині звіту, над загальною сумою записів у його нижній частині. Відповідно збиток виникав, якщо загальна сума витрат, втрат і податків перевищувала сукупні доходи.

Система «Чотири ноги» не обмежувалася складанням звіту про прибутки та збитки. Як і в європейських країнах, у Китаї існував еквівалент балансового звіту (*Cun Chu Jie Ce*) [4]. У ньому капітал і зобов'язання записували у верхній частині, а активи – у нижній. Прибуток, який брали зі звіту про прибутки та збитки, фіксувався у верхній частині китайського балансу, а збитки – у нижній частині. Верхня частина балансу мала назву *Tian Fan* («Небо»),а нижня – *Di Fan* («Земля»). Процес балансування двох частин мав назву *Tian Di He* («Урівноваження Неба і Землі»).

Системи «Ворота Дракона» і «Чотири ноги» застосовували передусім імператорські та феодальні господарства, що відбувалося майже без змін протягом століть. Сучасна система бухгалтерського обліку почала формуватися в Китаї лише у другій половині XIX ст., після перетворення цієї величезної держави на напівколонію провідних європейських країн (Великої Британії та Франції). Одночасно з припливом капіталу та нових технологій у Китай було завезено європейські методи бухгалтерського обліку. Їх почали викладати в китайських університетах, хоча ці спроби часто переривалися численними зовнішніми й внутрішніми конфліктами аж до 1949 р., коли було створено Китайську Народну Республіку (КНР).

Початок законотворчої активності в сфері бухгалтерського обліку в Китаї було закладено публікацією в 1914 р. першої частини закону «Про бухгалтерський облік». У наступні роки було видано інші положення, що регламентували сферу обліку та звітності. У другій половині XX ст. система бухгалтерського обліку в КНР формувалася виключно під впливом комуністичної ідеології та потреб планової економіки. Діяльність з регламентування бухгалтерського обліку була централізована та передана під контроль Міністерства фінансів Китаю, яке з 1951 р. мало виключне право розробляти форми обліку та звітності для державних підприємств [4]. До середини 1970-х рр. на облік звертали мало уваги, через що він зазнав не кращих часів. Показовим є те, що за часів «культурної революції» (1966–1976 рр.) навіть подвійний запис вважали «ворожим» капіталістичним методом.

Серйозний поворот намітився лише в другій половині 1970-х рр. Політика «відчинених дверей», проголошена китайським урядом в 1976 р., дозволила бухгалтерській професії набути визнання в суспільстві й посісти гідне місце в економіці, науці й освіті. Так, у 1980-х рр. Міністерство фінансів Китаю розробило кілька нормативних документів для регулювання діяльності спільних підприємств, які було адаптовано до вимог міжнародної практики бухгалтерського обліку.

У 1992 р. Міністерство фінансів затвердило Інструкції з бухгалтерського обліку для приватних підприємств і підприємств з іноземними інвестиціями, які фактично стали основою майбутніх стандартів бухгалтерського обліку. У цьому ж році внаслідок швидкого зростання ринку цінних паперів Китаю було розроблено Систему бухгалтерського обліку для закритих акціонерних товариств, яка пом'якшила наявні протиріччя.

Поява цих документів стала важливою подією в сфері регулювання бухгалтерського обліку в Китаї. Ними було запроваджено нові правила обліку й елементи фінансової звітності, які в багатьох аспектах відповідали міжнародній практиці. Але збереглися і відмінності, у тому числі стосовно сумнівної заборгованості, правил списання зношеного обладнання, розкриття інформації про фінансовий стан і подання щорічної звітності.

Нині в Китаї триває процес урегулювання законодавчої бази та приведення облікової діяльності у відповідність із міжнародною практикою й очікуваннями іноземних інвесторів. Але цей процес певною мірою гальмується наявністю складних протиріч між економічним лідерством і соціалістичною формою державного устрою Китаю, що не дозволяє цій країні посісти чільні позиції в сфері обліку та звітності.

Специфічні риси бухгалтерського обліку в Китаї були сформовані протягом десятиліть під сильним впливом політичних, економічних та соціокультурних факторів. Конфуціанська доктрина підштовхувала людей дотримуватися правил і вчила відповідальності. Політична ідеологія змушувала більше дбати про збереження соціалістичної власності, ніж про прибуток. Китайський шлях реформування бухгалтерського обліку – це симбіоз міжнародних стандартів і місцевих особливостей, що є пов'язаними із домінуванням комуністичної партії в політичному та економічному житті країни.

Проведене дослідження дає підстави припустити, що предметом подальшого наукового розгляду стане вивчення характеру та глибини китайських реформ у сфері бухгалтерського обліку й контролю в майбутньому, оскільки стрімке падіння індексів на фондових біржах Китаю (у так званий «чорний понеділок», 24 серпня 2015 р., індекси впали на рекордні 8,5 %) може стати першим кроком до затяжної економічної рецесії і, як наслідок, зростання обережності інвесторів і міжнародних партнерів. Цим зумовлено появу нових вимог до прозорості й інформативності фінансової звітності китайських компаній, а також якості законодавчого та нормативного регулювання в цій сфері.

Науковий керівник – викладач Чухлебова Т. О.

Література: 1. Поленова С. Н., Татаров К. Ю. Природа регулирования бухгалтерского учета в Китае. *Аудит и финансовый анализ.* 2009. № 6. С. 82–92. **2.** Сейдахметова Ф. С., Жуматаева Б. А. Развитие учетной системы в Китайской Народной Республике. *Экономика и управление: проблемы, решения*. 2012. № 8. С. 72–78. **3.** Власова И. А., Тарасова М. Е. Особенности организации бухгалтерского учета в Китае. URL: http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/7_86608.doc.htm. **4.** Якимов М. Бухгалтерский учет в Китае // Asiainspector. URL: https://asiainspector.ru/blog/buhgalterskiy-uchet-v-kitae.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

УДК 346.7:351.77

Дерюжко В. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано роль, значення і зміст правового регулювання ліцензування медичної практики в Україні. Основну увагу акцентовано на проблемах, що виникають у сфері ліцензування на різних етапах його проведення. Розглянуто особливості ліцензування медичної практики в Україні.*

Ключові слова: *підприємство, організація, підприємець, підприємницька діяльність, фізична особа – підприємець, медична практика, кадрова політика, ліцензування, державний контроль.*

Аннотация. *Проанализирована роль, значение и содержание правового регулирования лицензирования медицинской практики в Украине. Основное внимание акцентировано на проблемах, возникающих в сфере лицензирования на различных этапах его проведения. Рассмотрены особенности лицензирования медицинской практики в Украине.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, предприниматель, предпринимательская деятельность, физическое лицо – предприниматель, медицинская практика, кадровая политика, лицензирование, государственный контроль.*

Annotation. *The role, meaning and content of legal regulation of licensing of medical practice in Ukraine is analyzed. The main attention is focused on the problems that arise in the sphere of licensing at various stages of its conduct. Features of licensing of medical practice in Ukraine are considered.*

Keywords: *enterprise, organization, entrepreneur, entrepreneurial activity, individual – entrepreneur, medical practice, personnel policy, licensing, state control.*

Нині в Україні питання контролю держави за діяльністю господарюючих суб'єктів є надзвичайно важливим, оскільки чимало видів підприємницької діяльності підлягає ліцензуванню. З одного боку, відбувається впорядкування й полегшення створення та діяльності підприємців (зникає створення фірм-одноденок). З іншого боку, держава прагне отримувати дохід для себе та захистити свої права, монополії на найбільш пріоритетні види діяльності. Слід розібратися в проблемах, які виникають при ліцензуванні медичної діяльності, і визначити підходи до ліцензування медичного бізнесу в Україні.

Метою написання статті є дослідження проблем регулювання ліцензування як форми державного контролю на прикладі медичної діяльності. Предметом дослідження є нормативно-правові акти, що регламентують загальні та спеціальні питання ліцензування медичної діяльності.

© Дерюжко В. О., 2017

Ліцензування медичної практики є предметом дослідження багатьох наукових дисциплін: адміністративного права, організації охорони здоров'я, державного управління тощо. Цьому питанню приділяли увагу Аніщенко Е. А., Лакунін К. Ю., Муравйова М. Р., Підгорна Л. М., Рубанов Н. А., Стеценко С. Г. та ін.

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначає ліцензування як видачу, переоформлення й анулювання ліцензії, видачу дублікатів ліцензії, ведення ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів, контроль за виконанням ліцензіатами ліцензійних умов, видачу розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов [1]. Ліцензія є формою державного регулювання галузевого розподілу ресурсів, територіального розміщення виробництва, валютних надходжень тощо. Безпосереднє ліцензування певних видів господарської діяльності є здійснюваним органом ліцензування. У ст. 2 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначено, що ним може бути як орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, так і спеціально вповноважений виконавчий орган на місцях.

У системі ліцензування розрізняють два об'єкти:

- господарська діяльність, що має тривалий характер і необмежена кількісними показниками;
- окремі однократні господарські дії, що мають кількісні ознаки.

На підставі Закону України «Про ліцензування видів господарськоі діяльності» галузеві відомства розробляють спеціальні технології ліцензування, що враховують особливості діяльності в цій сфері народного господарства [1]. В Україні державний контроль у сфері охорони здоров'я є здійснюваним у кількох формах: ліцензування медичної практики, акредитації закладів охорони здоров'я, сертифікація закладів охорони здоров'я, атестація фахівців тощо [2].

Основи ліцензування медичної практики як форми державного контролю визначено в Законах України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та в Наказі Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ України) «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» [1; 3; 4].

Розглянемо окремі принципи стосовно ведення медичної практики.

1. Забезпечення можливості громадського контролю та нагляду в галузі охорони здоров'я відповідно до ст. 7, 24 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

2. Забезпечення єдиних вимог – матеріально-технічних, кадрових, спеціальних – для всіх суб'єктів, які мають намір займатися медичною практикою. Їх викладено в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності» і в Законі України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики».

3. Централізація функцій з ліцензування: Міністерство охорони здоров'я України є єдиним органом, який видає ліцензії на медичну практику, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку органів ліцензування».

Відповідно до ст. 17 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», здійснення господарської діяльності в галузі охорони здоров'я дозволено тільки за наявності ліцензії [3]. Для фізичних осіб – підприємців (далі – ФОП) отримання ліцензії ускладнилося. Нині це можливо тільки за тими медичними спеціальностями, на які особисто у ФОП є відповідні освітні та кваліфікаційні документи. Усі вимоги до документів для отримання ліцензії на медичну практику, установлені Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку документів, які додаються до заяви про видачу Ліцензії для окрема увазі господарської діяльності», повністю й дослівно відтворено в наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» [4].

Організаційні, кваліфікаційні та спеціальні вимоги викладено в наказі Міністерство охорони здоров'я України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» [4]. Організаційні вимоги передбачають дотримання переліку нормативно-правових актів, наявність приміщень, що відповідають установленим санітарним і протипожежним нормам, наявність відповідного медичного обладнання та кваліфікованих штатних медичних працівників. Кваліфікаційні вимоги передбачають наявність у медичного персоналу документів про освіту та кваліфікацію державного зразка. Згідно з останньою редакцією ліцензійних умов лікар – ФОП має право наймати на роботу інших лікарів за заявленою спеціальністю тільки за наявності вищої кваліфікаційної категорії.

Державні або комунальні установи, матеріально-технічний стан яких не відповідає чинним санітарним нормам, все одно займаються медичною діяльністю. Але відмовити їм неможливо, оскільки це суперечить ст. 49 Конституції України й означає скорочення кількості державних установ охорони здоров'я. І не тільки ст. 49, але і ст. 42, згідно з якою держава забезпечує захист конкуренції в підприємницькій діяльності. У процесі ліцензування порушуються встановлені державою принципи: забезпечення рівності прав, законних інтересів усіх суб'єктів

господарювання та заборона використання ліцензування для обмеження конкуренції. Приватні та державні установи охорони здоров'я не мають рівних можливостей для отримання ліцензії.

Що стосується кадрової політики, то тут необхідні відомості про стаж роботи лікарів за останні п'ять років, із зазначенням причин усіх звільнень і переводів. Це є свідченням сумнівів МОЗ в тому, що головні лікарі медичних установ і місцевих управлінь охорони здоров'я здатні самостійно формувати кадровий склад лікувально-профілактичних установ. Власне, це є спробою держави тотально контролювати всю медичну галузь. До того ж не визначено базовий рівень освіти та кваліфікації медперсоналу, але визначено для головного лікаря, про що йдеться в Додатку 3 Ліцензійних умов.

У веденні медичного бізнесу в Україні дерегуляція проявляється хіба що в зменшенні кількості та збільшенні термінів ліцензійних документів. Але тим не менш, у кого термін дії ліцензії закінчився на кінець 2010 р., мають її переоформити, оскільки автоматично вона не продовжується. Ще один неприємний момент полягає в тому, що раніше подача документів могла здійснюватися на місцях, а нині це має відбуватися тільки в Єдиному дозвільному центрі. Також збільшився термін надання висновків санітарно-епідеміологічної станції з двох-трьох днів до двох-трьох тижнів. Це, безумовно, плюс, але одразу виник і мінус – завелика кількість документів.

Проведене дослідження надає можливості стверджувати, що потрібна децентралізація функцій ліцензійного контролю, делегування частини місцевим органам влади. Децентралізація управлінських функцій на користь місцевих громад в Україні сприяла б децентралізації фінансових потоків у галузі охорони здоров'я та направлення їх у обласні та районні лікарні.

Недоліками створеного державою механізму ліцензування медичної практики як форми державного контролю є неузгодженість нормативно-правової бази ліцензування медичної практики з Конституцією, надмірна централізація, регламентація та бюрократизація процедури ліцензування, незабезпечення єдиних вимог до державних і приватних закладів охорони здоров'я, незабезпечення можливостей для громадського контролю.

Для усунення недоліків слід скоротити перелік відомостей, що надаються заявником до МОЗ України; спростити порядок отримання ліцензії для приватних осіб (кабінетів); делегувати повноваження з ліцензування медичної практики місцевим органам охорони здоров'я та залучити до цього процесу громадські організації; запровадити заявний принцип ліцензування щодо спрощення процедури видачі ліцензії та суворо контролювати виконання ліцензійних умов – якість надаваної ліцензіатом медичної допомоги.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Про ліцензування певних видів господарськоі діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-19. **2.** Антонов С. В. Якість медичного обслуговування: актуальні організаційні та правові аспекти. *Управління закладом охорони здоров'я.* 2009. № 3. С.15–18. **3.** Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12. **4.** Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: Закон України від 02.03.2016 № 285 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ БАНКІВ

УДК 339.942

Дзюба А. В.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні особливості діяльності офшорних банків. Досліджено переваги та недоліки офшорного механізму. Обґрунтовано необхідність нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів, які здійснюють валютні операції. Запропоновано заходи боротьби з незаконними фінансовими операціями та відмиванням грошей.*

Ключові слова: *економіка, тіньова економіка, відмивання грошей, банк, офшорний банк, офшорний механізм, валютні операції, нормативно-правове регулювання.*

Аннотация. *Рассмотрены основные особенности деятельности оффшорных банков. Исследованы преимущества и недостатки оффшорного механизма. Обоснована необходимость нормативно-правового регулирования деятельности субъектов, осуществляющих валютные операции. Предложены меры борьбы с незаконными финансовыми операциями и отмыванием денег.*

Ключевые слова: *экономика, теневая экономика, отмывание денег, банк, оффшорный банк, оффшорный механизм, валютные операции, нормативно-правовое регулирование.*

Annotation. *The main features of the offshore banks' activity are considered. The advantages and disadvantages of an offshore mechanism are explored. The necessity of normative and legal regulation of the activities of entities that carry out currency operations is substantiated. Proposed measures to combat illegal financial transactions and money laundering.*

Keywords: *economy, shadow economy, money laundering, bank, offshore bank, offshore mechanism, currency transactions, regulatory legal regulation.*

Зміна суспільних відносин в Україні потребує негайних змін у законодавчій системі щодо нормативного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють ефективне функціонування, зовнішньоекономічну діяльність із застосуванням офшорних зон. Відсутність чіткого регулювання діяльності суб'єктів господарювання в офшорних зонах призводить до того, що в більшості випадків такі зони використовують для уникнення оподаткування в Україні та відмивання українських капіталів, що виводяться за межі країни на рахунки іноземних банків через офшорні зони. Цьому також сприяють недоліки в сфері валютного контролю.

Дослідженням особливостей діяльності офшорних банків займалися Абуова І., Ворнавський Н., Худолей С., Галкін І., Сіваченко І., Чуніхіна Л. та ін. Але, незважаючи на чисельність наукових досліджень, детальний розгляд діяльності офшорних банків саме з правової точки зору залишається актуальним.

Нині серед підприємців світу зростає обіг капіталу, що переводиться через офшорні зони. Свідченням цього є те, що майже половина світового руху капіталів у прямій і позиковій формах проходять через офшорні компанії. Така тенденція негативно впливає на формування бюджету країни: не сплачуються більшість податків, виникають проблеми щодо дестабілізації курсової вартості національної валюти. Згідно із чинним законодавством, країни, де знаходяться класичні офшорні зони, дозволяють користуватися безліччю пільг (преференцій), що надає можливості налагодити успішну схему роботи без необхідності сплати податків або їх зменшення до мінімуму, що становитиме досить символічну суму. Крім того, для українських підприємців інтерес до офшорних зон підсилюється через досить важливі нині обставини – нестабільність фінансових інститутів України (у тому числі надмірне податкове навантаження, особливо за умов постійних змін чинного законодавства) та високий ступінь ризику [5].

Також недосконалими є частини законодавства, що безпосередньо регламентують підприємницьку діяльність, зокрема імпорт та експорт товарів, рефінансування тощо. Такі суб'єкти господарювання при здійсненні розрахунків і зберіганні коштів переважно мають ділові стосунки з офшорними банками, які надають більше гарантій щодо конфіденційності інформації за сучасних нестабільних політичних та економічних умов. Незважаючи на те, що при реєстрації компанії не можна оминути надання певних даних про бенефіціара, ці дані зберігатимуться у реєстратора. Отримати їх можна лише у межах судової процедури в разі порушення міжнародного законодавства. Ці банки здійснюють операції без будь-яких обмежень у національних валютах із урахуванням

© Дзюба А. В., 2017

котирувань відповідно до кон'юнктури міжнародного валютного ринку. При цьому із кожним своїм клієнтом будь-який офшорний банк підписує договір про конфіденційність [5].

Деякі науковці офшорними зонами в Україні називають спеціальні (вільні) економічні зони (ВЕЗ), що розглядаються як один із важливих інструментів, за допомогою яких досягається відкритість економіки нашої держави зовнішньому світу й стимулюється міжнародне економічне співробітництво через залучення іноземних інвестицій. Правовий режим вільних економічних зон в Україні є визначуваним Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 р. [8].

Вважаємо, що це твердження науковців є помилковим, оскільки існують відмінності, що не дозволяють порівнювати ці поняття. Головна відмінність вільних економічних зон від офшорних полягає в тому, що зареєстровані в них підприємства не мають права здійснювати будь-яку виробничу діяльність. Згідно із чинним законодавством на території вільної економічної зони конкретизується, до якого виду діяльності стосується надання пільг, чого не існує в офшорних зонах. Зареєстровані на території вільної економічної зони компанії реалізують свою діяльність на цій території, а підприємства, що є зареєстрованими в офшорах, – в інших регіонах. За роботу в офшорній зоні компанія сплачує фіксований внесок, незалежно від результатів своєї діяльності, тобто єдиний податок, що діє на всій території офшорної зони. У разі діяльності у вільній економічній зоні компанія сплачує податки відповідно до своєї системи оподаткування, навіть якщо вона є спрощеною чи пільговою. Слід зауважити, що порівняно із вільною економічною зоною процес створення компанії в офшорах є спрощеним, а рівень конфіденційності – набагато вищим [6].

У більшості держав світу виключно високі вимоги до ділової репутації та капіталу банків. За таких умов реєстрація офшорного банку може стати єдиною можливістю заснувати за кордоном підприємство такого типу. Наші підприємці та олігархічна верхівка, звісно, використовують усі переваги, які надаються учасникам [7].

Схеми легального та нелегального ухилення від оподаткування є складовими тіньової економіки, із якою борються всі країни світу. Негативними сторонами наявності офшорних територій у глобальній економіці є недобросовісна податкова конкуренція, створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку із можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних, і створення умов для відтоку капіталів з інших країн [7].

Неважко здогадатися, що, окрім легальної мети, досить часто до послуг офшорних банків звертаються задля задоволення певних нелегальних цілей, зокрема для приховування податкових злочинів. За даними ФБР США, банківська система Каймановых островів існує виключно в цілях ухилення від сплати податків, відмивання та легалізації капіталів, отриманих злочинним шляхом, у зв'язку із чим було порушено справу про незаконний обіг капіталу. Завдяки розслідуванню вдалося повернути до американської скарбниці понад 50 млн дол. несплачених податків і штрафів [2].

Також офшори використовують для маскування злочинних банківських установ під респектабельні банки. Зарубіжні офшорні банки зазвичай мають славнозвісні імена типу Gulf International Bank Ltd., Republic International Bank Ltd., Gibraltar Overseas Bank Ltd. Ці банки навмисно використовують такі назви, чим уводять в оману. З цією ж метою злочинці засновують офшорні корпорації, які використовують слова «bank», «banque», «banco», «banka», «Bancorp» у назвах [7].

Створення офшорних банків із представницьким офісом може слугувати приховуванню дійсних організаторів і виконавців фінансових злочинів. Офшорний банк, як правило, не має офіса в країні реєстрації. За умови виникнення питань з боку влади немає жодних доказів, що зареєстрована офшорна фірма займається саме банківською діяльністю.

Слід зазначити, що офшорні банки відіграють не лише позитивну роль для розвитку держави розташування, але й негативну, особливо для країн із слабкою економікою та корумпованістю, оскільки сприяють відтоку капіталу, що негативно впливає на економіку держави.

Аналіз стану боротьби з негативними явищами в кредитно-фінансовій і банківській сферах засвідчує, що тіньова економіка постійно вдосконалює шляхи та методи махінацій із фінансовими ресурсами. Це, звичайно, негативно впливає на стан вітчизняної банківської системи, економіки в цілому й на економічну безпеку держави. Зрозуміло, що вивезені кошти при цьому залишаються в офшорних зонах, підтримуючи економічну стабільність інших країн.

Сучасна банківська система України не може гарантувати безпеки всіх активів, які перебувають у країні, оскільки зберігати гроші в країні за недосконалого законодавства, політично й економічно нестабільної ситуації, а відтак і нестабільної економіки потенційно небезпечно. Сучасна ситуація в країні змушує постійно замислюватися про всі можливі варіанти відкриття іноземного рахунка в інших країнах світу для забезпечення захисту власного капіталу.

Зважаючи на низьку якість чинного законодавства щодо регулювання діяльності офшорних зон держава має розробити низку заходів, спрямованих на усунення недоліків законодавства:

– розробити дієві механізми, що є спрямованими на усунення податкових та інших навантажень щодо офшорних зон;

– прийняти відповідний закон, що впорядкує та врегулює відносини щодо використання резидентами іноземних компаній та організацій офшорних зон (для цього передбачити в законі щорічний звіт таких компаній перед податковими органами);

– постійно контролювати діяльність компаній, діяльність яких є спрямованою на експорт капіталів і відмивання грошей;

– істотно посилити кримінальну відповідальність за економічні злочини [7].

Усі ці заходи мають бути впроваджені негайно, оскільки на сучасному етапі на офшорні банки та компанії припадає досить великий відсоток усіх фінансових обігів.

Законодавством має бути передбачено застосування більш жорстких заходів щодо моніторингу та контролю офшорного фінансового сектора, запровадження проти країн і компаній спеціальних штрафів і серйозних санкцій у разі порушення встановлених правових норм щодо боротьби із незаконними фінансовими операціями, які є пов'язаними з відмиванням грошей і кримінальними прибутками. Від держав, занесених до чорного списку, слід вимагати проведення масштабних реформ правової та контролюючої систем регулювання фінансового сектора. Визначальною рисою успішного вирішення цього питання є ефективність співпраці міжнародних фінансових організацій і політичних кіл країн [10].

Нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів, які мають стосунки з офшорними банками, має бути чітким і зрозумілим, що надасть можливості впорядкувати діяльність відповідно до законодавства офшорної юрисдикції. З огляду на це актуальним питанням для всіх банків є відповідний підбір керівного персоналу, що надасть можливості знизити банківські ризики, які є пов'язаними з невиконанням або неналежним виконанням чинного законодавства.

Таким чином, нині одним із найважливіших завдань будь-якої держави є правове регулювання офшорного бізнесу. Адже бізнесмени, які приховуються під офшорними операціями для «відмивання грошей», практично заводять у глухий кут розвиток вітчизняної економіки. Необхідним є постійне вдосконалення законодавства для сприяння використанню офшорних зон лише як законного інструменту.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Абуова И. Анализ мирового опыта по налогообложению контролируемых иностранных компаний. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30104245. **2.** Ворнавский Н. В. Характерные черты оффшорных зон. *Экономика и бизнес.* 2001. №4. С. 32–45. **3.** Худолей С. А. Инвестиционная политика и оффшорные зоны. *Экономика и бизнес.* 2000. № 7. С. 10–16. **4.** Волкова Ю. О. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2008. № 1. С. 43–48. **5.** Галкін І. Офшорні зони: легальні і незаконні цілі використання. *Економічний вісник.* 2003. №11. С. 38–42. **6.** Сіваченко І., Кухарська Н., Левицький М. Вільні економічні зони: навч. посіб. Київ: Дакор; Алерта, 2001. 480 с. **7.** Чуніхіна Л. Фінансовий контроль за легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, в світових офшорних фінансових системах. *Економіка. Фінанси. Право.* 2004. № 8. С. 18–22. **8.** Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13.10.1992 № 2673-XII // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2673-12. **9.** Бекряшев А. К., Белозеров И. П., Бекряшева Н. С. Теневая экономика и экономическая преступность: учебник. Омск: Омский государственный университет, 2000. 459 с. **10.** Полотенко Д. В. Вільні економічні зони в контексті регулювання економіки. *Фінанси України.* 2010. № 11. С. 18–25. **11.** Finance Business Service. URL: https://fbs-tax.com.

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

УДК 303.725.33:336.14

Дорожко В. Ю.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено фактори впливу на доходи місцевих бюджетів. Побудовано багатофакторну регресійну модель, що є адекватною статистичним даним і має високі ступені значущості оцінюваних параметрів. Здійснено прогнозування зміни модельованого економічного явища в результаті зміни факторів впливу.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, бюджет, витрати, доходи, місцеві бюджети, кореляційно-регресійний аналіз, регресійна модель.*

Аннотация. *Исследованы факторы влияния на доходы местных бюджетов. Построена адекватная статистическим данным многофакторная регрессионная модель с высокой степенью значимости оцениваемых параметров. Осуществлено прогнозирование изменения моделируемого экономического явления в результате изменения факторов влияния.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, бюджет, расходы, доходы, местные бюджеты, корреляционно-регрессионный анализ, регрессионная модель.*

Annotation. *The factors influencing the incomes of local budgets are investigated. A multifactorial regression model is constructed, it is adequate statistical data and has high significance levels of the parameters being evaluated. The forecasting of the change in the modeled economic phenomenon as a result of the change in the factors of influence is carried out.*

Keywords: *enterprise, organization, finances, budget, expenses, revenues, local budgets, correlation-regression analysis, regression model.*

Нині в сучасних наукових дослідженнях формуванню, оцінюванню й організації виконання місцевих бюджетів приділяється велика увага. Значну кількість розробок у цій галузі присвячено вдосконаленню теоретичних засад, практиці фінансового забезпечення та залучення можливих і додаткових джерел наповнення бюджетів. Відтак проблема оптимізації впливу певних факторів на доходи місцевих бюджетів не втрачає своєї актуальності.

Дослідженням питань становлення й розвитку місцевих бюджетів займалися Панухник О. В., Огонь Ц. Г., Лободіна З. М. та ін. Науковці пропонують шляхи вирішення проблем оптимізації структури доходів місцевих бюджетів, підвищення рівня фінансової децентралізації та деконцентрації державної влади, послаблення залежності місцевих бюджетів від трансфертів. Однак, незважаючи на чисельність наукових досліджень, питання впливу окремих факторів на величину доходів місцевих бюджетів і нині потребують деталізованого вивчення.

Метою написання статті є обґрунтування впливу факторів на величину доходів бюджетів районів Харківської області із використанням математичних методів і моделей.

Оцінити вплив різних факторів на кінцевий результат можна за допомогою економіко-статистичних методів. Їх застосування надає можливості провести аналіз досліджуваних статистичних показників і на основі отриманих даних побудувати математичну модель. Отримані результати кореляційно-регресійного аналізу можна використати для обґрунтування управлінських рішень щодо прогнозування й планування доходів місцевих бюджетів у короткотерміновому майбутньому періоді.

На прикладі місцевих бюджетів районів Харківської області спробуємо оцінити фактори впливу на доходну частину місцевого бюджету та виявити ступінь їх впливу. Для побудови економіко-математичної моделі як залежну змінну Y використаємо сукупні доходи місцевих бюджетів районів Харківської області за 2015 р., а як незалежні змінні – такі показники за 2015 рік: X_1 – середньомісячну заробітну плату штатних працівників; X_2 – чисельність населення районів; X_3 – кількість промислових підприємств; X_4 – обсяг реалізованої промислової продукції. Для аналізу використаємо інформацію щодо 23 із 27 районів Харківської області, за якими доступні статистичні дані (табл. 1) [5].

За вибраними показниками побудуємо модель множинної лінійної регресії й знайдемо оцінки її параметрів, використовуючи формулу:

$$Y = a_0 + a_1 X_1 + \ldots + a_n X_n, \quad (1)$$

© Дорожко В. Ю., 2017

Таблиця 1

Вихідні дані для кореляційно-регресійного аналізу

Райони Харківської області	Доходи, млн грн	Середньомісячна зарплата штатних працівників, грн	Населення районів, осіб	Кількість підприємств, од.	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Балаклійський	370,16	4607	81 898	42	13648,28
Близнюківський	30,97	2596	19 057	45	38,17
Богодухівський	161,30	2698	38 979	64	596,04
Борівський	96,79	2777	16 877	36	134,56
Валківський	143,75	2704	31 837	23	101,32
Великобурлуцький	118,32	2769	22 490	34	223,45
Вовчанський	195,25	2971	47 047	53	359,60
Дергачівський	298,45	3700	95 111	100	5009,64
Зміївський	303,45	3734	71 693	87	1691,36
Золочівський	34,08	2584	26 406	96	25,70
Ізюмський	223,30	3136	17 323	58	374,40
Кегичівський	242,62	2507	21 013	52	19,57
Красноградський	102,27	4375	44 646	30	292,82
Краснокутський	169,35	2508	28 163	100	2100,71
Куп'янський	81,93	2713	24 677	105	235,78
Лозівський	40,49	2728	29 009	37	74,23
Нововодолазький	31,83	2662	33 084	46	3813,80
Первомайський	184,56	3992	15 950	134	267,02
Печенізький	36,76	2772	10 066	43	74,90
Сахновщинський	104,43	2581	21 256	74	386,17
Харківський	89,65	2822	182 100	58	10367,87
Чугуївський	191,51	3123	46 487	64	1815,14
Шевченківський	86,92	2887	20 431	65	85,59

де Y – розрахункові значення результативної ознаки функції;

$a_0, \ldots, a_n$ – параметри рівняння;

$X_1, \ldots, X_n$ – факторні ознаки [4].

Сформувавши статистичну вибірку та побудувавши модель залежності доходів місцевих бюджетів від чотирьох факторів за допомогою програмного пакета статистичного аналізу STATISTICA, бачимо, що чисельність населення районів X_2 не впливає на обсяг доходів місцевих бюджетів. Тому побудуємо нову модель залежності, вилучивши X_2 (рис. 1).

Regression Summary for Dependent Variable: Y (Spreadsheet1)
R= ,85157277 R²= ,42454707 Adjusted R²= ,33368608
F(3,19)=4,6725 p<,01311 Std.Error of estimate: ,0790

N=23	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(19)	p-value
Intercept			-74,916	93,79954	-1,39011	0,180569
X1	0,482282	0,197025	0,076	0,03089	2,44782	0,024259
X4	0,228003	0,196054	0,006	0,00534	1,16296	0,259243
X3	0,163713	0,175952	0,546	0,58630	0,93044	0,363814

Рис. 1. **Результати побудови регресії**

На рис. 1 видно, що найбільше на доходи місцевих бюджетів впливає X_1 – середньомісячна заробітна плата штатних працівників. З 2015 р. податок на доходи фізичних осіб розподіляється між бюджетами у таких пропорціях: 25 % – до державного бюджету, 15 % – до обласних бюджетів, а левова частка (60 %) залишається районним бюджетам. Аналіз деяких районних бюджетів дає підстави стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб становить понад 80 % усіх надходжень районного бюджету. Із зростанням фонду заробітної плати зростає і сума податку на доходи фізичних осіб, а відтак і надходження до бюджету.

Якість цієї економетричної моделі є визначуваною відповідними показниками: коефіцієнтом детермінації, критеріями Фішера та Стьюдента. Коефіцієнт детермінації R^2= 0,67, це свідчить, що на 67 % значення результуючої ознаки (доходи місцевих бюджетів) є визначуваним саме значеннями цих змінних (середньомісячна заробітна плата, кількість промислових підприємств, обсяг реалізації промислової продукції), а на 33 % є визначуваним іншими показниками. Беручи до уваги велику кількість факторів впливу на доходи місцевих бюджетів, отриманий результат вважаємо досить обґрунтованим. Загалом обчислене значення коефіцієнта детермінації свідчить, що дійсно було виявлено один із основних факторів впливу на обсяг доходів місцевих бюджетів.

Розрахункове значення критерію Фішера: Fрозрах. = 4,67. Відповідне табличне значення Fтабл. = 3,13 (ступінь свободи 3 та 19). Модель є адекватною, оскільки розрахункове значення критерію Фішера перевищує табличне.

Отриманий кореляційно-регресійний аналіз показників надає можливості побудувати модель впливу факторів на доходи місцевих бюджетів:

$$Y = 0{,}076\ X_1 + 0{,}546\ X_3 + 0{,}006\ X_4 - 74{,}916.$$

Аналіз залишків проводять для перевірки якості підгонки рівняння регресії. Залишки є різницею між фактичними значеннями залежної змінної та значеннями залежної змінної, обчисленими за отриманим рівнянням регресії для відповідних значень рядків незалежних змінних. Якщо регресійна модель підігнана добре, ряд залишків має нормальний розподіл.

Для перевірки нормальності розподілу залишків побудовано гістограму розподілу залишків (рис. 2).

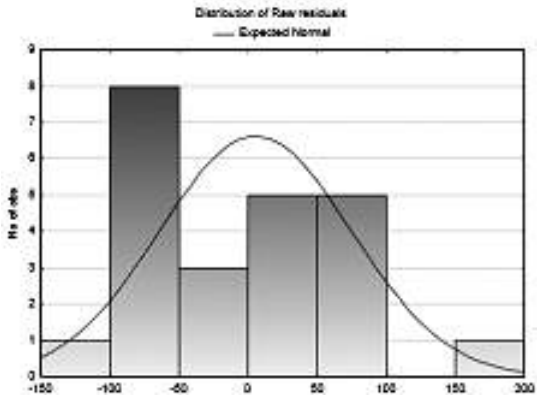

Рис. 2. **Гістограма розподілу залишків**

Гістограма розподілу залишків з накладеною на неї кривою нормального розподілу надає можливості візуально оцінити близькість розподілу залишків до нормального. Відтак і за цим параметром отримана модель є адекватною.

Визначимо прогнозне значення залежної змінної на прикладі Валківського району Харківської області. Значення незалежних змінних, за яких треба знайти прогнозне значення залежної змінної, подано на рис. 3.

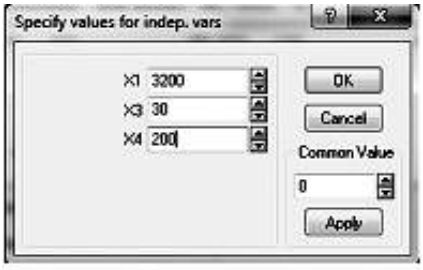

Рис. 3. **Значення незалежних змінних для обчислення прогнозного значення залежної змінної**

Результати прогнозування подано на рис. 4.

Отже, за середньомісячної зарплати штатних працівників 3200 грн, збільшенні кількості промислових підприємств до 30 одиниць і обсягу реалізованої промислової продукції до 200 млн грн доходи Валківського районного бюджету становитимуть 184,67 млн грн.

Variable	Predicting Values for (Spreadsheet1) variable: Y		
	b-Weight	Value	b-Weight * Value
X1	0,075618	3200,000	241,976
X4	0,006210	200,000	1,242
X3	0,545516	30,000	16,365
Intercept			-74,916
Predicted			184,668
-95,0%CL			88,812
+95,0%CL			269,572

Рис. 4. **Результати прогнозування**

Таким чином, розкрито фактори, що впливають на доходну частину місцевого бюджету, і ступінь їх впливу. Програмний пакет статистичного аналізу STATISTICA виявив, що найбільше на доходи місцевих бюджетів впливає середньомісячна заробітна плата штатних працівників. Підтвердженням цього є структура доходів місцевих бюджетів. Обчислене значення коефіцієнта детермінації свідчить, що було визначено один з основних факторів впливу на обсяг доходів місцевих бюджетів. Проведені дослідження є підгрунтям для подальших розробок напрямів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Панухник О. В. Місцеві бюджети у фінансуванні соціально-культурного розвитку регіонів. *Галицький економічний вісник.* 2012. № 1 (34). С. 89–94. **2.** Огонь Ц. Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації. *Фінанси України.* 2006. № 5. С. 3–11. **3.** Лободіна З. М. Фінансування видатків місцевих бюджетів: стан і проблеми здійснення. *Галицький економічний вісник.* 2011. № 2 (31). С. 123–130. **4.** Надь Н. М. Застосування багатофакторного регресійного аналізу в моделюванні економічних процесів. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2010. Вип. 30. С. 63–67. **5.** Офіційний сайт Харківської обласної ради. URL: http://www.oblrada.kharkov.ua/ua/documents.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ПРОФСПІЛОК

УДК 349.222.1

Древаль А. А.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено правову сутність поняття «профспілка». Розглянуто проблеми правової реалізації захисної функції профспілок. Наведено приклади часткової недієздатності законів, що мають захищати права працівників. Запропоновано напрями вдосконалення та гармонізації норм чинного законодавства в сфері діяльності профспілок.*

Ключові слова: *підприємство, організація, працівник, роботодавець, соціальне партнерство, трудові відносини, профспілка, захисна функція профспілок.*

Аннотация. *Определена правовая сущность понятия «профсоюз». Рассмотрены проблемы правовой реализации защитной функции профсоюзов. Приведены примеры частичной недееспособности законов, защищающих права работников. Предложены направления совершенствования и гармонизации норм действующего законодательства в сфере деятельности профсоюзов.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, работник, работодатель, социальное партнерство, трудовые отношения, профсоюз, защитная функция профсоюзов.*

© Древаль А. А., 2017

Annotation. *The legal essence of the concepts «trade union» is defined. The problems of legal realization of the protective function of trade unions are considered. Examples of partial incapacity of laws are given, they must protect workers' rights. The directions of improvement and harmonization of the norms of the current legislation in the sphere of activity of trade unions are proposed.*

Keywords: *enterprise, organization, employee, employer, social partnership, labor relations, trade union, protective function of trade unions.*

Розвиток цивілізованих ринкових відносин в Україні неможливий без створення та функціонування системи правового захисту інтересів учасників трудових відносин. Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує соціальну спрямованість економіки [1]. За сучасних умов актуальними є розробка та прийняття нормативних актів, спрямованих на підвищення рівня захисту трудових прав і соціально-економічних інтересів працюючих.

Однією з передумов соціального партнерства, розвитку демократії, а відтак і забезпечення соціальної злагоди в суспільстві, є наявність сильних і незалежних профспілок. Законом України «Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності» професійна спілка є визначуваною як добровільна неприбуткова громадська організація, яка об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) [2]. Основні завдання профспілок є пов'язаними з виконанням їх головної функції – захистом прав і інтересів працівників у сфері праці і пов'язаних із працею відносин. Саме з цією метою профспілки виникли, для цього в них об'єднувалися й об'єднуються трудящі [3].

Нині необхідність захисту прав та інтересів працюючих є особливо актуальною у зв'язку із загостренням соціально-економічних протиріч. Як зазначав Михєєв О. В., із урахуванням нових умов перед профспілками постають складніші проблеми в справі захисту прав та інтересів працівників. На думку автора, найважливішими серед них є:

– адаптація профспілок до умов перехідного періоду розвитку суспільства, для якого характерними є гостра боротьба старого із новим і зависокий ступінь нестабільності;

– опанування нової ролі – ролі «ринкових профспілок», що вимагає освоєння глибоких знань і вміння вирішувати по-новому численні складні завдання з урахуванням змінюваних обставин;

– установлення нових організаційних форм і методів роботи з урахуванням особливостей підприємств за умов різноманіття форм власності;

– опанування сучасними технологіями соціального партнерства, формування цивілізованих взаємовідносин з об'єднаннями роботодавців і владними структурами [4].

У науковій літературі існують різні точки зору щодо поняття виконуваної профспілками захисної функції. Свого часу Кузьміна Т. М. писала, що функція захисту є соціалістичною за своєю природою діяльністю профспілок, націленою на повне задоволення постійно зростаючих матеріальних і духовних потреб працівників методами і засобами, притаманними певній громадській організації. Александров М. Г. зазначав, що захисна функція профспілок зберігає своє значення на весь період, поки підйом виробництва праці не забезпечить повний достаток засобів виробничого й особистого споживання, унаслідок чого буде виключена можливість економії коштів зі сторони керівників (наприклад економії за рахунок невиконання обов'язків щодо покращення охорони праці, недотримання часу відпочинку працівників) тощо [5]. Інші автори як об'єктивний фактор існування захисної функції профспілок називали стан виробництва, його технічну оснащеність, рівень розвитку, який поки що не забезпечує цілком безпечні умови праці на виробництві [6].

Науковці висловлювали різні, часом протилежні, думки щодо правової природи захисної функції профспілок. Вважаємо, що за сучасних умов пріоритет захисної функції профспілок є зумовленим як радикальною економічною реформою, так і суспільно-політичною ситуацією в країні. Визнання захисної функції профспілок основною передбачає, що всі інші напрями їх діяльності бути підпорядкованими та не суперечити їй. За умов ринкової економіки захисна функція профспілок набуває особливих рис, оскільки необхідність її реалізації стає умовою правильного функціонування економічної реформи, пом'якшення неминучих соціальних наслідків. Зрозуміло, що тут проявляються протиріччя між економікою та суспільством, яке має право захищатися від стихійних дій жорстких економічних законів. Цьому і має служити гнучка захисна діяльність профспілок, що є пов'язаною з охороною інтересів працівників, а також їх уміння правильно реалізовувати свої статутні цілі та завдання.

Слід погодитися з Аппаковим А. А., який запропонував чотири організаційно-правові форми реалізації захисної функції профспілок у формі участі:

– у відносинах соціального партнерства, у тому числі відносинах щодо встановлення умов праці на підприємствах;

– в застосуванні встановлених умов праці на підприємстві;

– у вирішенні трудових спорів;

– в здійсненні профспілкового контролю за додержанням законодавства про працю та правил охорони праці [8].

Слід зауважити, що права профспілок у правозастосовній діяльності роботодавця значно урізано. Згідно із проектом Трудового кодексу, залучення до надурочних робіт не потребує згоди профспілки. Відповідно до ст. 141 проекту Трудового кодексу потрібна тільки згода працівника, а профспілці лише повідомляють про це. Крім того, стосовно залучення працівника до праці у вихідні дні, у дні державних і релігійних свят – погодження профспілки навіть не потрібне, копія відповідного наказу передається профспілці наступного дня після його підписання (ст. 150, ст. 152 проекту Трудового кодексу). За нормами проекту Трудового кодексу звільнення працівників за ст. 93–98 не потребує погодження із профспілкою. Це положення суттєво послаблює роль профспілок, наділяє безальтернативною владою роботодавця, позбавляє робітників права голосу. Крім того, положення ст. 12 проекту Трудового кодексу надають роботодавцю широкої одноосібної влади, дозволяють уникнути колективних переговорів у форматі «працівники–роботодавець», позбавляють працівників шансів на створення й існування профспілок на підприємстві.

Таким чином, виконувані профспілками функції відіграють важливу роль та є противагою владі підприємців. Переходом України до ринкової економіки, зміною форм власності та господарювання, що впливають на сучасний стан суспільно-трудових відносин, зумовлено необхідність подальшого вдосконалення трудового законодавства. Особливо це стосується питань представництва та захисту прав найманих працівників. У виконанні цих завдань велика роль відводиться професійним спілкам України.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Література: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **2.** Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1045-14. **3.** Болотіна Н. Б., Чанишева Г. І. Трудове право України: підручник. Київ: Знання, 2000. 563 с. **4.** Михеев В. А. Основы социального партнерства: теория и политика: учебник для вузов. М.: Экзамен, 2001. 448 с. **5.** Александров Н. Г. Советское государство и профсоюзы. М.: Изд. Московского университета, 1965. 294 с. **6.** Снигирева И. О. Защита профсоюзами прав и интересов трудящихся. *Советское государство и право.* 1973. № 2. С. 99–103. **7.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **8.** Аппаков А. А. Некоторые проблемы реализации защитной функции профсоюзов в переходный период. *Правоведение.* 1998. № 2. С. 103–106.

DISCRIMINATION IN THE EMPLOYMENT PROCESS IN UKRAINE

UDK 331.58:349.244(477)

Drobna Y.

The 3th year student
faculty of management and marketing S. Kuznets KNUE

Annotation. *The norms of labor legislation are analyzed, they are aimed at preventing discrimination in employment, and also the effectiveness of these norms. The recommendations on the improvement of labor legislation in this sphere are given.*

© Drobna Y., 2016

Keywords: *state, legislation, enterprise, organization, right to work, declaration, discrimination, employment, gender discrimination.*

Анотація. *Проаналізовано норми трудового законодавства, що є спрямованими на недопущення дискримінації при прийомі на роботу, а також ефективність цих норм. Наведено рекомендації щодо вдосконалення трудового законодавства в цій сфері.*

Ключові слова: *держава, законодавство, підприємство, організація, право на працю, декларація, дискримінація, працевлаштування, гендерна дискримінація.*

Аннотация. *Проанализированы нормы трудового законодательства, направленные на недопущение дискриминации при приеме на работу, а также эффективность этих норм. Приведены рекомендации по совершенствованию трудового законодательства в этой сфере.*

Ключевые слова: *государство, законодательство, предприятие, организация, право на труд, декларация, дискриминация, трудоустройство, гендерная дискриминация.*

The purpose of this article – to research forms of discrimination in employment and propose solutions to this problem.

Research on certain aspects of the fight against discrimination in the workplace reflected in the works of Berezina O., Vashanova O., Kiseleva E., Mitina N., Soldatkin D., Tishchenko O., Schotova U. and other.

Equal employment rights is a variation of the principle of equality of all people in the rights enshrined in the Universal Declaration of Human Rights of 10 December 1948, all human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood. Everyone should have all the rights and all freedoms set forth this Declaration, without distinction of race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status [1].

However today in Ukraine there is strong increasing of discrimination in employment. The consequences of discriminatory actions by employers are violation of workers' rights, reducing their employment of certain categories.

Gender criteria are found in applications almost in any specialty. Announcements of recruitment on working specialties related to physical activity, as well as applications for management positions of middle and top managers are focused primarily on men.

Most of the «female» jobs related to the service sector (staff and au pairs) and low-paid executive positions such as secretaries and accountants. In this situation, women are cut off from the very beginning trying to get a lot of positions that match their skills and qualifications. There is discrimination during an interview, which is might be tactless and humiliating for female applicants. Employers do not hesitate to find out in women their age, marital status, family structure, family plans, as well as her husband's place of work. Subsequently, these personal data are the basis for a decision. For example, young women are often denied employment on the pretext that supposedly at their age it's time to have children.

Article 11 of the Law of Ukraine «On Employment of population» states that state shall guarantee protection from all forms of discrimination in employment based on race, skin color, political, religious or other beliefs, and other. Also prohibited in advertisements (ads) on vacancies indicate restrictions on candidates age, gender, except for the specific work [2].

Also in accordance with the second part of Article 22 of the Labor Code of Ukraine and the Constitution of Ukraine any direct or indirect restriction of rights or the establishment of direct or indirect advantages at the conclusion, modification and termination of the employment contract, depending on the origin, social and property status, race and nationality, sex, language, political opinions, religious beliefs, membership in a trade union or other association of citizens, type and nature of occupation, place of residence is not allowed. This rate also has not changed [2].

The Law of Ukraine «On ensuring equal rights and opportunities for women and men» is aimed at achieving equality of women and men in all spheres of society, establish equal rights and opportunities for women and men, the elimination of discrimination and the use of special temporary measures aimed at addressing the imbalances between women and men to exercise equal rights [3].

In 2009 the International Labour Organization and the European Union to Ukraine has begun joint project «Gender equality in the world of work». The main objective of the project it is to contribute to strengthening the capacity of public authorities and the social partners in promoting gender equality and empowerment women in the workplace through the development, implementation and monitoring of gender sensitive employment policies and programs at raising awareness, dissemination of information and support for the development and implementation documents and instruments in the local context, to promote the introduction of practical changes.

In addition, Ukraine has a special law «On Principles of Prevention and Combating Discrimination in Ukraine». According to that law, government policies to prevent and combat discrimination aims at: non-discrimination; the use of

affirmative action; create conditions for the early detection of instances of discrimination and ensuring effective protection of individuals and / or groups who in suffering from discrimination; education and propaganda among the population of Ukraine to respect people regardless of their specific features; dissemination of educational activities in this area. This law applies to the following areas of public relations: political activity, civil service and service in local government, justice, labor and employment, health, education, social protection, housing relations, access to goods and services and other areas public relations [4].

It should be noted that on 24 April 2009 the International labour office and the European Union began a new Project «Equality of women and men in the working world» in Ukraine, whose main goal will be to strengthen the capacity of public authorities and social partners in promoting equality and the empowerment of women in the world of work by developing, implementing and monitoring gender-sensitive policies and employment programs.

The main form of protection against discrimination in employment is judicial protection. Persons, who consider that they have been discriminated against in employment, may apply to the court with the statement for restoration of violated rights, compensation for material and moral damages.

In cases of claim production workers sometimes demand that the collection of material damage and (or) compensation of moral harm in connection with the breach by the employer of the right to equal treatment.

The bill has amended the Article 2-1 of the Labour Code of Ukraine. The current version of this article is: «Ukraine ensures the equality of labor rights for all citizens irrespective of their origin, social and property status, race or nationality, sex, language, political opinions, religious beliefs, type and nature of occupation, place of residence and other circumstances» [5]. The new version of this provision as follows: «It is forbidden to any discrimination in employment, in particular the violation of the principle of equality of rights and opportunities, direct or indirect restriction of the rights of employees based on race, skin color, political, religious and other beliefs, sex, gender identity, sexual orientation, ethnic, social and foreign origin, age, health status, disability, suspicion or presence of HIV / AIDS, family and property status, family responsibilities, place of residence, membership in a trade union or other association of citizens, participation in a strike, handling or intention of going to court or other authorities to protect their rights and to provide support to other workers in defense of their rights, linguistic or other traits not related to the nature of the work or the conditions of its performance» [6].

To build an effective system of combating discrimination, national legislation must provide victims of discrimination, the special capabilities facilitating the proof of discrimination cases. Without this, victims of discrimination are practically deprived of chances of success in court. Indeed, the specificity of discrimination is that evidence of discriminatory action, generally, are in the hands of those who commit them.

Also there is a need to introduce special funds that have helped to overcome this obstacle. One of such means, as the practice in Europe, may be providing the court the possibility to shift the burden to carry the guilt of the defendant. It will be strengthening state control over observance of legislation concerning the rights and guarantees of working women through a system of sanctions for employers in violation of the law and the assumption of discrimination. Finally, you can also offer the establishment of the quota of working women in enterprises and organizations and the establishment of a special commission to oversee the observance of labour rights of women in the workplace.

To eliminate discrimination in employment is require to create a specialized body that would be regulate discrimination. In particular, according to the Law of Ukraine «On providing of the equal rights and opportunities of women and men», which defined a system of bodies, institutions and organizations working in the sphere of ensuring equal rights and opportunities of women and men and their powers. According to this Law in Ukraine operates specially authorized Central Executive body on ensuring equal rights and opportunities of women and men. However, it cannot be considered as an effective tool to counter discrimination on grounds of sex. Because it does not have the functions needed for the implementation of such activities. This is one of the main reasons hampering the implementation in Ukraine of international standards in the field of combating discrimination.

Scientific adviser – PhD, assistant professor Peshkova A.

Literature: 1. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015. **2.** Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. **3.** Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15. **4.** Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17. **5.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **6.** Рекомендація МОП № 200 щодо ВІЛ / СНІДу та сфери пра-

ці: матеріали Міжнародної конференції праці. 2010. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@ilo_aids/documents/normativeinstrument/wcms_150803.pdf.

ПОБУДОВА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ БАНКУ

УДК 657.44

Дубосар О. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Побудовано структурно-функціональну модель процесу управління капіталом банку. Здійснено її декомпозицію, проаналізовано зміст блоків моделі. Визначено вхідну та вихідну інформацію, суб'єкти управління. Обґрунтовано доцільність використання методичного забезпечення реалізації моделі.*

Ключові слова: *підприємство, організація, банк, капітал, рівень капіталізації, управління, структурно-функціональна модель, метод аналізу ієрархій, контекстна діаграма.*

Аннотация. *Построена структурно-функциональная модель процесса управления капиталом банка. Осуществлена ее декомпозиция, проанализировано содержание блоков модели. Определены входящая и исходящая информация, субъекты управления. Обоснована целесообразность использования методического обеспечения реализации модели.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, банк, капитал, уровень капитализации, управление, структурно-функциональная модель, метод анализа иерархий, контекстная диаграмма.*

Annotation. *A structurally functional model of the bank's capital management process is constructed. Its decomposition is carried out, the content of the model blocks is analyzed. The incoming and outgoing information, subjects of management are defined. The expediency of using methodical support for the implementation of the model is substantiated.*

Keywords: *enterprise, organization, bank, capital, level of capitalization, management, structural-functional model, hierarchy analysis method, context diagram.*

За сучасних економічних умов головною метою управління капіталом банку є не тільки підвищення добробуту власників банку, але й підвищення конкурентоспроможності банківської установи. У зв'язку із цим виникає необхідність удосконалення процесу управління капіталом банку з урахуванням завдань та особливостей його подальшого фінансового розвитку. При цьому система стратегічних цілей має забезпечувати вибір найбільш ефективних напрямів фінансової діяльності банківської установи, формування достатнього обсягу фінансових ресурсів та оптимізацію їх складу [1].

Першочерговим завданням удосконалення управління структурою капіталу є вдосконалення процесу управління, оскільки саме від повноти, комплексності та правильності реалізації цього процесу залежать його результати. Відтак актуальним є питання застосування методу структурно-функціонального моделювання для розробки рекомендацій щодо покращення управління капіталом банківської установи за сучасних умов. Особливого значення набуває побудова структурно-функціональної моделі управління капіталом банку, на основі якої можна створити програму регулювання капіталу банку із застосуванням процесно-орієнтованого підходу. Структурно-функціональне моделювання процесу управління капіталом банку реалізується завдяки застосуванню програмного продукту Ramus за стандартом IDEF0 [3].

Контекстна діаграма моделі управління капіталом банку формує головний блок, вхідною інформацією якого є фінансова звітність банку та статистичні дані.

© Дубосар О. В., 2017

Методичні підходи до управління цим процесом є визначуваними Законом України «Про банки і банківську діяльність», моделлю фінансового левериджу, методикою класифікації банків за рівнем капіталізації, методикою стратегічного управління, методикою контролю, методами прогнозування, методом аналізу ієрархій.

Механізм процесу управління структурою капіталу представлений менеджером з управління депозитними операціями та його автоматизованим робочим місцем. Вихідною інформацією моделі бізнес-процесу управління капіталом банку є аналітична довідка про стан та ефективність використання капіталу.

На рис. 1 подано декомпозицію контекстної моделі, що детально відтворює управління капіталом банку.

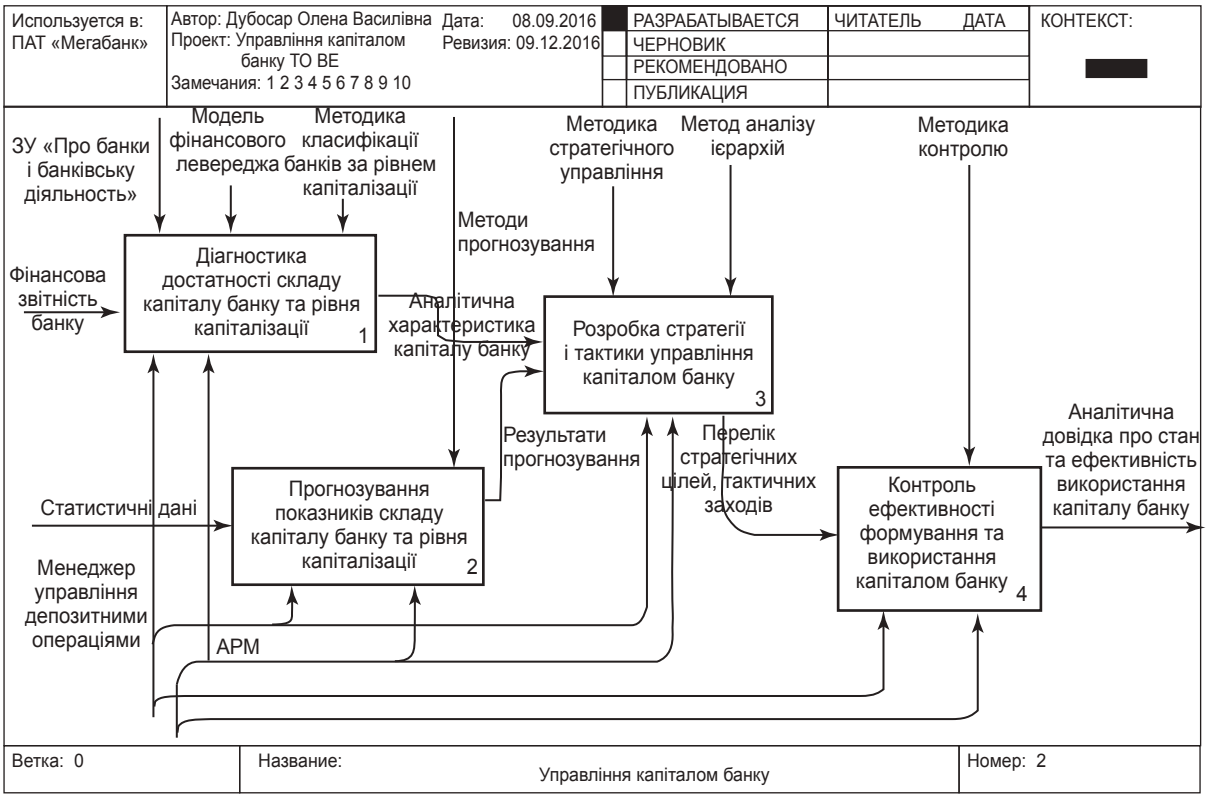

Рис. 1. **Декомпозиція моделі процесу управління капіталом банку**

Процес управління капіталом банку складається з чотирьох основних етапів:

- діагностування достатності, складу капіталу банку та рівня капіталізації;
- прогнозування показників складу капіталу банку та рівня капіталізації;
- розробка стратегії і тактики управління капіталом банку;
- контроль ефективності формування та використання капіталу банку [3].

Початковим етапом процесу управління капіталом банку є діагностування достатності, складу капіталу та рівня капіталізації банку. Процес діагностування достатності та складу капіталу банку є регульованим Законом України «Про банки і банківську діяльність» [4], моделлю фінансового левериджу та методикою класифікації банків за рівнем капіталізації, які визначають показники, що є необхідними для аналізу. Вихідною інформацією етапу діагностування достатності та складу капіталу банку є аналітична характеристика капіталу банку.

Другим етапом є прогнозування показників складу капіталу банку та рівня капіталізації. Цей процес є регульованим методами прогнозування. Вихідною інформацією блоку є результати прогнозування. Наступним етапом процесу управління капіталом банку є розробка стратегії і тактики управління капіталом банку. Цей блок є регульованим методикою стратегічного управління.

Останнім блоком у процесі управління капіталом банку є контроль ефективності формування та використання капіталу банку. Цей етап є регульованим за допомогою методики моніторингу. Як вихідну інформацію отримуємо аналітичну довідку про стан та ефективність використання капіталу банку.

Розглянемо детальніше кожний з етапів управління капіталом банку. На рис. 2 подано декомпозицію етапу діагностування достатності, складу капіталу банку та рівня капіталізації [3].

Блок діагностування достатності, складу капіталу банку та рівня капіталізації поділяють на два основні етапи – розрахунок складових моделі фінансового левериджу та визначення рівня капіталізації банку. На виході

цього етапу отримуємо необхідні показники моделі для виконання наступного етапу оцінювання співвідношення складових капіталу, у ході якого формуються аналітичні висновки щодо структури капіталу.

Наступним етапом є визначення рівня капіталізації банку. За сучасних умов актуальним є питання достатнього рівня капіталізації банку, а також розробка напрямів її підвищення [5]. Діагностування рівня капіталізації банківської установи здійснюють за такими основними напрямами:

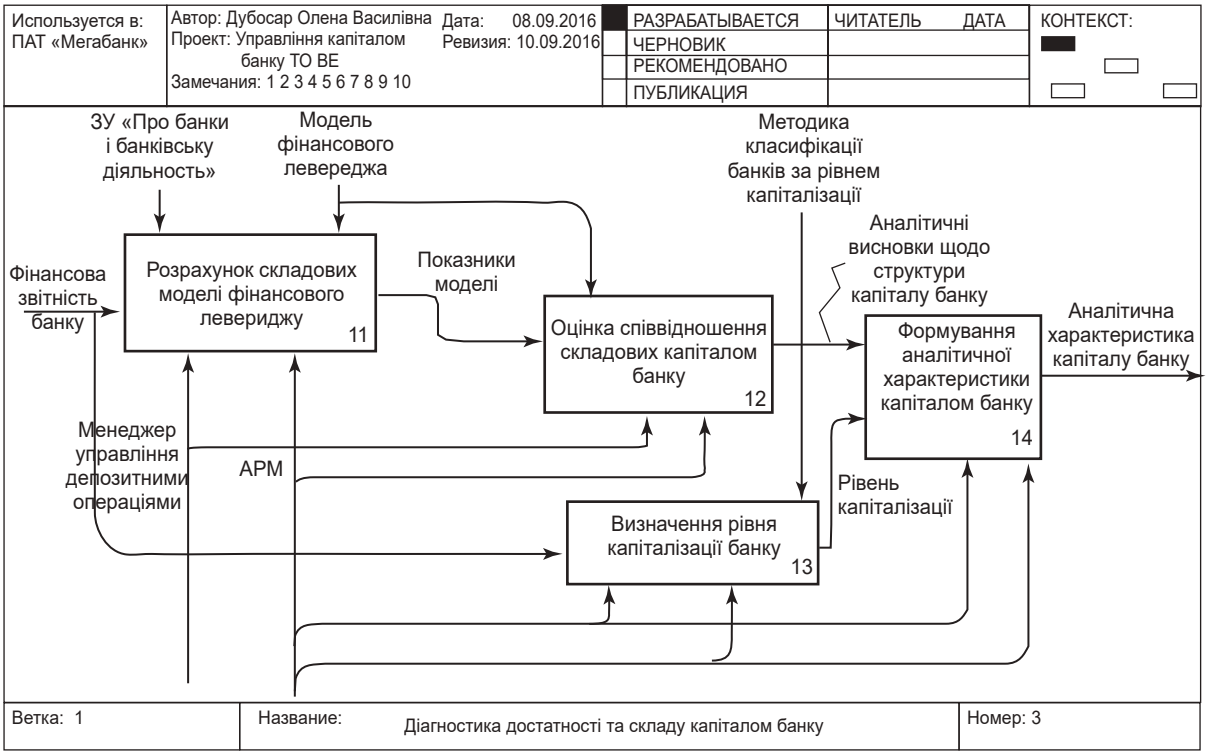

Рис. 2. **Декомпозиція етапу діагностування достатності, складу капіталу банку та рівня капіталізації**

- визначення основних показників впливу на рівень капіталізації банківської установи;
- аналіз рівня достатності капіталу;
- виявлення факторів, які визначатимуть рівень майбутнього капіталу банківської установи.

Для цього розраховують показники, які надають можливості провести діагностування рівня капіталізації за визначеними напрямами. Виходом із цього етапу є визначений рівень капіталізації банку.

Завершальним етапом декомпозиції є формування аналітичної характеристики капіталу банку.

Розглянемо етап прогнозування показників складу капіталу банку та рівня капіталізації (рис. 3) [5].

Цей блок реалізується на основі методів прогнозування. Прогнозування показників відбувається із застосуванням можливостей середовища Microsoft Excel, а саме за допомогою:

- лінії тренду;
- функції «ПРЕДСКАЗ» [7].

Лінія тренду є графічним поданням загальної закономірності зміни ряду даних. Вона може бути додана до будь-якого ряду даних на діаграмі з областями, лінійчатої діаграми, гістограми, графіка або точкової діаграми. Для додавання лінії тренду досить викликати контекстне меню ряду, до якого необхідно її додати [7].

Функція «ПРЕДСКАЗ» обчислює майбутнє значення на основі існуючих. Вихідною інформацією цього блоку є результати прогнозування.

Наступним кроком розглянемо декомпозицію блоку розробки стратегії і тактики управління капіталом банку (рис. 4) [7].

На вході маємо аналітичну характеристику капіталу банку та результати прогнозування.

Етапами цього блоку є:

- вибір стратегічної мети управління капіталом банку;
- формування системи оперативних і тактичних цілей і задач;
- вибір та обгрунтування системи заходів, що є спрямованими на підвищення рівня капіталізації.

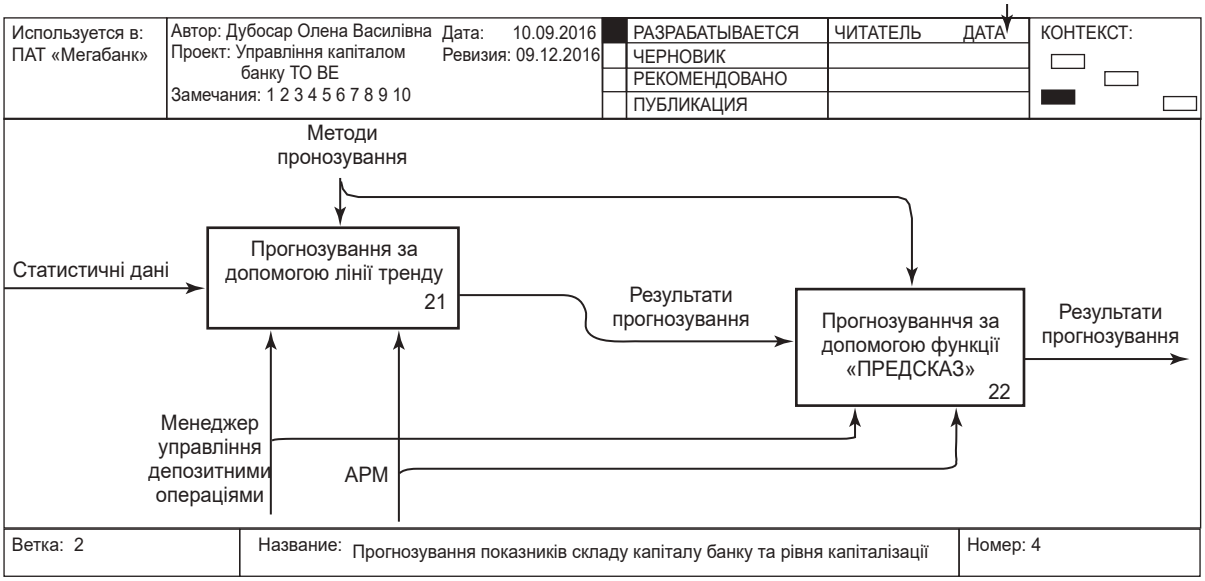

Рис. 3. **Декомпозиція блоку прогнозування показників складу капіталу банку та рівня капіталізації**

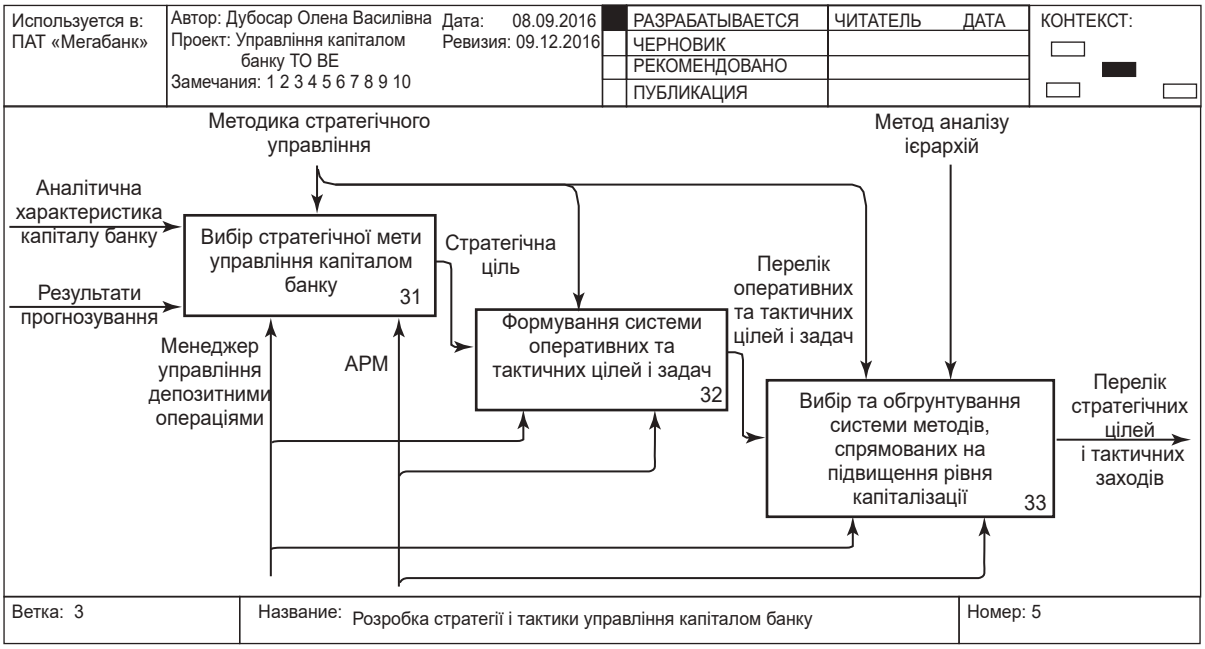

Рис. 4. Декомпозиція блоку розробки стратегії і тактики управління капіталом банку

Цей процес є регульованим методикою стратегічного управління та методом аналізу ієрархій. На виході отримуємо перелік стратегічних цілей і тактичних заходів щодо процесу управління капіталом банку.

Заключним блоком у процесі управління капіталом банку є контроль ефективності формування та використання капіталу банку. На вході маємо перелік стратегічних цілей і тактичних заходів. Першим етапом є формування системи показників – об'єктів контролю, у ході якого ми отримуємо набір необхідних показників для виконання поставлених задач. На наступному етапі відбувається розрахунок зміни показників за умови запропонованих заходів, на виході отримуємо результати розрахунків.

Останнім етапом є формування аналітичної довідки щодо стану й ефективності використання капіталу банку.

Декомпозицію цього блоку подано на рис. 5 [7].

Реалізація цього процесу відбувається із застосуванням методики контролю. На виході отримуємо аналітичну довідку про стан і ефективність використання капіталу банку.

Таким чином, до запропонованої структурно-функціональної моделі процесу управління капіталом банку належать підготовка даних, що є необхідними для аналізу, діагностування структури капіталу, прогнозування показників складу капіталу банку, визначення рівня капіталізації на основі методу класифікації банків за рівнем

капіталізації, вибір і реалізація заходів із застосуванням методу аналізу ієрархій. Ця модель може бути використана для підвищення ефективності реалізації процесу управління капіталом банку.

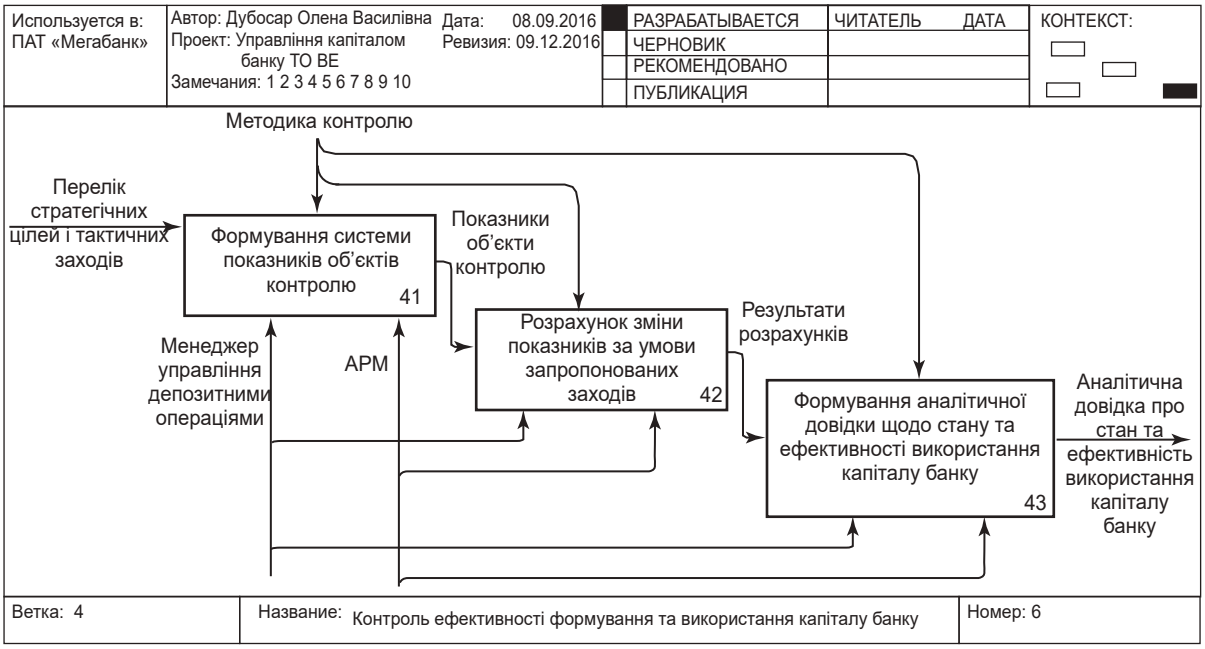

Рис. 5. **Декомпозиція блоку контролю ефективності формування та використання капіталу банку**

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Проноза П. В.

Література: 1. Герасименко В. О., Герасименко Р. О. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи. *Вісник Національного банку України.* 2010. № 10. С. 12–19. **2.** Єгоричева С. В. Інноваційні стратегії банків: сутність та класифікація. *Банківська справа.* 2010. № 6. С. 25–31. **3.** Томашевський О. М., Цегелик Г. Г., Вітер М. Б., Дубук В. І. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2012. 296 с. **4.** Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. **5.** Дребот Н. П., Галько О. Р. Стратегія банківської установи на ринку депозитних послуг. *Регіональна економіка.* 2008. № 4. С. 10–16. **6.** Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2002. 238 с. **7.** Волошко І. В. Система оцінки ефективності бізнесів, продуктів і напрямків діяльності банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* 2000. № 10. С. 194–198.

ПРОГНОЗУВАННЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ БАНКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО ЛЕВЕРИДЖУ

УДК 657.44

Дубосар О. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття оптимальної структури капіталу. Обґрунтовано необхідність визначення оптимальної структури капіталу. Запропоновано використання моделі фінансового левериджу. Висвітлено засоби прогнозування основних показників банківської діяльності. Розроблено рекомендації стосовно фактичної та прогнозної структури капіталу банку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, банк, банківська установа, капітал, капітал банку, левердж, фінансовий левердж, власний капітал, зобов'язання, оптимальна структура капіталу.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность понятия оптимальной структуры капитала. Обоснована необходимость определения оптимальной структуры капитала. Предложена к использованию модель финансового левериджа. Освещены средства прогнозирования основных показателей банковской деятельности. Разработаны рекомендации по фактической и прогнозной структуре капитала банка.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, банк, банковское учреждение, капитал, капитал банка, левердж, финансовый левердж, собственный капитал, обязательства, оптимальная структура капитала.*

Annotation. *The essence of the concept of the optimal structure of capital is considered. The necessity of determining the optimal structure of capital is substantiated. The use of the financial leverage model is suggested. The means of forecasting the main indicators of banking activity are covered. Recommendations on the actual and forecasted capital structure of the bank were developed.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, bank, banking institution, capital, bank capital, leverage, financial leverage, equity, liabilities, optimal capital structure.*

Стійкість банківської системи є одним із факторів забезпечення стабільності економіки держави. У свою чергу, основою стабільності функціонування будь-якого банку є капітал та ефективне управління ним. В Україні за умов зниження активності банківської діяльності більшість банків змушені приділяти більше уваги плануванню й управлінню своєю діяльністю, а також формуванню необхідних резервів та оптимізації фінансових потоків [5]. Нині найбільш актуальними в банківській системі є питання визначення оптимальної структури капіталу банків, формування резервів на покриття ризиків, обов'язкового резервування тощо.

Дослідженням питань визначення оптимальної структури капіталу банку займалися Стойко О. Я., Вальравен К. Д., Тиркало Р. І., Кротюк В. Л., Куценко О. Д., Маслак Н. Т., Бутенко О. И., Гурнак О. В. та ін. Аналіз наукових робіт надає можливості стверджувати, що недостатньо висвітленими залишаються питання вчасного виявлення негативних змін у структурі банківського капіталу, а також прогнозування оптимальної структури банківського капіталу.

Ефективність управління капіталом багато в чому залежить від співвідношення власного та залученого капіталу банку. Для розробки рекомендацій щодо формування оптимальної структури капіталу пропонується використання ефекту фінансового левериджу, що прямо пропорційно впливає на рівень фінансового ризику компанії та рентабельність власного капіталу.

Фінансовий левердж – показник, що є застосовуваним для вимірювання ефекту, який полягає в:

– підвищенні рентабельності власного капіталу за зростання частки позикового капіталу в загальній його сумі;

– зниженні середньозваженої вартості капіталу [5].

Для розрахунку цього ефекту та виявлення впливу на нього фінансових показників, що характеризують структуру капіталу банку, використовують п'ятифакторну модель фінансового левериджу, розроблену Савицькою Г. В. для підприємств та адаптовану до діяльності банку. Модель має такий вигляд (формула 1):

$$К_л = З_а / О_а / О_о / Н_о \times Н_в, \quad (1)$$

де $К_л$ – коефіцієнт фінансового левериджу;

© Дубосар О. В., 2017

$З_а$ – частка залученого капіталу в загальній сумі активів;

$О_а$ – частка основного капіталу в загальній сумі активів;

$О_о$ – частка оборотних активів у основному капіталі;

$Н_о$ – частка власного оборотного капіталу в оборотних активах;

$Н_в$ – частка оборотного капіталу у власному капіталі.

Розрахунки проведемо на основі фінансової звітності ПАТ «Мегабанк». Результати розрахунків подано в табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок складових моделі фінансового левериджу ПАТ «Мегабанк», квартальний розріз, 2011–2016 рр.

Рік	Квартал	Показники					
		За	Оа	Оо	Но	Нв	Кл
2012	1-й	0,856	0,110	8,730	0,000	0,002	5,957
	2-й	0,858	0,107	8,966	0,001	0,005	6,051
	3-й	0,855	0,110	8,761	0,000	0,002	5,907
	4-й	0,864	0,103	9,252	-0,001	-0,007	6,374
2013	1-й	0,867	0,101	9,433	0,000	0,001	6,507
	2-й	0,870	0,098	9,773	0,001	0,007	6,707
	3-й	0,867	0,099	9,628	0,001	0,009	6,533
	4-й	0,876	0,092	10,431	0,002	0,012	7,049
2014	1-й	0,885	0,085	11,381	0,001	0,010	7,661
	2-й	0,885	0,083	11,643	0,002	0,015	7,699
	3-й	0,885	0,082	11,839	0,002	0,014	7,720
	4-й	0,897	0,072	13,404	0,001	0,012	8,705
2015	1-й	0,915	0,073	13,295	0,000	0,005	10,814
	2-й	0,899	0,075	12,977	0,000	0,002	8,889
	3-й	0,904	0,073	13,388	0,001	0,010	9,415
	4-й	0,907	0,070	14,010	0,001	0,013	9,702
2016	1-й	0,914	0,064	15,431	0,001	0,008	10,682
	2-й	0,905	0,070	13,912	0,001	0,007	9,489
	3-й	0,908	0,068	14,500	0,0001	0,003	9,891

Відтак із табл. 1 бачимо, що частка залученого капіталу в загальній його сумі впродовж усього періоду зростає. Мінімальне значення цього показника становило 0,855 у третьому кварталі 2012 р., максимального значення показник досяг у першому кварталі 2015 р. (0,915). Цей показник характеризує фінансову залежність банку. Така тенденція зростання показника є негативною, оскільки чим меншим є відношення позикового капіталу до загальної суми активів, тим стійкішим є банк у фінансовому відношенні. Залучення коштів є основою діяльності банківської установи, і залучений капітал банку, що перевищує 90 % активів, є свідченням активної роботи банку. Проте важливо не перейти межу, адже достатня величина власного капіталу також є дуже важливою, оскільки банк має за будь яких умов вчасно й у повному обсязі відповісти за своїми зобов'язаннями.

Частка основного капіталу в загальній сумі активів визначає фінансову незалежність довгострокового характеру, тобто чим вищим є цей показник, тим стійкішим є стан банківської установи. Значення цього показника впродовж досліджуваного періоду постійно знижувалося. Така тенденція є пов'язаною із тим, що темп приросту активів перевищує темп приросту основного капіталу. Це є зумовленим тим, що основний капітал банку останні два роки майже не змінювався, а активи банку постійно зростали. Зростання суми активів банку є пов'язаним із розширенням діяльності банку й залученням нових клієнтів.

Частка оборотних активів у основному капіталі впродовж досліджуваних періодів постійно зростає. Оскільки цей показник характеризує фінансову стійкість банку, його зростання є позитивною тенденцією. Фінансова стійкість означає постійну спроможність банківської установи відповідати за своїми зобов'язаннями та забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування в конкурентному середовищі.

Наступні два показники є прямо пов'язаними з нерозподіленим прибутком банківської установи. Оскільки прибуток банку порівняно з іншими показниками його діяльності має низькі показники, то значення цих показників наближається до нуля: мінімальне значення Но = –0,001, Нв = –0,007, що є пов'язаним із отриманням банком збитків. Максимальні значення показників Но та Нв становлять 0,002 та 0,014 відповідно. Те, що банк отримує такі

маленькі прибутки, є пов'язаним насамперед із формуванням великої кількості резервів, щоб максимально захистити і себе, і клієнтів від ризиків.

Коефіцієнт фінансового левериджу є визначуваним співвідношенням зобов'язань банку та його власного капіталу. Часто він досягає в банках значення 15 і перевищує його. У першому кварталі 2015 р. значення цього показника досягло свого максимального значення – 10,814. Мінімальне значення показника спостерігалося в третьому кварталі 2012 р. – 5,907. Упродовж усього досліджуваного періоду спостерігається тенденція зростання показника, що є пов'язаним із високими темпами зростання зобов'язань банку. Це, у свою чергу, свідчить про зростання довіри населення до банку.

Банки, як правило, прагнуть підтримувати мінімальний рівень власного капіталу. Високі показники достатності капіталу свідчать про консервативну політику банку або про можливості зростання за рахунок збільшення частки боргового капіталу.

Спрогнозуємо показники моделі фінансового левериджу із застосуванням можливостей середовища Microsoft Excel, а саме за допомогою:

- лінії тренду;
- функції «ПРЕДСКАЗ».

Приклад прогнозування показників моделі фінансового левериджу ПАТ «Менабанк» на четвертий квартал 2016 р. за допомогою лінії тренду подано на рис. 1.

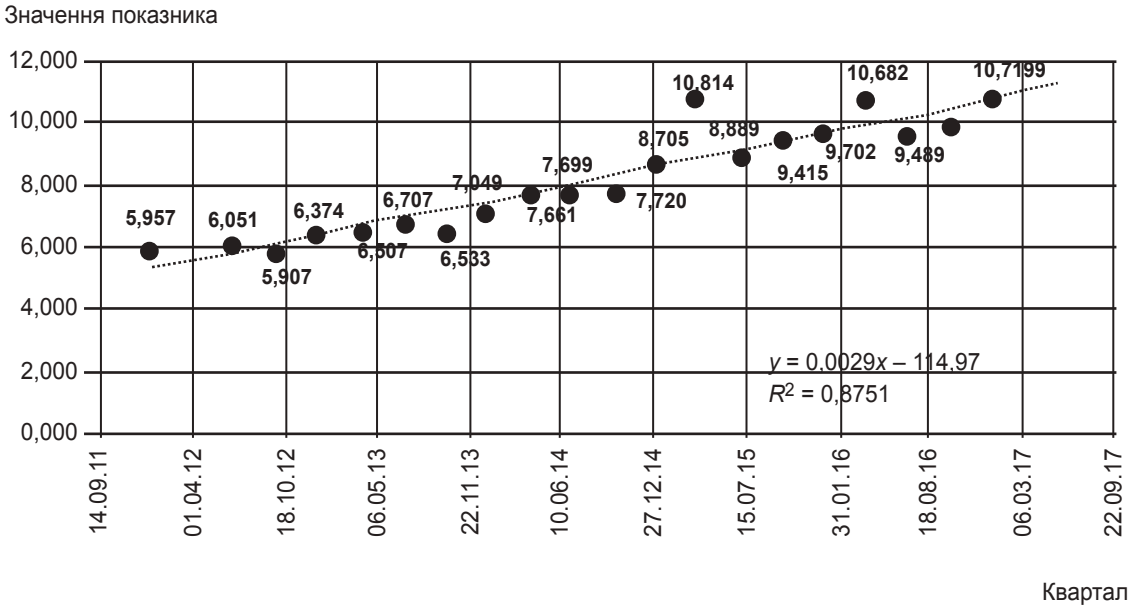

Рис. 1. **Прогнозування коефіцієнта фінансового левериджу на 4-й квартал 2016 р. за допомогою лінії тренду**

Вибираючи тип лінії тренду, необхідно вибрати ту, що мала найбільш високий коефіцієнт апроксимації, тобто R^2, що свідчить про вищий ступінь можливості реалізації прогнозу. Для найточнішого прогнозу коефіцієнт апроксимації має перевищувати 0,7. Результати прогнозування подано в табл. 2.

Таблиця 2

Результати прогнозування із застосуванням лінії тренду

Рік	Квартал	Показники					
		За	Оа	Оо	Но	Нв	Кл
2016	4-й	0,9202	0,0593	15,4204	0,0010	0,0100	10,7199

Відтак прогнозне значення коефіцієнта фінансового левериджу, розрахованого на основі моделі, становить 10,7199, що перевищує 9,891 (3-й квартал 2016 р.). Таке зростання є пов'язаним із прогнозним зростанням частки оборотних активів у основному капіталі до 15,4204 порівняно з 13,912 у другому кварталі 2016 р.

Наступним варіантом прогнозування є використання функції «ПРЕДСКАЗ».

У табл. 3 подано результати прогнозування показників моделі фінансового левериджу на 4-й квартал 2016 р. за допомогою функції «ПРЕДСКАЗ».

Таблиця 3

Результати прогнозування показників моделі фінансового левериджу на 4-й квартал 2016 р. за допомогою функції «ПРЕДСКАЗ»

Рік	Квартал	Показники					
		За	Оа	Оо	Но	Нв	Кл
2016	4-й	0,9201	0,0589	15,4208	0,0010	0,0105	10,7199

Бачимо, що прогнозне значення коефіцієнта фінансового левериджу на 4-й квартал 2016 р. становить 10,7199, що збігається з попереднім прогнозом. Можна зробити висновок, що прогнози зроблено вірно.

Коефіцієнт фінансового левериджу за прогнозним значенням має тенденцію до зростання, оскільки він виріс з 10,682 у першому кварталі 2016 р. до 10,7199 у прогнозному 4-ому кварталі 2016 р. Цей показник характеризує спроможність банку залучати кошти на фінансовому ринку. Зростання цього показника свідчить про зростання ділової активності банку, і водночас про зниження його фінансової стабільності.

Таким чином, дослідження надає можливості говорити про неоднорідність і складність структури капіталу банку, а також процесу його формування. Це є передумовою для продовження досліджень за цією темою з огляду на те, що від чіткого розуміння структури капіталу й особливостей її формування залежить ефективність рішень у сфері управління капіталом і забезпечення стійкого фінансового стану банку.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Проноза П. В.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. **2.** Бутенко О. Становлення банківської системи України. Проблема капіталізації. *Банківська справа*. 2005. № 6. С. 309–312. **3.** Гурнак О. Визначення оптимальної структури капіталу промислових підприємств. *Наукові праці НДФІ.* 2008. № 4. С. 73–76. **4.** Кротюк В., Куценко О. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою. *Вісник Національного банку України.* 2006. № 5. С. 16–22. **5.** Маслак Н. Т. Проблеми капіталізації банківської системи України. *Актуальні проблеми економіки.* 2004. № 11. С. 36–39. **6.** Стойко О. Я. Банківські операції: підручник. Київ: КНЕУ, 2002. 284 с. **7.** Тиркало Р. І. Банківська справа: підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2001. 314 с. **8.** Грошово-кредитна та фінансова статистика // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415.

ОЦІНЮВАННЯ Й ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

УДК 336.71

Дудник О. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості основних методів фінансового аналізу господарської діяльності банку. Запропоновано напрями вдосконалення механізму оцінювання фінансового стану банку за кризових умов.*

© Дудник О. М., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, фінансовий стан, фінансовий ризик, ризик-менеджмент, фінансова криза, інтегральний показник, рейтингова модель, коефіцієнтний аналіз.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности основных методов финансового анализа хозяйственной деятельности банка. Предложены направления совершенствования механизма оценки финансового состояния банка в кризисных условиях.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, финансовое состояние, финансовый риск, риск-менеджмент, финансовый кризис, интегральный показатель, рейтинговая модель, коэффициентный анализ.*

Annotation. *Features of the main methods of financial analysis of the bank's economic activities are considered. Suggested directions for improving the mechanism for assessing the financial condition of the bank in crisis conditions.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, financial condition, financial risk, risk management, financial crisis, integral indicator, rating model, coefficient analysis.*

За сучасної фінансової кризи питання, що є пов'язаними з оцінюванням фінансового стану банківських установ, стають особливо актуальними. Усе більше банків приділяють значну увагу покращенню свого фінансового стану. Дослідження методів оціювання фінансового стану банків, а також визначення їх переваг і недоліків є нині надзвичайно важливими.

Банківська система є однією з найважливіших і невід'ємних структур ринкової економіки. Розвиток банків, товарного виробництва й обігу історично відбувався паралельно й тісно переплітався. Банки, здійснюючи грошові розрахунки і кредитуючи господарство та будучи посередниками в перерозподілі капіталів, істотно підвищують загальну ефективність виробництва, сприяють зростанню продуктивності суспільної праці. Економіка України, де темпи розвитку банківського сектора набувають обертів, також не є винятком.

Діяльність банків за ринкових умов є підпорядкованою загальним його законам. Відтак вона потребує розробки адекватного механізму управління фінансовою діяльністю, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності банків. Тому однією із засад подальшого стрімкого розвитку банківської системи України, а відповідно й вирішення проблеми перехідного етапу розвитку національного господарства, є пошук шляхів оптимізації фінансового стану банків.

З моменту зародження банківської системи проблема фінансового стану банків завжди була актуальною. Нові історичні умови потребують і нових підходів до теоретичних аспектів проблеми, переосмислення їх з урахуванням нових реалій суспільного життя. Цим і пояснюється велика кількість досліджень з цього питання, авторами яких є Бутинець Ф. Ф., Примостка Л. О., Герасимович А. М., Шеремет А. Д., Кочетков В. М., Парасій-Вергуненко І. М., Васюренко О. В., Панова Г. С., Щербакова Г. Н. та ін. Це є свідченням багатогранного дослідження теорії та практики цього питання, що, у свою чергу, є підставою для подальших поглиблених досліджень.

Необхідність подальшого вдосконалення методик оцінювання фінансового стану банку є зумовленою наслідками сучасної фінансової кризи, передусім непрогнозованим зростанням розмірів банківських ризиків за значних змін факторів зовнішнього середовища.

Метою написання статті є узагальнення вітчизняного та світового досвіду щодо оцінювання фінансового стану банківських установ.

Науковці Бутинець Ф. Ф., Герасимович А. М., Парасій-Вергуненко І. М. не визначають фінансовий стан як такий, але вказують, що більшість методик поєднують чотири групи показників, що надають можливості оцінити фінансовий стан банку із урахуванням оцінювання:

- фінансової стійкості;
- ділової активності;
- ліквідності;
- ефективності управління [2].

У працях українських і зарубіжних вчених спостерігається ототожнення поняття «фінансовий стан» із поняттям «фінансова стійкість». Прикладом цього є навчальний посібник «Економічний аналіз діяльності комерційних банків» Васюренка О. В. та Волохатої Н. О., у якому фінансова стійкість комерційного банку є визначуваною як динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як економічної системи трансформації ресурсів і ризиків повноцінно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. При цьому складовими фінансової стійкості є стійкість:

- капіталу;
- ресурсна;
- організаційно-функціональна.

За сучасних економічних умов найбільш поширеними інструментами фінансового оцінювання діяльності та стану банку є рейтингова модель і коефіцієнтний аналіз.

Потреба зведення висновків, отриманих коефіцієнтним методом, до однієї кількісної характеристики та порівняння банків зумовила створення інтегральних методів оцінювання, найбільше поширення з яких здобули система CAMELS [7] і методика Кромонова В. Завдяки їх застосуванню можна успішно вирішити питання побудови узагальнюючої оцінки фінансової стійкості комерційних банків і сформувати на їх основі рейтинги. Сутністю цих методів є вибір базових показників, їх зважування на відповідні вагові коефіцієнти, що характеризують важливість (значущість) кожного базового показника, і подальше визначення узагальнюючої оцінки шляхом додавання чи множення отриманих компонентів.

Розповсюдженою використовуваною у вітчизняній банківській практиці рейтинговою моделлю є американська система CAMELS, сутність якої полягає у визначенні загального стану банку на основі єдиних критеріїв, що охоплюють усю його діяльність. Така система надає можливості визначати банки, фінансовий стан, операції або менеджмент яких мають недоліки, що можуть призвести до банкрутства (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Параметри системи CAMELS

	Назва		Характеристика
C	Capital adequacy	Достатність капіталу	Визначає достатність капіталу для покриття ризикованих відкритих позицій
A	Asset quality	Якість активів	Визначає ступінь ризикованості активів банку
M	Management	Менеджмент	Оцінює якість банківського менеджменту на основі оцінювання всієї фінансової звітності та визначення результатів діяльності
E	Earnings	Надходження	Визначає достатність доходів для майбутнього зростання банку та формування резервів для покриття очікуваних ризиків
L	Liquidity	Ліквідність	Визначає ступінь спроможності банку виконувати свої зобов'язання
S	Sensitivity to market risk	Чутливість до ринкового ризику	Оцінює вплив ринкового ризику на прибутковість і капітал банку

Метою оцінювання банків за рейтинговою системою CAMELS є визначення їх фінансового стану, якості операцій і менеджменту, виявлення недоліків, що можуть призвести до банкрутства банку та вимагають посиленого контролю з боку органів банківського нагляду, а також запровадження відповідних заходів для виправлення недоліків і стабілізації фінансового стану банку [1].

Перевагами рейтингової системи CAMELS є наочність результатів дослідження, адже за великої кількості інформації отримують один показник, який може використовуватися для прийняття відповідального рішення. Крім цього, ці рейтинги надають можливості комплексно охопити всі аспекти діяльності банківської установи.

Основними недоліками CAMELS є суб'єктивність процесу, а також відсутність аналізу операційних і функціональних ризиків банку. В арсеналі фінансового аналізу існує набір методологічних підходів оцінювання. Найбільш простим є коефіцієнтний метод, що ґрунтується на співставленні статей банківської звітності. Жодний інший спосіб не надає можливості так детально дослідити діяльність банку і виявити специфічні риси його функціонування, як розгорнутий коефіцієнтний аналіз.

Оскільки інтегральні методи оцінювання вимагають ураховувати економічні показники всієї банківської сукупності або її частини, їх доцільно застосовувати для дистанційного аналізу фінансової стійкості банків. Результати оцінювання фінансової стійкості комерційних банків інтегральними методами оформлюють переважно у вигляді рейтингів.

Державна рейтингова система оцінювання фінансового стану банків CAMELS є достатньо ефективною, але не позбавлена вад. Її основним недоліком є відсутність аналізу змінюваності окремих компонентів у часі та напрямів і тенденцій такої зміни у поточний період [1].

Принципово інший, нерейтинговий підхід до визначення рівня фінансового стану банків застосовує Національний банк України на базі «Системи оцінювання ризиків» (СОР). Цей підхід є використовуваним паралельно із рейтинговою системою CAMELS і ґрунтованим не на показниках розміру капіталу, якості активів, прибутковості тощо, а на аналізі ризиків, які приймає банк [3].

Безпосередня кількість ризиків, які підлягають аналізу в СОР, є чітко регламентованою. До них належать дев'ять ризиків:

– кредитний – виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або виконати взяті на себе зобов'язання в інший спосіб;

– ліквідності – виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат;

– зміни процентної ставки – виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок;

– ринковий – виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів і товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є у торговельному портфелі;

– валютний – виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют і цін на банківські метали;

– операційно-технологічний – виникає через недоліки системи внутрішнього контролю, неадекватність інформаційних технологій і процесів обробки інформації;

– репутаційний – виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами або органами нагляду;

– юридичний – виникає через порушення або недотримання банком вимог нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення;

– стратегічний – виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі [5].

Таким чином, оцінювання фінансового стану банку є об'єктивною необхідністю для прийняття рішень на міжнародному та національному рівнях, рівнях окремих спільнот та окремих юридичних і фізичних осіб. У такому розумінні аналітичний інструментарій має ґрунтуватися на світових доробках, а також ураховувати специфіку розвитку вітчизняної економіки. Окрім того, для визнання України міжнародним співтовариством і партнерами, здійснюваний Національним банком України банківський контроль має бути підпорядкований і відповідати міжнародним стандартам. У зв'язку з істотним впливом банків на розвиток інших суб'єктів економічних відносин і значною чутливістю до факторів зовнішнього середовища істотного значення набуває оцінювання фінансового стану банків. За умов фінансової кризи особливої актуальності набуває проблема управління фінансовими, операційними та функціональними ризиками. Рівень системи ризик-менеджменту необхідно враховувати в процесі розрахунку інтегрального показника фінансового стану кредитної установи. З урахуванням цього показника національний регулятор може схвалювати рішення щодо запровадження певних санаційних заходів або введення тимчасової адміністрації в конкретному банку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Болдирєв О. О. Оцінка використовуваних методів діагностики в системі механізмів управління попередження кризових ситуацій в банках. *Облік і фінанси АПК.* 2011. № 4. С. 106–111. **2.** Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: підручник/за ред. А. М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с. **3**. Горячек І. Система своєчасного застереження проблем у діяльності банків. *Вісник Національного банку України.* 2004. № 6. С. 27–29. **4.** Гончаренко Л. Анализ коммерческих банков. М.: Финансы и статистика, 2008. 210 с. **5.** Грушко В. І., Петриченко Л. Ю. Системна модель аналізу фінансової стійкості комерційного банку. *Фінанси України.* 2001. № 12. С. 20–28. **6.** Иванов В. В. Анализ надежности банка: практ. пособие. М.: Русская деловая литература, 1996. 320 с. **7.** Кизим Н. А., Благун И. С., Зинченко В. А., Чанг Хонг Вен. Моделирование банкротства коммерческих банков. Харьков: ИНЖЕК, 2003. 220 с. **8.** Крухмаль О. В. Оцінка фінансової стійкості банків: інформаційне і методичне забезпечення: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2007. 20 с. **9.** Майорова Л. В. Российская практика рейтингования надежности коммерческих банков. *Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы.* 2011. № 4. С. 35–40. **10.** Примостка Л. О. Банківські ризики. Теорія та практика управління: монографія. Київ: КНЕУ, 2008. 450 с. **11.** Шиллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення. Київ: Наукова думка, 1998. 159 с.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ВИРОБНИЧОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 657.2:658.7

Дяченко О. О.

Магістрант 2 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Доведено важливість виробничих запасів для нормального функціонування підприємства. Досліджено шляхи вдосконалення обліку виробничих запасів для підвищення ефективності діяльності підприємства. Запропоновано напрями підвищення ефективності використання виробничих запасів на підприємстві.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, ресурси, запаси, матеріальні ресурси, оборотні активи, матеріальні активи, виробничі ресурси, матеріальні цінності, виробничі запаси, платоспроможність, ліквідність.*

Аннотация. *Доказана важность производственных запасов для нормального функционирования предприятия. Исследованы пути совершенствования учета производственных запасов с целью повышения эффективности деятельности предприятия. Предложены направления повышения эффективности использования производственных запасов на предприятии.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, ресурсы, запасы, материальные ресурсы, оборотные активы, материальные активы, производственные ресурсы, материальные ценности, производственные запасы, платежеспособность, ликвидность.*

Annotation. *The importance of production reserves for the normal functioning of the enterprise was proved. The ways of improving the accounting of production reserves for increasing the efficiency of the enterprise activity are investigated. The directions of increase of efficiency of use of industrial stocks at the enterprise are offered.*

Keywords: *enterprise, organization, finances, resources, reserves, material resources, current assets, tangible assets, production resources, tangible assets, production reserves, solvency, liquidity.*

Нові економічні відносини проникають у всі сфери господарської діяльності підприємств України, відбувається перехід економічних суб'єктів господарювання на ринкові відносини. За таких умов у підприємств з'являється потреба в застосуванні бухгалтерського обліку, контролю й аналізу для ефективного управління діяльністю. Необхідність трансформації бухгалтерського обліку, контролю й аналізу, наближення до міжнародних стандартів є зумовленою ринковими умовами господарювання.

Для реалізації господарської діяльності підприємства всіх форм власності та галузей економіки використовують запаси, що є найбільш вагомою часткою активів підприємства. Вони посідають визначальні позиції в структурі витрат підприємств різних галузей діяльності. Виробничі запаси є складовою часткою групи матеріальних цінностей, що утворюють економічні ресурси. Раціональна організація надходження й вибуття запасів допомагає створенню доцільного процесу виробництва на всіх етапах обробки та випуску готової продукції.

Основні проблеми обліку виробничих запасів висвітлено в наукових працях відомих вітчизняних вчених-економістів. Дослідженням цих питань займалися Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Кужельний М. В., Єфіменко В. І., Кірейцев Г. Г., Сопко В. В., Лінник В. Г. та ін. Однак, питання обліку виробничих запасів на підприємствах і нині є актуальними та потребують подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є визначення основних проблем організації та ведення обліку виробничих запасів на підприємствах, а також пошук шляхів їх вирішення.

Визначальною передумовою вдалої реалізації виробничого процесу як суттєвої ланки роботи господарського суб'єкта є наявність і розумне використання виробничих запасів. Одним із напрямів покращення обліку наявності та руху виробничих запасів на підприємстві є полегшення оформлення операцій, що є пов'язаними з надходженням та вибуттям запасів [2]. Вибуття сировини у виробництво, де це доречно, дозволено оформляти на основі встановленого ліміту безпосередньо в картках складського обліку сировини та матеріалів, передбачивши в них підпис працівника, який отримує цінності. Також дозволено на картках складського обліку відображати і внутрішній рух матеріальних цінностей.

© Дяченко О. О., 2017

Нині існує необхідність і водночас перспектива новітніх організаційних і систематичних підходів до вирішення питань обліку запасів, що є пов'язаними, з одного боку, із переходом на ринкові взаємовідносини й міжнародні стандарти, а з другого – із глобальним запровадженням комп'ютерних технологій [2].

Удосконаленню ресурсопостачання допомагає упорядкування первинної документації, застосування типових стандартизованих форм, підвищення ступеня автоматизації обліково-обчислювальних робіт, забезпечення суворого порядку прийняття, утримання та відпуску запасів.

Водночас слід запроваджувати дієві форми підготовчого й поточного контролю за дотриманням нормування запасів і витрачанням виробничих ресурсів, приділяти більше уваги підвищенню вірогідності оперативного обліку руху матеріалів, комплектуючих, деталей і вузлів у процесі виробництва [3]. Дані первинного обліку мають містити інформацію, що є необхідною для розкриття резервів зниження собівартості готової продукції щодо розумного використання матеріалів, зменшення норм витрат, забезпечення відповідного зберігання [4].

Раціональною є також розробка єдиної форми документа, призначеного для машинної обробки. До такого документа слід внести всі об'єкти основного та допоміжного виробництва під належними шифрами, які б вказували шлях використання виробничих запасів: основні вироби, запасні частини, одноразові замовлення, ремонтно-експлуатаційні вимоги.

Для того щоб уникнути упущень у процесі збору та реєстрації фактів про виробничі запаси, що піддаються обліку, доречно підготувати ґрунтовні настанови призначеним виконувачам у вигляді посадових інструкцій, витягів із графіків документообігу про систематичність і терміни реєстрації даних, а також застосовувати систему заохочень і покарань за виконання чи невиконання обов'язків. Проведення контрольних заходів зменшуватиме ризик недієвого порядку збору та документування оперативних явищ [4].

Відтак для підвищення ефективності використання виробничих запасів на підприємстві слід:

- здійснювати контроль за веденням первинної документації з оприбуткування та витрачання запасів;
- запровадити автоматизацію обліку запасів;
- вибрати спосіб ведення обліку запасів відповідно до умов діяльності підприємства;
- вибрати метод обліку вибуття запасів відповідно до специфіки галузі;
- установлювати норми на вибуття запасів, використовувати лімітно-забірні картки як первинну документацію;
- здійснювати контроль за якістю запасів на складах, запобігати їх псуванню.

Ці заходи сприятимуть вивільненню частини оборотних коштів, використовуваних для потреб виробництва або накопичення на розрахунковому рахунку, що покращить платоспроможність і фінансовий стан підприємства, надасть можливості вивести його зі збиткового стану.

Значущість ефективності обліку, контролю й управління оборотними активами важко переоцінити. Нестача оборотного капіталу може паралізувати діяльність підприємства чи погіршити його ліквідність. Надмірна кількість запасів означатиме, що частина капіталу не працює та не приносить прибутку. Кожне підприємство формує власну політику управління контролем та обліком запасів, що визначає необхідну потребу в оборотних коштах, їх склад, структуру та джерела, із яких мають фінансуватися ці активи.

Таким чином, упровадження цих заходів поліпшення обліку запасів на вітчизняних підприємствах сприятиме підвищенню ефективності їх функціонування, надасть можливості налагодити більш дієвий і менш трудомісткий облік, контроль за фактичною наявністю, рухом і використанням виробничих запасів, а також досягти їх суттєвої економії.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. О.

Література: 1. Приймачок О. М. Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.06.04. Київ, 2005. 19 с. **2.** Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: Рута, 2009. 912 с. **3.** Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 656 с. **4.** Житна І. П., Нескреба А. М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств: монографія. Київ: Вища школа, 1992. 191 с. **5.** Мацибора В. І. Економіка сільського господарства: підручник. Київ: Вища школа, 1994. 415 с.

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ В ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 154.58.156.45

Дяченко О. О.

Магістрант 2 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто передумови розвитку та становлення управління виробничими запасами. Визначено основні проблеми, що виникають у процесі управління виробничими запасами. Досліджено вплив ефективності управління виробничими запасами на результати діяльності підприємств. Запропоновано методи оптимізації управління виробничими запасами на підприємстві.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, ресурси, запаси, витрати, доходи, виробничі запаси, товарно-матеріальні цінності, управління виробничими запасами.*

Аннотация. *Рассмотрены предпосылки развития и становления управления производственными запасами. Определены основные проблемы, возникающие в процессе управления производственными запасами. Исследовано влияние эффективности управления производственными запасами на результаты деятельности предприятий. Предложены методы оптимизации управления производственными запасами на предприятии.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, ресурсы, запасы, расходы, доходы, производственные запасы, товарно-материальные ценности, управление производственными запасами.*

Annotation. *The prerequisites for the development and establishment of management of production reserves are considered. The main problems that arise in the process of managing industrial reserves are identified. The influence of the efficiency of management of production reserves on the results of enterprises' activity is investigated. Methods of optimization of management of industrial stocks at the enterprise are offered.*

Keywords: *enterprise, organization, finances, resources, reserves, expenses, incomes, production stocks, commodity-material values, management of production reserves.*

Управління запасами є визначальною складовою політики управління оборотними активами підприємства, основною метою якої є забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації готової продукції за умови зведення до мінімуму основних витрат з обслуговування запасів.

Управління запасами є традиційною сферою практичної роботи, що почала розвиватися як відокремлений напрям на початку 20-х рр. XX століття. Стрімкий процес накопичення інформації про виробничі запаси спричинив виникнення теорії управління запасами, що була орієнтованою на оптимізацію розміру запасів на підприємстві. За турботами перебудови й становлення ринкової економіки в Україні питання безпосереднього управління запасами залишилися на задньому плані та почали розглядатися лише на рівні виконуючих розпорядження та на нижніх етапах управління.

Для сучасної вітчизняної практики управління запасами характерними є користування стихійною або традиційно закладеною методикою управління виробничих запасами, що охоплює всі етапи руху матеріальних запасів на підприємстві; слабкі спроби алгоритмізації методичної роботи з управління запасами; недостатня статистична база розрахунку рівня запасів.

Вирішенню питань управління виробничими запасами на підприємствах присвятили свої дослідження зарубіжні та вітчизняні економісти Бутинець Ф., Голов С., Лень В., Стерлигова А., Фольмут Х. та ін. Однак, і нині питання управління запасами є актуальними та потребують подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є дослідження основних цілей управління виробничими запасами, його значущості для діяльності підприємства, а також пошук слабких і сильних сторін у процесі управління виробничими запасами.

Важливим і чи не найголовнішим фактором ефективної роботи підприємства є правильність управління виробничими запасами. Голов С. Ф. зазначав, що сутністю управління виробничими запасами є прагнення до зменшення запасів до розумного мінімуму, який забезпечуватиме безперервність процесу виробництва. Напевно, немає такого підприємства, зазначає Бутинець Ф. Ф., що в процесі господарської діяльності не здійснювало б операцій із запасами. На більшості підприємств запаси становлять значну частину оборотних активів, відображених в балансі. Від того, наскільки правильно ведеться складський облік запасів і бухгалтерський облік їх вартості, багато в чому залежить правильність відображення фінансового стану підприємства й отриманого

© Дяченко О. О., 2017

прибутку. Однак, продуктивне управління виробничими запасами і нині для більшості підприємств є відкритим питанням.

Важливим завданням для теоретиків і практиків є здійснення аналізу алгоритму управління виробничими запасами, розкриття його слабких і сильних сторін, обгрунтування й упровадження нових моделей та оцінювання ймовірності їх застосування в процесі інноваційного розвитку економіки України.

Управління виробничими запасами – це передусім раціоналізація використання запасів готової продукції, сировини та матеріалів, інших об'єктів господарської діяльності підприємства для скорочення витрат на утримання при забезпеченні достатнього рівня обслуговування й безперервності діяльності підприємства. На етапі управління підприємством виробничі запаси відносять до тих елементів, що потребують великих капіталовкладень. Через це вони є одним із факторів, що характеризують політику підприємства, істотно впливають на рівень його платоспроможності та на розмір прибутку виробничих підприємств (рис. 1) [4].

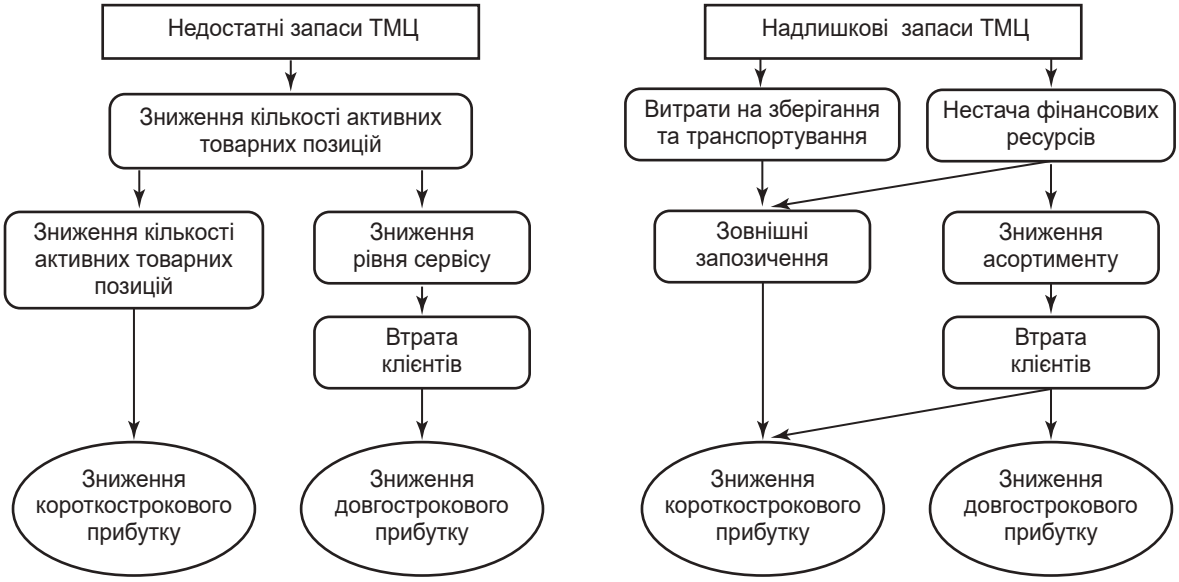

Рис. 1. **Вплив недоліків управління виробничими запасами на прибуток**

Управління виробничими запасами розглядають з двох точок зору. Одна полягає в забезпеченні підприємства достатньою кількістю запасів для забезпечення безперервного процесу виробничої діяльності в необхідний термін. Друга є пов'язаною із розміром витрат на утримання необхідної кількості запасів. На підприємстві необхідно вести контроль за рівнем виробничих запасів відповідно до цих аспектів. Водночас слід визначити термін і розмір замовлень, розробити моделі для прийняття відповідних рішень.

Безперервний процес забезпечення підприємства виробничими запасами є пов'язаним із певними проблемами. Найпоширенішими серед них є зміни в частоті використання виробничих запасів, затримка надходження запасів, нераціональна організація контролю залишків запасів, нераціональний розрахунок оптимального розміру замовлення. Через це виникає необхідність розробки та практичного використання системи управління виробничими запасами, що враховуватиме всі аспекти впливу.

Основною з систем управління запасами є система при фіксованому розмірі замовлення. Для найкращої її роботи виникає потреба визначення оптимального розміру замовлення із урахуванням усіх факторів впливу на його вартість. Розрахунок оптимального розміру замовлення надає можливості звести до мінімуму витрати на утримання та повторне замовлення запасів, тобто знайти рівновагу між відповідними витратами та визначити раціональну площу місць їх зберігання.

Управління виробничими запасами полягає в організації контролю за їх фактичною наявністю. Система управління запасами може функціонувати в формі оперативного управління у вигляді прийняття рішення про замовлення товару через певний період часу; як система рівномірної поставки, якщо часові інтервали між замовленнями й обсяг замовлення є постійними; підтримки рівня запасів на максимальному рівні, за якого обсяг замовлення відповідає різниці встановленого граничного обсягу запасів і фактичного обсягу запасів на момент перевірки. Ефективне управління виробничими запасами надає можливості підприємству задовольнити чи перевищити очікування клієнтів, тримаючи такі запаси готової продукції, що максимально збільшать чистий прибуток.

Розрахунок оптимальних нормативів придбання й витрачання запасів надає можливості прискорити їх оборотність, знизити витрати на їх зберігання, а відтак забезпечує підвищення ефективності виробництва в цілому.

Дослідження проблеми управління запасами підприємства значно розширює можливості економічного аналізу господарської діяльності з позицій ефективного їх використання.

За умов постійно посилюваної конкуренції для раціоналізації виробництва й удосконалення його технології необхідним є зниження тривалості виробничого циклу та тривалості утримання запасів у місцях їх зберігання [6].

Останнім часом помітного вдосконалення зазнали методи виробництва, що надало можливості знизити витрати. Подальша економія власних коштів може бути досягнута за рахунок реалізації резервів, закладених у раціоналізацію процесів, що забезпечують оптимізацію запасів. Для зниження ризику при зберіганні запасів доцільним є використання технологій, які ґрунтуються на запровадженні систем автоматизації процесу виробництва. Це сприяє скороченню часу і витрат на підготовчі операції.

Результати численних досліджень засвідчують, що однією з причин низької оборотності запасів є великий обсяг «мертвих» запасів. У зв'язку із цим проблема зростання оборотності товарних запасів є пов'язаною з проблемою формування оптимального асортименту готової продукції.

Одним із методів аналізу асортименту, що є використовуваним при структуризації товарних запасів, є метод АВС-аналізу. АВС-аналіз – метод, що надає можливості значно спростити контроль, зосередивши увагу на відносно надійній кількості позицій, що є дефіцитними або надто дорогими. До групи А зазвичай відносять 10–15 % запасів, що є дефіцитними або надто дорогими. До групи В відносять 20–25 % запасів, що займають таку саму частку в загальній вартості запасів. До групи С відносять решту (60–70 %) запасів.

Використання АВС-аналізу й інших маркетингових інструментів при вирішенні цієї проблеми надає можливості розробити заходи щодо оптимізації товарних запасів:

- виділити найбільш значущі товари;
- вилучити з асортименту товари, що знижують оборотність товарних запасів.

Однак висока оборотність запасів вимагає налагодження системи більш суворого контролю, що забезпечуватиме оптимальне вкладення коштів у товарні запаси. Якщо для забезпечення ефективної роботи організації необхідно підтримувати високий рівень оборотності запасів, то для задоволення потреб своїх клієнтів організації слід мати широкий асортимент товарів, які зрідка продаються, що знижує рівень показника оборотності.

Таким чином, основною проблемою управління запасами є встановлення найоптимальнішого співвідношення між втратами від заморожування коштів і рівнем задоволення клієнтів. Управління виробничими запасами на українських підприємствах має бути спрямованим на розрахунок їх раціонального розміру та зниження витрат на зберігання. Основні моделі управління виробничими запасами ґрунтуються на певних припущеннях і не враховують граничність терміну придатності як сировини, так і готової продукції, що найчастіше призводить до зростання витрат на утримання матеріальних ресурсів і на суму зіпсованої готової продукції у грошовому вимірі. Забезпечення ефективного управління запасами є найважливішою задачею сучасних вітчизняних підприємств.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. О.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік. Житомир: ЖІТІ, 2010. 448 с. **2.** Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник. Київ: Лібра, 2003. 704 с. **3.** Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 656 с. **4.** Фольмут Х. Й. Инструменты контроллинга от А до Я/пер. с нем.; под ред. М. Л. Лукашевича и Е. Н. Тихоненковой. М.: Финансы и статистика, 2001. 288 с. **5.** Стерлигова А. Н. Управление запасами широкой номенклатуры. *Логинфо*. 2003. № 12. С. 29–32. **6.** Долгов А. П. Теория запасов и логистический менеджмент: методология системной интеграции и принятия эффективных решений. СПб.: СПБГУЭФ, 2004. 272 с.

COMPARATIVE CHARACTERISTIC OF THE LEGISLATIVE REGULATION ACTIVITY OF THE COMPANIES IN UKRAINE AND JAPAN

UDC 347.191.45

Yena D. V.

The 4th year student
of the faculty of management and marketing of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *Features of opening a new business in Ukraine in accordance with the legislation of Ukraine are considered. The analysis of the legislative base in Japan in the field of economic activity is carried out. Ways of improvement of the regulatory and legal framework in Ukraine for the opening of a new business are suggested.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, business, law, rules of law, regulatory framework, legislation, legal activity, taxes, taxation, taxation system.*

Анотація. *Розглянуто особливості відкриття нового бізнесу відповідно до законодавства України. Проведено аналіз законодавчої бази Японії в сфері здійснення господарської діяльності. Запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правової бази в Україні щодо відкриття нового бізнесу.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, бізнес, право, норми права, нормативно-правова база, законодавство, правова діяльність, податки, оподаткування, система оподаткування.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности открытия нового бизнеса согласно законодательству Украины. Проведен анализ законодательной базы Японии в сфере осуществления хозяйственной деятельности. Предложены пути усовершенствования нормативно-правовой базы в Украине в плане открытия нового бизнеса.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, бизнес, право, нормы права, нормативно-правовая база, законодательство, правовая деятельность, налоги, налогообложение, система налогообложения.*

Is it so difficult to open a new business, to become a successful and profitable corporation, company? There are a lot of rules, steps, but the situation in Ukraine is currently changing, and now practically everyone can open a startup. By Article 2 of «Economic code of Ukraine» enterprise is an independent business authorized entity having legal personality and exercising the production, research and commercial activities in order to obtain the corresponding profits [2].

According to the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [1] the company created by decision of the owner (owners) of property or a person authorized by him (them) body, enterprise-founder, organization or labor collective decision. As the founders of a legal entity only owner can act as a general rule, independently dispose of their property by its isolation part for transmitting the created entity. The act provides for the creation of enterprises are not the owner himself, and his competent authority (in the case of a state-owned enterprise). With regard to the establishment of enterprises belonging to the municipal property, the decision can be taken in the face of the owner of the relevant local authority. The decision of the staff can serve as a legal basis for the creation of the enterprise in two cases: when it comes to the redemption of the property of the state enterprise, as well as in the allocation from the state-owned enterprise or association of structural unit to form a new entity. An entity may be created as a result of forced separation of another entity, in accordance with the antimonopoly legislation of Ukraine [1].

For registration of the legal entity must be submitted (Article 17): application for registration in the prescribed form; a statement on the choice of the simplified taxation system; the founding document of the legal entity; a document certifying registration of a foreign legal entity, in the country [2].

To register for natural persons-entrepreneurs must be submitted (Article 18): application for state registration; a statement on the choice of the simplified taxation system; notarized consent of the parents (adoptive parents), guardian or guardianship authority, if the register as FLP wants a person under the age of 16 years, but without full civil capacity [2].

Company structure consists of production units (enterprises, shops, offices, teams, laboratories), as well as the functional units of management personnel (offices, departments, bureaus, services). The company determines its own structure, sets the states, functions, rights and duties are determined by the provisions of the structural subdivisions of them, which are approved by the director (owner or authorized body). The company acquires legal personality from the moment of the decision of the owner of his creation and not from the date of approval of the statute, and the date of its state registration. Day of registration is determined by the date specified in the certificate of state registration.

© Yena D. V., 2017

Depending on the form of ownership, there are the following types of businesses: private enterprise (established on the property of a natural person); collective enterprise (established on the property of the staff of the enterprise); economical society; enterprise which was established on the property of an association of citizens; utility (based on the corresponding property of the territorial community); state enterprise, including government enterprise [2].

With effect from January 2016, the New Civil and Economic codes of Ukraine abolished the law of Ukraine «On enterprises in Ukraine» and «On entrepreneurship». In such case, from 01.01.2016according to Article 45 of Economic Code of Ukraine new modifications were adopted [3].

What has changed with the registration of the enterprise in the Ukraine in recent years? It has become easier! With 2016 Ukraine canceled the registration of the enterprise and the printing permit for the manufacture of seals and thus mandatory use of seals now in the economic activity of LLC, PE and other enterprises. With 2016 there is no requirement to pay the founding capital of the company during the registration. With 2016 abolished the form of certificate of state registration of the enterprise – it has replaced the extract from the register, the period of action of the extract from the register after it is received – 30 days. Since 2016 the opportunity to e-registration of the enterprise without the participation of a notary – the personal electronic digital signature (EDS) when signing the registration form, and reassurance of constituent documents of the newly created company [4].

In practice, even in 2016 in Ukraine, is that the use of modular leasing and e-business registration has not yet carried out – traditionally businesses prefer paper documents instead of electronic forms. For future improvement the Economic Code of Ukraine, the comparison with other countries should be done. Good Laws & Regulations on Setting Up Business in Japan. The engine of Japanese economic growth has been private initiative and enterprise, together with strong support and guidance from the government and from labor. The most numerous enterprises were single proprietorships, of which there were more than 4 million in the beginning on 20th century. The dominant form of organization however, is the Corporation. In the end of 20th more than 2 million corporations employed more than 30 million workers, or nearly half of the total labor force of 60.1 million people. Corporations range from large to small, but the favored type of organization is the joint-stock company, with directors, auditors, and yearly stockholders' meetings.

At the top of the corporate system are three general types of corporate groupings. Certificate on registered company information and company seal impression certificate, the same situation we can meet in Ukraine.

Once registration of establishment has been completed for a Japanese branch office or a subsidiary company, a certificate on registered company information can be obtained from the Legal Affairs Bureau. The certificate on registered company information is a document officially certifying a company's registered information [5].

The principal information to be registered for a joint-stock corporation is as follows: Corporate name; Location of head office; Business purposes; Method of giving public notice; Total number of shares to be issued; Types and numbers of outstanding shares; Rules on the limitation of transfer of shares; Amount of capital; Directors; Representative directors; Auditors; Date of company establishment.

The certificate on registered company information must ordinarily be presented whenever opening a bank account, filing notifications with administrative authorities, purchasing assets for which name registration is required (real estate, securities, vehicles, telephone lines etc.), and concluding important agreements with business partners.

On certain occasions, the company seal impression certificate will need to be submitted along with the certificate on registered company information. The company seal impression certificate is a document publicly certifying the company seal that has been registered. This certificate is used to confirm whether or not company seals placed on applications, filings, contracts, etc., have been placed there with legitimate authorization from the company; the certificate may be obtained from the Legal Affairs Bureau after completion of establishment registration. The company seal as well as the names of the persons authorized to use the seal must be applied for registration with the Legal Affairs Bureau when applying for establishment registration. The representatives of the branch office / subsidiary company are the only parties authorized to use the company seal, and their personal seal registration certificates or signature certificates must be presented when registering the company seal.

In the event of changes to the registered information or the company seal, the prescribed modification procedures must be completed promptly. Applications for registration of changes to registered information must be submitted to the Legal Affairs Bureau within two weeks of the changes for subsidiary companies, and within three weeks of the changes for branch offices [4].

Therefore, to sum it up, the main part of legislation regulation activity of companies is the Economic Code of Ukraine which regulates the establishment of enterprises, the order of their registration, the legal regime of the property business, enterprise management and government workforce, business, economic and social activities of the enterprise, the liquidation and reorganization of enterprises. The law is aimed at ensuring the independence of enterprises determines their rights and responsibilities in the implementation of economic activity and regulates relations ventures with other companies and organizations, local authorities etc. The similar structure we can see in the Japan, and after this analyses it can be concluded, that the Economic Code of Ukraine after changes in January 2016 was improved. Orders of creation,

state registration, operation, reorganization are determined by Code and other laws that have a lot in common in Ukraine and Japan. The problem of how to start and to make a legal star up was solved in this article.

Scientific adviser – Korshakova O. M.

Literature: 1. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України // Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. URL: http://www.me.gov.ua/ComprehensiveMeasuresPlan. **2.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **3**. Developing a Winning Business Plan. URL: https: //www.njsbdc.com/resources/developing-a-winning-business-plan. **4.** Capodagli B. Disney Way. McGraw-Hill Education. 2006. № 4. P. 33–36. **5.** Laurence J. Peter. *Harper Business.* 2011. № 10. P. 187–190. **6.** Reis E. L. Japan. Crown Business. 2011. № 8. P. 29–36. **7.** Research and development in Japan. Law On Enterprise in Japan. URL: https: //en.wikipedia.org/wiki/Private_enterprise_in_Japan.

ПРЕПЯТСТВИЯ НА ПУТИ ЭФФЕКТИВНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА С РЕГИСТРАЦИОННЫМ АППАРАТОМ В УКРАИНЕ

УДК 346.57

Енгибарян Л. Т.
Павлова А. П.

Студенты 3 курса
финансового факультета ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Представлены результаты анализа функционирования украинской системы регистрации представителей малого предпринимательства. Определены факторы, препятствующие легализации малого предпринимательства. Обоснована необходимость принятия мер для повышения эффективности реализации государственной регистрационной политики в Украине.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, предпринимательство, малое предпринимательство, хозяйственная деятельность, регистрация хозяйствующих субъектов, государственная регистрационная политика, законодательство, законодательная база.*

Анотація. *Наведено результати аналізу функціонування української системи реєстрації представників малого підприємництва. Визначено фактори, що перешкоджають легалізації малого підприємництва. Обґрунтовано необхідність запровадження заходів для підвищення ефективності реалізації державної реєстраційної політики в Україні.*

Ключові слова: *підприємство, організація, підприємництво, мале підприємництво, господарська діяльність, реєстрація суб'єктів господарювання, державна реєстраційна політика, законодавство, законодавча база.*

Annotation. *The results of the analysis of the functioning of the Ukrainian registration system for representatives of small businesses are presented. The selection of factors preventing the legalization of small business has been made. The necessity of taking measures to increase the efficiency of the implementation of the state registration policy in Ukraine is grounded.*

© Енгибарян Л. Т., Павлова А. П., 2017

Keywords: *enterprise, organization, entrepreneurship, small business, economic activity, registration of economic entities, state registration policy, legislation, legislative base.*

Правовая защищенность является необходимой составляющей функционирования всех звеньев современного бизнеса в Украине, поскольку это создает необходимые условия для всестороннего развития государства и дает гарантию всем слоям населения всеохватности действия законов. Однако, современные предприниматели ощущают правовую защищенность не в полной мере и вынуждены существовать в несовершенной ее модели. Это приводит к неполной налоговой отчетности и росту удельного веса «теневой экономики».

Исследованием правовых систем мира занимались Абрамова И. М., Мельник Р. С., Стрельцов Е. Л. и др. Однако, в условиях динамичной реальности многие их рекомендации по решению конкретных проблем уже не являются действенными.

Целью написания статьи является определение особенностей регистрационной политики в Украине на современном этапе, а также выявление факторов, препятствующих полноценной регистрации предпринимателей сектора малого бизнеса.

Задача государства состоит в объединении частных сил для общей цели и предупреждении фатальной склонности к коренному расхождению в идеях и интересах. Это определено Законом Украины «О развитии и государственной поддержке малого и среднего предпринимательства в Украине», в котором изложены правовые основы государственной поддержки субъектов малого предпринимательства, независимо от формы собственности, с целью скорейшего выхода из экономического кризиса и создания условий для проведения рыночных реформ в Украине [4]. Сегодня украинское правительство не способствует развитию сектора малого бизнеса, что, безусловно, является негативной тенденцией.

Для регистрации собственного предприятия, а также при внесении возможных изменений в Единый реестр на всех этапах функционирования предприятия субъекту экономической деятельности необходимо осуществить установленный государством алгоритм действий, требующий определенных затрат. Следует отметить, что длительное время сфера государственной регистрации юридических лиц и физических лиц предпринимателей (далее – ФЛП) является одной из наиболее динамично реформируемых. За последние нескольких лет в Закон Украины «О государственной регистрации юридических лиц, физических лиц – предпринимателей и общественных формирований» более 50 раз вносились изменения. В дальнейшем это оказало положительный эффект на развитие сферы в целом, подтверждением чему могут служить показатели в рейтинге Всемирного банка «Doing business». По критерию «регистрация предприятий» Украина поднялась с 134 места в рейтинге на 2010 г. на 30 место в рейтинге 2016 г.

Одним из главных нововведений новой редакции Закона Украины «О государственной регистрации юридических лиц, физических лиц – предпринимателей и общественных формирований» стало увеличение количества ответственных органов, которые могут осуществлять регистрацию юридических лиц и физических лиц-предпринимателей (ФЛП) наравне с государственным регистратором Министерства юстиции, за которыми сохранялись полномочия по регистрации предприятий до 1 апреля 2016 г. [5]. Это способствует устремлению в бизнес денежных потоков молодых хозяйствующих субъектов и демонополизации власти уполномоченных государственных органов регистрации. Однако, у этой реформы прослеживается недостаток в экстерриториальности, а именно в принятии органом регистрации соответствующих решений в пределах выбранных для эксперимента регионов. Модель осуществления регулятивных мероприятий может существенно замедлять систему регистрации субъектов малого предпринимательства.

По сравнению с 2015 г. сбор за осуществление в Едином государственном реестре Украины каких-либо изменений касательно ранее установленной информации о юридическом лице с 60,90 грн возрос почти в 7 раз – до 410 грн. При этом, согласно Постановлению Кабинета Министров Украины «О предоставлении услуг в сфере государственной регистрации юридических лиц, физических лиц – предпринимателей и общественных формирований в сокращенные сроки» от 25 декабря 2015 г. № 1133, размер оплаты за совершаемую процедуру теперь непосредственно находится в прямой зависимости от затраченного регистратором времени на осуществление этих действий. Так, осуществление регистратором изменений в сведениях о юридическом лице, содержащихся в Едином государственном реестре (ЕГР):

- в срок от 6 до 24 часов будет стоить 410 грн;
- в сокращенные сроки, до 6 часов – 820 грн;
- в сокращенные сроки, за 2 часа – 2 050 грн [5; 6].

Как показывает практика, к сожалению, не каждый предприниматель способен предоставить определенную на основании этой реформы сумму. При этом сокращенные сроки будут выполняться для лиц, предоставивших установленный законодательством перечень документов в соответствующем формате. В противоположном случае возможно приостановление рассмотрения документов или отказ в регистрации изменений. Неструктурированность системы взимания денег на регистрацию приводит к нелегальному ведению хозяйственной деятельно-

сти и отсутствию какой-либо налоговой отчетности. Специалисты в области правового регулирования отмечают, что регистрация субъектов малого предпринимательства, по оценочным суждениям самих предпринимателей, не является непреодолимым препятствием для выхода на рынок.

Наиболее актуальными проблемами являются разработка новых и совершенствование действующих подходов к собственности и формам ее защиты; создание более благоприятного налогового, инвестиционного, инновационного и ценового режимов для субъектов малого предпринимательства; упорядочение механизма государственного регулирования и контроля предпринимательской деятельности [3].

Таким образом, формирование соответствующей законодательной базы развития малого предпринимательства предполагает установление правовых гарантий для обеспечения свободы и защиты частной собственности; разработку действенных законодательно-нормативных актов, направленных на стимулирование малого бизнеса; устранение правовых противоречий и отмену положений, тормозящих развитие частной инициативы. Решение существующих проблем развития малого предпринимательства в Украине, создание соответствующей среды требуют коренной перестройки государственной политики содействия этому сектору экономики. Речь идет, прежде всего, о создании соответствующей правовой базы развития малого предпринимательства, финансово-кредитной и материально-технической поддержки, научно-методического, информационно-консультативного и кадрового обеспечения малого предпринимательства.

Научный руководитель – старший преподаватель Чаговец А. А.

Литература: 1. Абрамова І. М., Пенська І. А. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Фінанси України.* 2008. Вып. 9. С. 1–24. **2.** Мельник Р. С. Право на свободу мирних зібрань. Київ, 2015. 168 с. **3.** Стрельцов Є. Л. Роздуми про сучасні правові реалії. *Фінанси України.* 2008. Вып. 8. С. 1–25. **4.** Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17. **5.** Про надання послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та [...]: Закон України від 25.12.2015 № 1133 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1133-2015-%D0%BF. **6.** Маркевич І. Обзор изменений в сфере государственной регистрации юридических лиц. URL: http://jurliga.ligazakon.ua/news/2016/1/6/139647.htm.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

УДК 349.222.1

Загреба Н. С.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто організаційно-правові форми громадських об'єднань. Досліджено законодавчі акти, що регулюють діяльність громадських організацій, нормативно-правові акти державного контролю, а також податкові зобов'язання неприбуткових організацій.*

Ключові слова: *організація, громадська організація, неприбуткова організація, об'єднання, статут, закон, законодавчі акти, податкові зобов'язання.*

Аннотация. *Рассмотрены организационно-правовые формы общественных объединений. Изучены законодательные акты, регулирующие деятельность общественных организаций, нормативно-правовые акты*

© Загреба Н. С., 2017

государственного контроля, а также налоговые обязательства неприбыльных организаций. Проанализированы перспективы развития общественных организаций в Украине.

Ключевые слова: *организация, общественная организация, неприбыльная организация, объединение, устав, закон, законодательные акты, налоговые обязательства.*

Annotation. *Organizational and legal forms of public associations are considered. Legislative acts regulating the activities of public organizations, regulatory acts of state control, as well as tax liabilities of non-profit organizations have been studied. Prospects of development of public organizations in Ukraine are analyzed.*

Keywords: *organization, public organization, non-profit organization, association, charter, law, legislative acts, tax obligations.*

Потреба об'єднуватися, вести справу спільно, постійний обмін думками, взаємодопомога закладені в самій природі людини як істоти суспільної та соціальної, яка не може існувати і працювати на самоті. Як засвідчує історія розвитку цивілізації, потреба людей об'єднуватися для будь-якої спільної діяльності зростає, наслідком чого є створення зростаючої кількості різних громадських об'єднань.

Нині в Україні існують чимало громадських об'єднань, професійних спілок, політичних партій і благодійних організацій. У сфері соціальної допомоги населенню громадські та благодійні організації є не конкурентами держави, а є її партнерами. Неурядовим організаціям може по праву належати провідна функція щодо надання соціальних послуг на рівні громади.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання», громадські об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та / або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою створюється як громадська організація або громадська спілка [1].

Громадською організацією є громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Громадською спілкою є громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку.

Порівнюючи ці категорії, слід зазначити, що основними відмінностями між громадською організацією та громадською спілкою є відмінності щодо їх засновників. Засновниками громадської спілки можуть бути юридичні особи приватного права, у тому числі громадські об'єднання зі статусом юридичної особи, але не можуть бути політичні партії, юридичні особи, щодо яких прийнято рішення щодо їх припинення або які перебувають у процесі припинення, а також не можуть бути юридичні особи приватного права, єдиним засновником яких є одна і та сама особа. Також засновником громадської спілки не може бути юридична особа приватного права, якщо засновник (власник істотної частки) цієї юридичної особи внесений до переліку осіб, які є пов'язаними зі здійсненням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції.

Як зазначає Дем'янець О., право на свободу об'єднання є за своєю природою особистим немайновим конституційним правом, що охоплює:

– правову та фактичну можливість добровільно, без примусу чи попередньої згоди створювати об'єднання громадян, за своїм вибором вступати до таких організацій і виходити з них;

– право об'єднань громадян самостійно розробляти свої статути, організовувати свою внутрішню структуру та апарат;

– право об'єднань громадян співпрацювати з іншими українськими та міжнародними організаціями;

– право об'єднань громадян вступати в правовідносини з органами державної влади та місцевого самоврядування;

– будь-які інші аспекти вільного, на власний розсуд визначення своєї поведінки в сфері здійснення цього права [2].

Основним законодавчим актом, що регулює діяльність громадських організацій, є прийнятий в 1992 р. Закон України «Про об'єднання громадян». Необхідно звернути увагу на те, що цей Закон був прийнятий ще в перші роки незалежності України, а тому його положення не враховують динамічних змін, які відбувалися в українському законодавстві. Так, у 2003 р. був прийнятий новий Цивільний кодекс України. У цьому законодавчому акті було по-новому визначено правовий статус юридичних осіб в Україні. Окремі з положень Цивільного кодексу України прямо стосуються діяльності громадських організацій. Так, за термінологією Цивільного кодексу громадські організації слід розглядати як непідприємницькі товариства. Завдяки цьому положенню Закону було усунуто певну відірваність правового статусу громадських організацій від статусу інших юридичних осіб. Важливе місце

у правовому регулюванні діяльності громадських організацій посідає Закон «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р.. Цим нормативним актом досить детально регулюється процедура легалізації громадських організацій, визначається перелік необхідних для легалізації документів, а також терміни розгляду поданих для легалізації документів [3].

Найважливішим серед внутрішніх нормативних актів громадських організацій є статут, у якому відображено загальні принципи та механізми діяльності організації. Наявність статуту є неодмінною умовою реєстрації громадської організації. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про громадські об'єднання», статут громадського об'єднання має містити відомості про:

1) найменування громадського об'єднання та за наявності – скорочене найменування;

2) мету (цілі) та напрями його діяльності;

3) порядок набуття та припинення членства (участі) у громадському об'єднанні, права та обов'язки його членів (учасників);

4) повноваження керівника, вищого органу управління, інших органів управління (далі – керівні органи) громадського об'єднання, порядок їх формування та зміни складу, термін повноважень, а також порядок визначення особи, уповноваженої представляти громадське об'єднання, та її заміни (для громадських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи);

5) періодичність засідань і процедуру прийняття рішень керівними органами громадського об'єднання, у тому числі шляхом використання засобів зв'язку;

6) порядок звітування керівних органів громадського об'єднання перед його членами (учасниками);

7) порядок оскарження рішень, дій, бездіяльності керівних органів громадського об'єднання та розгляду скарг;

8) джерела надходження і порядок використання коштів та іншого майна громадського об'єднання;

9) порядок створення, діяльності та припинення діяльності відокремлених підрозділів громадського об'єднання (у разі їх створення громадським об'єднанням, яке має намір здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи);

10) порядок прийняття рішення щодо саморозпуску або реорганізації громадського об'єднання, а також щодо використання його коштів та іншого майна, що залишилися після саморозпуску, – для громадського об'єднання, яке має намір здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи.

Законодавством України передбачено здійснення державного контролю за діяльністю об'єднань громадян. Органи, що здійснюють контролюючі функції щодо громадських організацій, та форми контролю передбачено Законами України «Про об'єднання громадян», «Про політичні партії в Україні» та законодавством про державні органи, на які цей контроль покладено. Контроль за діяльністю громадських формувань є здійснюваним виключно державними органами. До них належать органи, які проводять легалізацію об'єднань громадян, а також органи прокуратури, фінансові органи й органи державної податкової адміністрації [1].

З точки зору податкового законодавства громадське об'єднання (у тому числі громадська організація) належить до неприбуткових організацій та не є платником податку на прибуток за умови дотримання всіх критеріїв, передбачених пунктом 133.4 Податкового кодексу України. Однією з вимог для отримання статусу неприбутковості є наявність в установчих документах інформації про заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників, членів органів управління й інших пов'язаних із ними осіб [4].

Адміністративно-правовий статус громадських об'єднань як сукупність їх прав та обов'язків містить положення, що є визначеними в Законах України «Про об'єднання громадян», «Про політичні партії в Україні» та в деяких інших законодавчих актах, і враховує цілі і завдання, що ставлять перед собою ці організації. Єдиним для всіх громадських об'єднань як суб'єктів адміністративного права є те, що їх метою не є одержання прибутків. Політична ситуація в Україні потребує окремих змін у законодавстві про політичні партії як громадські організації, що мають важливе значення для формування органів влади та представництва в їх складі.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Література: 1. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17. **2.** Дем'янець О., Москаленко А., Задоя К. Правове регулювання діяльності громадських організацій в Україні. Київ, 2008. 21 с. **3.** Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.

ua/laws/show/755-15. **4.** Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій: Закон України від 06.10.2016 № 1667-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1667-19.

ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ І НЕДОЛІКІВ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ПОБУДОВИ ФУНКЦІЇ ВИТРАТ

УДК 338.512

Зіміна А. В.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність витрат і методи побудови функції витрат для визначення характеру їх поведінки для управління процесами господарської діяльності. Детально проаналізовано методи побудови функції витрат, визначено їх переваги та недоліки.*

Ключові слова: *підприємство, виробництво, організація, господарська діяльність, фінанси, облік, витрати, управлінський облік, функція витрат.*

Аннотация. *Рассмотрены сущность расходов и методы построения функции расходов с целью определения характера их поведения для управления процессами хозяйственной деятельности. Детально проанализированы методы построения функции расходов, определены их преимущества и недостатки.*

Ключевые слова: *предприятие, производство, организация, хозяйственная деятельность, финансы, учет, расходы, управленческий учет, функция расходов.*

Annotation. *The essence of costs and methods of constructing the cost function for determining the nature of their behavior for managing the processes of economic activity are considered. Methods of constructing the cost function are analyzed in detail, their advantages and disadvantages are determined.*

Keywords: *enterprise, production, organization, economic activity, finance, accounting, expenses, management accounting, cost function.*

Від ретельного вивчення поведінки витрат та успішного практичного застосування залежать рентабельність виробництва й окремих видів продукції, ціни на продукцію, її якість і місце окремих видів у виробництві, виявлення резервів зниження собівартості продукції, економічна ефективність упровадження нової техніки, технології, організаційно-технічних заходів, а також рішення про виробництво нових видів продукції та зняття з вробництва застарілих.

Дослідженням і розробкою методики вивчення поведінки витрат займалися Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Маляревський Ю. Д., Лабунська С. В., Безкоровайна Л. В., Пушкар М. С., Нападовська Л. В. та ін. Однак, і донині залишаються відкритими окремі питання щодо поведінки витрат.

Метою написання статті є виявлення переваг і недоліків методів побудови функції витрат.

Витратами звітного періоду визнають або зменшення активів, або зростання зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [1]. Плануючи діяльність підприємства, керівник має враховувати поведінку витрат за зміни обсягу виробництва. Для цього витрати розподіляють на постійні та змінні.

Під змінними розуміють витрати, величина яких є змінюваною зі зміною ступеня завантаження виробничих потужностей або обсягу виробництва, наприклад витрати на сировину й основні матеріали, заробітна плата

© Зіміна А. В., 2017

основних виробничих робітників, витрати на технологічну енергію. Постійні витрати не змінюються разом із обсягом, мають великий вплив на рівень витрат, що припадають на одиницю продукції, оскільки одна й та ж їх сума розподіляється на більшу або меншу кількість одиниць. Але наведений поділ є умовним, оскільки немає чіткого математичного співвідношення між витратами та випуском. Тому найчастіше в економічній літературі йдеться про умовно постійні й умовно змінні витрати [2].

Класифікація та поведінка витрат є необхідними, оскільки із щорічним зростанням кількості підприємств посилюється конкуренція. Тому лише організації, що побудували ефективну й зручну систему управлінського обліку, навчилися мінімізувати витрати, створили гнучку та надійну систему планування, можуть розраховувати на зростання обсягів продажів та інтенсивний економічний розвиток.

Наявність різних витрат ускладнює побудову функції витрат. Саме тому для визначення функції витрат застосовують змішані методи. Найпоширеніші методи побудови функції витрат подано на рис. 1 [3].

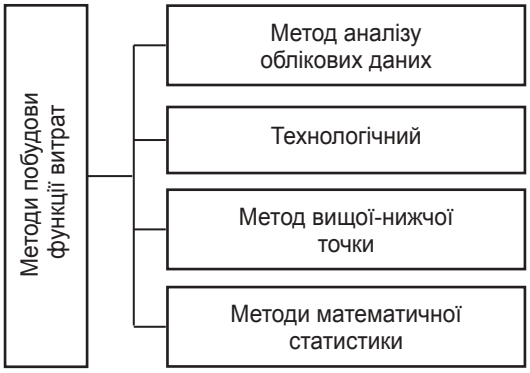

Рис. 1. **Методи побудови функції витрат**

Усі методи побудови функції витрат умовно можна поділити на статистичні та нестатистичні. До статистичних належать методи, що потребують великої кількості статистичних спостережень за діяльністю підприємства для формування репрезентативної вибірки. За використання цього методу можна визначати форми залежності витрат від обсягу виробництва або завантаження виробничих потужностей, будувати кошторисні рівняння, одержувати інформацію про прибутковість або збитковість виробництва залежно від обсягу, прогнозувати поведінку собівартості або окремих видів витрат залежно від обсягу або потужності.

Основними перевагами методів є достатня точність побудови функції й можливість верифікації побудованої функції за допомогою певної системи критеріїв, можливість вибрати, окрім лінійної, інші види функціональної залежності. Основними недоліками є необхідність визначення підходів до співставлення даних, які залучають до статистичного масиву дослідження. Велика вартість обробки даних і час, що витрачається на отримання масиву даних, призводить до зменшення корисності отриманої інформації.

Розглянемо детальніше нестатистичні методи, які є найчастіше використовуваними за оперативним горизонтом прийняття управлінських рішень. Кожний метод має як недоліки, що обмежують його застосування, так і переваги (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Нестатистичні методи побудови функції витрат

Метод	Сутність	Переваги	Межі застосування
1	2	3	4
Метод вищої-нижчої точки	Визначення функції витрат на основі припущення, що змінні витрати є різницею між загальними витратами за найвищого та найнижчого рівнів діяльності	Графічне відображення функції витрат надає можливості уникнути ризику помилки	Розподіл витрат на постійні та змінні; операційний менеджмент для планування в короткостроковий період, співставність даних; обізнаність фахівців, які проводять дослідження
Метод візуального пристосування	Визначення рівня умовно постійних витрат графічно, проведенням візуально прямої лінії, беручи до уваги всі точки витрат	Наочність характеру поведінки витрат	Обізнаність фахівців, які проводять дослідження; відсутність ознак, за якими можна визначити достовірність оцінки, яку дає побудована пряма; достатність і порівнюваність даних дослідження
Технологічний аналіз	Системний аналіз функції діяльності для визначення технологічного взаємозв'язку між витратами ресурсів і результатом діяльності	Орієнтований на майбутні операції, а не на вивчення минулої діяльності	Вимагає значних витрат коштів і часу

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Метод аналізу облікових даних	Визначення функції витрат шляхом розподілу їх на змінні та постійні за відповідним фактором на підставі вивчення даних рахунків бухгалтерського обліку	Простота та зрозумілість методу; можливість розрахунку функцій всіх витрат підприємства	Суб'єктивність і ймовірність істотних відмінностей між майбутніми та минулими умовами дійсності

Метод вищої-нижчої точки є простим у застосуванні, але його недоліком є те, що для визначення витрат використовують тільки дві точки. Надійність оцінки цілком залежить від того, як по відношенню до всього інтервалу даних розташовані найвища і найнижча точки. Періоди, у яких обсяг виробництва був надзвичайно низьким або надзвичайно високим через різні причини, можуть спотворити загальну картину. Тому для точнішого розрахунку величини витрат використовують методи, засновані на великій кількості спостережень за поведінкою витрат.

Метод візуального пристосування використовує всю сукупність даних про витрати за період, але сам по собі він є досить суб'єктивним. Помилка в зображенні прямої може надалі спричинити істотне спотворення даних, які безпосередньо впливають на якість прийнятих управлінських рішень. Основним недоліком є відсутність ознак, за якими можна визначити достовірність оцінки, яку дає побудована пряма. Метод є використовуваним для попередньої оцінки складових змінних і постійних витрат у структурі сукупних витрат. Він надає можливості уникнути недоліків, що є пов'язаними із застосуванням методу вищої-нижчої точки.

Технологічний аналіз є застосовуваним для аналізу всіх витрат господарюючого суб'єкта й поділу їх на постійні та змінні для аналізу окремих статей витрат як доповнення до інших методів. Коли умови виробництва змінюються, до розрахунків вносять відповідні зміни. Основним недоліком технологічного методу є його трудомісткість. Цей метод є застосовуваним, якщо йдеться про випуск нової продукції, упровадження нової технології; у цьому випадку статистичні дані за минулі періоди відсутні.

Метод аналізу облікових даних проводиться фахівцем на основі інтуїції, досвіду т а спостереження за динамікою витрат минулих періодів. Він потребує значних змін у системі бухгалтерського обліку й удосконалення системи інформаційної підтримки, що вимагає додаткових витрат на управління.

Таким чином, жодний із методів не є універсальним. Для отримання повнішого уявлення про постійні та змінні витрати доцільно поєднувати ці методи. На підставі отриманих результатів можна визначити допустимий інтервал шуканого значення та зробити вибір на користь того чи іншого методу поділу витрат залежно від конкретних умов.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Закон України від 31.12.1999 № 318 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00. **2.** Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник. Київ: Лібра, 2003. 704 с. **3**. Маляревський Ю. Д., Лабунська С. В., Безкоровайна Л. В., Чечетова Н. Ф. Управлінський облік: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 248 с. **4.** Пушкар М. С. Управлінський облік. Тернопіль: Економічна думка, 1997. 160 с. **5.** Нападовська Л. В. Управлінський облік: підручник. Київ: Центр навч. літ., 2004. 544 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ БАНКУ

УДК 336.7

Іванов О. І.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано економічну сутність поняття «управління прибутком банку». Визначено основні вимоги до ефективного управління прибутком банку. Розглянуто завдання та функції системи управління прибутком банку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, банк, банківська установа, фінанси, витрати, прибуток, управління прибутком.*

Аннотация. *Проанализирована экономическая сущность понятия «управление прибылью банка». Определены основные требования к эффективному управлению прибылью банка. Рассмотрены задачи и функции системы управления прибылью банка.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, банк, банковское учреждение, финансы, расходы, прибыль, управление прибылью.*

Annotation. *The economic essence of the concept of «profit management of the bank» is analyzed. The main requirements to effective management of the bank's profit are determined. The tasks and functions of the bank profit management system are considered.*

Keywords: *enterprise, organization, bank, banking institution, finance, expenses, profit, profit management.*

Прибуток є головною комерційною метою діяльності суб'єктів фінансового ринку. Розмір прибутку залежить від грамотного й ефективного управління ним, що передбачає знання механізмів його формування, а також використання сучасних методів аналізу та планування. Отримання прибутку на достатньому рівні надає можливості банківській установі залучати новий капітал, який, у свою чергу, сприятиме зростанню обсягів і підвищенню якості пропонованих послуг. Завдяки цьому формуються фонди та резерви на випадок ймовірних непередбачених збитків.

Дослідженням особливостей управління прибутком банку займалися Бланк І. А., Блонська В. І., Криклій О. А., Маслак Н. Г., Поддєрьогін І. О., Ткаченко Є. Ю., Худа В. В., Хорн Д. К., Роуз П. С. та ін. Проте за сучасних стрімко змінюваних умов питання управління прибутком банківських установ потребує подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є визначення концептуальних основ управління прибутком банку.

В економічній літературі немає єдиного визначення поняття «управління прибутком банку». Так, Поддєрьогін І. О. розглядає управління прибутком банку як сукупність критеріїв прийняття управлінських фінансових рішень щодо управління прибутком банку, дотримання яких забезпечує виконання завдань і досягнення цілей, що є визначуваними корпоративною стратегією банку [1]. Бланк І. А. визначає управління прибутком банку як процес розробки й прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання [2]. Рибалка О. О. вважає, що управління прибутком банку є складним багатофункціональним механізмом, який поєднує окремі елементи, що є тісно пов'язаними між собою [3].

Радковська Н. П. розглядає управління прибутком банку як складний багатофункціональний механізм, що поєднує окремі тісно пов'язані між собою ланки: визначення підрозділів банку, які беруть участь у процесі управління прибутком; планування доходів, витрат і прибутку банку; застосування методів оцінювання рівня прибутковості банківської діяльності; визначення методів поточного регулювання прибутку [4]. Савчук В. П. визначає управління прибутком банку як вплив на фактори фінансово-господарської діяльності, що сприяє зростанню доходів і зниженню витрат [5]. Ткаченко Є. Ю. визначає модель управління прибутком суб'єкта господарювання як сукупність фінансово-правових та організаційно-технічних механізмів, прийомів прогнозування, планування та контролю витрат і доходів організації для забезпечення підтримання прийнятного рівня рентабельності діяльності суб'єкта господарювання у довгостроковій перспективі, а також досягнення інших цілей, що є визначуваними корпоративною стратегією [6].

Відтак під управлінням прибутком банку слід розуміти систематичний процес розробки та реалізації управлінських рішень з питань його формування, розподілу та використання, що сприяє підвищенню доходів

© Іванов О. І., 2017

і зниженню витрат. Очевидно, що забезпечення ефективного управління прибутком банку є необхідним для його стабільної результативної діяльності. Основні вимоги до управління прибутком банківської установи подано на рис. 1 [6; 7].

Рис. 1. **Основні вимоги до управління прибутком банку**

Слід погодитися з Бланком І. А., який вважає, що основною метою управління прибутком є забезпечення максимізації добробуту засновників та учасників банку в поточному періоді та на перспективу [2]. Виходячи з цієї мети, система управління прибутком має вирішувати такі основні завдання (рис. 2) [5–7].

Рис. 2. **Основні завдання управління прибутком банку**

Функції управління прибутком банку є подібними до функцій звичайного управління: планування, організація, регулювання, контроль та мотивація (рис. 3) [7].

Таким чином, за сучасних умов отримання достатнього рівня прибутку є головною метою існування будь-якого вітчизняного банку. Грамотне управління прибутком забезпечує створення резервних фондів на випадок отримання збитків, стимулює керівництво і персонал до покращення операцій, зменшення витрат і підвищення якості послуг банківської установи.

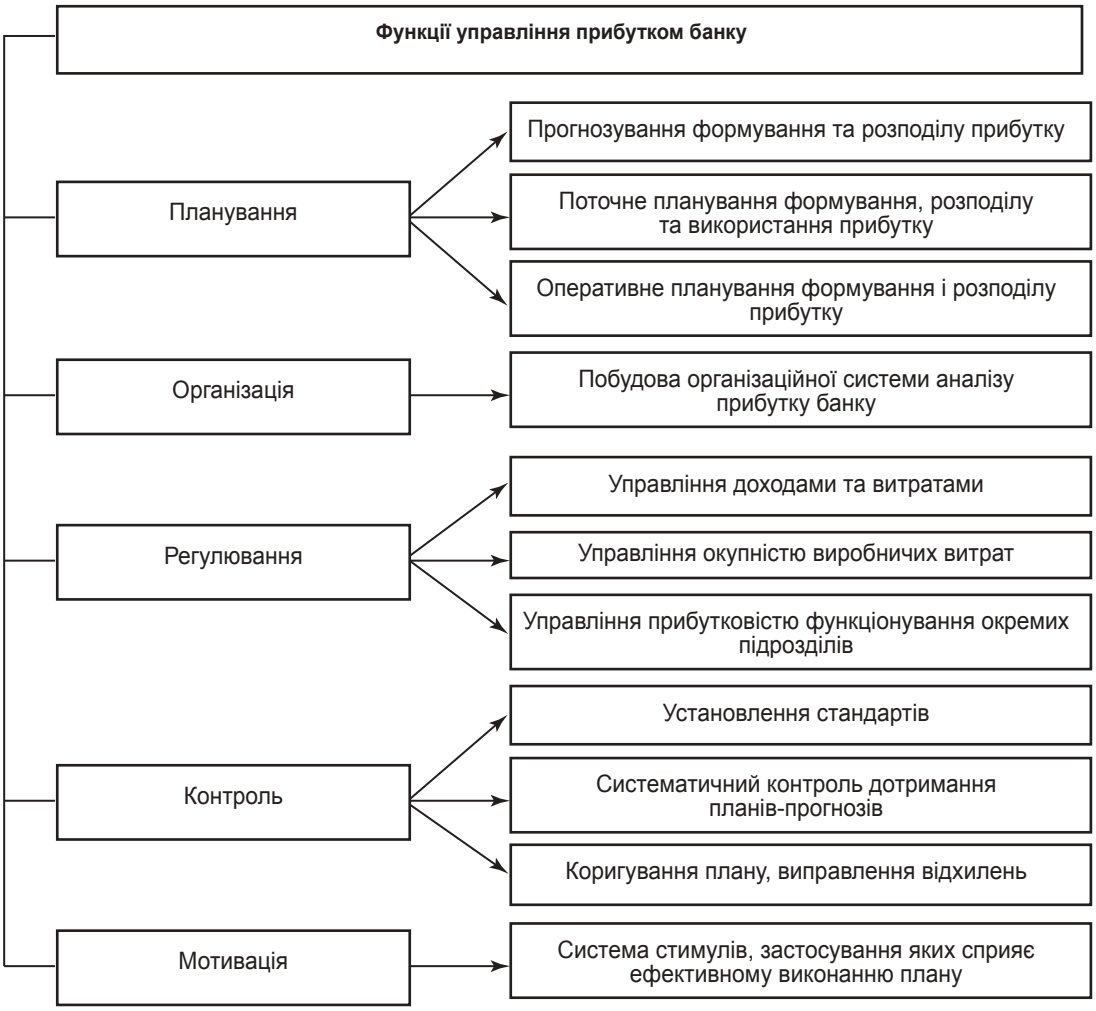

Рис. 3. **Функції управління прибутком банку**

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Поддерьогін І. О. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. Київ: Ника-Центр, 2001. 678 с. **2.** Бланк И. А. Управление прибылью. Киев: Ника-Центр; Эльга, 1998. 544 с. **3.** Рибалка О. О. Підходи до управління прибутком банку. *Актуальні проблеми економіки.* 2007. № 11. С. 161–165. **4.** Радковская Н. П. Методологические подходы к управлению прибылью коммерческого банка. *Банковский менеджмент.* 2006. № 1. С. 20–25. **5.** Савчук В. П. Управление прибылью и бюджетирование. М.: Бином, 2007. 432 с. **6.** Ткаченко Є. Ю. Система управління прибутком підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету.* 2006. № 3. С. 214–220. **7.** Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління прибутком банку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 136 с. **8.** Бікбов І. М. Механізм управління прибутком у банку з розгалуженою мережею філій. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* 2009. № 24. С. 320–327.

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ ЯК ОСНОВНИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ ЙОГО КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

УДК 336.71

Ільїна О. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено економічну сутність кредитного портфеля банку, а також основні етапи його формування. Розглянуто критерії аналізу кредитного портфеля. Визначено основні методичні підходи, що є застосовуваними при оцінюванні якості кредитного портфеля. Обґрунтовано необхідність аналізу кредитного портфеля для мінімізації кредитних ризиків банківської установи.*

Ключові слова: *політика, організація, банк, банківська установа, кредитна політика, кредитний портфель, кредитний ризик.*

Аннотация. *Исследована экономическая сущность кредитного портфеля банка, а также основные этапы его формирования. Рассмотрены критерии анализа кредитного портфеля. Определены основные методические подходы, применяемые при оценке качества кредитного портфеля. Обоснована необходимость анализа кредитного портфеля с целью минимизации кредитных рисков банковского учреждения.*

Ключевые слова: *политика, организация, банк, банковское учреждение, кредитная политика, кредитный портфель, кредитный риск.*

Annotation. *The economic essence of the bank's loan portfolio was studied, as well as the main stages of its formation. The criteria for analyzing the loan portfolio are considered. The main methodological approaches have been determined and are used in assessing the quality of the loan portfolio. The necessity of loan portfolio analysis for minimizing credit risks of a banking institution is substantiated.*

Keywords: *policy, organization, bank, banking institution, credit policy, loan portfolio, credit risk.*

Нині стан вітчизняної банківської системи є досить складним через загострення кризових явищ у економіці держави. Постійне забезпечення оптимального рівня кредитного ризику з одночасним досягненням запланованого рівня прибутку від кредитних вкладень за умов нестабільності зовнішнього середовища вимагає запровадження в банках обґрунтованої кредитної політики, що має базуватися на достовірності аналізу даних поточної ситуації та напрямів її розвитку в майбутньому.

Основним етапом реалізації кредитної політики банку є формування його кредитного портфеля, що передбачає попереднє визначення загальної мети кредитної діяльності банку. У межах розробленої кредитної політики банку відбувається визначення пріоритетних цілей і завдань формування кредитного портфеля з урахуванням умов зовнішнього середовища, ринкової кон'юнктури й власних можливостей та інтересів банку.

Дослідженням сутності кредитного портфеля банку займалися Бугель Ю. В., Бобиль В. В., Дзюблюк О. В., Голуб В. М., Васильєва Т. А., Єпіфанов А. О., Примостка Л. О. та ін. Однак, нині не існує єдиного підходу до розуміння сутності поняття «кредитна політика», а також єдиних критеріїв формування кредитного портфеля банку.

Більшість науковців визначають сутність кредитного портфеля банку як сукупність наданих банком позик, ураховуючи тим самим лише здійснення кредитної операції. У банківській енциклопедії під редакцією Арбузова С. Г. кредитний портфель є визначуваним як сукупність усіх банківських позичок, що є структурованими за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку. Виноградня В. М. вважає, що кредитний портфель банку є сукупністю всіх кредитів, наданих за певний період часу [2]. Примостка Л. О. розглядає кредитний портфель як сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів [6]. Єпіфанов А. О. та Васильєва Т. А. у своїх працях кредитний портфель розглядають як цілеспрямовано сформовану відповідно до певної кредитної стратегії сукупність кредитних вкладень банку [7]. Відтак оптимальний кредитний портфель формується через підбір найбільш ефективних і надійних кредитних вкладень.

Вважаємо найповнішим дослідження сутності кредитного портфеля банку Бугель Ю. В. На її думку, кредитний портфель є сукупністю наданих банком позичок, що є сформованою для отримання прийнятного рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку за мінімального рівня кредитного ризику [1]. У цьому визначенні сутності кредитного портфеля банку відтворено три ключові взаємопов'язані між собою аспекти банківської діяльності: доходність, ліквідність і ризик.

© Ільїна О. В., 2017

Другу групу визначень поняття «кредитний портфель банку» становлять наукові підходи тих авторів, які розглядають кредитний портфель як інструмент управління кредитною діяльністю. Так, у своїх наукових працях Голуб В. М. визначає кредитний портфель як важливий інструмент управління кредитною діяльністю банку, що має спрямовувати його стратегічну політику та поточну діяльність на виконання завдань кредитної політики [4].

Виділімо окремо авторів, які визначають кредитний портфель як відображення організації кредитних відносин. Зокрема, науковці Вовк В. Я та Хмеленко О. В. під кредитним портфелем розуміють сукупність відповідних економічних відносин між кредитором і позичальником з приводу зворотного руху вартості [3]. Можна говорити про те, що досліджені наукові підходи доповнюють один одного.

Науковці весь процес формування кредитного портфеля розбивають на три укрупнені етапи (рис. 1) [7].

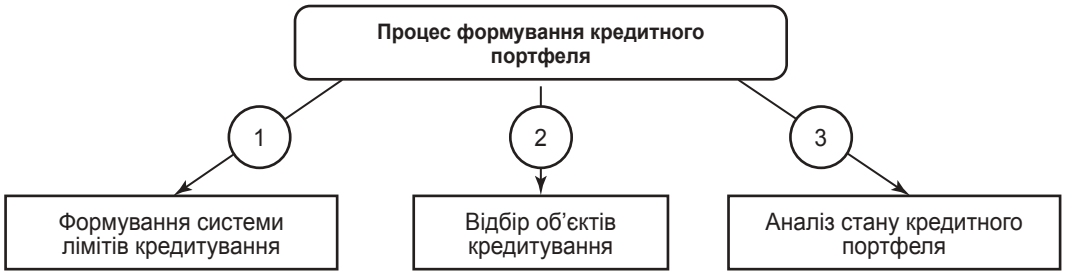

Рис. 1. Етапи формування кредитного портфеля банку

На першому етапі формування кредитного портфеля відбувається встановлення лімітів кредитування, здійснюється оптимізація частки різних видів кредитів у обсягах усього кредитного портфеля відповідно до обсягу та структури кредитних ресурсів банку, що є здійснюваним для зменшення кредитного ризику.

На другому етапі відбувається відбір об'єктів кредитування на основі оцінювання кредитоспроможності позичальників, які будуть включені у кредитний портфель. Здійснюється оцінювання сфери діяльності позичальника, аналіз цільового призначення засобів, вибір виду кредиту та визначення ризику кредитної операції.

На третьому етапі відбувається аналіз стану кредитного портфеля, здійснюваний у вигляді моніторингу його структури за динамікою кредитів, термінами погашення, рівнем кредитного ризику, процентними ставками, забезпеченістю позик, погашенням кредитів тощо. Він надає можливості оцінити відповідність кредитного портфеля цілям і стратегії кредитної політики банку. Відтак формування кредитного портфеля складається з кількох етапів, кожний із яких забезпечує рішення конкретних завдань. Разом вони є спрямованими на досягнення поставленої мети – забезпечення прибутку банку.

Кредитний портфель становить найбільшу частку в активах банку, а його аналіз є надзвичайно важливою стадією аналізу діяльності комерційного банку. Це є пов'язаним із тим, що структура й якість кредитного портфеля значною мірою зумовлюють не тільки рівень кредитного ризику, але й ліквідність, платоспроможність, а відтак і надійність банківської установи.

Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля за класифікаційними ознаками є здійснюваним із застосуванням методик трендового (або горизонтального) та структурного (або вертикального) аналізу. Критеріями аналізу можуть бути статус позичальника, термін здійснення кредитних операцій, цільове спрямування кредиту, валюта кредитів, вид і рівень забезпечення, галузева ознака належності різних груп позичальників за сферою їх професійної діяльності, способи погашення позик, ступінь ризику наданих кредитів (стандартні, під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні), ціна кредитування (рівень процентних ставок) тощо.

У ході трендового аналізу розраховують темпи зростання окремих показників за кілька періодів і визначають тенденції їх зміни. У процесі структурного аналізу розраховують питому вагу окремої статті в загальній сумі кредитного портфеля. Основними показниками в процесі аналізу кредитного портфеля з точки зору термінів кредитування є прострочені, пролонговані та сумнівні кредити. Ціллю структурного аналізу є виявлення рівня концентрації кредитних операцій у тій чи іншій класифікаційній групі, частки крупних позичок у них, а відтак і ступеня кредитного ризику в процесі формування кредитного портфеля банку.

Зазначимо, що під поняттям «якість кредитного портфеля» розглядатимемо узагальнене поняття, що визначає ефективність сформованого кредитного портфеля за трьома показниками: доходність, ступінь кредитного ризику та забезпеченість [5]. При оцінюванні якості кредитного портфеля банку є використовуваними методи експертних оцінок (рейтинговий метод, коефіцієнтній аналіз, метод «дерево рішень»), статистичні (метод «Монте-Карло», таксономічний та кореляційно-регресійний аналіз, скоринг, матричний метод) та аналітичні (стрес-тестування) методи. В основу більшості з них покладено дослідження економічних коефіцієнтів кредитного портфеля банку й аналіз фінансового стану позичальника. Кожна методика має свої переваги та недолі-

ки. Безумовно, для отримання об'єктивної оцінки якості кредитного портфеля банку необхідним є застосування комплексного підходу.

Основними галузями застосування в банківський практиці аналізу якості кредитного портфеля є заходи зі зниження кредитного ризику за кожним видом кредитної позички та на рівні кредитного портфеля в цілому.

Безумовно, що саме кредити є найприбутковішим банківським активом, а відтак формування оптимального кредитного портфеля збільшує потенціальні прибутки банківської установи. Найоптимальнішим можна вважати кредитний портфель банку, що містить активи, які забезпечують максимально можливу доходність за мінімального рівня ризику.

Таким чином, за сучасних економічних умов питання мінімізації кредитного ризику має надзвичайно важливе значення для українських банків. Результати оцінювання й аналізу кредитного портфеля можуть дати банківській установі підстави для перегляду кредитної політики й своєчасного коригування структури кредитного портфеля.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Алексєєнко І. І.

Література: 1. Бугель Ю. В. Поняття кредитного портфеля комерційного банку та необхідність ефективного управління ним. *Світ фінансів.* 2011. Вип. 2. С. 98–107. **2.** Виноградня В. М. Аналіз напрямів управління кредитним портфелем банків України. *Економічний аналіз.* 2015. № 1. С. 166–172. **3.** Вовк В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 463 с. **4.** Голуб В. М. Управління кредитним портфелем комерційного банку: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.04.01. Київ, 2004. 19 с. **5**. Дзюблюк О. В. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці. *Журнал європейської економіки*. 2010. № 1. С. 108–124. **6.** Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 468 с. **7.** Єпіфанов А. О., Васильєва Т. А., Козьменко С. М. Управління ризиками банків: монографія/за ред. Т. А. Васильєвої. У 2 томах. Т. 1. Суми: УАБС НБУ, 2012. 283 с. **8.** Асоціація українських банків // Офіційний сайт Асоціації українських банків. URL: http://aub.org.ua/index.php?option.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

УДК 347.73:336.719.2(477)

Калініна В. Ю.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розкрито сутність поняття «банківська таємниця». Розглянуто особливості правового забезпечення банківської таємниці в Україні. Проаналізовано законодавчі акти, що регулюють забезпечення банківської таємниці. Визначено основні проблеми правового забезпечення банківської таємниці та шляхи їх вирішення.*

Ключові слова: *організація, банк, банківська установа, конфіденційна інформація, банківська таємниця, закон, законодавчі акти.*

Аннотация. *Раскрыта сущность понятия «банковская тайна». Рассмотрены особенности правового обеспечения банковской тайны в Украине. Проанализированы законодательные акты, регулирующие обеспечение банковской тайны. Определены основные проблемы правового обеспечения банковской тайны и пути их решения.*

© Калініна В. Ю., 2017

Ключевые слова: *организация, банк, банковское учреждение, конфиденциальная информация, банковская тайна, закон, законодательные акты.*

Annotation. *The essence of the concept of «bank secrecy» is disclosed. Features of legal securing of bank secrecy in Ukraine are considered. The legislative acts regulating the securing of bank secrecy are analyzed. The main problems of legal securing of bank secrecy and ways of their solution are determined.*

Keywords: *organization, bank, banking institution, confidential information, bank secrecy, law, legislative acts.*

Банківська таємниця є важливим елементом діяльності банків, запорукою захисту інформації клієнта. Чинне законодавство має не тільки чітко врегулювати відносини з приводу захисту банківської таємниці, а й постійно враховувати потреби часу й виникнення нових суспільних відносин. Нині чинне законодавство України має окремі суттєві недоліки щодо належного забезпечення банківської таємниці.

Питання правового регулювання та забезпечення банківської таємниці стоїть дуже гостро. Виникають чимало питань, на які немає чітких відповідей у законодавстві щодо особистої, комерційної інформації фізичних або юридичних осіб, які були клієнтами банку та за певних обставин вже не є ними, щодо терміну збереження такої інформації, а також форм, у яких вона має зберігатися.

Метою написання статті є дослідження сутності банківської таємниці, а також проблем правового регулювання її забезпечення.

Нині питання правового регулювання та забезпечення банківської таємниці є гострим для суспільства та осіб, які є суб'єктами банківських правовідносин. Дослідженням цих питань займалися Костюченко О. А., Голубев В. О., Гетманцев Д. О., Марущак А. І., Стрельбицька Л. М. та ін.

Правовий режим банківської таємниці є регламентованим Цивільним кодексом і ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», який є основним нормативно-правовим актом, що визначає правовий режим банківської таємниці в Україні. Відповідно до ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківською таємницею є інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку в процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин із ним чи третіми особами при наданні послуг банку [1].

Банківською таємницею є:

1) відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України;

2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди;

3) фінансово-економічний стан клієнтів;

4) системи охорони банку та клієнтів;

5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрями діяльності;

6) відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;

7) інформація щодо звітності за окремим банком, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;

8) коди, що використовуються банками для захисту інформації [1].

Зібрана під час проведення банківського нагляду інформація про банки чи клієнтів становить банківську таємницю. Законодавство захищає інтереси клієнтів банку, юридичних і фізичних осіб, коли вони користуються їх послугами. Виникає проблемне питання, а що з інформацією осіб, які раніше були клієнтами банку? Доцільно було б у Законі прописати, скільки часу має зберігатися інформація, а також як із нею бути надалі. У Законі України «Про банки і банківську діяльність» не визначено, у якій формі зберігається інформація, термін зберігання інформації, у який спосіб вона має знищуватися.

Банківською таємницею клієнта – фізичної особи є його паспортні дані, відомості про внесення третіми особами грошей на рахунок власника, дані про наявність або відсутність ощадних книжок і сертифікатів, номер рахунка, а також будь-які дані, які стали відомі банку в процесі обслуговування клієнта (наприклад відомості про сімейний стан чи про здоров'я клієнта). Банківською таємницею клієнта – юридичної особи є всі відомості, що зберігаються в юридичній справі клієнта, у тому числі довідки та свідоцтва з державних органів про реєстрацію і постановку на облік; засновницькі документи; інформація, що міститься в документах, які дають право займатися підприємницькою діяльністю (ліцензії тощо), у різних формах бухгалтерської звітності й у інших документах; відомості про кредитну історію клієнта; зміст та умови кредитного договору й договору про забезпечення виконання зобов'язань тощо [1; 2].

Якщо говорити про порядок забезпечення таємниці та інформації в цілому, то Законом України «Про інформацію» встановлено, що інформацією про фізичну особу є відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Це є конфіденційною інформацією, що

може поширюватися за згодою відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов [3].

У правовій літературі та пресі з'являється все більше публікацій, автори яких вважають, що банківською таємницею є відомості про здоров'я клієнта, його сімейний стан тощо. До відомостей, які необхідно надати клієнту в процесі укладання та виконання договору, належать картки зі зразками підписів, кількість рахунків клієнтів, інформація про зміст та умови укладених договорів, інформація про кредитування й інші операції за рахунком, про внесення третіми особами грошових коштів на рахунок власника тощо [4].

Для забезпечення зберігання й захисту банківської таємниці банківські установи зобов'язані у внутрішніх положеннях визначити спеціальний порядок ведення діловодства з документами, що містять банківську таємницю, зокрема визначити порядок реєстрації вихідних документів; роботи з документами, що містять банківську таємницю, відправлення та зберігання документів, які містять банківську таємницю, а також особливості роботи з електронними документами, які містять банківську таємницю. Банки є зобов'язаними за погодженням із клієнтом відображати в договорах, що укладаються між банком і клієнтом, застереження щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її незаконне розголошення або використання. У банку мають бути спеціальні ресивери, які неможливо зламати.

Однією з основних проблем є терміни зберігання інформації, віднесеної до банківської таємниці. У Законі немає чіткої відповіді на питання, як довго в банку має зберігатися інформація. Для вирішення цієї проблеми доцільно на рівні законодавства чітко визначити термін зберігання такої інформації, скажімо, безтерміново або як мінімум 15 років, оскільки цей термін є вигідним для банку: у цей період клієнт може звернутися до банку, де вже є його дані. Важливою умовою для терміну зберігання є подальші дії щодо такої інформації.

Зважаючи на ситуацію в нашій країні, коли банки закриваються один за одним, необхідно розглянути питання зберігання інформації з іншої точки зору. Вважаємо за доцільне після закінчення роботи з клієнтом і закінчення надання послуг банком клієнту знищувати та не зберігати особисту інформацію клієнта. Це зводить нанівець ймовірність поширення або витоку відомостей, що становлять банківську таємницю.

Зазначимо, що з 1 січня 2011 р. набрав чинності Закон України «Про захист персональних даних», відповідно до якого інформація про фізичну особу підлягає додатковому захисту, а до її обробки висувають особливі вимоги. Згідно із нормами цього Закону, Національний банк України має затвердити порядок обробки персональних даних, що становлять банківську таємницю.

Розкривати інформацію, що становить банківську таємницю, банк може виключно у випадках, прямо передбачених Законом. За загальним правилом, дозвіл на розкриття банківської таємниці дає сам клієнт. Водночас закон надає прямий доступ до банківської таємниці деяким державних органів, яким така інформація може бути потрібна для виконання їх функцій, без згоди клієнта.

За розкриття банківської таємниці передбачено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільну відповідальність.

Відповідно до ст. 231 Кримінального кодексу України умисні дії, що є спрямованими на отримання відомостей, які становлять комерційну таємницю, для розголошення чи іншого використання цих відомостей (комерційне шпигунство), а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності, караються штрафом від 200 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі терміном до 5 років, або позбавленням волі терміном до 3 років [5].

Нині питання розкриття банківської таємниці вирішується відповідно до нової редакції Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. Закріплення порядку надання третім особам такого роду інформації на законодавчому рівні сприяє підвищенню безпеки підприємницької банківської діяльності в нашій державі, а також створює додаткові гарантії конституційного права особи на збереження конфіденційності персональних даних [1].

Доречно звернути увагу також на положення п. 4 ч. 2 цієї статті, у якому визначено, що банківською таємницею є система охорони банку та клієнтів. Стосовно охорони банку не виникає жодних питань. Однак, не зрозуміло, що законодавець має на увазі під «системою охорони клієнта»: під охорону потрапляють відомості про клієнта, а не сам клієнт. Крім того, у цій статті наведено невичерпний перелік інформації, що саме становить банківську таємницю. До банківської таємниці слід віднести персональні дані клієнта – фізичної особи, тобто відомості про факти й обставини життя громадянина, які дозволяють ідентифікувати його як особистість [4].

Таким чином, законом має бути врегульовано весь порядок правового режиму. Слід додати положення про нерозголошення інформації про осіб, які були клієнтами банку, оскільки ні у відомостях про банківську таємницю, ні у законі це питання не відображено. Законодавче забезпечення регулювання банківської таємниці за сучасних умов потребує постійного дослідження й удосконалення. На часі розробка та прийняття окремого спеціального закону України про банківську таємницю, у якому мають бути усунені недоліки чинного законодавства.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. **2.** Костюченко О. А. Банківське право: підручник. Київ: А.С.К., 2003. 928 с. **3.** Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. **4.** Кротюк В., Іоффе А. Правові аспекти банківської таємниці. *Право України*. 1998. № 12. С. 64–65. **5.** Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ СМЕРТНОЇ КАРИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

УДК 341.41/46

Калініченко Я. К.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто види тяжких злочинів, за які чекає смертна кара, а також основні права злочинців, яких до неї засуджено. Проаналізовано міжнародні нормативно-правові акти з питань застосування й скасування смертної кари.*

Ключові слова: *злочин, злочинець, тероризм, смертний вирок, смертна кара, право на життя, нормативно-правові акти, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.*

Аннотация. *Рассмотрены виды тяжких преступлений, за которые полагается смертная казнь, а также основные права приговоренных к смертной казни. Проанализированы международные нормативно-правовые акты по вопросам применения и отмены смертной казни.*

Ключевые слова: *преступление, преступник, терроризм, смертный приговор, смертная казнь, право на жизнь, нормативно-правовые акты, Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод.*

Annotation. *The types of serious crimes on which the death penalty can be applied, as well as the basic rights of criminals, have been condemned. Analyzed international legal acts on the application and abolition of the death penalty.*

Keywords: *crime, criminal, terrorism, minor virtuoso, death penalty, right to life, normative legal acts, European Convention for the Protection of Human Rights of Fundamental Freedoms.*

Одним із принципів міжнародного права є повага прав і свобод людини. Найважливішим правом людини є право на життя, що закріплено в багатьох міжнародно-правових актах. У ст. 3 «Загальної декларації прав людини» 1948 р. йдеться про те, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність [1]. Згідно зі ст. 5 Декларації, ніхто не може зазнавати катування або жорстокого, нелюдського та такого, що принижує його гідність, поводження і покарання. Ст. 6 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» 1966 р. визначено, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини, що охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Метою написання статті є дослідження проблеми смертної кари в міжнародному праві.

Проблеми смертної кари в міжнародному праві на науковому рівні досліджували Реклесс В., Сазерленд Е., Улецький С. та ін.

Зворотною стороною права на життя є смертна кара. Смертна кара є найсуворішою мірою покарання, оскільки вона позбавляє людину найціннішого, що в неї є, – її життя, причому ця втрата є незворотною. Якщо

© Калініченко Я. К., 2017

конфісковане майно може бути заново нажито, обмеження, що є пов'язаними з іншими видами покарання, втратять силу із закінченням їх терміну, то життя людина втрачає назавжди.

Смертна кара суперечить основоположному принципу міжнародного права. Не дивно, що міжнародне право рухається в напрямі її повного скасування, наказуючи державам відмовитися від цього виду покарання.

Мету міжнародного права в питанні про смертну кару сформульовано в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 32 / 61 від 8 грудня 1977 р. як прогресивне обмеження числа злочинів, які караються стратою, при висловленні побажання відмовитися від цієї міри покарання.

Наслідком цього є два основні завдання міжнародного права з питання про смертну кару: визначення обмежень на застосування смертної кари в тих державах, де вона є застосовуваною, і гарантій прав засуджених до смертної кари; обмеження числа злочинів, які караються стратою.

Питання смертної кари регулюються низкою міжнародних документів. Серед них Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р., якими закріплено гарантії щодо регулювання застосування смертної кари під час збройних конфліктів; Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 р., у тому числі Протокол № 6 від 28 квітня 1983 р. стосовно скасування застосування смертної кари в мирний час; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р.; Гарантії захисту прав осіб, засуджених до смертної кари, прийняті Економічною та Соціальною Радою ООН в 1984 р., які містять найважливіші обмеження та гарантії стосовно застосування смертної кари; Мінімальні стандартні правила ООН від 29 листопада 1985 р. стосовно здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила).

У цих міжнародних документах обмежується коло злочинів, за які може бути призначена смертна кара; визначаються категорії осіб, які не можуть бути страчені, а також визначено необхідні процедури за провадження у справах, що є пов'язаними із смертним вироком.

Нині стосовно смертної кари в світі відбуваються два протилежні процеси. З одного боку, відбувається скорочення застосування смертної кари. За останньою інформацією, протягом останніх років із 185 країн – членів ООН 112 скасували смертну кару, а з 73, що залишилися, менше сорока фактично приводили вирок до виконання. Важливу роль у цьому процесі відіграє Рада Європи, однією з умов вступу до якої є підписання Протоколу № 6 до Європейської конвенції з прав людини про незастосування смертної кари в мирний час. Крім того, у боротьбі проти смертної кари активно беруть участь неурядові організації. Так, «Міжнародна амністія» має своїх представників у багатьох державах. У статуті цієї організації визначено, що її головною метою є забезпечення дотримання положень Загальної декларації прав людини в усьому світі через протидію всіма можливими способами застосуванню смертної кари. Однією з форм діяльності організації є збір матеріалів і публікація відомостей про законодавство та фактичне застосування смертної кари в різних державах світу.

Однак, процес скорочення застосування смертної кари відбувається не скрізь. З 1965 р. приблизно 50 країн розширили перелік злочинів, за які може бути призначена смертна кара. Із них 21 запровадила смертну кару за злочини проти безпеки держави та за злочини, що є пов'язаними із незаконним обігом наркотиків, 13 – за тероризм, вбивство заручників, викрадення людей, якщо воно призводить до їх смерті, за деякі економічні злочини (корупцію, розкрадання державних коштів, збройне пограбування) і навіть за вживання спиртних напоїв (Лівія).

Основними напрямами правової регламентації цього покарання є:

- запровадження обмежень при застосуванні смертної кари стосовно особистості засуджених;
- звуження переліку злочинів, за які може бути призначена смертна кара;
- визначення правових гарантій для засуджених до смертної кари.

Перший напрям є пов'язаним із обмеженням застосування смертної кари залежно від статі, віку та стану здоров'я осіб, які вчинили злочин.

Незастосування смертної кари до неповнолітніх є зумовленим визнанням того, що вони не досягли повної зрілості, не вповні контролюють свої дії, часто керуються не міркуваннями розуму, а емоціями, а відтак не можуть нести повної відповідальності. Крім того, існує надія на виправлення, оскільки психіка ще не зміцніла, особистість ще не сформувалася остаточно.

Заборона на застосування смертної кари до неповнолітніх міститься в ст. 6 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права», ст. 3 Резолюції 1984 / 50 ЕКОСОР від 25 травня 1984 р., Резолюції 40 / 33 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р., Пекінських правилах, а також у Женевській конвенції від 12 серпня 1949 р. про захист цивільного населення під час війни.

Більшість країн дотримуються рекомендацій ООН стосовно цього питання, але ця норма прийнята не в усіх країнах. Так, у Пакистані, США, Іраку застосовують смертну кару до осіб віком до 18 років. Деякі країни підвищили віковий ценз до 20–22 років, інші – знизили до 12–17, а в 11 штатах США його взагалі не встановлено.

Смертний вирок не може бути винесено злочинцю віком понад 70 років, про що йдеться в Американській конвенції про права людини. У інших міжнародних документах таких положень немає, хоча міжнародні організації неодноразово висловлювалися за відмову від смертної кари літніх людей.

Норму про незастосування смертної кари до вагітних жінок і жінок, які мають малолітніх дітей, закріплено в ст. 6 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [2]. У Додаткових протоколах до Женевських конвенцій 1949 р. є норма про незастосування страти до жінок, які нещодавно народили. Ці ж вимоги містяться в Резолюції 1984 / 50 ЕКОСОР. Зазначених правил дотримуються практично всі країни держави, за винятком Ірану.

Законодавство більшості країн виключає застосування смертної кари до психічно хворих, але не скрізь послідовно дотримуються цього принципу. Так, наприклад, у Кувейті, Сирії та деяких інших країнах законодавство не містить норм, що виключають застосування смертної кари, якщо особа захворіла після вчинення ним злочину.

Другий напрям міжнародно-правового регулювання страти є пов'язаним із установленням переліку найтяжчих злочинів, за які може бути призначена смертна кара. За призначення покарання керуються принципом, що тяжкість покарання має відповідати тяжкості злочину. Про це йдеться в нормі ст. 6 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [2].

Третій напрям є пов'язаним із установленням системи гарантій для засуджених до смертної кари: права на справедливий судовий розгляд; права на апеляцію та перегляд рішення вищим судом; права на прохання про пом'якшення покарання та помилування; відсутність зворотної дії закону. Ст. 14 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» містить перелік стандартів проведення справедливого суду. До них належать право на справедливе та публічне слухання справи компетентним, незалежним і безстороннім судом; презумпція невинності; своєчасне інформування обвинуваченого про злочини, у яких його звинувачують, і про підстави обвинувачення; право на захист; право спілкування з адвокатом; право на безоплатну правову допомогу; право опитувати свідків звинувачення та представляти свідків захисту; право на перегляд вироку вищим судом.

Важливою гарантією захисту прав обвинувачених є норма ст. 11 Європейської конвенції про видачу злочинців 1957 р., у якій зазначено: «якщо злочин, у зв'язку із порушенням якого надійшло звернення про видачу, згідно із законом країни, що звертається з проханням про видачу, карається смертною карою, і якщо за вчинення такого злочину законом країни, до якої надійшло звернення про видачу, смертна кара не передбачена або зазвичай не застосовується, у проханні про видачу може бути відмовлено, якщо тільки сторона, що звертається, не запевнить сторону, до якої звертаються, що смертна кара не буде застосованою [3].

Таким чином, нині міжнародно-правові акти, допускаючи в окремих випадках застосування смертної кари, прагнуть скоротити, а надалі і повністю виключити її застосування.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015. **2.** Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043. **3.** Про видачу злочинців: Європейська конвенція про видачу правопорушників: Міжнародний документ від 13.12.1957. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_033.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ І ВІДОБРАЖЕННЯ ЇХ У ЗВІТНОСТІ

УДК 658.155

Карбан О. В.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто економічну сутність видатків бюджетних установ. Визначено особливості ведення бухгалтерського обліку видатків у бюджетних організаціях. Проаналізовано основні форми фінансової звітності, у яких відображають інформацію про видатки в бюджетних установах.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, звітність, фінанси, бюджет, бюджетна установа, видатки, фінансова звітність, бюджетна звітність.*

Аннотация. *Рассмотрена экономическая сущность расходов бюджетных учреждений. Определены особенности ведения бухгалтерского учета расходов в бюджетных организациях. Проанализированы основные формы финансовой отчетности, в которых отражают информацию о расходах в бюджетных учреждениях.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, отчетность, финансы, бюджет, бюджетное учреждение, расходы, финансовая отчетность, бюджетная отчетность.*

Annotation. *The economic essence of expenses of budgetary institutions is considered. The specifics of the accounting of expenses in budget organizations are determined. The main forms of financial reporting, which reflect information on expenditures in budget institutions, are analyzed.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, reporting, finance, budget, budget institution, expenses, financial reporting, budgetary reporting.*

Діяльність бюджетних установ забезпечується коштами загального та спеціального фондів, витрачання яких є чітко регламентованим кошторисом організації. З огляду на це особливої уваги потребують контроль за виконанням бюджетів, повнотою та своєчасністю платежів, а також перевірка цільового характеру витрачання коштів відповідно до статей кошторису.

Для обліку видатків у бюджетних установах використовують економічну класифікацію видатків бюджету для розмежування витрат та одержувачів бюджетних коштів за економічними характеристиками. Нині облік бюджетних установ модернізується відповідно до міжнародних стандартів. Із набуттям чинності «Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету», затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 21.06.2012 р. № 754, відбулися зміни в статтях видатків бюджету й у їх кодифікації, чим зумовлено зміну статей кошторису та звітності бюджетних установ.

Дослідженням особливостей ведення бухгалтерського обліку видатків у бюджетних організаціях займалися Дікань Л. В., Голіков І. Г., Конєва Т. В., Кондратюк І. О., Коритник Л. П., Юрченко О. Б. та ін. Але, незважаючи на чисельність наукових досліджень, нестабільність економічної ситуації в Україні та постійні зміни в законодавстві зумовлюють необхідність поглибленого вивчення особливостей обліку та ґрунтовних досліджень бухгалтерського обліку в бюджетних установах із урахуванням чинних змін у законодавстві.

Метою написання статті є дослідження теоретичних аспектів обліку видатків бюджетних установ та особливостей їх відображення у фінансовій звітності.

Бухгалтерський облік видатків у бюджетних установах має забезпечувати користувачів різнобічною інформацією про видатки відповідно до часу та ділянки їх виникнення. Видатки є основою для визначення результатів виконання кошторису, його аналізу для виявлення резервів зниження видатків. Видатки є найважливішою категорією, що характеризує фінансово-господарську діяльність бюджетної організації.

Для цілей бухгалтерського обліку видатки розподіляють за предметними ознаками (оплата послуг, заробітна плата та нарахування на неї, трансфертні виплати, нараховані податки тощо). Для єдиного й узагальненого розмежування статей видатків застосовують економічну класифікацію видатків бюджету. Відповідно до цієї класифікації виділяють поточні, капітальні та нерозподілені видатки [1].

Для контролю цільового використання коштів загального та спеціального фондів, доцільності видатків бюджетної установи, достовірного відображення проведених господарських операцій важливим є забезпечення до-

© Карбан О. В., 2017

стовірності фінансової звітності бюджетної установи [2]. Відповідно до Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р., № 44 та Змін до нього від 09.10.2013 р., № 866, видатки бюджетних установ відображають у звітах бюджетних установ (табл. 1) [3–5].

Таблиця 1

Форми звітності для відображення видатків бюджетних установ

Назва, номер	Призначення
Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма № 2 д, № 2 м)	Узагальнення та відображення результатів виконання кошторису бюджетною установою
Звіт про надходження та використання коштів, отриманих як плата за послуги (форма № 4-1 д, № 4-1 м)	Складають установи, що отримують доходи від надання платних послуг. Такі доходи є постійними, тому обов'язково плануються, що відображають у кошторисі
Звіт про надходження та використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень (форма № 4-2 д, № 4-2 м)	Узагальнення інформації про отримані гранти, дарунки (благодійні внески), а також кошти на виконання окремих доручень. Відображають також дані про інвестиції, у тому числі на будівництво житла, і кошти державного бюджету, що отримані установою від іншого розпорядника для виконання окремого доручення
Звіт про надходження та використання інших надходжень спецфонду (форма № 4-3д, № 4-3 м)	Узагальнення інформації щодо інших надходжень спеціального фонду бюджету. У графі «Надійшло коштів» відображають загальну суму надходжень без розподілу за кодами економічної класифікації видатків
Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (форма № 7 д, № 7 м)	Узагальнено інформацію про боргові зобов'язання бюджетних установ та одержувачів коштів відповідного бюджету. У процесі заповнення звіту враховують заборгованість, що виникла у зв'язку з виконанням кошторису за поточний та минулі бюджетні роки
Звіт про заборгованість за окремим програмами (форма №7 д.1, №7 м.1)	Відображають інформацію за сумами заборгованості установи за звітний період, що виникла при виконанні кошторису за поточний та минулі роки (за надані пільгові довготермінові кредити, придбані та відпущені матеріальні цінності тощо). Ця заборгованість не є пов'язаною з видатками установи на її утримання

Таким чином, достовірність відображення даних у фінансовій звітності про видатки бюджетних установ є запорукою ефективного ведення обліку видатків і результативної діяльності установи в цілому. Зважаючи на постійне внесення змін до законодавчої бази України з питань регулювання бюджетного обліку, необхідним є проведення систематичних ґрунтовних досліджень для підвищення ефективності роботи бухгалтерів і вдосконалення обліку в цілому. Перспективами подальших досліджень має стати системний аналіз порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів із урахуванням змін, що відбулись у чинних нормативних актах.

Науковий керівник – старший викладач Горяєва М. С.

Література: 1. Юрченко А. Б. Організація обліку видатків бюджетних установ за новою економічною класифікацією та їх відображення у звітності. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2013. Вип. 23 (15). С. 283–289. **2.** Карпенко Н. Г., Аранчій Я. С. Завдання та порядок відображення в обліку видатків бюджетних установ. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії.* 2013. Вип. 1 (6). С. 154–158. **3.** Про затвердження Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, [...]: Закон України від 24.01.2012 № 44 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12. **4.** Титикало В. С. Теоретичні основи фінансової звітності бюджетних установ. *Облік і фінанси.* 2010. Вип. 7 (3). С. 305–315.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АВС-КОСТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

УДК 657.474.57

Карбан О. В.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні аспекти й особливості застосування АВС-костингу – методу калькулювання витрат. Визначено основні недоліки та переваги цього методу. Обґрунтовано доцільність упровадження АВС-костингу до господарської діяльності вітчизняних підприємств.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, звітність, витрати, управлінський облік, прямі витрати, накладні витрати, калькулювання, собівартість, методи калькулювання витрат, АВС-костинг.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические аспекты и особенности применения АВС-костинга – метода калькулирования затрат. Определены основные недостатки и преимущества этого метода. Обоснована целесообразность внедрения АВС-костинга в хозяйственную деятельность отечественных предприятий.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, отчетность, расходы, управленческой учет, прямые расходы, накладные расходы, калькулирование, себестоимость, методы калькулирования затрат, АВС-костинг.*

Annotation. *The theoretical aspects and peculiarities of the application of ABC-costing are considered. The main disadvantages and advantages of this method are determined. The expediency of introduction of ABC-koringsa in economic activity of domestic enterprises is grounded.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, reporting, expenses, management accounting, direct costs, overheads, costing, cost, costing methods, ABC-costing.*

За сучасних конкурентних умов господарювання виробничих підприємств важливого значення набуває формування собівартості продукції та її мінімізація. Функцією управлінського обліку є надання повної, оперативної та достовірної інформації щодо витрат, від розміру яких залежить собівартість виготовленої продукції.

На практиці заведено розподіляти витрати на постійні та змінні, що є доречним за короткострокового управління витратами. Однак, протягом тривалого проміжку часу всі витрати змінюються під впливом інфляційних і ринкових факторів. Тому для управління витратами необхідним є застосування досконаліших додаткових методів. Нині в собівартості у прогресивних підприємств більш питомою є вага постійних витрат, ніж змінних. Це є пов'язаним із розвитком автоматизованих систем виробництва та зниженням питомої ваги заробітної плати основного виробничого персоналу, зі збільшенням частки витрат на маркетингові дослідження та науково-технічні розробки, а також зі зростанням фондомісткості виробництва. Така структура витрат є характерною передусім для підприємств, сферами функціонування яких є торгівля, страхування та банківська справа, і які систематично впроваджують управлінські нововведення.

На сучасному етапі необхідно враховувати нові тенденції ведення бізнесу. Для забезпечення об'єктивного управління слід адаптувати наявні методи обліку та калькулювання собівартості для виявлення факторів, що впливають на постійні витрати.

Вагомий внесок у вивчення систем і методів управління витратами зробили Бутинець Ф., Воронова Е., Друрі К., Мних Є., Тарасенко Н. та ін. Вивченню особливостей застосування АВС-костингу присвятили свої дослідницькі роботи Августова О., Гладій І., Атаманов Д., Маркус О. та ін.

Метою написання статті є дослідження переваг і недоліків цього методу, а також обґрунтування доцільності застосування АВС-костингу в господарській практиці сучасних вітчизняних підприємств.

За сучасних умов господарювання важливу роль відіграє конкуренція. Ринок товарів і послуг є досить насиченим, відтак кожний прагне посісти найкращі позиції на ринку. За таких умов вартість продукту є ключовим фактором, а зниження собівартості для підприємства є значною перевагою. Для правильного калькулювання собівартості й обґрунтованого визначення накладних витрат доречно використовувати на підприємствах АВС-костинг – метод калькулювання витрат (Activity based costing).

Для українських підприємств АВС-костинг є паралельним калькулюванням у сфері управлінського обліку, оскільки в межах фінансового обліку в процесі розрахунку собівартості використовують тільки П(С)БО 16 «Витрати».

© Карбан О. В., 2017

Застосування АВС-костингу є доречним для підприємств, що працюють із різнорідною та багаточисленною номенклатурою. Так, довідники матеріально-технічних ресурсів нафтових компаній налічують 100 тисяч позицій, металургійних – 200–250 тисяч. Також цей метод є корисним для класифікації номенклатури в процесі визначення методів роботи з клієнтами, способів дистрибуції, управління запасами в роздрібних точках та на оптових складах.

Метод обліку витрат за видами діяльності (метод АВС-костингу) – це підхід до калькулювання та моніторингу окремих видів діяльності, що передбачає відстеження споживання ресурсів і калькулювання собівартості кінцевої продукції. Ресурси розподіляють за видами діяльності, а види діяльності – за об'єктами витрат на основі оцінювання їх споживання. Для віднесення витрат на продукцію, що випускається, використовують носії витрат, що є пов'язаними з об'єктами.

В основі цього методу – припущення, що діяльність споживає ресурси, а продукція споживає діяльність. Послідовність застосування методу АВС-костингу схематично подано на рис. 1 [1; 2].

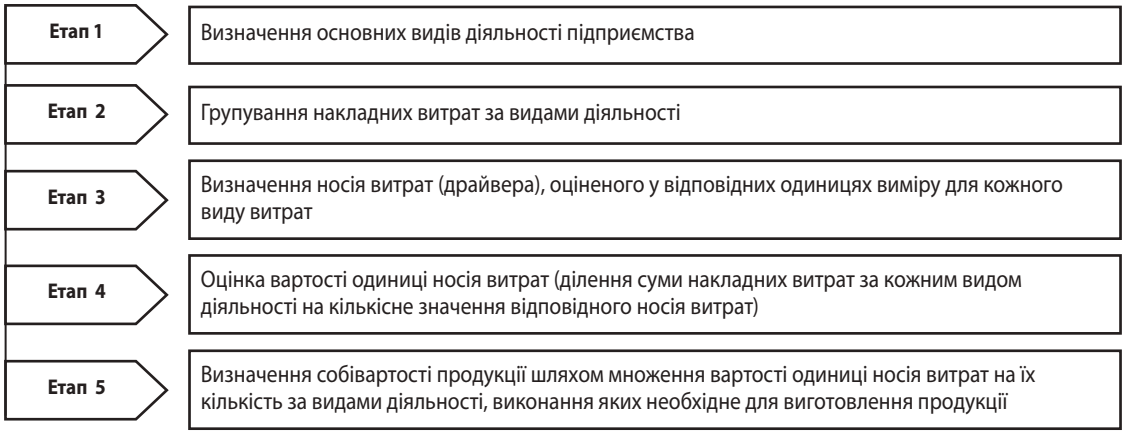

Рис. 1. **Послідовність застосування АВС-костингу**

Принциповою відмінністю цього методу є те, що прямі витрати відносять безпосередньо на собівартість об'єкта калькулювання, а непрямі розподіляють відповідно до драйверів витрат видів діяльності, які характеризують показник вимірювання активності виду діяльності, що відображає сутність цього виду діяльності та є взаємопов'язаним із об'єктом калькулювання. Так, драйвером витрат може бути час наладки обладнання, час перевірки якості виконаних робіт тощо. Правильний вибір драйвера витрат є ключовим моментом у застосуванні АВС-костингу, оскільки від цього залежить точність обчислення собівартості об'єкта калькулювання [3].

Застосування АВС-костингу надає можливості визначати пули витрат або центри діяльності організації. Завдяки застосуванню цього методу можна чітко визначити витрати, доходи й вимоги до ресурсів, що є пов'язаними зі змінами обсягів виробництва, організаційної структури та ресурсних витрат, а також визначити найвигідніших клієнтів, найприбутковіші продукти та шляхи збуту. Також застосування АВС-костингу надає можливості відстежувати витрати від операцій і робочих процесів і забезпечувати менеджерів інформацією про витрати. Важливою перевагою застосування АВС-костингу є можливість визначення основних причин фінансової неефективності [1].

Недоліками цього методу є складність його застосування й упровадження на підприємстві. Це вимагає значних змін у системі бухгалтерського обліку й удосконалення інформаційного забезпечення, що є пов'язаним із додатковими витратами. До того ж сам процес калькулювання витрат є дуже трудомістким, розрахунок містить багато умовностей, у процесі визначення драйверів можуть виникати труднощі [4].

Відтак АВС-костинг є ефективним інструментом прийняття управлінських рішень стосовно:

– зниження витрат, оскільки їх реальна картина надає можливості точніше визначати види витрат, які потрібно оптимізувати;

– цінової політики: точне віднесення витрат на об'єкти калькуляції надає можливості визначити нижню межу цін, подальше зниження яких відносно такої межі спричинюватиме збитковість продукту;

– товарно-асортиментної політики, оскільки реальна собівартість надає можливості розробити програму дій стосовно того чи іншого продукту: зняти з виробництва, оптимізувати витрати або підтримувати на поточному рівні;

– оцінки вартості операцій, оскільки надає можливості вирішити, чи доцільно передавати ті чи інші операції підрядникам або слід проводити організаційні перетворення [5].

Таким чином, завдяки суттєвим перевагам АВС-костинг як метод обліку й калькулювання витрат є широко використовуваним на підприємствах у всьому світі. Цей метод є ефективним для підприємств із різноманітною та багаточисленною номенклатурою, а також при класифікації номенклатури для визначення методів роботи з клієнтами, способів дистрибуції, управління запасами в роздрібних точках і на оптових складах. Упровадження АВС-костингу на сучасних вітчизняних підприємствах надасть можливості управлінцям отримувати коректну та ґрунтовну інформацію щодо витрат підприємства, а також чіткіше і точніше обчислювати собівартість виготовлюваної продукції чи наданих послуг.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Курган Н. В.

Література: 1. Шамаев И. Преимущества Activity-based costing (учета затрат по видам деятельности) // Авторский сайт IT-консультанта. URL: http://ivan-shamaev.ru/activity-based-costing-and-activity-based-budgeting. **2.** Августова О. О., Гладій І. О. Метод АВС – ефективний спосіб управління витратами підприємства // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІКНТЕУ, 2013. С. 279–281. **3.** Ибрагимова А. Х. Проблемы внедрения метода ABC-costing на нефтегазодобывающих предприятиях. *Управление экономическими системами*. 2012. № 39. С. 6–8. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-vnedreniya-metoda-avs-costing-na-neftegazodobyvayuschih-predpriyatiyah. **4.** Потапенко Ю. С., Крапівницька С. М. АВС-метод управління витратами і його переваги порівняно з іншими методами. URL: http://masters.donntu.edu.ua/2009/fem/potapenko/library/tez1.htm. **5.** Маркус О. Застосування АВС-костингу при калькулюванні собівартості продукції. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2015. № 1. С. 64–71. URL: http://echas.eenu.edu.ua/articles/zastosuvannia-avs-kostynhu-pry-kalkuliuvanni-sobivartosti-produk

LEGAL REGULATION OF OUTSOURCING IN INFORMATION COMPUTER TECHNOLOGY

UDC 331.108

Katsy S. I.

The 4th year student
faculty of management and marketing of S. Kuznets KNUE

Annotation. *The essence and legislative aspects of regulation of IT outsourcing – outsourcing in the field of information technologies in Ukraine are considered. The main locations of outsourcing companies in Ukraine are revealed. The main risks and benefits of using outsourcing by modern domestic companies are investigated.*

Keywords: *enterprise, organization, company, finance, outsourcing, IT outsourcing, information technologies, Ukrainian legislation, normative legal acts.*

Анотація. *Розглянуто сутність і законодавчі аспекти регулювання ІТ-аутсорсингу – аутсорсингу в галузі інформаційних технологій в Україні. Виявлено основні локації аутсорсингових компаній в Україні. Досліджено основні ризики та вигоди від використання аутсорсингу сучасними вітчизняними компаніями.*

Ключові слова: *підприємство, організація, компанія, фінанси, аутсорсинг, ІТ-аутсорсинг, інформаційні технології, законодавство України, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Рассмотрены сущность и законодательные аспекты регулирования ІТ-аутсорсинга – аутсорсинга в области информационных технологий в Украине. Выявлены основные локации аутсорсинговых компаний в Украине. Исследованы основные риски и выгоды от использования аутсорсинга современными отечественными компаниями.*

© Katsy S. I., 2017

Ключевые слова: *предприятие, организация, компания, финансы, аутсорсинг, IT-аутсорсинг, информационные технологии, законодательство Украины, нормативно-правовые акты.*

Companies that develop quickly and want to pay maximum attention to the main types of their activities, without wasting time and resources on maintaining non-core functions or business processes often use outsourcing. They involve other company on a contractual basis. The world society has been practicing outsourcing for a long time. Therefore, these services are becoming increasingly common in Ukraine, especially outsourcing of IT activities, but still their legal regulation is currently inadequate and imperfect.

The problem of outsourcing is covered in the writings of such national and western authors as Lihonenko L., Anikin B., Zagorodny A., Partyn G., Bravar F., Morgan R., Bilous O., Havryliuk O., Lynch C. and others. In the domestic literature, articles that cover this issue are quite rare. Analysis publications shows, that today the problem of outsourcing is becoming increasingly important, this brings the actuality of this work.

Given the above, the purpose of work is to determine the outsourcing activities and research for their legislation and regulation in Ukraine; highlight the leading form of outsourcing in Ukraine – IT outsourcing and research for its risks and rewards; suggest ways to improve me legislation and regulation of outsourcing in Ukraine.

The term «outsourcing» comes from «outside resource using» – the use of external resources. This term was introduced in management theory by Anikin B., otherwise, some other scientists associate this term as «providers». Outsourcing has become popular because of information systems and technologies development. Start point of the era of outsourcing is associated with the 60's XX century, in particularly in 1962, when Electronic Data System Corporation (EDS) was established [1].

According to definition given in Sec. 4 of the National Classifier of Ukraine «Classification of Economic Activities» State qualifier 009: 2010: outsourcing is an agreement under which the customer requests the contractor to perform certain tasks, in particular, part of the production process and complete production process, providing recruitment services, support functions. Thus, outsourcing is a transfer by one company of specific business processes, functions or specific tasks to be performed by another company (outsourcer), specializing in the field [2].

As it was already noted, our legislation does not regulate any outsourcing relationships. Outsourcing is not defined in the Civil Code of Ukraine. According to Part. 1 Art. 901 of the Civil Code of Ukraine, under an agreement to provide services (service agreement) one party (an executor) shall be obliged to provide service as assigned by the other party (a client). The service shall be consumed in the process of performing a certain action or conducting certain activity, whereas the client shall be obliged to pay the executor for the mentioned service, unless otherwise is established by the law [3].

Moreover the standards Ch. 1, 2 Art. 6 of the Civil Code of Ukraine party are entitled to: 1. The parties shall be entitled to enter into agreement not provided by the civil legislation acts but complying with the general foundations of the civil legislation. 2. The parties shall be entitled to regulate their relations not regulated by the civil legislation acts in the agreement provided thereby [3].

The current crisis in our country has a strong impact on the outsourcing development. Massive staff and cost reductions have led to the fact that companies are seriously thinking that the cheaper, safer and more efficient way is not to keep experts in their staff, but to delegate their needs to outsourcing providers. Business owners have formed a very clear understanding of the fact that some expenditure functions can easily be outsourced. This processes can save money and help to gain business processes flexibility and clarity [4].

We should note that IT outsourcing is now given a special attention, as the leader and founder of outsourcing operations in the world. The main development of IT outsourcing began in the late 20th century. The rapid development of information technology caused an increase in domestic spending on business information provision activities.

Departments of IT support were getting dangerously big and not always meeting the new standards. It has become more advantageous to transfer processes and activities to other companies. In all countries, including Ukraine, outsourcing is now a lever effective management that allows redistribute power and to reduce costs. The main benefits and risks of IT outsourcing is given on Table 1 [4].

These and other advantages are making IT outsourcing very attractive to many companies. However, despite number of obstacles outsourcing activities in Ukraine make our country attractive for outsourcing operations. There are some factors that involve foreign companies to cooperate with Ukraine: large number of unemployed, qualified personnel; lower wages than in Europe or United States; favorable geographic location; high level of foreign languages; similar cultural mentality. It should be noted that according to the Global Services Location Index by ATKearney, Ukrainian IT outsourcing market ranked 24th in the global outsource rating, 17 points up compared to the previous year [4].

Today, outsourcing generates the IT market in Ukraine. According to various estimates in Ukraine there are about 4000 IT companies and 85 % them are small and medium-sized, employing less than 80 people. The bulk of the companies located in major Ukrainian cities (Fig. 1), such as Kiev (44,9 %), Kharkiv (18,7 %), Lviv (9,3 %), Dnipropetrovsk (8,2 %) and Odessa (5,5 %) [5].

Table 1

The main benefits and risks of IT outsourcing

Benefits	Risks
– Cost savings – Risk reducement – Access to the latest and greatest in technology – Flexibility – High staff quality – No need to manage IT staff	– Lost of control – Some IT functions can't be outsourced – Affect on employee morale – Data safety risks

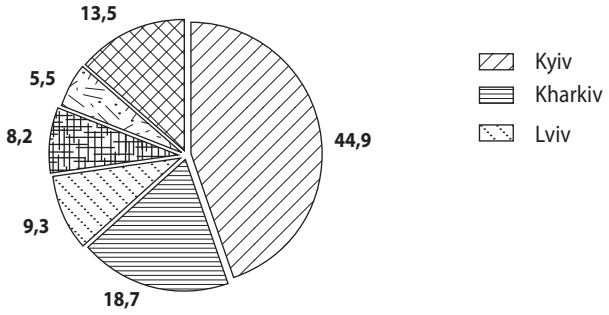

Fig. 1. **Top Ukrainian cities in IT outsourcing, in percentage, 2015**

It can be concluded, that all of the cities above are the largest in Ukraine, both in population and in the number of students and universities. In order to develop and draw attention to the IT industry, Ukrainian companies are creating IT clusters in the cities mentioned. Clusters take the initiative to carry out systemic changes in the IT environment of the city [5].

The rapid development of IT outsourcing can be explained by the lack of time and resources to independently monitor the rapid pace of technology development in order to stay competitive. It is the moment of truth for the Ukrainian IT outsourcing market. It should be noted that only with the support of the Ukrainian government favorable business environment for IT outsourcing can be created. Otherwise, our country will remain in the shadow, gradually losing our competitive advantage.

Supervisor – Candidate of Sciences (Law), Senior lecturer Korshakova O. M.

Literature: 1. Аникин Б. А., Рудая И. Л. Аутсорсинг и аутстаффинг: высокие технологии менеджмента: учебное пособие. М.: Инфра-М, 2009. 320 с. **2.** Про використання нового класифікатора видів економічної діяльності: Закон України від 20.12.2012 № 28-311/6300 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v6300500-12. **3.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws /show/435-15. **4.** Красномовец П. Перспективные люди: как IT-аутсорсинг стал третьей отраслью страны // Delo. ua. URL: https:// /tech/perspektivnye-ljudi-kak-it-autsorsing-stal-tretej-otraslju-stra-316338. **5.** Обзор рынка труда // DOU. URL: https://dou.ua/lenta/columns/jobs-and-trends-2015.

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОГО КОММЕРЧЕСКОГО АРБИТРАЖА В РЕШЕНИИ СПОРОВ, ВОЗНИКАЮЩИХ В МЕЖДУНАРОДНОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ ПРАВЕ

УДК 341.63 – 027.563

Кийко С. Н.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализированы сущность и роль международного коммерческого арбитража как негосударственного механизма разрешения споров, возникающих в международном экономическом праве. Рассмотрены международные и отечественные правовые нормы, регулирующие функционирование международного арбитража.*

Ключевые слова: *государство, деятельность, спор, арбитраж, субъект внешнеэкономической деятельности, международный коммерческий арбитраж, третейский суд.*

Анотація. *Проаналізовано сутність і роль міжнародного комерційного арбітражу як недержавного механізму вирішення спорів, що виникають у міжнародному економічному праві. Розглянуто міжнародні та вітчизняні правові норми, що регулюють функціонування міжнародного арбітражу.*

Ключові слова: *держава, діяльність, суперечка, арбітраж, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, міжнародний комерційний арбітраж, третейський суд.*

Annotation. *The essence and role of international commercial arbitration as a non-state mechanism for resolving disputes arising in international economic law are analyzed. The international and domestic legal norms regulating the functioning of international arbitration are considered.*

Keywords: *state, activity, dispute, arbitration, subject of foreign economic activity, international commercial arbitration, arbitration court.*

Значительные изменения, происходившие в конце 80–90 гг. XX века в экономической и политической жизни Украины, стали основой для развития новой по сравнению с советским периодом системы внешнеэкономических связей. Все субъекты предпринимательской деятельности получили право самостоятельно участвовать в международных торговых отношениях. В современных же экономических условиях возникает необходимость детального изучения роли международного коммерческого арбитража. Это связано со стремительным развитием внешнеэкономических связей и быстрой популяризацией арбитражного рассмотрения споров.

Много внимания этому вопросу уделяют практикующие арбитры, рекомендованные Международным коммерческим арбитражным судом при Торгово-промышленной палате Украины: Гуменюк В., Побирченко И., а также ученые, занимающиеся изучением этой проблемы: Цират Г., Довгерт А., Мищенко И., Высоцкий О. и др.

Целью написания статьи является рассмотрение роли международного коммерческого арбитража в решении споров, возникающих в международном экономическом праве.

Международный коммерческий арбитраж (далее – МКА) – механизм негосударственного рассмотрения частноправовых споров, осложненных иностранным элементом, возникающих при осуществлении международной коммерческой деятельности [1]. Международный коммерческий арбитраж имеет третейскую природу, то есть формируется на основании соглашения между спорящими сторонами, при их непосредственном участии и под их контролем. В этом смысле можно утверждать, что арбитраж является институтом, полностью противоположным институту государственных судов, представляющих собой органы судебной системы какого-либо государства. Международный коммерческий арбитраж создается для разрешения особой категории споров, носящих коммерческий характер, вытекающих из частноправовых и главным образом торговых сделок, а также содержащих иностранный элемент в той или иной форме [2]. К преимуществам международного арбитража относят:

– сторонам отводится активная роль в самой процедуре арбитражного разбирательства, они имеют возможность оказывать влияние на всех стадиях арбитражного рассмотрения;

– процедура арбитражного разбирательства отличается простотой и минимальными затратами на ведение процесса;

– эффективная, достаточно предсказуемая процедура арбитражного разбирательства, для которой характерно отсутствие жестких процессуальных норм;

© Кийко С. Н., 2017

– арбитражное решение является окончательным и обязательным для исполнения, в то время как судебное дело может быть передано в апелляционную инстанцию;

– арбитраж проходит за закрытыми дверями, а не в отрытом судебном заседании, что при определенных обстоятельствах является очевидным преимуществом [3].

Различают два вида международного коммерческого арбитража – институциональный (постоянно действующий) и изолированный. Институциональный коммерческий арбитраж создается при национальных торговых и торгово-промышленных палатах, ассоциациях и биржах; работает постоянно, имеет свой устав (или положение) и регламент, устанавливающий правила арбитражного процесса. При обращении в постоянно действующий арбитраж стороны выбирают арбитров из установленного перечня. Изолированный коммерческий арбитраж образуется сторонами для рассмотрения конкретного спора, после разбирательства которого и вынесения решения он прекращает свое существование. Стороны самостоятельно выбирают место проведения арбитражного разбирательства, определяют правила избрания арбитров и устанавливают арбитражную процедуру.

Однако, следует отметить, что не все споры, возникающие в сфере международных частноправовых отношений, могут передаваться сторонами на разрешение международных коммерческих третейских судов. Сферу применения международного коммерческого арбитража, то есть круг споров, возникающих в сфере международных коммерческих отношений, которые могут быть переданы на решение международным третейским судам, определяет каждое государство отдельно. Так, в ст. 38 Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» определено, что споры, возникающие между субъектами внешнеэкономической деятельности, иностранными субъектами хозяйственной деятельности в процессе такой деятельности, могут рассматриваться судами Украины, а также по согласию сторон спора Международным коммерческим арбитражным судом и Морской арбитражной комиссией при Торгово-промышленной палате Украины и другими органами решения спора, если это не противоречит действующим законам Украины или предусмотрено международными договорами Украины [4]. Эта общая норма нашла отражение и развитие в Законе Украины «О международном коммерческом арбитраже», которым установлен круг споров, которые могут рассматриваться международным коммерческим арбитражем. Согласно ч. 2 ст. 1 Закона, в международный коммерческий арбитраж могут по соглашению сторон передаваться споры из договорных и других гражданско-правовых отношений, возникающие при осуществлении внешнеторговых и других видов международных связей, если коммерческое предприятие хотя бы одной из сторон размещено за границей, а также споры с участием предприятий с иностранными инвестициями и международных объединений, созданных на территории Украины [5]. Более детальный, но не исчерпывающий перечень споров, которые могут быть переданы на рассмотрение Международным коммерческим арбитражным судом при Торгово-промышленной палате Украины, содержится в Положении о Международном коммерческом арбитражном суде при Торгово-промышленной палате Украины.

Неарбитрабельными, по общему правилу, являются споры, отнесенные к исключительной подведомственности государственных судов, в связи с чем они не могут быть переданы на рассмотрение в арбитраж. В Украине неарбитрабельными являются споры, определенные Законом Украины «О международном частном праве», Гражданским процессуальным кодексом Украины и Хозяйственным процессуальным кодексом Украины: в отношении недвижимого имущества, если оно расположено на территории Украины; связанные с регистрацией или ликвидацией на территории Украины иностранных юридических или физических лиц-предпринимателей; в делах о банкротстве, когда должник был создан в соответствии с законодательством Украины, и др. Все неарбитрабельные споры объединяет один общий признак: они касаются правоотношений, которые регулируются исключительно частным правом. Чем весомее публичный элемент спора, тем выше вероятность того, что суд признает предмет спора неарбитрабельным [6]. Во многих странах неарбитрабельными признаются споры, связанные с конкуренцией (антимонопольным законодательством), валютным контролем, процедурой банкротства, налоговым, административным, трудовым законодательством, признанием права на недвижимое имущество [7].

С распространением международного коммерческого арбитража связана необходимость его правовой регламентации. Международно-правовое регулирование происходит в таких сферах:

а) унификация процессуальных норм с целью обеспечения единообразия в процедуре рассмотрения споров;

б) создания международно-правовой основы для признания и принудительного исполнения решений арбитража одного государства на территории других;

в) определения правовых основ деятельности специализированных международных центров по рассмотрению коммерческих споров [3].

К международно-правовым актам, регламентирующим деятельность международного коммерческого арбитража, относятся: Женевский протокол об арбитражных оговорках 1923 г., Женевская конвенция о приведении в исполнение иностранных арбитражных решений 1927 г., Нью-Йоркская конвенция о признании и приведении в исполнение иностранных арбитражных решений 1958 г., Европейская конвенция о внешнеторговом арбитраже 1961 г., Арбитражный регламент ЮНСИТРАЛ 1976 г., Типовой закон о международном коммерческом арбитраже

1985 г. Нормы о международном коммерческом арбитраже содержатся и в других двусторонних и многосторонних международных договорах. В частности, Украина является участником Соглашения о порядке разрешения споров, связанных с осуществлением хозяйственной деятельности, подписанного государствами-участниками СНГ (1992 г.). Также Украиной заключен целый ряд двусторонних договоров по этому вопросу: с Китайской Народной Республикой (1992 г.), Чешской Республикой (2001 г.), Греческой Республикой (2002 г.) и др.

Таким образом, международный коммерческий арбитраж на протяжении многих лет остается надежным и эффективно функционирующим механизмом рассмотрения международных коммерческих споров, имеющим очевидные преимущества по сравнению с государственными судебными органами. Этим определяется функция международного коммерческого арбитража как независимого органа, уполномоченного разрешать проблемные ситуации, сложившиеся между субъектами международного экономического права.

Научный руководитель – преподаватель Чаговец А. А.

Литература: 1. Утешева Л. Р. Понятие и правовая природа международного коммерческого арбитража. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-pravovaya-priroda-mezhdunarodnogo-kommercheskogo-arbitrazha.pdf. **2.** Ерпылева Н. Ю. Международный коммерческий арбитраж: правовые основы функционирования. *Законодательство и экономика.* 2011. № 1. С. 55–57. **3.** Винокурова Л. Порядок розгляду спорів у міжнародному комерційному арбітражі. *Право України*. 2011. № 1. С. 79–96. **4.** Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 6.04.1991 № 959-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12. **5.** Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 № 4002-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4002-12. **6.** Захарченко Т. Визнання та виконання арбітражних рішень на території України. *Право України*. 2008. № 11. С. 77–86. **7.** Захарченко Т. Умови дійсності арбітражної угоди. *Право України*. 2007. № 10. С. 38–45.

ЗАСТОСУВАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК [658.14/.17: 005.934] : 005.52-028.68

Кінах І. М.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Запропоновано напрями застосування таксономічного аналізу для оптимізації підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства на основі використання інтегрального показника й комплексного оцінювання. Проведено стандартизацію показників, розраховано відстані між окремими спостереженнями й елементами вектора-еталона для розрахунку інтегрального показника для оцінювання фінансової безпеки підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, аналіз, показник, таксономічний показник, інтегральний показник, фінансова безпека, комплексне оцінювання.*

Аннотация. *Предложены направления применения таксономического анализа для оптимизации подходов к оценке уровня финансовой безопасности предприятия на основе использования интегрального показателя и комплексной оценки. Проведена стандартизация показателей, рассчитаны расстояния между отдельными наблюдениями и элементами вектора-эталона для расчета интегрального показателя для оценки финансовой безопасности предприятия.*

© Кінах І. М., 2017

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, анализ, показатель, таксономический показатель, интегральный показатель, финансовая безопасность, комплексная оценка.*

Annotation. *Areas of application of taxonomic analysis are proposed to optimize approaches to assessing the level of financial security of an enterprise based on the use of an integrated indicator and integrated assessment. Conducting the standardization of indicators, calculated the distance between individual observations and elements of the reference vector to calculate the integral index for assessing the financial security of the enterprise.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, analysis, indicator, taxonomic indicator, integral indicator, financial security, integrated assessment.*

За сучасних умов господарювання управління фінансовою безпекою є однією з найважливіших економічних проблем, оскільки недостатня фінансова стійкість може спричинити неплатоспроможність підприємства та позбавити його можливостей для розвитку.

Дослідженням особливостей управління фінансовою безпекою підприємства займалися Бланк І. О., Бурцев В. В., Барановський О. І., Ілляшенко С. М., Козаченко Г. В., Капустін Н. П., Азаренков Г. Ф., Петряєва З. Ф., Хмеленко Г. Г. та ін.

Метою написання статті є оптимізація підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства на основі використання таксономічного аналізу.

Комплексне та багатостороннє оцінювання фінансової безпеки підприємства надає можливості визначити переваги та недоліки в діяльності підприємства, виявити та мобілізувати внутрішні господарські резерви, збільшити доходи та прибутки, зменшити витрати на виробництво товарів і послуг, підвищити рентабельність діяльності, зацікавити інвесторів та оптимізувати фінансово-господарську діяльність підприємства в цілому, а також вчасно діагностувати й визначити глибину кризових явищ. Проведення комплексного оцінювання фінансового стану підприємства надає можливості своєчасно діагностувати стан банкрутства підприємства [1].

Реалізація методу таксономії передбачає побудову інтегрального показника, що узагальнює характеристики об'єкта дослідження в конкретний момент часу [3].

Як основу в процесі побудови таксономічного показника рівня фінансової безпеки підприємства використаємо систему показників, що є найчастіше застосовуваними у методиках: коефіцієнт рентабельності активів (є застосовуваним у 8 методиках), коефіцієнт автономії (є застосовуваним у 8 методиках), коефіцієнт поточної ліквідності (є застосовуваним у 4 методиках), коефіцієнт оборотності активів (8 методик) і частку власних оборотних коштів у активах підприємства (4 методики). Проведемо розрахунок для ПАТ «Турбоатом» за показниками його фінансової звітності для формування вихідних даних для побудови інтегрального показника (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника рівня фінансової безпеки ПАТ «Турбоатом»

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника оцінки фінансового стану	Роки		
	2013	2014	2015
Коефіцієнт автономії	0,71	0,69	0,6
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,25	2,13	1,69
Коефіцієнт оборотності активів	0,84	0,98	0,98
Частка ВОК у активах	0,33	0,31	0,27
Коефіцієнт рентабельності активів	0,012	0,014	0,014

За цими показниками слід сформувати матрицю спостережень і провести стандартизацію показників для приведення їх до єдиної безрозмірної величини. Для цього потрібно розрахувати середнє значення, дисперсію та середнє квадратичне відхилення для кожного показника в системі вихідних даних. Стандартизацію ознак проводять за формулою:

$$Z_i = (X_i - X_{сер}) : \sigma; \quad (1)$$

де Z_i – i-й елемент стандартизованої матриці;

X_i – значення i-го елемента;

$X_{сер}$ – середнє арифметичне значення i-ї ознаки;

σ – середнє квадратичне відхилення ознаки.

Стандартизовані значення містять такі показники: коефіцієнт автономії, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт оборотності активів, частку власних оборотних коштів у активах і коефіцієнт рентабельності активів [4].

Наступним кроком, ураховуючи вплив кожного показника (фактора) на досліджуване явище, є розподіл ознак на стимулятори та дестимулятори. Показники, збільшення яких позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, є стимуляторами. Показники, збільшення яких негативно впливає на фінансовий стан підприємства, є дестимуляторами. Наступним етапом побудови інтегрального показника є формування вектора-еталона, елементи якого формуються зі значень показників за формулою:

$$X_{0i} = \min X_{ij}$$
$$X_{0i} = \max X_{ij}; \quad (2)$$

де $\min X_{ij}$ – дестимулятор;

maxXij – стимулятор.

Наступним кроком у розрахунку таксономічного показника є визначення відстані між окремими спостереженнями й елементами вектора-еталона.

Така відстань є початковою для розрахунку коефіцієнта таксономії K_t і розраховується за формулою:

$$K_t \sqrt{\sum ni=1(z_{ii} - z_{0j})} = 1, \quad (3)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення показника у період часу;

Z_{0j} – стандартизоване значення показника в еталоні.

Результати розрахунків відстані між спостереженнями та вектором-еталоном подано в табл. 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку відстані між спостереженнями та вектором-еталоном

Результати розрахунку відстані між спостереженнями та вектором-еталоном	2013	2014	2015
Cio	2,52	0,9	3,3

У такий спосіб можна розрахувати інтегральний показник оцінювання фінансового стану підприємства, динаміку зміни якого подано на рис. 1.

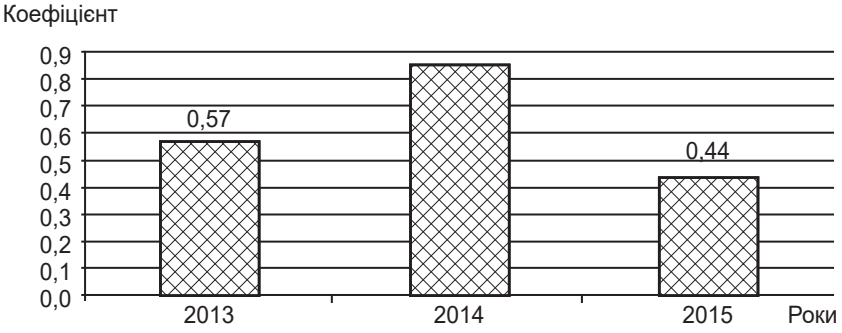

Рис. 1. **Динаміка зміни таксономічного показника рівня фінансової безпеки ПАТ «Турбоатом», 2013–2015 рр.**

Використання інтегрального показника оцінювання фінансового стану підприємства надає можливості отримати комплексну характеристику стану суб'єкта господарювання на конкретний момент часу, діагностувати наявність кризових явищ у його діяльності, надавати адекватні рекомендації щодо покращення фінансового стану та забезпечення стійкого розвитку [3].

Зважаючи на те, що інтегральний показник рівня розвитку є змінюваним у інтервалі від 0 до 1, можна зробити певні висновки.Протягом аналізованого періоду значення таксономічного показника досягло максимуму в 2014 р., що свідчить про найвищий рівень фінансового стану підприємства в цьому періоді та відсутність кризових явищ у його діяльності. У 2015 р. показник знизився майже вдвічі, що свідчить про погіршення фінансового стану. До такої динаміки інтегрального показника призвело зменшення коефіцієнта автономії та поточної ліквідності, проте вони продовжують перебувати в межах рекомендованих значень. Відтак, незважаючи на наявність негативної тенденції, не можна говорити про виникнення та розвиток кризових явищ у діяльності ПАТ «Турбоатом». Однак, із огляду

на динаміку таксономічного показника, керівництву підприємства варто звернути увагу на стримання подальшого падіння фінансової стійкості та ліквідності й забезпечення зростання рентабельності діяльності підприємства.

Таким чином, наведено пропозиції щодо застосування таксономічного аналізу для оптимізації підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. Найважливішою перевагою розрахунку інтегрального показника є те, що його застосування надає можливості мати справу з однією синтетичною ознакою – інтегральним показником регулювання фінансової безпеки підприємства, який вказує напрям і масштаби змін у процесах, що є описуваними сукупністю вихідних ознак фінансової безпеки підприємства [3].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кузенко Т. Б.

Література: 1. Азаренков Г. Ф., Петряєва З. Ф., Хмеленко Г. Г. Управління фінансовою безпекою: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2003. 232 с. **2.** Базілінська О. Я. Фінансові безпека підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2009. 328 с. **3.** Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст.* 2003. № 8. С. 65–67. **4.** Іванюта С. М. Антикризове управління: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2007. 288 с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

УДК 339.13

Кириленко М. С.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано особливості здійснення збутової діяльності на міжнародному ринку. Досліджено основні правові засади здійснення збутової діяльності на міжнародному ринку.*

Ключові слова: *економіка, політика, діяльність, підприємство, організація, фінанси, збутова політика, експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД), правове регулювання, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Проанализированы особенности осуществления сбытовой деятельности на международном рынке. Исследованы правовые основы осуществления сбытовой деятельности на международном рынке.*

Ключевые слова: *экономика, политика, деятельность, предприятие, организация, финансы, сбытовая политика, экспорт, импорт, внешнеэкономическая деятельность (ВЭД), правовое регулирование, нормативно-правовые акты.*

Annotation. *Features of realization of marketing activity in the international market are analyzed. The legal basis for marketing activities in the international market has been studied.*

Keywords: *economy, politics, activity, enterprise, organization, finance, marketing policy, export, import, foreign economic activity (FEA), legal regulation, regulatory legal acts.*

Питання збутової політики не втрачають своєї актуальності із часом, що є пов'язаним із ключовою роллю збутового інструментарію для досягнення маркетингових результатів, з одного боку, а з іншого – динамічними змінами в зовнішньому середовищі та необхідністю адаптації до них збутових методів і стратегій, а також своєчасного перегляду принципів збутової політики.

Вивченню проблем теоретичного обґрунтування та практичного вдосконалення збутової політики підприємства присвячено наукові праці Балабанової Л., Митрохіної Ю., Бурцева В., Багієва Г., Лиманських А., Котлера Ф.,

© Кириленко М. С., 2017

Ансоффа І., Надтоки Т., Жигуліної А., Наумова В. та ін. Проте питанню правового регулювання здійснення збутової діяльності приділялося недостатньо уваги, чим і зумовлено вибір саме цієї теми.

Метою написання статті є аналіз існуючих правових засад здійснення збутової діяльності на міжнародному ринку.

У широкому розумінні збутова політика є процесом розподілу виробленої підприємством продукції, що охоплює і післяпродажне обслуговування. Основною метою збутової політики є максимальне задоволення платоспроможного попиту споживачів конкурентоспроможною продукцією для отримання підприємницького прибутку в поточному періоді та в майбутньому, що є спрямованим на довготривалу ринкову стійкість організації через створення позитивного іміджу на ринку й визнання з боку громадськості.

Нині одним із головних напрямів на шляху до інтеграції України до світового господарства є активна робота національних підприємств щодо виходу на зовнішні ринки збуту. Саме участь у міжнародній торгівлі надасть можливості підприємствам України вийти на новий рівень свого розвитку. Проблему експортної діяльності вітчизняних підприємств розглядають у контексті зовнішньоекономічної інтеграції як найважливішу умову входження до світової господарської системи. Запорукою успішного партнерства українських підприємств у сфері міжнародної торгівлі також є перехід до нового рівня якості продукції, зміни її асортименту та номенклатури, її стандартів і вимог до виробництва, упровадження нових технологій і нового обладнання.

Статистичний аналіз зовнішньої торгівлі є важливою інформаційною базою для учасників зовнішньоекономічної діяльності країни. Застосування методичних підходів статистичного оцінювання зовнішньоторговельних відносин надає можливості узагальнити всю отриману в результаті статистичного аналізу інформацію про стан зовнішньої торгівлі України та тенденції її розвитку на національному та регіональному рівнях [1].

Зовнішньоекономічна діяльність сприяє розвитку перспективних напрямів експортного потенціалу. Як економічна категорія вона висвітлює передусім відповідні (пов'язані зі здійсненням міжнародного бізнесу) функції виробничих структур (фірм, організацій, підприємств, об'єднань тощо).

Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічною є діяльність суб'єктів господарської діяльності України й іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що існує як на території України, так і за її межами [2].

Матеріальною основою зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоекономічний комплекс країни, що становить сукупність галузей, підгалузей, об'єднань, підприємств і організацій, які виробляють продукцію на експорт чи використовують імпортну продукцію й здійснюють інші види та форми зовнішньоекономічної діяльності.

Важливим завданням розвитку зовнішньоекономічного комплексу кожної країни є об'єднання виробничих і зовнішньоекономічних видів діяльності в єдину успішно функціонуючу систему.

Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» видами зовнішньоекономічної діяльності є зовнішня торгівля, міжнародне інноваційне співробітництво, міжнародна виробнича кооперація, міжнародне науково-технічне співробітництво, валютно-фінансові операції та кредитні операції. Кожний із видів зовнішньоекономічної діяльності є здійснюваним у певних формах. Формами зовнішньої торгівлі є експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт товарів і послуг [2].

Зовнішньоекономічною діяльністю є сфера господарської діяльності, пов'язана з міжнародною виробничою інтеграцією та кооперацією, експортом та імпортом товарів і послуг, виходом на зовнішній ринок [3]. На рівні підприємства зовнішньоекономічна діяльність є спрямованою на укладання та виконання контрактів з іноземними партнерами. Зовнішньоекономічна діяльність є складовою всієї роботи більшості підприємств України. Її розвиток розкриває перед підприємством нові перспективи, у тому числі можливості використання переваг міжнародної кооперації, надає свободу в прийнятті рішень для здійснення своїх виробничих завдань. Зовнішньоекономічна діяльність є здійснюваною на валютній основі, регульованою спеціальними заходами держави. На неї істотно впливає рівень розвитку й стабільності національної економіки, система світових цін, а також правова система країни та правові системи країн, із якими підприємство здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

Міжнародна торгівля сприяє розвитку спеціалізації країн, підвищує ефективність використання ресурсів, що сприяє збільшенню обсягів виробництва.

Будь-яка продукція проходить кілька етапів, починаючи з виробництва та закінчуючи реалізацією її на ринку. Проте лише останній етап, а саме збут продукції, потребує регулювання з боку держави, оскільки охоплює широке коло учасників, у тому числі споживачів. Під збутовою діяльністю підприємства розуміють процес організації товарного обміну готової продукції для одержання підприємницького прибутку. Особливості здійснення збутової діяльності в Україні безпосередньо підпорядковані чинному законодавству.

Регулювання зовнішньої збутової діяльності (експорту товарів) є здійснюваним Митним кодексом України. Згідно зі ст. 82 Митного кодексу, експортом є митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення. Відповідно

до ч. 1 ст. 83 Митного кодексу України митний режим експорту може бути застосований до товарів, що є призначеними для вивезення за межі митної території України, і до товарів, що вже вивезені за межі цієї території та перебувають під митним контролем, за винятком товарів, заборонених до поміщення в цей митний режим відповідно до законодавства [4]. Однією з правових засад регулювання збутової діяльності підприємства вважають також правила Інкотермс-2010.

Інкотермс-2010 – це міжнародні правила, що визнані урядовими органами, юридичними компаніями та комерсантами в усьому світі як тлумачення найбільш застосовуваних у міжнародній торгівлі термінів. Дія Інкотермс-2010 є розповсюджуваною на права та зобов'язання сторін договору купівлі-продажу відносно доставки товарів (умови поставки товарів) [5]. Правила Інкотермс-2010 відіграють дуже важливу роль у регулюванні збутової діяльності підприємства, оскільки визначають умови постачання продукції при перетині кордону.

Таким чином, проведене дослідження надало можливості проаналізувати правові аспекти здійснення збутової діяльності на міжнародному ринку. Правові засади збутової діяльності на підприємствах різних галузей стануть предметом подальшого дослідження.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Балабанова Л. В., Митрохіна Ю. П. Управління збутовою політикою: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2011. 240 с. **2.** Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 6.04.1991 № 959-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12. **3.** Надтока Т. Б., Жигуліна А. Ю. Удосконалення збутової політики підприємства коксохімічної промисловості в умовах вступу до СОТ на основі соціального підходу. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2009. № 5. С. 98–102. **4.** Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17. **5.** Інкотермс Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 [...]: Міжнародний документ від 01.01.2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988_007.

МЕЖДУНАРОДНОЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ПРАВО КАК МЕХАНИЗМ ЗАЩИТЫ ИННОВАЦИЙ ПРЕДПРИЯТИЯ

УДК 341.215.4:005.591.6

Климюк А. А.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Раскрыта сущность международного интеллектуального права как механизма защиты инноваций предприятия и составляющей международных экономических отношений в международном праве. Рассмотрены международные и отечественные правовые нормы, регулирующие функционирование международного интеллектуального права.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, государство, интеллект, инновации, интеллектуальное право, авторское право, патент, международное право, международное интеллектуальное право.*

Анотація. *Розкрито сутність міжнародного інтелектуального права як механізму захисту інновацій підприємства та складової міжнародних економічних відносин у міжнародному праві. Розглянуто міжнародні та вітчизняні правові норми, що регулюють функціонування міжнародного інтелектуального права.*

© Климюк А. А., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, держава, інтелект, інновації, інтелектуальне право, авторське право, патент, міжнародне право, міжнародне інтелектуальне право.*

Annotation. *The essence of international intellectual law as a mechanism for protecting the innovation of an enterprise and the component of international economic relations in international law is disclosed. The international and domestic legal norms regulating the functioning of international intellectual law are considered.*

Keywords: *enterprise, organization, state, intellect, innovation, intellectual right, copyright, patent, international law, international intellectual law.*

Во всем мире все большее значение приобретает интеллектуальная собственность. Удельный вес прав на интеллектуальные продукты во внутреннем и международном товарном обороте постоянно возрастает. Практически любой товар и любая услуга, пользующиеся хотя бы минимальной популярностью на рынке, в качестве одной из составляющих содержат интеллектуальную собственность.

Отдельные теоретические аспекты защиты интеллектуальной собственности исследовали Вельяминов М., Голубева В., Мережко А., Лукашук И., Осин С., Смбатян А., Тимченко Л., Шумилов В. и др.

Целью написания статьи является рассмотрение роли международного интеллектуального права как механизма защиты инноваций предприятия.

Международное интеллектуальное право постоянно гармонично развивается, одновременно с развитием техники, технологии, человеческих знаний и умений. В настоящее время значение интеллектуальной собственности велико как никогда, и оно будет возрастать и в дальнейшем.

Интеллектуальная собственность затрагивает как отношения между гражданами и юридическими лицами, так и межгосударственные отношения. Права на результаты интеллектуальной деятельности не обладают экстерриториальностью, то есть при отсутствии специальных международных соглашений права, признанные в пределах одного государства, в других государствах не действуют.

С целью обеспечения охраны интеллектуальной собственности своих граждан в зарубежных государствах была основана международная система охраны прав интеллектуальной собственности. Система международных отношений, сложившаяся в мире в сфере охраны интеллектуальной собственности, объединена в рамках Всемирной организации интеллектуальной собственности (далее – ВОИС), являющейся специализированным учреждением ООН. Деятельность Всемирной организации интеллектуальной собственности направлена на:

- разработку новых международных соглашений и проектов по гармонизации национальных законодательств;
- обеспечение международной регистрации ряда объектов интеллектуальной собственности;
- сбор и распространение технической, научной и другой информации.

Всемирная организация интеллектуальной собственности является своеобразным дополнением Всемирной торговой организации (ВТО) [1]. Все чаще торговые переговоры связаны с необходимостью убеждать правительства, чтобы их интересы были ориентированы не на нарушение норм торговли и законодательства, а на расширение международного сотрудничества. Но в последние годы отдельные интересы участников стали доминирующим направлением в международных экономических отношениях, тем самым снижая легитимность международных институтов и ослабляя роль Всемирной организации интеллектуальной собственности.

Права интеллектуальной собственности тесно связаны с либерализацией торговли. Такая увлеченность идеями свободной торговли подрывает поддержку прав интеллектуальной собственности. Для защиты прав интеллектуальной собственности было подписано соглашение по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности (далее – ТРИПС) – международное соглашение, которое администрирует ВТО; им устанавливаются минимальные стандарты для признания и защиты основных объектов интеллектуальной собственности [2]. Это соглашение было принято в ходе Уругвайского раунда Генерального соглашения по тарифам и торговле (далее – ГАТТ) в 1994 г. Соглашение ТРИПС базируется на договоренностях, оформленных в Парижской, Бернской и Римской конвенциях, и на Вашингтонском договоре. Это первое международное соглашение, конкретно связывающее вопросы охраны интеллектуальной собственности с торговыми санкциями [3].

Основная идея ТРИПС состоит в том, что права интеллектуальной собственности должны быть предметом правомерной охраны, но такая охрана не должна препятствовать международной торговле [4]. Иначе говоря, главной целью ТРИПС является обеспечение условий, чтобы национальные меры по охране прав интеллектуальной собственности не стали препятствиями для международной торговли, но сбалансированно объединили интересы правообладателя и потребителя продукции с интеллектуальной составляющей.

Среди источников международного права по защите авторских прав можно выделить Всемирную конвенцию об авторском праве, принятую 6 сентября 1952 г. в Женеве. Советский Союз присоединился к Всемирной конвенции 25 мая 1973 г., Украина является членом Конвенции также с этого момента. В Конвенции определены

объекты охраны, принцип национального режима, субъекты и сроки охраны, исключительное право на перевод, а также знак охраны авторского права.

Договор Всемирной организации интеллектуальной собственности об авторском праве был заключен в Женеве 20 декабря 1996 г. Договор открыт для стран-участниц ВОИС и Европейского сообщества. Украина является членом Договора Всемирной организации интеллектуальной собственности с 6 марта 2002 г. Необходимость подписания договора связана с развитием современных технологий и не урегулированными ранее правами. Так, среди объектов, которые охраняет авторское право, компьютерные программы независимо от формы и способа их осуществления, компиляция данных или другой информации в любой форме как результат интеллектуального творчества. Договор рассматривает права авторов: право на распространение, прокат и доведение произведений до всеобщего сведения. Среди разделов договора есть также раздел по защите электронной информации об управлении правами.

Система международных источников патентного права состоит из нескольких важнейших актов. Парижская конвенция была принята в Париже 20 марта 1883 г. Целью Конвенции является образование Союза охраны промышленной собственности и установление единых для стран – участниц правил предоставления правовой охраны. Конвенция предоставляет правовую охрану изобретениям, полезным моделям, промышленным образцам, товарным знакам и знакам обслуживания, фирменным наименованиям, наименованиям места происхождения или наименованиям места происхождения товара. Украина является членом Парижской конвенции с 25 декабря 1991 г. В Конвенции регламентированы принцип национального режима, право приоритета, принцип независимости патентов, право изобретателя на авторское имя, порядок выдачи принудительных лицензий и временной охраны патентоспособных изобретений, полезных моделей и промышленных образцов.

За годы независимости в Украине была построена государственная система правовой охраны интеллектуальной собственности. Непосредственное руководство интеллектуальной деятельностью осуществляет Кабинет Министров Украины, определяющий государственную политику в этой области и образующий государственные органы управления интеллектуальной деятельностью. Прежде всего, к ним относятся почти все государственные органы управления народным хозяйством – Министерства, ведомства, государственные комитеты, осуществляющие управление интеллектуальной деятельностью в соответствии с компетенцией, определенной Конституцией Украины.

Государственный департамент интеллектуальной собственности был создан в 2000 г. при Министерстве образования и науки Украины. Он является правительственным органом государственного управления, уполномоченным регистрировать и поддерживать на территории Украины права на изобретения, полезные модели, промышленные образцы, товарные знаки, географические указания, а также осуществлять регистрацию объектов авторского права: произведений науки, литературы, искусства, компьютерных программ, баз данных и др. Государственный департамент проводит единую государственную политику в сфере охраны прав на объекты интеллектуальной собственности. Он осуществляет работу по совершенствованию нормативно-правовой базы, контролирует соблюдение действующего законодательства в этой сфере, взаимодействует с общественными организациями, занимающимися интеллектуальной собственностью.

Управление имущественными правами субъектов права интеллектуальной собственности может осуществляться также общественными организациями, в том числе Всеукраинской ассоциацией интеллектуальной собственности. Она имеет межведомственный характер и способствует доведению основных проблем, существующих в сфере интеллектуальной собственности, до сведения законодательной и исполнительной ветвей власти.

Особую роль играет Всеукраинская ассоциация патентных поверенных Украины. Согласно действующему законодательству, именно через патентных поверенных осуществляется патентование отечественных изобретений за границей, и наоборот. Патентные поверенные предоставляют также квалифицированные услуги физическим и юридическим лицам по вопросам правовой охраны, использования и защиты прав на объекты интеллектуальной собственности.

Закон Украины «Об авторском праве и смежных правах» предусматривает возможность коллективного управления имущественными правами авторов, других лиц, имеющих авторское право или смежные права. Указанные лица могут поручать управление своими имущественными правами на коллективной основе организациям, не имеющим права заниматься коммерческой деятельностью. Такие организации действуют на основе и в пределах полномочий, добровольно переданных им авторами, другими лицами, имеющими авторское право или смежные права. На деятельность этих организаций не распространяются ограничения, предусмотренные антимонопольным законодательством. Такие организации могут образовываться для управления определенными категориями имущественных прав определенных категорий субъектов авторского права или смежных прав или для управления различными имущественными правами в интересах разных лиц или одной организации, категорий авторского права или смежных прав [5].

Таким образом, анализ законодательных актов, регулирующих права интеллектуальной собственности, а также конвенций и организаций, позволяет говорить, что структурированная система защиты интеллектуаль-

ной собственности необходима для современной торговли; она способствует ускорению инноваций. Конкурентные риски существуют, но они завышены, поскольку в международном праве интеллектуальной собственности больше преимуществ, чем недостатков. Ключом к контролю рисков в борьбе с недобросовестным использованием права интеллектуальной собственности является поиск баланса между защитой права собственности и открытой поддержкой инноваций. Экономическая интеграция и технологические изменения помогут решить эту важнейшую для современной динамичной истории развития задачу, поскольку правовые решения прошлого не могут работать для развития экономики информации и знаний будущего.

Научный руководитель – преподаватель Чаговец А. А.

Литература: 1. James A. Lewis. Intellectual Property Protection: Promoting Innovation in a Global Information Economy. URL: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/080802_LewisIntellectualProperty_Web.pdf. **2.** Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Міжнародний документ від 15.04.1994. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018. **3.** Чибісов Д. М. Правові та морально-етичні засади охорони пропрієтарного цифрового контенту в рамках угод АСТА і ТРІПС. *Митна справа.* 2012. № 5 (83). С. 91–99. **4.** Шумилов В. М. Всемирная торговая организация: право и система: учебное пособие. М.: ВАВТ, 2008. 180 с. **5.** Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12.

PROTECTION OF CORPORATE IMAGE

УДК 331.108.641

Kobzar T. O.

The 4th year student
of management and marketing faculty of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *The essence of the concept of corporate image as one of the most important means of developing a position on the market is considered. The analysis of factors of influence of corporate image on enterprise activity is carried out. The regulatory and legal framework governing interaction in this industry has been studied.*

Keywords: *organization, company, reputation, image, corporate image, legal protection, legislation, goodwill.*

Анотація. *Розглянуто сутність поняття корпоративного іміджу як одного з найважливіших засобів розвитку позиції на ринку. Проведено аналіз факторів впливу корпоративного іміджу на діяльність підприємства. Досліджено нормативно-правову базу, що регулює взаємодію в цій галузі.*

Ключові слова: *організація, компанія, репутація, імідж, корпоративний імідж, правовий захист, законодавство, гудвіл.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность понятия корпоративного имиджа как одного из важнейших средств развития позиции на рынке. Проведен анализ факторов влияния корпоративного имиджа на деятельность предприятия. Исследована нормативно-правовая база, регулирующая взаимодействие в этой отрасли.*

Ключевые слова: *организация, компания, репутация, имидж, корпоративный имидж, правовая защита, законодательство, гудвилл.*

In Ukraine, as in any other state, not only the total value of its assets creates the market value of the company, but also reputation and brand, securing the company's position in the market – goodwill. And sometimes the goodwill is big part of the business value, rather than its mere property. Western law firms recently have adopted comprehensive legal management products for the protection of reputation, brand and other intangible assets, which increase the company's

© Kobzar T. O., 2017

market value. Management of goodwill includes not only advertising and public relations company, but also constant monitoring of information space for negative reports about the company, its business-projects and management.

Trends in the Ukrainian market of legal services also allowto talk about the imminent introduction of high-grade products for the management and protection of the corporate image. Legislation in this regard provides wide opportunities. For example, Part 1 of Art. 94 of the Civil Code of Ukraine provides for a legal person the right to the inviolability of its business reputation. Therefore, if false information about the company is being spread, there is possibility to strike back at least in three ways:

- refuting statements in the media;
- appealing to law enforcement authorities or the Anti-Monopoly Committee;
- by the initiation of legal proceedings [1].

Often, unscrupulous competitors organize the whole information campaign to smear a rival company to capture the market. The simplest form of protection of business reputation against such black PR is the press conferences or the publication of articles refuting information.

Also, opponents may be suspected of anti-competitive actions, expressed in discrediting economic entity. According to Art. 8 of the Law of Ukraine «On Protection Against Unfair Competition», discrediting is the spread of any form of false, inaccurate or incomplete information associated with the name or the company's activities, which have caused or may cause damage to its business reputation. For violation of this principle, the Antimonopoly Committee of Ukraine (ACU) may impose a fine on competitors (up to 3 % of revenue from sales of goods, works and services for the last fiscal year) [2].

If AKU will not respond to the application, you must apply to the court for protection of business reputation. Claims must be presented in accordance with the requirements of the Law of Ukraine «On information» and a number of relevant laws on the media [4].

To win the case the claim should be justified. First we need to prove the inaccuracy of information dissemination, and Art. 277 of the Civil Code provide a significant advantage for the victims of unfair competition. The Code establishes the presumption that negative information disseminated about a person, is assumed false, unless other side prove the opposite [4].

For compensation of material damage enterprise must provide evidence of direct damage or missed benefits. This can be proved on the basis of statistical data deterioration of economic indicators in the case of non-contractual partners or going of customers (consumers) to competitors. Non-material damage to a legal entity can be expressed in the loss of material nature that infringe on its goodwill, brand name or trademark, as well as the fulfillment of actions aimed at reducing the prestige or undermine of trust in its activities [5].

In addition to the black PR, in competitive wars often use comparative and discrediting advertising of competitors. In this case, the organizer provides two steps: advertise his brand and criticizes rival brand. This may refer to the Art. 7 of the Law «On protection from unfair competition», which does not prohibit advertising of comparing goods and services, confirmed by the actual data.

In case of violation of the right to inviolability of the business reputation of a physical or legal person is entitled to its protection in accordance with the requirements of Chapter 3 and Articles 275–280, 1166–1168 of the Civil Code of Ukraine. These provisions define the main way to protect through the court.

The spread of false information should be understood as the publication of the press, transmission of radio and television, or using other media, set out in the characteristics, applications (letter) addressed to the other party, the message in public performances and in another form an indefinite number of persons, or at least one person. Dissemination of information is also a hanging (demonstration) of posters in public places, slogans and other works, as well as the distribution of leaflets among the people, which content or form show discrediting honor and dignity of a citizen or organization.

The goodwill of a legal entity is kind of face which is able to attract new partners, profitable investments, to increase the number of its customers, as well as contribute to the development of new markets. Therefore, any negative impact on business reputation can lead to serious losses of the company.

At present, the law does not fix interpretation of the concept of «goodwill», but in practice this notion is certainly proven set of information about a person, leading to the conclusion about the professional and managerial abilities of the person, his integrity and his activities under the law.

In general, the question of establishing the right to the inviolability of business reputation of the legal entity is enshrined in the Civil Code of Ukraine (Art. 201 defines business reputation as one of the non-property rights to be protected by law, Art. 200 establishes a method for protecting business reputation, Art. 23 and 1167 determined the concept of non-pecuniary damage and guarantee the right to his compensation), in the laws «On the print media in Ukraine», «On information», «On Television and Radio», «On state support of mass media and social protection of journalists» and so

on. Violation of the right to inviolability of goodwill is spreading of false information about the legal entity as a result of which it is experiencing non-pecuniary damage [3].

In accordance with Part 2 of Article 299 of the Civil Code of Ukraine natural person may apply to the court to protect its business reputation. In turn, Part 1 of Art. 91 Civil Code of Ukraine stipulates that the legal entity is able to have the same civil rights and duties (civil legal capacity) as a natural person, except those which by their nature can only belong to a man. Under the terms of Part 1 of Art. 277 of Civil Code of Ukraine, individual, moral rights of who have been violated as a result of the spread false information, have the right to a refutation of this information. By the legal nature the right to refute false information is considered by Art. 277 of the Civil Code of Ukraine, belongs to not only physical but also legal entities, as this right may be exercised by an economic entity (entrepreneur) as a means of legal protection with respect to the dissemination of information, which harms its business reputation.

The important point for the protection of honor, dignity and business reputation is that negative information disseminated about a person shall be considered untrue unless the person who disseminated it proves the opposite.

In conclusion should be said, that it is not so simple to prove that the disseminated information caused harm to business reputation of the company, and to determine the actual size of moral damage is even more difficult.

However, in spite of everything, we should not give up when the honor and dignity of someone is defamed. At present, both in the international and in the domestic judicial practice, there are many examples that demonstrate the recoverability of intangible harm, which was done to legal face due to humiliation his business reputation.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Korshakova O. M.

Literature: 1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **2.** Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80. **3.** Дзюба С. О. Деловая репутация юридического лица и способы ее защиты. URL: http://3222.ua/ru/article/dlova_reputatsya_yuridichno_osobi_ta_sposobi__zahistu.htm. **4.** Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. **5.** Кравчук В. М. Корпоративне право. Київ: Істина, 2005. 720 с.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

УДК 368.01

Коваленко А. В.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто роль страхового ринку в діяльності держави, акцентовано увагу на сучасних проблемах його розвитку. Проаналізовано ключові показники та індикатори діяльності українського страхового ринку, визначено шляхи його активізації.*

Ключові слова: *економіка, держава, страхування, страхувальники, страхові компанії, страхування життя, страховий ринок, страховий потенціал.*

Аннотация. *Рассмотрена роль страхового рынка в деятельности государства, акцентировано внимание на современных проблемах его развития. Проанализированы ключевые показатели и индикаторы деятельности украинского страхового рынка, определены пути его активизации.*

© Коваленко А. В., 2017

Ключевые слова: *экономика, государство, страхование, страхователи, страховые компании, страхование жизни, страховой рынок, страховой потенциал.*

Annotation. *The role of the insurance market in the activities of the state is considered, attention is focused on contemporary problems of its development. The key indicators and indicators of the activity of the Ukrainian insurance market are analyzed, ways of its activation are determined.*

Keywords: *economy, state, insurance, insurers, insurance companies, life insurance, insurance market, insurance potential.*

Сучасна світова економіка схильна до суттєвих ризиків, що неминуче спричиняють економічні витрати. Суспільству необхідно використовувати страхування для забезпечення зниження економічних наслідків від стихійних лих, промислових аварій і катастроф, а також для захисту інтересів фізичних і юридичних осіб за настання несприятливих подій.

Унікальність застосування механізму страхування в тому, що це надає можливості не тільки захищати майнові інтереси підприємств і громадян, а й вирішувати багато макроекономічних питань на державному рівні.

Дослідженням економічних, фінансових і управлінських проблем страхового ринку займаються Базилевич В. Д., Борисов В. А., Дем'яненко М. Я., Лондар С. Л., Тимошенко О. В., Шихов А. К. та ін.

Метою написання статті є визначення сучасних тенденцій і проблем розвитку страхового ринку України й аналіз основних показників його діяльності.

Страховий ринок – це сфера специфічних економічних відносин, що складаються між страхувальниками, які потребують страхового захисту майнових інтересів за можливого випадкового настання несприятливих для їх матеріальних і нематеріальних цінностей (благ) подій, і страховиками, що забезпечують його за рахунок використання ними в цих цілях страхових фондів, що формуються зі сплачених страхувальниками грошових внесків [1].

Саме потреба населення в матеріальній компенсації за матеріальні чи нематеріальні втрати є рушійною силою виникнення економічних відносин між людьми щодо подолання та попередження виникнення ризиків.

Структурою страхового ринку є всі співвідношення та пропорції між різними інститутами, суб'єктами (страхові компанії та страхувальники) і об'єктами (види та технології страхування) страхового ринку, що виникають і відтворюються у зв'язку з процесом страхування. Сучасний страховий ринок є складною інтегрованою системою, що охоплює різні елементи, зв'язки та механізми [2].

Важливим суб'єктом страхового ринку є держава, що здійснює регулювання страхової діяльності. Саме тому одним зі стратегічних напрямів соціально-економічної політики держави є активізація страхового бізнесу, що сприяє розвитку страхових компаній, стимулює передачу частини відповідальності держави за фінансовий захист інтересів економічних агентів страховикам.

Для визначення рівня розвитку страхового ринку в Україні проаналізовано основні показники діяльності українських страхових компаній за останні два роки.

Динаміка зміни кількості страхових компаній в Україні свідчить про її скорочення. У 2016 р. кількість страхових компаній становила 343, із них 45 – компанії зі страхування життя (СК «Life») та 298 компаній, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК «non-Life»). За перше півріччя 2016 р. порівняно з аналогічним періодом 2015 р. кількість страхових компаній зменшилася на 31 (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні, 2014–2016 рр.

Кількість страхових компаній	31.12.2014	31.12.2015	30.06.2015	30.06.2016
Загальна кількість	382	361	373	343
у тому числі СК «non-Life»	325	312	322	298
у тому числі СК «Life»	57	49	52	45

Розглянемо основні показники діяльності страхового ринку за перші півріччя 2015 та 2016 рр. Валові страхові премії, отримані страховиками при страхуванні та перестрахуванні ризиків від страхувальників та перестрахувальників, у першому півріччі 2016 р. становили 16 327,0 млн грн. У 2016 р. валова сума страхових премій зросла порівняно з 2015 р. (13 465, 5 млн грн), а кількість надходжень від фізичних осіб зросла на 3 %.

За перше півріччя 2016 р. сума отриманих страховиками валових премій із видів страхування, інших, ніж страхування життя, становила 15 012,3 млн грн, або 91,9 % від загальної суми страхових премій, а зі страхування життя – 1 314,7 млн грн. Чисті страхові премії за перше півріччя 2016 р. становили 12 982,0 млн грн, або 79,5 % від валових страхових премій. Чисті страхові премії за перше півріччя 2015 р. становили 10 831,2 млн грн, або 80,4 %

від валових страхових премій. Відтак обсяги валових страхових премій за перше півріччя 2016 р. зросли порівняно з першим півріччям 2015 р. на 21,3 %, чисті страхові премії зросли на 19,9 %.

Цікавою є концентрація страхового ринку за надходженнями валових страхових премій. Відомо, що в Україні існує достатня кількість страхових компаній, які забезпечують приток страхових премій у різних секторах страхування. Незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 97,3 % – акумулюють 100 СК «non-Life» (33,6 % усіх СК «non-Life») та 99,3 % – 20 СК «Life» (44,4 % усіх СК «Life») (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Рейтинг українських страхових компаній, що забезпечують надходження страхових премій, станом на 30.06.2016 р.

Топ	Страхування «Life»		Страхування «non-Life»	
	надходження премій, млн грн	частка на ринку, %	надходження премій, млн грн	частка на ринку, %
Топ 3	578,5	44	3098,7	20,6
Топ 10	1154,8	87,8	6956,9	46,3
Топ 20	1305,9	99,3	9744,8	64,9
Топ 50	1314,7	100	13087,5	87,2
Топ 150	-	-	14934,5	99,5
Разом за ринком	1314,7	100	15012,3	100

Зазначимо, що індикатори страхового ринку в першому півріччі 2016 р. є дещо вищими, ніж у 2015 р. (табл. 3) [3]. Так, частка страхування у валовому внутрішньому продукті становила 3,9 %, і цей показник мав тенденцію до зростання. Але в європейській практиці середнє його значення становить 7,7 %. Збори страхової премії на душу населення становили 3824,00. Цей показник також зростає, але слід мати на увазі, що середнє європейське значення становить 2533,4 дол. на особу [4].

Таблиця 3

Динаміка зміни індикаторів страхового ринку, 2015–2016 рр.

Показники	1-е півріччя 2015	1-е півріччя 2016
Валові страхові премії, млн грн	13465,50	16327,00
Відношення обсягів премій до ВВП, %	2,1	2,4
Темп зростання	–	0,20
Розмір страхової премії на душу населення, грн	3445,70	3824,00

Більша частка проаналізованих показників страхового ринку України зростають, але деякі показники мають від'ємні значення. Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, зменшилася на 51 %, водночас приріст кількості договорів з обов'язкового страхування становив 67 %. Загальні активи страховиків зменшилися на 14 %, а обсяг сплачених статутних капіталів знизився на 13,7 %.

Наведені дані є свідченням недосконалості структури страхової діяльності в Україні. Значною часткою страхових премій є обов'язкове страхування та добровільне майнове страхування, а страхування життя та добровільне особисте страхування має незначну частку в структурі чистих страхових премій (рис. 1) [4]. Темп приросту чистих премій за страхування життя в 2015–2016 рр. становив 37,9 %, добровільне особисте страхування – 18 %, добровільне майнове страхування – 12,7 %, добровільне страхування відповідальності – 35,7 %, недержавне обов'язкове страхування – 20 %. Відтак незважаючи на те, що добровільне майнове страхування має найбільшу частку в структурі, у першому півріччі 2016 р. зросли темпи приросту добровільного страхування відповідальності [4].

Внутрішніми проблемами українського страхування є недостатній рівень менеджменту в багатьох страхових організаціях, а саме низька ефективність систем управління невизначеністю та ризиками, недостатній внутрішній контроль, непрозора структура власності, неконкурентоспроможний розвиток страхових технологій [5].

Сучасна нормативно-правова база щодо ведення страхової діяльності також має бути переглянута. Так, деякі види обов'язкового страхування не є чітко визначеними законодавчо. Крім того, сама ідея запровадження обов'язкового страхування є недостатньо виправданою, оскільки донині існують норми, що не стимулюють розвиток страхування. Недосконалою є й система взаємовідносин між керівником страхової компанії та страхувальниками. Цікаво, що самі засновники часто і є головними клієнтами компанії, чим зумовлено замкненість їх діяльності. Набуває поширення перехресне володіння акціями страхових компаній, банків, виробничих підприємств, що ускладнює точне оцінювання їх активів [5].

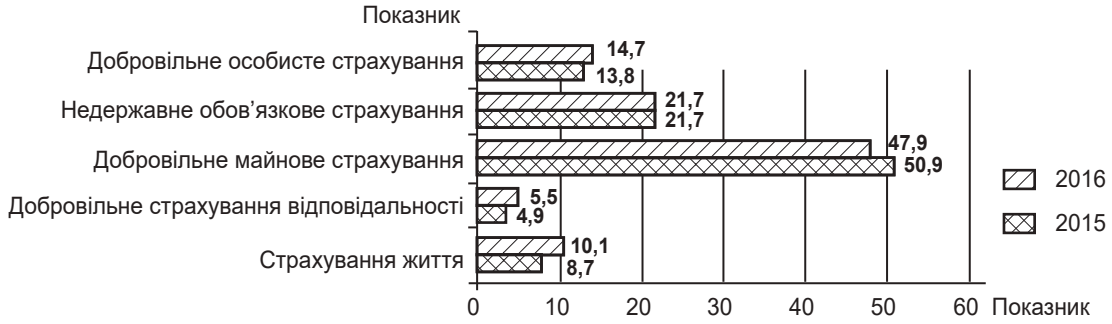

Рис. 1. **Структура чистих страховий премій, 2015–2016 рр.**

Таким чином, для ефективного розвитку економіки нашої країни необхідно акцентувати увагу на підвищенні ролі й значення страхування як діяльності щодо забезпечення захисту інтересів фізичних і юридичних лиць. Це, у свою чергу, вимагає створення відповідного страхового ринку з раціональним набором різноманітних страхових послуг, професійно пропонованих страховиками.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Омельченко О. І.

Література: 1. Шихов А. К. Страхование: учебное пособие/под ред. А. К. Шихова. М.: Юнити-Дана, 2000. 189 с. **2.** Лондар С. Л., Тимошенко О. В. Фінанси: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2009. 384 с. **3.** Підсумки діяльності страхових компаній. URL: http://forinsurer.com/files/file00580.pdf. **4.** Статистична інформація // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Бондаренко В. М., Островський А. Е. Основні проблеми розвитку страхового ринку в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65999.doc.htm.

ФІНАНСОВИЙ СТАН СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ: СУТНІСТЬ І ЗМІСТ

УДК 336.012.23(045)

Ковальова М. Д.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено морфологічний аналіз поняття фінансового стану суб'єкта господарювання. Для більш глибокого розуміння змісту виконано морфологічну декомпозицію сутності поняття. На основі проведеного аналізу уточнено визначення сутності фінансового стану суб'єкта господарювання.*

Ключові слова: *підприємство, організація, господарювання, фінанси, фінансовий стан, суб'єкт господарювання, оцінювання, морфологічний аналіз, декомпозиція.*

Аннотация. *Проведен морфологический анализ понятия финансового состояния предприятия. Для более глубокого понимания содержания выполнена морфологическая декомпозиция сущности понятия. На основе проведенного анализа уточнено определение сущности финансового состояния предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, хозяйствование, финансы, финансовое состояние, субъект хозяйствования, оценка, морфологический анализ, декомпозиция.*

© Ковальова М. Д., 2017

Annotation. *Morphological analysis of the concept of the financial state of the enterprise was carried out. For a deeper understanding of the content, the morphological decomposition of the essence of the concept is performed. Based on the analysis, the definition of the essence of the financial state of the enterprise is clarified.*

Keywords: *enterprise, organization, management, finance, financial condition, business entity, valuation, morphological analysis, decomposition.*

За умов ринкової економіки обґрунтованість і дієвість управлінських рішень на мікрорівні та макрорівні значною мірою залежать від результатів оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання. Його сутність виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, що відображають різні аспекти діяльності підприємства. В Україні нині чимало підприємств мають незадовільну структуру капіталу й відчувають нестачу оборотних коштів. За своєчасної розробки й упровадження заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану в довгостроковому періоді, ці підприємства можуть підвищити свій майновий потенціал, відновити платоспроможність і прибутковість.

Для успішного функціонування виробництва важливо якісно оцінювати фінансовий стан власного підприємства та потенційних конкурентів.

Дослідженням сутності поняття фінансового стану суб'єкта господарювання, а також особливостей його оцінювання займалися Бернстейн Л., Фабоззі Ф., Борисов А., Поддєрьогін А., Дем'яненко М., Лузан Ю., Забродський В., Верхоглядова Н. та ін.

Метою написання статті є уточнення поняття фінансового стану суб'єкта господарювання шляхом проведення морфологічного аналізу та декомпозиції цього поняття.

Основоположником фінансового аналізу вважають француза Жака Саварі (1622–1690). Існує чимало підходів до визначення терміна «фінансовий стан суб'єкта господарювання». Науковці розглядають його як економічну категорію, комплексне поняття, як сукупність показників, рівень забезпеченості коштами тощо. Необхідно систематизувати всі наявні тлумачення задля уточнення визначення цього поняття.

Аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних авторів надає можливості дослідити різні теоретичні підходи до визначення поняття «фінансовий стан суб'єкта господарювання» (табл. 1).

Таблиця 1

Морфологічний аналіз наукових підходів до визначення поняття «фінансовий стан суб'єкта господарювання»

Базова категорія	Визначення	Джерело
Сукупність показників	– що відображають наявність, розміщення й використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні фінансові можливості підприємства; – що відображають процес формування та використання фінансових засобів організації	[1] [2]
Комплексне поняття	– що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначуване сукупністю виробничо-господарських факторів; характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів; – що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності й є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства	[3] [4]
Характеристика	– на певний момент часу спроможності матеріально-фінансових потоків капіталу за всіма фазами циклу колообігу капіталу забезпечувати правильні пропорції, незважаючи на всі сторонні впливи; – фінансової конкурентоспроможності суб'єкта господарювання (платоспроможності, кредитоспроможності), використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання	[5] [6]
Спроможність	– підприємства фінансувати свою діяльність; – реальна на фіксований момент часу та потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами та державою	[7] [8]
Забезпеченість	– ступінь забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями; рівень забезпеченості економічного суб'єкта коштами для здійснення господарської діяльності, підтримки нормального режиму роботи й своєчасного проведення розрахунків	[9] [10]
Економічна категорія	– що відображає стан капіталу в процесі його колообігу та спроможність суб'єкта до саморозвитку на фіксований момент часу	[11]

Бачимо, що основні виділені концепції не є тотожними, а відтак поняття фінансового стану суб'єкта господарювання не має чіткого визначення. Тому для чіткішого розуміння сутності цього поняття виконаємо декомпозицію поданих у табл. 1 визначень на основі складової за такими ознаками порівняння: сутнісна складова поняття, забезпечення фінансового стану підприємства, призначення фінансового стану суб'єкта господарювання. Результати декомпозиції подано в табл. 2.

Таблиця 2

Морфологічна декомпозиція сутності поняття фінансового стану суб'єкта господарювання

Ознака порівняння	Структурний склад (із посиланням на джерело)
Сутнісна складова поняття	Ступінь забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами [7]; забезпеченість необхідними фінансовими ресурсами [9]; наявність, розміщення й використання ресурсів підприємства [1]; забезпеченість коштами для здійснення господарської діяльності [10]; взаємодія всіх елементів системи фінансових відносин [3]; результат реалізації елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин [7]; якісна сторона виробничої та фінансової діяльності підприємства [4]; процес формування та використання фінансових засобів організації [2]; характеристика фінансової конкурентоспроможності суб'єкта господарювання [6]
Забезпечення фінансового стану підприємства	Сукупність виробничо-господарських факторів [3]; система показників, що відображають наявність, розміщення й використання фінансових ресурсів [3]
Призначення фінансового стану підприємства	Забезпечення певного рівня фінансування поточної діяльності [8]; спроможність підприємства фінансувати свою діяльність [7]; формування та залучення коштів [9]; своєчасне проведення розрахунків [10]; проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями [9]; спроможність матеріально-фінансових потоків капіталу за всіма фазами циклу колообігу капіталу забезпечувати правильні пропорції [5]; своєчасний грошовий розрахунок за своїми зобов'язаннями [7]; повернення боргів і покриття збитків [9]; ефективна господарська діяльність [7; 9]; здійснення господарської діяльності [10]; підтримка нормального режиму роботи [10]; саморозвиток на фіксований момент часу [11]

Дані табл. 2 свідчать, що, незважаючи на різноманіття тлумачень, визначення поняття «фінансовий стан суб'єкта господарювання» можна групувати та робити висновки щодо спільних значень. Так, деякі поняття є схожими за своїми значеннями і перетинаються між собою [1; 7; 9; 10]. У цій групі показників сутнісна складова фінансового стану спирається на забезпеченість і спроможність використання підприємством ресурсів і коштів.

Можна також виділити визначення, що розглядають фінансовий стан як зв'язок показників мікрорівня та макрорівня, які ще й контактують між собою [3; 4; 10]; усі показники є взаємопов'язаними та взаємозумовленими. Відтак оцінити реальний стан підприємства можна лише на підставі застосування певного комплексу показників із урахуванням впливу різних факторів на відповідні показники.

Порівняльне оцінювання забезпечення фінансового стану суб'єкта господарювання вказує на те, у який спосіб реалізується це поняття. Морфологічна декомпозиція надала можливості визначитися, що фінансовий стан суб'єкта господарювання є сукупністю виробничо-господарських факторів, системою показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства [3]. Тобто єдиним варіантом визначення, аналізу й оцінювання фінансового стану є розрахунок різних груп показників, що характеризують окремі етапи фінансового стану підприємства.

Висновками морфологічної декомпозиції є визначення призначення фінансового стану суб'єкта господарювання. У цій складовій можна виділити спільні риси щодо визначення фінансового стану. Таким є фінансування власної діяльності [7; 8; 9], повернення боргів і розрахунок за зобов'язаннями [5; 7; 9; 10]. Суб'єкт господарювання, виконуючи такі дії, поступово здобуває фінансову незалежність і зменшує фінансові ризики.

Важливим результатом фінансового аналізу є забезпечення ефективної господарської діяльності, підтримка нормального режиму роботи й саморозвиток суб'єкта господарювання [7; 9; 10; 11]. Завдяки аналізу й виявленню поточних і майбутніх проблем виникають можливості для їх зміни або попередження. Аналіз фінансового стану суб'єкта господарювання є стабілізатором господарської діяльності.

Отже, аналіз морфологічної декомпозиції надає можливості об'єднати найголовніші характеристики терміна «фінансовий стан суб'єкта господарювання» та сформувати визначення цього поняття.

Фінансовим станом суб'єкта господарювання є комплексне поняття, що відображає наявність, розміщення й використання ресурсів підприємства, є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин суб'єкта господарювання, визначуваним сукупністю виробничо-господарських факторів. Його характеризує система показників, що визначає можливості для здійснення ефективної діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Фінансовий стан суб'єкта господарювання залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції є важливими складовими стабільного фінансового стану суб'єкта господарювання.

Таким чином, результати аналізу забезпечують необхідною інформацією про фінансовий стан суб'єкта господарювання, що є основою для прийняття зважених управлінських рішень.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Азізова К. М.

Література: 1. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають [...]: Закон України від 26.01.2001 № 49/121 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01. **2.** Поляк Г. Б. Финансовый менеджмент. М.: Юнити-Дана, 2004. 527 с. **3.** Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник. Київ: КНЕУ, 2000. 460 с. **4.** Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблун П. Т., Скужий В. М. Фінансовий словник-довідник/за ред. М. Я. Дем'яненка. Київ: ІАЕ УААН, 2003. 507 с. **5.** Забродський В. А., Кизим М. А. Діагностика фінансової стійкості функціонування фінансово-економічних систем. Харків: *Бізнес Інформ*, 2000. 108 с. **6.** Верхоглядова Н. І. Фінансовий стан суб'єктів господарської діяльності промислових підприємств: монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. 204 с. **7.** Азарова А. О., Рузакова О. В. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 172 с. **8.** Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств. *Фінанси України*. 2005. № 3. С. 117–128. **9.** Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. Київ: Центр навч. літ., 2009. 728 с. **10.** Борисов А. Б. Большой экономический словарь/под ред. А. Б. Борисова. М.: Книжный мир, 2003. 895 с. **11.** Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 662 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

УДК 657.155.2(477)

Ковальчук М. М.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано особливості розподілу прибутку для підприємств різних форм власності в Україні. Визначено проблемні питання розподілу та використання прибутку. Розглянуто порядок відображення відповідних господарських операцій у системі бухгалтерського обліку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, витрати, облік, рахунки, бухгалтерський облік, прибуток, розподіл прибутку, господарські операції, нерозподілений прибуток.*

Аннотация. *Проанализированы особенности распределения прибыли для предприятий различных форм собственности Украины. Определены проблемные вопросы распределения и использования прибыли. Рассмотрен порядок отражения соответствующих хозяйственных операций в системе бухгалтерского учета.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, расходы, учет, счета, бухгалтерский учет, прибыль, распределение прибыли, хозяйственные операции, нераспределенная прибыль.*

Annotation. *Features of distribution of profit for the enterprises of various forms of ownership of Ukraine are analyzed. The problematic issues of distribution and use of profit are identified. The order of reflection of corresponding economic operations in the accounting system is considered.*

Keywords: *enterprise, organization, finances, expenses, accounting, accounts, profit, profit distribution, economic operations, retained earnings.*

Максимальне отримання прибутку й оптимальне використання всіх наявних ресурсів є найголовнішим завданням будь-якого підприємства. Необхідність здійснення ефективного управління формуванням і розподілом прибутку є важливим як для внутрішнього джерела фінансування, так і власне для реалізації бізнесу.

© Ковальчук М. М., 2017

Метою написання статті є визначення особливостей розподілу прибутку на підприємствах, а також аналіз основних завдань системи управління прибутком за сучасних умов господарювання.

Дослідженням сутності поняття прибутку, основних елементів, проблем його формування і розподілу займалися Бланк І. А., Ковальова А. М., Лапуста М. Г., Шеремет А. Д. та ін.

Ці науковці вважають, що прибуток як економічну категорію характеризує фінансовий результат діяльності підприємства. Інша група авторів, серед яких Каратуєв А. Г., Попова Р. Г., Шуляк П. К., Шохін Є. І., визначають прибуток як частину чистого доходу, що є створеним у процесі виробництва й реалізованим у сфері обігу. На думку Большакова С. В., Леонтьєва В. Є., Кодацького В. П., Лішанського М. А., прибуток є перетвореною формою додаткової вартості, сформованої в процесі суспільного відтворення для задоволення різних інтересів підприємства і його власника [1].

За умов трансформаційних змін у економіці, що є пов'язаними з виходом суб'єктів господарювання з фінансово-економічної кризи та необхідністю подолання її негативних наслідків для мінімізації їх впливу на господарську діяльність, прибуток як критерій ефективності й результативності діяльності отримує на мікрорівні в системі управління нове значення [2]. Розглядаючи основні завдання системи управління прибутком за сучасних умов господарювання, слід зазначити, що на перший план виходить завдання управлінського персоналу оптимізувати вплив факторів формування прибутку, сприяючи його зростанню в динаміці, а також гармонізувати інтереси власників бізнесу з інтересами найманого персоналу та держави, забезпечуючи при цьому розподільчу та стимулюючу функції прибутку. Необхідність здійснення ефективного управління формуванням і розподілом прибутку є пов'язаною із його зростаючою роллю як внутрішнього джерела фінансування та реалізацією соціальної відповідальності бізнесу. Це, у свою чергу, вимагає формування надійної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень, що є забезпечуваним завдяки системі бухгалтерського обліку підприємства.

Відповідно до визначення прибутку, його розподіл і використання є пріоритетними завданнями, що стоять перед бухгалтерською службою. На сучасних вітчизняних підприємствах це завдання є вирішуваним відповідно до чинного законодавства із урахуванням фіскальної спрямованості бухгалтерського обліку, що передбачає формування інформації про прибуток до оподаткування, розподіл прибутку до державного бюджету у вигляді податку на прибуток, тимчасових і постійних різниць з податку на прибуток і чистого прибутку підприємства [3].

Основними завданнями управління прибутком на підприємстві є:

- забезпечення ефективності діяльності й зростання прибутку в динаміці;
- зростання прибутку на одну акцію й відповідно зростання ринкової вартості акцій;
- пошук резервів підвищення результативності діяльності;
- розвиток діяльності відповідно до прийнятої стратегії на основі раціонального використання внутрішніх джерел фінансування.

Розподіл прибутку в Україні відбувається на двох рівнях: державному – через нормативне регулювання обов'язкових напрямів розподілу та на рівні суб'єкта господарювання, через вибрану політику розподілу, що є затвердженою установчими документами.

Слід зазначити, що на державному рівні регулюється розподіл отриманого підприємствами прибутку стосовно його оподаткування, що передбачає виконання розподільної та фіскальної функції прибутку, а також формування резервного капіталу для підприємств колективної форми власності. Для підприємств державної форми власності також затверджено порядок відрахування частини прибутку до державного бюджету у вигляді державних дивідендів. Відповідно частина прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств приватної та колективної форм власності, розподіляється на підставі рішень власників, що є закріпленими в установчих документах.

В Україні діє методологічний підхід до бухгалтерського обліку формування, розподілу та використання прибутку, згідно із яким прибуток є складовою власного капіталу, що не передбачає формування грошового забезпечення.

Згідно із Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1591) підприємства всіх видів діяльності для обліку прибутку використовують рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». На цьому рахунку ведеться облік нерозподілених прибутків чи непокритих збитків поточного та минулих років, а також використаного в поточному році прибутку.

Характеристику субрахунків до рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» подано в табл. 1 [4].

Субрахунки до синтетичних рахунків підприємства визначають самостійно, виходячи із затвердженої облікової політики, а також потреб системи управління для здійснення контролю й аналізу та вимог зовнішніх ко-

ристувачів бухгалтерської інформації. Аналітичний облік за рахунком 44 ведеться в розрізах, що є визначуваними обліковою політикою підприємства [5].

Таблиця 1

Характеристика субрахунків до рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»

Номер рахунку	Рахунок	Характеристика інформації на субрахунку
441	Прибуток нерозподілений	Наявність і рух нерозподіленого прибутку
442	Непокриті збитки	Непокриті збитки (їх списання є здійснюваним за рахунок нерозподіленого прибутку, резервного, пайового чи додаткового капіталу)
443	Використаний у звітному періоді прибуток	Розподіл прибутку між власниками (нарахування дивідендів), відрахування до резервного капіталу й інше використання прибутку в поточному періоді

Таким чином, напрями розподілу та використання прибутку є визначуваними значною мірою власниками організації (крім державних підприємств), із урахуванням вимог чинного законодавства та стратегії діяльності конкретного суб'єкта господарювання.

Науковий керівник – викладач Чухлєбова Т. О.

Література: 1. Ковалев В. В. О показателях прибыли. *Сибирская финансовая школа.* 2007. № 1. С. 26–31. **2.** Толпегина О. А. Показатели прибыли: экономическая сущность и их содержание. *Экономический анализ: теория и практика.* 2008. № 20 (125) С. 10–14. **3.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **4.** Гура Н. А. Целевое финансирование: учет и налогообложение в Украине. *Международный бухгалтерский учет.* 2013. № 24 (270). С. 43–49. **5.** Про затвердження Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій і Змін до [...]: Закон України від 19.12.2006 № 1213 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1363-06.

РОЛЬ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ В УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЕМ

УДК 657:33.021

Колесник В. А.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Раскрыты сущность и роль учетной политики в системе управленческого учета. Рассмотрены особенности изменения учетной политики, а также нормативные требования к изменению учетной политики на современных отечественных предприятиях. Исследован процесс разграничения учетной политики и учетной оценки.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, политика, учет, бухгалтерский учет, управленческий учет, изменение учетной политики, изменение учетной оценки.*

Анотація. *Розкрито сутність і роль облікової політики в системі управлінського обліку. Розглянуто особливості зміни облікової політики, а також нормативні вимоги до зміни облікової політики на сучасних вітчизняних підприємствах. Досліджено процес розмежування облікової політики та облікового оцінювання.*

© Колесник В. А., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, політика, облік, бухгалтерський облік, управлінський облік, зміна облікової політики, зміна облікового оцінювання.*

Annotation. *The essence and role of accounting policy in the system of management accounting is revealed. Considered are the features of changes in accounting policy, as well as regulatory requirements for changing accounting policies in modern domestic enterprises. The process of separation of accounting policy and accounting valuation was studied.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, policy, accounting, management accounting, changes in accounting policy, change in accounting valuation.*

На современном этапе формирования рыночных отношений в Украине все отчетливее становятся присущие рынку характерные черты: конкурентоспособность, оперативность, своевременность и рискованность принимаемых решений. Опыт стран с развитыми рыночными отношениями свидетельствует, что важной составляющей общего механизма управления хозяйственной деятельностью предприятий и финансово-промышленных объединений является правильно сформированная учетная политика.

Учетная политика предприятия является важным средством, благодаря которому существует возможность разумного сочетания государственного регулирования и собственной инициативы предприятия в вопросах организации и ведения бухгалтерского учета. Периодически на предприятии возникают ситуации, связанные с необходимостью изменения:

- уставных требований;
- требований органов, осуществляющих функции законодательного регулирования системы финансового учета и финансовой отчетности;
- учетной политики для обеспечения более достоверного отражения событий (хозяйственных операций) в бухгалтерском учете и финансовой отчетности.

Необходимость изменения учетной политики понятна, гораздо более сложным является вопрос реализации таких изменений. Исследованием проблем учетной политики занимались Бутинец Ф., Загородний А., Кужельный М., Пушкарь М., Щирба М., Хорин А., Керимов В., Линник В., Нидлз Б., Энтони Р., Рис Д., Хорнгрен Ч. и др. В работах этих ученых проанализированы Положения (стандарты) бухгалтерского учета (П(С)БУ) и Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), приведены примеры изменения учетной политики по отдельным вопросам, рекомендации по изменению учетных оценок, а также по срокам и порядку оформления изменений в учетной политике.

В современных экономических условиях субъекты хозяйствования должны вести бухгалтерский учет и формировать отчетность по определенным правилам, последовательно применяемым ежегодно. Эти правила должны быть закреплены в приказе об учетной политике организации.

Учетная политика организации (если скорректировать классическое определение с поправкой на осознание ее реальной роли в системе управления предприятием) – это закрепленная внутренней документацией совокупность принципов, приемов и правил ведения учета, которые должны соответствовать стратегии предприятия и способствовать получению максимального эффекта от функционирования системы учета [4]. Однако, среди ученых нет единого мнения относительно определения термина «учетная политика». Одни авторы трактуют учетную политику как совокупность способов ведения бухгалтерского учета, выбранных предприятием [5]. Другая группа рассматривает учетную политику как принципы и правила ведения бухгалтерского учета на конкретном предприятии [6].

Основной целью учетной политики является формирование информации, позволяющей производить оценку капитала, активов, обязательств, доходов и расходов за любой период деятельности предприятия для составления финансовой отчетности, повышения эффективности менеджмента, своевременных и правильных налоговых исчислений.

Вопрос изменения учетной политики является достаточно сложным и многогранным, поэтому исследования в этом направлении неизменно актуальны. Очень важно предварительное использование на предприятии событий и операций, подлежащих изменению в учетной политике.

Существенным отличием между изменением учетной политики и изменением учетной оценки является то, что при изменении учетной политики причинами изменения являются преимущественно факторы, не зависящие от предприятия. При изменении учетной оценки инициатива принадлежит управленческому персоналу и основывается на их профессиональном суждении. Необходимость разграничения изменения учетной политики и изменения учетной оценки является следствием того, что, в отличие от изменения учетной политики, изменение учетной оценки не требует корректировки нераспределенной прибыли прошлых периодов и повторного предоставления сравнительной информации. Таким образом, нет необходимости и в ретроспективном перерасчете соответствующих показателей финансовой отчетности [7].

Перспективное отображение изменений заключается в том, что учетная политика распространяется на события и операции, возникающие после даты изменения учетной политики. При этом не происходит никаких корректировок показателей прошлых периодов ни в отношении сальдо нераспределенной прибыли на начало периода, ни в отношении отражения в отчетности суммы чистой прибыли или убытка, поскольку существующие остатки на начало отчетного года в этом случае не перечисляются.

Международные стандарты требуют более полного раскрытия информации об изменении учетной политики в финансовой отчетности, чем отечественные. Изменения в учетной политике должны быть отражены документально в соответствующем приказе руководителя предприятия. Отражение изменений учетной информации имеет большое значение для пользователей бухгалтерской информации, поскольку позволяет проанализировать обстоятельства, при которых формировалось финансовое состояние предприятия, и оценить связь между изменением показателей деятельности предприятия и корректировкой методики их расчета.

В процессе управления предприятием необходимо переосмысление роли учетной политики. Важна именно управленческая направленность учетной политики, поскольку она может полностью влиять на процессы хозяйствования. Специалисты по учету должны не только руководствоваться основными принципами учета, но и участвовать в разработке стратегических управленческих решений, поскольку процесс отражения изменения учетной политики в бухгалтерском учете и финансовой отчетности является достаточно сложным и требует высокой профессиональной квалификации бухгалтера.

Таким образом, при правильном формировании учетная политика позволяет минимизировать материальные, трудовые и временные затраты при разрешении возникающих вопросов, а также наиболее эффективно взаимодействовать всем участникам учетного процесса.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Леонова Ю. А.

Литература: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Закон України від 28.05.1999 № 137 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99. **2.** Про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику. URL: http://www.osbb-inform.com.ua/2015/09/12/04. **3.** Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства: Закон України від 17.12.2007 № 921 // Законы Украины. Информационно-правовой портал. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_bx/pg_gxgbwl.htm. **4.** Кубік В. Д. Облікова політика підприємства та її роль в організації обліку. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/83.pdf. **5.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності: Закон України від 01.01.2012 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013. **6.** Кучеренко Т. Регламентування облікової політики фінансової звітності. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2009. № 5. С. 24–34. **7.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 (МСБО 8). Облікові політики, зміни в облікових оцінках та [...]: Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_020.

ГРУПУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ

УДК 519.237.8:621(477)

Коник В. Г.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено оцінювання ефективності формування фінансових ресурсів підприємств на основі розміру нерозподіленого прибутку (збитку), який напряму впливає на формування ресурсної бази. Виконано*

© Коник В. Г., 2017

групування підприємств машинобудування України із застосуванням кластерного аналізу, за допомогою методів ієрархічної класифікації та k-середніх.

Ключові слова: *підприємство, організація, машинобудування, машинобудівна галузь, фінанси, ресурси, фінансові ресурси, фінансовий стан, ресурсна база, нерозподілений прибуток, ієрархічна класифікація, кластерний аналіз, кластеризація.*

Аннотация. *Проведена оценка эффективности формирования финансовых ресурсов предприятий на основе размера нераспределенной прибыли (убытка), который напрямую влияет на формирование ресурсной базы. Выполнена группировка предприятий машиностроения Украины с применением кластерного анализа, с помощью методов иерархической классификации и k-средних.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, машиностроение, машиностроительная отрасль, финансы, ресурсы, финансовые ресурсы, финансовое состояние, ресурсная база, нераспределенная прибыль, иерархическая классификация, кластерный анализ, кластеризация.*

Annotation. *The estimation of efficiency of formation of financial resources of enterprises on the basis of the size of undistributed profit (loss), which directly influences the formation of the resource base, is carried out. A grouping of machine building enterprises of Ukraine was carried out using cluster analysis, using methods of hierarchical classification and k-averages.*

Keywords: *enterprise, organization, engineering, machine building, finance, resources, financial resources, financial condition, resource base, retained earnings, hierarchical classification, cluster analysis, clustering.*

Оцінювання фінансових ресурсів підприємства ґрунтується передусім на відносних показниках, оскільки за умов інфляції абсолютні показники неможливо зіставити відповідним чином. Для визначення результату аналізу фінансового потенціалу підприємства використовують групи показників:

– ліквідності, що характеризують спроможність підприємства забезпечити свої зобов'язання із найлегше реалізованої частини активів – оборотних коштів;

– ділової активності, що надають можливості оцінити ефективність використання підприємством власних коштів;

– рентабельності, що характеризують спроможність підприємства генерувати прибуток [1].

Оскільки ресурсна база підприємства формується із власних, залучених і позичених фінансових ресурсів, то для оцінювання ефективності формування фінансових ресурсів доцільно виділити розмір нерозподіленого прибутку (збитку), що напряму впливає на формування ресурсної бази.

На рисунку графічно подано фінансовий стан різних підприємств машинобудування (рис. 1) [2].

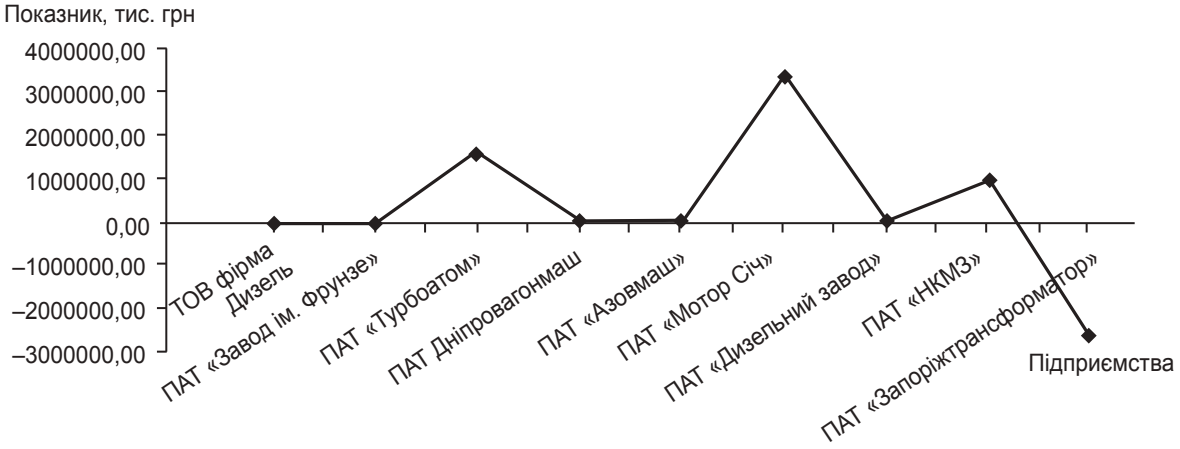

Рис. 1. **Рівень нерозподіленого прибутку підприємств машинобудування України**

Кластерний аналіз – це метод багатомірного статистичного дослідження, що охоплює збір інформації про вибіркові об'єкти й упорядкування їх у порівняно однорідні групи. У загальному випадку кластером є аналіз, призначений для об'єднання окремих об'єктів у класи (кластери) у такий спосіб, щоб до одного класу потрапили максимально схожі, а об'єкти різних класів максимально відрізнялися один від одного. Для реалізації методу скористаємося пакетом програм Statistica 8.0 [5].

Кластерний аналіз здійснюватимемо із застосуванням методу ієрархічної класифікації. Ієрархічні процедури – це послідовні дії щодо формування кластерів різного рангу, що є впорядкованими за чітко встановленою ієрархією. Найчастіше ієрархічні процедури здійснюють шляхом агломеративних (об'єднувальних) дій. На рис. 2 подано результати кластеризації у вигляді вертикальної дендрограми.

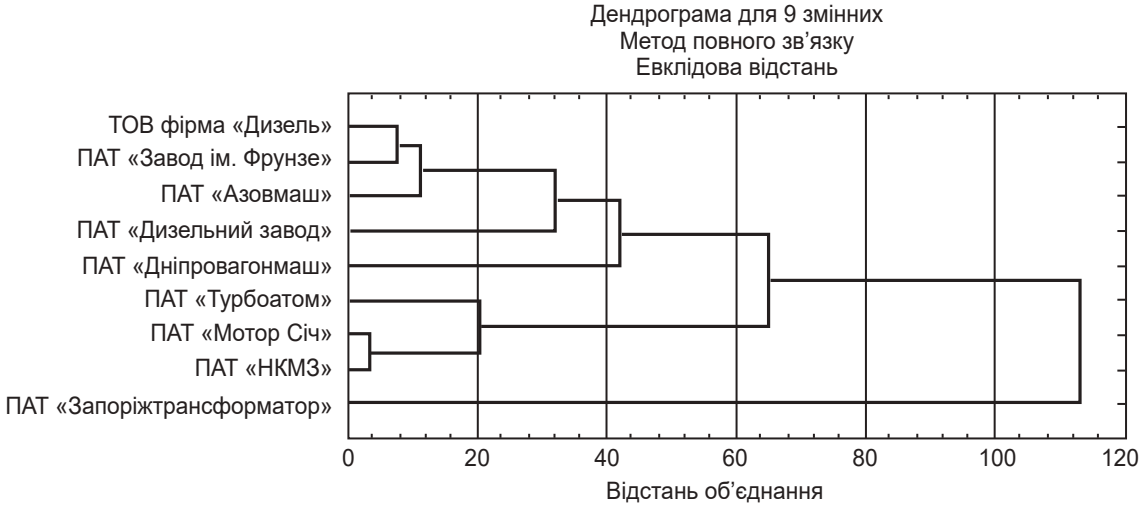

Рис. 2. **Вертикальна дендрограма кластеризації підприємств машинобудування України**

Як видно з дендрограми, кластеризація не є чіткою та зрозумілою, тому для визначення оптимальної кількості кластерів слід побудувати графік об'єднання підприємств України в кластери, відклавши на вертикальній його осі відстані, а на горизонтальній – крок об'єднання (рис. 3).

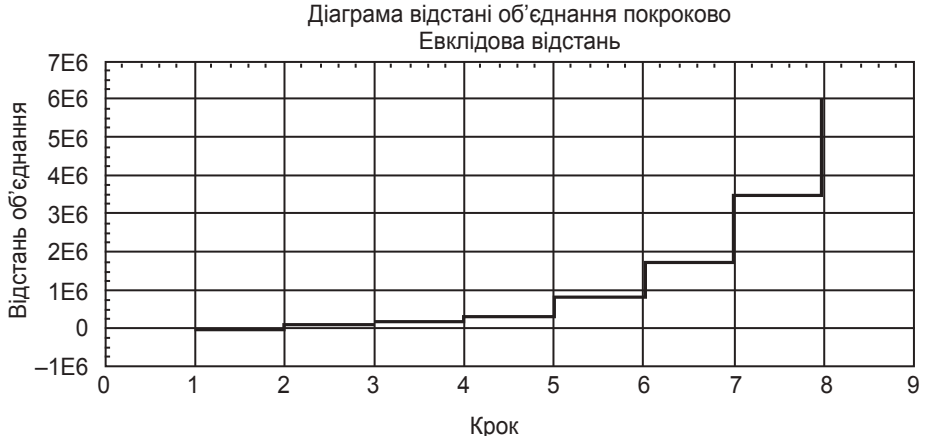

Рис. 3. **Графік об'єднання підприємств машинобудування України в кластери**

Як бачимо, оптимальним відповідно до встановлених вимог оптимальності групуванням підприємств є:

1-й кластер – ПАТ «Запоріжтрансформатор»;

2-й кластер – ПАТ «Мотор Січ», ПАТ «НКМЗ», ПАТ «Турбоатом»;

3-й кластер – ПАТ «Дніпровагонмаш», ПАТ «Азовмаш», ПАТ «Завод ім. Фрунзе», ТОВ фірма «Дизель».

Другим методом кластерного аналізу є метод k-середніх. На відміну від ієрархічної класифікації, цей метод розбиває всю вибірку за заданими ознаками на вказану кількість кластерів. Для застосування цього методу потрібно знати або припускати, скільки кластерів хочемо мати. Із урахуванням попереднього аналізу визначатимемо три кластери.

За застосування методу k-середніх обчислення починають із k випадково вибраних спостережень (у нашому випадку $k = 3$), які стають центрами груп. Після цього об'єктний склад кластерів змінюють для мінімізації мінливості всередині кластерів і максимізації мінливості між кластерами.

Із застосуванням методу k-середних обчислено середні значення показників для кожного з трьох кластерів (рис. 4).

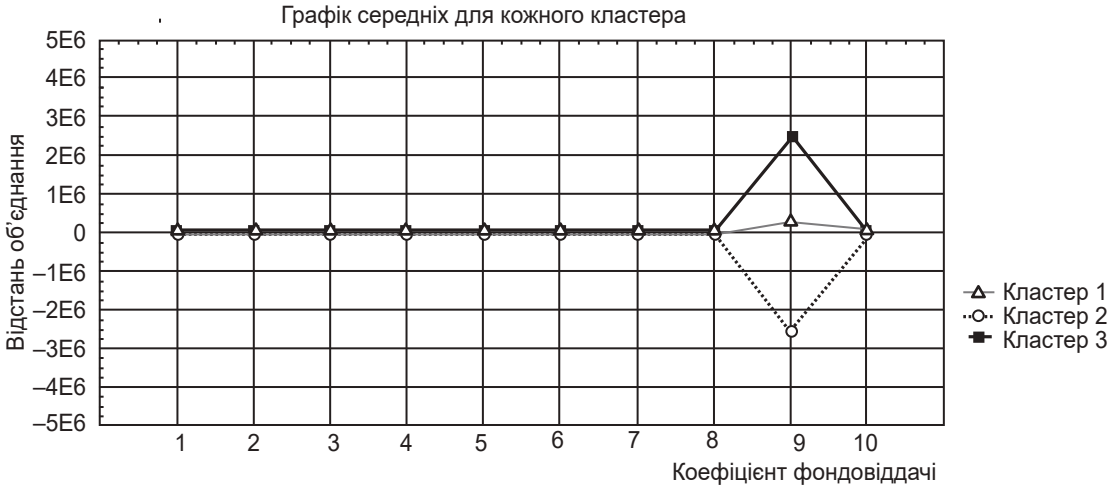

Рис. 4. **Графік середніх для кожного кластера**

Як видно з графіка, при проведенні кластеризації найбільш впливовим фактором є рівень нерозподіленого прибутку (збитку) підприємств. За першими вісьмома показниками кластеризація не була успішною, оскільки вони є майже однаковими за всіма суб'єктами аналізу. Після видалення останнього показника графік кластерів змінився (рис. 5).

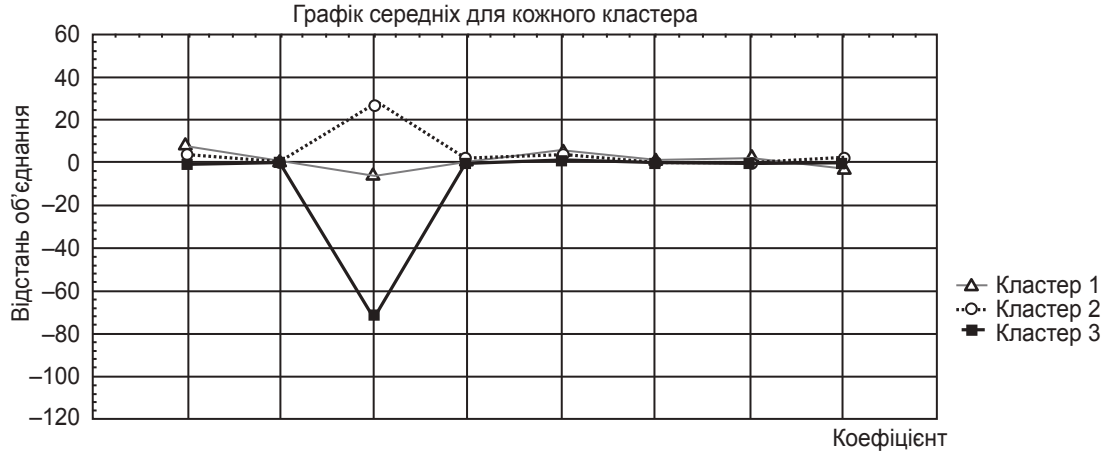

Рис. 5. **Графік середніх для кожного кластера (удосконалений)**

Після видалення останнього показника ситуація з найбільш впливовими факторами дещо змінилася, тепер цими показниками є коефіцієнти рентабельності підприємств. Мають вплив також коефіцієнти загальної ліквідності, фондовіддачі й обіговості оборотного капіталу.

Дані всіх вікон згруповано в табл. 1.

Таблиця 1

Результати кластеризації підприємств машинобудування України

Номер кластера	Назва підприємства	**Характеристика**
1	ПАТ «Запоріжтрансформатор»	Підприємства на грані банкрутства, мають великі збитки та низький рівень автономії
2	ПАТ «Мотор Січ»	Підприємства мають достатній розмір прибутку для нормального функціонування, високий рівень рентабельності та ліквідності, але низький рівень автономії
	ПАТ «НКМЗ»	
	ПАТ «Турбоатом»	
3	ПАТ «Дніпровагонмаш»	Підприємства провадять неефективну політику формування фінансових ресурсів, але мають дієву ресурсну базу з точки зору автономії та ліквідності
	ПАТ «Азовмаш»	
	ПАТ «Завод ім. Фрунзе»	
	ТОВ фірма «Дизель»	

Відтак кластеризація продемонструвала, що підприємства машинобудівної галузі переважно неефективно управляють фінансовими ресурсами, що є вагомими підставами для проведення подальшого дослідження, із використанням для аналізу третього кластера машинобудівних підприємств.

Таким чином, нині застосування кластерного підходу в Україні є необхідною умовою відродження вітчизняного виробництва, підвищення ефективності інноваційного розвитку регіонів, досягнення високого рівня економічного розвитку та конкурентоспроможності підприємств. Україна має посісти гідне місце в глобальній системі економічного та політичного розвитку. За умов зростаючої глобалізації та конкуренції для нашої країни питання створення та сприяння ефективному розвитку кластерних об'єднань набувають особливої актуальності. Застосування цього методу, безумовно, є перспективним, особливо за сучасних умов і змін, що відбуваються у світовій економіці, коли провідними стають навички володіння якісно новим видом ресурсів – інформацією, інноваціями й інтелектом.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

Література: 1. Боровиков В. Statistica: искусство анализа данных на компьютере. СПб.: Питер, 2003. 688 с. **2.** Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2011. 256 с. **3.** Костенко Т. Д., Підгора Є. О., Панков В. А., Герасимов А. А. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2005. 400 с. **4.** Крейнина М. Н. Финансовое состояние предприятия. М.: Дело и слово, 2000. 224 с. **5.** Соколова А. В., Верясова Г. М., Соколов О. Є. Використання методів кластерного аналізу у практичній діяльності підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2011. № 8. С. 240–246. **6.** Фляйшер К., Бенсуссан Б. Стратегический и конкурентный анализ. Методы и средства конкурентного анализа в бизнесе. М.: Бином; Лаборатория знаний, 2005. 541 с.

ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

УДК 658.1

Корнющенко А. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сутність фінансового стану банківської установи. Визначено етапи оцінювання фінансового стану банку. Розроблено модель у нотації IDEF0 для ефективного оцінювання рівня фінансового стану банку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, фінанси, оцінювання, фінансовий стан, таксономічний аналіз, ліквідність, платоспроможність, адекватність капіталу, достатність капіталу.*

Аннотация. *Исследована сущность финансового состояния банковского учреждения. Определены этапы оценки финансового состояния банка. Разработана модель в нотации IDEF0 для эффективного оценивания уровня финансового состояния банка.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, финансы, оценка, финансовое состояние, таксономический анализ, ликвидность, платежеспособность, адекватность капитала, достаточность капитала.*

Annotation. *The essence of the financial condition of the banking institution is investigated. The stages of assessing the financial condition of the bank are determined. A model is developed in IDEF0 notation for an effective assessment of the level of the bank's financial condition.*

© Корнющенко А. С., 2017

Keywords: *enterprise, organization, accounting, finance, valuation, financial condition, taxonomic analysis, liquidity, solvency, adequacy of capital, capital adequacy.*

Банківська система є невід'ємним елементом ринкової економіки. Банки, виконуючи роль посередників у перерозподілі капіталу, суттєво підвищують ефективність виробництва, сприяють зростанню продуктивності суспільної праці. На сучасному етапі світова фінансова криза призвела до погіршення кредитного клімату та фінансового стану багатьох банків.

Зауважимо, що фінансовий стан окремого банку є тісно пов'язаним зі станом банківського сектора в цілому. За сучасних умов економічного розвитку України банківські установи зіткаються з певними проблемами забезпечення достатнього фінансового стану, оскільки працюють у середовищі підвищеного ризику [2].

Саме тому надзвичайно важливим є дослідження питань розробки технології оцінювання фінансового стану банку для своєчасного визначення відхилень його показників від нормативних значень, а також виявлення його слабких сторін і потенційних можливостей.

Дослідженням питань оцінювання й оптимізації фінансового стану банків займалися Примостка Л. О., Коваленко В. В., Парасій-Вергуненко І. М., Крухмаль О. В., Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Коваль В. М., Лук'янець О. В., Добринь С. В., Цеховська В. М. та ін. Однак, донині не проводилися узагальнення етапів і визначення технології оцінювання фінансового стану банківської установи.

Метою написання статті є розробка технології оцінювання фінансового стану банківської установи.

Огляд вітчизняної економічної літератури свідчить про те, що в науковців немає єдиної точки зору щодо визначення поняття «фінансовий стан банку». Герасимович А. М. фінансовий стан банку визначає як оцінювання показників фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності й ефективності управління [2]. Коваль В. М. звертає увагу на те, що фінансовий стан банку є комплексним поняттям, що характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів [3].

Досить повно розкриває сутність цього поняття Щербакова В. Г. [1]. Вона стверджує, що фінансовий стан банку визначається загальним рівнем ефективності управління його активами та пасивами, при цьому якість управління ними відображається в основних коефіцієнтах, що характеризують фінансовий стан банку, зокрема у показниках достатності капіталу, якості активів, рентабельності, ліквідності, рівня ризиків.

Різноманітністю факторів, що впливають на формування фінансового стану банку, відмінностями в характері, напрямах і формах виявлення зумовлено необхідність їх систематизації та узагальнення (рис. 1) [3].

Рис. 1. **Фактори впливу на фінансовий стан банку**

Особливу увагу слід приділити виявленню зовнішніх факторів впливу на банківську систему незалежно від діяльності банку: валютну, кредитну та процентну політику Національного банку України, соціальну та політичну стабільність, ефективність уряду, інвестиційний клімат тощо. Внутрішніми факторами, що залежать від функціонування самого банку і визначають ступінь їх впливу на діяльність і стан банку, є якість активів, ліквідність балансу, платоспроможність, адекватність і достатність капіталу, рівень рентабельності банківської установи [2].

Оцінювання цих факторів надає можливості виявити проблемні місця функціонування банку та вчасно прийняти рішення для усунення цих проблем, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності банку та покращенню його фінансового стану.

Основними загрозами для фінансового стану банку є цілеспрямований підрив ділової репутації; недосконала система набору кадрів для банків; надання клієнтам недостовірної інформації; використання фальшивих векселів, цінних паперів і гарантійних листів; неповернення виданих кредитів, правова неврегульованість цієї проблеми; недосконале оцінювання кредитних ризиків; відсутність систематизованих даних про несумлінних позичальників; маніпулювання кредитними картками й банкоматами; шахрайське вторгнення до банківських комп'ютерних мереж; витік конфіденційної інформації. Необхідно постійно слідкувати за такими загрозами для вчасного їх попередження, нівелювання та покращення рівня фінансового стану банку. Напрямом вирішення цієї проблеми є розробка технології оцінювання фінасового стану банківської установи [6].

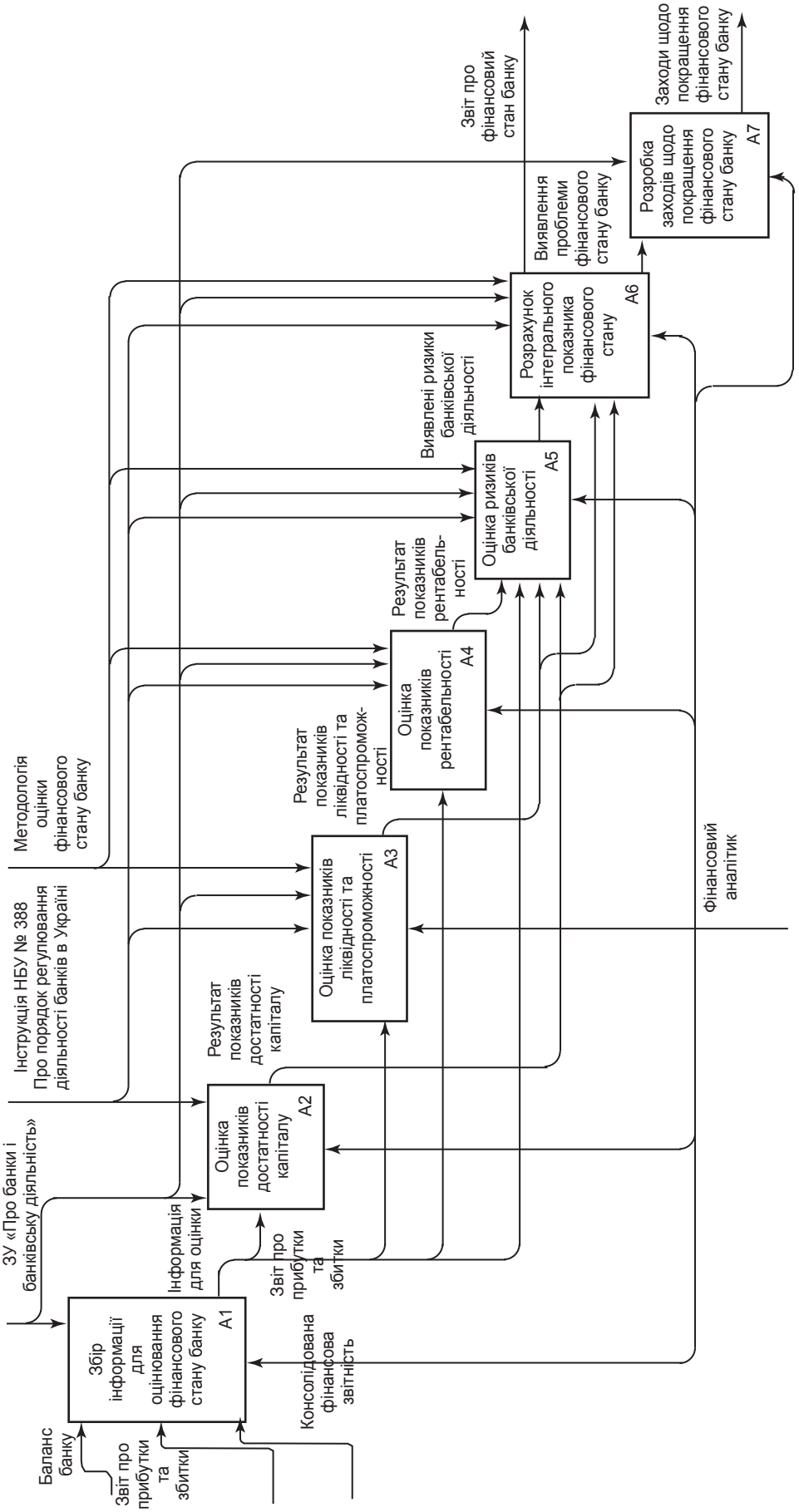

Рис. 2. **Модель технології оцінювання фінансового стану банку**

За результатами аналізу наукових джерел визначено основні етапи дослідження фінансового стану й розроблено модель оцінювання фінансового стану банківської установи (рис. 2) [1; 2; 5; 6].

Подана декомпозиція моделі оцінювання фінансового стану банку охоплює збір інформації для оцінювання, оцінювання показників достатності капіталу, оцінювання показників ліквідності та платоспроможності, оцінювання показників рентабельності, оцінювання ризиків банківської діяльності, розрахунок інтегрального показника фінансового стану, розробку заходів щодо покращення фінансового стану банківської установи.

На початку оцінювання фінансового стану банківської установи визначають блок збору інформації на основі аналізу балансу банку, консолідованої фінансової звітності та звітів про прибутки й збитки. Це є підготовчим етапом, що полягає у формуванні системи інформаційних значущих неспряжених показників, необхідних для розрахунку рівня фінансового стану банку. Декомпозиція цього етапу складається з трьох послідовних бізнес-процесів: визначення індикаторів фінансового стану, визначення оптимальних рівнів індикаторів, формування системи часткових показників фінансового стану.

На другому етапі декомпозиції цієї моделі фінансовий аналітик оцінює показники достатності капіталу банку із урахуванням методичних підходів і законодавчо-нормативних актів, а також вхідної інформації для аналізу. Третім етапом моделі є оцінювання фінансовим аналітиком показників ліквідності та платоспроможності на основі вхідної інформації. Четвертим етапом є оцінювання показників рентабельності на основі зібраної інформації. Аналіз проводить фінансовий аналітик. П'ятий етап охоплює оцінювання фінансовим аналітиком ризиків банківської діяльності на основі інформації для аналізу та результатів попередніх трьох етапів. Шостим етапом пропонованої моделі є розрахунок інтегрального показника фінансового стану банківської установи за допомогою таксономічного аналізу. Результатом реалізації цього етапу є виявлення проблем фінансового стану банку.

Останнім бізнес-процесом моделі на першому рівні декомпозиції є розробка заходів щодо покращення рівня фінансового стану банку. За результатами проведення останнього етапу формують заходи щодо покращення фінансового стану банку.

Таким чином, запропонована модель технології оцінювання фінансового стану банківської установи надає можливості дослідити фінансовий стан, визначити фактори впливу, що є загрозою, і сформувати рекомендації щодо його покращення. Подальші дослідження будуть спрямовані на емпіричну реалізацію запропонованої технології.

Науковий керівник – канд. екон. наук, старший викладач Лелюк С. В.

Література: 1. Щербакова Г. В. Анализ и оценка банковской деятельности на основе отчетности, составляемой по российским и международным стандартам. М.: Вершина, 2007. 464 с. **2.** Герасимович А. М., Парасій-Вергуненко І. М., Кочетков В. М. Аналіз банківської діяльності: підручник/за заг. ред. А. М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с. **3.** Коваль В. М. Надійність і стійкість комерційного банку: оцінка та регулювання: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.04.01. Київ, 2001. 17 с. **4.** Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Закон України від 28.08.2001 № 368// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01. **5.** Шиллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення. Київ: Наукова думка, 2000. 158 с. **6.** Нєізвєстна О., Шишов В. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану банків України. *Ринок цінних паперів України.* 2009. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua /UJRN/rcpu_2009_1-2_7.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 657.421.1:631.11

Косенко Є. Р.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано різні визначення поняття виробничих запасів. Досліджено особливості обліку виробничих запасів аграрних підприємств. Визначено проблемні питання бухгалтерського обліку запасів відповідно до вимог міжнародних і національних стандартів.*

Ключові слова: *підприємство, організація, аграрні підприємства, облік, звітність, витрати, доходи, запаси, ресурси, активи, управлінський облік, виробничі запаси, матеріальні ресурси, міжнародні та національні стандарти обліку.*

Аннотация. *Проанализированы различные определения понятия производственных запасов. Исследованы особенности учета производственных запасов аграрных предприятий. Определены проблемные вопросы бухгалтерского учета запасов в соответствии с требованиями международных и национальных стандартов.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, аграрные предприятия, учет, отчетность, расходы, доходы, запасы, ресурсы, активы, управленческий учет, производственные запасы, материальные ресурсы, международные и национальные стандарты учета.*

Annotation. *Various definitions of the concept of production reserves are analyzed. The peculiarities of accounting for the industrial reserves of agrarian enterprises are investigated. The problematic issues of inventory accounting are determined in accordance with the requirements of international and national standards.*

Keywords: *enterprise, organization, agrarian enterprises, accounting, reporting, expenses, incomes, reserves, resources, assets, management accounting, production stocks, material resources, international and national accounting regulations.*

На сучасному етапі економічного розвитку агропромисловий сектор України є важливим елементом економічних систем більшості країн світу. Саме тому важливим є виробництво якісної та конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, що відповідає міжнародним стандартам, та реалізація її за відповідними цінами як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках. Але лише за умови правильної організації бухгалтерського обліку виробничих запасів підприємство зможе досягти високого рівня ефективності їх використання. Тому дослідження нормативно-законодавчого регулювання обліку наявності та руху виробничих запасів на підприємствах аграрного сектора України набуває нині особливої актуальності.

Дослідженням питань гармонізації бухгалтерського обліку запасів займалися Михайлов М., Бірюк О., Кухарський М., Воронцова І., Киба Л. та ін. Проте, й нині залишаються дискусійні питання щодо нормативного регулювання обліку виробничих запасів.

Метою написання статті є аналіз особливостей національної системи бухгалтерського обліку виробничих запасів і можливостей її наближення й адаптації до вимог міжнародних стандартів.

В обліковій літературі, коли йдеться про виробничі запаси, використовують терміни «матеріальні ресурси», «товарно-матеріальні цінності», іноді навіть «предмети праці». Для уточнення визначення цих категорій розглянемо детальніше, що є ресурсом з облікової точки зору. Як вважає Воронцова І., ресурсами є не лише частина активу балансу (засоби, цінності та запаси підприємства), але й пасив балансу (джерела будь-чого: засобів, цінностей і запасів), тобто джерела утворення активу [1]. Деякі автори поняття «виробничі запаси» розглядають як цінність. Так, Селіванова Н. вважає, що поняття цінності є описовою категорією, ознакою, якісним або критеріальним показником, що характеризує запаси як економічні елементи, які є корисними для їх власника і можуть принести економічні вигоди [2].

Дослідивши підходи науковців до визначення категорії «матеріальні ресурси», Воронцова І. розподілила їх на чотири чітко виражені групи [3]. Представники першої групи під матеріальними ресурсами розуміють предмети праці у вигляді всіх запасів підприємства (сировина, основні та допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, незавершене виробництво та відходи виробництва, тара і тарні матеріали тощо). Друга група науковців відстоює точку зору, що матеріальними ресурсами є предмети праці, що є виключно виробничими запасами підприємства. Третя група дослідників вважає, що матеріальні ресурси охоплюють як предмети, так і засоби

© Косенко Є. Р., 2017

праці (основні засоби й усі види запасів підприємства). Четверта група дослідників поняття «матеріальні ресурси» трактує, виходячи з того, що матеріальні ресурси – це основні й оборотні засоби, що є використовуваними у виробничому процесі.

Запаси відносять до складу оборотних активів, оскільки вони можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або одного операційного циклу. Оборотні засоби є фінансово-економічною категорією, що є наслідком існування товарно-грошових відносин, дії закону вартості й організації діяльності підприємства.

Застосування терміна «матеріально-виробничі запаси» є пов'язаним із певними суперечливими моментами, оскільки матеріальними запасами є не тільки предмети праці, але й засоби праці. Це поняття є ширшим, оскільки охоплює всі активи, що мають матеріальну форму та є використовуваними у виробничому процесі.

Термін «товарно-виробничі запаси» найбільше відображає характерні властивості матеріальних елементів виробництва, основним призначенням яких є обробка в процесі виробництва, формування основи виробів. При цьому враховується можливість перебування їх у складі резервів у вигляді виробничих, запасів на складі або готових виробів (товарів), що перебувають на складах».

Не слід забувати й про термін «запаси», що відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» об'єднує основні складові оборотних матеріальних активів. Відповідно до П(С)БО 9, запасами є активи, утримувані для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, що перебувають у процесі виробництва для подальшого продажу продукту виробництва; є утримуваними для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством [4].

Використання цього терміна є пов'язаним із певними протиріччями, що є зумовленими його тлумаченнями в довідковій літературі. Так, більшість авторів під терміном «запаси» розуміють резерв матеріальних ресурсів, які не використовуються в поточній діяльності підприємства і призначені для забезпечення безперервності процесу виробництва, зберігання на випадок необхідності. Відтак поняття запасів є досить специфічним. Незважаючи на те, що термін «товарно-виробничі запаси» є найбільш прийнятним у застосуванні для розкриття сутності предметів праці та їх окремих характерних особливостей, але з прийняттям П(С)БО саме термін «запаси» став широко вживаним [5].

Для вирішення та роз'яснення спірних питань Міністерством фінансів України затверджено Методичні рекомендації з обліку запасів (наказ Міністерства фінансів України № 2 від 10.01.2007 р.), які враховують сучасний стан економіки та вимоги національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Рекомендаціями частково враховано особливості обліку запасів на підприємствах, які здійснюють сільськогосподарську діяльність, ведуть облік поточних біологічних активів і продукції сільського господарства відповідно до затвердженого стандарту 30 «Біологічні активи».

Але й тут виникли деякі суперечності щодо відображення руху запасів. Так, п. 5.7 Рекомендацій визначено, що нестачі та втрати запасів у межах установлених норм природного убутку під час зберігання, а також нестачі та втрати запасів понад норми убутку визнаються витратами звітного періоду з відображенням їх фактичної собівартості (із урахуванням транспортно-заготівельних витрат) за дебетом субрахунку 947 «Нестачі та втрати від псування цінностей» [6].

Разом із тим відповідно до чинної Інструкції з інвентаризації № 879 від 02.09.2014 р. нестачу запасів у межах установлених норм природного убутку, виявлену під час інвентаризації, списують за розпорядженням керівника підприємства на витрати. Норми природного убутку можуть застосовуватися лише в разі виявлення фактичних нестач і після взаємозаліку нестач цінностей і залишків унаслідок пересортиці. За відсутності норм природного убутку втрату розглядають як понаднормову нестачу [7].

У п. 2.12–2.14 Методичних рекомендацій запропоновано оцінювати надлишки запасів, виявлені при інвентаризації, браковані вироби, зворотні відходи, а також запаси, отримані в процесі ремонту, модернізації, ліквідації основних засобів за чистою вартістю реалізації або за ціною їх можливого використання [8]. У П(С)БО 9 аналогічної вимоги немає. Дотепер вважали, що такі запаси оприбутковують так само, як і безоплатно отримані, – за справедливою вартістю. Тим більше, що в останньому абзаці п. 9 П(С)БО 9 записано: якщо на момент оприбуткування неможливо достовірно визначити первісну вартість запасів, їх відображають у обліку за справедливою вартістю із подальшим коригуванням до первісної вартості [4].

Таким чином, нині відбувається реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку в Україні задля наближення її до вимог МСБО. Уведені до дії Методичні рекомендації з обліку запасів докорінно змінюють облік на сільськогосподарських підприємствах, але вимагають подальшого доопрацювання, внесення змін і доповнень. Урегулювання методик і методологій обліку виробничих запасів у аграрному секторі сприятиме адаптації вітчизняної облікової системи до вимог міжнародних стандартів і є перспективним підґрунтям для подальших наукових розробок.

Науковий керівник – канд. екон. наук, старший викладач Пасічник І. Ю.

Література: 1. Воронцова І. І. Сутність категорії «ресурси»: правовий, економічний та обліковий аспекти. Вісник ЖДТУ. 2011. № 4 (58). URL: http://ven.ztu.edu.ua/article/view/61079. **2.** Селіванова Н. М. Проблемні аспекти обліку виробничих запасів аграрних підприємств. А*грарний вісник Причорномор'я*. 2010. Вип. 53. С. 275–279. **3.** Воронцова І. І. Економічний та облікові підходи до трактування категорії «матеріальні ресурси». URL: http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/46875/43651. **4.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Закон України від 20.10.1999 № 246 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99. **5.** Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник/за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2001. 286 с. **6.** Киба Л. М. Передумови створення методики для розрахунку нормативів виробничих запасів. *Актуальні проблеми економіки.* 2006. № 9 (63). С. 159–167. **7.** Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Закон України від 02.09.2014 № 879 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14. **8.** Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства: Закон України від 17.12.2007 № 921 // Законы Украины. Информационно-правовой портал. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_bx/pg_gxgbwl.htm.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ

УДК 342.7

Косюга А. В.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено особливості та проблемні аспекти сучасного стану правового регулювання державного управління з питань безпечності та якості продукції. Обґрунтовано необхідність забезпечення якості продукції та напрями покращення управління нею.*

Ключові слова: *підприємство, організація, виробництво, якість, сертифікація, стандартизація, декларація, резидент, законодавство, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Исследованы особенности и проблемные аспекты современного состояния правового регулирования государственного управления по вопросам безопасности и качества продукции. Обоснована необходимость обеспечения качества продукции и направления улучшения управления ею.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, производство, качество, сертификация, стандартизация, декларация, резидент, законодательство, нормативно-правовые акты.*

Annotation. *The peculiarities and problem aspects of the current state of the legal regulation of public administration on safety and quality of products are explored. The necessity of ensuring the quality of products and the direction of improving its management is grounded.*

Keywords: *enterprise, organization, production, quality, certification, standardization, declaration, resident, legislation, normative-legal acts.*

Україна входить до списку країн, що експортують продовольство до інших країн. Але проблеми забезпеченості внутрішнього ринку якісним і безпечним для життя та здоров'я населення продовольством вітчизняного виробництва залишаються невирішеними. За таких умов слід на державному рівні стимулювати суб'єктів господарювання – вітчизняних аграріїв і виробників продовольства для забезпечення внутрішнього попиту й формування експортного потенціалу.

Якість продукції має завжди бути на високому рівні, а відтак ця тема незмінно є актуальною.

© Косюга А. В., 2017

Метою написання статті є обґрунтування теоретичних положень щодо правового регулювання відносин управління якістю продукції. Об'єктом дослідження є якість продукції. Предметом дослідження є методи й інструменти управління якістю продукції. Для вирішення завдання дослідження необхідно обґрунтувати необхідність забезпечення якості продукції, а також проаналізувати теоретичні основи правового регулювання відносин управління якістю продукції та визначити напрями її покращення.

Одним з основних завдань суспільного виробництва є не тільки забезпечення кінцевого споживача необхідною кількістю продукції, товарів, робіт і послуг, але й їх відповідною якістю. Ця вимога, що видається цілком природною, на практиці часто є пов'язаною з тим, що немає і не може бути єдиного придатного на всі випадки визначення поняття якості.

За сучасних умов ринкової економіки серед розмаїття проблем, що є пов'язаними із забезпеченням ефективного розвитку підприємств і організацій, вирішальною є проблема якості продукції, робіт і послуг. Найближчим часом у кращому стані будуть підприємства, що зможуть забезпечити не лише найвищу продуктивність праці, а й високу якість, новизну та конкурентоспроможність продукції. Нині в усьому світі вимоги споживача до якості продукції стали помітно жорсткішими. Розглянемо детальніше питання якості продуктів харчування.

Якість продуктів харчування, що не дивно, має колосальне значення для будь-якої людини, оскільки саме від цього залежить її здоров'я. Щоб людина, купуючи ті чи інші продукти, була упевнена в тому, що вони безпечні для здоров'я, існує сертифікація продуктів харчування.

В Україні вже не один рік на всіх рівнях розглядалася тема безпеки та якості продуктів харчування. Вчені й експерти на прес-конференціях обговорювали це стратегічно важливе для кожної країни питання. Багато років у країні діяла система, коли контролюючий годований і обігрітий державою бюрократичний механізм діяв, але за якість продукції ніхто відповідальності не ніс, і питання багато років залишалося відкритим. Але життя диктує нові правила: Угода про Асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) визначила чітке завдання: хочете бути гравцями на європейському ринку – гармонізуйте й уніфікуйте своє законодавство відповідно до стандартів Європейського Союзу. І, як результат, 22 липня 2014 р. 230 голосами народних обранців було прийнято «Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів» [1].

Як пояснюють самі розробники законопроекту, він має наблизити законодавство України до законодавства Європейського Союзу в сфері безпеки та якості харчових продуктів, забезпечити високий рівень захисту здоров'я та інтересів споживачів, а також створити прозорі умови для ведення господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних харчових продуктів і зниження їх ціни. Планується, що прийнятий Закон внесе ясність у термінологію, уточнить види правопорушень і міри покарання.

Законом передбачено створення єдиного контролюючого органу в сфері безпеки харчових продуктів, скасування низки дозвільних документів і процедур, яких немає в Європейському Союзі, і, що дуже важливо, упровадження європейських принципів регулювання генетично модифікованих організмів (ГМО), особливо в частині реєстрації джерел ГМО, а не продуктів, вироблених із них.

Цікаво, що Законом за державою закріплюється функція встановлення загальних вимог до гігієни харчових продуктів. Асоціації операторів ринку розроблять на їх основі деталізовані вимоги, що мають затверджуватися компетентними органами. За таких умов, якщо інспектор здійснює контроль гігієнічних вимог на підприємстві, виконує певні деталізовані вимоги, вважають, що підприємство відповідає загальним положенням законодавства в цій сфері.

Завдяки такому механізму ймовірність неоднозначного трактування загальних положень законодавства й необґрунтованого втручання держави до діяльності операторів ринку зійде нанівець. Планується, що ринок харчових продуктів буде саморегульованим.

Очевидно, що якщо виробник хоче відвоювати свій сегмент ринку, його продукти мають бути не тільки безпечними, але й якісними. В Україні планується встановити й деталізувати вимоги до процедур державного контролю харчових продуктів на ринку й імпортної продукції відповідно до європейської практики. Також планують упровадити механізм саморегуляції операторами ринку на основі загальних вимог законодавства щодо гігієни харчових продуктів.

Існують продукти харчування, що підлягають обов'язковій сертифікації:

- суміші на основі сухого молока, призначені для дитячого та дієтичного харчування;
- консерви плодові й ягідні (фруктові) для дитячого харчування;
- консерви овочеві, овочево-плодові, овочево-м'ясні для дитячого харчування;
- консерви м'ясні для дитячого харчування;
- консерви рибні для дитячого харчування;
- вина виноградні, плодові, шампанські й ігристі газовані, інші напої забродженні міцністю від 8,5 % об.;
- горілки, горілки особливі, лікеро-горілчані й інші алкогольні напої;

- коньяки, коньячні напої;
- тютюнові вироби;
- спирти: спирт етиловий ректифікований із меляси, спирт етиловий ректифікований.

Виробник (постачальник) може здійснювати добровільну сертифікацію продукції, яка не входить до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, шляхом укладання договору між ним і органом сертифікації. При цьому підтверджується відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу заявленим вимогам. Виробник може складати декларацію про відповідність продукції за власною ініціативою або на підставі договору зі споживачем. При цьому він несе відповідальність за включення недостовірних відомостей у декларацію згідно із законами України.

Декларацією про відповідність є документально оформлена в установленому порядку заява виробника, де дається гарантія відповідності продукції вимогам, установленим законодавством.

Відповідно до ст. 18 Декрету «Про стандартизацію і сертифікацію» [2] підтвердження відповідності харчових продуктів, продовольчої сировини, супутніх матеріалів, які ввозяться на митну територію України, здійснюється в порядку, визначеному законом. Центральний орган виконавчої влади з питань технічного регулювання або акредитований у встановленому порядку орган із сертифікації, уповноважений на здійснення цієї діяльності в законодавчо регульованій сфері, включає сертифіковану продукцію до Єдиного реєстру сертифікованої в Україні продукції на підставі:

- декларації про відповідність, виданої виробником продукції на кожну партію харчових продуктів, продовольчої сировини, супутніх матеріалів;
- сертифікатів відповідності чи свідоцтв про визнання відповідності.

Реалізація харчових продуктів, виготовлених із застосуванням імпортної продовольчої сировини та супутніх матеріалів, увезених до України на підставі декларації про відповідність, виданої виробником продукції на кожну партію харчових продуктів, продовольчої сировини, супутніх матеріалів, дозволяється виключно за наявності сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності, виданого або визнаного центральним органом виконавчої влади з питань технічного регулювання або акредитованим у встановленому порядку органом із сертифікації, що є уповноваженим на здійснення цієї діяльності законодавчо регульованій сфері.

Відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [3], технічний регламент – це нормативно-правовий акт, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні процедурні положення, додержання яких є обов'язковим. Він може також включати або виключно стосуватися вимог до термінології, позначень, пакування, маркування чи етикетування в тій мірі, у якій вони є застосовуваними до продукції, процесу або методу виробництва. Уповноваженим представником є будь-яка фізична чи юридична особа – резидент України, яка одержала від виробника письмове доручення діяти від його імені стосовно визначених у цьому дорученні завдань.

Відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», технічним регламентом є нормативно-правовий акт, затверджений рішенням Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, спільними або окремими рішеннями європейських законодавчих органів – Європейської Комісії, Європейської Ради, Європейського Парламенту, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим [4]. Технічний регламент може також містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва. Технічний регламент не містить санітарні заходи. У разі відсутності технічного регламенту щодо певного об'єкта регулювання, затвердженого рішенням Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України, застосовують за наявності технічний регламент Європейського Союзу [4].

Вплив виробничих факторів на якість продукції неможливо переоцінити, оскільки безпосередньо в цьому процесі створюється продукція певної якості. Виробничими факторами є предмети праці, засоби праці і персонал. Удосконалюючи кожну зі складових, можна забезпечити вищу якість продукції.

Удосконалення технологічного процесу, підвищення якості обладнання, апаратури, технічного оснащення, інструментів, засобів вимірювань і контролю якості шляхом технічного переозброєння й реконструкції виробництва, комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів, використання високоточного обладнання забезпечує виробництво готової продукції високої якості.

Згідно із Законом України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», виробником є будь-яка фізична чи юридична особа (резидент чи нерезидент України), яка виготовляє продукцію або доручає її розроблення чи виготовлення та реалізує цю продукцію під своїм найменуванням або торговельною маркою. Імпортером є будь-яка фізична чи юридична особа – резидент України, яка вводить до обігу на ринку України продукцію похо-

дженням з іншої країни. Розповсюджувачем є будь-яка інша, ніж виробник або імпортер, фізична чи юридична особа в ланцюгу постачання продукції, яка надає продукцію на ринку України [3].

Уповноваженим представником є будь-яка фізична чи юридична особа – резидент України, яка одержала від виробника письмове доручення діяти від його імені стосовно визначених у цьому дорученні завдань.

Відповідно до Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» виробником є:

– фізична чи юридична особа – резидент України, яка є виготовлювачем продукції, або будь-яка інша особа – резидент України, яка заявляє про себе як про виготовлювача, розміщуючи на продукції відповідно до законодавства своє найменування, торговельну марку чи інше позначення, або особа – резидент України, яка відновлює продукцію;

– уповноважений представник виготовлювача продукції в Україні (якщо виготовлювачем продукції є фізична чи юридична особа –нерезидент України);

– імпортер продукції (якщо виготовлювачем продукції є фізична чи юридична особа – нерезидент України, яка не має свого уповноваженого представника в Україні).

Користувачем є фізична особа, яка купує, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для потреб, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, або для забезпечення виконання обов'язків найманим працівником, чи юридична особа, яка купує, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію.

Так, згідно із Законом «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» до переліку продуктів харчування з високим ступенем ризику для здоров'я належать:

– молоко і молочні продукти;
– м'ясо та м'ясні продукти;
– яйця і продукція, виготовлена з яєць;
– риба, рибні продукти й інші продукти моря;
– кулінарні вироби;
– кондитерські вироби з кремом;
– пресерви;
– продукти дитячого харчування;
– молочна дитяча продукція [4].

На жаль, нині якість продуктів харчування є низькою, високоякісні товари є дорогими, і не кожна людина може їх собі дозволити. Дитячі продукти харчування, іграшки, одяг мають бути безпечними. Однак, товари, що поставляються з Китаю, не мають відповідної якості, але за ціною є доступними.

Для проведення вибіркового розширеного санітарного контролю конкретного виду харчового продукту здійснюють дослідження за такими показниками відповідно до встановлених у санітарному законодавстві нормативами:

– мінімальні специфікації якості;
– санітарно-хімічні показники безпеки;
– мікробіологічні показники безпеки.

Регулювання якості продукції в Україні є здійснюваним низкою державних структур, які в межах їх компетенції забезпечують розробку, затвердження й упровадження санітарних заходів, а також проведення державного контролю (нагляду) за їх виконанням. Серед них:

– Кабінет Міністрів України;
– центральний орган виконавчої влади з питань охорони здоров'я;
– державна санітарно-епідеміологічна служба України;
– центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики та продовольства;
– державна ветеринарна та фітосанітарна служба України;
– центральний орган виконавчої влади з питань технічного регулювання та споживчої політики.

Основними напрямами вирішення проблеми регулювання якості продукції є:

– удосконалення законодавчої бази в сфері якості (розробка й прийняття сучасних стандартів і технічних регламентів на продукцію продовольства);

– оптимізація діяльності органів державного управління якістю;

– підвищення відповідальності суб'єктів господарювання всіх організаційно-правових форм за порушення законодавства про якість;

– нормативно-правове регулювання поширення на території України ГМ культур.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів: Закон України від 22.07.2014 № 1602-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-18. **2.** Про стандартизацію і сертифікацію: Декрет від 10.05.1993 № 46-93 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-18. **3.** Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19. **4.** Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80.

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

УДК 65.014

Кравченко Г. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні аспекти й особливості застосування методів стратегічного аналізу для розробки рекомендацій щодо формування стратегії підприємства електроенергетичної галузі. Проведено SWOT-аналіз і PEST-аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування АТ «Харківобленерго». Сформовано рекомендації щодо розробки стратегії цього підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, виробництво, облік, звітність, стратегія, стратегічний аналіз, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, інфраструктура.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические аспекты и особенности применения методов стратегического анализа для разработки рекомендаций по формированию стратегии предприятия электроэнергетической отрасли. Проведены SWOT-анализ и PEST-анализ внешней и внутренней среды функционирования АО «Харьковоблэнерго». Сформированы рекомендации по разработке стратегии этого предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, производство, учет, отчетность, стратегия, стратегический анализ, SWOT-анализ, PEST-анализ, инфраструктура.*

Annotation. *The theoretical aspects and peculiarities of the application of the methods of strategic analysis for the development of recommendations for the formation of the strategy of an enterprise in the electric power industry are considered. SWOT-analysis and PEST-analysis of the external and internal environment of functioning of JSC «Kharkivoblenergo». The recommendations on the development of the strategy of this enterprise have been formulated.*

Keywords: *enterprise, organization, production, accounting, reporting, strategy, strategic analysis, SWOT-analysis, PEST-analysis, infrastructure.*

© Кравченко Г. В., 2017

За сучасних умов господарювання забезпечення ефективної діяльності енергозбутового підприємства неможливе без чітко сформованої стратегії його розвитку. При цьому розробка стратегії має здійснюватися на основі дослідження змін та основних тенденцій у внутрішньому та зовнішньому середовищі функціонування суб'єкта господарювання. Несподівані зміни в макросередовищі та мікросередовищі вимагають швидкої й адекватної реакції підприємства для підтримки та посилення своєї конкурентоспроможності й забезпечення стабільного розвитку. Тому виникає необхідність у здійсненні стратегічного аналізу, що дозволить виявити сильні та слабкі сторони підприємства, його потенційні загрози та можливості, а також оцінити основні фактори впливу на діяльність підприємства.

Для цього можуть бути застосовані такі методи стратегічного аналізу, як PEST-аналіз – інструмент, призначений для виявлення політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів зовнішнього середовища, які впливають на бізнес компанії, та SWOT-аналіз, що допомагає виявити й структурувати сильні та слабкі сторони підприємства, а також потенційні можливості та загрози [1].

Метою написання статті є проведення стратегічного аналізу діяльності підприємства галузі електроенергетики із застосуванням методів SWOT-аналізу та PEST-аналізу, виявлення факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на діяльність підприємства, а також загроз і можливостей для його функціонування.

Дослідженням питання забезпечення формування та реалізації методичного інструментарію стратегічного аналізу займалися Ендрюс К., Вейхрич Х., Ансофф І., Аакер Д., Бланк І., Гордієнко П., Мартиненко М., Кіндрацька Г., Кириченко О. та ін.

За допомогою PEST-аналізу проводять аналіз макросередовища підприємства, що надає можливості розробити фінансову стратегію, адекватну зовнішнім умовам функціонування. PEST-аналіз є інструментом виявлення політичних (political), економічних (economy), соціальних (society) і технологічних (technology) аспектів зовнішнього середовища, що можуть впливати на стратегію розвитку суб'єкта господарювання.

Політичний фактор зовнішнього середовища вивчають передусім для того, щоб мати уявлення про наміри органів державної влади стосовно розвитку суспільства й про кошти, за допомогою яких держава передбачає запроваджувати до життя свою політику.

Аналіз економічного аспекту зовнішнього середовища надає можливості зрозуміти, як на рівні держави формуються й розподіляються економічні ресурси. Для більшості підприємств це є найважливішою умовою їх ділової активності [2]. Вивчення соціальної компоненти зовнішнього оточення спрямоване на те, щоб усвідомити й оцінити вплив на бізнес таких соціальних явищ, як якість життя та ставлення людей до праці, мобільність людей, активність споживачів тощо. Аналіз технологічної складової дозволяє передбачати можливості, що є пов'язаними з розвитком науки й техніки, вчасно перейти на виробництво й реалізацію технологічно перспективного продукту, спрогнозувати момент доцільності відмови від використовуваної технології [3].

Ключові фактори впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства та визначення їх значення для АК «Харківобленерго» подано в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Матриця PEST-аналізу електроенергетичної галузі України

Політичні фактори	3,35	Економічні фактори	4
Приєднання України до Енергетичного Співтовариства, взяття на себе зобов'язань за виконання положень енергетичного законодавства ЄС	0,51	Зростання частки витрат на комунальні послуги у структурі витрат домогосподарств України	0,56
Політична нестабільність	1,29	Перехресне субсидіювання	0,89
Постійні зміни законодавства в сфері регулювання ринку електроенергетики	0,89	Рівень інфляції	1,29
Обмежені бюджетні засоби на реалізацію інноваційного розвитку	0,37	Коливання валютних курсів	00,33
Приватна форма власності енергозбутових підприємств	0,29	Зростання цін на газ	00,93
Соціальні фактори	3,35	Технологічні фактори	4,13
Демографічні зміни	0,51	Високий рівень технологічного зношення розподільчих мереж України	1,37
Зростання частки населення з доходами нижче прожиткового мінімуму	1,29	Недостатність маневрових потужностей ОЕС (Об'єднаної електроенергетичної системи)	0,91
Розвиток загальної культури енергозбереження в Україні	0,29	Розвиток технологій з виробництва електрообладнання	0,52
Низька престижність праці у виробничій сфері	0,89	Розвиток технологій підготовки сировини для споживання генераційними потужностями	0,82
Рівень платоспроможності населення	0,37	Доступ до технологій	0,51

Побудувавши узагальнюючу матрицю PEST-аналізу, можна зробити висновок, що найбільш впливовими для АК «Харківобленерго» є технологічні фактори, що проявляється у високому рівні технологічного зношення розподільчих мереж України й розвитку технологій з виробництва електрообладнання, а також економічні фактори: високий рівень інфляції, перехресне субсидіювання, коливання валютних курсів, зростання цін на газ.

Назва методу SWOT-аналізу складена із початкових літер об'єктів цього стратегічного аналізу: S (Strength) – сильні сторони; W (Weakness) – слабкі сторони; O (Opportunities) – можливості; T (Threats) – загрози. Сильними сторонами підприємства є те, у чому воно досягло успіхів, або якась особливість, що надає підприємству додаткових можливостей. Слабкими сторонами підприємства є відсутність чогось, що є важливим для функціонування підприємства, або те, що поки не вдається порівняно з іншими компаніями. Ринковими можливостями є сприятливі обставини, які підприємство може використати для одержання переваги. Слід зазначити, що можливостями з точки зору SWOT-аналізу є тільки ті, які може використати підприємство. Ринковими загрозами є події, настання яких може несприятливо вплинути на підприємство [4].

У табл. 2 наведено результати SWOT-аналізу для АК «Харківобленерго». Сильними сторонами підприємства є розвинена інфраструктура, наявність кваліфікованого персоналу, повне задоволення заявленого обсягу енергоспоживання. Слабкими сторонами діяльності підприємства є низька платіжна дисципліна з боку комунальних підприємств та інших споживачів електроенергії, зниження пропускної спроможності ліній електропередач, низький рівень ефективності приладів обліку в споживачів електроенергії тощо.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що пріоритетними напрямами в ході розробки стратегії розвитку підприємства мають бути модернізація й реконструкція електричних мереж та обладнання, запровадження нових технологій збуту електроенергії для підвищення рівня капіталовіддачі, ефективна організація обліку й розрахунків спожитої електроенергії, підвищення рівня комп'ютеризації, що надасть можливості швидко й без затримок проводити розрахунки та здійснювати оплату за використану електроенергію.

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу для АК «Харківобленерго»

Сильні сторони	**Слабкі сторони**
– монопольне становище на регіональному ринку енергозбуту та тепла (Харків); – розвинена інфраструктура; – повне задоволення заявленого обсягу енергоспоживання; – одночасне виробництво та збут електроенергії кінцевим споживачам; – наявність кваліфікованого персоналу	– високий ступінь державного регулювання енергетичного ринку України шляхом процедури видачі ліцензій, встановлення тарифів; – низька платіжна дисципліна з боку комунальних підприємств та інших споживачів електроенергії; – зниження пропускної спроможності ліній електропередач; – низький рівень ефективності приладів обліку електроенергії в споживачів
Можливості	**Загрози**
– можливість обслуговувати додаткові групи споживачів; – покращення контролю за поставками електроенергії; – перехід на нову, більш гнучку систему встановлення тарифів, що надасть можливості значно збільшити прибутковість компанії; – модернізація потужностей, ліній електропередач, технологічного обладнання; – прихід стратегічного інвестора; – підвищення якості обліку електроенергії	– зростання втрат електроенергії при її розподіленні та постачанні; – виникнення можливих проблем з поставками та вартістю палива, необхідного для виробництва електроенергії; – зростання заборгованості споживачів за використану електроенергію; – моральне зношення значної частини устаткування, що вимагає значних капіталовкладень у середньостроковій перспективі; – підвищення рівня інфляції

Таким чином, застосування методів стратегічного аналізу надало можливості встановити потенційні можливості АК «Харківобленерго», визначити його слабкі та сильні сторони, а також виконати аналіз загроз внутрішнього та зовнішнього середовища. Застосування цього інструментарію надає можливості правильно сформувати й обгрунтувати стратегічні орієнтири діяльності підприємства, коректно визначити шляхи їх досягнення задля забезпечення підвищення якості управлінських рішень.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Гаращенко Н. М. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища енергозбутової компанії. *Стратегія економічного розвитку України.* 2013. № 32. С. 111–123. **2.** Давидов Г. М., Малахова В. М., Магопець О. А. Стратегічний аналіз: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 389 с. **3.** Прохорова В. В. Стратегічний аналіз діяльності авіабудівних підприємств на основі технології SWOT-аналізу та PEST-аналізу. URL: http://www. khpi. kharkov.ua/archive.

4. Сизов В. А. Стратегический анализ внешней и внутренней среды образовательного учреждения. *Alma mater.* 2004. № 9. С. 61–72. **5.** Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 699 с.

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ ЗА ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ

УДК 338.45:621:658.14/.17

Крапівцева Г. А.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено оцінювання ефективності управління фінансовою стійкістю підприємств машинобудівної галузі на основі її відносних показників. Виконано групування однорідних підприємств машинобудівної промисловості України із застосуванням кластерного аналізу, за допомогою методу Варда та k-середніх.*

Ключові слова: *підприємство, організація, машинобудування, машинобудівна галузь, фінанси, ресурси, фінансові ресурси, фінансовий стан, фінансова стійкість, кластерний аналіз, кластеризація.*

Аннотация. *Проведена оценка эффективности управления финансовой устойчивостью предприятий машиностроительной отрасли на основе ее относительных показателей. Выполнена группировка однородных предприятий машиностроительной промышленности Украины с применением кластерного анализа, с помощью метода Варда и k-средних.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, машиностроение, машиностроительная отрасль, финансы, ресурсы, финансовые ресурсы, финансовое состояние, финансовая устойчивость, кластерный анализ, кластеризация.*

Annotation. *An assessment of the effectiveness of financial stability management of enterprises of the machine-building industry was made on the basis of its relative indicators. The groupings of homogeneous enterprises of the machine-building industry of Ukraine were performed with the use of cluster analysis, using the Ward method and k-means.*

Keywords: *enterprise, organization, engineering, machine building, finance, resources, financial resources, financial condition, financial stability, cluster analysis, clustering.*

Постійний і своєчасний аналіз фінансового стану машинобудівних підприємств є запорукою ефективного управління фінансовою стійкістю, платоспроможністю та фінансовою діяльністю галузі в цілому. Використання методу кластерного аналізу в процесі управління фінансовою стійкістю підприємства є ефективним аналітичним інструментом, індикатором появи кризових явищ на підприємстві.

Основним призначенням кластерного аналізу (від англ. cluster – гроно, зосередження) є розподіл множини досліджуваних об'єктів і ознак на однорідні групи [4]. У роботі кластерний аналіз використовувався для групування підприємств машинобудівної галузі України за показниками фінансової стійкості.

Окремі теоретичні та методичні аспекти управління фінансовою стійкістю підприємства розглядали Бланк І. О., Унковська Т. Є., Ушакова Н. М., Єфімова О. В., Карлин Т. Р., Крейніна М. Н., Шеремет А. Д. та ін. Однак, роботи цих науковців не містять достатнього інструментарію управління фінансовою стійкістю підприємства, а питання формування цілісного процесу управління нею поки що залишається відкритим, що посилює актуальність дослідження в цьому напрямі.

Для проведення кластерного аналізу машинобудівної галузі за фінансовою стійкістю необхідно розрахувати відносні показники, подані в табл. 1.

© Крапівцева Г. А., 2017

Таблиця 1

Коефіцієнти фінансової стійкості та їх характеристика

Назва	Зміст	Розрахунок на основі балансу
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу), *Кфн*	Показує частку власного капіталу в загальній сумі джерел коштів (валюті балансу)	*Кфн = Власний капітал / Баланс пасиву*
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, *Кпк*	Показує частку позикового капіталу в загальній сумі джерел коштів (валюті балансу)	*Кпк = Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання / Баланс пасиву*
Коефіцієнт фінансової залежності, *Кфз*	Показує, яка сума коштів припадає на одиницю власного капіталу, є оберненим до Кфн	*Кфз = Баланс пасиву / Власний капітал*
Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості, *Кпз*	Показує, яку частину активів сформовано за рахунок поточних зобов'язань	*Кпз = Поточні зобов'язання / Баланс активу*
Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом), *Кфс*	Показує співвідношення власного та залученого капіталів	*Кфс = Власний капітал / Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання*
Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику), *Кфл*	Показує співвідношення залученого та власного капіталів, є оберненим до Кфс	*Кфл = Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання / Власний капітал*
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом, *Кзз*	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одиницю запасів	*Кзз = Необоротні активи + Поточні зобов'язання / Запаси*
Коефіцієнт маневреності оборотних активів, *Кма*	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю оборотних активів	*Кма = Необоротні активи – Поточні зобов'язання / Необоротні активи*
Коефіцієнт маневреності власного капіталу, *Кмвк*	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю власного капіталу	*Кмвк = Необоротні активи – Поточні зобов'язання / Власний капітал*
Коефіцієнт маневреності позикового капіталу, *Кмпк*	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю позикового капіталу	*Кмпк = Необоротні активи – Поточні зобов'язання / Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання*

До проведення кластерного аналізу залучимо такі підприємства:

- ТОВ фірма «Дизель»;
- ПАТ «Харківський завод штампів та пресформ»;
- ПАТ «Харківський завод «Оргтехніка»;
- ПАТ «Форез»;
- ПАТ «Харверст»;
- ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе»;
- ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря»;
- ПАТ «Електромаш».

Майже всі показники фінансової стійкості формуються на основі власних, залучених і позичених фінансових коштів. Для оцінювання рівня фінансової стійкості доцільно виділити розмір нерозподіленого прибутку (збитку), який напряму вказує на фінансову стійкість. На рис. 1 графічно подано фінансовий стан машинобудівних підприємств, а саме різний стан рівня нерозподіленого прибутку [1].

Здійснюватимемо кластерний аналіз на основі ієрархічної класифікації із застосуванням методу k-середніх. Цей метод розбиває всю вибірку за заданими ознаками на вказану кількість кластерів. Для застосування цього методу необхідно знати або припускати, скільки кластерів хочемо мати [2].

Із урахуванням результатів проведеного аналізу, визначимо «4» як кількість кластерів. На рис. 2–5 подано кластери, на які розбито вибірку підприємств.

До першого кластера увійшли ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», ПАТ «Електромаш».

До другого кластера увійшли ТОВ фірма «Дизель», ПАТ «Харківський завод штампів та пресформ» і ПАТ «Форез».

До третього кластера увійшло підприємство ПАТ «Харківський завод «Оргтехніка». До четвертого кластера ввійшло підприємство ПАТ «Харверст».

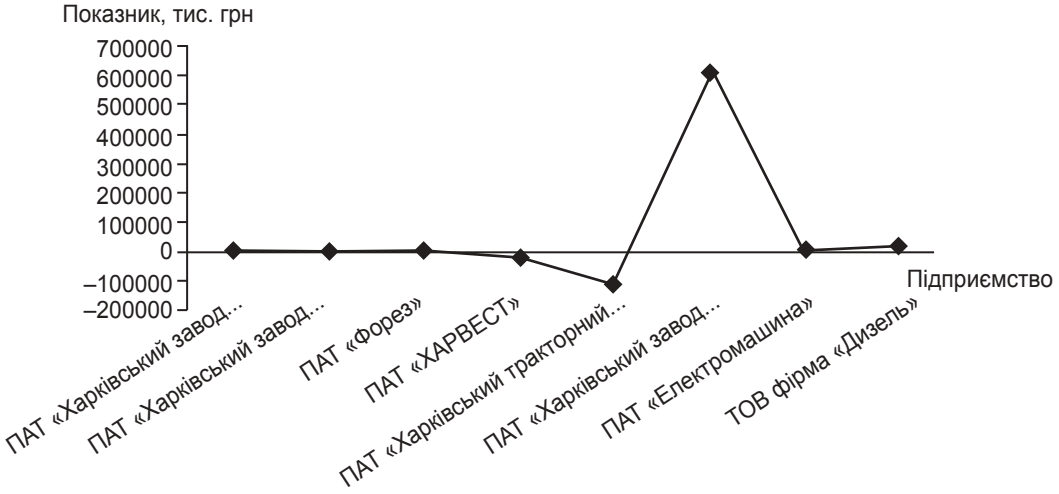

Рис. 1. **Рівень нерозподіленого прибутку машинобудівних підприємств**

	Members of Cluster Number 1 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 3 cases
	Distance
ПАТ "Харківскій тракторний завод ім. С. Орджонікідзе"	0,833307
ПАТ "Харківській машинобудівний завод "Світло шахтаря"	0,764176
ПАТ "Електромашина"	0,636965

Рис. 2. **Елементи першого кластера**

	Members of Cluster Number 2 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 3 cases
	Distance
ТОВ фірма "Дізель"	0,046046
ПАТ "Харьківський завод штампів та пресформ"	0,163261
ПАТ "Форез"	0,183831

Рис. 3. **Елементи другого кластера**

	Members of Cluster Number 3 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 1 cases
	Distance
ПАТ "Харківській завод "Оргтехніка"	0,00

Рис. 4. **Елементи третього кластера**

	Members of Cluster Number 4 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 1 cases
	Distance
ПАТ "ХАРВЕРСТ"	0,00

Рис. 5. **Елементи четвертого кластера**

Із застосуванням методу k-середніх обчислено середні значення показників для кожного з чотирьох кластерів (рис. 6).

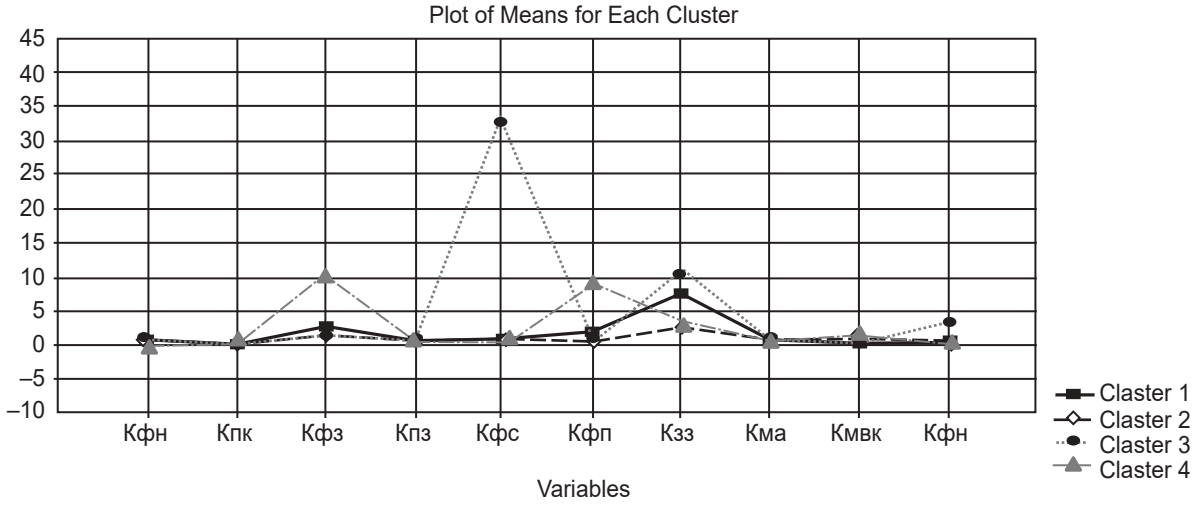

Рис. 6. **Графік середніх для кожного кластера**

Для більш точного розподілу скористаємося методом Ворда, відповідно до якого приєднання об'єктів до кластерів є здійснюваним за мінімального приросту внутрішньогрупової суми квадратів відхилень. Завдяки цьому утворюються кластери приблизно одного розміру (рис. 7) [2].

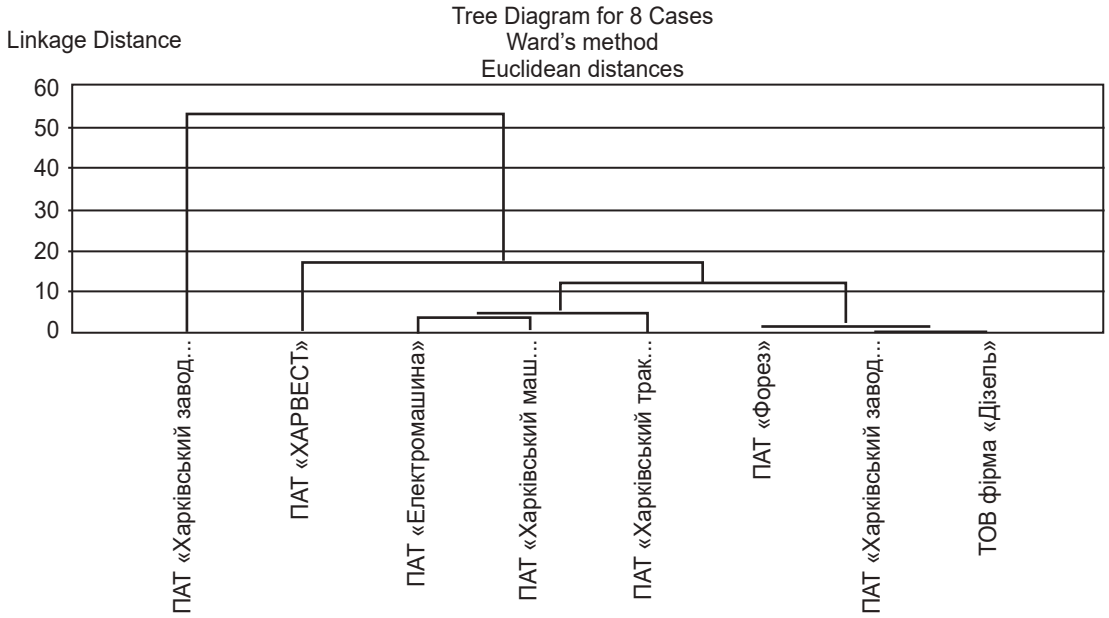

Рис. 7. **Горизонтальна дендрограма класифікації за методом Ворда**

Проведений кластерний аналіз свідчить, що найбільш стійкі підприємства потрапили до першого кластера. У табл. 2 подано характеристику кластерів і групи підприємств машинобудівної галузі, що потрапили до кластерів [5].

Таким чином, сутність кластерного аналізу полягає в здійсненні класифікації об'єктів дослідження із застосуванням численних обчислювальних процедур, у результаті чого утворюються кластери або групи дуже схожих об'єктів. На відміну від інших методів, цей вид аналізу надає можливості класифікувати об'єкти не за однією ознакою, а за кількома одночасно.

Таблиця 2

Характеристика машинобудівних підприємств за конкретними кластерами

Номер кластера	Складові кластера	Характеристика
1	ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», ПАТ «Електромаш»	Підприємства мають достатньо ресурсів для проведення організаційних змін у системі управління, але залежать від своїх кредиторів. Попри зниження прибутків підприємств і доходу від реалізованої продукції, слід зазначити, що собівартість продукції також зменшилася; значне зростання кредиторських зобов'язань у довготерміновому періоді вказує на сильну фінансову залежність підприємства від кредиторів, а це підвищує ризики із запровадженням змін у системі управління підприємством
2	ТОВ фірма «Дизель», ПАТ «Харківський завод штампів та пресформ», ПАТ «Форез»	Характерним є зниження власного капіталу. Цей кластер можна схарактеризувати як фінансово забезпечений і фінансово незалежний, оскільки корпоративні підприємства спроможні розрахуватися з кредиторами й можуть залучати нові фінансові ресурси для запровадження організаційних змін. Підприємствам цього кластеру притаманні найменші ризики
3	Підприємство ПАТ «Харківський завод «Оргтехніка»	Характерним є незначне зростання оборотних активів та власного капіталу. Також спостерігається зростання як кредиторської, так і дебіторської заборгованості. Підприємства цього кластера переважно є збитковими, хоча доходна частина зростає. До цього кластера належать підприємства зі слабкою фінансовою спроможністю та високою фінансовою залежністю від зовнішніх джерел фінансування. Здійснення змін у системі управління такими корпоративними підприємствами є пов'язаним із ризиками
4	ПАТ «Харверст»	Підприємства з найменшими оборотними активами та власним капіталом. Слід зазначити, що власний капітал зростає, а оборотні активи зменшуються. Це пов'язано із погашенням кредитних зобов'язань як щодо довготривалого, так і щодо короткочасного періоду; проте зростає дебіторська заборгованість. Підприємства цього кластера можна схарактеризувати як фінансово незалежні, проте вони не спроможні фінансово здійснювати організаційні зміни в системі управління підприємством

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

Література: 1. Бараз В. Р. Корреляционно-регрессионный анализ связи показателей коммерческой деятельности с использованием программы Excel. Екатеринбург: ГОУ ВПО УГТУ–УПИ, 2005. 102 с. **2.** Боровиков В. Statistica: искусство анализа данных на компьютере. СПб.: Питер, 2001. 656 с. **3.** Непочатенко О. О., Мельничук Н. Ю. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2013. 504 с. **4.** Подольська В. О., Яріш В. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2007. 488 с. **5.** Романенко О. Р. Фінанси: підручник. Київ: Центр навч. літ., 2009. 312 с. **6.** Шеремет А. Д., Сайфулин Р. С. Финансы предприятий. М.: Инфра-М, 1998. 343 с.

СПІВВІДНОШЕННЯ LEX MERCATORIA ТА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

УДК 34:339

Лапоног Д. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сучасні проблеми співвідношення норм міжнародного приватного права та норм міжнародного торговельного права. Проаналізовано основні наукові підходи до розгляду такого співвідношення. Спрогнозовано можливі наслідки співвідношення норм міжнародного приватного права та норм lex mercatoria залежно від превалювання одного з них на міжнародно-правовій арені.*

Ключові слова: *економіка, право, законодавство, торговельне право, міжнародне приватне право, lex mercatoria, колізійний метод, уніфікація, концепція.*

Аннотация. *Рассмотрены современные проблемы соотношения норм международного частного права и норм международного торгового права. Проанализированы основные научные подходы к рассмотрению такого соотношения. Спрогнозированы возможные последствия соотношения норм международного частного права и норм lex mercatoria в зависимости от превалирования одного из них на международно-правовой арене.*

Ключевые слова: *экономика, право, законодательство, торговое право, международное частное право, lex mercatoria, коллизионный метод, унификация, концепция.*

Annotation. *The modern problems of correlation of the norms of private international law and the norms of international trade law are considered. The main scientific approaches to the consideration of such a relationship are analyzed. Probable consequences are the correlation between the norms of private international law and lex mercatoria norms, depending on the prevalence of one of them in the international legal arena.*

Keywords: *economy, law, legislation, commercial law, international private law, lex mercatoria, conflict method, unification, concept.*

Характерною рисою нашого суспільства є інтенсивні процеси глобалізації та уніфікації в усіх сферах соціального життя. Результатом цього є виникнення й формування глобального громадянського суспільства, матеріальною основою якого є світовий ринок та єдина світова економічна система. Важливою проблемою є відсутність у національних правових системах гнучкої системи правового регулювання як міжнародних, так і внутрішніх відносин.

Метою написання статті є дослідження проблем співвідношення lex mercatoria та міжнародного приватного права.

Дослідженням проблемних аспектів застосування lex mercatoria займалися Мережко О., Шуміло І., Жушман В., Панасенко М. та ін.

Деякі вчені, у тому числі Мережко О., вважають, що нині міжнародне приватне право не спроможне впоратися із проблемами, що постають перед ним у зв'язку із змінами в світовій економіці, і пропонують lex mercatoria як автономну альтернативу внутрішньому законодавству, як один із варіантів розвитку подій, якщо міжнародне приватне право зможе подолати кризу непідготовленості.

Lex mercatoria (з лат. – торговельне право) є найбільш суперечливою концепцією в міжнародному приватному праві. Засновник цієї концепції Гольдман Б. вважає, що lex mercatoria є сукупністю принципів, інститутів і норм, що випливають з усіх джерел, що живлять юридичні структури та діяльність спільноти учасників міжнародної торгівлі. Тобто lex mercatoria є правом учасників торгівлі, що є створюваним самими учасниками торгівлі для самих себе. Проте, представники юридичного позитивізму не вбачають сенсу в такому праві, оскільки воно не є підкріпленим волею суверена, держави, а відтак не може вважатися правом узагалі. На противагу цьому слід зазначити, що держава є продуктом діяльності суспільства, а відтак і право як похідне від держави також є результатом самоорганізації суспільства [1].

Із сказаного можна зробити висновок, що lex mercatoria є явищем об'єктивної дійсності, незалежно від положень юридичного позитивізму.

Проблемою співвідношення lex mercatoria та міжнародного приватного права є питання заміни lex mercatoria такої галузі національного права, як міжнародне приватне право. Підгрунтям цієї проблеми стало панування досить тривалий час у теорії міжнародного приватного права колізійного підходу (методу) до врегулювання розбіж-

© *Лапоног Д. В., 2017*

ностей правових порядків різних країн. Дійсно, колізійний метод правового регулювання є досить ефективним у врегулюванні певного кола питань (сімейне право), проте, нині він не є спроможним упоратися із швидкісними процесами розвитку світової торгівлі та світової економіки в цілому. Нині міжнародне приватне право знайшло вихід із цієї проблемної ситуації. У межах теоретичних досліджень воно обґрунтувало появу ще одного, поряд із колізійним, методу матеріально-правового регулювання. Сутність цього методу полягає в створенні одноманітного матеріально-правового регулювання приватних відносин, що мають міжнародний характер, тобто уніфікації норм матеріального права [2].

Складністю віднесення lex mercatoria до матеріально-правового методу є невизначеність складу його джерел і відсутність упорядкованої системи. Так, більшість авторів як джерела lex mercatoria розглядають міжнародні торговельні звичаї та узвичаєння; норми міжнародного публічного права; загальні принципи права, що визнаються всіма чи більшістю країн, що беруть участь у міжнародній торгівлі; типові закони, що розробляються на міжнародному рівні як моделі для національних нормативних актів з певного питання; типові контракти [3].

Наявність певної структури джерел lex mercatoria може свідчити про можливість віднесення до матеріально-правового методу регулювання відносин.

Аналіз цих положень дає підстави зробити певні висновки.

1. Не можна розглядати lex mercatoria як заміну міжнародному приватному праву, оскільки пануючий колізійний метод ще тривалий час посідатиме домінуюче положення щодо більшості відносин, які є регульованими міжнародним приватним правом.

2. Не можна відкидати концепцію lex mercatoria як неспроможну до існування, оскільки вона є явищем об'єктивної дійсності, що стало відповіддю на швидкі процеси глобалізації та розширення меж світової торгівлі й економіки. Ця концепція має свою специфічну юридичну природу та власну систему джерел, упорядкування яких є лише справою часу.

Таким чином, найбільш прийнятною є ідея співіснування lex mercatoria та міжнародного приватного права на основі взаємодоповнення та взаємодії, що співвідноситься із характером міжнародного приватного права та сутністю концепції lex mercatoria.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Мережко О. О. Концепція lex mercatoria і міжнародне приватне право. *Українське право.* 1998. № 1 (9). С. 131–139. **2.** Жушман В. П., Шуміло І. А. Міжнародне приватне право: підручник. Харків: Право, 2011. 320 с. **3.** Мережко А. А. Транснациональное торговое право (lex mercatoria). Киев: Таксон, 2002. 464 с.

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ЗА УМОВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

УДК 349.2:338.124.4

Леонов М. Я.

Студент 3 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто проблеми, що є пов'язаними із регулюванням чинним трудовим законодавством прав працівників у разі скорочення штату підприємства. Проаналізовано основні міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти, що регулюють правомірність звільнення співробітника в разі скорочення штату організації.*

© Леонов М. Я., 2017

Ключові слова: *підприємство, виробництво, організація, штат, штат організації, працівник, співробітник, скорочення штату, звільнення, законодавство, нормативно-правові акти, правомірність звільнення.*

Аннотация. *Рассмотрены проблемы, связанные с регулированием действующим трудовым законодательством прав работников при сокращении штата предприятия. Проанализированы основные международные и отечественные нормативно-правовые акты, регулирующие правомерность увольнения сотрудника в связи с сокращением штата.*

Ключевые слова: *предприятие, производство, организация, штат, штат организации, работник, сотрудник, сокращение штата, увольнение, законодательство, нормативно-правовые акты, правомерность увольнения.*

Annotation. *The problems connected with the regulation of the workers' rights by the current labor legislation with the reduction of the staff of the enterprise are considered. The main international and domestic normative legal acts regulating the legality of dismissal of an employee in connection with staff reduction are analyzed.*

Keywords: *enterprise, production, organization, staff, organization, employee, employee, staff reduction, dismissal, legislation, regulations, legality of dismissal.*

Соціально-економічна криза істотно вплинула на діяльність підприємств. За такої ситуації одні прагнуть оптимізувати організаційну структуру, інші проводять процес реорганізації, скорочують штат працівників, що не завжди є правомірним. Зазначимо, що скорочення штату є можливим за погодженням сторін, у разі звільнення за ініціативою працівника та розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця. Проаналізуємо в зв'язку з цим законність звільнення працівників, а також права співробітників у разі скорочення штату підприємства за ініціативою роботодавця.

Метою написання статті є аналіз нормативно-правового регулювання прав працівників у разі скорочення штату.

У науковій літературі з проблем трудового права тема скорочення працівників завжди була однією з провідних за кількістю праць і наукових розробок. Науковці в різні часи так чи інакше торкалися проблеми правового регулювання припинення трудового договору. Окремі аспекти та проблеми скорочення штату працівників з ініціативи роботодавця розглянуто в роботах Лазора В. В., Стичинського В. С., Зуб І. В., Ротань В. Г., Завіновської Г. Т. та ін.

Україна є членом Міжнародної організації праці (далі – МОП), і тому вона взяла на себе зобов'язання дотримуватися Конвенції та Рекомендації, прийнятих МОП. У рекомендації Міжнародної організації праці № 119 «Про припинення трудових відносин за ініціативою роботодавця», яка була прийнята 26 червня 1963 р., є розділ «Додаткові положення про скорочення робочої сили», яким детально регламентовано це питання.

Рекомендацією Міжнародної організації праці № 119 не тільки чітко закріплено термін «скорочення робочої сили», але й визначено відповідний порядок. Наголошено, що всі зацікавлені сторони мають робити конструктивні кроки для того, щоб запобігти або звести до мінімуму скорочення робочої сили, не наносячи при цьому збитків ефективності роботи підприємства.

У продовженні цього положення було прийнято Конвенцію МОП № 158 «Про припинення трудових відносин за ініціативою роботодавця 1982 р.» від 22 червня 1982 р. Статтею 13 III розділу Конвенції закріплено додаткові положення стосовно припинення трудових відносин з економічних, технологічних, структурних або аналогічних причин, що передбачають:

а) своєчасне надання відповідним представникам працівників інформації стосовно цього питання, зокрема інформації про причини передбачуваних звільнень, кількість і категорії працівників, яких це може торкнутися, і термін, протягом якого вони відбуватимуться;

б) якомога раніше надати можливості згідно із національним законодавством і практикою відповідним представникам працівників провести консультації щодо заходів запобігання звільненням або зведення їх кількості до мінімуму та про заходи щодо пом'якшення несприятливих наслідків будь-якого звільнення для відповідних працівників, зокрема надання іншої роботи.

Права співробітників у разі скорочення в українському законодавстві є визначуваними згідно з:

– ч. 6 ст. 43 Конституції України – громадянам гарантовано захист від незаконного звільнення [5];

– п. 1 ст. 40 Кодексу законів про працю України трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення терміну його дії може бути розірваний власником або вповноваженим ним органом у разі змін у організації виробництва та праці, у тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення штату співробітників [6].

Слід зазначити, що рішення власника про скорочення не може бути спонтанним або необґрунтованим. Наказ про зміну в організації праці та скорочення штату із відповідним економічним обґрунтуванням має бути виданий керівництвом не пізніше, ніж за два місяці до передбачуваного скорочення.

Згідно зі ст. 49–2 Кодексу законів про працю України одночасно із попередженням про звільнення у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці власник або вповноважений ним орган є зобов'язаним запропонувати працівнику іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації. За відсутності роботи за відповідною професією або спеціальністю, а також за відмови працівника від переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації працівник на свій розсуд може звернутися по допомогу до державної служби зайнятості або працевлаштуватися самостійно [6].

За кризових умов підприємства використовують різні інноваційні підходи щодо оптимізації штату співробітників: аутсорсинг, аутстафінг, лізинг персоналу, позикову працю тощо. Слід зазначити, що нині в Україні не врегульовано законодавчо застосування цих моделей трудових відносин. Тому кадрові технології, що є застосовуваними для збільшення прибутку й зменшення витрат, переважно враховують можливості чинного законодавства, у тому числі в сфері трудового права. Ці моделі називають нестандартними, або атиповими трудовими відносинами.

Трудове законодавство, зокрема Кодекс законів про працю України, регулює відносини найманої праці між роботодавцем і працівником. Сутністю правового регулювання цих двосторонніх відносин є те, що в цій моделі юридично прирівнено сторони трудових відносин, прописано чіткі механізми юридичного захисту свобод працівника, його прав та інтересів. Крім того, на рівні законодавства захищено право працівників на стабільну та повну зайнятість, обмеження робочого часу, стабільний графік роботи, відпочинок, додаткову відпустку за шкідливих умов праці, охорону заробітної плати й гарантії в оплаті праці, безпечні умови праці, дострокову пільгову пенсію, соціальне страхування, можливість підвищення кваліфікації, захист від необґрунтованого звільнення, обмеження понаднормових робіт, отримання стандартних і галузевих соціальних пільг. Відтак українське законодавство з точки зору регулювання трудових відносин відповідає основним положенням міжнародного права щодо захисту прав працівників.

Таким чином, за умов соціально-економічної нестабільності підприємства прагнуть ефективно використовувати трудові ресурси для підвищення продуктивності праці й збільшення прибутку. Зазначимо, що за застосування інноваційних підходів до оптимізації персоналу в менеджменту підприємства є додаткові можливості реалізовувати ці підходи, не порушуючи трудове законодавство. У зв'язку із цим державі необхідно створити, з одного боку, важелі регулювання, які надаватимуть можливості не порушувати права працівників, з іншого – створювати умови для забезпечення довгострокового розвитку підприємств, а відтак і забезпечити конкурентоспроможність економіки держави в цілому.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Пешкова А. С.

Література: 1. Лазор В. В. Юридические и социальные аспекты сущности трудового договора в современных условиях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Луганск, 2001. 239 с. **2.** Маркіна Т. Підстави, порядок та умови звільнення працівників. *Підприємництво, господарство і право.* 2002. № 2. С. 66–68. **3.** Стычинский В. С., Зуб И. В., Ротань В. Г. Научно-практический комментарий к законодательству Украины о труде. Киев: А.С. К., 2004. 1072 с. **4.** Завіновська Г. Т. Економіка праці: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 300 с. **5.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **6.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08.

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГУДВІЛУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.421.3

Лисенко Е. Ю.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С.Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано різні підходи до визначення сутності поняття гудвілу підприємства. Запропоновано авторське трактування цього поняття. Визначено особливості його відображення в обліку. Особливу увагу приділено капіталізації гудвілу з амортизацією.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, витрати, капітал, облік, амортизація, вартість, балансова вартість, гудвіл, нематеріальні активи, інтелектуальний капітал.*

Аннотация. *Проанализированы различные подходы к определению сущности понятия деловой репутации. Предложена авторская трактовка этого понятия. Определены особенности его отражения в учете. Особое внимание уделено капитализации гудвилла с амортизацией.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, расходы, капитал, учет, амортизация, стоимость, балансовая стоимость, гудвилл, нематериальные активы, интеллектуальный капитал.*

Annotation. *Different approaches to the definition of the essence of the notion of business reputation are analyzed. Proposed author's interpretation of this concept. Specific features of its reflection in accounting are determined. Particular attention is paid to the capitalization of goodwill with depreciation.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, expenses, capital, accounting, depreciation, cost, book value, goodwill, intangible assets, intellectual capital.*

Для сучасних умов господарювання підприємств характерними є швидкі темпи зміни кон'юнктури ринку, упровадження новітніх технологій, зростання значення нематеріальних активів, а також ролі знань та інтелекту. У зв'язку із цим підприємства, крім матеріальних та фінансових ресурсів, приділяють значну увагу ефективному використанню нематеріальних ресурсів. Загальновідомо, що на створення позитивної репутації впливають інтелектуальний капітал, популярність торговельної марки, наявність постійних споживачів. Позитивна репутація, у свою чергу, сприяє покращенню відносин із клієнтами, партнерами, персоналом підприємства, інвесторами. Усе це сприяє підвищенню привабливості для інвесторів, зростанню конкурентоспроможності підприємства на ринку, а також збільшенню його капіталізації. Відтак сутнісне визначення й оцінювання гудвілу, його достовірне відображення в обліку є одним із основних завдань сучасних підприємств, а також актуальною проблемою для інвесторів і акціонерів, які роблять свій внесок у вартість підприємства.

Дослідженням сутності, визнання, оцінювання й відображення в обліку гудвілу займалися Диба В., Боднар М., Соколов Я., Городянська Л., Пятов М., Уманців Г. та ін. Зазначимо, що понятійний апарат гудвілу в Україні є не врегульованим. Аналіз публікацій свідчить, що серед науковців немає єдиної думки щодо сутності гудвілу, факторів, що впливають на його формування, особливостей оцінювання та підходів до його відображення в обліку.

Метою написання статті є визначення сутності поняття «гудвіл», а також аналіз оцінювання та порядку відображення його в обліку. Послідовне уточнення сутності цього поняття надасть можливості створити теоретичні засади для оцінювання вартості придбаного підприємства.

Дослідження наукових праць, присвячених розгляду питання визначення гудвілу, свідчить, що не існує єдиного трактування цього поняття. У перекладі з англійської мови слово «goodwill» означає «добра воля», «ділова репутація», «ціна фірми», «бренд компанії», «ділові активи». Використовувані у вітчизняній практиці визначення поняття «гудвіл» подано в табл. 1 [1–7].

Очевидно, що існують чимало підходів до визначення сутності «гудвілу». Розглянемо основні з них.

1. Згідно із юридичним підходом, гудвілом є сукупність майнових прав на нематеріальні активи, які належать тільки власнику підприємства й можуть бути як відокремлені, так і невідокремлені від нього. До таких активів належать новітні технології, лідерські позиції на ринку, управлінські здібності; вартість цих активів дорівнює різниці між ціною придбання та їх звичайною ціною.

© Лисенко Е. Ю., 2017

Таблиця 1

Визначення поняття «гудвіл» за різними джерелами

Джерело	Визначення
П(С)БО 19 «Об'єднання Підприємств» [6]	Перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань на дату придбання
Податковий кодекс України [7]	Гудвіл (вартість ділової репутації) – нематеріальний актив, вартість якого є визначуваною як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг і нових технологій
Уманців Г. В. [5]	Основою гудвілу, що виявиться в майбутніх вигодах, є інтелектуальні ресурси, що охоплюють людський, технологічний і клієнтський (ринковий) капітали
Соколов Я. В. [3]	Сукупність нематеріальних факторів (активів), наявність яких забезпечує конкурентні переваги для підприємств і надає можливості отримувати додатковий дохід
Боднар М. І. [2]	Гудвіл – певні активи (кваліфікація персоналу, високий рівень менеджменту), які відрізняються від звичайних активів тим, що не існує способів відокремити їх від інших активів і достовірно оцінити. З цієї точки зору під гудвілом розуміють переваги, які отримує покупець при придбанні існуючого суб'єкта господарювання порівняно зі створенням нового
Городянська Л. В. [4]	Гудвіл – це сукупність ідентифікованих і неідентифікованих нематеріальних об'єктів, створених завдяки використанню інтелектуальних ресурсів підприємства

2. Згідно із бухгалтерським підходом, гудвілом є специфічний нематеріальний актив, який не має матеріальної форми, може використовуватися протягом довготривалого періоду та приносити підприємству додатковий дохід. При цьому гудвіл виникає лише під час операцій придбання, злиття чи приватизації та означає перевищення ринкової вартості компанії над справедливою вартістю її чистих активів.

3. Економічний підхід поєднує всі існуючі підходи до розуміння сутності гудвілу. Згідно із ним гудвілом є нематеріальні активи (кваліфікація персоналу, технології, високий рівень менеджменту, репутація на ринку), які переходять до власника при придбанні підприємства, і забезпечують конкурентні переваги для підприємства та додаткові грошові потоки. Із точки зору економічного підходу, гудвіл існує протягом усього періоду діяльності підприємства, а не лише під час придбання, злиття чи приватизації підприємств, як це розглядають з точки зору бухгалтерського обліку.

Дослідження точок зору науковців дає підстави сформулювати авторське визначення гудвілу як немонетарного активу, вираженого у формі інтелектуального капіталу, ділової репутації, що надає можливості отримати додаткові доходи покупцю у разі придбання нового підприємства.

Нині в Україні найбільш поширеними підходами до відображення гудвілу як активу в системі бухгалтерського обліку є одноразове списання гудвілу за рахунок акціонерного капіталу та капіталізація гудвілу з амортизацією [1].

Згідно із першим підходом гудвіл не визнається активом і не має жодних характеристик, що визначають можливість отримання в майбутньому економічних вигід; витрати на придбання гудвілу списують за рахунок акціонерного капіталу. Цей метод набув найбільшого поширення, оскільки є найпростішим, проте спричиняє недооцінку реальної вартості об'єкта придбання [2].

Другий підхід є базованим на принципі нарахування та відповідності доходів і витрат і пропорційного списання вартості активів на поточні витрати. За цим підходом гудвіл визнається активом, оскільки надає можливості для отримання економічних вигід у майбутньому. Нарахування амортизації на гудвіл дозволяє підприємствам скласти баланс, що максимально відповідає дійсності (у частині нематеріальних активів із урахуванням періоду від дати придбання підприємства). Основними перевагами цього методу є зниження кількості зловживань і врахування впливу часу на об'єкт бухгалтерського обліку. Цей підхід є зазвичай використовуваним для відображення в обліку зовнішнього гудвілу, тобто такого, що виникає в процесі придбання, об'єднання чи приватизації підприємств [1].

Зазначимо, що відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» амортизація на гудвіл не нараховується [6]. Такий підхід передбачає, що вартість гудвілу може не тільки не знижуватися, а навпаки, зростати, тому нарахування амортизації втрачає своє значення. Однак, за цим підходом підприємству необхідно проводити періодичне переоцінювання вартості гудвілу, якщо виникають обставини, що вказують на зменшення його корисності.

Останнім часом актуальності набуває твердження щодо необхідності відображення в бухгалтерському обліку внутрішнього гудвілу (створеного власними силами), до якого належать ділова репутація, імідж, інтелектуальний капітал тощо. У процесі відображення в обліку інформації про складові внутрішнього гудвілу доцільним є використання підходу, за яким гудвіл капіталізується без нарахування амортизації.

Для відображення інформації про гудвіл в Плані рахунків бухгалтерського обліку призначено рахунок 19 «Гудвіл». До нього передбачено такі субрахунки: 191 «Гудвіл при придбанні» та 193 «Гудвіл при приватизації (корпоратизації)». За дебетом субрахунку 191 відображають вартість гудвілу, що виникає під час придбання іншого підприємства, а за кредитом – втрати від зменшення корисності гудвілу та сума списаного гудвілу. Відповідно за дебетом субрахунку 193 підприємства державного й комунального секторів економіки відображають вартість гудвілу, що виник у процесі приватизації (корпоратизації), а за кредитом – суму списаного гудвілу [8].

При визнанні гудвілу активом необхідно віднести його до позитивного чи негативного. Розглянемо практичну ситуацію визначення вартості гудвілу. Наприклад, вартість придбання підприємства дорівнює 5 000 000 грн, при цьому: а) справедлива вартість чистих активів дорівнює 4 000 000 грн; б) справедлива вартість чистих активів дорівнює 5 500 000 грн. Порядок розрахунку вартості гудвілу відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» подано на рис. 1.

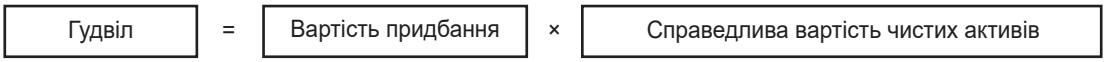

Рис. 1. **Порядок розрахунку вартості гудвілу відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»**

За першим варіантом вартість гудвілу становить 1 000 000 грн. Таке перевищення вартості придбання над справедливою вартістю чистих активів називають позитивним гудвілом. При цьому підприємство-покупець для відображення позитивного гудвілу робить такий бухгалтерський запис: дебет 191 «Гудвіл при придбанні» та кредит 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Після зарахування на баланс гудвіл оцінюється на наявність ознак можливого зменшення його корисності відповідно до П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів». Втрати від зменшення корисності відображають у такий спосіб: дебет 977 «Інші витрати звичайної діяльності» та кредит 191 «Гудвіл при придбанні».

За другим варіантом вартість гудвілу становить (– 500 000 грн) – такий гудвіл є негативним, тобто виникає, коли покупець сплачує колишньому власнику підприємства меншу суму, ніж справедлива вартість чистих активів такого підприємства. При цьому вартість негативного гудвілу списується з одночасним коригуванням нерозподіленого прибутку.

Таким чином, правильне відображення гудвілу в бухгалтерському обліку має практичне значення для підприємства, є критерієм його успішної діяльності. Нині серед науковців не існує єдиної точки зору щодо визначення сутності гудвілу, залишаються відкритими питання методу його визнання й достовірного оцінювання. Відтак подальше поглиблене дослідження цієї категорії та удосконалення нормативних і законодавчих джерел, що розкривають інформацію про неї, за сучасних умов є надзвичайно актуальним.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Фартушняк О. В.

Література: 1. Диба В. М. Ідентифікація нематеріальних активів у формі гудвілу. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 14. С. 15–19. **2.** Бондар М. І. Визнання гудвілу при придбанні підприємства з метою його відображення в обліку. *Формування ринкової економіки.* 2010. Вип. 24. С. 513–522. **3.** Соколов Я. В., Пятов М. Л. Гудвилл: «новая» категория бухгалтерского учета. *Бухгалтерский учет.* 1997. № 2. С. 46–50. **4.** Городянська Л. Гудвіл та відтворювані інтелектуальні ресурси. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2009. № 5. С. 42–49. **5.** Уманців Г. Внутрішній гудвіл підприємства: економічна природа, проблеми оцінки та обліку. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2006. № 9. С. 20–23. **6.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19: Закон України від 07.07.1999 № 163 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99. **7.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **8.** Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і [...]: Закон України від 30.11.1999 № 291 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

УДК 657.22

Литинська Ю. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано особливості обліку дебіторської заборгованості. Визначено основні напрями контролю заборгованості дебіторів. Досліджено типові проблеми обліку дебіторської заборгованості. Розроблено напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, господарювання, фінанси, витрати, заборгованість, облік, звітність, фінансова звітність, контроль, бухгалтерський облік, дебітор, дебіторська заборгованість.*

Аннотация. *Проанализированы особенности учета дебиторской задолженности. Определены основные направления контроля задолженности дебиторов. Исследованы типичные проблемы учета дебиторской задолженности. Разработаны направления совершенствования учета дебиторской задолженности предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, хозяйствование, финансы, расходы, задолженность, учет, отчетность, финансовая отчетность, контроль, бухгалтерский учет, дебитор, дебиторская задолженность.*

Annotation. *The features of accounting for accounts receivable are analyzed. The main directions of control over debts of debtors are determined. The typical problems of accounts receivable accounting are investigated. Areas for improving the accounting of receivables are developed.*

Keywords: *enterprise, organization, management, finances, expenses, debts, accounting, reporting, financial reporting, control, debtor, accounts receivable.*

За сучасних умов господарювання вітчизняних підприємств актуальною є проблема неплатежів, оскільки суб'єкти господарювання часто передусім вирішують власні проблеми замість погашення платіжних зобов'язань перед партнерами.

Метою написання статті є дослідження особливостей наявної дебіторської заборгованості, висвітлення існуючих проблем щодо заборгованості, а також визначення напрямів удосконалення обліку дебіторської заборгованості підприємства. Для виконання поставленого завдання слід проаналізувати порядок обліку дебіторської заборгованості, дослідити точки зору сучасних науковців щодо обліку, а також розробити напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості сучасних вітчизняних підприємств.

Дебіторська заборгованість знаходить відображення як у діяльності підприємства, так і у звітності. Зростання дебіторської заборгованості означає вилучення коштів з обігу, що, у свою чергу, вимагає додаткового фінансування. Дебітором є юридична чи фізична особа, яка внаслідок минулих подій заборгувала підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Дебіторська заборгованість, як правило, є кредитом, що надається за відкритим рахунком. Єдиним доказом того, що покупець винен постачальнику гроші за отримані ним товари чи послуги, є запис у бухгалтерських книгах і підписаний покупцем рахунок [1].

Традиційна класифікація дебіторської заборгованості передбачає її розподіл за правовим критерієм (рис. 1) [2].

Як видно з рис. 1, строковою дебіторською заборгованістю є довгострокова заборгованість, строк погашення якої перевищує один рік, та короткострокова заборгованість, строк погашення якої менше одного року, суми яких визначено в угодах. Простроченою є заборгованість із порушенням договірних термінів, або заборгованість, що є пов'язаною з помилками в оформленні розрахункових документів.

Окремо слід виділити безнадійну дебіторську заборгованість – рахунки, які покупці не оплатили. Такі борги списують на витрати по закінченні строку позовної давності.

Розрахунки дебіторської заборгованості можуть виникати стосовно відшкодування матеріального збитку, за іншими операціями, за претензіями, розрахунками з бюджетом і стосовно страхування; за внутрішньовідомчими розрахунками за поточними операціями з різними організаціями й установами, фізичними та юридичними особами. Основні розрахунки, пов'язані з дебіторською заборгованістю, проводяться на підприємствах із постачальниками та підрядчиками, покупцями та замовниками.

© Литинська Ю. О., 2017

Управління дебіторською заборгованістю є важливим як для формування іміджу надійного позичальника, так і з точки зору забезпечення ефективної поточної діяльності підприємства. Питання аналізу дебіторської заборгованості досліджували Білик М. Д., Колеснікова О. М., Кондраков Н. П. та ін.

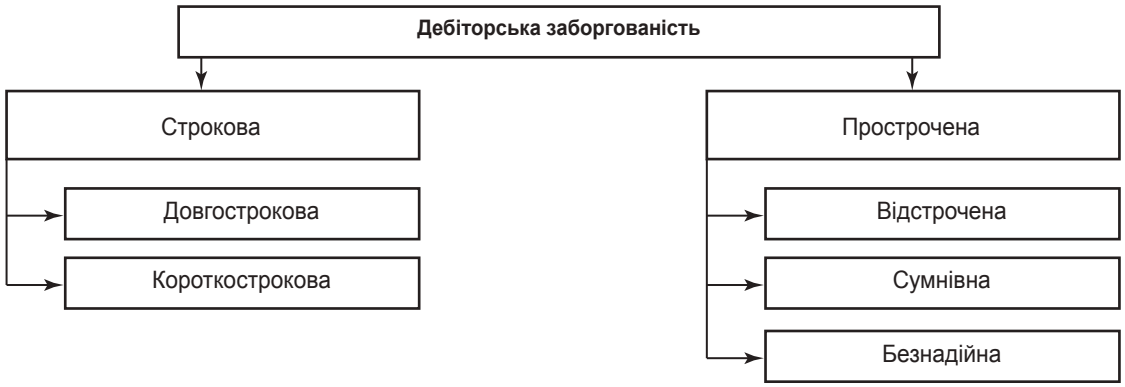

Рис. 1. **Класифікація дебіторської заборгованості**

Так, Білик М. Д. пропонує створити спеціально для контролю дебіторської заборгованості відділ, щоб посилити контроль заборгованості та сприяти її зменшенню. Для цього необхідно провести певні розрахунки, детально проаналізувати стан та обсяги дебіторської заборгованості, визначити структуру проблемних боргів, зіставити витрати на створення та функціонування відділу з очікуваними результатами від його роботи, підібрати відповідні кадри. Як результат таких дій має сформуватися рішення керівництва стосовно того, чи доцільно створювати цілий відділ, чи вистачить однієї (кількох) осіб для здійснення координації дій відповідного персоналу в єдиному відділі контролю підприємства. На думку автора, щоб уникнути перенасичення кадрами, перевитрачання різних ресурсів, потрібно обов'язково обґрунтувати доцільність створення такої служби. Ймовірно, це є доцільним лише на великих підприємствах [2].

Колеснікова О. М. висвітлювала проблеми щодо зближення бухгалтерського обліку сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості й обліку її для оподаткування. Хоча законотворці наполягають, що із уведенням до дії Податкового кодексу України податковий облік було максимально наближено до бухгалтерського, але, як показує практика, проблеми їх взаємозв'язку, протиріч і розбіжностей існують і нині. Науковець наполягає на наявності відмінностей у порядку формування резерву сумнівних боргів у бухгалтерському обліку й обліку для цілей оподаткування [3].

Розглянемо окремі проблеми обліку дебіторської заборгованості.

1. Рекомендовані для використання облікові регістри не передбачають накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації та узагальнення даних. Цим зумовлено неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість у обсязі та вигляді, достатньому й потрібному для управління й проведення аналізу розрахунків з дебіторами, зокрема, аналізу заборгованості в цілому для прогнозування ймовірності настання платіжної кризи, складання рекомендацій щодо її попередження тощо. Відтак потребує додаткової розробки й удосконалення нормативне забезпечення та організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.

2. Наявні невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінювання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги. В обліку відсутня деталізація, у тому числі щодо співвідношення різних видів дебіторської заборгованості в загальній їх структурі. Ці питання методичного блоку облікової системи й донині не вирішено.

3. Проблема оплати дебіторської заборгованості (рефінансування) й визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість. Застосування основних форм рефінансування могло б забезпечити значне прискорення трансформації дебіторської заборгованості у грошові кошти.

4. Відсутність на більшості промислових підприємств внутрішнього контролю (аудиту). До обов'язків відділу входило б здійснення всебічного контролю за станом системи обліку. Основними завданнями мають бути здійснення контролю за проблемною дебіторською заборгованістю.

Проаналізувавши проблемні питання стосовно дебіторської заборгованості, які існують на більшості підприємств, можна сформувати основні напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. Передусім слід збільшити кількість покупців і замовників підприємства для зменшення масштабу ризику несплати боргів. Для вдосконалення обліку дебіторської заборгованості важливим є постійне оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації та іміджу дебіторів.

Ще одним важливим аспектом є своєчасне здійснення контролю за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості. Значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості є загрозою фінансовій стабільності підприємства, із чим є пов'язаною необхідність залучення додаткових джерел фінансування.

Найпростішим і доступним вважаємо варіант упровадження лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора, із періодичним переглядом граничних сум.

Важливим є також систематичне проведення інвентаризацій заборгованості, завдяки чому можна виявити фактичний стан розрахунків у розрізі окремих дебіторів і своєчасно відреагувати на можливі відхилення. Це сприятиме поверненню наявних боргів і уникнення потенційних, а також удосконаленню обліку дебіторської заборгованості й підвищенню ефективності роботи підприємства в цілому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, старший викладач Пасічник І. Ю.

Література: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Закон України від 08.10.1999 № 237 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99. **2.** Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України.* 2003. № 12. С. 24–36. **3.** Колеснікова О. М. Проблемні питання обліку резерву сумнівних боргів в контексті Податкового кодексу України. *Ефективна економіка.* 2011. № 11. С. 74–76. **4.** Кондраков Н. П. Бухгалтерский учет: учебное пособие. М.: Инфра-М, 2003. 548 с. **5.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІНСЬКОГО ТА ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ

УДК 657

Лихольот Т. О.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу та міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано різні підходи науковців до визначення сутності понять управлінського та фінансового обліку. Наведено порівняльну характеристику цих видів бухгалтерського обліку. Визначено відмінності між поняттями, доведено їх взаємозв'язок.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, витрати, облік, інформація, управлінський облік, фінансовий облік, бухгалтерський облік, звітність підприємства.*

Аннотация. *Проанализированы различные подходы ученых к определению сущности понятий управленческого и финансового учета. Приведена сравнительная характеристика этих видов бухгалтерского учета. Определены различия между понятиями, доказана их взаимосвязь.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, расходы, учет, информация, управленческий учет, финансовый учет, бухгалтерский учет, отчетность предприятия.*

Annotation. *Various approaches of scientists to the definition of the essence of the concepts of managerial and financial accounting are analyzed. The comparative characteristics of these types of accounting are given. Differences between these concepts are defined, their interrelation is proved.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, expenses, accounting, information, management accounting, financial accounting, enterprise reporting.*

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки, за кризових і нестабільних умов господарювання та інфляції отримання прибутку залежить від ефективно сформованого управління підприємством. Важливу роль

© Лихольот Т. О., 2017

у прийнятті зважених управлінських рішень відіграє отримання повної, достовірної та правдивої інформації, для накопичення якої використовують управлінський і фінансовий облік, що є видами бухгалтерського обліку.

Управлінський і фінансовий облік мають багато спільного, але вони не є ідентичними й по-різному впливають на прийняття управлінських рішень. Не можна недооцінювати роль кожного з них, оскільки це може спричинити нераціональне використання ресурсів підприємства, втрату економічної вигоди, зниження ефективності діяльності, конкурентоспроможності та стійкості фінансового стану підприємства. Відтак актуальним питанням є визначення ролі та місця фінансового й управлінського обліку в системі прийняття управлінських рішень.

Метою написання статті є дослідження подібностей і відмінностей між управлінським і фінансовим обліком.

Досліджуваній проблематиці присвячено велику кількість наукових публікацій і досліджень. У своїх роботах відмінності між управлінським і фінансовим обліком розглядали Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Кірейцев Г. Г., Нападовська Л. В., Пушкар М. С., Сопко В. В., Лабунська С. В. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, на практиці часто виникає питання про їх відмінності. Відтак це питання потребує подальшого поглибленого дослідження науковців.

Нині в країнах із розвиненою ринковою економікою загальна бухгалтерія поділена на дві підсистеми: зовнішню – фінансову і внутрішню – управлінську (внутрішньогосподарську). Такий поділ є об'єктивно зумовленим відмінностями в цілях і завданнях зовнішньої та внутрішньої бухгалтерії.

Бухгалтерський облік в Україні також поділився на фінансовий і управлінський. І хоча в них існує багато спільного: використання тієї самої інформації при формуванні облікових даних, ведення для прийняття рішення й освітлення фінансового стану підприємства, вони є відмінними.

Щоб розібратися у відмінностях управлінського та фінансового обліку, розглянемо передусім їх понятійний апарат. У науковій літературі існують чимало трактувань сутності термінів «управлінський облік» і «фінансовий облік» (табл. 1) [1–5].

Таблиця 1

Визначення понять «управлінський облік» і «фінансовий облік»

Автори	Визначення
Управлінський облік	
Голов С. Ф. [1]	Управлінським обліком є процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що є використовуваною управлінською ланкою для планування, оцінювання та контролю всередині організації й забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2]	Внутрішньогосподарським (управлінським) обліком є система обробки й підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством
Атамас П. Й. [3]	Управлінський облік – це процес виявлення, вимірювання, збирання, нагромадження, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі облікової інформації, що є використовуваною управлінським персоналом усередині підприємства при прийнятті управлінських рішень і забезпечення ефективного використання ресурсів
Фінансовий облік	
Бутинець Ф. Ф. [4]	Фінансовим є облік, що фіксує інформацію про господарську діяльність, зокрема про фінансові результати підприємства, стан дебіторської та кредиторської заборгованості, розміри фінансових інвестицій, стан джерел фінансування
Маляревський Ю. Д. [5]	Фінансовий облік – це комплексний синтетичний облік усіх видів засобів і всієї економічної діяльності підприємства. Він охоплює аналітичний облік розрахунків із постачальниками, покупцями, іншими організаціями й особами, а також аналітичний облік фінансових операцій (облік акцій, дивідендів, облігацій, векселів, кредитів і відсотків, інвестицій)

Відтак очевидно, що фінансовий і управлінський облік по суті є подібними, але мають різне призначення. Так, фінансовий облік є орієнтованим на зовнішніх користувачів, тоді як управлінський облік використовують внутрішні користувачі, і, як правило, його інформація є конфіденційною. Управлінський облік відрізняється від фінансового за характером і спрямуванням.

Основними відмінностями між управлінським і фінансовим обліком є:

– метою ведення фінансового обліку є надання інформації зовнішнім користувачам про фінансовий стан підприємства та результати його діяльності, а управлінського – надання інформації внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень;

– обов'язковість ведення обліку: фінансовий облік ведеться згідно із законодавством України з дати реєстрації підприємства до його ліквідації, тоді як управлінський не є обов'язковим;

– користувачі інформації: інформація фінансового обліку потрібна зовнішнім користувачам і вищому керівному складу підприємства, а управлінський облік використовують менеджери й управлінський персонал;

– об'єкти звітності: об'єктом фінансового обліку є підприємство й господарські операції в цілому, а управлінського – окремі види діяльності;

– доступність інформації: інформація фінансового обліку є відкритою й доступною, а інформація управлінського обліку належить тільки внутрішнім користувачам;

– терміни подання: інформація фінансового обліку подається періодично, тоді як подання інформації управлінського обліку залежить від вимог користувачів;

– групування витрат: у фінансовому обліку витрати групуються за елементами витрат, а в управлінському – за статтями калькуляції, ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат або за способами залучення до собівартості;

– ступінь точності інформації: інформація фінансового обліку є абсолютно точною, а інформація управлінського обліку може бути приблизною, достатньою для прийняття рішень;

– вимірники в обліку: у фінансовому обліку використовують тільки грошові вимірники, а в управлінському можуть використовуватися для повнішого розкриття інформації грошові, кількісні, якісні та трудові [6].

У процесі аналізу відмінностей автором було розширено порівняння за такими критеріями, як функції витрат і спрямованість. Основними функціями управлінського обліку як підсистеми менеджменту є інформаційна, комунікаційна, соціальна, мотиваційна, контролююча, прогнозна й аналітична. Основними функціями фінансового обліку, який є одночасно підсистемою бухгалтерського обліку й загальної системи менеджменту, є інформаційна, контрольна, оцінювальна й аналітична.

Щодо відмінностей за спрямованістю, слід сказати, що інформація управлінського обліку має безпосередній вплив на управлінські рішення за різними рівнями впливу. Фінансовий облік переважно є застосовуваним на рівні середнього термінового та стратегічного управління, має більше контрольний і аналітичний характер.

Зазначимо, що фінансовий облік є спрямованим на відображення подій минулого, а управлінський облік, навпаки, спрямований на майбутні результати, а також виявлення резервів для поліпшення діяльності підприємства.

Таким чином, хоча фінансовий і управлінський облік є видами бухгалтерського обліку, у них чимало відмінного. Деякі підприємства для економії часу та ресурсів використовують тільки фінансовий облік. Але із застосуванням фінансового обліку можна визначити загальний стан підприємства, а використовувати його для з'ясування окремих процесів на підприємстві недоцільно. Важливо усвідомлювати особливості й переваги управлінського обліку та здійснювати його на підприємстві постійно.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. Київ: Центр навч. літ., 2007. 522 с. **2.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **3.** Атамас П. Й. Управлінський облік: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 440 с. **4.** Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник /за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2001. 286 с. **5.** Маляревський Ю. Д., Отенко В. І., Понікаров В. Д., Сєрікова Т. М. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. Харків: ІНЖЕК, 2001. 371 с. **6.** Маляревський Ю. Д., Лабунська С. В., Безкоровайна Л. В., Чечетова Н. Ф. Управлінський облік: навч. посіб. Харків: ІНЖЕК, 2009. 248 с. **7.** Скоун Т. Управленческий учет. Как его использовать для контроля бизнеса/ пер. с англ. Н. Д. Эриашвили. М.: Аудит; Юнити, 1997. 179 с.

ЦІЛЬОВЕ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

УДК 658.195.6

Ломака Я. О.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано сутність і переваги методу цільового управління собівартістю порівняно із використовуваним у сучасній вітчизняній практиці методом планової собівартості. Досліджено роль цільового управління витратами як засобу підвищення конкурентоспроможності продукції.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, витрати, облік, собівартість, цільова вартість, калькулювання, планова собівартість, планування, управління собівартістю, конкурентоспроможність, прибутковість.*

Аннотация. *Проанализированы сущность и преимущества метода целевого управления себестоимостью по сравнению с используемым в современной отечественной практике методом плановой себестоимости. Исследована роль целевого управления затратами как средства повышения конкурентоспособности продукции.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, расходы, учет, себестоимость, целевая стоимость, калькулирование, плановая себестоимость, планирование, управление себестоимостью, конкурентоспособность, прибыльность.*

Annotation. *The essence and advantages of the method of target management of cost are analyzed in comparison with the method of the planned cost price used in modern domestic practice. The role of target cost management as a means of increasing the competitiveness of products has been explored.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, expenses, accounting, cost, target cost, calculation, planned cost, planning, cost management, competitiveness, profitability.*

На сучасному етапі розвитку вітчизняна економіка потребує управлінських, організаційних і техніко-технологічних нововведень для протистояння кризовим явищам. Кризова ситуація зачепила абсолютно всі сфери й галузі, у тому числі виробництво. Висока собівартість і, як наслідок, надвисокі ціни спричиняють падіння попиту й зменшення пропозиції. Методи управління витратами на виробничих підприємствах застаріли. Промислова галузь потребує модернізації та реформування, оскільки за сучасних умов старі методи господарювання й управління не забезпечують конкурентоспроможності.

Одним із найважливіших аспектів управління виробничим підприємством є формування ціни на продукцію, що істотно залежить від собівартості. Розглянемо таргет-костинг як метод управління собівартістю продукції (від англ. target costing – цільова вартість). Сутність цього методу полягає в зниженні собівартості продукції протягом усього її виробничого циклу за рахунок застосування виробничих, інженерних і наукових досліджень і розробок [1].

Цільова вартість – це стратегічний підхід до управління, що підтримує стратегію зниження витрат і реалізує функції планування виробництва нових продуктів, превентивного контролю витрат і калькулювання цільової собівартості відповідно до ринкових умов [2]. Процес установлення цільової ціни на продукт передбачає використання аналізу, що охоплює три рівні: якість продукту – набір функціональних характеристик продукту – ціна продукту. При цьому ціна передбачається або задається як ринком у цілому, так і безпосередньо споживачами.

Система цільового управління витратами таргет-костинг є базованою на такій ідеї: якщо для успішного бізнесу товар необхідно продавати за ціною, що не перевищує ринкову, то визначення ціни майбутньої продукції слід починати з установлення собівартості. Цей підхід є абсолютно протилежним традиційним методам ціноутворення. Спочатку визначають ринкову ціну на певний вид продукції, потім установлюють бажаний розмір прибутку, і вже після цього розраховують максимально допустимий розмір собівартості.

Поняття «цільова собівартість» істотно відрізняється від застосовуваного у вітчизняній практиці поняття «планова собівартість». Відмінність полягає передусім у тому, що планову собівартість розраховують на підставі норм і нормативів, визначених на конкретному підприємстві. Використовувані при такому підході нормативи є орієнтованими на наявні технології виробництва та традиційні характеристики виготовлюваної продукції. У результаті планова собівартість є не чим іншим, як середніми або найкращими значеннями витрат попередніх періодів, повністю прив'язаною до внутрішньої спроможності інжинірингу та виробництва. Цільова собівартість – це значення собівартості, що є максимально допустимим ринковими умовами [3].

© Ломака Я. О., 2017

Таргет-костинг виник у Японії, де в 1965 р. корпорацією Тойота вперше на практиці було застосовано ідеї цієї концепції. Однак, у сучасному розумінні цільова собівартість існує лише з 1988 р., після опублікування Тоширо Хіромото статті з управлінського обліку. У цій статті, крім усього іншого, було чітко сформульовано принципи концепції.

Сутність таргет-костингу полягає в тому, що передусім визначається ціна одиниці продукції (товару, роботи або послуги), яку планує випускати організація, а не собівартість, як за традиційного підходу. При цьому ціну на продукцію встановлюють із урахуванням конкурентоспроможності та прибутковості. Після визначення ціни розраховують очікуваний прибуток і собівартість одиниці продукції. Для розрахунку собівартості використовують формулу:

$$С = Ц - П, \quad (1),$$

де $С$ – собівартість одиниці продукції;

$Ц$ – ціна одиниці продукції;

$П$ – прибуток з одиниці продукції.

Проектування нового продукту здійснюється в п'ять етапів. На першому етапі відбувається визначення можливої ціни реалізації проектованого продукту на вибраному ринку. На другому етапі розраховують очікуваний прибуток від реалізації продукції за запланованою ціною на вибраному ринку. Наступним етапом є визначення собівартості з урахуванням конкурентоспроможної ціни продукту й достатнього рівня прибутковості. Далі відбувається проектування продукту, підраховують усі необхідні витрати на виготовлення й збут, обчислюють попередню собівартість. На останньому етапі відбувається заключне калькулювання шляхом порівняння кошторисної та запланованої собівартості. Якщо попередня собівартість перевищує заплановану, здійснюють перепроектування продукту задля приведення до запланованих величин статей витрат, величина яких виявилася вищою за планову.

Перевагами таргет-костингу є те, що ця концепція є стратегічною, оскільки в її основі – принцип зниження витрат ще на стадії проектування продукту. Цей метод є орієнтованим не на внутрішнє, а на зовнішнє середовище підприємства, що свідчить про високу конкурентоспроможність продукції, яка випускається [6]. Таргет-костинг застосовують тільки разом із управлінським обліком, бюджетуванням і плануванням. За застосування цього підходу всі функціональні служби підприємства працюють консолідовано над створенням нового продукту. За допомогою цієї концепції фахівці та службовці, які працюють над розробкою нового продукту, мають шукати нестандартні вирішення проблем, орієнтуватися на ринок і погоджувати свою діяльність із довгостроковою стратегією розвитку підприємства.

Аналіз зарубіжного досвіду використання таргет-костингу дає підстави говорити, що маркетологам підприємства необхідно постійно стежити за кон'юнктурою ринку, щоб у будь-який момент можна було внести пропозиції щодо змін. Потрібно виключити можливість виникнення конфліктів між різними структурними підрозділами підприємства, оскільки це негативно впливає на розробку нового продукту. Процес перепроектування не може тривати нескінченно, іноді слід його зупинити, оскільки не кожний продукт можна пристосувати до конкретних ринкових умов. Слід уникати зайвого тиску на співробітників для досягнення бажаного результату будь-якою ціною [6].

Таким чином, цільове управління є способом управління собівартістю, що є спрямованим на досягнення заданих показників собівартості, визначуваних через таку ринкову ціну, яка задовольнить попит і витрати життєвого циклу продукції. Завдяки тому, що головним завданням є досягнення необхідного рівня нормативної собівартості, підприємству буде забезпечено задовільний прибуток, а споживачу – прийнятну ціну, що сприятиме зростанню попиту й пропозиції.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Курган Н. В.

Література: 1. Tanaka T. Target Costing at Toyota. *Cost Management.* 2012. Vol. 7. № 1. P. 4–11. **2.** Николаева С., Шебек С. Стандарты серии ISO 9000 на службе у финансового директора. PC Week/RE. 2001. № 41 (311). С. 17–21. **3.** Новиков И. В. Target costing как стратегическая концепция управления затратами. *Молодой ученый.* 2011. № 6. С. 166–169. **4.** Kato Y. Target Costing Support Systems: Lessons from leading Japanese Companies. *Management Accounting Research.* 1993. № 4. С. 22–24. **5.** Gaul W., Volkmann M. Methodeneinsatz zur Unterstuetzung erfolgreicher Produkt innovationen. *Zeitschrift fuer Unternehmensentwicklung und Industrial Engineering.* 2000. Heft 2. С. 15–19. **6.** Славников Д. В. Таргет-костинг как метод целевого стратегического управления затратами. *Менеджмент в России и за рубежом.* 2005. № 6. С. 35–38.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

УДК 336.225.3 (477)

Мажуга К. О.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття податкового правопорушення, його ознаки та склад. Досліджено методи покращення податкового контролю для боротьби з податковими правопорушеннями. Визначено напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення профілактики податкових правопорушень.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, контроль, податок, збори, оподаткування, платник податків, податкове правопорушення, юридична відповідальність.*

Аннотация. *Рассмотрены сущность понятия налогового правонарушения, его признаки и состав. Исследованы методы улучшения налогового контроля для борьбы с налоговыми правонарушениями. Определены направления повышения эффективности административно-правового обеспечения профилактики налоговых правонарушений.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, контроль, налог, сборы, налогообложение, налогоплательщик, налоговое правонарушение, юридическая ответственность.*

Annotation. *The essence of the concept of a tax offense, its features and composition are considered. The methods of improving tax control to combat tax violations have been explored. The directions of increasing the effectiveness of administrative and legal support for the prevention of tax violations have been determined.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, control, tax, fees, taxation, taxpayer, tax offense, legal liability.*

Конституцією України (ст. 67) закріплено обов'язок кожного громадянина сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, установлених законом [1]. Для належного виконання цього конституційного обов'язку та забезпечення законності в податковій сфері законодавчо закріплено заходи правового впливу, серед яких основними є заходи юридичної відповідальності.

Дослідженням питань податкового права та юридичної відповідальності займалися Будько З. М., Андрєєв В. А., Іванський А. Й., Музика О. А., Тесля Л. В., Усенко Р. А., Іванова І. М., Сікорська І. А. та ін.

Метою написання статті є аналіз роботи органів Державної фіскальної служби щодо запобігання та виявлення податкових порушень.

Згідно зі ст. 109 Податкового кодексу України, податковими правопорушеннями є протиправні діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, та (або) їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених Кодексом та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [2].

Ознаками податкового правопорушення є:

– суспільна шкідливість діяння, зокрема заподіяння майнової шкоди суб'єктам податкових правовідносин;

– протиправність діяння, а саме порушення суб'єктами податкових правовідносин норм податкового законодавства;

– винність, тобто діяння є вчинюваним умисно або через необережність;

– караність діяння – юридичним наслідком вчинення діяння, що містить ознаки податкового правопорушення, є застосування заходів фінансово-правової відповідальності [3].

Відсутність однієї з цих ознак не дозволяє розглядати учасника податкових правовідносин як правопорушника, що виключає підстави для застосування податкового примусу, зокрема притягнення його до правової відповідальності. Якщо діяння платника відповідає ознакам і елементам складу правопорушення, дія порушника обов'язково підлягає відповідальності.

Складом правопорушення є сукупність ознак, необхідних для визнання діяння податковим правопорушенням і притягнення особи до юридичної відповідальності [4].

© Мажуга К. О., 2017

Елементами податкових правопорушень є:

- об'єкт правопорушення;
- суб'єкт правопорушення;
- об'єктивна сторона правопорушення;
- суб'єктивна сторона правопорушення.

Об'єкт правопорушення є об'єктом правової охорони, що містить суспільні відносини чи інтереси, що охороняються. Суб'єктом правопорушення є дієздатна особа, яка вчинила діяння або бездіяльність із ознакам правопорушення.

Об'єктивна сторона правопорушення виражається в самому протиправному діянні, у способі, місці, часі й інших обставинах його вчинення, негативних наслідках і причинному зв'язку між діянням і результатом. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається метою, цілями, мотивами поведінки суб'єкта, ступенем його вини у формі умислу чи необережності.

Якщо наявне правопорушення, то обов'язково має бути причина його виникнення. Причини податкових правопорушень в Україні умовно розділяють на три групи:

- правові;
- економічні;
- моральні [5].

Економічні причини є пов'язаними із зависокими податковими ставками, обтяжливістю податкової системи й неспроможністю окремих платників податків своєчасно та сповна сплачувати податки і збори. Моральними причинами є низька правова культура, негативне ставлення населення до системи оподаткування.

Якщо виникають правопорушення, обов'язково виникає відповідальність за їх вчинення.

Згідно зі ст.111 Податкового Кодексу України за порушення законів із питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності:

- фінансова;
- адміністративна;
- кримінальна [2].

Автором виявлено напрями підвищення податкового контролю щодо зменшення кількості податкових правопорушень. Вважаємо за доцільне запровадити до контрольно-перевірочного процесу непрямі методи податкового контролю, такі як фіскальний рескрипт – для зниження ймовірності податкових правопорушень, особливо у сфері трансфертного ціноутворення, уникнення подвійного оподаткування платників податків, а в перспективі – зниження тягаря податкового контролю на бізнес; горизонтального моніторингу – для оперативного реагування й супроводу господарських операцій платника податків за мінімізації втручання податкових органів до поточної діяльності останніх.

Пріоритетними також є автоматизація контрольно-перевірочної роботи для безконтактної взаємодії учасників податкового контролю та впровадження антикорупційних заходів для зниження неформальної складової відносин у бізнес-середовищі.

Напрямами підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення профілактики податкових правопорушень є:

- удосконалення інформаційного простору шляхом забезпечення сучасного висококваліфікованого online-сервісу;
- організація інформаційно-довідкових і консультативних послуг платникам податків, остаточний перехід на електронну форму звітності;
- систематизація процедур і підвищення автоматизації податкового контролю;
- усунення дублювання функцій контролюючих органів, розширення практики застосування ризикоорієнтованої системи відбору платників податків для перевірок, забезпечення податкової культури, суспільної дисципліни та законності в процесі контрольно-перевірочної роботи.

Таким чином, податкове правопорушення – це протиправне діяння, що полягає в умисній чи неумисній дії або бездіяльності суб'єкта податкових відносин, що порушує права й інтереси учасників податкових відносин. Основними напрямами посилення податкового контролю для боротьби з податковими правопорушеннями є впровадження до контрольно-перевірочного процесу непрямих методів податкового контролю та автоматизація контрольно-перевірочної роботи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **2.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **3**. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. **4.** Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 28.12.1960 № 1001-05 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-05. **5.** Усенко Р. Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування (за матеріалами проекту Податкового кодексу України). *Підприємство, господарство і право.* 2003. № 10. С. 54–56.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА

УДК 334.75

Майборода В. Р.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано сутність понять «франчайзинг» і «комерційна концесія». Розглянуто основні законодавчі документи, що регламентують цей вид цивільно-правових відносин. Визначено перспективи подальшого розвитку договору комерційної концесії в Україні.*

Ключові слова: *організація, комерція, франчайзинг, концесія, комерційна концесія, користувач, правовласник.*

Аннотация. *Проанализированы сущность понятий «франчайзинг» и «коммерческая концессия». Рассмотрены основные законодательные документы, регламентирующие этот вид гражданско-правовых отношений. Определены перспективы дальнейшего развития договора коммерческой концессии в Украине.*

Ключевые слова: *организация, коммерция, франчайзинг, концессия, коммерческая концессия, пользователь, правообладатель.*

Annotation. *The essence of the concepts «franchising» and «commercial concession» is analyzed. The main legislative documents regulating this type of civil-law relations are considered. The prospects for further development of the commercial concession agreement in Ukraine are determined.*

Keywords: *organization, commerce, franchising, concession, commercial concession, user, copyright holder.*

Останнім часом відбувається активний розвиток глобалізаційних економічних і правових процесів, чим зумовлено пошук інноваційних рішень щодо подальшої логічної та послідовної імплементації норм законодавства зарубіжних держав до національної правової системи. За глобалізаційних процесів у сфері економічного життя міжнародного співтовариства, у тому числі у торговельній сфері, виникає необхідність оновлення правової та економічної основи для створення умов для зарубіжного інвестування, захисту іноземних інвестицій і формування належного фундаменту для ведення іноземного бізнесу в Україні.

Всебічним розвитком глобалізаційних процесів зумовлено пошук подальшого формування та оновлення правової та економічної основи для створення умов для зарубіжного інвестування. Відтак виникає необхідність

© Майборода В. Р., 2017

вивчення та поглибленого аналізу юридичної конструкції договору комерційної концесії, виявлення та вирішення проблем, що виникають у процесі її реалізації.

Дослідженням проблем комерційної концесії займаються Домнін В., Зозульов О., Іляшенко С., Макашев М., Цират А. та ін.

Метою написання статті є дослідження та аналіз інституту договору комерційної концесії та перспектив його подальшого розвитку в Україні.

Значення договору комерційної концесії як правового інструменту забезпечення такої діяльності нині істотно зростає в зв'язку із розширенням торговельного обігу між суб'єктами господарювання, глобалізаційними процесами у міжнародній економіці, нагальною потребою створення інвестиційних та інноваційних умов для залучення іноземних інвестицій на територію України.

В Україні для визначення комерційної концесії інколи використовують поняття франчайзингу. Законопроект «Про франчайзинг» було подано на розгляд, але не прийнято, відтак в українському законодавстві не існує поняття «франчайзинг». Натомість вживаним є поняття «комерційна концесія», використання якого регулюється гл. 76 Цивільного кодексу України [1] і гл. 36 Господарського кодексу України [2].

У науковій літературі немає єдиної точки зору щодо франчайзингу та комерційної концесії. Так, Рикова І. вважає, що комерційна концесія є вужчим поняттям, ніж франчайзинг, і відображає його лише частково, а Опейда З. та Афян А. розглядають ці поняття як тотожні [3; 4]. Існує також точка зору, що франчайзинг є різновидом ліцензійної угоди. Так, Котлер Ф. визначає франчайзинг як найпоширенішу форму ліцензування [5].

У розумінні Спінеллі С. франчайзингом є форма організації та ведення бізнесу, відповідно до якої один із підприємців (франчайзер) розробляє модель бізнес-процесу і продає права на ведення бізнесу відповідно до цієї моделі іншому підприємцю (франчайзі) [6]. Водночас Міжнародна асоціація франчайзингу визначає франчайзинг як договір або ліцензію між двома юридично незалежними сторонами, який надає:

1) людині або групі людей (франчайзі) право на продаж продукту або послуги, використовуючи товарний знак або фірмову назву іншої компанії (франчайзера);

2) франчайзі право на продаж товару або послугу, використовуючи методи роботи франчайзера;

3) франчайзі – зобов'язання щодо виплати франчайзеру плати за надані права;

4) франчайзеру – зобов'язання щодо надання прав і підтримки франчайзі.

Вважаємо за доцільне розглядати франчайзинг як співпрацю між юридичною та фінансово незалежними сторонами, де одна сторона має бізнес і дозволяє іншій стороні користуватися цією системою на певних умовах.

Франчайзинг є не просто високоприбутковим і рентабельним бізнесом, а й економічно вигідним для держави, оскільки надає можливості створювати значну кількість нових робочих місць, сприяє сплаті податків і розвитку економіки в цілому. Франчайзинг відкриває нові перспективи розвитку підприємницької діяльності, об'єднує сильні сторони великого, середнього та малого бізнесу, формує додаткову систему контролю якості продукції, просування вітчизняних товарів і послуг на внутрішньому та міжнародних ринках, тобто надає можливості виходити на міжнародні ринки, залишаючи за собою управлінську незалежність [7].

Договір комерційної концесії за своєю правовою природою є консенсуальним або реальним, двостороннім, оплатним, строковим або безстроковим. Крім цього, договір наділений іншими юридичними особливостями:

- передачею комерційного досвіду та (або) права на користування об'єктами інтелектуальної власності;
- консультативною підтримкою;
- наявністю письмової форми договору (ст. 1118 Цивільного кодексу України, ст. 367 Господарського кодексу України);
- предметом договору є не тільки майнові права (дозвіл) на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а й комерційний досвід і ділова репутація правовласника (ст. 1116 Цивільного кодексу України);
- сторонами в договорі комерційної концесії можуть бути фізична та юридична особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності.

Аналіз цих понять, вироблених юридичною наукою та практикою, дає підстави говорити, що головною метою договору є створення правового інструменту для надання дозволу користування майновими правами інтелектуальної власності (винаходи, корисні моделі, торговельні марки тощо), а також передання комерційного досвіду та ділової репутації правовласника. Комерційна концесія є ефективним інструментом залучення іноземних інвестицій, використання позитивного, апробованого іншими суб'єктами господарювання комерційного досвіду створення та реалізації товарів, робіт і послуг.

Головною метою правовласника є розширення територіальної сфери обігу власної продукції через інститут договору комерційної концесії та одержання в майбутньому доходів від такої діяльності. Разом із тим, господарська діяльність суб'єкта господарювання є здійснюваною за умов постійного економічного ризику. Правовласник,

надаючи майнові права користувачу, має здійснювати контроль за якістю товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії. При цьому законодавець не встановлює форми здійснення такого контролю, свідомо передавши вирішення цього питання сторонам договору [8]. Вважаємо за необхідне для захисту прав споживачів продукції закріпити на законодавчому рівні перелік форм контролю правовласника за належною якістю продукції.

Таким чином, аналіз договору комерційної концесії дає підстави говорити, що його перевагами є розширення правовласником територіальної сфери обігу власної продукції, одержання правовласником у майбутньому доходів від такої діяльності, створення умов для забезпечення зайнятості населення, залучення іноземних інвестицій до України, збільшення податкових надходжень до бюджету за рахунок сплати податків і зборів, надходження до національного ринку нових видів товарів, робіт і послуг та сприяння інноваційному розвитку нашої країни. Специфікою дефініцій «франчайзинг» і «комерційна концесія» є монополізація державою права на ведення певного виду діяльності та надання такого права окремим особам за плату як особливого привілею.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **2.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **3.** Опейда З. Франчайзинг или коммерческая концессия? // Франчайзинг. Портал идей для бизнеса. URL: http://ru.franchising.ua/franchayzing/46/franchayzing-kommercheskaya-koncessiya. **4.** Афян А. Американская мечта по украинскому законодательству, или еще один подводный камень франчайзинга. *Генеральный директор.* URL: http://www.law-prime.com.ua/public/american. **5**. Kotler P., Keller K. Marketing Management. New Jersey: Prentice-Hall, 2012. 816 с. **6.** Спинелли С., Розенберг М., Берли С. Франчайзинг – путь к богатству/пер. с англ. Н. Ю. Скачек. М.: Вильямс, 2007. 384 с. **7.** Дмитришин В. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу. Співвідношення понять та правова природа. *Часопис Київського університету права.* 2010. № 3. С. 199–203. **8.** Цират А. В. Франчайзинг и франчайзинговый договор. Киев: Истина, 2002. 246 с.

ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.37

Мелєх А. С.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сучасні підходи до трактування поняття фінансової звітності підприємства. Визначено методичні засади формування фінансової звітності. Досліджено роль і значення фінансової звітності в системі інформаційного забезпечення суб'єктів господарювання.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, витрати, облік, стандарти, звітність, фінансова звітність, фінансовий стан, стандарти бухгалтерського обліку, користувачі фінансової звітності, форми звітності.*

Аннотация. *Рассмотрены современные подходы к трактовке понятия финансовой отчетности предприятия. Определены методические основы формирования финансовой отчетности. Исследованы роль и значение финансовой отчетности в системе информационного обеспечения субъектов хозяйствования.*

© Мелєх А. С., 2017

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, расходы, учет, стандарты, отчетность, финансовая отчетность, финансовое состояние, стандарты бухгалтерского учета, пользователи финансовой отчетности, формы отчетности.*

Annotation. *Modern approaches to the interpretation of the concept of financial reporting of an enterprise are considered. Methodical bases of formation of the financial reporting are defined. The role and importance of financial reporting in the system of information support for business entities is investigated.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, expenses, accounting, standards, reporting, financial reporting, financial condition, accounting standards, users of financial statements, reporting forms.*

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин в Україні спостерігаються істотні зміни в економічному середовищі. У зв'язку із цим значно зросла роль фінансової звітності як джерела інформації та інформаційного забезпечення управління підприємством.

Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», існують фізичні або юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття зважених рішень [1]. Розширенням функцій обліку й наданням бухгалтерській звітності статусу публічної зумовлено необхідність розробки й упровадження організаційної системи, яка б забезпечувала диференціацію фінансових та управлінських засобів. Відтак виникає необхідність подальших поглиблених досліджень, спрямованих на вдосконалення практики складання й використання фінансової звітності та забезпечення її адекватності вимогам користувачів.

Дослідженням питань складання фінансової звітності підприємств займаються Бутинець Ф., Білуха М., Верига Г., Голов С., Швець В., Малюга Н., Пушкар М., Блейк Д., Вільямс Я., Качалін В., Ковальов В. та ін. Наукові розробки фахівців є основою для подальшого вивчення проблем і формування пропозицій щодо вдосконалення бухгалтерської фінансової звітності підприємств.

Метою написання статті є з'ясування нових аспектів економічної сутності фінансової звітності й визначення її ролі та значення в системі інформаційного забезпечення суб'єктів господарювання.

Основним призначенням фінансової звітності є надання зовнішнім і внутрішнім користувачам правдивої достовірної інформацію про майновий і фінансовий стан підприємства, фінансові результати й ефективність господарювання за звітній період. Ця інформація є необхідною для прийняття рішень щодо:

- придбання, продажу та володіння цінними паперами;
- участі в капіталі підприємства;
- оцінювання якості управління;
- оцінювання спроможності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- забезпеченості зобов'язань підприємства;
- визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства й інших рішень.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» на основі даних бухгалтерського обліку всі підприємства мають складати фінансову звітність. До складу фінансової звітності підприємств належать такі звіти: форма № 1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)»; форма № 2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)»; форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»; форма № 4 «Звіт про власний капітал»; форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» [1].

Важливим аспектом є склад користувачів звітності та визначення пріоритетів між ними. Зовнішніх користувачів фінансової звітності поділяють на групи.

1. Користувачі інформації, які безпосередньо зацікавлені в ефективній господарській діяльності підприємств.

2. Суб'єкти, які мають непрямий інтерес до фінансового стану респондентів, а її показники використовують для оцінювання економічної політики держави та прийняття управлінських рішень у сфері регулювання діяльності економічних систем.

3. Суб'єкти, які не мають фінансового інтересу до респондентів. Використовуючи інформаційні ресурси фінансової звітності, вони задовольняють власні потреби або визначають її як об'єкт господарської діяльності: потенційні інвестори, кредитори, споживачі об'єктів господарської діяльності підприємств, громадськість, органи державної податкової служби, органи державної статистики, аудитори та суб'єкти господарювання з надання інформаційних послуг [2].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства для прийняття рішень. Об'єктом фінансової звітності є інформація про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Для того щоб фінансова звітність була зрозумілою користувачам, вона має містити дані про підприємство (назву, організаційно-правову форму, місце знаходження, короткий опис діяльності; назву органу управління, якому підпорядковується підприємство, або назву його материнської компанії); дату звітності або звітного періоду, валюту звітності й одиницю вимірювання. Якщо період, за який складено фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, передбаченого Положенням (стандартом), то причини й наслідки цього мають бути визначені у примітках до фінансової звітності. Якщо валюта звітності відрізняється від валюти, у якій ведеться бухгалтерський облік, підприємство має визначити причини цього і методи, що були використані, облікову політику підприємства та її зміни, тобто принципи оцінювання статей звітності, метод обліку окремих статей звітності; іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами) [3].

Основним призначенням фінансової звітності є надання внутрішнім і зовнішнім користувачам правдивої достовірної інформації про майновий і фінансовий стан підприємства, фінансові результати й ефективність господарювання за звітний період.

Однією з основних категорій користувачів звітності підприємств є представники державної влади, що здійснюють ті чи інші державні функції. Для органів державної влади звітність підприємств є основою для прийняття рішень у частині управління галуззю, майном держави, створення єдиної інформаційної бази, виконання фіскальних функцій. Звітність має передусім забезпечувати інформацією саме державні органи, але звітність не є єдиним джерелом отримання інформації. Державні органи для виконання своїх функцій можуть створювати додаткові форми звітності, які надають можливості отримати інформацію про підприємство в потрібному для них розрізі й більш детально, ніж у типових формах звітності.

Основним джерелом інформації для інвесторів є фінансова звітність. Оптимально подана в звітності інформація про підприємство надає можливості залучити інвесторів, що сприятиме додатковому надходженню капіталу до виробництва та розширенню діяльності. Комерційні банки є ще однією категорією зацікавлених користувачів. Залучення фінансових коштів на умовах довгострокового або короткострокового кредитування надасть можливості підприємствам здійснювати поточну діяльність і розширене відтворення. Основним джерелом інформації для банків є фінансова звітність. Але можливі додаткові запити працівників банку.

Рішення власників підприємства можуть спричинити додаткові надходження капіталу, а можуть, навпаки, зумовити відволікання капіталу з виробництва. Для них фінансова звітність є джерелом інформації про господарство, але не єдиним, важливим у цьому випадку є склад власників і розмір підприємства. Для постачальників і підрядників фінансова звітність є підставою для рішення щодо укладання тривалих контрактів, що сприятиме стабільності виробництва [4; 5].

Фінансова звітність може вивчатися при укладанні договорів, але основою укладених контрактів є репутація підприємства. Покупці та замовники вивчають фінансову звітність для укладання тривалих контрактів і освоєння нових сегментів ринку, але вирішальним фактором є закон попиту і пропозиції. Державі та позабюджетним фондам оптимально сформована фінансова звітність надає можливості оптимізувати податкові та соціальні виплати.

Фінансова звітність є одним із джерел інформації про підприємство поряд із іншими звітами. Робітники підприємства, добрі фінансові та соціальні показники надають можливості за необхідності залучити додаткові трудові ресурси.

З огляду на те, що внутрішні користувачі в будь-якому разі мають фінансову зацікавленість у його роботі через механізми оплати праці або безпосередню участь у розподілі прибутку, нефінансовий інтерес цих користувачів є мінімальним, і враховувати його недоцільно. Сформований таким чином список потенційних користувачів фінансової звітності надає можливості при формуванні облікової політики розставити пріоритети й вибрати таку облікову політику, що дозволить сформувати фінансову звітність з точки зору найбільшої інформативності для категорій користувачів відповідно до їх рангу.

Перспективами подальших досліджень є розробка універсальних рекомендацій щодо формування фінансової звітності для сучасних вітчизняних підприємств.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Горяєва М. С.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14.

2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: Рута, 2009. 912 с. **3.** Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2002. 360 с. **4.** Андрієнко В. Поняття та склад фінансової звітності в умовах гармонізації бухгалтерського обліку. *Наука молода.* 2008. № 9. С. 153–157. **5.** Гогой І. Ю. Аналіз і оцінка фінансового стану підприємства. *Управління розвитком.* 2014. № 3. С. 39–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_3_17.

МІНІМІЗАЦІЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.512

Мелєх А. С.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто економічну сутність поняття собівартості продукції. Розкрито джерела формування, проаналізовано й узагальнено основні її особливості та види. Визначено місце та значення собівартості продукції в системі управління витратами підприємства. Обґрунтовано необхідність і напрями зниження собівартості продукції за сучасних умов господарювання.*

Ключові слова: *економіка, підприємство, організація, собівартість, фінанси, витрати, продукція, собівартість продукції, матеріальні витрати, ефективність, конкурентоспроможність, резерви зниження собівартості.*

Аннотация. *Рассмотрена экономическая сущность понятия себестоимости продукции. Изучены источники формирования, проанализированы и обобщены основные ее особенности и виды. Определены место и значение себестоимости продукции в системе управления затратами предприятия. Обоснована необходимость и направления снижения себестоимости продукции в современных условиях хозяйствования.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, организация, себестоимость, финансы, расходы, продукция, себестоимость продукции, материальные затраты, эффективность, конкурентоспособность, резервы снижения себестоимости.*

Annotation. *The economic essence of the concept of the cost of production is considered. The sources of formation are revealed, and its main features and types are analyzed and generalized. The place and value of the cost of production in the enterprise cost management system is determined. The necessity and direction of the reduction of the cost of production under the current conditions of management is substantiated.*

Keywords: *economy, enterprise, organization, cost, finance, expenses, products, production costs, material costs, efficiency, competitiveness, reserves of cost reduction.*

Нестабільний стан сучасної української економіки зумовлює посилення конкуренції між суб'єктами бізнесу. Для збереження власної конкурентоспроможності підприємствам необхідно докладати максимальних зусиль. Важливим критерієм конкурентоспроможності продукції є її цінова доступність для споживачів. Ціна продукту формується на основі його виробничої собівартості. Відтак мінімізація витрат є важливим фактором зменшення ціни й залучення додаткового попиту.

Одним із основних показників, що впливає на ефективність діяльності підприємства та цілісно характеризує використання виробничих ресурсів, є собівартість виготовленої продукції (наданих послуг, виконаних робіт). Собівартість уособлює витрати, понесені на виробництво та реалізацію продукції: матеріальні, трудові та фінансові. Цей показник надає можливості планувати витрати підприємства та можливий прибуток. Чим дешевшою є продукція за збереження її базових характеристик, тим ширшим буде коло потенційних споживачів. Прагнення

© Мелєх А. С., 2017

до зниження собівартості має бути обгрунтованим, тобто виробникам слід ураховувати не тільки власні інтереси, але й те, як вплине зниження собівартості на якість виробленої продукції. З огляду на це вибрана для дослідження тема є актуальною.

Для здійснення управління витратами першочергово необхідно точно виявляти й обліковувати витрати на всіх етапах виробництва продукції, розподіляючи їх за економічними елементами, калькуляційними статтями й іншими класифікаційними ознаками для їх прозорого бачення та визначення факторів зменшення. Щоб приймати раціональні управлінські рішення щодо впливу на собівартість, потрібно з самого початку розуміти її економічну сутність, особливості формування, склад виробничих витрат і можливі шляхи їх зниження.

Метою написання статті є дослідження сучасних наукових підходів до сутності й складу собівартості продукції та виявлення можливих резервів її зниження.

Дослідженням питань управління витратами та собівартістю займалися Бутинець Ф., Голов С., Грабова Н., Добровський В., Нападовська Л., Івашкевич В., Пушкар М., Соколов А., Сопко В., Швець В., Пархоменко В., Друрі К., Фостер Д., Хорнгрен Ч. та ін.

У бухгалтерському обліку собівартістю є вартісна оцінка ресурсів, використаних у процесі досягнення визначених цілей. В економічній літературі існує чимало визначень терміна «собівартість». На думку Ільєнко Н. та Савкова С., собівартістю є вартісна оцінка використання в процесі виробництва природних ресурсів, засобів і предметів праці, послуг та оплати праці працівників. Сопко В. В. вважає, що грошове вираження суми витрат на виробництво конкретного продукту визначає поняття собівартості [1]. Бутинець Ф. Ф. розглядає собівартість продукції (робіт, послуг) як грошове вираження витрат підприємства, що є пов'язаним із виробництвом і збутом продукції, виконанням робіт, наданням послуг [2].

Ґрунтуючись на економічній сутності понесених витрат і загальних принципах бухгалтерського обліку та вимог до організації його ведення, при виборі та формуванні облікової політики підприємство має самостійно визначати її елементи, перелік витрат, які включають до собівартості продукції (робіт, послуг).

Структуру і склад витрат у бухгалтерському обліку регламентує НП(С)БО 16 «Витрати». Цим обов'язковим для підприємств України стандартом передбачено визначення таких видів собівартості:

- собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг);
- виробнича собівартість продукції (робіт, послуг).

До собівартості реалізованої продукції включають виробничі витрати, що складаються з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), реалізованої протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат і наднормативних виробничих витрат. Що стосується виробничої собівартості, то її складовими є прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати, інші прямі витрати [3].

Показник собівартості продукції є дуже важливим для керівництва, оскільки є основою для прийняття управлінських рішень щодо корегування виробничої діяльності та цінової політики. Показник собівартості надає можливості гнучко реагувати на зовнішні та внутрішні економічні зміни. Своєчасне виявлення та застосування резервів мінімізації собівартості є важливим аспектом облікового та управлінського обліку на підприємстві. Можливі напрями зниження собівартості продукції виробничого підприємства подано в табл. 1 [2].

Таблиця 1

Напрями зниження собівартості продукції

Критерії	Характеристика
Технічні	Створення нової та підвищення якості продукції, що випускається
	Оновлення техніки і технологій виробництва
	Раціоналізація виробництва
	Модернізація обладнання, автоматизація, комп'ютеризація виробництва (удосконалення технологічних процесів)
Організаційні	Удосконалення організації праці, виробництва й управління
	Стандартизація та сертифікація продукції
	Вироблення стратегії розвитку підприємства
	Реінжиніринг бізнесу
Економічні	Вартісний підхід до управління
	Економічне стимулювання персоналу
	Збільшення обсягу виробництва
	Залучення інвестицій

Помітні обсяги скорочення витрат криються в покращенні організації виробничих процесів: зменшенні витрат робочого часу, ліквідації простоїв техніки, холостих переїздів транспортних засобів, обов'язковому виконанні вимог технології виробництва, поліпшенні використання основних виробничих фондів і збільшення у зв'язку з цим випуску продукції на кожну гривню основних фондів, зміні структури асортименту продукції [4].

Пошук нових постачальників і контрагентів із більш привабливими умовами оплати та доставки, або перегляд домовленостей із наявними постачальниками на предмет оптимізації чинних контрактів теж може стати одним зі шляхів зниження вартості сировини і матеріалів.

Важливу роль відіграє також і наукова організація праці, що забезпечує оптимізацію виробничих процесів, раціональне сполучення робочої сили із засобами виробництва, орієнтує на встановлення ефективних режимів праці й експлуатації техніки, сприяє підвищенню результативності використання робочого часу. Раціональна спеціалізація забезпечує ефективне використання виробничих ресурсів, водночас розширюючи можливості [5].

Доречним варіантом зниження собівартості продукції можуть стати заходи, що є пов'язаними зі скороченням витрат на сировину і матеріали, а також зі зниженням частки заробітної плати в структурі собівартості. Керівництву підприємства для вибору оптимального варіанта слід урахувати всі вагомі аспекти і відповідно зіставити необхідні витрати з майбутнім економічним ефектом. Розумне та вдале поєднання оптимізаційних заходів сприятиме не лише скороченню собівартості, але й підвищенню прибутку підприємства й ефективності його функціонування в цілому.

Таким чином, поняття «собівартість» слід розглядати як показник ефективності виробництва, величина якого може бути виражена у фізичній або грошовій формі та дорівнює сумі всіх витрачених ресурсів на створення та реалізацію продукції. Собівартість залежить від багатьох факторів, зокрема від продуктивності праці, ефективності виробництва, якості й асортименту продукції, обсягу виробництва, ефективного розміщення продуктивних сил. За поданими напрямами зниження витрат на підприємствах мають бути розроблені заходи, що сприятимуть підвищенню ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Від рівня собівартості залежать фінансові результати діяльності підприємства, темпи розширеного виробництва і, звичайно, його фінансовий стан. Зниження собівартості продукції сприятиме зростанню прибутку й підвищенню конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Курган Н. В.

Література: 1. Распопова В. А., Глобець Т. В. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65012.doc.htm. **2.** Бутинець Ф. Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Бухгалтерський облік, контроль і аналіз.* 2012. № 1 (22). С. 11–18. **3.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Закон України від 31.12.1999 № 318 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00. **4**. Лютова И. И. Снижение себестоимости продукции как результат оптимизации производственного процесса. *Бизнес в законе.* 2013. № 5. С. 219–227. **5.** Цимбалюк Л. Г., Скригун Н. П. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.* 2011. № 3 (15). С. 88– 95.

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.1

Мелєх А. С.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *На прикладі малих підприємств України розглянуто основні проблеми вибору й формування облікової політики, вивчено переваги та недоліки її регламентації. Обґрунтовано доцільність упровадження стандартизації облікової політики. Доведено необхідність формування облікової політики як елемента оптимізації оподаткування.*

Ключові слова: *економіка, політика, підприємство, організація, підприємництво, фінанси, витрати, звітність, облік, облікова політика, стандартизація, фінансова звітність, суб'єкти малого підприємництва, податок, оподаткування.*

Аннотация. *На примере малых предприятий Украины рассмотрены основные проблемы выбора и формирования учетной политики, изучены преимущества и недостатки ее регламентации. Обоснована целесообразность внедрения стандартизации учетной политики. Доказана необходимость формирования учетной политики как элемента оптимизации налогообложения.*

Ключевые слова: *экономика, политика, предприятие, организация, предпринимательство, финансы, расходы, отчетность, учет, учетная политика, стандартизация, финансовая отчетность, субъекты малого предпринимательства, налог, налогообложение.*

Annotation. *On the example of small enterprises of Ukraine, the main problems of choosing and forming accounting policy are considered, advantages and disadvantages of its regulation are studied. The expediency of introduction of standardization of accounting policy is grounded. The need to form an accounting policy as an element of tax optimization has been proved.*

Keywords: *economy, politics, enterprise, organization, business, finance, expenses, accounting, accounting policy, standardization, financial reporting, small business entities, tax, taxation.*

Для сучасного етапу становлення ринкової економіки характерною є різноманітність форм власності та господарювання. Але всі без винятку підприємства формують власну облікову політику, яка є важливою складовою процесу ведення обліку та складання фінансової звітності. Вибираючи облікову політику, вітчизняні підприємства керуються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», у якому тлумачення цього поняття дещо відрізняється від визначення в міжнародних стандартах фінансової звітності. Облікова політика є визначуваною Законом як сукупність принципів, методів і процедур, що є використовуваними підприємством для складання та подання фінансової звітності [6].

Нині вибір облікової політики є одним із найважливіших завдань підприємства. Від вибраної облікової політики залежить, наскільки ефективною, оперативною та гнучкою буде діяльність підприємства.

Дослідженням питань теорії та методології формування облікової політики займалися Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Коблянська О. І., Костюченко В. М., Петрук О. М., Пушкар М, С., Швець В. Г. та ін.

Застосування належної облікової політики на підприємстві має сприяти уніфікації показників фінансової звітності. Однак, при цьому слід ураховувати точку зору американських науковців Хендриксена Е. та Бреда М., які під порівнянністю інформації розуміють її властивість, що надає можливості користувачам визначати подібність і відмінність між двома рядами економічних явищ. Підприємство, використовуючи однакові стандартні облікові методики, способи оцінювання (вимірювання), порушує основні права та свободу управління. Бухгалтерський облік є обмеженим суворими правилами та методиками, які роблять фінансові звіти менш порівнянними не за формою, а за змістом – стримується поліпшення подання необхідної інформації її користувачам. Але слід ураховувати, що свобода адміністрації у виборі власних методів складання звітності часто призводить до упередженості та маніпулювання інформацією [1].

Усунення відмінностей у фінансовій звітності фірм може бути бажаною ціллю облікової політики. Але це тільки одна з початкових цілей на шляху досягнення оптимального рівня соціального й економічного добробуту. Якщо не будуть знайдені інші методики або методи відображення інформації, що забезпечують отримання значних доходів, підприємства, очевидно, виберуть із них найдешевші або ті, які мають сприятливі економічні на-

© Мелєх А. С., 2017

слідки. Оскільки не можна передбачити всі можливі економічні наслідки, доцільно надати можливість кожній фірмі робити свій вибір методики формування даних, якщо це не спричинить втрати для інвесторів і кредиторів.

Послідовність застосування облікової політики на певному проміжку часу слід вважати необхідною умовою, оскільки інакше ускладнюється процес прогнозування на основі періодичних даних, що не є класифікованими за одним і тим самим способом. Якщо в обліковій політиці відбулися зміни, підприємство має перерахувати показники за попередні періоди. Такий принцип надає можливості досягти порівнянності даних у часі [2].

З точки зору окремої держави такий поділ можна вважати логічним, оскільки державні органи визначають певну методику ведення обліку на окремих ділянках. Однак, якщо враховувати наявність міжнародних стандартів фінансової звітності, ці положення виглядають суперечливими, оскільки виникає трирівнева система облікової політики. Особливо гострим це питання є для окремих галузей національного господарства. Застосування єдиної системи облікової політики в аграрній галузі істотно впливає на побудову фінансового обліку та фінансової звітності. Так само це стосується правового регулювання окремих об'єктів обліку, наприклад об'єктів інтелектуальної власності. Їх функціонування на міжнародному рівні й відповідно методика ведення обліку в межах країни ще не отримали належного вирішення. Тому слід дотримуватися багаторівневого регулювання облікової політики. Наприклад, можна додатково застосовувати галузеві стандарти, використовувані підприємствами певної галузі для забезпечення прозорості діяльності компанії [3].

Не слід також забувати про податковий аспект облікової політики. Облікова політика підприємства є одним з етапів податкового планування підприємства, що полягає у виборі способів оптимального поєднання побудови правових форм відносин і можливих варіантів їх інтерпретації в межах чинного податкового законодавства [4]. Податкове планування надає можливості суб'єкту господарювання оперативно реагувати на зміни податкового законодавства, за яким функціонує суб'єкт господарювання, не порушуючи вимог чинного податкового законодавства та не завдаючи шкоди власній господарській діяльності.

Оптимально визначена облікова політика підприємства є запорукою створення сприятливого податкового середовища на рівні підприємства. Наказ про облікову політику є нормативно-правовим забезпеченням найнижчого рівня нормативного регулювання нарахування та сплати податку на прибуток. Цей документ є основним у системі організації ведення бухгалтерського обліку, нарахування та сплати податку на прибуток. Податок на прибуток як економічна категорія, а точніше прибуток, який є базою оподаткування податком на прибуток, перебуває на стику інтересів зацікавлених осіб: власників, контрагентів та інвесторів, а також держави в особі податкових органів. Задоволення одразу всіх груп користувачів бухгалтерської інформації відбувається завдяки обліковій політиці підприємства. Визначивши зацікавленість соціально-економічних партнерів у тенденціях прибутковості діяльності підприємств, слід розмежувати елементи облікової політики, що спричиняють мінімізацію чи максимізацію показника позитивних фінансових результатів [5].

Сутність податкового аспекту побудови облікової політики підприємства полягає в тому, що з дозволених законодавством варіантів ведення обліку один має перевагу перед іншими при нарахуванні податків, хоч реальні господарські операції залишаються незмінними. Платник податків організовує систему податкового обліку самостійно, виходячи з принципу послідовності застосування норм і правил податкового законодавства.

Облікова політика підприємства для податкових цілей має містити основні питання щодо організації та ведення податкового обліку, визначення, вибір і застосування яких сприятиме зменшенню кількості помилок при веденні податкового обліку, підвищенню ефективності та дієвість внутрішнього контролю за його веденням. За умов невизначеності облікова політика є тим засобом, що надає можливості згладити наслідки перманентних змін і розбіжності чинного законодавства щодо оподаткування. У підприємства виникає можливість завдяки вибору методів обліку впливати на розмір податкових платежів через формування, коригування й вибір нової бази оподаткування відповідно до податкового законодавства.

Вважаємо за доцільне виділити можливості конкретного підприємства з відхиленням від установленої облікової політики. Зазначимо, що підприємства мають право застосовувати методи бухгалтерського обліку, відмінні від запропонованих нормативними актами, якщо останні не надають можливості достовірно відображати відповідні факти господарської діяльності. Таке відхилення від положень нормативних документів необхідно обґрунтувати в пояснювальній записці до фінансової звітності підприємства. Однак, це заперечують західні вчені, які доводять, що саме із цим пов'язані можливості довготривалого приховування складного фінансового стану збанкрутілих компаній. Тому такий підхід до застосування окремих методик у обліковій політиці підприємства є неприпустимим [5].

Листом Міністерства фінансів України від 21.12.2005 р. № 31-34000-10-5/27793 підприємствам надано право застосовувати різні методи оцінювання вибуття запасів, нарахування амортизації необоротних активів, визначення вартісних ознак предметів, що є складовими малоцінних предметів; періодичності зарахування сум дооцінки необоротних активів; створення різних забезпечень; переоцінки запасів тощо. Відтак у зведеній звітності закла-

дено дані, що призводять до непорівнянності інформації, і, як наслідок, до неточностей розрахунку результатів діяльності народного господарства України.

В Україні доцільно запровадити таку побудову національних стандартів, яка б надала можливості врахувати особливості функціонування підприємств відповідно до вимог ринку, але за єдиною методикою формування даних, із тим, щоб отримати достовірну інформацію в цілому щодо національного господарства. Вибіркове обстеження певної частини підприємств, як правило, дає суттєві похибки порівняно зі зведеною звітністю. Тому відмова від таких обстежень надасть можливості поліпшити фінансову звітність, наблизити її до рівня, що відповідатиме потребам користувачів.

Таким чином, розробка й упровадження облікової політики підприємства для цілей оподаткування значно спрощує роботу бухгалтерії в частині нарахування податків із точки зору повноти, об'єктивності, достовірності їх відображення. Поширення окремих національних стандартів має бути цілеспрямованим, із урахуванням особливостей діяльності різних типів підприємств та особливостей окремих галузей національного господарства. Підхід до формування даних фінансової звітності на єдиних принципах, а також розробка універсальних рекомендацій щодо формування облікової політики для вітчизняних підприємств стануть предметом подальших досліджень.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Волошан І. Г.

Література: 1. Дипиаз С. А., Экклз Р. Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть доверие общества. М.: Альпина Паблишер, 2003. 212 с. **2.** Бакаев А. С., Шнейдман Л. З. Учетная политика предприятия. М.: Бухгалтерский учет, 1994. 112 с. **3.** Модеров С. В. Бухгалтерский учет по МСФО: что глобально изменится в ближайшее время. *Международный бухгалтерский учет.* 2006. № 12. С. 27–31. **4.** Білоусова Г. А. Аналіз наукових досліджень з питань облікової політики. *Вісник ЖІТІ.* 2002. № 20. С. 52–61. **5.** Береза С. Л. Облікова політика в системі податкового обліку як елемент оптимізації оподаткування. *Вісник ЖДТУ.* 2007. № 2 (40). С. 6–14. **6.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14.

ПРОБЛЕМИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 346.52

Мельник К. В.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто актуальні питання ліцензування підприємницької діяльності в Україні. Проаналізовано чинні нормативно-правові акти, що регулюють процес ліцензування підприємницької діяльності.*

Ключові слова: *підприємство, організація, господарювання, підприємництво, підприємницька діяльність, ліцензія, ліцензування, державне регулювання, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Рассмотрены актуальные вопросы лицензирования предпринимательской деятельности в Украине. Проанализированы действующие нормативно-правовые акты, регулирующие процесс лицензирования предпринимательской деятельности.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, хозяйствование, предпринимательство, предпринимательская деятельность, лицензия, лицензирование, государственное регулирование, нормативно-правовые акты.*

© Мельник К. В., 2017

Annotation. *Topical issues of licensing of entrepreneurial activity in Ukraine are considered. The existing regulatory and legal acts regulating the process of licensing of entrepreneurial activity are analyzed.*

Keywords: *enterprise, organization, management, entrepreneurship, entrepreneurial activity, license, licensing, state regulation, normative-legal acts.*

Однією із поширених форм господарювання є підприємництво. Державне управління економічним життям суспільства передбачає певне втручання в усі його сфери, і підприємницька діяльність не є винятком. Ефективність здійснення підприємницької діяльності залежить не лише від різноманітних фінансових можливостей чи здібностей підприємця, а й від ефективності роботи контролюючих органів і виконавчої влади всіх рівнів. Важливою складовою є нормативно-правове забезпечення реалізації підприємницької діяльності.

Незважаючи на те, що правова природа ліцензування являє чималий інтерес для науковців, публікацій за цією темою майже немає. Науковим дослідженням проблем правового інституту ліцензування займалися Бондаренко Н., Баженова А., Мочерний С., Бекіров Е., Шеваріхін А., Матузов Н., Малько А. та ін.

За умов ринкової економіки в Україні відбуваються фундаментальні зміни в соціально-економічному житті суспільства, що проявляється в створенні ринкового законодавства, спрямованого на стимулювання підприємницької діяльності громадян і організацій. Водночас зростає роль державного регулювання економічних процесів, що припускає вплив держави на підприємницьку активність громадян (фізичних осіб) та їх об'єднань [1].

Питання ліцензування підприємницької діяльності є досить складним, оскільки має певні особливості. Так, для кожного виду діяльності висуваються різні вимоги, відрізняються також і терміни дії ліцензій. Ліцензування існує для встановленню особливого державного контролю за здійсненням таких видів господарської діяльності, які мають особливості, що є пов'язаними з реалізацією найбільш важливих публічних інтересів. До них передусім належать забезпечення суспільної, економічної та екологічної безпеки. Цієї мети може бути досягнуто як шляхом попереднього (на стадії видачі дозволів), так і наступного контролю за дотриманням суб'єктом господарювання, що отримав ліцензію, тих умов, на яких її було видано. Органи, що здійснюють ліцензування, можуть оперативно реагувати на допущені порушення шляхом призупинення чи анулювання ліцензії. Це надає можливості вважати ліцензування ефективним засобом державного регулювання економіки.

Важливою проблемою є те, що іноді державні органи не мають можливості виконати належним чином повну перевірку на відповідність ліцензійним вимогам. Наслідком цього може бути, що ліцензію видано підприємцю, який здійснює діяльність, що не відповідає ліцензійним вимогам. Часто трапляються і такі ситуації, коли при відмові у видачі ліцензії підприємець її ігнорує. За анулювання ліцензії багато компаній продовжують займатися підприємницькою діяльністю без ліцензії. Ліцензування є, з одного боку, дієвим механізмом реалізації прав громадян на заняття незабороненими законом видами діяльності, з іншого – одним зі способів забезпечення законності [2].

Сутність і зміст адміністративно-правового регулювання ліцензування підприємницької діяльності розкривається через принципи та функції ліцензування. Принципами права є основні, вихідні начала, положення, ідеї, що виражають сутність і закономірності права як специфічного соціального регулятора. Принципи права регулюють суспільні відносини, оскільки вони не тільки визначають загальні напрями правового впливу, а й можуть бути основою обґрунтування рішення за конкретною юридичною справою. Функції права є основними напрямами правового впливу, що виражають роль права в упорядкуванні суспільних відносин. Поняття «функції права» є вираженням призначення права в суспільстві, його динаміки, дієвості [3].

Обґрунтовуючи необхідність державного регулювання господарської діяльності через ліцензування, слід назвати кілька основних причин і зумовлених ними цілей такого втручання: державний облік суб'єктів, що здійснюють певний вид діяльності; захист інтересів громадян і безпеки держави, інтересів суспільства в цілому; забезпечення державного контролю за здійсненням такої діяльності [4].

З огляду на державні інтереси такий засіб державного регулювання як ліцензування має, з одного боку, забезпечити захист суспільства від шкідливих наслідків господарювання в тих випадках, коли цей вид господарської діяльності вимагає дотримання особливих умов її ведення, а з іншого боку – не бути перепоною для розвитку підприємницької діяльності, штучно обмежуючи доступ на ринок, процедурно і фінансово ускладнюючи можливість розпочати та здійснювати відповідну діяльність.

Останнім часом відбулися деякі зміни в процедурі ліцензування, які в основному позитивно вплинули на регулювання підприємницької діяльності. Серед них передусім слід сказати про скорочення ліцензованих видів діяльності. Нині в ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» закріплено 32 види діяльності, що підлягають ліцензуванню, раніше їх було понад 50 [5]. Також серед змін слід виділити прийняття відповідних адміністративних регламентів, упровадження електронних технологій до діяльності органів, що видають ліцензії.

Незважаючи на певне спрощення системи ліцензування, ще залишається багато проблем, що виникають у зв'язку з:

– недосконалістю правового поля: відсутність загального законодавчого акта, який би регулював сферу ліцензування;

– недостатнім фінансуванням, відсутністю офіційних роз'яснень деяких нормативних актів;

– зловживанням органів, що видають ліцензії.

Відтак незважаючи на певні очевидні зрушення, слід продовжувати роботу в цьому напрямі для вдосконалення ліцензування підприємницької діяльності [6].

Ліцензування як засіб державного регулювання господарської діяльності має бути спрямований на реалізацію інтересів всіх учасників цього процесу: суб'єктів господарювання, споживачів і держави. Ліцензування має забезпечувати спрощення виходу на ринок максимального числа підприємницьких структур; зниження до мінімуму ліцензійних зборів та інших витрат, що є пов'язаними з отриманням ліцензії; гарантії від проникнення на ринок небезпечних для життя і здоров'я неякісних товарів і послуг; розвиток і цивілізоване функціонування ринку; створення належних умов дотримання балансу інтересів суб'єктів господарювання, споживачів, суспільства в цілому; пряме і непряме збільшення податкових надходжень до бюджету.

Вважаємо, що зі сфери ліцензування мають бути вилучені ті види діяльності, державне регулювання яких у повній мірі може і має здійснюватися державними контролюючими та наглядовими органами в силу функціональних обов'язків, у тому числі через застосування державних нормативів і лімітів, державних стандартів, сертифікації, акредитації, застосуванням санітарних, будівельних та інших правил і норм.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Баженова А. А. Ліцензування господарської діяльності: соціально-економічне значення, цілі, принципи і функції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2014. Вип. 27. С. 105–108. **2.** Бекирова Э. Правоотношения в сфере лицензирования определенных видов деятельности. *Підприємництво, господарство і право.* 2005. № 6. С. 85–88. **3.** Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права. М.: Юрист, 2004. 512 с. **4.** Шеваріхін А. О. Ліцензування підприємницької діяльності: історичний аспект. *Економіка, фінанси, право.* 1999. № 6. С. 20–23. **5.** Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

УДК 338.512.12

Мілінтєєва Р. Є.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено вплив класифікації витрат на прийняття управлінських рішень. Розглянуто закономірності систематизації та групування витрат при формуванні системи їх управлінського обліку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, витрати, облік, прибуток, класифікація, управлінський облік, система обліку витрат.*

Аннотация. *Определено влияние классификации расходов на принятие управленческих решений. Рассмотрены закономерности систематизации и группировки затрат при формировании системы их управленческого учета.*

© Мілінтєєва Р. Є., 2017

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, расходы, учет, прибыль, классификация, управленческий учет, система учета затрат.*

Annotation. *The influence of the classification of management decision making costs is determined. The patterns of systematization and cost grouping in the formation of their management accounting system are considered.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, expenses, accounting, profit, classification, management accounting, cost accounting system.*

За умов ринкової економіки основним завданням діяльності кожного підприємства є отримання максимального прибутку. Реалії сьогодення диктують нові вимоги, що передбачають використання результатів обліково-аналітичної інформації для розробки рекомендацій щодо оптимізації бізнес-процесів, підвищення якості управління ресурсами, мінімізації економічних та інформаційних ризиків при прийнятті управлінських рішень. Нині, коли національна економіка перебуває в досить важкому стані, перед підприємствами постає завдання впровадження ефективної системи управління виробничими витратами та контролю за ними. Існуванням проблемних питань щодо оцінювання витрат та їх прогнозування зумовлено актуальність цієї теми.

Дослідженням управлінського обліку витрат підприємств займалися Бутинець Ф., Голов С., Білуха М., Швець В., Малюга Н., Пушкар М., Верига Г., Матюшина Ю., Друрі К. та ін.

Метою написання статті є визначення особливостей управлінського обліку витрат підприємства.

За сучасних умов ринкової економіки процес контролювання витрат забезпечує підприємствам різних галузей мінімізацію собівартості виробленої продукції та максимізацію прибутку. Для ефективного аналізу та планування діяльності підприємства необхідною є класифікація витрат, що надасть можливості визначити способи підвищення ефективності витрат і прийняти правильні рішення щодо управління ними.

В обліку накопичення інформації відбувається за матеріальними та накладними витратами, витратами на робочу силу. Після узагальнення витрати розподіляють для калькулювання й оцінювання собівартості виробленої продукції, планування, прийняття управлінських рішень і здійснення контролю й регулювання [3].

Групування витрат за економічними елементами є підґрунтям для складання фінансової звітності за національними та міжнародними стандартами. Це надає можливості здійснювати контроль витрат суб'єкта господарювання, але не дає повної та змістовної інформації про витрати. За такими групами витрат неможливо обчислити собівартість окремих видів продукції, виявити загальний обсяг витрат за окремими структурними підрозділами. Таке групування є використовуваним у фінансовому обліку, зокрема для складання форми 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи)». Воно надає можливості визначити та проаналізувати структуру витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Згідно із МСБО 1 «Подання фінансових звітів» витрати класифікують за характером, призначенням або за собівартістю реалізації [5].

У формі 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи)» витрати поділяють за призначенням на собівартість реалізації, витрати на збут, адміністративні та інші витрати.

У П(С)БО 16 «Витрати» їх розподілено за елементами або за характером на такі групи: амортизація, матеріальні витрати, витрати на транспорт, винагороди працівникам [6].

Поділ витрат за економічними елементами надає можливості одержувати інформацію про вартість витрачених ресурсів. Але у разі такого групування неможливо контролювати й аналізувати витрати за цільовим призначенням. Більш інформативним для цілей управління господарською діяльністю підприємств є поділ витрат за статтями калькуляції, планування, технологією виробництва із урахуванням галузевих, технологічних та інших особливостей кожного окремого підприємства.

Нині підприємства можуть самостійно змінювати перелік статей калькуляції з огляду на особливості організаційно-технологічної діяльності, використовуючи при цьому типові положення.

1. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції у промисловості.

2. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості послуг науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

3. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств.

Групування витрат можливе також за галузевими особливостями та процесами (добування, переробка, доробка), за ступенем завершеності виробництва (незавершене виробництво, напівфабрикат, готова продукція), напрямами віднесення до собівартості продукції (прямі, непрямі) [7].

Прямі витрати складаються з вартості сировини та матеріалів, купівельних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, заробітної плати основних виробничих робітників, відрахування на соціальне страхування тощо [7].

Витрати, що не відносяться безпосередньо на конкретний вид продукції економічно можливим шляхом, оскільки вони є пов'язаними з виготовленням кількох видів продукції або з різними стадіями її обробки, зазвичай характеризують як непрямі. Такі витрати відносять на собівартість продукції методом пропорційного розподілу відповідно до бази. Найчастіше такою базою є основна заробітна плата працівників [7].

Витрати також умовно поділяють на контрольовані та неконтрольовані. Контрольовані витрати перебувають під контролем відповідальної особи, а неконтрольовані – це ті, що не підлягають контролю. Такий поділ є умовним, оскільки одні й ті самі витрати можуть бути як неконтрольованими, так і перебувати під контролем

На кожному підприємстві необхідним є встановлення норм, за якими здійснюватиметься планування витрат діяльності. Відхилення фактичних витрат від планових може відбуватися під впливом зміни цін, економії чи перевитрат виробничих запасів. Для уникнення необґрунтованих випадкових коливань собівартості продукції потрібний технологічний контроль за системою обліку нормативних витрат.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» у формі 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи)» передбачено розподіл витрат на витрати від основної, інвестиційної та фінансової діяльності [8].

Аналіз основних підходів до класифікації витрат дає підстави говорити про можливості вдосконалення класифікації витрат підприємств для управління, обліку та контролю. Розглянуті класифікації забезпечують раціональність організації планування, достовірність і повноту обліку, аналізу та калькулювання собівартості, підвищення ефективності управління витратами. Однак, за ринкових умов класифікація витрат має періодично переглядатися та модернізуватися відповідно до нових завдань часу [4].

Для встановлення співвідношення окремих груп витрат необхідно визначити порядок їх зведення за окремими групами. Лише така система обліку витрат надасть можливості встановити й оцінити фактори її формування та напрями зниження рівня витрат. У свою чергу, при прийнятті управлінських рішень системи обліку й управління витратами надають можливості визначити пряму залежність прибутку підприємства від рівня витрат за умов пошуку резервів їх зниження та визначення основних напрямів конкурентного розвитку підприємства.

Перспективами подальших наукових досліджень у цьому напрямі є вдосконалення методичного забезпечення управлінського обліку витрат підприємства в Україні за рахунок використання економіко-математичних методів.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз.* 2012. № 1 (22). С. 11–18. **2.** Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник. Київ: Лібра, 2003. 704 с. **3.** Друри К. Управленческий и производственный учет. М.: Юнити-Дана, 2015. 735 с. **4.** Матюшина Ю. І. Класифікація витрат як передумова організації управління підприємством. *Економіка і регіон.* 2013. № 2 (39). С. 98–103. **5.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності: міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013. **6.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Закон України від 31.12.1999 № 318 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00. **7.** Сопко В. В. Фінансовий та внутрішньогосподарський облік затрат виробничої діяльності підприємств: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.06.04. Київ: 2001. 24 с. **8.** Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...]: Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13.

ПРОБЛЕМИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 336.743:33.025.12(477)

Мовчан А. С.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто питання системи валютних відносин і валютного регулювання як структурної складової сучасної вітчизняної економіки. Проаналізовано основні проблеми правової бази України щодо здійснення валютного регулювання. Визначено вплив валютного регулювання на економічні перетворення та показники діяльності суб'єктів господарювання.*

Ключові слова: *економіка, держава, зовнішньоекономічна діяльність, валюта, державне регулювання, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Рассмотрены вопросы системы валютных отношений и валютного регулирования как структурной составляющей современной отечественной экономики. Проанализированы основные проблемы правовой базы Украины относительно осуществления валютного регулирования. Определено влияние валютного регулирования на экономические преобразования и показатели деятельности субъектов хозяйствования.*

Ключевые слова: *экономика, государство, внешнеэкономическая деятельность, валюта, государственное регулирование, нормативно-правовые акты.*

Annotation. *The issues of the system of currency relations and currency regulation as a structural component of the modern domestic economy are considered. The main problems of the legal framework of Ukraine regarding the implementation of currency regulation are analyzed. The influence of currency regulation on economic transformations and performance indicators of economic entities is determined.*

Keywords: *economy, state, foreign economic activity, currency, state regulation, normative legal acts.*

На сучасному етапі в Україні спостерігається досить ефективне зростання зовнішньоекономічних зв'язків. Це пов'язано передусім з інтеграцією України до Світової організації торгівлі та Європейського Союзу. Україна відтепер отримує доступ до міжнародного капіталу та додаткових грошей у сфері інвестування. Ураховуючи, що інвестиційна діяльність може здійснюватися в різних формах, у тому числі у вигляді фінансових інвестицій (портфельних інвестицій), майнових інвестицій чи технологій, актуальним є питання здійснення не тільки оподаткування інвестицій, а й валютного регулювання цих операцій.

Останнім часом інтенсивно обговорюється питання інвестиційної привабливості України для іноземного капіталу. Із цим пов'язано необхідність удосконалення чинного законодавства та приведення його до відповідності потребам часу. Недостатня гнучкість і невідповідність чинного законодавства потребам у сфері валютного регулювання щодо іноземних інвесторів, а також правила валютного регулювання не дозволяють національним фізичним і юридичним особам ефективно працювати на міжнародних фінансових ринках, співпрацювати з провідними міжнародними банками та фінансовими установами, які можуть запропонувати необхідні фінансові ресурси для проведення міжнародних операцій фізичними особами та національними компаніями. Це є серйозними проблемами на шляху створення в Україні привабливого інвестиційного клімату. Подолання суперечностей між нормативно-правовими актами є нагальною проблемою для України на сучасному етапі розвитку.

Дослідженням теоретичних засад валютних правовідносин і валютного регулювання займалися Алісова Є. О., Тополь Ю. О., Дорофеєв Б. Ю., Костюченко О. А. та ін.

На думку Дорофеєва Б. Ю., валютне регулювання є комплексом заходів (законодавчих, адміністративних, організаційних, економічних), які мають підтримувати певне стабільне значення співвідношення курсу національної та іноземних валют, при цьому змінюючи попит на пропозицію на ринку [1].

Костюченко О. А. розглядає валютне регулювання як діяльність держави, що є спрямованою на регламентацію міжнародних валютних розрахунків і порядку здійснення реалізації угод із валютними цінностями [2]. Тополь Ю. О. вважає, що одним із засобів реалізації валютної політики є валютне регулювання, а валютне законодавство є юридичним оформленням валютної політики, спрямованим на правову регламентацію цієї політики [3].

Метою написання статті є дослідження проблем валютного регулювання, що є пов'язаними із валютним законодавством.

© Мовчан А. С, 2017

Недосконалість сучасного законодавства гальмує розвиток бізнесу та не сприяє залученню інвестицій. Складність і витратність отримання адміністративних послуг створює найбільші труднощі в сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Протягом останнього десятиліття експорт в Україні є одним із найважливіших факторів економічного зростання. При цьому розвиток української міжнародної торгівлі зустрічає на своєму шляху чимало перешкод, які можуть мати негативні наслідки як для економічного розвитку всієї країни, так і для забезпечення ефективної діяльності національних компаній. Підприємства (українські чи зарубіжні), що здійснюють експорт з України, стикаються з ризиками, основні з яких є пов'язаними з обміном гривні на іноземну валюту. Саме тому подолання цих перешкод є пріоритетним завданням реформування українських правил валютного регулювання.

Резидентам України при здійсненні міжнародних розрахунків доводиться стикатися з багатьма валютними обмеженнями. Мабуть, найпоширенішим є правило 90 днів, яке полягає в тому, що в разі експорту товарів (послуг) на умовах післяплати або імпорту товарів (послуг) на умовах передоплати гроші або товар (послуга) мають надійти до України протягом 90 календарних днів. Такий термін передбачено постановою Національного банку України № 140 від 03.03.2016 р. «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України», яка є підзаконним нормативним-правовим актом, який має в свою чергу відповідати положенням Закону [4]. Зазначимо, що Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», який має вищу юридичну силу, передбачено не 90-денний, а 180-денний термін завершення імпортної (експортної) операції. Відтак постанова Національного банку України хоч і є спрямованою на часове посилення правил по відношенню до учасників таких правовідносин, але порушує положення раніше згадуваного Закону.

Останнім часом Національний банк України намагається запровадити додаткові адміністративні обмеження щодо валютного регулювання, але інколи вони не відповідають реаліям світової економіки. Деякі обмеження є застарілими, незважаючи на те, що є використовуваними певною мірою за кордоном, але то було в минулому. Такі обмеження мають не суперечити основам цивільно-правових відносин.

Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» є ще одним законодавчим актом, що регулює валютні відносини [5]. Цим Законом закріплено, що зовнішньоекономічні операції мають здійснюватися через зареєстровані на території України банки. Ці заходи мають вплинути на розмір податкових надходжень, а також регулювати надходження валюти до країни.

Якщо в державі існують комфортні умови для ведення бізнесу, інструменти примусу не потрібні. А умови стають комфортними для бізнесу, якщо існує механізм захисту бізнесу, податкова політика є помірною, а держава надає гарантії щодо захисту прав власності.

Згідно із п. 4 Постанови Національного банку України № 140, уповноважені банки не можуть знімати з контролю експортні операції клієнтів на підставі документів про припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних однорідних вимог. Тобто Національний банк України фактично заборонив залік зустрічних однорідних вимог, що певною мірою виходить за межі його повноважень. Залік зустрічних однорідних вимог є одним із способів припинення цивільно-правових зобов'язань, який надає можливості скоротити необхідну для нормального обігу грошову масу, сприяє ліквідації заборгованості учасників договірних відносин без нанесення їм збитку.

Способи припинення зобов'язань є регульованими Цивільним кодексом України, і не регулюються нормативними актами в сфері валютного регулювання. До цього слід додати, що заборона Національного банку України порушує ст. 2 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», у якій проголошено принцип верховенства Закону в зовнішньоекономічній діяльності.

Заборона заліку в зовнішньоекономічній діяльності в постанові № 140 Національного банку України є не єдиним нововведенням. Ще більш дивним є положення п. 19 цієї постанови, згідно із яким заборонено купівлю, перерахування валюти для проведення іноземними інвесторами операцій повернення за кордон коштів, отриманих від операцій з продажу цінних паперів українських емітентів; з продажу корпоративних прав юридичних осіб, які не оформлені акціями; зменшення статутних капіталів юридичних осіб; виходу з господарських товариств іноземних інвесторів; повернення іноземному інвестору дивідендів [4].

Запровадження цих обмежень означає втручання Національного банку України в процедуру регулювання базових відносин у сфері інвестицій і права власності: питання розрахунків не можуть виключати або обмежувати розпорядження власністю. Жодним законом прямо не передбачено можливість запровадження Національним банком України подібних обмежень. Більш того, нововведення суперечить Законам «Про режим іноземного інвестування» та «Про зовнішньоекономічну діяльність».

У ст. 11, 12 Закону «Про режим іноземного інвестування» передбачено гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності та гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, отриманих у результаті здійснення іноземних інвестицій [6]. Саме тому дуже дивною є ситуація невикористання іноземними інвесторами свого права на відшкодування збитків, яке передбачено ст. 10 Закону «Про режим іноземного інвестування», а також те, що вони майже не ініціюють у судовому порядку визнання неправомірним постанови Національного банку України № 140.

Згадаємо також про існування процедур ліцензування багатьох валютних операцій відповідно до Декрету Кабміну №15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. Виникає питання доцільності та необхідності відповідного ліцензування, адже за сучасних економічних умов наявність таких обмежувальних заходів, як ліцензування інвестицій за кордон і відкриття рахунків за кордоном виглядає дивною [7].

З 2014 р. Національний банк України своїми окремими постановами послідовно запроваджує тимчасові обмеження, термін дії яких становить кілька місяців, але по його закінченні запроваджуються нові постанови подібного змісту, фактично подовжуючи дію заборон і обмежень. Заявленою метою цих заходів є стабілізація ситуації на валютному ринку України. Однак, вони створюють істотні перешкоди для ведення бізнесу між резидентами і нерезидентами. Нині такою постановою Національного банку України є Постанова № 140 (термін дії з 05.02.2016 р до 08.06.2016 р включно).

Підписання Україною міжнародних договорів у економічній сфері, у тому числі з питань валютного регулювання, донині не принесло вагомих результатів. Розглянемо Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [8]. 16 вересня 2014 р. Верховна Рада прийняла Закон № 1678 про ратифікацію Угоди про асоціацію. З 1 січня 2016 р. почали тимчасово застосовуватися положення гл. 7 «Поточні платежі та рух капіталу» розділу IV Угоди про асоціацію.

Статтею 145 Угоди про асоціацію передбачено, що з дати вступу в силу цієї Угоди сторони мають забезпечувати вільний рух капіталу:

– пов'язаного з надходженням прямих інвестицій, у тому числі придбання нерухомості, пов'язане з прямими інвестиціями, і виплати або репатріації цих інвестованих капіталів і будь-якого прибутку, отриманого з них;

– пов'язаний із наданням кредитів стосовно торговельних операцій, або з наданням послуг, у яких бере участь резидент однієї зі Сторін,

– пов'язаний із портфельними інвестиціями та фінансовими позиками і кредитами інвесторів іншої Сторони.

Розпорядження, наведені у ст. 145, є нормами прямої дії, з огляду на те, що, відповідно до ст. 9 Конституції України, ст. 19 Закону «Про міжнародні договори України», чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України [9; 10]. Якщо в міжнародному договорі України, який набрав чинності в установленому порядку, передбачено інші правила, ніж у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. При цьому в ст. 145 Угоди про асоціацію чітко визначено, що положення цієї статті мають застосовуватися з моменту вступу в силу цієї Угоди. Відтак виникає суперечність із положеннями Декрету Кабміну № 15 від 19.02.93 р «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» в частині ліцензування НБУ разових валютних операцій, оскільки вони суперечать положенням міжнародного договору, ратифікованого Верховною Радою України. Тому відповідні норми зазначеного Декрету не підлягають застосуванню щодо операцій з резидентами держав – членів Європейського Союзу [8].

Слід чітко розмежувати положення міжнародних договорів і нормативно-правових актів, які приймає Верховна Рада України, що надасть можливості усунути суперечності в системі валютного регулювання. Нині існує нагальна необхідність глибокого реформування всієї системи валютного регулювання, що має базуватися на кардинальній зміні підходів до змісту і цілей такого регулювання.

Передумовою реформування є розробка єдиної державної валютної політики, що має бути сформованою на підставі глибокого науково-теоретичного аналізу валютних відносин, методів і засобів регулювання, узагальнення вітчизняного та міжнародного досвіду. Шляхом ефективного валютного регулювання може стати вирішення широкого кола питань, серед яких – високий рівень доларизації, зовнішня заборгованість держави, значні девальваційні очікування. Слід реформувати податкову систему, щоб вона стала сприятливою для ведення бізнесу. Помірна податкова система дасть міцний поштовх розвитку економіки, якщо платити податки стане вигідніше, ніж шукати шляхи уникнення їх сплати. Для потенційного інвестора, як внутрішнього, так і зовнішнього, важливою є наявність у державі прозорої та простої системи державного управління в цілому і валютного контролю зокрема. Це, у свою чергу, сприятиме залученню нових інвестицій і збільшенню обсягу наявних.

Таким чином, прозоре валютне регулювання є гарантією вирішення важливих завдань розвитку, а також забезпечення стабільності для будь-якого інвестора. Україна має бути правовою державою, у якій необхідно створити єдиний правовий акт у сфері валютного регулювання, що відповідатиме вимогам сьогодення.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Дорофеев Б. Ю., Земцов Н. Н. Валютное право России. М.: Норма, 2001. 433 с. **2.** Костюченко О. А. Правові засади валютного регулювання в Україні: навч. посіб. Київ: КНТ, 2009. 223 с. **3.** Тополь Ю. О. Валютне регулювання в Україні: поняття, завдання, зміст та методи. *Університетські наукові записки.* 2007. № 2 (22). С. 273–281. **4.** Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України: Закон України від 13.12.2016 № 410 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0410500-16. **5.** Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.1994 № 185/94-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80. **6.** Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80. **7.** Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Закон України від 19.02.1993 № 15-93 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93 **8.** Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством […]: Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011. **9.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **10.** Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15.

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ РЕКЛАМЫ НА ТЕЛЕВИДЕНИИ

УДК 346.7:659.138.9

Мокрицкая И. А.

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализированы особенности и специфика развития рекламы на телевидении. Предложены пути повышения ее эффективности и способы усовершенствования правового регулирования в сфере рекламной деятельности.*

Ключевые слова: *реклама, рекламодатель, телевизионная реклама, рекламный ролик, эффективность рекламы, правовое регулирование.*

Анотація. *Проаналізовано особливості та специфіку розвитку реклами на телебаченні. Запропоновано шляхи підвищення її ефективності та способи вдосконалення правового регулювання в сфері рекламної діяльності.*

Ключові слова: *реклама, рекламодавець, телевізійна реклама, рекламний ролик, ефективність реклами, правове регулювання.*

Annotation. *The features and specifics of the development of advertising on television are analyzed. The ways of increasing its efficiency and ways of improving the legal regulation in the field of advertising activities are suggested.*

Keywords: *advertising, advertiser, television advertising, commercial, advertising effectiveness, legal regulation.*

Телевидение остается главным каналом коммуникации с потребителем, наиболее эффективным с точки зрения охвата аудитории. Сегодня рынок предъявляет особые требования к эффективности рекламы на телевидении. Рекламодателям важно понимать не только охват аудитории, но и качество контакта с ней. Понятно, что рекламу должны запоминать. К сожалению, для многих компаний эта простая истина до сих пор неочевидна. Удержать потребителя перед экранами на время рекламы – это только полдела. Много ли людей запомнили рекламный ролик? Как много тех, кто правильно запомнил рекламируемый бренд и не спутал его с конкурента-

© Мокрицкая И. А., 2017

ми? Для завоевания рынка необходимо понимать направление развития и постоянно совершенствовать подходы к реализации рекламы. Именно поэтому эта тема является актуальной.

Вопросы повышения эффективности телевизионной рекламы в своих работах рассматривали Хэлштон Д., Саймон П., Готтлер П., Агеев А., Мудров А., Мейер В. и др. Несмотря на большое количество проводимых исследований, отдельные аспекты, в том числе вопросы максимизации использования преимуществ рекламы на телевидении, остаются мало изученными. Особого внимания требуют вопросы правового регулирования рекламной деятельности.

Целью написания статьи является детерминация основных способов увеличения эффективности рекламы на телевидении. Для достижения поставленной цели предусматривается определение особенностей рекламы на телевидении, выявление возможных недостатков и их коррекция для максимальной эффективности воздействия на потребителя.

В Законе Украины «О рекламе» № 271/96-ВР от 03.07.96 (далее – Закон) определены общие требования к рекламе и ограничения, а также запретительные нормы с точки зрения содержания и особенностей информации, предоставляемой в рекламе, использования некоторых рекламных средств и технологий; рекламирования отдельных видов продукции и предоставления услуг [1]. В Законе определены особенности рекламирования некоторых видов продукции, в частности лекарственных средств, табачных изделий, алкогольных напитков, оружия и услуг, связанных с привлечением средств населения. Также предусмотрены ответственность за его нарушение и штрафные санкции в случае нарушения Закона.

Требованиями, предъявляемыми к рекламе, являются запрет помещать в рекламе дискриминационные утверждения по признакам происхождения человека, его социального и имущественного положения, расовой и национальной принадлежности, пола, образования, политических взглядов, отношения к религии, по языковым признакам, роду и характеру занятий, месту жительства, а также дискредитирующие товары других лиц. Близким по содержанию к этому требованию является запрет использования в рекламе дискриминационных утверждений в отношении лиц, не пользующихся рекламируемым товаром. Для эффективной и правомерной рекламы на телевидении необходимо учитывать не только ее специфику, но и общие законодательные требования, регулирующие рекламную деятельность.

Важным преимуществом рекламы на телевидении является массовый охват аудитории. Однако, существуют специальные ограничения по рекламе и телевизионным продажам, которые распространяются и на телевидение и радио: установлены ограничения на их максимальное количество в эфире. Согласно Закону, в Украине действуют следующие квоты на рекламу и телевизионные продажи в аудиовизуальных СМИ:

– их доля в течение суток должна составлять 15 % от объема фактического вещания;

– их доля в течение каждого астрономического часа фактического вещания не должна превышать 20 % (то есть не более 12 минут в час). Необходимо максимально использовать время и суметь удержать аудиторию перед телеэкраном, особенно если товар довольно специфический или технически сложный. Следовательно, важно учитывать особенности сегментов телезрителей.

Еще одним преимуществом телевещания является сильное влияние на потребителя благодаря использованию звуков и динамичного изображения, воспринимаемых мгновенно и позволяющих моментально передавать посыл. Телевидение обладает возможностью максимального эмоционального контакта со зрителем. Соединение движения, текста и музыки способно оказать на зрителя мощное воздействие.

Как отмечал Агеев А. В., недостатками телевизионной рекламы являются ее высокая стоимость и устойчивое негативное отношение со стороны телезрителей к прерыванию телепрограмм рекламными паузами [2].

За последние десятилетия телевидение претерпело значительные изменения, которые коснулись и системы продаж рекламных возможностей телевидения, поскольку процесс совершенствования технологий продаж является основополагающим в развитии рекламного телевизионного рынка. Создание современной системы продаж происходило в несколько этапов. Воздействие на этот процесс оказывали все участники рынка, в том числе и государство.

С учетом потребностей развивающегося рынка и экономической целесообразности сформированы две модели продаж рекламного времени на телевидении – по минутам и по рейтингам. Как отмечал Коломиец В. П., система управления продажами тесно связана с формациями рынка телевизионной рекламы и моделями продаж рекламы. С этой точки зрения анализ современной конфигурации продаж телевизионной рекламы приобретает особую значимость [3].

Несмотря на то, что сейчас главным конкурентом телевизионной рекламы является интернет-реклама, реклама на телевидении совершенствуется. Возрастает популярность интерактивной рекламы – видео каталоги онлайн, помогающие запоминать товары и позволяющие потребителю оставить отзыв о рекламе, что увеличивает взаимодействие с брендом. Одним из видов рекламы на телевидении, возникшей благодаря Интернету, является

баннерная реклама. Суть этой формы рекламы заключается в наложении изображения или текста на нижнюю часть экрана телевизора, при этом она занимает обычно не более 10 % всей площади.

Однако, при всем стремлении телевизионной рекламы оставаться эффективной и соответствовать мировым техническим трендам, ее результативность постоянно падает. Если обратить внимание на недостатки телевидения, очевидно, что нужно учитывать специфику товара и выбирать наиболее подходящую аудиторию [4]. Поэтому первым этапом максимизации эффективности телевизионной рекламы должен стать именно подбор аудитории с учетом пола, возраста, социального статуса. Конечно, аудитория может быть сочетанием параметров и категорий, но нужно сделать разумные выводы об основных потенциальных клиентах.

Еще одним способом повышения эффективности телевизионной рекламы является оптимизация сообщения и посыла. Телереклама длится совсем недолго, и очень важно, чтобы сообщение, которое вы хотите донести, было четко определено и лаконично.

Телевидение, являясь средством массовой информации с самым большим охватом населения, представляет самый большой интерес для рекламодателей и исследователей. Целевая аудитория телевизионной рекламы зачастую превосходит по численности количество читателей СМИ [5]. Телевизионная реклама осуществляет направленное воздействие на несколько органов чувств зрителя одновременно, что способствует повышению эффективности рекламы на телевидении. Однако, современное телевидение перегружено роликами различных типов, что вызывает далеко не лучшую реакцию зрителей. Стоимость размещения также достаточно высока, об этом не стоит забывать.

Таким образом, несмотря на недостатки, телевизионная реклама является мощным оружием в руках маркетологов. Сегодня, помимо создания выдающегося креатива, важно проводить расчетливый анализ всех составляющих рекламы. Без внимания к деталям, тщательного планирования размещения по жанрам и каналам и оценки ТВ-кампании рекламисты рискуют не обеспечить эффективность телевизионной рекламы.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. Н.

Литература: 1. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80. **2.** Агеев А. В., Мудров А. Н., Мейер В. С. Телевизионная реклама: теория и практика рекламной деятельности. URL: http://adindustry.ru/advertising-market. **3.** Коломиец В. П. Телерекламный бизнес: информационно-аналитическое обеспечение. М.: Издательство Международного института рекламы, 2001. 395 с. **4.** Пашутин Д. С. Статистический анализ тенденций развития телевизионного рынка. *Экономика, статистика и информатика.* 2010. № 1. С. 45–48. **5.** Росситер Д., Перси Л. Реклама и продвижение товаров. СПб.: Питер, 2000. 651 с.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ КРАУДФАНДИНГУ

УДК 336.02:330.34

Мокрицький І. К.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено сутність поняття краудфандингу. Проаналізовано роль краудфандингу як нового інструменту фінансування проектів. Виявлено причини затребуваності крудфандингу. Досліджено переваги та недоліки застосування крудфандингу за сучасних економічних умов.*

© Мокрицький І. К., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, фінансування, облік, ресурси, проектне фінансування, технології мережевої комунікації, краудфандинг, краудсорсинг.*

Аннотация. *Определена сущность понятия краудфандинга. Проанализирована роль краудфандинга как нового инструмента финансирования проектов. Выявлены причины востребованности краудфандинга. Исследованы преимущества и недостатки применения краудфандинга в современных экономических условиях.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, финансирование, учет, ресурсы, проектное финансирование, технологии сетевой коммуникации, краудфандинг, краудсорсинг.*

Annotation. *The essence of the concept of crowdfunding is defined. The role of crowd funding as a new tool for financing projects is analyzed. The reasons for the popularity of crowdfunding are revealed. The advantages and disadvantages of applying crudfending in the current economic conditions are explored.*

Keywords: *enterprise, organization, finances, financing, accounting, resources, project financing, network communication technologies, crowdfunding, crowdsourcing.*

Ринкові відносини зумовлюють необхідність пошуку нових механізмів фінансового забезпечення реалізації проектів, оптимізації структури джерел фінансування й повноцінного використання можливостей залучення капіталу.

Зарубіжний досвід застосування краудфандингу свідчить про його значний потенціал як інструменту реалізації комерційних інноваційних проектів. Інтернет-технології надають можливості із мінімальними витратами залучити необмежене коло зацікавлених осіб до вирішення конкретних бізнес-завдань. Відтак краудфандинг набуває популярності як механізм залучення необхідних ресурсів.

Відсутність ресурсів, що є необхідними для покриття потреб, недостатня їх кількість або неможливість їх своєчасної мобілізації перешкоджають нормальному виробничому процесу, негативно впливають на ефективність діяльності. Здійснення ефективної діяльності підприємств, забезпечення їх стійкого економічного зростання можливе лише завдяки постійному залученню капіталу та розширенню джерел фінансування. Одним із джерел фінансування проектної діяльності є краудфандинг, що розвивається і залучає все більше проектів і спонсорів.

Дослідженням особливостей, переваг і недоліків застосування краудфандингу займалися Васильчук І. П., Дудкін О. В., Душина М. О., Косуля І. Ю., Петрушенко Ю. М. та ін. Однак, невирішеними залишаються деякі питання, що є пов'язаними з реалізацією механізму краудфандингу за сучасних умов.

Метою написання статті є визначення переваг і недоліків використання краудфандингу як різновиду фінансування, заснованого на спільному фінансуванні проектів за допомогою електронних ресурсів.

Краудфандингом є колективне співробітництво людей (донорів), які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси, як правило, через Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій (реципієнтів) [2]. Збір коштів може відбуватися для різних цілей – допомоги постраждалим від стихійних лих, підтримки з боку вболівальників, підтримки політичних кампаній, фінансування стартап-компаній і малого підприємництва, створення вільного програмного забезпечення, отримання прибутку від спільних інвестицій і багато чого іншого.

Ключовою роллю краудфандингу як інструменту активізації інноваційної діяльності є сприяння створенню умов для малого бізнесу та дії підприємств із моменту створення, участі в інвестуванні необмеженого кола інвесторів із найрізноманітнішими мотивами та фінансовими можливостями [6].

Зазначимо, що, як правило, до краудфандингу залучаються безпосередньо грошові кошти. Якщо йдеться про залучення до проекту людського ресурсу, то це краудсорсинг. Краудсорсинг надає можливості залучити широке коло фахівців, експертів і всіх зацікавлених осіб до вирішення певного завдання. Організація роботи групи осіб для вирішення завдання для досягнення спільних цілей надає можливості забезпечити так званий ефект колективного розуму, що неможливо у вузькому колі робочої команди. Іноді поняття краудфандингу і краудсорсингу ототожнюють або краудфандинг розглядають як частину краудсорсингу [3].

У реалізації краудфандингу беруть участь донори – ті, хто роблять грошовий внесок у проект. Донор отримує за свій внесок (як правило, продукт, який випускається на ринок унаслідок успішної краудфандингової кампанії) винагороду. Спочатку має бути заявлена мета, визначена необхідна грошова сума, складена калькуляція всіх витрат. Інформація в процесі збору коштів має бути відкритою для всіх.

Оскільки краудфандинг нині є найефективніше реалізовуваним із застосуванням Інтернету, можна виділити три його форми залежно від ресурсів, які є поширюваними через Інтернет: гроші, обчислювальні потужності та місця для зберігання даних.

Розрізняють чотири види краудфандингу:

- на основі пайової участі в капіталі компанії або проекті;
- на основі фінансової позики;

– краудфандингове фінансування в обмін на винагороду;
– на основі пожертвувань [5].

Нині популярність краудфандингу є пов'язаною із нестачею фінансових коштів як у приватному, так і в публічному секторах, що частково зумовлено загостренням світової економічної ситуації та подальшою нестабільністю. Компанії збирають кошти через інтернет-платформи, на яких приватні інвестори за допомогою електронної реєстрації та електронних фінансових ресурсів (наприклад, Яндекс Гроші, WebMoney, Qiwi-гаманець, а також електронні термінали оплати фінансових послуг) здійснюють платежі [2]. Такий спосіб фінансування проектів є яскравим прикладом використання схем управління фінансовими засобами в Інтернеті. Інтернет-платежі, як правило, не обкладаються високими податками, за винятком комісії.

Нині існують чимало краудфандингових платформ зі своїми особливостями, недоліками й перевагами. Найпопулярнішими є три платформи.

1. Kickstarter. Ця платформа надає можливості отримати грошові ресурси для креативних проектів на благодійній основі. Проекти можуть бути різними, від живопису й інсталяцій до незвичайних предметів. Kickstarter є однією з найперших платформ, що вже допомогла багатьом великим проектам.

2. Indiegogo. На відміну від Kickstarter, ця платформа не обмежується креативними проектами. На Indiegogo можна зібрати гроші на все: хобі, благодійність, стартап або навіть особисті фінансові потреби.

3. Crowdfunder. Це серйозна платформа для отримання фінансів на основі інвестиційних угод [4].

Перелічимо найвідоміші створені завдяки застосуванню краудфандингу проекти.

1. FORM1. Група інженерів з компанії «MIT Media Lab» вирішила зробити професійне обладнання для тривимірного друку доступнішим для домашнього використання. Вони розробили пристрій, що справляється з багатьма завданнями, має великий функціонал, назвавши своє обладнання FORM1.

2. Hidden Radio 2. Творці Hidden Radio 2 зробили оригінальний динамік, дизайн якого нагадує кулю. Цей невеликий пристрій відрізняється функцією регулювання гучності простим обертом навколо своєї осі [6].

Перевагами застосування краудфандингу є:
– прозорість і демократичність процедури фінансування;
– допомога в розвитку малого бізнесу;
– підтримка молодих вчених і талановитих людей;
– управління фінансами та великими проектами за допомогою нових інтернет-технологій.

Суттєвими недоліками використання краудфандингу є:
– висока ймовірність шахрайства;
– ризик при виборі об'єктів інвестування;
– високі витрати на управління краудфандингом;
– ймовірність конфлікту інтересів інвесторів.

Таким чином, найбільш ефективні методи фінансування сучасних інновацій є пов'язаними із самим середовищем їх функціонування – сучасним інформаційним простором, Інтернетом і соціальними мережами. Нині із застосуванням краудфандингу фінансується чимало інноваційних проектів, що є пов'язаними із розвитком інформаційних технологій. Завдяки інноваційним характеристикам краудфандинг має всі шанси стати в найближчому майбутньому повноцінним інструментом проектного фінансування на ринку фінансових ресурсів, потіснивши в конкурентній боротьбі інших фінансових посередників.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Рац О. М.

Література: 1. Васильчук І. П. Краудфандинг як феномен постіндустріальної економіки. *Ефективна економіка.* 2013. № 11. С. 24–29. **2.** Душина Н. А. Методы сетевой коммуникации в дигитальному обществе: бенчмаркинг, краудсорсинг, краудфандинг. *Социология науки и технологий.* 2014. № 1. С. 105–115. **3.** Косуля І. Ю. Краудсорсинг та краудфандинг: нові поняття чи нові феномени? *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства.* 2014. № 20. С. 267–271. **4.** Петрушенко Ю. М., Дудкін О. В. Краудфандинг як інноваційний інструмент фінансування проектів соціально-економічного розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2014. № 1. С. 172–182. **5.** Тян И. А. Повышение качества высокотехнологичной продукции на основе сетецентрических механизмов привлечения ресурсов: дис. … канд. экон. наук: 08.00.05. М., 2012. 156 с. **6.** Хау Д. Краудсорсинг. Коллективный разум как инструмент развития бизнеса. М.: Альпина Паблишер, 2012. 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

УДК 336.226.322

Морозова Г. А.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено особливості справляння податку на додану вартість – адміністрування цим податком та його відшкодування з державного бюджету. Розглянуто, як вплинули на ці процеси запроваджені 2016 р. зміни.*

Ключові слова: *податок, оподаткування, справляння податку, адміністрування, відшкодування, електронне адміністрування, податок на додану вартість (ПДВ), особливості адміністрування податку на додану вартість.*

Аннотация. *Определены особенности взимания налога на добавленную стоимость – администрирования налога и его возмещения из государственного бюджета. Проанализировано, как повлияли на эти процессы введенные в 2016 г. изменения.*

Ключевые слова: *налог, налогообложение, взимание налога, администрирование, возмещение, электронное администрирование, налог на добавленную стоимость (НДС), особенности администрирования налога на добавленную стоимость.*

Annotation. *The specifics of the collection of value added tax – the administration of this tax and its reimbursement from the state budget. Considered how the 2016 changes were introduced to these processes.*

Keywords: *tax, taxation, collection of taxes, administration, reimbursement, e-administration, value-added tax (VAT), peculiarities of administration of the value-added tax.*

Сучасна система оподаткування України все ще перебуває на стадії формування й пристосовується до реалій кризового стану. У зв'язку із нестабільними соціально-економічними умовами в Україні надзвичайно важливим є питання щодо фінансування державного бюджету через механізм оподаткування як ефективний інструмент отримання коштів до бюджету. Податок на додану вартість входить до числа податків, що складають систему оподаткування Україні. Він посідає одне з перших місць щодо сум наповнення бюджету. Відтак існує необхідність вивчення особливостей цього податку та змін у механізмі його здійснення.

Дослідженням податку на додану вартість, особливостей його сучасного стану й адміністрування займалися Боярчук Д., Василюк О., Дем'яненко М., Юрченко О., Соколовська А., Піскова Ж. та ін.

Метою написання статті є вивчення особливостей механізму справляння податку на додану вартість. Для досягнення мети слід розглянути сутність податку на додану вартість, зміни його адміністрування та відшкодування.

Податком на додану вартість є непрямий загальнодержавний податок, що є обов'язковим до сплати на всій території України. Можна сміливо сказати, що всі ми є платниками цього податку, оскільки є споживачами тих чи інших товарів, робіт або послуг, а податок на додану вартість сплачується саме споживачем при придбанні чи отримані товарів або послуг. Ст. 185 Податкового кодексу України визначено операції, що підлягають оподаткуванню цим податком. Це операції постачання товарів, робіт чи послуг на митній території України, їх вивезення поза межі держави або ввезення [2].

Податок на додану вартість посідає одне з перших місць щодо наповнення державного бюджету країни. Міністерство фінансів України оприлюднює дані щодо показників виконання державного бюджету України. Аналіз цієї інформації дає підстави говорити, що одним із найвагоміших внесків до доходів бюджету є податок на додану вартість. Для порівняння наведемо інформацію про найбільш доходні податки, які складають найбільшу частину державного бюджету, за вересень 2016 р. (рис. 1) [3]. Бачимо, що найбільшим джерелом доходів бюджету є податок на додану вартість, який у вересні 2016 р. становив 168440,0 млн грн, що у процентному вираженні становить 41,33 % загальних доходів бюджету за вересень 2016 р. – 407545,8 млн грн.

Відтак податок на додану вартість є скарбницею надходжень грошових коштів до бюджету України, що, безперечно, є позитивним для отримувача податку – держави. Однак, є й інша сторона: платники податку, які посідають найважливіше місце в системі оподаткування податку на додану вартість, оскільки вони його сплачують, тобто збагачують державні доходні фонди.

© Морозова Г. А., 2017

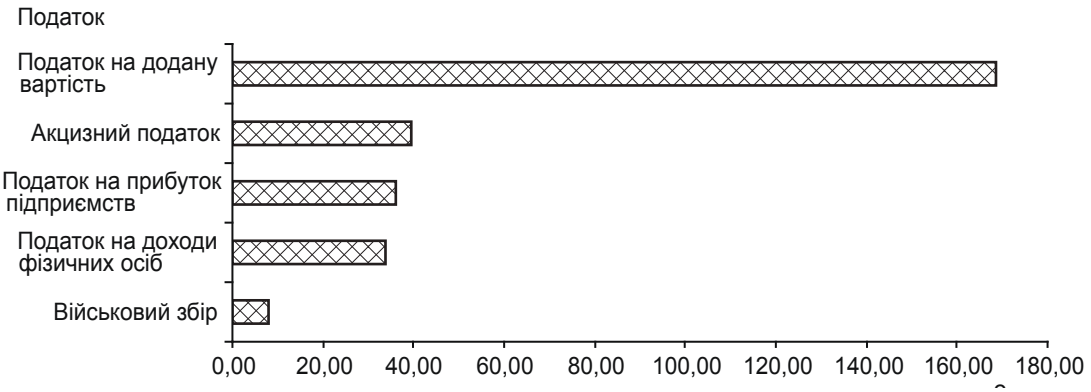

Рис. 1. **П'ять найбільших податків та зборів в Україні, 2016 рік**

Аналіз податку на додану вартість з точки зору платника дає підстави визначити кілька важливих моментів.

Розглянемо передусім адміністрування цього податку. До прийняття змін у Податковому кодексі України адміністрування податку на додану вартість було процесом незручним і трудомістким. Для визначення щомісячного розміру податку до сплати платнику необхідно було дотримуватися чіткого порядку та правил. Платник податку на додану вартість мав обов'язково складати бланки податкових накладних у двох екземплярах, один із яких передавався покупцю. Тобто існувала ймовірність недотримання певного порядку документування. Платники податку на додану вартість самостійно слідкували за наявністю податкових накладних та їх відсиланням своїм контрагентам [4].

Щомісяця на основі всіх виданих та отриманих податкових накладних платник податку мав складати декларацію з податку на додану вартість. Оскільки такі правила існували для всіх платників, Державна фіскальна служба вимушена була проводити контроль платників вибірковим методом. Очевидно, що цей механізм адміністрування був незручним як для фіскальної служби, так і для платників податку.

Інша незручність для Державної фіскальної служби поряд із контролем сплати податку на додану вартість полягала в перевірці подання декларацій і правильності розрахунків у них. Для платників процедура збору податкових накладних і складання декларації з податку на додану вартість була досить трудомістким процесом, що вимагав уважності та зосередженості бухгалтерів, відповідальних за облік податку на додану вартість на підприємстві.

Урядом України 1 січня 2016 р. було прийнято рішення щодо електронного адміністрування податку на додану вартість. Цей крок спрямований на полегшення діяльності платників податку і контролюючого їх органу. Такі зміни сприяли продуктивнішому контролю з боку Державної фіскальної служби із надходження податків і термінів подачі декларацій, зменшуючи в такий спосіб ризики шахрайства та помилок у деклараціях.

Електронне адміністрування полягає в створенні системи електронних розрахунків податків. Для кожного суб'єкта господарювання відкрито особистий податковий рахунок, з якого сплачується податок на додану вартість, а за необхідності здійснюється відшкодування податку з держави. Весь документообіг із податкових накладних суб'єктів господарювання є здійснюваним у електронному вигляді, що запобігає неотриманню податкових накладних від продавця, якщо документ загублено або не подано. Декларація з податку на додану вартість складається в електронному вигляді автоматично, на основі реєстру виданих та отриманих податкових накладних.

Другою особливістю, на яку слід звернути увагу, є відшкодування податку на додану вартість з бюджету. Як було визначено, податок на додану вартість сплачується кінцевим споживачем. Існують операції, за яких податок на додану вартість нараховується та сплачується двічі. Як відомо, податок має сплачуватися однією стороною – покупцем, але існують випадки подвійної сплати податку на додану вартість. Прикладом таких операцій є операції експорту. Для налагодження справляння податку на додану вартість у такій ситуації існує відшкодування суми податку з бюджету. До прийняття змін в 2016 р. основною особливістю відображення цієї операції в обліку було відображення доходу з від'ємним значенням. За таких умов дуже легко було управляти показниками доходності для бюджету. При зниженні сум відшкодування цього податку держава могла штучно нарощувати рівень доходу бюджету країни, що було здійснено державою не один раз [5].

Розглядаючи цю ситуацію для платників податку на додану вартість за операціями експорту, виходячи з фіктивного збільшення доходів, держава збільшувала борг перед експортерами, що було значним недоліком у здійсненні відносин щодо податку на додану вартість. Після прийнятих у 2016 р. змін із запровадженням системи електронного адміністрування операції з відшкодування податку на додану вартість зазнали певних змін. Основним є те, що у зв'язку з автоматизацією адміністрування податку на додану вартість і відкриттям рахунка

з його сплати для кожного господарюючого суб'єкта відшкодування податку на додану вартість відбувається автоматично.

Здавалося б, електронне адміністрування та нововведення мають полегшити процес відшкодування податку, але, на жаль, цього не відбулося. Для отримання бюджетного відшкодування підприємство має відповідати певним критеріям, заповнювати безліч документів і заяв щодо отримання цього відшкодування, чекати розгляду справи, а вже потім, за наявності вільних коштів в бюджеті, отримати суму відшкодування з податку на додану вартість.

Відтак усі зміни та дії держави спрямовані не на полегшення стану платників податку на додану вартість, який у зв'язку з сучасною економічною ситуацією і так надскладний, а отримати для себе якомога більшу вигоду за будь-яких умов.

Таким чином, було визначено, що здійснені в 2016 р. зміни стосовно адміністрування та відшкодування податку на додану вартість не змінили ситуацію щодо механізму справляння податку на додану вартість на краще. Нагальною потребою сучасності є реальні дієві законодавчі зміни стосовно справляння податку на додану вартість.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Волошан І. Г.

Література: 1. Боярчук Д. Цікаві факти про ПДВ. *Популярна економіка: ціна держави.* 2014. № 26. С. 13–16. **2.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **3.** Міністерство фінансів України // Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: http://minfin.kmu.gov.ua/. **4.** Огійчук М. Ф., Горковенко І. В., Сколотій І. В. Електронне оподаткування в системі обліку податку на додану вартість. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 376–381. **5.** Рева Т. М. Непряме оподаткування експортно-імпортних операцій у нових законодавчих умовах. *Вісник Академії митної служби України.* 2011. № 1. С. 46–53.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

УДК 341.225

Морозова М. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано проблемні аспекти правового регулювання процесу міжнародних морських перевезень в Україні і в світі. Досліджено види морських просторів. Розглянуто поняття договору морського перевезення та його види.*

Ключові слова: *держава, морські перевезення, морський простір, міжнародні морські перевезення, нормативно-правова база, договір морських перевезень, суверенітет, внутрішні морські води, територіальне море (води), архипелажні води.*

Аннотация. *Проанализированы проблемные аспекты правового регулирования процесса международных морских перевозок в Украине и в мире. Исследованы виды морских пространств. Рассмотрены понятие договора морской перевозки и его виды.*

Ключевые слова: *государство, морские перевозки, морское пространство, международные морские перевозки, нормативно-правовая база, договор морских перевозок, суверенитет, внутренние морские воды, территориальное море (воды), архипелажные воды.*

© Морозова М. В., 2017

Annotation. *The problematic aspects of the legal regulation of the international maritime transport process in Ukraine and in the world are analyzed. The types of marine spaces are studied. The concept of the contract of sea transportation and its types are considered.*

Keywords: *state, sea transportation, sea space, international sea transportation, regulatory framework, maritime transport agreement, sovereignty, inland sea waters, territorial sea (water), archipelagic water.*

Однією з особливостей морського права є найвищий порівняно з іншими галузями ступінь міжнародної уніфікації правових норм. Причиною цього є те, що приблизно 80 % площі Світового океану не підпорядковується юрисдикції жодної держави. Відтак значна частина процесу транспортування відбувається поза межами будь-якої національної правової системи. Цим зумовлено розробку й прийняття кількох багатосторонніх міжнародних угод, що регулюють питання статусу морських просторів, безпеки мореплавання, охорони навколишнього середовища тощо.

Метою написання статті є вивчення особливостей чинної нормативно-правової бази, що регулює процес міжнародних морських перевезень.

Дослідженням особливостей регулювання міжнародних морських перевезень займаються Грудницька С., Драгунова Ю., Єгорова К., Іванова Г., Репецький В., Лисик В., Микієвич М., Хілл Д., Юшкевич Ю. та ін.

Якщо говорити безпосередньо про правове регулювання морських перевезень, то нормативна база, що регулює ці перевезення, складається з національного законодавства та міжнародних договорів і звичаїв. Нині в Україні основним нормативним актом національного законодавства, що регулює морські перевезення, є Кодекс торговельного мореплавства України 1995 р. Міжнародними договорами та звичаями сьогодення є дві основні конвенції, що безпосередньо регулюють питання морського перевезення вантажів: Конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент 1924 р. (Гаазькі правила) і 1979 р. та Конвенція ООН про морське перевезення вантажів 1978 р. (Гамбурзькі правила).

Поряд із цими конвенціями існують низка конвенцій, що також регулюють морські перевезення вантажів. До них належать Конвенція з морського права 1982 р., Афінська Конвенція про перевезення пасажирів та їх валізи морем 1974 р. та інші.

Такий інститут, як інститут загальної аварії, регулюється міжнародним кодифікованим звичаєм – правилами Йорк-Антверпена про загальну аварію (першу частину було прийнято в 1864 р., а другу – у 1877 р., нині діють у редакції 2004 р.). Відповідно до ст. 277 Кодексу торговельного мореплавства України загальною аварією визнаються збитки, яких зазнано внаслідок зроблених навмисно і розумно надзвичайних витрат або пожертвувань з метою врятування судна, фрахту і вантажу, що перевозиться на судні, від загальної для них небезпеки. Наприклад, викидання вантажу за борт; збитки, заподіяні судну або вантажу навмисною посадкою на мілину; збитки, завдані гасінням пожежі на судні; збитки, заподіяні судну або вантажу у разі зняття судна з мілини та витрати, що є пов'язаними із заходом судна у порт-притулок тощо. Загальна аварія розподіляється між судном, фрахтом і вантажем пропорційно їх вартості.

У процесі здійснення міжнародних морських перевезень учасники укладають так званий договір міжнародного морського перевезення вантажів. На основі згоди сторін перевізник, яким у договорах міжнародного морського перевезення вантажів переважно є морська транспортна організація, бере на себе зобов'язання доставити вантаж у пункт призначення, за що власник вантажу зобов'язується сплатити перевізнику винагороду.

Відповідно до ст. 134 Кодексу торговельного мореплавства України договір морського перевезення вантажу має бути укладений у письмовій формі [1]. Залежно від того, у якій формі є здійснюваним морське перевезення (лінійне або трампове) укладають різні види договорів морського перевезення.

Доказом наявності договору морського перевезення може бути коносамент. Особливу роль коносамент відіграє у відносинах між судновласником та одержувачем вантажу. Фактично коносамент є єдиним документом, що регулює відносини між ними.

Ще однією формою договору є чартер. Рейсовий чартер (договір фрахтування) – це договірна форма морських перевезень вантажів у нерегулярному (трамповому) судноплавстві. Його застосовують для перевезень великих партій вантажів, передусім масових. Цей договір може бути укладений з умовою надання для перевезення всього судна, частини судна або окремих суднових приміщень.

Зазначимо, що існує багато видів морського простору. Правовий статус будь-якого з них істотно впливає на порядок установлення та дотримання правового режиму, що регулює діяльність у цьому просторі.

Згідно із положеннями Конвенції ООН з морського права 1982 р. морські простори поділяють на простори, що перебувають під суверенітетом різних держав і складають територію кожного з них (внутрішні морські води, територіальне море (води), архіпелажні води); простори, що не входять до складу території прибережної держави, але є підлеглими її юрисдикції (прилегла зона, виняткова економічна зона, континентальний шельф) та простори, на які не поширюються ні суверенітет, ні юрисдикція жодної держави (відкрите море, міжнародний район морського дна) [2].

Правовий режим просторів першої групи є встановлюваним прибережною державою із урахуванням усіх її відповідних міжнародних зобов'язань.

До складу території країни, що має морське узбережжя, входять частини моря, розташовані вздовж його берегів, які називають внутрішніми морськими водами і територіальним морем (або територіальними водами, терміни є рівнозначними). До території держав, що складаються повністю з одного і більше архіпелагів, входять архіпелажні води, розташовані між островами всередині архіпелагу.

Під внутрішніми водами розуміють води, розташовані між берегом і вихідними лініями, що складаються з вод морських портів, заток, бухт, лиманів і вод історичних заток. Внутрішні морські води становлять частину державної території та є повністю підпорядкованими їх суверенітету. Ці держави здійснюють кримінальну, цивільну й адміністративну юрисдикцію стосовно іноземних суден, що не мають імунітету і перебувають у їх внутрішніх водах, а також стосовно осіб, які перебувають на борту.

Територіальні води (море) – це простори, що примикають до узбережжя держави, не більше 12 морських миль завширшки, що обчислюються від вихідних ліній. На територіальні води поширюється суверенітет прибережної держави, а їх зовнішня межа збігається з морським державним кордоном.

Архіпелажні води – це морські простори держав-архіпелагів, обмежені прямими архіпелажними вихідними лініями, які з'єднують точки найбільш віддалених островів і рифів архіпелагу, які висихають, що найдальше видаються в море. На архіпелажні води, повітряний простір над ними, а також на їх дно і надра, так само як і на ресурси, поширюється суверенітет держави-архіпелагу. Плавання через ці простори має здійснюватися за морськими коридорами, визначеними на видаваних державою-архіпелагом морських картах [3].

Внутрішні морські води, територіальне море та архіпелажні води – це лише невелика частина Світового океану. Величезні простори морів і океанів за їх межами не входять до складу території і не є підпорядкованими суверенітету жодної з держав, тобто мають інший правовий статус.

На морські простори другої групи, тобто ті, що не входять до складу території прибережної держави, але підлягають його юрисдикції, не поширюється суверенітет певної держави, але при цьому прибережні держави здійснюють у їх межах необхідний контроль (прилегла зона), а також мають суверенні права стосовно розвідки й розробки природних ресурсів і певну юрисдикцію (виняткова економічна зона і континентальний шельф).

Прилеглу зону слід розглядати як морський пояс, що примикає до територіального моря прибережної держави не більше 24 морських миль завширшки. Порівняно з територіальним морем у прилеглій зоні прибережна держава може здійснювати лише обмежений перелік видів контролю. Перший вид контролю є спрямованим на запобігання порушенням митних, фіскальних, імміграційних і санітарних правил у межах території чи територіального моря прибережної держави з боку суден, що прямують у бік територіального моря прибережної держави. Другий вид контролю може здійснюватися для покарання за порушення митних, фіскальних, імміграційних і санітарних правил, які було вчинено в межах території чи територіального моря прибережної держави з боку суден, які залишають територіальне море.

Під виключною економічною зоною згідно зі ст. 55 Конвенції розуміють район за межами територіального моря, прилеглий до нього. Ширина виключної економічної зони згідно зі ст. 57, має не перевищувати 200 морських миль, що відраховують від вихідних ліній, від яких вимірюють ширину територіального моря. Особливістю правового режиму цієї частини відкритого моря є те, що прибережній державі належать у виключній економічній зоні суверенні права стосовно розвідки, розробки та збереження природних ресурсів у її водах, на морському дні та в його надрах, а також стосовно управління ними.

Континентальний шельф прибережної держави Конвенцією 1982 р. визначено як морське дно та надра підводних районів, що є розташованими за межами її територіального моря на всьому просторі природного продовження її сухопутної території до зовнішньої підводної окраїни материка або на відстані 200 морських миль від вихідних ліній, від яких відмірюють ширину територіального моря, якщо зовнішній кордон підводної окраїни материка не поширюється на таку відстань (п. 1 ст. 76). Прибережна держава має над континентальним шельфом суверенні права стосовно розвідки та розробки його природних ресурсів. Ці права є виключними: якщо прибережна держава не освоює природні ресурси свого шельфу, ніхто не може робити це без чітко вираженої згоди прибережної держави (ст. 77) [4].

Морські простори третьої групи, на які не поширюються ні суверенітет, ні юрисдикція жодної держави, тобто відкрите море, мають статус міжнародної території, правовий режим якої є встановлюваним виключно міжнародним правом, зокрема і особливо міжнародним морським правом. Відкритими водами (морем) визнають простори, на які не поширюються ні суверенітет, ні юрисдикція жодної держави. Згідно з Конвенцією про відкрите море, усі держави мають право на торговельне та військове судноплавство у відкритому морі, рибальство, морський промисел, прокладку кабелів і трубопроводів, а також проведення наукових досліджень. Літаки й інші повітряні судна всіх держав можуть вільно пересуватись над відкритим морем [6].

Будь-яке судно, що перебуває у відкритому морі, підлягає владі тільки тієї держави, під чиїм прапором воно плаває (так звана «юрисдикція прапора»). Принцип виключної юрисдикції держави прапора судна у відкритому морі закріплено у Конвенції 1958 р. і Конвенції 1982 р. Винятком з цього правила є право іноземного військового корабля за наявності певних окремо визначених обґрунтувань зупинити й оглянути судно, що визначено ст. 110 Конвенції з морського права 1982 р. Ці дії є допустимими, якщо в командира військового судна виникли підозри, що зустрічне судно займається піратством, работоргівлею, несанкціонованим віщанням, не має національності, або якщо на ньому піднято іноземний прапор, або воно відмовляється підняти прапор, але насправді має ту ж національність, що і військовий корабель.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 23.05.1995 № 176/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80. **2.** Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права: Міжнародний документ від 10.12.1982. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_057. **3.** Тимченко Л. Д. Міжнародне публічне право: навч. посіб. Київ: Україна, 2007. 224 с. **4.** Репецький В. М., Лисик В. М., Микієвич М. М. Міжнародне публічне право: підручник/за ред. В. М. Репецького. Київ: Знання, 2012. 437 с. **5**. Джунусова Д. Н. Международное морское право: учебное пособие. Астрахань: Астраханский университет, 2012. 328 с. **6.** Конвенція про відкрите море: Міжнародний документ від 29.04.1958. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_180.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 657.1:005.336.1

Морозова Г. А.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до визначення сутності поняття управлінського обліку як інформаційної основи ефективного управління підприємством.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, фінанси, фінансовий стан, облік, звітність, витрати, управлінський облік, конкурентоспроможність, прибутковість, ефективність управління.*

Аннотация. *Проанализированы подходы отечественных и зарубежных ученых к определению сущности понятия управленческого учета как информационной основы эффективного управления предприятием.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, финансы, финансовое состояние, учет, отчетность, расходы, управленческий учет, конкурентоспособность, прибыльность, эффективность управления.*

Annotation. *The approaches of domestic and foreign scientists to the definition of the essence of the concept of management accounting as an information basis for effective enterprise management are analyzed.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, finance, financial condition, accounting, reporting, expenses, management accounting, competitiveness, profitability, management efficiency.*

Діяльність будь-якого підприємства незалежно від галузевої належності й форми власності неможлива без ведення бухгалтерського обліку. Облікова інформація є необхідною для прийняття рішень як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами. Управлінський облік є підсистемою бухгалтерського обліку, його дані істотно впли-

© Морозова Г. А., 2017

вають на рішення керівників щодо визначення напрямів підвищення ефективності господарювання. Відтак актуальними є дослідження сутності управлінського обліку та його місця в загальній системі функціонування суб'єкта господарювання.

Дослідженням сутності, ролі й місця управлінського обліку в загальній системі функціонування суб'єкта господарювання займалися Любар О. О., Фогель Т. О., Костенко О. М., Подунай В. В., Бурко К. В. та ін.

Метою написання статті є обґрунтування значення управлінського обліку як інформаційної основи для ефективного управління підприємством. Для досягнення мети передбачено дослідити сутність поняття управлінського обліку, проаналізувати точки зору вітчизняних і зарубіжних науковців, а також визначити зміст інформації, яку надає управлінський облік.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який має вести підприємства. Він є процесом вимірювання, накопичення й узагальнення інформації для потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів з метою прийняття рішень [1]. Цим Законом управлінський облік прирівнюється до внутрішньогосподарського, який, виходячи з назви, є обліком необов'язковим, таким, що ведеться для внутрішніх потреб.

Для визначення сутності управлінського обліку та характеристики його місця в системі загальної діяльності підприємства необхідно передусім визначити, що є управлінським обліком, які функції він виконує та чим відрізняється від обов'язкового виду обліку – бухгалтерського.

Існують різні визначення поняття управлінського обліку. У зв'язку з цим Любар О. О. та Фогель Т. О. у своїй праці провели огляд основних визначень науковців (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Визначення поняття «управлінський облік» різними науковцями

Автор	Визначення
Голов С. Ф.	Інструмент виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки та подання інформації, що є використовуваною управлінським апаратом для оцінювання, планування та контролю використання й забезпечення ресурсів усередині суб'єкта господарювання
Ентоні Р., Ріс Д.	Процес у межах організації, що забезпечує адміністративний персонал необхідною інформацією для прийняття управлінських рішень для виконання функцій контролю, планування та управління
Палій В. Ф.	Підсистема управління, що виконує всі функції управління підприємством: планування, контроль, облік, мотивацію, прийняття управлінських рішень
Хорнгрен Ч. Т.	Визначення, вимірювання, збір, групування, оцінювання, розклад, інтерпретація та подання необхідної інформації для управління будь-яким об'єктом
Чумаченко М. Г.	Система управління собівартістю продукції

Кожний із авторів має власну точку зору та пропонує тлумачення поняття управлінського обліку, звертаючи увагу на його окремі властивості та функції. Водночас можна констатувати, що вчені дотримуються спільної точку зору щодо призначення управлінського обліку, визнаючи, що він є здійснюваним на підприємстві для прийняття зважених управлінських рішень та управління витратами.

Відтак управлінський облік є складовою бухгалтерського обліку. Його можна розглядати як процес, що поєднує в собі функції збору, накопичення та систематизації інформації, виконання розрахунків і облікових операцій, забезпечуючи керівництво всіма необхідними даними для прийняття рішень, планування, контролю та організації ефективної роботи підприємства [3].

Проаналізувавши сучасні наукові підходи до сутності поняття управлінського обліку, визначимо, які аспекти є особливо важливими й значущими при прийнятті рішень, та які питання господарської діяльності аналізуються управлінським обліком ширше, ніж бухгалтерським, а які не аналізуються останнім узагалі [4].

У процесі управлінського обліку особливу увагу приділяють:

- витратам виробництва та їх поведінці;
- взаємозв'язку витрат із обсягами виробництва та прибутком;
- визначенню чутливості прибутку до зміни витрат;
- взаємозв'язку ціни й обсягів реалізації;
- визначенню межі беззбитковості виробництва;
- калькулюванню витрат;
- бюджетуванню.

Ці операції надають важливу інформацію для:

- визначення та планування цілей діяльності підприємства;
- оцінювання та контролю за поточною діяльністю підприємства;
- визначення ефективності використання ресурсів і функціонування підприємства в цілому;
- посилення незалежності в ході прийняття рішень [5].

Визначення ключових питань, інформацію щодо яких аналізує управлінський облік, дає підстави стверджувати, що саме їх вирішення є значущим для здійснення ефективної діяльності підприємства.

Дослідивши управлінський облік як важливу інформаційну систему підприємства й охарактеризувавши основні виконувані ним операції, та інформацію, яку управлінський облік надає, можна стверджувати, що цей вид обліку є дійсно важливим для управління господарською та виробничою діяльністю підприємства. Управлінський облік є не просто механізмом документування та фіксування здійснених господарських операцій, а суцільним процесом, що поєднує виявлення, вимірювання, контроль і планування витрат, формуючи масив даних, що є необхідними для підвищення ефективності діяльності підприємства.

Від раціональності побудови управлінського обліку на підприємстві та дієвості його функціонування залежать результати господарювання підприємства. В Україні нині немає законодавчих нормативних документів, які б регулювали управлінський облік і засади його побудови й упровадження на підприємствах. Ця інформаційна підсистема формується виключно самим підприємством із урахуванням інформаційних запитів керівників, менеджерів та інших внутрішніх користувачів.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження було схарактеризовано поняття управлінського обліку на основі ознайомлення із сучасними підходами науковців, визначено основну інформацію, яку надає управлінський облік внутрішнім користувачам. Обґрунтовано, що управлінський облік є значущою інформаційною основою для здійснення ефективного управління на підприємстві. Інформація, яку містить управлінський облік, є ключовою при визначенні шляхів підвищення ефективності діяльності сучасних вітчизняних підприємств.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Курган Н. В.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14. **2.** Любар О. О., Фогель Т. О. Роль управлінського обліку та проблеми його організації на сільськогосподарських підприємствах. *Облік і фінанси.* 2013. Вип. 10 (3). С. 464–471. **3.** Костенко О. М. Управлінський облік – інформаційна система прийняття рішень. *Агросвіт*. 2013. № 1. С. 26–30. **4.** Чуприна Л. В. Управлінський облік у сучасному менеджменті підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ».* 2014. № 34. С. 154–158. **5.** Подунай В. В., Бурко К. В. Роль управлінського обліку та проблеми його впровадження на вітчизняних підприємствах. *Облік і фінанси.* 2013. Вип. 10 (4). С. 141–146.

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

УДК 336:657.37

Морозова Г. А.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано визначення сутності поняття фінансової звітності як джерела прийняття управлінських рішень. Визначено місце складових форм фінансової звітності як інформаційних джерел для узагальнення результатів діяльності підприємства.*

© Морозова Г. А., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, фінанси, облік, звітність, фінансова звітність, фінансовий стан, прибутковість, конкурентоспроможність.*

Аннотация. *Проанализированы определения сущности понятия финансовой отчетности как источника принятия управленческих решений. Определено место составляющих форм финансовой отчетности как информационных источников для обобщения результатов деятельности предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, финансы, учет, отчетность, финансовая отчетность, финансовое состояние, прибыльность, конкурентоспособность.*

Annotation. *The definitions of the essence of the concept of financial reporting as a source of management decisions are analyzed. The place of the constituent forms of financial reporting as information sources for generalizing the results of the enterprise's activity is determined.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, finance, accounting, reporting, financial reporting, financial condition, profitability, competitiveness.*

Процес прийняття управлінських рішень є важливим етапом діяльності будь-якого підприємства. Саме від правильності прийнятого рішення залежить подальша доля суб'єкта господарської діяльності. Великий вплив має інформація, на основі якої прийматиметься те чи інше рішення або робитиметься будь-який висновок про результати діяльності підприємства, організації чи установи. Найважливішим джерелом, що відображає діяльність і фінансовий стан підприємства, є фінансова звітність, на основі якої приймаються управлінські рішення.

Дослідженням методологічних і практичних питань формування фінансової звітності займаються Бутинець Ф., Білуха М., Верига Г., Голов С., Швець В., Малюга Н. та ін.

Метою написання статті є визначення сутності поняття фінансової звітності як джерела інформації про результати діяльності підприємства та підстави для прийняття зважених рішень. Завданнями дослідження є визначення форм звітності, що є джерелами інформації, а також окреслення загальних вимог до фінансової звітності.

Будь-який суб'єкт господарювання, незалежно від форми власності або виду діяльності, має подавати інформацію про результати своєї діяльності. Згідно із НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішення повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [1]. Власне мета складання звітності і розкриває сутність поняття як джерела інформації для прийняття рішень, у тому числі управлінських. Відтак фінансовою звітністю згідно із НПСБО 1 є бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [1].

Фінансова звітність охоплює такі форми звітності: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності. Для підприємств, що належать до малого підприємництва, згідно із НПСБО 1 встановлено скорочену форму фінансової звітності. Згідно із П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [2], що регламентує порядок заповнення звітності для суб'єктів малого підприємництва, до складу скороченої форми звітності належить баланс і звіт про фінансові результати.

Розглянемо, яку інформацію для прийняття рішень отримує керівник з кожної форми звітності. Баланс (Звіт про фінансовий стан) містить інформацію про активи, капітал і зобов'язання того чи іншого підприємства. Баланс надає інформацію для проведення аналізу фінансового стану, за результатами якого роблять висновки про показники діяльності підприємства: зміни у динаміці активів (основних засобів, запасів, грошових коштів), динаміку пасивів балансу (зобов'язань і капіталу). На основі даних балансу визначають ліквідність і платоспроможність підприємства, ці показники є важливою інформацією для прийняття певних рішень. Наприклад, чим більше ліквідних активів має підприємство, тим швидше воно може погасити свої борги з контрагентами, а це є важливою інформацією як для підприємства, так і для його контрагентів. Визначення платоспроможності дає розуміння, чи будуть погашені борги або проведено вчасно розрахунки. Ця інформація надає можливості визначити, чи варто продовжувати співробітництво з цим підприємством, чи ні [3].

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) також є вагомим джерелом для визначення доходів і витрат підприємства, загальної прибутковості чи збитковості діяльності. Інформація, викладена у цьому звіті, надає можливості всім зацікавленим користувачам зробити висновок, наскільки ефективною є діяльність підприємства і наскільки виправданими та вигідними є вкладення в її активи. Прибуток є фактично найголовнішим показником успішності діяльності підприємства. Тому завдяки інформації, яка міститься у цій формі звітності, роблять висновки про прибутковість діяльності підприємства, найбільш прибуткові види діяльності, окрім основної, а також оцінюють собівартість та її складові [4].

Звіт про рух грошових коштів відображає надходження та вибуття обсягів грошових коштів у процесі діяльності підприємства. Аналізуючи цей звіт, керівник бачить, чи достатня кількість грошової маси на підприємстві, має можливість оцінити кошти з точки зору видів діяльності та в сукупності. На основі цієї інформації керівник

робитиме висновок щодо достатності або дефіциту обсягу грошової маси, її збалансованості у цілому і згідно із цим визначатиме подальші кроки у діяльності підприємства.

Звіт про власний капітал певною мірою є доповненням до балансу, оскільки відображає зміни в складі власного капіталу (перший розділ пасиву балансу). На основі цієї інформації роблять висновки про зміни власного капіталу порівняно із попереднім роком, визначають джерела його формування, із чого складаються власні кошти підприємства.

Відтак уповноважений приймати управлінські рішення може зробити висновки щодо складових власних коштів, визначити, скільки позикових джерел містить власний капітал, прослідкувати динаміку їх розвитку. За цими показниками можна зробити висновок, наскільки незалежним є підприємство, наскільки стійким є його фінансовий стан, що за сучасних кризових умов має пріоритетне значення як для самого підприємства, так і для його контрагентів.

У примітках до фінансової звітності (форма 5) подаються дані щодо інформації, яку не наведено безпосередньо у фінансових звітах, але вона є обов'язковою за відповідними положеннями (стандартами), містить додатковий аналіз статей звітності, що є необхідним для забезпечення її зрозумілості та доречності. Фінансову звітність за сегментами згідно із П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами», складають лише окремі підприємства, перелік яких є в цьому стандарті. Це підприємства-монополісти або ті, що займаються виготовленням продукції, ціни на яку є встановлюваними та регульованими державою [5].

Відтак фінансова звітність у цілому та з точки зору складових є чи не основним джерелом для прийняття рішень. Подана у вигляді звітів інформація істотно впливає на діяльність підприємства, оскільки від її якості залежатиме подальший результат функціонування й існування підприємства в цілому. Для попередження прийняття викривлених рішень на основі неправильної або неправдивої фінансової звітності в НПСБО 1 сформульовано якісні характеристики, яким вона має відповідати [1].

Передусім подана у фінансових звітах інформація має бути дохідливою та зрозумілою для користувачів при достатності в останніх знань і розуміння для її трактування. Інформація у фінансовій звітності має бути суттєвою та доречною для прийняття рішень як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами, надавати можливості проаналізувати показники діяльності як у минулому, так і у поточному періодах, а на основі цих даних зробити висновки й прогнози. Ще однією вимогою до звітності, не останньою за вагомістю, є достовірність. Інформація має бути достовірною, правдивою, відображати реальний стан речей на підприємстві, не містити перекручень чи викривлень.

Таким чином, у відповідності до визначених вимог до фінансової звітності можна скласти об'єктивні звіти, аналізуючи які керівництво робитиме достовірні висновки, реально оцінюватиме ситуацію на підприємстві, визначатиме подальші найвигідніші кроки для здійснення діяльності та її оптимізації у майбутньому. Аналіз форм фінансової звітності, що складаються за вимогами НП(С)БО 1, дає підстави стверджувати, що ці форми не є зручними для аналізу, оскільки показники мають узагальнений вигляд. Вважаємо за доцільне детальніше розкриття поданої інформації для прийняття зважених управлінських рішень користувачами.

Науковий керівник – старший викладач Горяєва М. С.

Література: 1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...]: Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13. **2.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»: Закон України від 25.02.2000 № 39 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00. **3.** Рубан Л. О. Особливості аналізу фінансового стану підприємств за сучасною формою балансу. *Вісник НТУ «ХПІ».* 2015. № 26. С. 103–107. **4.** Гогой І. Ю. Аналіз і оцінка фінансового стану підприємства. *Управління розвитком.* 2014. № 3. С. 39-41. **5.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами [...]: Закон України від 19.05.2005 № 412 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

УДК 336.71.078.3

Мостова Л. Ю.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто методичні підходи до визначення рівня фінансової безпеки банку. Визначено основні використовувані в процесі фінансового аналізу положення та показники. Проаналізовано основні принципи й завдання фінансового аналізу рівня фінансової безпеки банківської установи.*

Ключові слова: *організація, банк, капітал, установа, фінанси, банківська установа, фінансовий аналіз, фінансовий стан, фінансова система, фінансова безпека, рівень фінансової безпеки, процентна маржа, рентабельність, ефективність, конкурентоспроможність.*

Аннотация. *Рассмотрены методические подходы к определению уровня финансовой безопасности банка. Определены основные используемые в процессе финансового анализа положения и показатели. Проанализированы основные принципы и задачи финансового анализа уровня финансовой безопасности банковского учреждения.*

Ключевые слова: *организация, банк, капитал, учреждение, финансы, банковское учреждение, финансовый анализ, финансовое состояние, финансовая система, финансовая безопасность, уровень финансовой безопасности, процентная маржа, рентабельность, эффективность, конкурентоспособность.*

Annotation. *Methodical approaches to determining the level of financial security of the bank are considered. The main positions and indicators used in the process of financial analysis are determined. The main principles and tasks of financial analysis of the level of financial security of a banking institution are analyzed.*

Keywords: *organization, bank, capital, institution, finance, banking institution, financial analysis, financial condition, financial system, financial security, financial security level, interest margin, profitability, efficiency, competitiveness.*

Для забезпечення стабільної та ефективної діяльності банківської установи застосовують сукупність фінансових важелів і методів діагностування кризових явищ. При цьому має здійснюватися моніторинг виявлених ознак, а також визначення масштабів кризового стану. Сукупність фінансових важелів надає можливості дослідити основні фактори, що зумовлюють кризові явища, а також розробити і реалізовувати заходи щодо запобігання їм для забезпечення ефективної діяльності банківської установи як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах.

Для підвищення ефективності діяльності банку необхідно зменшити обсяг труднощів розвитку банківської діяльності щодо забезпечення фінансової безпеки банківської установи. Зниження ефективності спричиняють недостатній контроль над ризиками, неспроможність швидко реагувати на кризові ситуації, низький рівень організації фінансової безпеки банківської установи.

Теоретичні та практичні аспекти аналізу й організації фінансової безпеки банку досліджували Барановський О., Голобородько Ю., Єпіфанов А., Забродський В., Загородній А., Штаєр О. та ін.

Метою написання статті є дослідження методичних підходів до визначення рівня фінансової безпеки банківської установи.

Як вважає Єпіфанов А. О., фінансовий стан банківської системи є визначуваним двома групами показників: тими, що характеризують ефективність діяльності банку, і тими, що характеризують рівень його захищеності й спроможність протистояти кризовим явищам (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Показники ефективності діяльності банку

Показник	Формула для розрахунку	Економічний зміст	Нормативне значення
1	2	3	4
Рівень процентної маржі	Середня відсоткова ставка за кредитами – середня відсоткова ставка за депозитами	Характеризує ефективність процентної політики	Не нижче середньогалузевого або середнього значення по групі, до якої входить банк. Чим вищим є показник, тим вищим є рівень ефективності

© Мостова Л. Ю., 2017

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Рентабельність активів	Відношення чистого прибутку до обсягу активів	Характеризує ефективність роботи керівництва банку та віддачу від вкладених коштів	
Рентабельність капіталу	Відношення чистого капіталу до обсягу власного капіталу	Ефективність використання власного капіталу	5 % і вище
Ефективність комісійної діяльності	Відношення обсягу комісійних доходів до обсягу комісійних витрат	Спроможність банку заробляти на наданні комісійних послуг	Більше 1
Ефективність роботи банку	Відношення обсягу доходів до обсягу витрат	Характеризує ефективність роботи банківської установи й спроможність генерувати дохід	Більше 1
Ефективність операцій із процентними коштами	Відношення обсягу процентного доходу до обсягу процентних витрат	Характеризує рівень збалансованості процентних операцій	Більше 1
Ефективність використання персоналу	Відношення обсягу витрат на утримання персоналу до обсягу чистих активів	Показує частку витрат на утримання персоналу в чистих активах банку	Не більше 2 %

За допомогою показників ефективності діяльності банку визначають, як побудувати стратегію і тактику розвитку банку, обґрунтовують плани й застосовують нові напрями оптимізації роботи.

Ще одним показником, що характеризує ефективність діяльності банку, є відношення прибутку до величини активів. Цей показник є одним із основних коефіцієнтів, що відображає рентабельність активів. Він характеризує ефективність роботи персоналу, у тому числі керівництва банку, та віддачу від вкладених коштів.

Іншим показником ефективності діяльності банківської установи є коефіцієнт ефективного використання персоналу, він показує частку витрат на утримання персоналу в активах банку. Якщо цей коефіцієнт перевищує нормативне значення, слід зменшувати витрати на утримання персоналу або змінювати стратегію організації діяльності банку, наприклад, зменшити штат працівників і переглянути схему оплати праці, або вжити додаткових заходів задля забезпечення підвищення продуктивності праці [2].

Науковці виділяють показники, що характеризують загальну захищеність банку: захищеність від можливих збитків і втрат, а також покриття позик власним капіталом. Із урахуванням отриманих показників банківська установа регулює й упроваджує методи підвищення рівня захищеності для кредитного портфеля (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Показники загальної захищеності банку

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Норматив
Миттєва ліквідність	Відношення обсягу високоліквідних активів до обсягу поточних пасивів	Характеризує спроможність банку своєчасно виконати свої зобов'язання за рахунок високоліквідних активів	Понад 20 %
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	Відношення обсягу кредитів до обсягу зобов'язань	Характеризує рівень агресивності кредитної політики банку	Оптимальним є 0,53–0,9; > 0,9 – низька кредитна стійкість; < 0,53 – загроза збитків
Коефіцієнт достатності капіталу	Капітал / Зобов'язання + Капітал *X*100 %	Показує співвідношення власних і залучених коштів. Чим вищим є значення, тим вищий ризик беруть на себе власники банківської установи	Понад 10 %
Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів	Відношення обсягу суми кредитів, виданих іншим банкам, до обсягу суми отриманих міжбанківських кредитів	Характеризує тип кредитної політики, що проводиться банком на ринку міжбанківських запозичень	Якщо 1,4 — це є загрозою для кредитної та фінансової стійкості банку
Рівень проблемних кредитів	Проблемні кредити / Кредитний портфель) X 100 %	Характеризує якість кредитного портфеля, рівень простроченої заборгованості в ньому	Менше 5 %
Коефіцієнт кредитних ризиків	Сума проблемних кредитів / Сума резервів під кредитні операції	Рівень покриття резервами потенційних збитків від кредитних операцій	Менше 1

Показник миттєвої ліквідності засвідчує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути погашена не тільки за рахунок наявних у банківській установі грошових коштів, але і за рахунок очікуваних надходжень за нада-

ні послуги. Можливість швидко розрахуватися за поточними зобов'язаннями створює передумови для стабільної діяльності банку [2].

Рівень проблемних кредитів безпосередньо залежить від якості активів банку. Більшість українських банків є універсальними кредитними установами, а основним напрямом їх діяльності є кредитування фізичних і юридичних осіб. Тому важливим показником є відношення суми проблемних кредитів до загальної величини кредитного портфеля [5].

Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань є одним із найважливіших показників рівня захищеності банку. Він характеризує агресивність кредитної політики і рівень кредитної стійкості банку. Тип кредитної політики, здійснюваної банківською установою, безпосередньо впливає на рівень його фінансової безпеки [2].

Як вважає Єпіфанов А. О., коефіцієнт кредитних ризиків надає можливості оцінити рівень сформованих резервів, щоб покрити можливі втрати за простроченими кредитами. Фінансова безпека банківської установи має забезпечувати її розвиток і стійкість, а також захищеність фінансових інтересів банку, його клієнтів і акціонерів [3].

Основним фактором, що негативно впливає на стабільність роботи банку, є недостатня ліквідність. Банк постійно працює із коштами клієнтів, а не власними, але при цьому йому необхідно постійно погашати свої зобов'язання. Тому банк має самостійно визначати та підтримувати рівень ліквідних активів [4].

Основними причинами банківських криз є недоліки у менеджменті, регулюванні та нагляді за діяльністю банківської установи, погіршення умов торгівлі в країні, економічна криза, політичне втручання у економічні процеси держави, кредити афілійованим особам, шахрайство, спекуляція в банківському секторі, кредитування державних підприємств, недоліки судової системи, а також активне вилучення вкладниками депозитів [4].

Значна увага має приділятися фінансовому аналізу, що є процесом дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності банківської установи для виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення стабільного розвитку.

Основними завданнями фінансового аналізу є визначення:

- показників і нормативів для них щодо діяльності банку, які характеризують процес організації активів і зобов'язань банківської структури в цілому й за окремими видами його активних операцій;
- зовнішніх показників і нормативів, що регулюють ступінь зовнішнього ризику;
- внутрішніх показників і нормативів, що регулюють ступінь внутрішнього ризику банківських операцій;
- показників ефективності окремих підрозділів банківської установи й окремих видів операцій, які впливають на показники ефективності, а також їх аналіз;
- показників прибутковості діяльності банківської установи, а також їх аналіз;
- основних показників захищеності банківської структури [4].

Таким чином, система фінансової безпеки банку є базованою на принципах мінливості, обачності, об'єктивності, конфіденційності, безперервності й оперативності, комплексності та системності, альтернативності варіантів розвитку подій, а також дотримання компромісу між ступенем ризику й очікуваними результатами. Фінансова безпека є одним з основних елементів економічної безпеки банківської установи. Необхідно постійно проводити моніторинг показників і фінансовий аналіз діяльності банківської установи для забезпечення стійкого стану та надійного захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру: монографія. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2011. 150 с. **2.** Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2012. Вип. 22. С. 194–198. **3.** Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств та банківських установ: монографія. Суми: ДНВЗ «УАБС НБУ», 2009. 296 с. **4.** Штаєр О. М., Губарева І. І. Визначення сукупності показників для оцінювання стану економічної безпеки банку. *Проблеми економіки.* 2010. № 3. С. 66–75. **5.** Фінансова стабільність // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article32278660.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

УДК 631.95

Мулико А. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнецяя

Анотація. *Визначено економічну сутність фінансових інвестицій. Проаналізовано особливості організації обліку фінансових інвестицій на сучасних вітчизняних підприємствах. Розглянуто основні проблеми обліку фінансових інвестицій підприємства, запропоновано напрями їх ефективного вирішення.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, облік, бухгалтерський облік, організація обліку, стандарти бухгалтерського обліку, фінансова звітність, фінансові інвестиції.*

Аннотация. *Определена экономическая сущность финансовых инвестиций. Проанализированы особенности организации учета финансовых инвестиций на современных отечественных предприятиях. Рассмотрены основные проблемы учета финансовых инвестиций предприятия, предложены направления их эффективного решения.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, учет, бухгалтерский учет, организация учета, стандарты бухгалтерского учета, финансовая отчетность, финансовые инвестиции.*

Annotation. *The economic essence of financial investments is defined. The features of the organization of accounting for financial investments in modern domestic enterprises are analyzed. The main problems of accounting for financial investments of the enterprise are considered. Directions for their effective solution are proposed.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, accounting, accounting organization, accounting standards, financial reporting, financial investments.*

Інвестиційна діяльність підприємств є одним із найбільш складних і ризикованих видів бізнесу. Результати цієї діяльності істотно впливають на ефективність підприємництва в цілому. Нині основною проблемою, що заважає розвитку підприємства, є відсутність фінансування як поточної, так і перспективної діяльності.

Вагомими факторами, що стримують розвиток і не сприяють покращенню діяльності підприємств в Україні, є недостатня економічна ефективність інвестиційних проектів, низька інвестиційна привабливість підприємств, слабкий державний захист капіталу інвесторів, а також відсутність ринкової інфраструктури й дієвих механізмів здійснення інвестицій. Неповним розкриттям проблемних аспектів обліку інвестиційної діяльності зумовлено вибір саме цієї теми.

Дослідженням аналізу й обліку фінансових інвестицій займалися Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В., Сопко В. В., Завгородній В. П., Кузіна З. В., Стиренко Л. М., Степова Т. Г. та ін. Проте, у більшості досліджень не розглядаються детально особливості фінансових інвестицій та організація їх обліку.

Метою написання статті є визначення основних недоліків обліку фінансових інвестицій і розробка напрямів їх усунення для оптимізації обліку на вітчизняних підприємствах відповідно до сучасних вимог і потреб управління.

Нині більшість підприємств має у своєму розпорядженні інвестиції – тимчасово не зайняті грошові кошти, крім мінімальних коштів, необхідних для здійснення щоденних операцій. Фінансовими інвестиціями є активи, які утримуються підприємством для збільшення прибутку (відсотків, дивідендів), зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора [1].

Методологічні засади формування інформації про фінансові інвестиції в бухгалтерському обліку та розкриття її в фінансовій звітності визначають П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції» [2].

У процесі обліку фінансових інвестицій важливо розподілити їх на поточні та довгострокові. Під поточними фінансовими інвестиціями розуміють інвестиції терміном, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізованими в будь-який момент. Довгостроковими вважають фінансові інвестиції на період, що перевищує один рік, а також усі інвестиції, що не можуть бути вільно реалізованими в будь-який момент [3].

Раціональна організація обліку фінансових інвестицій передбачає дотримання системного підходу, що враховує взаємодію різних методів обліку та підпорядковується загальному оперативному та стратегічному управлінню діяльністю підприємства.

© Мулико А. В., 2017

Основною метою організації обліку фінансових інвестицій є забезпечення об'єктивної оцінки, повного відображення та своєчасного реєстрування в облікових регістрах операцій, що є пов'язаними з фінансовими інвестиціями. Система організації обліку фінансових інвестицій має бути не лише ефективною, а й відповідати вимогам чинного законодавства [4].

На сучасних вітчизняних підприємствах організація обліку фінансових інвестицій охоплює первинний, синтетичний і аналітичний облік. Первинний облік фінансових інвестицій надає можливості отримати необхідну інформацію про досліджуваний суб'єкт. Отримувана з первинних документів інформація є підставою для складання фінансової звітності суб'єкта господарювання.

Аналітичний облік є здійснюваним за видами фінансових інвестицій та об'єктами інвестування. При цьому має забезпечуватися можливість отримання інформації про фінансові вкладення в об'єкти як на території України, так і за кордоном. Синтетичний облік фінансових інвестицій ведеться на рахунках 35 і 14.

Бухгалтерський облік руху поточних фінансових інвестицій та еквівалентів грошових коштів ведеться на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції». Детально структуру рахунку подано на рис. 1 [3].

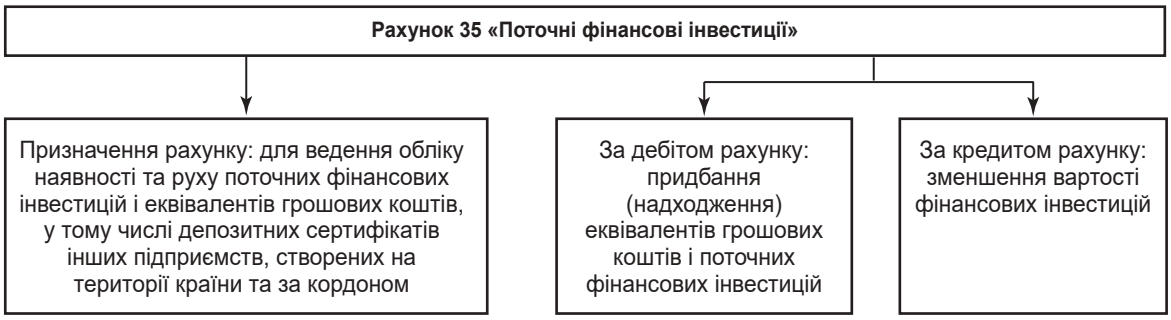

Рис. 1. **Призначення та структура рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції»**

Для обліку довгострокових інвестицій використовують рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції». Цей рахунок є призначеним для узагальнення інформації про наявність і рух довгострокових інвестицій (вкладень) у цінні папери інших підприємств, облігації державних і місцевих позик, статутний капітал інших підприємств, створених на території країни та за кордоном. Детально структуру рахунку подано на рис. 2 [3].

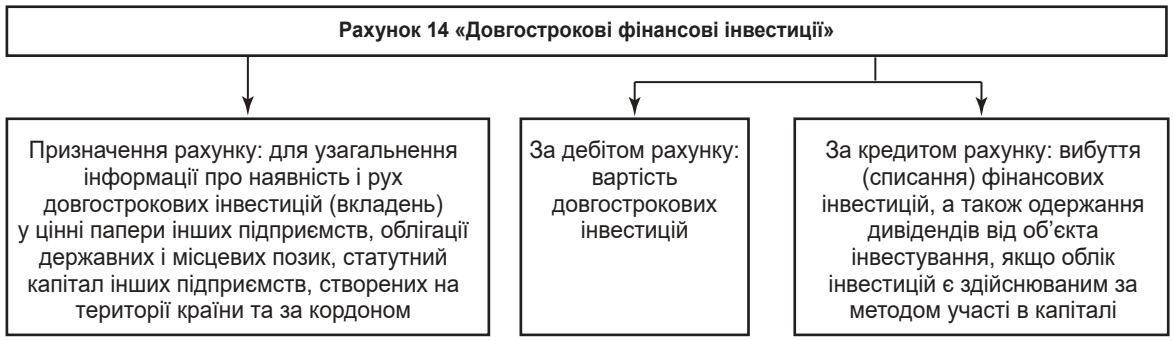

Рис. 2. **Призначення та структура рахунку 14 «Довгострокові фінансові інвестиції»**

Аналіз особливостей організації обліку фінансових інвестицій дає підстави визначити окремі недоліки.

1. Відсутнє чітке розмежування результатів кожного виду діяльності.

2. Виникає проблема оцінювання прибутку (збитку) від операцій із дочірніми, асоційованими та спільними підприємствами. Дохід (збиток) від реалізації або придбання активів інвесторами за угодами з дочірніми, асоційованими та спільними підприємствами визнається повністю й одразу без урахування даних щодо подальшого руху відповідних активів.

3. Балансова вартість фінансових інвестицій може зростати (зменшуватися) на частку інвестора в сумі інших змін у власному капіталі зазначених об'єктів інвестування із залученням їх до відповідних статей власного капіталу інвестора.

Вважаємо, що покращенню ситуації сприятиме правильне та своєчасне документальне оформлення операцій із фінансовими інвестиціями. Це надасть можливості розширити обсяг і підвищити ступінь деталізації звітної інформації, що одночасно задовольнятиме інтереси всіх груп користувачів. Зазначимо, що зміна величини іншо-

го додаткового капіталу може виникати за переоцінки основних засобів та інвестицій через різницю у валютних курсах. Застосування методу оцінювання за правилом нижчої ціни з відображенням у обліку на рахунках резерву під знецінення довгострокових і втрат від знецінення поточних фінансових інвестицій і резервів на зменшення вартості фінансових інвестицій надасть можливості уникнути збитків.

Відтак організація обліку фінансових інвестицій охоплює процеси від первинної реєстрації економічної інформації до складання звітності. Традиційно облік фінансових інвестицій поділяють на первинний, аналітичний і синтетичний. Основним фактором впливу на ведення обліку фінансових інвестицій є період їх утримання, а також можливість реалізації в будь-який момент.

Таким чином, у ході дослідження було визначено, що інвестиції поділяють на довгострокові та поточні, обліковують їх на різних синтетичних рахунках. Така організація обліку фінансових інвестицій допомагає в процесі формування необхідної інформації для потреб управління інвестиційною діяльністю підприємств. Нині питання особливостей аналізу, розподілу й організації обліку є актуальним і стосовно інших видів інвестицій.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Воробець Т. І. Економічна сутність фінансового інвестування на фондовому ринку України. *Фінанси, банки, інвестиції.* 2011. № 2. С. 72–77. **2.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Закон України від 26.04.2000 № 91 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00. **3.** Пересада А. А., Коваленко Ю. М. Фінансові інвестиції: підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 728 с. **4.** Максімова В. Ф., Кузіна З. В., Стиренко Л. М., Степова Т. Г. Облік у галузях економіки: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2010. 496 с. **5.** Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник/за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2001. 286 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ В УПРАВЛІННІ ДЕПОЗИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ БАНКУ

УДК 33.021:336.717.3

Наумова М. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено проблеми вибору напрямів оптимізації депозитних операцій банку. Проаналізовано варіанти оптимізації депозитних операцій банку із застосуванням методу аналізу ієрархій. Визначено критерії, що впливають на вибір вкладника для розміщення депозиту в банку.*

Ключові слова: *держава, економіка, банк, банківська установа, депозитні операції, відсоткові ставки, метод аналізу ієрархій, вектор матриці парних порівнянь.*

Аннотация. *Исследованы проблемы выбора направлений оптимизации депозитных операций банка. Проанализированы варианты оптимизации депозитных операций банка с применением метода анализа иерархий. Определены критерии, влияющие на выбор вкладчика для размещения депозита в банке.*

Ключевые слова: *государство, экономика, банк, банковское учреждение, депозитные операции, процентные ставки, метод анализа иерархий, вектор матрицы парных сравнений.*

Annotation. *The problems of choosing directions for optimizing the bank's deposit operations are investigated. Options for optimizing the bank's deposit operations using the hierarchy analysis method are analyzed. Criteria determining the choice of a depositor for placing a deposit with a bank are determined.*

© Наумова М. В., 2017

Keywords: *state, economy, bank, banking institution, deposit operations, interest rates, hierarchy analysis method, matrix of pair comparisons matrix.*

Нині в Україні для забезпечення стабільного та надійного функціонування банківських установ важливим є формування науково обґрунтованої банківської політики, основним елементом якої є депозитна політика. Це пов'язано із тим, що значна частина банківських ресурсів створюється саме в процесі здійснення депозитних операцій.

Актуальність і практична значущість цього питання є пояснюваною тим, що якість депозитної політики будь-якої банківської установи залежить передусім від вибору прийнятних методів управління факторами впливу на формування депозитних ресурсів.

Дослідженням питань, що є пов'язаними із формуванням депозитної політики банків, визначенням напрямів її реалізації та вдосконалення займалися Білик О. І., Васильченко З. М., Витвицький М. О., Власенко О. О., Вожжов А. П., Гузов К. О., Данилов Т. Н., Дребот Н. П., Ковель Н. О., Стрілець Т. М., Трегуб Д. В. та ін.

Метою написання статті є розв'язання задачі управління депозитними операціями банку із застосуванням методу аналізу ієрархій.

Ефективне управління депозитними операціями передбачає розширення мережі, видів депозитних рахунків та умов проведення депозитних операцій, а також підвищення довіри клієнтів до банку, задоволення потреб клієнтів у найрізноманітніших банківських послугах і забезпечення гарантій вкладів через систему страхування депозитів. Для розвитку депозитного обслуговування необхідною є розробка наукових засад пошуку напрямів ефективної оптимізації депозитних операцій в банку [3].

Одним із поширених методів оптимізації депозитних операцій банку є метод аналізу ієрархій (МАІ), що є використовуваним для вирішення складно структурованих багатокритеріальних завдань із ієрархічною структурою. Він полягає в декомпозиції складних завдань на кілька простих складових (кількісних і якісних) для подальшої обробки методами матричної алгебри послідовних суджень експертів, що дають оцінки за попарних порівнянь критеріїв і альтернатив. При цьому метод є системним, економним із точки зору часу на його застосування, потребує залучення незначної кількості експертів, надає можливості отримати нові знання стосовно предмета оцінювання, перевірити обґрунтованість і погодженість отриманих експертних суджень.

Першим кроком у процесі застосування методу аналізу ієрархій є здійснення декомпозиції задачі та подання її у вигляді певної ієрархії (рис. 1) [4].

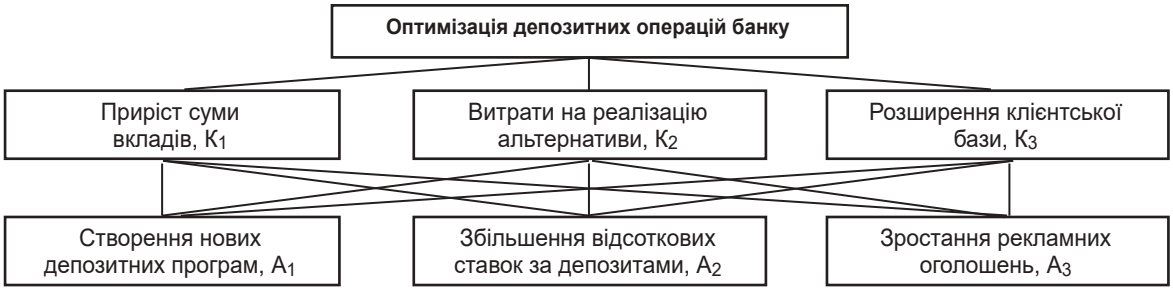

Рис. 1. **Декомпозиція задачі оптимізації депозитних операцій**

Для визначення переважності об'єктів використовують шкалу відносної важливості об'єктів за Сааті [4]. Відповідно до поданої ієрархії необхідно визначити найбільш прийнятні для банківської установи шляхи оптимізації депозитних операцій (альтернативи A_1, A_2, A_3) на основі таких критеріїв, як приріст суми вкладів (K_1), витрати на реалізацію альтернативи (K_2) і розширення клієнтської бази (K_3).

Матрицю попарних порівнянь суджень щодо визначення пріоритетності критеріїв при виборі напрямів оптимізації депозитних операцій банку подано в табл. 1 [4].

Визначення пріоритетності критеріїв при виборі альтернативи здійснюють за формулами (1–2) [4]:

$$w_i = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^{n} \alpha_{ij}}, \quad (1)$$

$$w_{норм} = w_i \Big/ \sum_{i=1}^{n} w_i, \quad (2)$$

де W_i – компонента власного вектора матриці (середнє значення оцінок пріоритетності);

$W_{норм}$ – нормований вектор матриці попарних порівнянь (вектор пріоритетів);

a_{ij} – значення елементів матриці.

Таблиця 1

Матриця парних порівнянь важливості критеріїв при виборі шляхів оптимізації депозитних операцій банку

Критерії	Приріст суми вкладів	Витрати	Розширення клієнтської бази	W_i	$W_{норм}$	λ	Іс	ОУ
Приріст суми вкладів	1	7	9	3,98	0,79	3,08	0,04	0,07
Витрати	1/7	1	3	0,75	0,15			
Розширення клієнтської бази	1/9	1/3	1	0,33	0,07			
Разом	1,25	8,33	13	5,07	1,00			

Оцінювання узгодженості точок зору експертів є здійснюваним за формулами (3–5) [4]:

$$\lambda = \sum_{i=1}^{n} \alpha_{ij} \cdot w_{норм\ i}, \tag{3}$$

$$I_y = (\lambda - n)/(n-1) \le 0{,}2, \tag{4}$$

$$ВУ = I_y / I_{су}, \tag{5}$$

де λ – власне значення матриці;

Іу – індекс узгодженості;

Ісу – середнє значення індексу узгодженості (визначають за даними табл. 2);

ВУ – відношення узгодженості;

n – кількість критеріїв (альтернатив).

За результатами розрахунків найбільш пріоритетним критерієм, що визначає вибір шляхів оптимізації депозитних операцій банку, є приріст суми вкладів (E_1). Значення індексу узгодженості менше 0,2 та відносної узгодженості менше 0,1 свідчать про узгодженість точок зору експертів.

Наступним етапом є визначення пріоритетів альтернатив за кожним з критеріїв (табл. 2).

Таблиця 2

Пріоритетність альтернатив

Приріст суми вкладів								
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
	A_1	A_2	A_3	W_i	$W_{норм}$	λ	Іу	ВУ
A_1	1	1 / 5	3	0,84	0,19	3,06	0,03	0,06
A_2	5	1	7	3,27	0,73			
A_3	1 / 3	1 / 7	1	0,36	0,08			
Разом	6,33	1,34	11	4,48	1,00			
Витрати на реалізацію альтернативи								
	A_1	**A_2**	**A_3**	**W_i**	**$W_{норм}$**	**λ**	**Іу**	**ВУ**
A_1	1	9	3	3,00	0,67	3,03	0,01	0,03
A_2	1 / 9	1	1 / 5	0,28	0,06			
A_3	1 / 3	5	1	1,19	0,27			
Разом	1,44	15,00	4,20	4,47	1,00			
Розширення клієнтської бази								
	A_1	**A_2**	**A_3**	**W_i**	**$W_{норм}$**	**λ**	**Іу**	**ВУ**
A_1	1	1 / 9	1 / 3	0,33	0,07	3,05	0,03	0,05
A_2	9	1	6	3,78	0,77			
A_3	3	1 / 6	1	0,79	0,16			
Разом	13,00	1,28	7,33	4,91	1,00			

Як видно з табл. 2, найвищий пріоритет за більшістю із критеріїв має альтернатива A_2 – зростання відсоткових ставок за депозитами. Відтак необхідно розрахувати глобальний пріоритет альтернатив із урахуванням значущості критеріїв (табл. 3).

Таблиця 3

Глобальний пріоритет альтернатив

Альтернативи	Критерії			Глобальні пріоритети
	K_1	K_2	K_3	
	Значення вектора пріоритету			
	0,79	0,15	0,07	
A_1	0,19	0,67	0,07	0,252
A_2	0,73	0,06	0,77	0,634
A_3	0,08	0,27	0,16	0,114

Як видно з табл. 3, найвищий глобальний пріоритет має зростання відсоткових ставок за депозитами (0,634). Але за сучасних умов банк не зможе підвищити відсоткові ставки без втрат, тому більш наближеною альтернативою для оптимізації депозитних операцій банку має бути створення нових депозитних програм (0,252).

Таким чином, експертне оцінювання альтернатив методом аналізу ієрархій надає можливості визначити пріоритетність альтернатив за вибраними кількісними та якісними критеріями. Метод аналізу ієрархій надає можливості вирішувати будь-які багатокритеріальні задачі, що не обмежуються наведеним прикладом застосування, а й стосуються аналізу, прийняття та прогнозування результатів практично всіх можливих управлінських рішень. Цим і зумовлено перспективність проведення подальших досліджень із застосуванням поданого експертного методу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

Література: 1. Білик О. І. Основні принципи формування заощаджень України. *Вісник Української академії банківської справи.* 2004. № 2. С. 31–37. **2.** Вареник В. А. Основні аспекти депозитного формування капіталу банку. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2007/17_6/167_Varenyk_17_6.pdf. **3.** Кожель Н. О. Оцінка факторів впливу на процес формування та реалізації депозитної політики банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* 2005. № 12. С. 223–233. **4.** Саати Т. Принятие решений: метод анализа иерархий. М.: Радио и связь, 1993. 278 с.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 005.332.4:351.9(477)

Никифорова К. В.

Студент 3 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сутність поняття державного регулювання та його складових. Визначено моменти співвідношення змісту державної політики та Конституції України. Проаналізовано напрями розвитку*

© Никифорова К. В., 2017

державного регулювання із урахуванням основних положень Конституції. Розглянуто сучасні проблеми конкурентної поведінки вітчизняних підприємств для забезпечення власної конкурентоспроможності.

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, конкурентоспроможність, ринкове середовище, державне регулювання, нормативно-правовий акт, Антимонопольний комітет України.*

Аннотация. *Исследованы сущность понятия государственного регулирования и его составных частей. Определены моменты соотношения содержания государственной политики и Конституции Украины. Проанализированы направления развития государственного регулирования с учетом основных положений Конституции. Рассмотрены современные проблемы конкурентного поведения отечественных предприятий для обеспечения собственной конкурентоспособности.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, конкурентоспособность, рыночная среда, государственное регулирование, нормативно-правовой акт, Антимонопольный комитет Украины.*

Annotation. *The essence of the notion of state regulation and its components is investigated. The moments of correlation of the content of state policy and the Constitution of Ukraine are determined. The directions of development of state regulation are analyzed taking into account the main provisions of the Constitution. Modern problems of competitive behavior of domestic enterprises are considered to ensure their own competitiveness.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, competitiveness, market environment, state regulation, normative legal act, Antimonopoly Committee of Ukraine.*

Ринкова конкуренція є складовою будь-якої моделі функціонування ринку, одним із найважливіших факторів розвитку світової економіки. Розвиток конкурентної боротьби, на відміну від багатьох інших економічних процесів, мав місце протягом щонайменше трьох останніх сторіч і має нині широке практичне значення у зв'язку із намаганням держав із традиційною ринковою економікою регулювати внутрішній ринок, забезпечуючи йому певне конкурентне середовище [1].

На сучасному етапі розвитку економіки потребують удосконалення та розвитку теоретико-концептуальні аспекти дослідження конкурентоспроможності підприємств, стану їх нормативно-законодавчої підтримки як на рівні суб'єктів господарювання, так і на рівні Антимонопольного комітету України.

Дослідженням проблем конкурентоспроможності суб'єктів господарювання займалися Портер М., Азоєв Г., Фатхутдинов Р., Онопрієнко Г., Косянчук Т., Лук'янова В., Мазаракі А., Лігоненко Л., Ушакова М. та ін.

Розвиток підприємств є супроводжуваним постійним удосконаленням нормативно-правової бази, що визначає правовий статус, організаційні форми, права власності та відповідальність суб'єктів господарювання [3].

Оцінювання та регулювання рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання безпосередньо залежить від стану нормативно-законодавчої бази щодо забезпечення конкурентних відносин, а саме від наявності законів, постанов, розпоряджень та рішень Антимонопольного комітету України. Законодавча підтримка процесу формування умов здорової конкуренції безпосередньо впливає на рівень конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання.

Державне регулювання ринків є здійснюваним з метою створення правових основ захисту інтересів споживачів на ринках, правового забезпечення діяльності та розвитку конкурентоспроможності сучасних вітчизняних ринків, забезпечення єдиної державної політики [4]. У Конституції України ст. 42 закріплено принцип державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Заслуговує на увагу розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку» від 5 березня 2002 р. № 49-р. Істотною проблемою нині є стан інформаційного забезпечення оцінювання та регулювання рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Відсутність єдиної системи показників унеможливлює їх відображення у звітності підприємства.

Серед недоліків системи економічної конкуренції слід зазначити:

– на рівні територіальних відділень АМКУ нормативно-правове регулювання, що відповідає за розвиток економічної конкуренції, не передбачає законодавчих актів, які б регламентували діяльність постійно діючих систем аналізу;

– на тих самих рівнях відсутні відділи контролю та діагностування щодо дослідження діяльності суб'єктів господарювання, якщо виникають порушення економічної конкуренції;

– відсутня будь-яка звітність або інша постійна інформація стосовно відображення стану, що є зумовленим процесом монополізації окремих галузей економіки як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання.

Для усунення недоліків слід:

– прогнозувати, оцінювати та зменшувати наслідки негативного впливу процесу монополізації на стан суб'єктів господарювання;

– створити постійно діючу систему обліку порушень конкурентного законодавства та пов'язаних із цим наслідків;

– своєчасно встановити можливі напрями виникнення ризиків, зумовлених розвитком відносин і підвищенням рівня конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання;

– організувати систему обліку відшкодування негативних наслідків та цілеспрямованого використання коштів, що є пов'язаними з втратами на рівні суб'єктів господарювання, з безпосередньою користю для останніх, на законодавчому рівні;

– визначити прогнозовані втрати на рівні підприємств і здійснювати їх облік у разі порушення економічної конкуренції та об'єктивного процесу монополізації.

У процесі дослідження питань інформаційного забезпечення визначено достатньо високий рівень наповненості окремих сторінок web-сайтів щодо антимонопольної та конкурентної політики в Україні, що надало можливості визначити певні шляхи її вдосконалення та розвитку на рівні територіальних відділень АМКУ. Удосконалення таких web-сайтів територіальних відділень АМКУ надало б можливості підняти на вищий рівень роботу відділів оперативного контролю та діагностування, посилити перспективи аналізу рівнів конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання. Це дозволило б підвищити ефективність контролю конкурентного середовища, а також роботи аналітиків, які обробляють запити.

Загострення конкурентної боротьби на рівні галузі та проблеми підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання вимагають розвитку й удосконалення відповідної інформації в мережі Інтернет саме на рівні територіальних відділень АМКУ. Тобто інформаційні потоки мають бути наповненими у відповідності із вимогами часу. Це б надало можливості своєчасно задовольняти інформаційні потреби стосовно моніторингу й аналізу конкурентоспроможності, оперативно прогнозувати перспективи монополізації ринку, що сприятиме підвищенню якості й актуальності інформації стосовно оцінювання конкурентоспроможності підприємства [4].

Таким чином, оцінювання та регулювання рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання безпосередньо залежить від стану нормативно-законодавчої бази щодо забезпечення конкурентних відносин. Нормативно-правове забезпечення захисту економічної конкуренції та обмеження монополізму є спрямованим на встановлення й розвиток торговельних та інших чесних звичаїв ведення конкуренції у процесі господарської діяльності за умов ринкових відносин; визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності, забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства. Київ: Центр навч. літ., 2006. 384 с. **2.** Лупак Р. Л. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ.* 2010. № 20 (6). С. 248–253. **3.** Мазаракі А. А., Лігоненко Л. О., Ушакова М. М. Економіка торговельного підприємства/за ред. М. М. Ушакової. Київ: Хрещатик, 1999. 707 с. **4.** Мезенцева О. М. Методологічні аспекти регулювання розвитку підприємств торгівлі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету.* 2012. Вип. 22. С. 27–29.

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 658.155.2

Обозна Ю. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сутність поняття прибутку суб'єкта господарювання. Розглянуто його роль і значення у фінансово-господарській діяльності підприємства. Визначено особливості формування прибутку на сучасних вітчизняних підприємствах. Проаналізовано технології та фактори впливу на його формування.*

Ключові слова: *підприємство, виробництво, організація, фінанси, витрати, дохід, прибуток, фінансовий результат, фінансовий стан, прибутковість, процес формування прибутку.*

Аннотация. *Исследована сущность понятия прибыли предприятия. Рассмотрены ее роль и значение для финансово-хозяйственной деятельности предприятия. Определены особенности формирования прибыли на современных отечественных предприятиях. Проанализированы технологии и факторы влияния на ее формирование.*

Ключевые слова: *предприятие, производство, организация, финансы, расходы, доход, прибыль, финансовый результат, финансовое состояние, прибыль, процесс формирования прибыли.*

Annotation. *The essence of the concept of enterprise profit is investigated. Its role and importance in the financial and economic activities of the enterprise are considered. Specific features of profit formation in modern domestic enterprises are determined. Technologies and factors of influence on its formation are analyzed.*

Keywords: *enterprise, production, organization, finance, expenses, income, profit, financial result, financial condition, profitability, profit formation process.*

За умов ринкової економіки формування прибутку підприємства має особливе значення, оскільки держава не несе відповідальності за результати його фінансово-господарської діяльності. Особливої гостроти питання формування прибутку набуває за умов невизначеності та глобальної фінансово-економічної кризи. Варіативність можливих критеріїв, підходів, важелів, інструментів, урахування широкого спектра факторів впливу спричиняють суттєві та принципові відмінності у формуванні прибутку підприємств.

Основними цілями діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку, збереження та нарощування капіталу, що забезпечує необхідний рівень ефективності роботи суб'єкта господарювання та задоволення інтересів його власників. Обидві цілі є тісно взаємопов'язаними, оскільки основним джерелом зростання капіталу є чистий прибуток.

Метою написання статті є визначення методичних аспектів аналізу механізму формування прибутку сучасних вітчизняних підприємств.

Дослідженням формування прибутку займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед них Онисько С. М., Гетьман О. О., Шваб Л. І., Шелудько В. М. та ін.

Через економічну кризу зростає значення питань формування фінансових результатів у обліково-аналітичній системі підприємства, оскільки вони впливають на прибуток суб'єкта господарювання. Прибуток є однією з найскладніших категорій, якими оперує ринкова економіка; його вважають головною рушійною силою її розвитку. Прибуток є фінансовою базою самофінансування, розширення виробництва, вирішення проблем, що є пов'язаними із створенням соціальних і матеріальних благ трудових колективів.

Онисько С. М. та Марич П. М. розглядають процес формування прибутку як отримання певного фінансового результату суб'єкта підприємницької діяльності, що здійснює виробничу, комерційну, науково-дослідницьку й іншу діяльність [4]. Гетьман О. О. та Шаповал В. М. стверджують, що підприємство отримує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набуває грошової форми [1].

Шваб Л. І., розглядаючи прибуток як узагальнюючий фінансовий показник діяльності підприємства, стверджує, що він є визначуваним як частина виручки, яка залишається після відшкодування всіх витрат на його виробничу й комерційну діяльність [5]. Шелудько В. М., розглядаючи прибуток як основний фінансовий результат діяльності підприємства, а отримання прибутку як мету створення й функціонування будь-якого підприємства, процес формування та максимізації прибутку визнає одним із завдань фінансового менеджера, стабільне зростання прибутку – результатом ефективного управління фінансами суб'єкта господарювання в цілому [6].

© Обозна Ю. С., 2017

Відтак прибуток є грошовим вираженням основної частини грошових накопичень, створюваних підприємствами будь-якої форми власності. Він відображає результати фінансово-господарської діяльності підприємства як суб'єкта господарювання. Прибуток забезпечує потреби самого підприємства та держави в цілому, тому важливо передусім визначити склад прибутку підприємства. Загальним обсягом прибутку підприємства є валовий дохід. На величину валового доходу впливає сукупність багатьох факторів, що залежать і не залежать від підприємницької діяльності. Внутрішні фактори впливу на прибуток підприємства залежать від діяльності підприємства, зовнішні фактори впливу на прибуток підприємства не залежать від діяльності підприємства (рис. 1) [4–6].

Рис. 1. **Фактори впливу на прибуток підприємства**

За ринкових умов підприємство має прагнути якщо не до одержання максимального прибутку, то принаймні до того обсягу прибутку, який дозволяв би йому не тільки міцно утримувати свої позиції на ринку збуту товарів і надання послуг, а й забезпечувати динамічний розвиток виробництва за умов конкуренції. Власне це передбачає знання джерел формування прибутку та пошук методів їх ефективного використання.

Процес формування фінансових результатів є спрямованим на те, щоб досягти потрібного їх розміру, реалізувати всі резерви за рахунок фінансової, операційної та інвестиційної діяльності. Відтак слід розглянути підходи до формування фінансових результатів підприємства (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Підходи до формування фінансових результатів підприємства

Джерело	Характеристика
Міжнародні стандарти фінансової звітності	Для визначення фінансового результату рекомендують застосовувати метод «витрати–випуск». В обліковій практиці зарубіжних країн використовують два варіанти цього методу: – визначення фінансового результату звітного періоду як різниці між доходами від реалізації та витратами періоду; – обчислення фінансового результату як різниці між вартістю чистих активів на кінець і початок періоду за виключенням внесків капіталу та вилучень
Національні стандарти України	Передбачено формування фінансових результатів за двома системами залежно від побудови фінансового обліку: – зіставлення доходів із витратами та вартістю розподілу адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат; – обчислення фінансового результату як різниці між доходами підприємства та витратами, які акумулюють у звіті про фінансові результати згідно з їх характеристиками (за елементами)

Згідно із міжнародними стандартами фінансової звітності, за методом «витрати–випуск» фінансовий результат є визначуваним як співвідношення витрат і доходів від реалізації. Витрати обліковують лише за елементами, що надає можливості визначити в бухгалтерському обліку новостворену вартість і фінансовий результат. Зазначимо, що чистий результат за рік має бути тотожним для розрахунку за кожним з варіантів. Ці варіанти вважають взаємно доповнюваними [3]. У вітчизняній практиці алгоритм визначення фінансових результатів для середніх і великих підприємств передбачено П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати». Для малих підприємств фінансові результати діяльності розраховують відповідно до методики, наведеної в П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства».

В економічній літературі розрізняють чотири види технологій формування прибутку підприємства (рис. 2) [4].

Рис. 2. **Технології формування прибутку підприємств за ринкових умов**

Виробничі технології є поєднанням засобів праці (необоротних активів), предметів праці (оборотних активів) і безпосередньо праці (персонал), які у взаємодії створюють предмети споживання (засоби задоволення інтересів).

Фінансово-економічні технології є спрямованими на забезпечення своєчасного достатнього фінансування діяльності підприємства, визначення ринків збуту та цінової політики, застосування економіко-математичних методів і прийомів визначення ефективності й обґрунтування можливих напрямів оптимізації та максимізації прибутку підприємства.

Інформаційно-правові технології є орієнтованими на поєднання законодавчо нормативних актів (зовнішніх і внутрішніх щодо підприємства) та фінансової звітності, які разом забезпечують можливість регулювання процесу формування прибутку як на загальнодержавному, так і на рівні підприємства.

Управлінські технології охоплюють сукупність операцій щодо поділу функцій керованої та керуючої підсистем. Ціллю застосування управлінських технологій формування прибутку підприємства має стати забезпечення достатку власників і працівників підприємства в поточному та його максимізації в майбутньому періоді [2].

Таким чином, прибуток підприємства формується в процесі його господарської діяльності, що є відображуваним у бухгалтерському обліку та звітності. Прибуток є головною рушійною силою розвитку ринкової економіки, що забезпечує потреби окремого підприємства та держави в цілому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2010. 488 с. **2.** Лозовицький С. П., Лозовицька Д. С. Організація обліку, контролю та аналізу: навч. посіб. Львів: Вид-во «Львів», 2013. 382 с. **3.** Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, [...]: Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_010. **4.** Онисько С. М., Марич П. М. Фінанси підприємств: підручник. Львів: Магнолія Плюс, 2011. 367 с. **5.** Шваб Л. І. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Каравела, 2011. 416 с. **6.** Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 439 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

УДК 657.44:336.717.3

Овчаренко В. М.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто й узагальнено підходи до визначення поняття депозиту банку та правового регулювання депозитних операцій. Визначено принципи захисту інтересів вкладників. Наведено приклади договорів, проаналізовано схему відкриття депозитних рахунків.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, депозит, банк, банківська установа, депозитні операції, банківський договір, банківські права, ліцензія, гарантування вкладів, строковий депозит.*

Аннотация. *Рассмотрены и обобщены подходы к определению понятия депозита банка и правового регулирования депозитных операций. Определены принципы защиты интересов вкладчиков. Приведены примеры договоров, проанализирована схема открытия депозитных счетов.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, депозит, банк, банковское учреждение, депозитные операции, банковский договор, банковские права, лицензия, гарантирование вкладов, срочный депозит.*

Annotation. *Approaches to the definition of the bank deposit concept and legal regulation of deposit operations are reviewed and summarized. The principles of protecting the interests of depositors are defined. Examples of contracts are given, the scheme of opening of deposit accounts is analyzed.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, deposit, bank, banking institution, depository operations, bank agreement, bank rights, license, deposit guarantee, time deposit.*

Стабільний розвиток банківської системи України за умов формування ринкових засад регулювання економіки неможливий без ефективної законодавчої та нормативно-правової бази. Норми права, що регулюють банківську діяльність в Україні, а також значна кількість правових документів часто викликають дискусії, помилкові тлумачення та суперечки, що ускладнює практичну діяльність банківських установ.

Однією з найважливіших банківських операцій є залучення грошових коштів населення та юридичних осіб у формі внесків, а відтак правове регулювання цих відносин є нині надзвичайно актуальним.

Дослідженню проблем розвитку депозитних операцій присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних економістів, серед них Бертков М. Т., Васюренко О. В. Орлюк О. П. , Агарков М. М., Кисельов В. В., Коряк А. М., Лаврушин О. І., Мороз А. М., Савлук М. І., Усоскін В. М. та ін.

Метою написання статті є аналіз правового регулювання й обліку депозитних операцій банку.

Згідно зі ст. 2 Закону «Про банки і банківську діяльність» вкладом (депозитом) є кошти в готівковій або безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які клієнти розміщають на іменних рахунках у банку на договірних засадах на певний строк зберігання або без зазначення такого строку, що підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [1].

Розміщення ощадних депозитних сертифікатів на основі банківської ліцензії є одним із джерел кредитування. Вкладником є або може бути фізична особа (у тому числі фізична особа – підприємець), яка уклала або на користь якої укладено договір банківського вкладу (депозиту), банківського рахунка або яка є власником іменного депозитного сертифіката. Банківський вклад є різновидом договору позики. Згідно зі ст. 1058 Цивільного кодексу України за договором банківського вкладу одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладнику таку суму та проценти на неї на умовах та в порядку, установленому договором [2].

У законодавстві України існують два види депозитів: вклад на вимогу та строковий вклад. Відповідно до ст. 1060 Цивільного кодексу України договір банківського вкладу укладають на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу після закінчення встановленого договором строку (строковий договір) [2]. Сума, строки й умови приймання вкладів (депозитів) є визначуваними між банком і вкладником на договірних засадах. Залучення банком депозитів юридичних і фізичних осіб підтверджується договором банківського рахунка; договором банківського вкладу; договором банківського вкладу з видачею ощадного сертифіката; договором банківського вкладу з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом.

© Овчаренко В. М., 2017

Унаслідок залучення до банку коштів від юридичних і фізичних осіб між клієнтом і банком укладаються депозитний договір і договори банківського рахунка. Згідно із депозитним договором банк, що прийняв від вкладника або для нього кошти суму, що надійшла, зобов'язаний виплачувати вкладнику цю суму та відсотки на неї на умовах, визначених договором. Обов'язковою умовою такого договору є видача банком вкладнику ощадної книжки. За користування коштами, що обліковуються на рахунку, банк сплачує відсотки, сума яких зараховується на депозитний рахунок.

Аналіз юридичної літератури свідчить, що існують дві точки зору відносно правової природи депозитного договору. Прибічники першої розглядають його як різновид договору позики, іншої – як договір охорони [7]. За депозитним договором банк має право приймати від клієнтів кошти, якими потім має намір розпоряджатися на власний розсуд, та зобов'язується повернути їх у зазначений строк або за першою вимогою клієнта із уже нарахованими раніше обумовленими відсотками. Ці договори об'єднує відносна єдність змісту, а відтак вони є повністю охоплюваними конструкцією договору позики. Автори, які мають іншу точку зору, вважають, що договір грошового депозиту, особливо договір депозиту на вимогу, є договором охорони. Існує точка зору, що різниця між договором позики та договором охорони полягає в меті, яку переслідують сторони. Якщо йдеться про позику, то надання коштів є здійснюваним у інтересах того, хто їх отримує, тобто боржника за вказаним договором позики. Проте якщо йдеться про охорону, надання грошей здійснюється в інтересах вкладника, який має намір зберегти гроші, щоб витратити потім їх на свої потреби, а в процесі охорони забезпечити їх безпеку. Депозитні договори логічніше розглядати як договори позики банку в клієнтів, а кредитні договори – як договори позики клієнтів у банків, оскільки такі договори є дзеркальними та прозорішими, на відміну від договору охорони, що полегшує юридичне оформлення таких договорів. У депозитному договорі зазначено, що клієнт за вимогою має право в будь-який час забрати свої кошти та разом із тим отримує за охорону грошей банку невеликі проценти. Можна сказати, що охорона грошей у банку на депозитному рахунку здійснюється більше в інтересах клієнта, а не банку. Проте з цією точкою зору можна не погодитися, оскільки в діловому обігу договори укладаються в інтересах обох сторін. Основною ціллю банку є залучення якомога більше вільних коштів, щоб надалі використати їх як банківський ресурс. Тому з цієї позиції банк не менше клієнта зацікавлений у отриманні грошей останнього. Банк за договором охорони нічого не сплачує вкладнику, навпаки, йому сплачують за послуги щодо забезпечення збереження майна. І тільки конструкція договору позики надає можливості з'ясувати, чому банк сплачує винагороду своєму клієнту за охорону коштів на депозитному рахунку [5].

Захист інтересів вкладників фізичних осіб є здійснюваним, крім договірних умов здійснення внесків, також системою державного регулювання гарантування вкладів. Принципи функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб і регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, порядок відшкодування вкладів вкладникам учасників (тимчасових учасників) Фонду є встановлюваним Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» № 4452-VI від 23.02.2012 р. Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом, включаючи відсотки, нараховані на день прийняття рішення Національного банку України про віднесення банку до категорії неплатоспроможних і початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми, установленої адміністративною радою Фонду на дату прийняття такого рішення незалежно від кількості вкладів у одному банку [6].

Юридичній особі банк відкриває депозитний рахунок за умови надання нею копії нотаріально засвідчених документів: установчого документа (статуту, засновницького договору, установчого акта, положення); довідки про внески юридичної особи до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України; документа, що підтверджує взяття юридичної особи на податковий облік. Якщо юридична особа використовує найману працю та є платником страхових внесків, додатково до цих документів подає копію документа про повідомлення нею Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України щодо наміру відкрити депозитний рахунок. У разі закриття депозитного або поточного рахунка суб'єкта господарювання банк протягом трьох робочих днів повідомляє про це у відповідний орган державної податкової служби [7].

Як перспективний напрям удосконалення правового регулювання депозитних операцій можна розглядати забезпечення банками України максимально можливого розширення різних видів депозитних операцій, надаючи різноманітні пільги й депозитні послуги. Необхідно вдосконалити законодавчу базу щодо повернення вкладів, підвищити захищеність усіх категорій вкладів і поступово переводити банківську систему в стан, що найбільше відповідає вимогам світового співтовариства.

Таким чином, проведене дослідження надало можливості визначити й обґрунтувати сутність та особливості правового регулювання депозитних операцій сучасних вітчизняних банківських установ. Зростання конкуренції на депозитному ринку за умови одночасного зниження відсоткової ставки визначає необхідність запровадження банківськими інститутами депозитних інструментів. Ці питання потребують подальшого поглибленого розгляду задля вдосконалення облікових процесів за депозитними операціями.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Пешкова А. С.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. **2.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **3.** Мороз А. М., Савлук М. І., Пудовкіна М. Ф. Банківські операції: підручник. Київ: КНЕУ, 2002. 476 с. **4.** Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з [...]: Закон України від 03.12.2003 № 516 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03. **5.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **6.** Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 20.09.2001 № 2740-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2740-14. **7.** Несинова С. В. Депозитний рахунок, Господарське право України // Libfree. Бібліотека українських підручників. URL: http://libfree.com/166562441_pravodepozitniy_rahunok.html.

ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ПРИЛАДОБУДУВАННЯ, ЕЛЕКТРОННОЇ ТА ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

УДК 658.15:005.21

Олійник В. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність поглибленого дослідження фінансових стратегій управління капіталом підприємства. Досліджено розташування підприємств приладобудування, електронної та електротехнічної промисловості України в матрицях фінансових стратегій управління капіталом підприємства.*

Ключові слова: *економіка, промисловість, підприємство, організація, установа, приладобудування, електронна промисловість, електротехнічна промисловість, фінанси, стратегія, управління, управління капіталом, фінансова стратегія.*

Аннотация. *Обоснована необходимость углубленного исследования финансовых стратегий управления капиталом предприятия. Исследовано расположение предприятий приборостроения, электронной и электротехнической промышленности Украины в матрицах финансовых стратегий управления капиталом предприятия.*

Ключевые слова: *экономика, промышленность, предприятие, организация, учреждение, приборостроение, электронная промышленность, электротехническая промышленность, финансы, стратегия, управление, управление капиталом, финансовая стратегия.*

Annotation. *The need for an in-depth study of the financial strategies of enterprise capital management is grounded. The location of the enterprises of instrument making, electronic and electrotechnical industry of Ukraine in matrices of financial strategies of enterprise capital management is investigated.*

Keywords: *economy, industry, enterprise, organization, institution, instrument making, electronic industry, electrotechnical industry, finance, strategy, management, capital management, financial strategy.*

Нині в економічній літературі існує чимало моделей розробки та класифікації фінансових стратегій, що є заснованими на різних фінансових показниках і різних методологічних підходах. Дослідженням фінансових стра-

© Олійник В. В., 2017

тегій управління капіталом підприємства займалися Франшон Ж., Романе М., Бутинець Ф., Бланк І., Геніберг Т., Іванова Н., Бабкін В., Сентіщева В., Акулова В. та ін. Але, незважаючи на чисельність наукових досліджень, мінливі умови сучасного економічного життя зумовлюють необхідність детальнішого розгляду фінансових стратегій саме управління капіталом підприємства, а особливо підприємств приладобудування, електронної та електротехнічної промисловості України.

Підхід до розробки фінансової стратегії, запропонований Геніберг Т. В., Івановою Н. А., та Поляковою О. В., ґрунтується на концепції темпу стійкого зростання та схеми взаємозв'язку рентабельності активів, рентабельності реалізованої продукції та ресурсовіддачі [1]. Матриця «Z» складається з чотирьох частин і є заснованою на оцінюванні темпу зростання виручки та темпу зростання фінансування підприємства.

Запропоновано проаналізувати розташування підприємств приладобудування, електронної та електротехнічної промисловості у матриці «Z». Одним із найбільш успішних з-поміж названих підприємств є ПАТ «Завод «Південкабель»: темпи стійкого зростання (2,35) та зростання фінансування цього підприємства є одними з найкращих серед підприємств галузі. На ПАТ «Завод «Південкабель» спостерігалися стійкі темпи зростання протягом 2013–2015 рр., окрім 2014 р.: у 2014 р. діяльність підприємства була збитковою через складну політичну ситуацію та втрату колишніх клієнтів із Російської Федерації. У 2015 р. ПАТ «Завод «Південкабель» вийшов на нові ринки збуту та почав нарощувати обсяги продажів, що надало можливості повернути підприємство в колишнє русло. У 2014 р. підприємство перебувало в третьому квадранті матриці, що має назву «Зростання, що наздоганяє». У 2012–2015 рр. підприємство перебувало в першому квадранті матриці «Z», який має назву «Зростання, що веде до збільшення вартості бізнесу». Це свідчить про те, що у підприємства існував надлишок капіталу. Характерною фінансовою стратегією в цьому випадку є зростання, що спричинюватиме збільшення вартості бізнесу. Таке зростання може бути реалізованим через максимізацію рентабельності капіталу. Максимізація рентабельності капіталу можлива за рахунок збільшення власного та позикового капіталу, чистого прибутку та зменшення фінансових витрат на підприємстві шляхом заміни кредитів із високими відсотками на кредити з меншою відсотковою ставкою.

У 2013–2014 рр. ПАТ «Завод «Трансзв'язок» перебував у другому квадранті матриці, що має назву «Просте зростання», але у 2015 р. підприємство перемістилося до третього квадранта із назвою «Зростання, що наздоганяє». Показники цього підприємства є доволі низькими. Характерною стратегією для підприємства в цьому випадку є деінвестування. Підприємство може інвестувати, щоб відновити загублену позицію.

Протягом 2013–2015 рр. підприємство ПрАТ «ХЕМЗ-ІРЕС» перебувало в третьому квадранті матриці, що має назву «Зростання, що наздоганяє». У 2015 р. його показники ще більше погіршилися порівняно з 2013–2014 рр. Підприємство має високу залежність від кредиторів, тому існує високий кредитний ризик, може виникнути потреба в продажу всіх оборотних та необоротних активів. Від'ємна рентабельність продажу в цьому випадку є показником того, що продукція реалізується за заниженою ціною. Така ціна не надає можливості навіть покрити витрати з випуску продукції. Оскільки рентабельність є від'ємною більш ніж на 20 %, слід вже думати про кардинальні зміни в роботі підприємства. Характерною стратегією для підприємства в цьому випадку є деінвестування або відхід з ринку. Підприємство може знизити рівень інвестицій із наміром «зібрати врожай», наприклад шляхом продажу бізнесу або деінвестувати і піти з ринку або з ринкового сегмента, якщо воно не зможе домогтися істотної конкурентної переваги.

У 2014 р. на ПАТ «Одескабель» спостерігалося зниження майже за всіма показниками підприємства, воно перемістилося з першого квадранта матриці до третього. Але в 2015 р. діяльність підприємства покращилася, і воно знову опинилося в першому квадранті матриці. Характерною фінансовою стратегією для цього підприємства є забезпечення зростання за рахунок внутрішніх джерел фінансування. Підприємство має збільшувати товари, а також інші статті активів.

Для діяльності ПрАТ «Азовкабель» у 2014 р. характерними були дуже низькі показники. Темп зростання фінансування мав нульове значення, а темп зростання доходу мав від'ємне значення (–5,27). Підприємство скористалося стратегією інвестування в цілях поліпшення власної позиції на ринку і покращило її. Нині підприємство перебуває в другому квадранті із назвою «Просте зростання». Це свідчить про орієнтацію ПрАТ «Азовкабель» на агресивну політику продажів, оскільки спостерігається високий темп зростання виручки за низької політики фінансування. Підприємство може здійснювати фінансування різного роду інвестиційних проектів, необхідних для здійснення намічених планів, або весь прибуток використовувати на виплату дивідендів.

Позитивний темп стійкого зростання ПАТ «Світлотехніка»у 2013 р. змінився в 2014 р. на від'ємне значення, підприємство перемістилося з другого до третього квадранта. Від'ємний показник чистої рентабельності продажу є показником того, що продукція реалізувалася за заниженою ціною. Така ціна не надавала можливості покрити витрати з випуску продукції. У 2015 р. ситуація на підприємстві покращилася. Підприємство орієнтоване на помірну політику продажів, оскільки спостерігаються невисокий темп зростання виручки та невелике зниження фінансової залежності підприємства. За зростання темпу фінансування у підприємства є можливість збільшувати вартість підприємства.

Для вибору раціональної фінансової стратегії управління капіталом та оцінювання перспектив розвитку підприємства пропонується використати матрицю, побудовану із урахуванням основних складових ефекту фінансового левериджу. З формули розрахунку ефекту фінансового левериджу можна виділити дві основні складові, які покладено в основу матриці фінансових стратегій управління капіталом: диференціал фінансового левериджу та коефіцієнт фінансового левериджу [3]. Залежно від значень цих двох показників матриця ділиться на дев'ять квадрантів, які можна об'єднати у три зони: зону вкрай негативного стану (квадранти 1; 2; 3), зону середньої ефективності (квадранти 4; 5; 6; 7) та зону позитивної ситуації (квадранти 8; 9).

У 2013 р. диференціал фінансового левериджу ПАТ «Завод «Південкабель» становив –0,02, диференціал ПАТ «Завод «Південкабель» у 2014 р. та ПрАТ «Завод «Трансзв'язок» у 2015 р. становили по –0,01. Ці підприємства потрапили до першого квадранта матриці, для якого характерною є негативна ситуація в сфері управління капіталом на підприємстві. До цього квадранта потрапили ПрАТ «ХЕМЗ-ІРЕС» у 2013–2014 рр., ПрАТ «Азовкабель» у 2013–2014 рр. і ПАТ «Світлотехніка» у 2013–2015 рр. Значення диференціала фінансового левериджу цих підприємства у зазначені роки мало від'ємний показник, а співвідношення позикового та власного капіталу мали значення, нижчі одиниці. Позиції підприємств у цьому квадранті вказують на низький рівень рентабельності капіталу, тобто неефективне його використання. З першого до третього квадранта перемістилося у 2015 р. ПрАТ «ХЕМЗ-ІРЕС». Діяльність цього підприємства протягом аналізованого періоду мала від'ємне значення диференціала фінансового левериджу (–0,17) та значне збільшення коефіцієнта фінансового левериджу аж до 2,27 у 2015 р. Таке розташування підприємства свідчить про неефективне використання власних коштів, низьку реалізацію продукції та високу залежність від кредиторів і можливість банкрутства в майбутньому через неефективне використання капіталу. До четвертого квадранта матриці в 2015 р. перемістилося ПАТ «Завод «Південкабель», що має значення коефіцієнта фінансового левериджу менше одиниці (0,40). Це вказує на низький рівень залучення позикових коштів та орієнтацію підприємства на забезпечення функціонування здебільшого за рахунок власного капіталу. У цій ситуації така частка позикового капіталу позитивно впливає на загальне значення ефекту фінансового левериджу, знижуючи негативний вплив його диференціала. У цілому підприємству слід звернути увагу на напрями використання капіталу, поліпшення ефективності основної діяльності для підвищення рівня прибутку. Досягнувши позитивного значення диференціала, можна збільшувати частку позикового капіталу, залучаючи необхідні фінансові ресурси для подальшого успішного розвитку підприємства. До сьомого квадранта матриці потрапили ПрАТ «Завод «Трансзв'язок» у 2013–2014 рр. та ПрАТ «Азовкабель» у 2015 р. Незважаючи на позитивне значення диференціала, сьомий квадрант перебуває в зоні середньої ефективності капіталу. Це є зумовленим значенням коефіцієнта фінансового левериджу менше одиниці, що в цій позиції знижує позитивний вплив фінансового левериджу на рентабельність власного капіталу. Підприємства у сьомому квадранті не використовують уповні фінансовий потенціал для розвитку, діючи занадто обережно. До дев'ятого квадранта потрапило ПАТ «Одескабель» протягом 2013–2015 рр. Значне перевищення позикового капіталу над власним зі швидким обігом свідчить про нормальне функціонування, за останні три роки коефіцієнти оборотності капіталу та оборотності власного капіталу значно зросли. Тобто підприємство максимально використовує кожну грошову одиницю вкладених власниками коштів і підвищує реалізацію продукції [5].

Перевагами цих стратегій управління капіталом є простота та чіткість вказівок напрямів фінансових дій. Вони надають можливості оцінити значення бізнес-областей з точки зору зростання обсягів виручки й обсягів фінансування. На основі отриманих результатів підприємства спрямовують інвестиції в найбільш конкурентоспроможні галузі. Цей аналіз є ефективним механізмом для розгляду можливостей подальшого розширення або скорочення інвестицій з точки зору конкретних структурних бізнес-одиниць. Застосовувані стратегії в подальших наукових дослідженнях доцільно розширити та поглибити через ускладнення критеріальних показників і збільшення кількості полів матриць.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Журавльова І. В.

Література: 1. Гениберг Т. В., Иванова Н. А., Полякова О. В. Сущность и методические основы разработки финансовой стратегии фирмы. *Научные записки НГУЭУ.* 2009. № 9. С. 68–88. **2.** Аксіньїн А. І. Вибір фінансової стратегії підприємства скляного виробництва. URL: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4913/190.pdf. **3.** Бабкін В. О., Сентіщева В. П. Експрес-діагностика ефективності управління капіталом. *Наука й економіка.* 2014. №2 (34). С. 110–114. **4.** Гончаров А. Б. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Харків: ІНЖЕК, 2003. 328 с. **5.** Аминова З. Финансовая стратегия предприятия: формирование, развитие, обеспечение устойчивости. М.: Компания Спутник +, 2002. 536 с.

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

УДК 336.6.368

Ореховський О. В.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено особливості страхового ринку як складової сучасного вітчизняного фінансового ринку. Обґрунтовано роль і значення страхового ринку для економіки країни. Проаналізовано сучасний стан страхового ринку, визначено слабкі сторони його функціонування. Запропоновано напрями ефективного вирішення проблем.*

Ключові слова: *економіка, держава, страхування, страховики, страхові компанії, страхування життя, страховий ринок, страховий потенціал, прибуток, прибутковість.*

Аннотация. *Исследованы особенности страхового рынка как составляющей современного отечественного финансового рынка. Обоснована роль и значение страхового рынка для экономики страны. Проанализировано современное состояние страхового рынка, определены слабые стороны его функционирования. Предложены направления эффективного решения проблем.*

Ключевые слова: *экономика, государство, страхование, страховщики, страховые компании, страхование жизни, страховой рынок, страховой потенциал, прибыль, прибыльность.*

Annotation. *The features of the insurance market as a component of the modern domestic financial market are investigated. The role and importance of the insurance market for the country's economy is justified. The current state of the insurance market is analyzed, and the weak points of its functioning are identified. Directions for effective problem solving are suggested.*

Keywords: *economy, state, insurance, insurers, insurance companies, life insurance, insurance market, insurance potential, profit, profitability.*

Досліджуючи сучасний стан страхового ринку України, слід зазначити, що Україна за рівнем соціально-економічного розвитку завжди відставала від лідерів на світовій арені, особливо порівняно із Великою Британією, Канадою та США. Вона і досі залишається країною з малорозвиненим ринком страхування, до того ж ситуація ускладнюється наявністю глибокої економічної кризи. Роль страхового ринку як сектора економіки є надзвичайно важливою, адже страхування полегшує комерційну діяльність, стимулює підприємництво, споживання, інновації, сприяє акумулюванню заощаджень у вигляді страхових премій і перетворенню їх на інвестиції. Відтак пріоритетним є створення конкурентоспроможного, ефективного та стабільного страхового ринку в Україні.

Незважаючи на вагомий внесок українських науковців, серед яких Базилевич В. Д., Фурман В. М., Яворська Т. В., Козенко Н. В., деякі сучасні проблеми у страховій сфері України й досі залишаються не вирішеними.

Метою написання статті є аналіз сучасного стану страхового ринку України, визначення найбільш критичних проблем, а також обґрунтування напрямів їх вирішення.

Зазначимо, що стан страхового ринку є визначуваним сукупністю таких показників, як обсяги страхових премій і страхових виплат, а стабільність ринку є визначуваною обсягом власних коштів і страхових резервів страхових компаній. У таблиці подано відомості про зміну стану страхового ринку України за останні кілька років (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Показники стану страхового ринку України, 2013–2015 рр.

Роки / Показники	2013	2014	2015
Кількість страхових компаній, од.	407	382	361
Валові страхові премії, млн грн	28661,9	26767,3	29736
Валові страхові виплати, млн грн	4651,8	5065,4	8100,5
Обсяг страхових резервів, млн грн	14435,7	15828	18376,3
Активи страховиків, млн грн	66387,5	70261,2	60729,1

© Ореховський О. В., 2017

Відтак наявною є чітка тенденція зменшення кількості страхових компаній із кожним роком, що є пов'язаним із припиненням діяльності тими, хто не планував довгострокової діяльності та працював переважно на продажу ОСАГО. Класичне страхування – це довгостроковий бізнес із невисокою прибутковістю. Він акумулює значні кошти, але при цьому збирає практично ідентичну суму зобов'язань, у зв'язку із чим цей бізнес вимагає великих вкладень.

Простежується нестабільний цикл нарахування валових страхових премій, зокрема, можна побачити різке падіння обсягу надходжень у 2014 р. у зв'язку із поглиблення економічної та політичної кризи в країні. Окрім цього, наявне різке зростання страхових виплат у 2015 р., що в 1,5 рази перевищують значення попереднього року. Слід зазначити, що обсяг страхових резервів стабільно зростає з кожним роком, але він є недостатнім для гарантування стабільності страхових компаній.

Необхідно дещо окреслити ситуацію за перше півріччя 2016 р.

1. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення: станом на 30 червня 2016 р. порівняно з аналогічною датою 2015 р. кількість компаній зменшилася на 31.

2. Порівняно із першим півріччям 2015 р. на 2 861,5 млн грн, тобто на 21,3 %, зріс обсяг надходжень валових страхових премій. Чітко виражене зростання валових страхових премій відбулося майже за всіма видами страхування.

3. Обсяг валових страхових виплат (відшкодування) порівняно із першим півріччям 2015 р. зріс на 899,3 млн грн. Слід зазначити, що порівняно із першим півріччям 2015 р. на 8 836,6 млн грн (13,9 %) зменшилися загальні активи страховиків [3].

Нині страховий ринок не є стабільним через те, що одні показники з року в рік покращуються, а інші, навпаки, погіршуються. Причиною такого стану страхового ринку є глибока економічна криза, поштовхом до якої стали у тому числі анексія Криму та військові дії на сході України.

Загальноекономічною проблемою, що негативно впливає на інвестиційну діяльність страхових компаній, є падіння національної валюти. Значне подорожчання іноземної валюти призвело до зростання вартості страхових послуг, особливо страхових медичних послуг, страхових автотранспортних послуг. Різкі курсові коливання на валютному ринку позначаються на зростанні збитковості та зниженні платоспроможності страхових компаній, особливо компаній зі страхування життя. Інфляційні процеси й девальвація гривні не дозволяють страховим компаніям проводити довгострокове планування своєї діяльності [4].

Однією із сучасних проблем є зменшення ринку, коли кількість клієнтів скорочується, а споживачі, які залишилися, висувають куди вищі вимоги до якості страхових послуг [4].

Залишається проблема низького рівня довіри громадян до страхових компаній. Одним із важливих факторів є бідність українців, для яких послуги страхування не є до первинними потребами [5].

Задля покращення ситуації на страховому ринку країни доцільно підтримувати та розвивати ті сфери, що продовжують користуватися попитом: обов'язкове страхування, медичне страхування та страхування тих, хто виїжджає за кордон. Страхову сферу України необхідно також очистити від неефективних і неконкурентоспроможних страхових компаній. Завдяки цьому компанії, що залишаться, посилять власні позиції та зміцнять фінансовий стан.

Напрямом покращення ситуації можуть бути і законодавчі зміни. Страхове законодавство необхідно гармонізувати й надалі наближати до міжнародних стандартів, розроблених Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю.

Важливою передумовою функціонування та розвитку ефективного страхового ринку є нагляд, що гарантуватиме платоспроможність страхових компаній, законність їх операцій, справедливість і правильність цін на страхові поліси. У розвинених країнах світу створено інститути, що обслуговують і контролюють страховий бізнес. У страхових організаціях України бракує кваліфікованих спеціалістів, а також низький рівень використання інформаційних технологій.

Важливим є також упровадження реального захисту прав споживачів і підвищення якості їх обслуговування. Це сприятиме посиленню довіри населення до страхових компаній, а відтак і зростанню попиту на страхові послуги.

Таким чином, останнім часом у зв'язку зі значним занепадом економіки послабшав і ринок страхових послуг, і тільки цього року частково спостерігаються зміни на краще. Сфера страхування в Україні розвиватиметься, але тільки якщо відбудуться зміни в державному страховому нагляді, будуть організовані відповідні експертні служби, бізнес буде організований професійно, а чинне страхове законодавство приведене у відповідність до європейських стандартів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Омельченко О. І.

Література: 1. Базилевич В. Д. Страхування: підручник. Київ: Знання, 2008. 1019 с. **2.** Сукач А.М., Сарана Л. А. Страховий ринок України: сучасні реалії та перспективи. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту.* 2016. № 1. С. 106–109. **3.** Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: https://nfp.gov.ua/. **4.** Яворська Т. В. Економічні інструменти державного регулювання страхового підприємництва України. *Вісник Запорізького національного університету.* 2012. № 3 (15). С. 66–68. **5.** Козенко Н. В. Шляхи покращення ефективності страховиків на ринку України. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2013. № 5. С. 11–13.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

УДК 657.1:336

Осадча К. А.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто роль управлінського обліку в системі управління банком. Визначено організаційні основи побудови управлінського обліку та його функції. Проаналізовано основні цілі обліку за об'єктами управління та використовувані для аналізу й оцінювання кількісні показники.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, банк, банківська установа, облік, управління, конкурентоспроможність, управлінський облік, центри відповідальності, бюджетування.*

Аннотация. *Рассмотрена роль управленческого учета в системе управления банком. Определены организационные основы построения управленческого учета и его функции. Проанализированы основные цели учета по объектам управления и используемые для анализа и оценки количественные показатели.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, банк, банковское учреждение, учет, управление, конкурентоспособность, управленческий учет, центры ответственности, бюджетирование.*

Annotation. *The role of management accounting in the bank management system is considered. Organizational bases of building of the administrative account and its functions are defined. The main objectives of accounting for management objects and quantitative indicators used for analysis and evaluation are analyzed.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, bank, banking institution, accounting, management, competitiveness, management accounting, responsibility centers, budgeting.*

За сучасних ринкових умов розвиток банку є визначуваним стратегічними цілями та завданнями. Нині у зв'язку зі змінами, що відбуваються як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищах, банку для реалізації стратегії необхідно постійно коригувати свою поведінку на ринку, створювати гнучку, адаптивну систему управління, що є одним із вирішальних факторів забезпечення прибутковості та конкурентоспроможності. Механізми управління змінюються, зростають вимоги до облікової інформації, набуває ваги її гнучкість, аналітичність, об'єктивність та оперативність. Надійним інструментом підвищення ефективності управління діяльністю банку є організація управлінського обліку на таких методологічних засадах, що забезпечують формування своєчасної, точної, деталізованої інформації, корисної для прийняття управлінських рішень щодо здійснення поточної та майбутньої діяльності.

Загальні аспекти методології та організації управлінського обліку знайшли відображення у працях Бутинця Ф. Ф., Снігурської Л. П., Голова С. Ф., Кіндрацької Л. М., Табачук Г. П. та ін. Але ретельного дослідження потребують особливості організації управлінського обліку в процесі управління банком за сучасних умов для

© Осадча К. А., 2017

забезпечення довгострокового ефективного функціонування та розвитку банку для досягнення оперативних і стратегічних цілей.

Важливою складовою успіху кожного банку є ефективна система управління його фінансово-господарською діяльністю, що передбачає наявність певного набору інструментів управління. Традиційний підхід до управління фінансами банку, як правило, охоплює розгляд питань ліквідності, управління активами, зобов'язаннями, ризиками та капіталом. Втім, традиційні рішення не завжди сприяють підвищенню ефективності банківської діяльності.

Необхідно створити ефективний механізм управління прибутковою діяльністю, що можливо за наявності ефективної інформаційної системи. Вона технологічно об'єднує всі залучені до неї підрозділи банку. Унаслідок її функціонування створюється інформаційний продукт із дотриманням принципу одноразового введення первинної інформації у систему та багаторазового використання вихідного інформаційного продукту в процесі управління [1]. Цей продукт узагальнює результати діяльності, досягнуті підрозділами та банком у цілому на підставі прийнятих управлінських рішень. Аналіз інформаційного продукту забезпечує оцінювання діяльності апарату управління на всіх рівнях. На підставі такого оцінювання формується дієвий механізм відповідальності за результати діяльності кожного структурного підрозділу та банку в цілому. Саме тому розв'язання конкретних проблем управління банком вимагає побудови чіткої системи управлінського обліку. Управлінський облік охоплює елементи планування та прогнозування в поєднанні з аналізом фактичних показників фінансової звітності.

Система управлінського обліку в кожному банку унікальна, оскільки враховує специфіку його діяльності, надає можливості підвищити контрольованість і керованість управління, що сприятиме досягненню поставлених цілей, серед яких:

– стратегічні – оцінювання ефективності стратегії управління за такими аспектами, як ринкова позиція, конкурентоспроможність, прибутковість, управління ресурсами, інновації тощо;

– тактичні – удосконалення якості розпорядження ресурсами за певними сегментами ринку, групами клієнтів і банківськими продуктами;

– оперативні – планування, контроль, прийняття управлінських рішень як у цілому в банку, так і для окремих бізнес-одиниць або центрів відповідальності, що узгоджує їх діяльність, спрямовану на досягнення стратегічних цілей банку.

Для досягнення поставлених цілей система управлінського обліку має враховувати загальні напрями розвитку банку, стан фінансового обліку, аналізу, планування та контролю, щоб впливати на об'єкти управління через взаємозв'язок функцій, які утворюють замкнений цикл управління банком (рис. 1) [3].

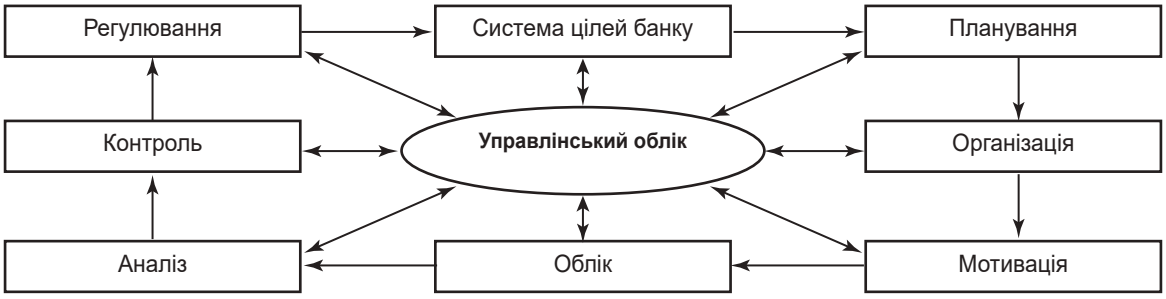

Рис. 1. **Управлінський облік у системі управління банком**

Особливістю управлінського обліку є те, що замість суто процедурних обліково-аналітичних завдань ставиться нове – забезпечити потреби в інформації різних груп користувачів.

Управлінський облік містить певні прийоми й методи, сукупність яких забезпечує управлінців необхідною інформацією про результати діяльності банку та наслідки прийняття рішень. По суті, управлінським обліком вважають частину системи бухгалтерського обліку, що задовольняє потреби управління в оперативній, змістовній інформації, яка сприяє формуванню реальних умов для аналізу окремих об'єктів і процесів, обґрунтування управлінських рішень і контролю за їх виконанням [2].

Функції, які виконує управлінський облік, мають тісно взаємодіяти з функціями управління (табл. 1) [3].

У зв'язку зі зростанням конкуренції між банками та застосуванням сучасних технологій, управлінський облік у банку постійно вдосконалюється: розширюються його функції, зростає обсяг вирішуваних задач, різноманітними стають методи. Нині відбувається активний пошук ефективних методів ведення й організації управлінського обліку, оскільки:

– ускладнюється система управління, запроваджуються нові банківські продукти та послуги;

– з'являються нові вимоги до інформації, яку подають керівництву банку;

– зростають обсяги інформації, що потребує навичок її пошуку й оперативного аналізу, контролю й прийняття управлінських рішень;

– застосовуються нові підходи до калькуляції собівартості, підрахунку фінансових результатів тощо [4].

Таблиця 1

Основні функції управлінського обліку

Функції	Сутність
Інформаційна	Забезпечення менеджерів усіх рівнів управління інформацією, що є необхідною для прийняття управлінських рішень щодо виконання планів, де враховано періодичність інформування, наповнення інформацією та форму й якість інформації
Облікова	Розробка методологічних засад облікового блоку, що охоплює облікову політику, методи обліку, номенклатуру рахунків, форму ведення управлінського обліку, класифікацію витрат, методи калькулювання, форми звітності, користувачів і виконавців облікової інформації
Контрольна	Здійснення контролю за виконанням планових показників і бюджетів за умови охоплення контролем усіх процесів діяльності, зайнятості працівників банку в процесі контролю, оперативності виявлення відхилень від установлених норм і стандартів
Аналітична	Дослідження всієї системи прийняття рішень для її вдосконалення: результатів діяльності структурних підрозділів і окремих виконавців щодо виконання поставлених завдань із урахуванням методів аналізу й узагальненням результатів
Комунікаційна	Формування інформації, що є засобом внутрішнього комунікаційного зв'язку між рівнями управління та структурними підрозділами. Управлінський облік забезпечує ефективність функціонування всієї системи, сприяючи підвищенню якості процесу обміну інформацією
Прогнозна	Забезпечення перспективного планування та спрямування розвитку банку на досягнення його стратегічних цілей на підставі аналізу й оцінювання фактичних результатів діяльності

Саме управлінський облік може вирішувати завдання прогнозного характеру, зокрема визначення очікуваного доходу від запланованих заходів і рентабельності нових видів продуктів. Управлінський облік є націленим на детальний облік, аналіз і контроль витрат, фінансових результатів, грошових потоків банку в розрізі окремих структурних підрозділів, видів діяльності та продуктів, груп клієнтів тощо.

Управлінський облік має надавати інформацію про банк зсередини. Для цього потрібно побачити, як працює не просто банк у цілому, а й окремі його елементи; яким є внесок кожного з цих елементів у загальний результат, за рахунок чого це відбувається. Тільки така інформація надасть можливості приймати дійсно ефективні, виважені управлінські рішення [5].

Сучасний управлінський облік має бути системним, оперативним і одночасно забезпечувати стратегічний розвиток банку, тобто орієнтуватися не тільки на поточний результат, а й на ефективну діяльність у довгостроковому періоді, що спричиняє якісні зміни в усій структурі та методах управління. Управлінський облік є невід'ємною складовою менеджменту, що враховує всі особливості роботи банку, повністю розкриває економічні та технічні можливості банку, використовувані ресурси, фінансові можливості тощо. Організація управлінського обліку в банку має передбачати можливість збору, вимірювання, реєстрації, накопичення, обробки й узагальнення інформації, необхідної для оцінювання доходів, витрат, прибутковості й ефективності всіх об'єктів управління банку.

Таким чином, успішне впровадження системи управлінського обліку в банківській установі можливе лише за системного підходу. Ці питання мають розглядатися в сукупності з питаннями формування відповідної методології, кваліфікованих спеціалістів, високоефективного операційного менеджменту й сучасних інформаційних технологій.

Науковий керівник– канд. екон. наук, доцент Курган Н. В.

Література: 1. Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік у банках: підручник. Київ: КНЕУ, 2008. 816 с. **2.** Коренева О. Н. Управленческая отчетность коммерческого банка: автореф. дис. … канд. экон. наук: 08.00.12. М., 2007. **3.** Слав'юк Р. А. Система управлінської інформації в банку: монографія. Київ: УБС НБУ, 2011. 459 с. **4.** Табачук Г. П. Управлінський облік у банках: навч. посіб. Київ: УБС НБУ, 2007. 178 с. **5.** Васюренко О. В. Фінансове планування та прогнозування діяльності банків: монографія. Київ: УБС НБУ, 2009. 323 с.

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

УДК 336.2

Осадча К. А.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано обмеження застосування спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість сільськогосподарськими підприємствами. Визначено порядок використання акумульованих сум на спеціальних рахунках. Досліджено основні труднощі відображення спеціального режиму податку на додану вартість у бухгалтерському обліку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, сільське господарство, сільськогосподарське підприємство, податок, оподаткування, податок на додану вартість (ПДВ), спеціальний режим оподаткування, спеціальний рахунок, цільове використання.*

Аннотация. *Проанализированы ограничения применения специального режима налогообложения налога на добавленную стоимость сельскохозяйственными предприятиями. Определен порядок использования аккумулированных сумм на специальных счетах. Исследованы основные трудности отображения специального режима налога на добавленную стоимость в бухгалтерском учете.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, сельское хозяйство, сельскохозяйственное предприятие, налог, налогообложение, налог на добавленную стоимость (НДС), специальный режим налогообложения, специальный счет, целевое использование.*

Annotation. *The limitations of the application of a special taxation regime for value-added tax by agricultural enterprises are analyzed. The order of use of the accumulated sums on special accounts is defined. The main difficulties in mapping the special VAT regime in accounting are investigated.*

Keywords: *enterprise, organization, agriculture, agricultural enterprise, tax, taxation, value added tax (VAT), special taxation regime, special account, targeted use.*

За сучасних ринкових умов кожне підприємство прагне підвищити свою конкурентоспроможність, не є винятком сільськогосподарські підприємства. Останні зазнають значного впливу зовнішніх факторів, а відтак для підвищення ефективності функціонування потребують державної підтримки, одним із методів якої є спеціальний режим оподаткування податку на додану вартість.

Питання оподаткування сільськогосподарських підприємств, а саме нарахування податку на додану вартість, розглядали в своїх працях Косторной С., Василик О., Данілов О., Єфименко Т. та ін.

Метою написання статті є дослідження й аналіз податку на додану вартість за спеціальним режимом оподаткування ПДВ сільськогосподарських підприємств, а також виявлення його специфічних рис.

Спеціальний режим оподаткування діяльності, а саме облік податку на додану вартість, є застосовуваним суб'єктом господарської діяльності, який здійснює підприємницьку діяльність у сфері сільського, лісового господарства та рибальства і є резидентом України, тобто сільськогосподарське підприємство за п. 209.6 Податкового кодексу України має відповідати таким критеріям:

– основною діяльністю є постачання вироблених (наданих) ним сільськогосподарських товарів (послуг) на власних або орендованих основних фондах, а також на давальницьких умовах;

– питома вага вартості сільськогосподарських товарів (послуг) має становити не менш ніж 75 % вартості всіх товарів (послуг), поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно [1].

Цим пунктом Податкового кодексу України визначено обмеження. Якщо зареєстроване новоутворене сільськогосподарське підприємство веде господарську діяльність менш ніж 12 календарних місяців, то питому вагу сільськогосподарських товарів (послуг) розраховує окремо для кожного податкового періоду. У процесі розрахунку питомої ваги до складу основної діяльності сільськогосподарського підприємства не залучають оподатковувані операції з постачання основних фондів, що перебували у складі його основних фондів не менше ніж 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно, якщо такі операції не були постійними та не становили окремої підприємницької діяльності.

© Осадча К. А., 2017

З'ясуємо, які ж товари та послуги відповідно до Податкового кодексу України вважаються сільськогосподарськими та підпадають під дію спеціального режиму оподаткування податку на додану вартість. До сільськогосподарських товарів належать певні товари за УКТЗЕД. Відповідно до п. 209.7 ПКУ це 1–24 групи та 4101, 4102, 4103, 4301 товарні позиції, а також виноматеріали (код 2204 29–2204 30), які поставляють підприємства первинного виноробства за п. 209.8 Податкового кодексу України. Товари та послуги вважають сільськогосподарськими, якщо вони отримані в результаті здійснення видів діяльності відповідно до КВЕД за п. 209.17 Податкового кодексу України [1].

Сільськогосподарське підприємство для того, щоб застосовувати спеціальний режим податку на додану вартість, має реалізовувати (надавати) товари (послуги) відповідно до УТКЗЕД та здійснювати відповідний вид діяльності за КВЕД. Так, наприклад, підприємство – виробник паливних брикетів із соломи не підпадає під дію спеціального режиму оподаткування за КВЕД, але проходить відповідно УКТЗЕД [2]. У цьому випадку Податковий кодекс України не дає пояснень стосовно подальших дій, вносити чи не вносити його до реєстру суб'єктів спеціального режиму оподаткування.

Відповідно до п. 209.2 Податкового кодексу України суми податкових зобов'язань повністю залишають у розпорядженні сільськогосподарські підприємства для відшкодування суми податкового кредиту, нарахованого (сплаченого) постачальнику на вартість виробничих факторів. Якщо податкові зобов'язання перевищують податковий кредит, то такий залишок акумулюється на спеціальному рахунку в банку або казначействі [1].

Сільськогосподарське підприємство несе відповідальність відповідно до законодавства за нецільове використання суми податку на додану вартість. Тому необхідно детальніше розглянути витрати, які можна здійснювати за рахунок акумульованих на спеціальних рахунках сум.

Цільовим вважають спрямування коштів на такі інші виробничі цілі:

– виплату заробітної плати працівникам основного й допоміжного виробництва;

– сплату орендної плати за орендовані сільськогосподарські угіддя, якщо на них сільськогосподарське підприємство самостійно вирощує продукцію;

– погашення кредиту та відсотків банківським установам за умови спрямування коштів на придбання матеріально-технічних ресурсів виробничого призначення [3].

Наприклад, сільськогосподарське підприємство може придбати за рахунок акумульованих коштів трактор для обробки сільськогосподарських земель, але не легковий автомобіль. З 1 січня 2018 р. планується замінити спеціальні рахунки на поточні рахунки сільськогосподарських підприємств, відповідно до п. 4 п. 2 розділу XIX «Прикінцеві положення» Податкового кодексу України, що спростить використання акумульованих коштів.

Якщо різниця між сумою нарахованих податкових зобов'язань з податку на додану вартість і податковим кредитом є від'ємною величиною, вона не підлягає бюджетному відшкодуванню, а зараховується до складу податкового кредиту наступного звітного періоду (п. 209.3 Податкового кодексу України) [1].

У разі здійснення операції, які оподатковуються за спеціальним режимом, та операцій, що підлягають оподаткуванню за загальною системою, розподіл податкового кредиту здійснюється, виходячи з частки вартості сільськогосподарських товарів (послуг), які підпадають під спеціальний режим оподаткування, у загальній вартості всіх товарів (послуг), наданих за 12 попередніх послідовних звітних (податкових) періодів (ст. 209.15.1 Податкового кодексу України). Податковий кредит пропорційно вноситься до загальної та спеціальної декларації. У складі декларації подаються передбачені додатки та копії записів у реєстрах виданих та отриманих податкових накладних [1].

Якщо сільськогосподарське підприємство здійснює операції оподатковувані, звільнених від оподаткування (експорт), такі, що підпадають під дію спеціального режиму, і такі, що оподатковуються за загальною системою, підприємство має розподіляти вхідний податок на додану вартість двічі, що ускладнює роботу бухгалтера. Відтак сільськогосподарське підприємство за загальною декларацією різницю між податковим зобов'язанням і податковим кредитом сплачує до бюджету, а за скороченою – акумулює її на спеціальному рахунку. За загальною декларацією, навпаки, від'ємне значення між податковим зобов'язанням і податковим кредитом відшкодовують, а за скороченою – переносять на наступний податковий період.

Відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку податку на додану вартість № 141 для аналітичного обліку зобов'язань і податкового кредиту з податку на додану вартість за операціями, що оподатковуються за спеціальним режимом ПДВ, рекомендовано використовувати рахунок 6411 «Розрахунки за податком на додану вартість за операціями із спеціальним режимом оподаткування», а для операцій, що оподатковуються за загальною системою, – на рахунку 6412 «Розрахунки за податком на додану вартість за операціями загальної системи оподаткування». При цьому в пп. 209.15.1 Податкового кодексу України рекомендовано використовувати окремий аналітичний рахунок 6413 «Податок на додану вартість, що підлягає розподілу» для накопичення сум нерозподіленого податкового кредиту з податку на додану вартість протягом звітного періоду [5].

Застосування методу першої події та підтвердження прав на податковий кредит податковою накладною від постачальника ускладнює бухгалтерський облік спеціального режиму податку на додану вартість застосуванням транзитних рахунків для обліку податкових зобов'язань і податкового кредиту (рахунки 643 і 644 відповідно). У зв'язку із цим статті балансу виявляються завищеними внаслідок автоматичного потрапляння залишків за рахунками до балансу. Тому необхідно розробити методику відображення податкового кредиту на податкове зобов'язання в бухгалтерському обліку.

Таким чином, у результаті дослідження встановлено, що спеціальний режим оподаткування податку на додану вартість для сільськогосподарських підприємств є дійсно дієвим і сприяє їх розвитку в нашій країні. При цьому нормативно-правова база регулювання спеціального режиму потребує вдосконалення. Необхідно передусім забезпечити відповідність сільськогосподарських товарів (послуг) дозволеним видам економічної діяльності; регламентувати порядок використання акумульованих сум на спеціальних рахунках і розширити межі їх використання; автоматизувати бухгалтерський облік податку на додану вартість за спеціальним режимом, що надасть можливості контролювати стан обліку задля уникнення помилок

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Волошан І. Г.

Література: 1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **2.** Сук Л. К. Класифікація активів сільськогосподарського підприємства // Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті проф. Г. Г. Кірейцева (Київ, 25 лютого 2015 р). Київ: НТЦ ІАЕ, 2015. С. 162–166. **3.** Про внесення змін до Порядку акумулювання сільськогосподарськими підприємствами сум податку на додану [...]: Закон України від 24.02.2016 № 156 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-2016-%D0%BF. **4.** Косторной С. В. Особливості нарахування податку на додану вартість у сільськогосподарських підприємствах. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету.* 2013. № 5. С. 82–89. **5.** Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку податку на додану вартість: Закон України від 01.07.1997 № 141 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0284-97.

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА»

УДК 658.15

Павленко М. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто підходи науковців до визначення поняття та сутності фінансових результатів підприємства. Досліджено фактори, що впливають на фінансові результати суб'єкта господарювання. Проаналізовано різницю між поняттями «прибуток», «дохід» і «фінансові результати». Обґрунтовано взаємозв'язок між фінансовими результатами та приростом капіталу підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, суб'єкт господарювання, фінанси, фінансові результати, прибуток, збиток, доходи, витрати.*

Аннотация. *Рассмотрены подходы ученых к определению понятия и сущности финансовых результатов предприятия. Исследованы факторы, влияющие на финансовые результаты предприятия. Проанализиро-*

© Павленко М. В., 2017

ваны различия между понятиями «прибыль», «доход» и «финансовые результаты». Обоснована взаимосвязь между финансовыми результатами и приростом капитала.

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, финансы, финансовые результаты, прибыль, убыток, доходы, расходы.*

Annotation. *The approaches of scientists to the definition of the concept and essence of financial results of the enterprise are considered. Factors influencing the financial results of the enterprise were investigated. The difference between the concepts of «profit», «income» and «financial results» is analyzed. The interrelation between financial results and capital gain is justified.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, finance, financial results, profit, loss, income, expenses.*

Фінансові результати діяльності підприємства є відображенням фінансового стану суб'єкта господарювання незалежно від розмірів та організаційно-правової форми. Фінансовий результат є підсумком діяльності суб'єкта господарювання за певний період, що характеризує ефективність підприємства в усіх напрямах діяльності (операційній, інвестиційній і фінансовій) у формі прибутку чи збитку. До того ж фінансовий результат відображає запаси фінансової стійкості на майбутні періоди, що надають можливості підприємству розробляти власні стратегії розвитку. Саме тому аналіз і оцінювання фінансових результатів є актуальною темою.

Дослідженням сутності фінансових результатів підприємства займалися Орєхова А. І., Петраковська О. В., Вінярська М. Р., Патарідзе-Вишинська М. В., Скалюк Р. В. та ін. Проте, чимало питань щодо економічної сутності фінансових результатів підприємства потребують подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є узагальнення теоретичних засад визначення сутності поняття «фінансові результати» та розкриття його змісту.

У практичній діяльності бухгалтерів та економістів часто спостерігається ототожнення поняття фінансового результату та прибутку підприємства. Ця проблема не є такою значною, коли під фінансовим результатом розуміють прибуток за умов прибуткового ведення господарської діяльності суб'єкта господарювання. Проте коли поняття прибутку вважають ширшим за змістом, ніж поняття «фінансові результати», це викликає сумніви щодо їх достовірності та відповідності науковим теоріям і методичним положенням бухгалтерського обліку [5].

Поняття фінансового результату підприємства є ширшим порівняно із категорією прибутку, оскільки показник прибутку є однією з двох форм (прибуток чи збиток) відображення фінансового результату господарської діяльності підприємства. Фінансовий результат характеризує якісні та кількісні показники результативності господарської діяльності підприємства, а прибуток – позитивне (додатне) значення фінансового результату, що свідчить про високу результативність господарської діяльності й ефективне використання капіталу. Негативне (від'ємне) значення категорії фінансового результату є збитком, що свідчить про низький рівень або відсутність результативності господарської діяльності, неефективне управління ресурсним, виробничим та економічним потенціалами підприємства, невміле використання наявного капіталу, низьку якість роботи менеджменту підприємства [3].

Нині не існує єдиного підходу до трактування терміна «фінансові результати підприємства». Серед підходів науковців до визначення поняття «фінансові результати підприємства» виокремимо трактування його як:

- прибутку або збитку;
- кінцевого результату діяльності підприємства;
- доданої вартості;
- якісного показника діяльності підприємства;
- співвідношення доходів і витрат;
- приросту або зменшення вартості власного капіталу підприємства [1–6].

Розглядати фінансовий результат як приріст (зменшення) вартості власного капіталу не є доречним, адже кількісна зміна власного капіталу не дорівнюватиме сумі фінансового результату, розрахованого як різниця між доходами та витратами. Це можна пояснити тим, що деякі господарські операції, що мають місце на промисловому підприємстві, можуть спричиняти зростання вартості власного капіталу підприємства (дооцінка необоротних активів, безкоштовне отримання основних засобів, додаткові внески власників), але не мають ніякого відношення до величини фінансового результату [1]. Відтак сума фінансового результату та вартість власного капіталу підприємства впливають один на одного, але динаміку зміни (приросту, зменшення) цих показників не можна ототожнювати.

Таким чином, фінансовий результат є кінцевим результатом господарської діяльності підприємства за звітний період, що виражається прибутком (перевищенням доходів над витратами), збитком (перевищенням витрат над доходами) або нульовим результатом. Прибуток є позитивною формою фінансового результату. Як вважає Ратушна О. П., прибуток є категорією, що поєднує позитивну величину фінансового результату підприємства та

приріст власного капіталу підприємства внаслідок ефективної господарської діяльності й адекватних управлінських рішень.

Прибуток або збиток отримують шляхом співставлення доходів і витрат. Згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» доходами є зростання економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, що спричиняють зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників). Витратами є зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або зростання зобов'язань, що спричиняють зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) [7].

Досить часто поняття прибутку ототожнюють із поняттям доходу. Але з точки зору Орєхова А. І. та Костюченко А. І., поняття доходу є ширшим за поняття прибутку. Поняття доходу є широко використовуваним на загальному, економічному та побутовому рівні. Можна говорити про національний дохід держави, дохід громадян, дохід підприємства. Дохід – це загальна сума грошових надходжень підприємства від реалізованої продукції, виконаних робіт або послуг. Загальний дохід підприємства – це сума доходу, отриманого фірмою від продажу певної кількості продукції. Валовий дохід підприємства становить грошову виручку від реалізації продукту (виконання робіт чи послуг), інших матеріальних цінностей і майна підприємства, включаючи основні фонди, зменшену на суму постійних витрат підприємства. Прибуток підприємства є складовою частиною доходу, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу та комерційну діяльність підприємства. Він характеризує перевищення надходжень над витратами та мету підприємницької діяльності. Його вважають одним із головних показників результативності діяльності підприємства [1].

Розмір фінансового результату залежить від співвідношення доходів і витрат. На їх розмір впливають як зовнішні фактори, що не залежать від діяльності самого підприємства, проте впливають на неї, так і внутрішні фактори, що залежать від діяльності підприємства.

Внутрішні фактори поділяють на виробничі та невиробничі. Невиробничі фактори є пов'язаними в основному з комерційними, природоохоронними й іншими аналогічними видами діяльності підприємства. Виробничі фактори характеризують наявність і використання основних елементів виробничого процесу, що беруть участь у формуванні прибутку (засоби праці, предмети праці й сама праця). За кожним із цих елементів розрізняють групи інтенсивних та екстенсивних факторів.

До екстенсивних належать фактори, що характеризують обсяг виробничих ресурсів (наприклад зміни чисельності працівників, вартості основних фондів), їх використання за часом (зміна тривалості робочого дня, коефіцієнт змінності устаткування), а також невиробниче використання ресурсів (витрати матеріалів на виробництво, втрати через відходи). До інтенсивних належать фактори, що характеризують ефективність використання ресурсів (наприклад підвищення кваліфікації працівників, продуктивності устаткування, упровадження прогресивних технологій) [4].

Підприємство є зацікавленим в багатьох економічних факторах, проте насамперед воно намагається досягти позитивного фінансового результату для свого подальшого існування й розвитку. Отримання прибутку й унеможливлення збитків є першочерговим завданням для господарства. За розміром фінансових результатів можна судити про всі аспекти діяльності господарюючого суб'єкта. Прибуток є основним джерелом інтенсивного й інноваційного розвитку підприємства, реконструкції виробництва, модернізації його матеріально-технічної бази, покращення соціальних стандартів [6].

Як висновок вважаємо за необхідне зазначити, що:

- поняття «фінансові результати» і «прибуток» не є тотожними;
- поняття «дохід» і «прибуток» не є тотожними;
- фінансові результати мають форму прибутку, збитку або нульового результату;
- прибуток або збиток визначають як порівняння доходів і витрат;
- прибуток є позитивною величиною фінансового результату.

Таким чином, фінансові результати є кінцевим результатом господарської діяльності підприємства за звітний період, що виражається прибутком (перевищенням доходів над витратами), збитком (перевищенням витрат над доходами) або нульовим результатом. Фінансові результати характеризують кількісні показники результативності господарської діяльності підприємства, що є одним із важливих джерел фінансування поточної діяльності та подальшого розвитку підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Голофаєва І. П.

Література: 1. Орєхова А. І., Костюченко А. І. Економічна сутність категорії прибуток. *Інноваційна економіка.* 2013. № 7. С. 313–316. **2.** Петраковська О. В. Облік, аналіз і аудит фінансових результатів діяльності банку: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.09. К., 2009. 20 с. **3.** Вінярська М. Р., Пилипенко Л. М. Економічна сутність результатів діяльності підприємства // Сучасні проблеми економіки і менеджменту: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 45-річчю Інституту економіки і менеджменту та 20-річчю Інституту післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, 10–12 листопада 2011 р.). Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2011. С. 257–268. **4.** Патаридзе-Вишинська М. В. Прибуток підприємств: види, роль та функції. *Економіка. Управління. Інновації.* 2010. № 1. С. 34–41. **5.** Скалюк Р. В. Сутність та значення фінансових результатів в системі розвитку господарської діяльності промислових підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету.* 2010. № 18. С. 135–141. **6.** Петряєва З. Ф., Іващенко Г. А., Петряєв О. О. Аналітичне забезпечення оцінки фінансових ресурсів підприємства. *Економічний аналіз.* 2015. Т. 19. № 2. С. 122–129. **7.** Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...]: Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13.

ПРАВО НА СТРАЙК ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ, МОЖЛИВІ ПРАВОВІ НАСЛІДКИ СТРАЙКУ

УДК 349.2(045)

Пасічніченко Д. І.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено поняття страйку. Проаналізовано чинні нормативно-правові акти стосовно порядку вирішення колективних трудових спорів (конфліктів), що виникають у взаємовідносинах між роботодавцем і працівниками. Розглянуто основні умови проведення страйку й можливі правові наслідки цього заходу.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, трудові спори (конфлікти), страйк, право на страйк, страйковий фонд, працівники, профспілка, уповноважена особа, нормативно-правові акти, умови проведення страйку, локаут.*

Аннотация. *Определено понятие забастовки. Проанализированы действующие нормативно-правовые акты о порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов), возникающих во взаимоотношениях между работодателем и работниками. Рассмотрены основные условия проведения забастовки и возможные правовые последствия этого мероприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, трудовые споры (конфликты), забастовка, право на забастовку, забастовочный фонд, работники, профсоюз, уполномоченное лицо, нормативно-правовые акты, условия проведения забастовки, локаут.*

Annotation. *The concept of strike is defined. Analyzed current regulations on the procedure for resolving collective labor disputes (conflicts) arising in the relationship between the employer and employees. The main conditions of the strike and the legal consequences of this action are considered.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, labor disputes (strife), strike, right to strike, strike fund, employees, trade union, authorized person, regulations, conditions for holding a strike, lockout.*

Питання взаємовідносин між роботодавцем і працівниками завжди носили специфічний характер. Така ситуація є наслідком великої кількості факторів, серед яких природна унікальність кожної людини; дія зовнішніх

© Пасічніченко Д. І., 2017

і внутрішніх факторів, що впливають на підприємство; проведення підприємством певної політики. Ці взаємовідносини матимуть перманентний характер, оскільки завжди є необхідність у промисловості та виробництві товарів, відповідно будуть й ті, хто надає робочі місця, і ті, хто працює. Виникають взаємини, що мають бути врегульованими.

Дослідженням умов проведення страйку й правових наслідків цього заходу займалися Швець Н. М., Слома В. М., Сокол М. В. та ін.

Змінами в політичній, економічній та ідеологічних сферах зумовлено розширення прав громадян України. Так, із одержанням незалежності серед інших прав ст. 44 Конституції України закріплено право на страйк як засіб захисту економічних і соціальних інтересів тих, хто працює [1]. Порядок здійснення права на страйк і його реалізацію визначено Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», що був прийнятий Верховною Радою України 3 березня 1998 р. [2].

Страйк є наслідком ситуації, коли примирні процедури не сприяли вирішенню колективного трудового спору (конфлікту) або власник чи уповноважений орган (представник) ухиляється від виконання угоди, досягнутої в ході вирішення колективного трудового спору (конфлікту). Згідно зі ст. 17 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» страйком є тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації для вирішення колективного трудового спору (конфлікту) [2].

У Законі зазначено, що страйк є крайнім засобом (коли всі інші можливості вичерпано) вирішення колективного трудового спору (конфлікту) у зв'язку з відмовою власника або уповноваженого ним органу (представника) задовольнити вимоги працівників, профспілки, об'єднання профспілок чи уповноваженого нею (ними) органом.

Рішення про оголошення страйку приймається загальними зборами, де відбувається голосування. Рішення про проведення страйку вважають прийнятим, якщо за це проголосувала більшість найманих працівників або делегатів (уповноважених осіб, що представляють інтереси працівників).

Наймані працівники підприємств галузі чи адміністративно-територіальних одиниць мають право на самостійне рішення про оголошення страйку на своєму підприємстві. Страйк вважають галузевим чи територіальним, якщо на підприємстві чи підприємствах, на яких оголошено страйк, кількість працівників перевищує половину загальної кількості працівників цієї галузі чи території.

Має певні обов'язки організатор подібних заходів. Людина (орган), який очолює страйк, зобов'язаний попередити власника чи уповноважений орган не менш ніж за 7 днів до початку страйку, а у випадку, якщо страйк відбуватиметься на безперервно діючому виробництві – за 15 діб.

Слід зазначити, що незаконними визнають страйки, що суперечать не тільки Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», а й іншим правовим нормам, серед яких вимоги про зміну конституційного ладу, державних кордонів та адміністративно-територіального устрою України; вимоги, що порушують права людини; вимоги, що не належать до колективних трудових спорів [2].

У судовій практиці при визнанні страйку незаконним відповідачем може бути як трудовий колектив, так і страйковий комітет, а саме профспілковий орган залежно від організації страйку. Винесене рішення суду про незаконність страйку зобов'язує страйкарів прийняти рішення про припинення заходу, а працівників відновити роботу не пізніше ніж за добу після передачі копії рішення суду людині, що стоїть на чолі страйку.

Заборонено проведення страйку за умови, що припинення діяльності підприємства чи галузі може створювати загрозу здоров'ю та життю людей, довкіллю або перешкоджає запобіганню аваріям, стихійним лихам, епідеміям, катастрофам чи ліквідації їх наслідків. Відтак обмежене право на страйк мають персонал ядерних установ і об'єктів, органи прокуратури, Збройних Сил України, органи безпеки та правопорядку, електроенергетики й ін.

Верховна Рада України або Президент України мають повноваження забороняти страйки на термін, що не перевищує один місяць, у разі оголошення в країні надзвичайного стану. У такому випадку подальша заборона має бути схвалена спільним актом Верховної Ради України і Президента України. У разі оголошення військового стану автоматично настає заборона на проведення страйків до моменту закінчення цього стану.

Організація страйку, що визнаний судом як незаконний, або участь в такому заході є порушенням трудової дисципліни.

Працівники чи профспілки можуть досягнути рішення про створення страйкового фонду на підприємстві, що складатиметься з добровільних внесків. Завданням цього фонду є надання працівникам, що не брали участі в страйку, але у зв'язку з його проведенням не мали можливості виконувати свої обов'язки, заробітної плати за час простою у розмірах, не нижчих від установлених законодавством і колективним договором підприємства.

Працівникам, які беруть участь у страйку, час перебування на цьому заході не оплачується й не зараховується до загального і безперервного трудового стажу. Усі особи (організатори й учасники страйку), які беруть участь у страйку, що визнаний судом незаконним, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кри-

мінальну відповідальність згідно із чинним законодавством. Зазначимо, що до організаторів у такій ситуації не застосовують порядок і гарантії, що є передбаченими ст. 43 і 252 Кодексу законів про працю України) [3]. Таку ж відповідальність несуть особи, винні у виникненні колективних трудових спорів (конфліктів) або які затримують виконання рішень примирних органів, а також рішень виконавчої влади й органів місцевого самоврядування.

Визнання права на страйк і допущення страйків є необхідними умовами нормального функціонування суспільства. На Заході право на страйк є юридично зафіксованим майже в усіх промислово розвинених країнах з ринковою економікою. Це право або закріплено конституційно (Іспанія, Швеція, Франція), або виводиться з конституційного права на асоціацію (Канада, Швейцарія, Німеччина), або є спеціально закріпленим у законодавстві (США, Нова Зеландія), або спирається на загальні принципи права (Норвегія, Фінляндія), або засновано на міжнародних актах (Нідерланди). Поряд із закріпленням права на страйк у цих країнах передбачено умови, що обмежують і забороняють страйки й є спрямованими проти незаконних страйків [4].

Страйк допомагає вирішити проблеми однієї сторони соціально-трудових відносин – тих, хто працює. При цьому залишається відкритим питання, яким чином може захистити свої інтереси власник у разі проведення працівниками страйку, що є незаконним. У зарубіжній практиці існує поняття локауту, що затверджено на законодавчому рівні (Швеція, Іспанія, Франція, Нова Зеландія, Туреччина та інші країни). Слід зазначити, що вітчизняне законодавство не має подібного аналогу.

Локаутом є тимчасове призупинення роботодавцем виконання своїх основних обов'язків щодо трудових правовідносин із подальшим поновленням виконання цих обов'язків після досягнення власником поставленої мети. Найчастіше локаут є застосовуваним у зв'язку з економічними труднощами або у відповідь на страйк працівників. На відміну від страйку, локаут у більшості країн не зупиняє, а перериває дію трудового договору працівників, які звільняються. При цьому заробітної плати і пільг позбавляються всі працівники підприємства, у тому числі ті, хто не брав участі у страйку (ті, хто безпосередньо не брав участь у страйку, перебуває у відпустці, хворіє). В юридичній практиці останніх років спостерігається тенденція вирівнювання правових і соціальних наслідків, що виникають унаслідок страйків і локаутів.

Доречно створити законодавчу базу для проведення локаутів у нашій країні, оскільки локаут – це єдиний метод, який може застосовувати роботодавець у відповідь на проведення різних акцій працівниками. Необхідність закріплення цієї процедури є зумовленою тим, що нині на законодавчому рівні свою незгоду із ситуацією, що виникає, можуть реалізовувати винятково працівники, а роботодавці не мають права для рівнозначної відповіді на їх поведінку.

Вважаємо, що для уникнення оголошення страйків, локаутів та інших акцій протесту, сторонам колективних трудових відносин необхідно прагнути до належного виконання покладених на них обов'язків із дотриманням норм законодавства про працю. У випадку оголошення страйку найманими працівниками необхідно чітко дотримуватися процедури, визначеної законодавством, щоб уникнути негативних наслідків.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **2.** Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80. **3.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **4.** Швець Н. М. Право на страйк та умови його реалізації: монографія. Харків: Право, 2009. 222 с.

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

УДК 336.71:336.77

Пастушко А. І.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано стан проблемної кредитної заборгованості вітчизняних банківських установ за останні кілька років. Розглянуто вітчизняний і міжнародний досвід роботи з проблемною заборгованістю. Узагальнено основні напрями оптимізації кредитного портфеля банку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, банк, кредит, заборгованість, банківська установа, банківська система, кредитний портфель, проблемні кредити.*

Аннотация. *Проанализировано состояние проблемной кредитной задолженности отечественных банковских учреждений за последние несколько лет. Рассмотрен отечественный и международный опыт работы с проблемной задолженностью. Обобщены основные направления оптимизации кредитного портфеля банка.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, банк, кредит, задолженность, банковское учреждение, банковская система, кредитный портфель, проблемные кредиты.*

Annotation. *The state of the troubled credit debt of domestic banking institutions over the past few years has been analyzed. The domestic and international experience with troubled debts is considered. The basic directions of optimization of the bank's loan portfolio are generalized.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, bank, credit, debt, banking institution, banking system, loan portfolio, problem loans.*

Банківський сектор є основою функціонування сучасного вітчизняного фінансового ринку. Його ефективна робота й розвиток значною мірою залежать від активізації основної функції банківської системи, за рахунок якої банки отримують прибуток і кредитування. Але великий обсяг проблемних кредитів у портфелі банків створює значні проблеми для залучення нових клієнтів і збереження стабільності функціонування банківської системи в цілому. Вплив світової економічної кризи 2008–2009 рр. спричинив значне зростання обсягу проблемних кредитів. Національна фінансова та політична криза, і, як наслідок, знецінення національної валюти більше ніж утричі протягом 2014–2016 рр. призвело до масових відмов позичальників повертати позики, що були взяті раніше в іноземній валюті.

Дослідженням питань оптимізації кредитного портфеля займалися Рац О., Тисячна Ю., Болгар Т., Гойхман М., Бондаренко Л., Стародубцева Т., Гош А., Кауко К., Чжан Я. та ін. Але, незважаючи на чисельність наукових досліджень, недостатньо висвітленими залишаються питання щодо вдосконалення методів оптимізації кредитного портфеля.

Метою написання статті є вивчення теоретичних основ оптимізації кредитного портфеля й узагальнення методів удосконалення його структури із урахуванням сучасних тенденцій і світового досвіду.

Незалежно від якості кредитного портфеля та методів, що є застосовуваними при управлінні кредитним ризиком, усі банки тією чи іншою мірою зіткаються з проблемою неповернення або прострочення кредитів. Особливо гострою ця проблема є для фінансових установ нашої країни. Нині розвиток вітчизняної банківської системи досить сильно залежить від розробки механізмів оптимізації кредитного портфеля.

Міжнародний валютний фонд визнає проблемним зобов'язання, повне погашення якого є сумнівним унаслідок неадекватного фінансового стану боржника або забезпечення за цим зобов'язанням, а також спостерігається прострочення сплати основного боргу і (або) відсотків за ним більш ніж на 90 днів [5].

Аналіз якості кредитного портфеля банківської системи України за останні п'ять років свідчить, що із кожним роком проблема загострюється. У табл. 1 подано інформацію щодо динаміки зміни обсягу наданих кредитів, простроченої заборгованості за кредитами, резервів під активні операції банків і рентабельності активів. У 2016 р. порівняно з 2012 р. обсяг наданих кредитів зріс приблизно на 16,94 %. Водночас прострочена заборгованість за кредитами зросла більше ніж у два з половиною рази [7]. Рентабельність активів протягом 2012–2016 рр. спадає та має від'ємне значення, що є негативною тенденцією.

Таблиця 1

© Пастушко А. І., 2017

Динаміка зміни обсягу кредитного портфеля та простроченої заборгованості в банках України, 2012–2016 рр.

Показники	Періоди				
	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Кредити надані, млн грн	825 320	815 327	911 402	1 006 358	965 093
Прострочена заборгованість за кредитами, млн грн	79231	72564	70178	135858	213286
Прострочена заборгованість до наданих кредитів, %	9,6	8,9	7,7	13,5	22,1

Водночас показники обсягу проблемних кредитів у банківській системі України є значно вищими за аналогічні показники в розвинених країнах світу. Розглянемо динаміку зміни простроченої заборгованості по відношенню до обсягу наданих кредитів у деяких країнах світу (рис. 1) [8].

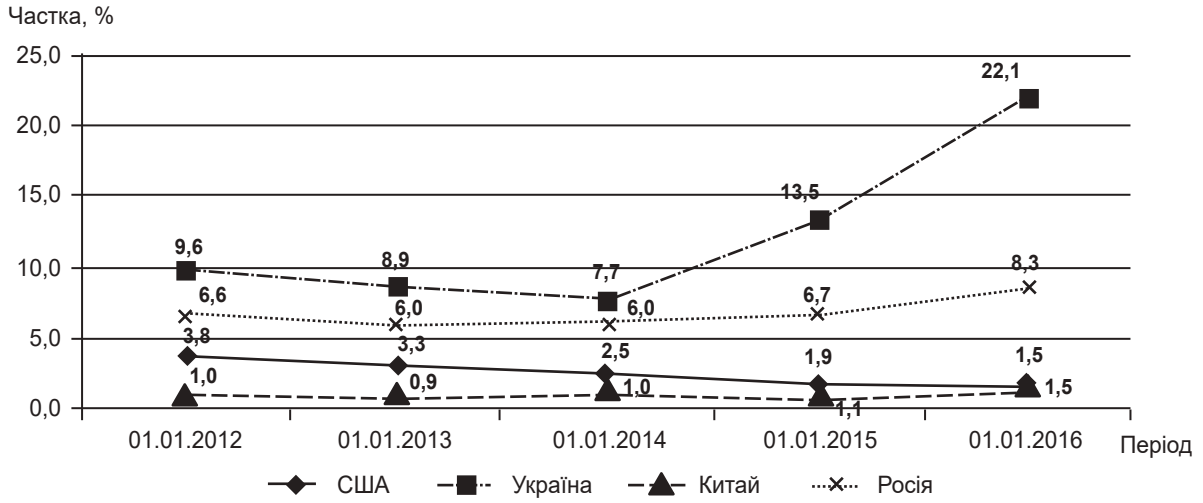

Рис. 1. **Динаміка зміни частки проблемних кредитів у різних країнах**

Основними причинами такого дисбалансу є нестабільна політична ситуація в країні та недосконаліть методів управління проблемними позиками в банках. Оскільки повністю уникнути появи прострочених позик майже неможливо, виникає необхідність удосконалення існуючих методів управління проблемними кредитами в банках. Не всі банки мають можливість показати реальний рівень проблем у зв'язку з обмеженою можливістю доформувати резерви й змушені йти на компроміс із позичальниками. Реальний рівень проблемної заборгованості традиційно відображають у звітності банки з іноземним капіталом, оскільки у них більше можливостей доступу до ресурсів материнських структур. Тому реальна сума проблемної заборгованості за кредитами нині є дещо вищою.

Процес оптимізації кредитного портфеля банківськими установами України охоплює реструктуризацію боргу, звернення стягнення на заставлене майно, стягнення коштів з боржника або гаранта, ініціювання процедури банкрутства стосовно боржника. Як показала практика, ці методи не дають бажаного результату.

Одним із методів, що є популярним за кордоном, є зміна кредитора в зобов'язанні або продаж проблемного активу. Банківська установа відповідно до ст. 512 Цивільного Кодексу України може передати право вимоги за зобов'язанням третій особі без згоди боржника. Зазвичай це відбувається у формі продажу банком заборгованості за кредитом новому кредитору з оформленням договору переуступки права вимоги [9].

Ще одним популярним за кордоном методом управління проблемними кредитами банку є сек'юритизація активів. Сек'юритизація активів – це перерозподіл ризиків шляхом трансформації активів банку – позик та інших активів – у цінні папери для продажу інвесторам [10]. Банк емітує цінні папери від власного імені або через дочірні установи. Однак, такі папери «прив'язуються» до конкретних активів банку, тому сплата доходу та погашення цінних паперів залежить від отримання банком доходу й основної суми кредитів. При проведенні сек'юритизації проблемних активів в Україні необхідно вибрати один із напрямів організації діяльності залежно від того, хто є емітентом, спеціально створена юридична особа або власне банк. У першому випадку доцільно створити спеціальну комісію за участю представників Національного банку України, представників банківських асоціацій, членів аудиторських фірм, а також сек'юритизатор – організацію, основною функцією якої є аналіз проблемних

кредитів і оцінювання можливостей їх повернення. Другий спосіб полягає в тому, що права вимоги залишаються за банком, відтак цей метод є простішим і менш витратним.

У Німеччині для скорішого подолання наслідків фінансової кризи 2008–2009 рр. було створено модель полегшеного варіанта «поганого банку» («bad bank light»), коли держава скуповує високоризикові активи, а банки відшкодовують можливі збитки в довгостроковій перспективі. Як вважають німецькі експерти, полегшений варіант «поганого банку» є кращим варіантом, ніж просто «поганий банк», оскільки державі не потрібно терміново робити термінових ресурсних вливань, щоб забезпечити ліквідність банку, натомість 40–50 років вона одержує частину банківського прибутку як компенсацію [6].

Таким чином, розгляд основних застосовуваних вітчизняними банками методів управління проблемними кредитами, а також дослідження й узагальнення міжнародного досвіду дають підстави говорити про необхідність упровадження до української практики механізму сек'юритизації активів і санаційного банку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Рац О. М. Дослідження впливу якості кредитного портфеля на ефективність кредитної діяльності банку як складова моніторингу кредитного ризику. *Економіка і управління підприємством.* 2015. № 5 (21). С. 41–45. **2.** Тисячна Ю. С. Методичні підходи до оцінки якості кредитного портфеля банку. *Проблеми економіки.* 2014. № 1. С. 278–283. **3.** Болгар Т. М. Особливості державного та внутрішньобанківського регулювання проблемних кредитів в Україні. *Вісник Національного банку України.* 2014. № 12. С. 23–29. **4.** Гойхман М. І. Сучасні методи управління проблемними активами банківської системи України. *Економічний форум.* 2014. №. 2. С. 172–178. **5.** Бондаренко Л. А., Стародубцева Т. В. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України в контексті забезпечення стабільності банківської системи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України.* 2014. №. 2 (20). С. 169–172. **6.** Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: http://www.imf.org/external/index.htm. **7.** Національний банк України // Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua. **8.** Міжнародний інститут статистики // Офіційний сайт Міжнародного інституту статистики: www.isi-web.org. **9.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **10.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 (МСБО 39). Фінансові інструменти: визнання та оцінка: Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_015.

СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 657.65.052

Петренко Є. І.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу та міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано теоретичні та практичні особливості системи обліку доходів від операційної діяльності. Розглянуто сучасний стан обліку доходів від операційної діяльності. Запропоновано основні напрями вдосконалення обліку доходів від операційної діяльності в системі бухгалтерського обліку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, звітність, витрати, доходи, операційна діяльність, кредиторська заборгованість, іноземна валюта, реалізація продукції (товарів, робіт, послуг).*

Аннотация. *Проанализированы теоретические и практические особенности системы учета доходов от*

© Петренко Є. І., 2017

операционной деятельности. Рассмотрено современное состояние учета доходов от операционной деятельности. Предложены основные направления совершенствования учета доходов от операционной деятельности в системе бухгалтерского учета.

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, отчетность, расходы, доходы, операционная деятельность, кредиторская задолженность, иностранная валюта, реализация продукции (товаров, работ, услуг).*

Annotation. *The theoretical and practical features of the accounting system for operating income are analyzed. The current state of accounting for operating income is considered. The main directions of improving the accounting of income from operating activities in the accounting system are proposed.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, reporting, expenses, revenues, operating activities, accounts payable, foreign currency, sale of products (goods, works, services).*

У зв'язку із переходом України до ринкової економіки суттєво змінилася ціль функціонування суб'єктів господарювання. Основною метою діяльності суб'єктів господарювання будь-якої форми власності чи типу організації є максимізація прибутків. Фундаментом для зростання прибутковості організації є підвищення її доходів. За таких умов дослідження системи обліку доходів підприємства є надзвичайно актуальним.

Дослідженням особливостей системи обліку доходів від операційної діяльності займалися Бутинець Ф. Ф., Лишиленко О. В., Маренич Т. Г., Ткаченко Н. М., Ярошовець Н. В., Лінник В. Г. та ін.

Метою написання статті є визначення практичних і теоретичних засад обліку доходів операційної діяльності та пошук напрямів його вдосконалення. Для цього потрібно розкрити економічний зміст і сутність доходів від операційної діяльності, визначити базову методику формування й обліку доходів, а також розробити напрями вирішення основних проблем сучасної системи обліку доходів від операційної діяльності.

Доходами є збільшення економічних вигід у вигляді надходжень активів або зменшення зобов'язань, що зумовлюють зростання величини власного капіталу підприємства (за винятком його змін, що відбуваються внаслідок додаткових внесків власників). Кожне підприємство може отримувати доходи від здійснення звичайної діяльності. Звичайна діяльність охоплює будь-яку діяльність організації, а також операції, що виникли в ході здійснення цієї діяльності [3].

Звичайну діяльність поділяють на операційну та іншу (фінансову й інвестиційну). До операційної діяльності належить основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю [2].

Доходи від операційної діяльності – це доходи (виручка) від реалізації продукції та інші операційні доходи. Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – це загальний дохід, виручка від реалізації продукції без урахування наданих знижок, повернення проданих товарів і непрямих податків [3]. Інші операційні доходи охоплюють усі доходи від операційної діяльності, крім доходу від реалізації продукції. До них належить доходи від реалізації іноземної валюти; доходи від продажу оборотних активів (крім фінансових інвестицій); доходи, одержані від операційної оренди активів; доходи від операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті; суми одержаних штрафів, пені, неустойок та інших санкцій за порушення господарських договорів; доходи від списання кредиторської заборгованості; відшкодування раніше списаних; інші доходи [4].

Доходи від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг) визначаються за наявності всіх наведених нижче умов:

- покупцю передано ризики й вигоди, що є пов'язаними з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснюватиме надалі управління й контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума доходу (виручки) може бути достовірно визначена;
- існує впевненість, що в результаті операції відбудеться зростання економічних прибутків підприємства [5].

Для того щоб узагальнити інформацію про доходи, отримані від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), від страхової діяльності, а також про суму знижок, наданих покупцям, і про інші вирахування з доходу, Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств й організацій передбачено рахунок 70 «Доходи від реалізації».

На рахунку 71 «Інший операційний дохід» узагальнюють інформацію про інші доходи від операційної діяльності підприємства у відповідному періоді, крім доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). За кредитом рахунку 71 «Інший операційний дохід» зазвичай відображають зростання доходу. За дебетом цього ж рахунку – суми непрямих податків, наприклад, податку на додану вартість, акцизного збору та інших зборів; а списання доходів – закриттям на рахунок 79 «Фінансові результати».

На субрахунку 719 «Інші доходи від операційної діяльності» узагальнюють інформацію про інші доходи

від операційної діяльності, які не знайшли свого відображення на інших субрахунках рахунку 71 «Інший операційний дохід», зокрема про доходи від операцій з тарою, інвентаризації, діяльності житлово-комунальних та обслуговуючих господарств, дитячих дошкільних закладів, будинків відпочинку, санаторіїв та інших закладів оздоровчого й культурного призначення підприємства, від роялті, а також відсотки, отримані на залишки коштів на поточних рахунках у банках.

Цей рахунок вміщує забагато складових, тому було б доцільно створити його субрахунки для полегшення системи бухгалтерського обліку доходів підприємства: субрахунок 7191 «Доходи від операцій з тарою», субрахунок 7192 «Доходи від інвентаризації, субрахунок 7193 «Доходи від діяльності житлово-комунальних й обслуговуючих господарств», субрахунок 7194 «Доходи від роялті», субрахунок 7195 «Інші доходи від операційної діяльності».

Таким чином, незважаючи на чисельність наукових досліджень, мінливі умови сучасного економічного життя та наявність окремих недоліків системи обліку доходів від операційної діяльності зумовлюють необхідність детальнішого розгляду цієї проблеми та подальшого реформування. Основними напрямами змін є реформування системи обліку доходів від операційної діяльності на підприємстві, а також міжнародне співробітництво в галузі бухгалтерського обліку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, старший викладач Пасічник І. Ю.

Література: 1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...]: Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13. **2.** Ткаченко Н. М., Лишиленко О. В. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. Київ: Алерта, 2008. 926 с. **3.** Маренич Т. Г. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції на підприємствах України. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2007. № 3. С. 12–13. **4.** Ярошовець Н. В., Лінник В. Г. Удосконалення нормативної бази бухгалтерського обліку доходів та витрат. *Наукові праці НДФІ.* № 4 (23). 2003. С. 127–132. **5.** Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Закон України від 30.11.1999 № 291 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99.

ДИТЯЧА ПРАЦЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

УДК 331-053.2/.5(447)

Петренко І. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано причини використання дитячої праці та напрями запобігання поширенню цього явища. Розглянуто особливості застосування дитячої праці в Україні. Наведені дані, що є необхідними для розробки ефективної державної політики в цій сфері. Визначено найбільш актуальні соціальні загрози, що є пов'язаними із застосуванням дитячої праці в Україні.*

Ключові слова: *держава, економіка, політика, дитяча праця, економічна експлуатація дітей, соціальні ризики, соціальні загрози.*

Аннотация. *Проанализированы причины использования детского труда и направления предотвращения*

© Петренко І. С., 2017

распространения такого явления. Рассмотрены особенности применения детского труда в Украине. Приведены данные, необходимые для разработки эффективной государственной политики в этой сфере. Определены наиболее актуальные социальные угрозы, связанные с применением детского труда в Украине.

Ключевые слова: *государство, экономика, политика, детский труд, экономическая эксплуатация детей, социальные риски, социальные угрозы.*

Annotation. *The causes of child labor and the direction of preventing its spread are analyzed. Features of child labor in Ukraine are considered. The data given are necessary for the development of effective state policy in this area. The most topical social threats are identified, they are related to the use of child labor in Ukraine.*

Keywords: *state, economy, politics, child labor, economic exploitation of children, social risks, social threats.*

Використання дитячої праці привертає значну увагу на національному та міжнародному рівнях, у всьому світі нині її визнано порушенням прав дітей. Незважаючи на занепокоєння й усвідомлення того, що експлуатація дітей не сприяє сталому економічному зростанню, у багатьох країнах вдаються до спроб використовувати дитячу працю.

Актуальність теми є пов'язаною із тим, що нині, за часів глибоких соціальних та економічних трансформацій, поширення набуває дитяча зайнятість. Зростає кількість дітей, які з різних причин змушені самостійно забезпечувати своє існування. На ринку праці вони є найдешевшою й незахищеною робочою силою. Причому, за даними Міжнародної організації праці, значна частина дітей втягуються до сфери протиправної діяльності. Соціальна політика в нашій країні має сфокусувати свою увагу на причинах, що змушують дитину вибирати між подальшим освітою та трудовою діяльністю на користь останньої, запобігати залученню дітей і підлітків до найгірших видів праці, розвивати адекватні форми зайнятості неповнолітніх.

Напружений ритм життя, високий рівень бідності домогосподарств з дітьми, труднощі з пошуком роботи для дорослих, нові форми соціальної взаємодії в сфері освіти, розширення сегмента тіньової зайнятості, зростання дискримінації в трудовій сфері є тими факторами, що виштовхують неповнолітніх на ринок праці. Не менш актуальною є проблема працевлаштування підлітків із благополучних сімей, які є вразливими щодо працевлаштування та залучення до найгірших форм праці.

Проблеми дитинства та дитячої праці активно обговорюються у вітчизняній і зарубіжній соціологічній літературі. Соціологи й антропологи досліджують історію використання дитячої праці в контексті формування та трансформації найважливіших соціальних інститутів, аналізують мотивацію й ціннісні орієнтації сучасних підлітків у трудовій діяльності, співвідношення прав, правил і практик їх дотримання щодо нормативів та умов праці. Аналіз європейської стратегії зайнятості, загальносвітових проблем функціонування й регулювання ринку праці міститься в публікаціях Вишневської Н. А., Ісаченко Т. В., Сердюкової В. С., Шевашкевич Н. А. Функції праці проаналізовано в роботах Адамчук В. А., Генкіна Б. В., Заславської Т. А., Кравченко А. О., Мазіна А. С., Понукаліна А. О., Ржаніцина Л. П. та ін.

Працевлаштування підлітків, з одного боку, є актуальним для багатьох сімей, для яких підсумком реформ останнього десятиліття стало різке зниження їх рівня життя аж до зубожіння. З іншого боку, зміна системи цінностей молодого покоління зумовлює використання будь-яких способів підвищення соціального статусу для демонстративного престижного споживання. Оплачувана зайнятість стає засобом підвищення статусу й матеріальної спроможності неповнолітніх із різних соціальних груп.

Під поняттям «дитяча праця» розуміють як оплачувану, так і неоплачувану роботу та діяльність, що в психологічному, фізичному, соціальному або моральному планах є пов'язаною з небезпекою чи заподіянням шкоди. Це праця, що позбавляє дітей можливості навчатися в школі або змушує їх, окрім шкільних занять і домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою роботою, виконуваною в інших місцях, що відриває їх від сім'ї [1].

Відповідно до ст. 3 Конвенції Міжнародної організації праці № 182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» найгіршими формами дитячої праці є робота, яка за своїм характером чи умовами, у яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей; усі форми рабства або практика, що є подібною до рабства, наприклад, продаж дітей і торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, у тому числі примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання в збройних конфліктах; використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав; використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності, зокрема, для виробництва та продажу наркотиків, як це визначено у відповідних міжнародних договорах [2].

Діти, що займаються підневільною чи примусовою працею, абсолютно незахищені від своїх роботодавців. Значна частина дітей не отримує платні за свою роботу. Відсутній дієвий механізм державного контролю стосовно дитячої праці в найгірших її формах, оскільки значна кількість дітей зайнята у неформальному секторі економіки.

Система національного законодавства, що регламентує трудові відносини неповнолітніх, є регульованою Конституцією України, Кодексом законів про працю, законами України «Про охорону праці», «Про охорону дитинства» й іншими законодавчими та нормативно-правовими актами [3–6].

Зазначимо, що відповідно до цих законів, а також законодавства про працю неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток і деяких інших умов праці користуються пільгами, установленими законодавством України.

Не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. За згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років. Усі особи молодше вісімнадцяти років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду й у надалі щороку підлягають обов'язковому медичному огляду до досягнення 21 року.

Чинним законодавством установлено межі робочого часу для неповнолітніх. Для осіб віком від 16 до 18 років установлено 36-годинний робочий тиждень, що становить не більше 7 годин на день за 5-денного робочого тижня та 6 годин – за 6-денного. Працівники віком від 15 до 16 років, а також учні 14–15 років, які працюють під час канікул, можуть працювати 24 години на тиждень. Тривалість робочого дня для таких осіб не може перевищувати 4 години на день за 6-денного робочого тижня і дорівнювати 5 годинам – за 5-денного.

Забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах; залучати до підіймання та переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми. Крім того, неповнолітніх заборонено залучати до нічних, надурочних робіт і до робіт у вихідні та святкові дні. Для робітників віком до вісімнадцяти років норми виробітку встановлюють, виходячи з норм виробітку для дорослих робітників пропорційно скороченому робочому часу для осіб, що не досягли вісімнадцяти років. Заробітна плата працівникам молодше вісімнадцяти років за скороченої тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій за повної тривалості щоденної роботи.

Праця осіб молодше вісімнадцяти років, допущених до відрядних робіт, оплачується за відрядними розцінками, установленими для дорослих працівників, із доплатою за тарифною ставкою за час, на який тривалість їх щоденної роботи скорочується порівняно з тривалістю щоденної роботи дорослих.

Щорічні відпустки особам віком до вісімнадцяти років надаються у зручний для них час. Щорічні відпустки працівникам віком до вісімнадцяти років повної тривалості у перший рік роботи надаються за їх заявою до настання шестимісячного терміну безперервної роботи на підприємстві, в установі, організації.

Звільнення працівників молодше вісімнадцяти років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної служби у справах дітей.

Батьки, усиновителі та піклувальники неповнолітнього, а також державні органи та службові особи, на яких покладено нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю, мають право вимагати розірвання трудового договору з неповнолітнім, у тому числі й строкового, коли продовження його чинності загрожує здоров'ю неповнолітнього або порушує його законні інтереси [4].

У разі порушення законодавства про працю відповідно до Кримінального кодексу України винні особи несуть відповідальність згідно зі ст. 150 «Експлуатація дітей»: експлуатація дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання її праці, карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком до трьох років. Ті самі дії, вчинені щодо кількох дітей або якщо вони спричинили істотну шкоду здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини, або є пов'язаними із використанням дитячої праці в шкідливому виробництві, караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю строком до трьох років [7].

Таким чином, перспективними напрямами подолання використання дитячої праці за умов євроінтеграції слід вважати співпрацю, розробку спільних програм і фінансування превентивних і тактичних дій стосовно допрофесійної та професійної підготовки молоді, позашкільної діяльності й організації дозвілля дітей, розвитку інституту тимчасової опіки й інспектування для дітей із сімей групи ризику, виховання суспільної свідомості та соціально-психологічного супроводу дітей, що стали жертвами трудового насильства.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Гладкова Є. О. Заходи протидії органів внутрішніх справ України втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність. *Форум права.* 2014. № 1. С. 97–101. URL: http://nbuv.

gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_19.pdf. **2.** Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182: Міжнародний документ від 17.06.1999 № 182. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_166. **3.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **4.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **5.** Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12. **6.** Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14. **7.** Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

УДК 336.71:336.77

Плюшкіна А. Л.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сучасний стан розвитку кредитного ринку України. Визначено сутність організації кредитної діяльності банку, розглянуто її об'єкти, суб'єкти та завдання. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення планування кредитної діяльності банківської установи у розрізі ієрархічної структури її організації.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, кредит, банк, банківська установа, кредитний ринок, кредитна діяльність, кредитний портфель, організація кредитної діяльності.*

Аннотация. *Исследовано современное состояние кредитного рынка Украины. Определена сущность организации кредитной деятельности банка, рассмотрены ее объекты, субъекты и задачи. Предложены рекомендации по совершенствованию планирования кредитной деятельности банковского учреждения в разрезе иерархической структуры ее организации.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, кредит, банк, банковское учреждение, кредитный рынок, кредитная деятельность, кредитный портфель, организация кредитной деятельности.*

Annotation. *The modern state of the Ukrainian credit market is investigated. The essence of the organization of the bank's credit activity is determined, its objects, subjects and tasks are considered. Recommendations are proposed for improving the planning of the credit activity of a banking institution in the context of the hierarchical structure of its organization.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, credit, bank, banking institution, credit market, credit activity, loan portfolio, organization of credit activity.*

Стійка та стабільна банківська система є однією з найважливіших умов розвитку національної економіки. Основою фінансової стійкості банківської системи є кредитні операції, оскільки від їх ефективності безпосередньо залежить прибутковість і ліквідність окремої банківської установи. Протягом останніх років спостерігається погіршення фінансового стану окремих банків, невиконання ними економічних нормативів унаслідок збитків у кредитній діяльності. Відтак підвищення ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків, на яку негативно впливають наслідки структурних диспропорцій, фінансова криза, нестабільність політичної, економічної та соціальної сфери, набуває все більшої актуальності.

© Плюшкіна А. Л., 2017

Дослідженням особливостей кредитної діяльності банківських установ займалися Дзюблюк О. В., Колодізєв О. М., Коваленко В. В., Карбівничий І. В., Вовк В. Я., Єпіфанов А. О. та ін. Однак, слід зазначити, що більшість наукових праць присвячено аналізу окремих аспектів здійснення кредитної діяльності банків, а питання її організації висвітлено недостатньо, що спричиняє дефіцит практичних рекомендацій стосовно ефективного використання кредитного потенціалу банківської установи, формування оптимального для неї кредитного портфеля та гнучкої системи проведення кредитних операцій.

Метою написання статті є обґрунтування необхідності організації кредитної діяльності для забезпечення фінансової стабільності та ринкової стійкості банківської установи.

Аналіз сучасного стану кредитного ринку України дозволив виявити низку проблем, що є характерними для вітчизняної банківської системи. Протягом останніх років у банківській системі України спостерігається тенденція до зменшення обсягів активів та обсягів кредитування банків, що є негативним явищем. Водночас існує негативна тенденція до зростання обсягу проблемної заборгованості за кредитами (рис. 1) [7].

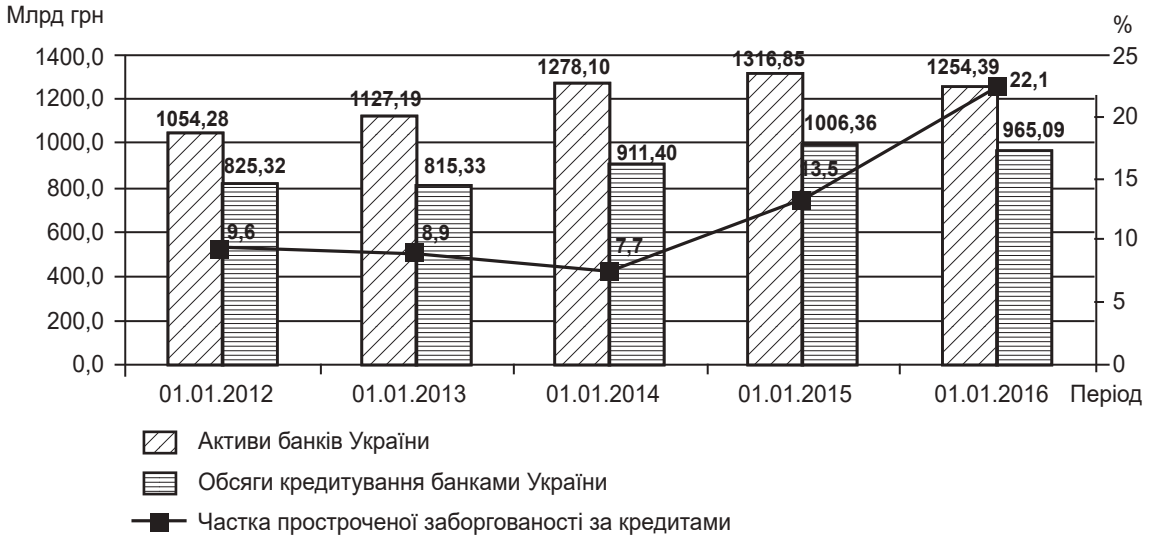

Рис. 1. **Динаміка зміни активів, обсягів кредитування банків України та частки простроченої заборгованості за кредитами, 2012–2016 рр.**

Розроблено автором на основі [7]

Як видно з рис. 1, активи банків у 2016 р. зменшилися на 62,46 млрд грн (4,74 %), обсяг наданих кредитів – на 41,27 млрд грн (4,1 %). Частка кредитів у активах банків також має тенденцію до зменшення, з 78,28 % у 2012 р. до 76,94 % у 2016 р. Зменшення питомої ваги кредитного портфеля в активах свідчить про надання переваги банками іншим активним операціям. Частка простроченої заборгованості за кредитами зростає протягом 2014–2016 рр., що є пов'язаним зі зменшенням обсягів виробництва основних галузей і зниженням реальних доходів населення через девальвацію національної валюти. Станом на 01.01.2016 р. обсяг простроченої заборгованості банків становив 22,1 % від загального обсягу наданих кредитів, що може спричинити зростання дефіциту кредитних ресурсів, виникнення проблем вітчизняних банківських установ із ліквідністю та капіталізацією.

Спостерігається тенденція до зменшення довгострокового кредитування та надання переваги короткостроковому та середньостроковому. У 2016 р. обсяг довгострокових кредитів становив 214,057 млрд грн, середньострокових – 329,593 млрд грн, короткострокових – 437,977 млрд грн [7]. Зазначимо, що ці тенденції є сприятливими щодо підтримання ліквідності банків, проте негативно впливають на розвиток реального сектора економіки.

Відтак за умов скорочення обсягів активів і кредитування, зростання частки проблемної заборгованості за кредитами банківським установам необхідно належно організовувати кредитну діяльність для забезпечення стабільності, фінансової стійкості та ліквідності.

З точки зору процесуального підходу організація кредитної діяльності банківської установи – це безперервний процес планування, аналізу, контролю кредитної функції банку на основі застосування визначеного інструментарію для поєднання максимізації прибутковості та обов'язкового додержання норм кредитного ризику, а також виконання боргових, фінансових і позабалансових вимог банківської установи. З точки зору системного підходу організація кредитної діяльності є упорядкованою певним чином сукупністю елементів і взаємозв'язків між ними, що постійно розвивається [3]. Відтак під організацією кредитної діяльності банківської установи слід розуміти структурно-функціональну цілісність, що постійно перебуває в процесі розвитку, необхідність якого є зумовленою впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Об'єктами організації кредитної діяльності є кредитні операції та кредитний ризик, що виникає як наслідок негативної зміни вартості активів (кредитного портфеля) у результаті неспроможності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання, зокрема за сплатою відсотків, і основної суми боргу відповідно до термінів кредитного договору [4].

Забезпечення ефективної організації кредитної діяльності банківської установи неможливе без її суб'єктів. Так, Правління банку визначає стратегію кредитної діяльності, кредитний комітет виконує комплекс операцій щодо надання кредитів юридичним і фізичним особам, іншим банкам, забезпечення повернення наданих кредитів, дослідження кон'юнктури кредитного ринку, консультування тощо. Працівники кредитного відділу, юридичний відділ, бухгалтерія, відділ безпеки, операційний відділ і відділ внутрішнього аудиту банку спеціалізуються на виконанні певних функцій кредитної процедури: контролю та нагляду за клієнтом, оформлення позики згідно із заведеними стандартами, аналізу фінансового стану позичальника [8].

Завданнями організації кредитної діяльності банківської установи є задоволення попиту на кредит, визначення асортименту кредитних послуг, мінімізація кредитного ризику, встановлення рівня відсоткових ставок, оптимізація доходності кредитних операцій, розробка технології кредитування та напрямів кредитної політики [3].

Механізм організації кредитної діяльності передбачає сукупність послідовних дій, які забезпечують її функціонування. Тому важливе значення має детальне планування кредитної діяльності банку в розрізі ієрархічної структури її організації, тобто на стратегічному, тактичному й оперативному рівнях.

На стратегічному рівні здійснюваними є розробка та затвердження кредитної політики з точки зору стратегії, формування довгострокового плану щодо кредитної діяльності банку, де визначають основні інвестиційні проекти й очікувані результати від їх проведення.

На тактичному рівні організації кредитної діяльності здійснюється аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів і напрямів (позитивний чи негативний) їх впливу на обсяг кредитних вкладень, відбувається планування обсягу кредитних вкладень, визначаються найбільш прийнятні джерела їх формування. Також здійснюється аналіз і оцінювання якості кредитного портфеля банку та здійснення кредитних операцій, у результаті чого надаються пропозиції щодо коригування прийнятих цільових орієнтирів і кредитної політики.

Оперативний рівень передбачає щомісячне та щоквартальне визначення та коригування рівня грошових потоків, що є необхідними для здійснення кредитних операцій, задоволення потреб клієнтів у їх кредитному фінансуванні. Відповідно до оцінки потреб у ліквідних коштах розробляють заходи щодо зменшення можливих дефіцитів чи надлишків грошових коштів. На цьому рівні здійснюють поточний контроль за станом позичальників і виконанням їх кредитних зобов'язань.

Таким чином, розуміння середовища, у якому функціонує банківська установа, створює основу для розробки адекватної організації кредитної діяльності, що враховує потенційні можливості та ризики. Ефективна організація кредитної діяльності надає можливості зменшувати кредитні ризики, розвивати довгострокове кредитування із підтримкою достатнього рівня ліквідності й ефективно управляти активами задля покращення рівня капіталізації сучасних вітчизняних банківських установ.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Омельченко О. І.

Література: 1. Дзюблюк О. В. Банківські операції: підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2009. 696 с. **2.** Колодізєв О. М., Власенко Н. М. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Бізнес Інформ.* 2013. № 11. С. 342–347. **3.** Коваленко В. В. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія. Одеса: Атлант, 2015. 217 с. **4.** Карбівничий І. В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку : автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2011. 20 с. **5.** Вовк В. Я., Латунова К. Б. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на кредитну активність банків. *Вісник УБС НБУ.* 2013. № 1. С. 185–190. **6.** Єпіфанов А. О. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. *Економіка. Фінанси. Право.* 2010. № 7. С.14–21. **7.** Національний банк України // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://www.bank.gov.ua/control/uk/index. **8.** Маринюк Л. В. Формування та особливості кредитної політики банку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2015. № 1. С. 153–159. **9.** Сілакова Г. В., Розіна Я. Е. Підходи щодо формування кредитної політики комерційного банку. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2013. № 12. С. 48–53.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ РІЗНИХ КРАЇН

УДК 336.13.012.24

Полякова Н. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Співставлено основні складові фінансової системи України, Північної Кореї та Франції. Наведено рекомендації щодо покращення функціонування фінансової системи України із урахуванням досвіду Північної Кореї та Франції.*

Ключові слова: *економіка, підприємство, організація, установа, фінанси, бюджет, податок, фінансовий стан, фінансова система, фінансові інститути, бюджетна система, податкова система, банківська система.*

Аннотация. *Сопоставлены основные составляющие финансовой системы Украины, Северной Кореи и Франции. Приведены рекомендации по улучшению функционирования финансовой системы Украины с учетом опыта Северной Кореи и Франции.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, организация, учреждение, финансы, бюджет, налог, финансовое состояние, финансовая система, финансовые институты, бюджетная система, налоговая система, банковская система.*

Annotation. *The main components of the financial system of Ukraine, North Korea and France are compared. Recommendations are given to improve the functioning of the financial system of Ukraine, taking into account the experience of North Korea and France.*

Keywords: *economy, enterprise, organization, institution, finance, budget, tax, financial condition, financial system, financial institutions, budget system, tax system, banking system.*

Фінансова система будь-якої країни є головною складовою її успішного розвитку, потужним механізмом реалізації державної політики в сфері банківської справи, інвестиційного клімату, валютних відносин і грошового обігу. Фінансова система існує в усіх країнах, незалежно від рівня економічного розвитку. У світі існує понад 20 моделей фінансових систем, що впливають на соціально-економічний добробут країни.

За сучасних умов існування України як незалежної, демократичної, соціальної та правової держави виникає проблема формування ефективної фінансової системи.

Зазначимо, що фінансова система вбирає в себе приблизно 80 % фінансових ресурсів, які формують валовий внутрішній продукт і Валовий національний продукт країни. Індивідуальна динамічна структура також притаманна фінансовій системі, оскільки залежно від стану економіки всі її складові формуються також індивідуально. Так, для країн з перехідною економікою, якою є Україна, характерним є процес формування окремих складових фінансової системи.

Дослідженням фінансових відносин займалися Бебсон Б. О., Венгер В. В., Гаруст Ю. В., Захарченков С. П., Лазебник Л. Л., Шитко О. П., Кобзєва Т. А. та ін.

Нині Україна перебуває на шляху трансформації економічних відносин. Для подальшого розвитку їй необхідно визначити вектор свого розвитку за ступенем відкритості та можливості інтеграції у міжнародні фінансові відносини.

Метою написання статті є дослідження особливостей побудови фінансових систем України, Північної Кореї та Франції, а також порівняння й визначення ключових характеристик фінансових систем, які було б доцільно використати для вдосконалення фінансової системи України.

Фінансовою системою є сукупність фінансових інститутів і ринків, що оперують різними фінансовими інструментами, за допомогою яких відбувається передача грошей, кредитування та запозичення грошових коштів. Фінансова система потрібна державі для забезпечення її фінансово-грошовими ресурсами, які необхідні їй для виконання своїх політичних і соціально-економічних функцій. Основою функціонування фінансової системи є фінанси підприємств усіх форм власності [1].

Фінансова система України охоплює такі ланки фінансових відносин: бюджетну систему, яка складається

© Полякова Н. О., 2017

з державного бюджету, місцевих бюджетів, централізованих цільових фондів грошових коштів загальнодержавного призначення, фінансів підприємств різних форм власності, організацій, установ і галузей народного господарства, майнового й особистого страхування, кредиту (державного та банківського) [2].

Управління фінансовою системою України можна розділити на стратегічне, оперативне та поточне. Стратегічне управління здійснюють Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України. За оперативне управління відповідають Міністерство фінансів, яке керується законами України, Указами Президента, Декретами Кабінету Міністрів України та нормативними актами. Поточне управління здійснюють регіональні фінансові органи.

Центральне місце в управлінні фінансами в Україні посідає Міністерство фінансів. Саме на нього покладено завдання загального керівництва всією фінансовою системою країни. Міністерство фінансів займається створенням основ і напрямів фінансової політики держави та розробкою заходів щодо її реалізації, організацією бюджетного процесу, складанням державного бюджету та його виконанням після затвердження Верховною Радою України, здійсненням заходів з мобілізації коштів, управління державним внутрішнім і зовнішнім державними боргами; організаційно регулює фінансову діяльність усіх підлеглих інститутів, здійснює фінансовий контроль у країні [2].

Державне казначейство створено для забезпечення повного та своєчасного виконання державного бюджету. Оскільки об'єкти фінансування з центрального бюджету держави розташовані на всій території країни, здійснювати їх обслуговування з єдиного центру надзвичайно складно. Казначейство має таку саму регіональну структуру, як і Міністерство фінансів. Розмежування повноважень між регіональними органами в частині фінансування видатків здійснюється за ознаками важливості того чи іншого об'єкта фінансування та місця його розташування [4].

Державна фіскальна служба складається з митної та податкової служби. Її функціями є розробка пропозицій щодо вдосконалення податкової та митної системи, контроль та управління податками і зборами, контроль за своєчасністю сплати податків та інших платежів [5].

Національний банк України є основним фінансовим інститутом у сфері грошового регулювання. Він здійснює емісію грошей і регулює грошовий обіг у країні. Важливим завданням Національного банку є організація ефективного функціонування кредитної системи. Він проводить реєстрацію банків і видає ліцензії на окремі види банківських операцій. Національний банк здійснює нагляд за діяльністю банків шляхом установлення економічних нормативів і розмірів обов'язкових резервів [6].

Фінансова система України інтегрується до сфери міжнародних фінансових відносин, і процес глобалізації її не оминає. Нині Україна трансформує фінансову систему, щоб зменшити негативний вплив глобалізації та вдосконалити систему впливу держави на сферу фінансових потоків.

Державна фінансова система Північної Кореї була розроблена згідно із радянською моделлю, що є спеціальним механізмом обліку з монетизації угод. Домінуючою формою оподаткування був податок з обігу товарів і послуг.

Зовнішньоторговий банк та численні банки, що займаються наданням послуг з фінансування торгівлі та іноземних інвестицій, контролюються військовими партіями без системи банківського контролю. Окремі палати Корейської партії робочих відповідальні за управління іноземною валютою через законні та незаконні методи. Їх операції перебувають під контролем Кабінету міністрів Північної Кореї [7].

Центральний банк Північної Кореї має деякі функції, що є властивими центральним банкам інших країн: емісія грошей, здійснення валютного контролю, надання послуг, що є пов'язаними з республіканським бюджетом, у тому числі зберігання дорогоцінних металів, реєстрація й оцінювання основних фондів на державних підприємствах. Але, на відміну від інших центральних банків, Центральний банк Північної Кореї не контролює банки регіонального рівня [7].

Зазначимо, що Центральний банк, Міністерство фінансів і Банк зовнішньої торгівлі є підпорядкованими Корейській партії робочих, Корейській народній армії, Кабінету міністрів Північної Кореї [7].

Фінансова система Франції має велику кількість ланок фінансових відносин. Її функціонування багато в чому є визначуваним державним ладом і роллю державного управління. Управлінням і контролем абсолютно всіх галузей держаного життя займається Парламент (Національна Асамблея Франції) [8].

Основним регулюючим органом фінансової системи Франції є Міністерство економіки та фінансів. Воно формує фінансову та податкову політику країни, політику в галузі державних витрат, контролює виконання фінансових законів, а також формує державний бюджет і організує його виконання. Касове обслуговування бюджету, збір податків, мита та інших надходжень, контроль фінансових операцій виконують відповідні головні управління, що є підпорядкованими Міністерству економіки та фінансів. До них належать Податкова служба Франції, Банк Франції, казначейства [8].

Податкова служба Франції складається з трьох рівнів. На національному рівні діє Управління національних

і міжнародних перевірок, Управління перевірок податкового стану та Національне управління податкових розслідувань, на місцевому рівні – Служба обчислювання податкової бази, Служба збору податків і Головна податкова інспекція [9].

Найважливішу роль у регулювання діяльності банківської сфери відіграє Банк Франції. Його функціональне навантаження поширюється також і на Міністерство економіки і фінансів. Банк Франції має на балансі поточні рахунки казначейства, здійснює операції, що є пов'язаними з обслуговуванням державного боргу та надає кредити владі. Йому підпорядковані консультаційні органи: Національний комітет з кредиту, Консультаційний комітет користувачів, регламентуючі органи: Комітет з регламентації банківської діяльності, Комітет кредитних установ і контролюючі органи – Банківська комісія [10].

Національний комітет з кредитування розглядає загальні питання, що є пов'язаними з кредитною системою та станом грошового обігу. Він також контролює умови кредитування та мінімальні обов'язкові банківські резерви. Консультаційний комітет користувачів спрямовує свою діяльність на захист прав клієнтів, відносини між кредитними установами та їх клієнтами. Банківська комісія контролює виконання банківського законодавства шляхом перевірок і відстеження звітів висновків свої діяльності.

Незважаючи на високу централізованість фінансової системи Франції, вона є структурованою за функціональною необхідністю: кожна велика ланка має свої комітети або комісії, що сприяє ефективній роботі всієї системи.

Відтак головною й найважливішою відмінністю між цими країнами є ступінь відкритості фінансової сфери. Франція й Україна вже інтегровані у міжнародні фінансові процеси. Північна Корея залишається ізольованою й ігнорує всі спроби модернізувати фінансову систему. Французька й українська фінансові системи мають схожу структуру й інститути управління. Фінансова ж система Північної Кореї має чітке державне регулювання із суттєвим впливом політичних сил у економічній сфері.

Україні не варто наслідувати приклад Північної Кореї, оскільки країна з економічними відносинами, що трансформуються, має розвивати свою фінансову систему згідно із міжнародними фінансовими процесами, а не ігнорувати їх. Україна має орієнтуватися на країну з більш розвиненим фінансовим сектором, якою є Франція. Доцільно звернути увагу на правове регулювання банківської системи. Вважаємо за необхідне відокремлення контрольних функцій від Національного банку України та їх подальшу передачу незалежній державній структурі. Це надасть можливості державному регулятору сконцентрувати діяльність на реалізації його основних функцій, але водночас брати участь у банківському регулюванні та контролі, що набуватимуть незалежного характеру.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Рац О. М.

Література: 1. Шитко О. П. Фінансова система: підходи до визначення та кількісної оцінки. *Актуальні проблеми економіки.* 2006. № 4. С. 66–73. **2.** Гаруст Ю. В., Кобзєва Т. А. Організаційно-правова структура фінансової системи України за сферами виникнення фінансових відносин. *Форум права.* 2015. № 5. С. 27–38. **3.** Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. **4.** Державне казначейство України // Офіційний сайт Державного казначейства України. URL: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index. **5.** Державна фіскальна служба України // Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: http://sta-sumy.gov.ua. **6.** Національний банк України // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://www.bank.gov.ua/control/uk/index. **7.** Bradley O. Babson. Korean Unification and the Financial System. *International Journal of Korean Studies.* 2015. № 15. P. 156–174. **8.** Economie.gouv.fr. URL: http://www.economie.gouv.fr. **9.** Bureau fiscal français. URL: http://www.impots.gouv.fr. **10.** Banque de France. URL: https://www.banque-france.fr.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 336.21

Помазан А. В.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено особливості розвитку суб'єктів малого підприємництва за сучасних умовах господарювання, визначено їх роль у економіці країни. Розглянуто особливості оподаткування сучасного вітчизняного малого бізнесу. Проаналізовано переваги та недоліки застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва.*

Ключові слова: *підприємство, організація, рентабельність, доходи, податок, оподаткування, малі підприємства, підприємець, спрощена система оподаткування, єдиний податок.*

Аннотация. *Исследованы особенности развития субъектов малого предпринимательства в современных условиях хозяйствования, определена их роль в экономике страны. Рассмотрены особенности налогообложения современного отечественного малого бизнеса. Проанализированы преимущества и недостатки применения упрощенной системы налогообложения субъектами малого предпринимательства.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, рентабельность, доходы, налог, налогообложение, малые предприятия, предприниматель, упрощенная система налогообложения, единый налог.*

Annotation. *The peculiarities of small business development in modern economic conditions are investigated, their role in the country's economy is determined. Features of taxation of modern domestic small business are considered. The advantages and disadvantages of applying a simplified system of taxation by small business entities are analyzed.*

Keywords: *enterprise, organization, profitability, income, tax, taxation, small enterprises, entrepreneur, simplified taxation system, single tax.*

Сучасні вітчизняні підприємства малого бізнесу швидко реагують на зміни потреб суспільства, чітко відчувають кон'юнктуру ринку й є спроможними використовувати новітні технології, що є їх очевидними конкурентними перевагами.

Дослідженням особливостей оподаткування суб'єктів малого підприємництва займалися Воронкова А. А., Жук О. І., Матвійчук Л. О. та ін.

Метою написання статті є розгляд особливостей спрощеної системи оподаткування підприємств сучасного вітчизняного малого бізнесу, визначення переваг і недоліків її застосування для фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб.

Із 1 січня 1999 р. було запроваджено спрощену систему оподаткування зі сплатою єдиного податку юридичними особами – суб'єктами малого підприємництва. Ця система забезпечила підприємцям певні переваги й сприяла розв'язанню проблем зайнятості та легалізації підприємницької діяльності України. Проте держава щороку вносить зміни до законів і положень, які регулюють підприємницьку діяльність. Так, 25 грудня 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України», який набирає чинності з 1 січня 2016 р. [1].

Суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяють на чотири групи платників єдиного податку (табл. 1) [1].

Щодо особливостей оподаткування четвертої групи платників єдиного податку, воно є здійснюваним за видами та розмірами земельних ділянок.

Відтак у 2016 р. відбулося:

- зростання суми річного оподаткованого доходу за трьома групами;
- для третьої та четвертої груп знято обмеження щодо кількості найманих працівників;
- зростання сум єдиного податку як наслідок зростання мінімальної заробітної плати;
- обов'язкове використання РРО для платників другої та третьої груп;
- ФОП не зобов'язані вести бухгалтерський облік, на відміну від ЮО;
- платники четвертої групи працюють зі спрощеною фінансовою звітністю;

© Помазан А. В., 2017

– перша та друга групи не можуть бути платниками податку на додану вартість;
– третя та четверта групи ведуть спрощений облік, якщо вони не є платниками податку на додану вартість;
– дозволено застосовувати розрахунки з відвантаження тільки у грошовій формі.

Таблиця 1

Групи платників єдиного податку

Групи	1	2	3	4
Платники	Фізичні особи – підприємці (ФОП)		ФОП та ЮО	ЮО та сільськогосподарські товаровиробники
Вид діяльності	Роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках або господарська діяльність з надання побутових послуг населенню	Надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку чи населенню, виробництво чи продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного бізнесу	Фізичні особи – підприємці, які займаються посередницькими послугами з продажу, оренди чи оцінювання нерухомості	Сільське господарство
Кількість працівників	–	Не використовують працю найманих осіб або кількість не перевищує 10	Не обмежена	Не обмежена
Сума доходу	Не перевищує 300 тис. грн	Не перевищує 1,5 млн грн	Не перевищує 5 млн грн	Не перевищує 5 млн грн
Звітний період	Календарний рік		Календарний квартал	-
Ставка податку	У межах від 1 % до 10 % мінімальної заробітної плати (137,8 грн)	У межах від 2 % до 20 % мінімальної заробітної плати (275,6 грн)	3 % доходу – у разі сплати ПДВ згідно з ПКУ; 5 % доходу – у разі залучення ПДВ до складу єдиного податку	Залежно від категорії земель – від 0,16 % до 5,4 %
Підвищення ставки	18 %		6 % 10 %	-
Нарахування та сплата	Сплачується щомісяця авансовим платежем – не пізніше 20 числа поточного місяця		Сплата єдиним податком протягом 10 календарних днів після граничного строку подання декларації за податковий квартал	-
Складання та подання звітності	Щорічно протягом 60 календарних днів, наступних за останнім днем звітного року		Щоквартально протягом 40 календарних днів, наступних за останнім днем звітного кварталу	-
Застосування РРО	Не застосовують	При роботі з готівкою	-	-
		Не застосовують, якщо річний дохід не перевищує 1 млн грн	ЮО у порядку, установленому законом	

*Складено автором на основі джерела [1]

Розглянемо особливості застосування й основні зміни у спрощеній системі оподаткування з точки зору різних науковців (табл. 2) [3–5].

Таблиця 2

Переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування

Автори	Переваги	Недоліки
1	2	3
Матвійчук Л. О. [5]	Спрощення процедури та порядку реєстрації платника податку	Обмеження обсягів виторгу суб'єктів малого бізнесу
		Суми єдиного податку фізичної особи – платника податку є сплачуваними авансом за звітний період (квартал). При цьому не враховують, чи буде фактично отримано дохід від здійснення такої діяльності за звітний період
	Істотне спрощення розрахунків, що є пов'язаними із визначенням сум податків	Елемент подвійного оподаткування в спрощеній системі за умови сплати податку на додану вартість
		Обмеження обсягу доходу, отриманого підприємцями в такий спосіб; розширює обсяг тіньового сектора економіки

Закінчення табл. 2

1	2	3
Воронкова А. А. [3]	Активізація підприємницької діяльності	Викривлення дії ринкових механізмів господарювання
	Створення нових робочих місць	Нерівномірний розподіл податкового навантаження
	Сприяння стабільному розвитку господарюючих суб'єктів	Створення передумов для ухилення від оподаткування та мінімізації податкових платежів
Жук О. І. [4]	Економія коштів і часу на адміністрування податків	Підприємствам необхідно адаптуватися до нового законодавства

Недоліками застосування спрощеної системи оподаткування є те, що при використанні праці найманих робітників фізична особа – платник єдиного податку має сплатити за кожного з них 50 % суми єдиного податку, а також обмеження за способом розрахунків для юридичних осіб.

Перевагами застосування спрощеної системи оподаткування також є:

- зменшення кількості податків і зборів до сплати;
- полегшений документальний облік господарської діяльності платників податків;
- полегшення здійснення податкової звітності;
- надання права вибору реєстрації як платника податку на додану вартість;
- ширша сфера застосування єдиного податку порівняно із фіксованим.

Таким чином, спрощена система оподаткування, обліку та звітності є особливим механізмом справляння податків і зборів, що визначає заміну сплати окремих податків і зборів, передбачених Податковим кодексом, сплатою єдиного податку в порядку та на умовах, визначених кодексом, із одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Волошан І. Г.

Література: 1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення [...]: Закон України від 20.12.2016 № 1791-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1791-19. **2.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **3.** Воронкова А. А. Оподаткування як інструмент мотивації розвитку малого та середнього бізнесу. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства.* 2012. Вип. 126. С. 125–128. **4.** Жук О. І. Адміністрування єдиного податку в умовах змін в системі оподаткування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2015. № 11. С. 168–173. **5.** Матвійчук Л. О. Особливості оподаткування малого бізнесу в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2013. № 4. С. 94–98.

CVP-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

УДК 005.932.1

Помазан А. В.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості CVP-аналізу як методу управління витратами. Наведено характеристику та напрями застосування основних елементів CVP-аналізу. Визначено переваги та недоліки застосування CVP-аналізу для сучасних вітчизняних підприємств. Обґрунтовано доцільність використання CVP-аналізу у підприємницькій діяльності.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, рентабельність, прибуток, доходи, витрати, CVP-аналіз, маржинальний прибуток, поріг рентабельності.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности CVP-анализа как метода управления затратами. Приведены характеристика и направления применения основных элементов CVP-анализа. Определены преимущества и недостатки применения CVP-анализа для современных отечественных предприятий. Обоснована целесообразность использования CVP-анализа в предпринимательской деятельности.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, рентабельность, прибыль, доходы, расходы, CVP-анализ, маржинальный доход, порог рентабельности.*

Annotation. *Features of CVP-analysis as a method of cost management are considered. The characteristic and directions of application of the main elements of the CVP-analysis are given. The advantages and disadvantages of using CVP-analysis for modern domestic enterprises are determined. The expediency of using CVP-analysis in entrepreneurial activity is substantiated.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, profitability, profit, income, expenses, CVP-analysis, marginal revenue, threshold of profitability.*

За сучасної економічної ситуації перед керівниками підприємств постає питання ефективного управління витратами, оскільки їх рівень і динаміка безпосередньо впливають на отримання прибутків або понесення збитків суб'єктами господарювання. Використовуючи статистичну звітність за останні два роки, розглянемо детальніше їх прибутковість.

Так, у 2015 р. фінансовий результат до оподаткування великих і середніх підприємств становив 230,6 млрд грн збитків (у 2014 р. – 389,1 млрд грн збитків). Прибуток становив 279,1 млрд грн, порівняно із попереднім роком зріс на 51,3 %. Збитків допущено на суму 509,7 млрд грн (на 11,1 % менше, ніж у 2014 р.). Частка збиткових підприємств у 2015 р. порівняно з попереднім роком скоротилася на 5,8 в.п. – до 31,9% [1].

За такої ситуації підприємства мають постійно здійснювати аналіз і прогнозування собівартості продукції, визначати шляхи минимізації витрат і контроль за цінами на продукцію.

Дослідженням питань управління витратами підприємства та розрахунку точки беззбитковості займалися Гайдаєнко О. М., Іванюк К. Б., Кушнір Т. В., Михальська О. Л., Пустова І. В., Рета М. В., Стегний А. І., Степанова Т. О., Шутько Т. І. та ін.

Метою написання статті є дослідження особливостей, а також переваг і недоліків застосування CVP-аналізу як методу управління витратами й обґрунтування доцільності застосування CVP-аналізу на сучасних вітчизняних підприємствах.

CVP є методом аналізу, що надає можливості визначити найвигідніше для підприємства співвідношення змінних і постійних витрат, ціни й обсягу виробництва продукції, забезпечити отримання бажаного прибутку. CVP-аналіз вважають важливим інструментом прийняття управлінських рішень щодо попередження збитковості підприємства, який надає можливості оцінити вплив окремих факторів діяльності на формування прибутку від реалізації продукції або надання послуг чи робіт.

Основними складовими CVP-аналізу є маржинальний дохід, точка беззбитковості або поріг рентабельності, запас фінансової міцності, комбінації продаж та операційний важіль (табл. 1) [3].

Відтак CVP-аналіз забезпечує підтримку ефективного управління підприємством, надає можливості впевнено й розсудливо здійснювати свою діяльність за конкурентних умов і нестабільних ринкових відносин.

Проаналізуємо переваги та недоліки застосування CVP-аналізу для підприємства з точки зору різних науковців (табл. 2) [2–7].

© Помазан А. В., 2017

Таблиця 1

Характеристика основних складових CVP-аналізу

Складові CVP-аналізу	Характеристика	Напрям застосування
Маржинальний дохід	Більшість науковців визначають як різницю між виручкою (доходом від реалізації) та змінними (прямими) витратами на виробництво продукції	Визначення впливу сегмента (певного обсягу виробництва) окремої номенклатурної позиції на покриття постійних витрат, але без забезпечення при цьому отримання бажаного операційного прибутку
Точка беззбитковості, або поріг рентабельності	Обсяг діяльності підприємства, коли дохід від реалізації співпадає із витратами на виробництво, тобто ситуація, за якої відсутні прибуток або збиток	Оцінювання ризикованості підприємницької діяльності, визначення перспективності видів діяльності й оптимальної структури виробництва
Запас фінансової міцності	Рівень перевищення фактичним обсягом критичного обсягу виробництва. Характеризує операційний ризик підприємства, оскільки зростання показника створює безпечну ситуація щодо прибуткової діяльності	Визначення обсягу діяльності, на який підприємство може скоротити власний дохід, залишаючись при цьому в зоні прибутку
Комбінації продажів	Співвідношення окремих видів продукції в загальному обсязі продажів	Визначення можливих доходів чи витрат, що виникають за певної комбінації. Забезпечує коригування прогнозованого доходу підприємства
Операційний важіль	Співвідношення постійних і змінних витрат, що забезпечує більший відсоток зростання, ніж відповідний відсоток зростання обсягу продажу	Прогнозування зміни прибутку підприємства під впливом зміни обсягу продажу, визначення точки беззбиткової діяльності

Таблиця 2

Переваги та недоліки CVP-аналізу як методу управління витратами

Автори	Переваги	Недоліки
Степанова Т. О., Стегний А. І. [2], Шутько Т. І. [3]	Надає можливості визначити обсяг продажів, за якого досягається беззбитковість виробництва або заданий фінансовий результат	Підприємству складно на практиці поділяти витрат на змінні, що безпосередньо залежать від обсягу продукції, і постійні, що не залежать від виробництва
		Зміни постійних чи змінних витрат, обсягу реалізації й ціни можуть суттєво змінити кінцевий результат діяльності
Пустова І. В. [4] Бабяк Н. Д. [5], Рета М. В. [6]	Простота, наочність і оперативність	За умови виробництва більш ніж трьох видів продукції складно графічно зобразити вирішення моделі витрат
		Продуктивність праці, що визначає змінні витрати, не залежить від масштабів виробництва й є незмінною в часі; відсутність структурних змін якісного стану, що характеризують зміну системи підприємства
Гайдаєнко О. М., Кушнір Т. В. [7]	Можливості для визначення планового обсягу виробництва та продажу товарів з точки зору їх беззбитковості	–
Михальська О. Л. [8]	Забезпечує керівникам підприємства умови для прийняття оптимальних управлінських рішень	–
	Визначення оптимальної структури витрат, обсягів виробництва, що забезпечує їх відшкодування, обсягів реалізації продукції для одержання бажаного прибутку й впливу цінової політики на нього	–

Вважаємо, що доцільність застосування CVP-аналізу у підприємницькій діяльності є зумовленою передусім можливістю визначення беззбиткового обсягу виробництва й одержання бажаного прибутку. Застосування CVP-аналізу надає можливості приймати обґрунтовані управлінські рішення із урахуванням різних варіантів можливих змін внутрішнього та зовнішнього середовища, що позитивно впливатимуть на процес подальшого функціонування підприємства.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Статистична інформація // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http: //www.ukrstat.gov.ua. **2.** Степанова Т. О., Стегний А. І. Переваги і недоліки методів управління витратами. *Вісник Макіївського економіко-гуманітарного інституту.* 2012. № 12 (25). С. 117–119. **3.** Шутько Т. І. Економічна сутність управління витратами підприємства. *Ефективна економіка.* 2014. № 12. С. 77–79. **4.** Пустова І. В. Методи управління витратами в сучасних умовах: ефективність застосування, переваги та недоліки. *Інвестиції: практика та досвід.* 2013. № 11. С. 39–42. **5.** Бабяк Н. Д., Іванюк К. Б. CVP-аналіз: традиційний та управлінський підходи. *Бізнес Інформ.* 2015. № 8. С. 272–276. **6.** Рета М. В. Аналіз сучасних методів управління інноваційними витратами підприємства. *Бізнес Інформ.* 2011. № 9. С. 47–50. **7.** Гайдаєнко О. М., Кушнір Т. В. Аналіз беззбитковості підприємства на прикладі «Дніпропетровського хлібозаводу № 9». *Облік, економіка, менеджмент.* 2016. Вип. 1 (9). С. 72–78. **8.** Михальська О. Л. Ефективність застосування методів маржинального аналізу на олійно-жирових підприємствах України. *Економічний аналіз.* 2014. № 16 (2). С. 124–131.

ОТДЕЛЬНЫЕ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

УДК 346.62

Понуренко А. Л.

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Изучены современные направления повышения конкурентоспособности. Проанализированы положения действующего законодательства с точки зрения повышения конкурентоспособности предприятия. Рассмотрены пути правового регулирования отношений, возникающих в связи с поглощением и слиянием.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, конкурентоспособность, нормативно-правовые акты, налог, налогообложение, слияние, активы.*

Анотація. *Вивчено сучасні напрями підвищення конкурентоспроможності. Проаналізовано положення чинного законодавства з точки зору підвищення конкурентоспроможності підприємства. Розглянуто шляхи правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку із поглинанням і злиттям.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, конкурентоспроможність, нормативно-правові акти, податок, оподаткування, злиття, активи.*

Annotation. *The modern directions of increasing competitiveness are studied. The provisions of the current legislation have been analyzed from the point of view of increasing the competitiveness of the enterprise. The ways of legal regulation of relations arising in connection with absorption and merger are suggested.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, competitiveness, normative legal acts, tax, taxation, merger, assets.*

В современных экономических условиях компаниям необходимо искать эффективные методы для развития, повышения конкурентоспособности, роста рентабельности и стоимости. Конкурентоспособностью предприятия принято называть преимущества предприятия по сравнению с другими предприятиями этой же отрасли как внутри страны, так и за ее пределами.

Конкурентоспособность является критерием, наиболее полно отражающим эффективность деятельности экономического субъекта. Зачастую решение задачи повышения конкурентоспособности вызывает значительные затруднения, а чтобы не возникало проблем, необходимо руководствоваться законами [1].

© Понуренко А. Л., 2017

Закон Украины «О защите от недобросовестной конкуренции» определяет правовые основы защиты субъектов хозяйствования и потребителей от недобросовестной конкуренции и направлен на установление, развитие и обеспечение торговых и других честных обычаев ведения конкуренции при осуществлении хозяйственной деятельности в условиях рыночных отношений [2]. Закон Украины «О защите экономической конкуренции» определяет правовые основы поддержки и защиты экономической конкуренции, ограничение монополизма в хозяйственной деятельности и направлен на обеспечение эффективного функционирования экономики Украины на основе развития конкурентных отношений.

Крупные компании стремятся изыскивать дополнительные источники расширения своей деятельности, среди которых одним из наиболее популярных является слияние и поглощение компаний. Слияние и поглощение – одни из самых распространенных приемов развития, к которым прибегают в настоящее время даже очень успешные компании.

Наиболее обстоятельно исследована мотивация слияний и поглощений в работах Патрика А. Гохана: основным мотивом слияний и поглощений он называет рост бизнеса. Компании, стремящиеся к расширению, стоят перед выбором между внутренним ростом и ростом путем слияния и поглощения. Внутренний рост компании занимает больше времени, конкурентные факторы могут стать причиной его неэффективности.

Благодаря процессам слияний и поглощений собственность оказывается в руках наиболее эффективных собственников. Наиболее понятный мотив сделок по слиянию и поглощению со стороны компании-покупателя – повышение стоимости компании за счет расширения бизнеса. При этом могут решаться самые разнообразные задачи: устранение конкурента, выход за счет поглощаемой компании на новые рынки, диверсификация бизнеса и уменьшение хозяйственных рисков, отмывание доходов, восстановление государственного контроля в отрасли.

Но какие бы не существовали мнения по этому вопросу, слияния и поглощения компаний – это объективная реальность, которую необходимо исследовать, анализировать и делать соответствующие выводы, позволяющие не повторять ошибки, допущенные неоднократно другими. Следовательно, необходимо соответствующее правовое регулирование.

Согласно ч. 2 ст. 19 Закона Украины «О хозяйственных обществах», прекращение деятельности общества проводится назначенной участниками, судом или уполномоченным органом комиссией по прекращению общества (комиссией по реорганизации, ликвидационной комиссией) или ликвидатором. Выполнение функций комиссии по прекращению деятельности общества (комиссии по реорганизации, ликвидационной комиссии) может быть возложено на орган управления общества [4].

В Украине установлен принцип свободы предпринимательской деятельности, а значит, никто и ничто не может ограничивать права других субъектов хозяйствования. Что касается зарубежных компаний, они наращивают свою массу через слияния и поглощения для создания какой-либо ценности, но как только ее потенциал сокращается, истощается, крупные компании т исчезают.

Поскольку реорганизация путем преобразования предусматривает две составляющие – прекращение деятельности реорганизуемого юридического лица и регистрацию вновь созданного юридического лица, а деятельность предприятия прекращаться не должна, то возникает вопрос о дате регистрации нового предприятия. Согласно п.п. 14–16 ст. 37 Закона Украины «О государственной регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей» [5], такими датами при слиянии являются момент государственной регистрации вновь созданного юридического лица и государственной регистрации прекращения юридических лиц, которые прекращаются в результате слияния.

Передача обязательств в процессе присоединения или слияния оформляется передаточным актом. В акте указывают в том числе размер неисполненных обязательств по уплате налогов и сборов. Правопреемник обязан выполнить обязательства реорганизованных компаний по уплате налогов и сборов. В свою очередь, налоговые органы не вправе требовать от правопреемника уплаты санкций, наложенных после завершения реорганизации, за нарушения, допущенные правопредшественником до ее завершения.

Действующее налоговое законодательство стимулирует слияния и поглощения, результатами которых являются снижение налогов или получение налоговых льгот. Например, высокоприбыльная фирма, несущая высокую налоговую нагрузку, может приобрести компанию с большими налоговыми льготами, которые будут использованы для созданной корпорации в целом. Если реорганизация проводится путем объединения двух и более налогоплательщиков (с их дальнейшей ликвидацией) в одного налогоплательщика, такой объединенный налогоплательщик приобретает все права и обязанности по погашению налоговых обязательств или налогового долга всех объединившихся налогоплательщиков.

На практике под слиянием предприятий понимают объединение двух или больше юридических лиц, в результате которого возникает новая экономическая единица. Среди известных форм слияния можно выделить слияние форм, слияние активов и присоединение предприятий. При слиянии форм образуется новое юридическое лицо, которому передаются все права и обязанности участников такого слияния. Именно слияние форм является классическим слиянием, определенным законодательством Украины.

Примером неудачной сделки считают приобретение компанией Sony киностудии Columbia Pictures. Сделка проводилась с целью увеличения объема продаж видеовоспроизводящей продукции фирмы Sony формата Betamax. Sony, выпустившая видеомагнитофон формата Betamax, столкнулась с плохим продвижением продукта на рынке в условиях жесткой конкуренции со стороны основного производителя видеомагнитофонов формата VNS – корпорации Matsushita. Способом решения этой проблемы Sony избрала поглощение киностудии Columbia Pictures, которое обошлось ей в 1989 г. в 6 млрд долл. Корпорация Sony не только не получила ожидаемой синергии от роста доходов, но к 1994 г. была вынуждена зафиксировать убытки в размере 3,2 млрд долл. Отметим, что 61 % всех слияний и поглощений компаний не окупает вложенных в них средств [6].

Для того чтобы слияние и поглощение прошло успешно, важно правильно выбрать организационную форму сделки, обеспечить четкое соответствие сделки антимонопольному законодательству, иметь финансовые ресурсы для объединения.

Немногие проблемы экономической теории и практики вызывают более жаркие дискуссии, чем проблемы слияния и поглощения компаний. Сталкиваются абсолютно противоположные точки зрения на целесообразность и эффективность подобной реструктуризации компаний. Некоторые ученые рассматривают слияния как важный источник повышения результативности деятельности компаний; другие считают их отражением властных инстинктов менеджеров, чье стремление снижает, а не повышает эффективность компании. Тенденции, способствующие развитию экономических показателей предприятия, должны обязательно иметь соответствующее правовое закрепление.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. Н.

Литература: 1. Шалягина А. В. Слияния и поглощения как способ роста крупных корпораций // Проблемы современной экономики: материалы IV Международной научной конф. Челябинск: Два комсомольца, 2015. С. 39–42. **2.** Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14. **3.** Горячев Д. Ю. Корпоративные слияния и поглощения: анализ неопределенности и рисков в оценке компаний. М.: Макс Пресс, 2005. 368 с. **4.** Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12. **5.** Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15. **6.** Финкельштейн С. Ошибки топ-менеджеров ведущих корпораций: анализ и практические выводы. М.: Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. 165 с.

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 602.02

Попов В. Є.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто економічну сутність управління фінансовими результатами діяльності підприємства. Проаналізовано точки зору науковців щодо сутності управління фінансовими результатами суб'єкта господарювання. Визначено послідовність та основні задачі управління фінансовими результатами діяльності підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, бюджет, прибуток, доходи, витрати, фінансовий стан, фінансовий результат, прибуткова діяльність, формування прибутку.*

© Попов В. Є., 2017

Аннотация. *Рассмотрена экономическая сущность управления финансовыми результатами деятельности предприятия. Проанализированы точки зрения ученых о сущности управления финансовыми результатами предприятия. Определены последовательность и основные задачи управления финансовыми результатами деятельности предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, бюджет, прибыль, доходы, расходы, финансовое состояние, финансовый результат, прибыльная деятельность, формирование прибыли.*

Annotation. *The economic essence of management of financial results of the enterprise activity is considered. The views of scientists on the essence of management of the company's financial results are analyzed. The sequence and main tasks of managing the financial results of the enterprise activity are determined.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, budget, profit, income, expenses, financial condition, financial result, profitable activity, profit formation.*

За сучасних умов економічного розвитку все більшого значення набуває реалізація принципів самоокупності та самофінансування. Основним фактором їх реалізації є формування стратегії управління фінансовими результатами, що одночасно завершують цикл діяльності підприємства та є необхідною умовою наступного циклу. Головна роль управління фінансовими результатами полягає в тому, що вони забезпечують зміцнення бюджету підприємства, сприяють інвестиційній привабності, діловій активності у виробничій і фінансових сферах. Кожне підприємство, що здійснює фінансово-господарську діяльність, має самостійно фінансувати всі напрями своїх витрат відповідно до виробничих планів.

Вагомий внесок у розробку теоретичних і методичних засад стратегічного управління фінансовими результатами діяльності підприємства зробили зарубіжні та вітчизняні науковці. Деякі аспекти якісного управління фінансовими результатами відображено в роботах Бутинця Ф. Ф., Герасимовича А. М., Ковко В. В., Когденко В. Г., Савицької Г. В., Грабової Н. Н., Добровського В. Н., Лахтіонової Л. А., Тян Р. Б., Шеремета А. Д., Білухи М. Т., Борщевського П. П. та ін. Серед зарубіжних науковців слід згадати насамперед Фрейзера Ф., Террі Д., Сабалета К., Шиманека В., Касорла С.

Метою написання статті є дослідження особливостей управління фінансовими результатами діяльності підприємства за умов економічної кризи, а також аналіз основних його складових.

Сутність управління фінансовими результатами зводиться до процесу вивчення, порівняння, виявлення, фіксації проблем змісту й відображення в обліку господарських операцій, а також запровадження заходів для їх розв'язання, усунення порушень і запобігання в майбутньому. Метою затвердження звіту щодо управління фінансовими результатами є прийняття працівниками правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки та збитки за звітний період. Цей звіт вважають одним із найбільш інформативних документів звітності, оскільки містить інформацію про динаміку прибутку підприємства. Невід'ємною складовою управління фінансовими результатами є вирішення задач, адже саме вони відіграють найважливішу роль у процесі визначення стратегії управління.

Усі суб'єкти господарювання зацікавлені в отриманні високого фінансового результату. Стабільна, ефективна й прибуткова діяльність підприємства може бути забезпечена застосуванням наукових методів планування й аналізу прибутку та визначенням ефективних напрямів його використання. Головною категорією, що сприяє зміцненню фінансового стану підприємства, є прибуток, який водночас є першочерговим джерелом формування бюджетних ресурсів [2].

Управління фінансовими результатами діяльності підприємства є основним процесом з точки зору покращення результату фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства [4].

Найчастіше управління фінансовими результатами розглядають як поступову стратегію щодо підвищення результату господарської діяльності підприємства як порівняння суми витрат із отриманими. Науковці Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Нежмержицький Н. Ю. підкреслюють, що управління фінансовими результатами базується на вивченні формування прибутку підприємства, факторному його аналізі, розрахунку відносних показників рентабельності та вивчення їх у динаміці [1].

При цьому визначаються джерела коштів, напрями та форми фінансування, оптимізується структура капіталу, проводять розрахунки з постачальниками матеріально-технічних ресурсів, покупцями продукції, державними органами, персоналом підприємством. Усі ці грошові відносини складають зміст фінансової діяльності підприємства. Головний зміст фінансової діяльності підприємства полягає в належному забезпеченні фінансування [2]. Фінансові результати діяльності підприємства характеризуються приростом чистих активів, основним джерелом якого є прибуток від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [1].

Функціонування будь-якого підприємства визначається його спроможністю створювати необхідну суму доходу або прибутку [4].

Науковці Савчук В. К. та Чумаченко М. Г. стверджують, що прибуток є основним джерелом фінансування витрат на виробничий і соціальний розвиток підприємства, найважливішим джерелом формування державного бюджету [3]. Як стверджує Бреславцева Н. А., прибуток є частиною чистого доходу, який отримують суб'єкти господарювання після реалізації продукції. Фінансові результати слід вивчати у взаємозв'язку з використанням і реалізацією продукції [2].

Слід зазначити, що діяльність підприємства може бути не тільки прибутковою, а й збитковою, формуватися під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Тому в обліку й аналізі дають загальну оцінку управлінню фінансовими результатами, що характеризуються системою абсолютних і відносних показників.

Метою управління фінансовими результатами діяльності підприємства є визначення повноти та якості їх отримання, оцінювання динаміки абсолютних і відносних показників, визначення спрямованості, ступеня впливу факторів на заміну прибутку та рентабельності, а також можливих резервів його зростання.

Узагальнюючи в собі фінансові результати різних видів діяльності, прибуток формує одне з джерел сплати податків і поповнює джерела формування фінансових ресурсів підприємства [5]. Управління фінансовими результатами підприємства розподіляють на дві важливі підсистеми – управління формуванням прибутку й управління розподілом прибутку.

Економічний механізм управління фінансовими результатами господарської діяльності промислового підприємства є динамічною комплексною організаційно-управлінською підсистемою, що передбачає реалізацію спеціальних процедур, спрямованих на забезпечення сталого зростання прибутковості, оптимальної мобілізації та реалізації потенціалу економічного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі його господарської діяльності, що сприятиме зростанню ринкової вартості суб'єкта господарювання та відповідає основній меті, цілям і завданням загальної системи управління промисловим підприємством [3].

Правильне формування задач є головним фактором чіткого дослідження менеджменту фінансових результатів. Основними задачами управління фінансовими результатами діяльності підприємства є визначення впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансові результати діяльності підприємства; розрахунок і оцінювання показників рентабельності; розробка рекомендацій, що є спрямованими на мобілізацію виявлених резервів зростання прибутку та рентабельності; здійснення системного контролю за процесом формування прибутку та зміною його динаміки. Завдяки вирішенню задач управління фінансовими результатами діяльності підприємства можна прозоро та чітко оцінити рівень фінансових результатів підприємства, оскільки саме від них залежить якість аналізу дослідження.

Стратегія управління фінансовими результатами як комплексна система взаємозалежних показників, що формується поетапно, у вигляді різниці між доходами та витратами, визначається практично всім різноманіттям факторів, які впливають на всі аспекти діяльності суб'єкта господарювання. Впливаючи на ті з них, що є найбільш пов'язаними з керованими параметрами, можна формувати фінансові результати відповідно до цілей організації.

Основними показниками для оцінювання рівня управління фінансовими результатами за результатами дослідження є чиста поточна вартість, внутрішня норма доходності, модифікована внутрішня норма доходності та індекс рентабельності [4]. Важливе значення в процесі управління має врахування окремих методичних вимог. Ситуація надмірної розбіжності в методах стратегії фінансових результатів є наслідком специфічної особливості поняття «фінансові результати», що відображає багатоаспектну діяльність підприємства.

Формування стратегії управління фінансовими результатами може змінюватися залежно від цілей розвитку підприємства. Якщо підприємство загалом є спрямованим на високі темпи розвитку, зростання обсягу продажів, завоювання частки ринку, максимізацію прибутку, ціллю формування фінансових результатів є високі темпи їх зростання. Якщо підприємство стабілізує свою діяльність, задовольняючись мінімальним рівнем рентабельності, то управління фінансовими результатами має бути сконцентрованим на отриманні такої суми, що забезпечує поточну платоспроможність. Якщо в основу діяльності підприємства покладено інтереси власників, то цільовою настановою формування кінцевої стратегії управління фінансовими результатами є такі показники, як рентабельність інвестиційного або власного капіталу.

Таким чином, управління фінансовими результатами за умов економічної нестабільності є проявом ефективності роботи суб'єкта підприємницької діяльності. За сучасних умов господарювання сутність управління фінансовими результатами пристосовується до процесу вивчення, порівняння, виявлення, фіксації проблем змісту й відображення в обліку господарських операцій і запровадження заходів для їх розв'язання, усунення порушень і недопущення їх у майбутньому. Управління фінансовими результатами діяльності підприємства слід розглядати як систему, складовими якої є контролюючі суб'єкти, підконтрольні об'єкти та контрольні дії.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Олійник Т. В.

Література: 1. Бреславцева Н. А. Управління фінансовими результатами як невід'ємний процес економічної системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2013. № 2 (15). С. 12–23. **2.** Лахтіонова Л. А. Механізм управління фінансовими результатами діяльності підприємства. *Журнал європейської економіки.* 2010. № 1. С. 108–124. **3.** Савчук В. К. Оптимізація ризику фінансових результатів. *Наука й економіка.* 2010. № 2. С. 35–41. **4.** Сопко В. В. Облік фінансових результатів. *Вісник КНТЕУ.* 2016. № 4. С. 138–147. **5.** Чумаченко М. Г., Болюх М. А. Економічний аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 555 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

УДК 346.6

Порошина А. О.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сучасний стан, основні теоретичні та практичні аспекти кредитних відносин в Україні. Визначено ключові проблеми, що є пов'язаними з їх правовим регулюванням. Запропоновано напрями вдосконалення механізму правового регулювання кредитних правовідносин.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, кредит, банк, капітал, бюджет, фінансовий стан, законодавство, лізинг, кредитування, кредитні правовідносини, кредитна система, правове регулювання, нормативно-правовий акт.*

Аннотация. *Рассмотрены современное состояние, основные теоретические и практические аспекты кредитных отношений в Украине. Определены ключевые проблемы, связанные с их правовым регулированием. Предложены направления совершенствования механизма правового регулирования кредитных правоотношений.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, кредит, банк, капитал, бюджет, финансовое состояние, законодательство, лизинг, кредитование, кредитные правоотношения, кредитная система, правовое регулирование, нормативно-правовой акт.*

Annotation. *The current state, the main theoretical and practical aspects of credit relations in Ukraine are considered. The key problems identified are related to their legal regulation. Suggested directions for improving the mechanism of legal regulation of credit relations.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, credit, bank, capital, budget, financial condition, legislation, leasing, lending, credit relations, credit system, legal regulation, regulatory act.*

Із розвитком кредитних операцій виникають проблеми їх правового регулювання. На сучасному етапі надзвичайно важливо здійснювати пошук їх вирішення різними способами, у тому числі шляхом зміни законодавства.

Дослідженням правового регулювання кредитних операцій займалися Луцев Б. Л., Рябко Л. Р., Васюренко О. В., Лаврушин О. О. та ін. Але, незважаючи на чисельність наукових досліджень, мінливі умови сучасного економічного життя та наявність недостатньо висвітлених питань зумовлюють актуальність цієї теми.

Кредитом називають економічні відносини між юридичними та фізичним особами, а також державами з приводу отримання позики в грошовій або товарній формі на засадах повернення, строковості, платності [1]. Сутністю таких відносин є права й обов'язки їх суб'єктів, що виявляється в принципах кредитування. До них належать забезпеченість, строковість, платність, повернення кредиту та цільовий характер його використання [2].

© Порошина А. О., 2017

Принципи банківського кредитування визначають основні положення кредитного механізму й є спрямованими на забезпечення ефективного управління кредитом.

З приводу правового регулювання кредитних відносин можна зазначити, що протягом 1991–2012 рр. в Україні було прийнято низку законодавчих актів і підзаконних нормативних документів, що мають регулювати кредитні правовідносини на кожному етапі розвитку банківської системи України. Протягом цього часу до них вносилося чимало змін і доповнень. Одні з них втратили чинність, інші діють і донині.

До Закону України «Про лізинг» та інших законів, якими регулюються правовідносини щодо кредитних операцій і забезпечення виконання кредитних зобов'язань, вносяться зміни задля покращення механізму кредитних правовідносин між економічними суб'єктами.

У ст. 92 Конституції України закріплено основи правового забезпечення кредитування. Виключно законами України встановлюються засади створення та функціонування фінансового, грошового, кредитного й інвестиційних ринків; статус національної валюти; а також статус іноземних валют на території України [3]. У ст. 100 Конституції України зазначено, що Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики й здійснює контроль за її проведенням [3]. Відтак виникають протиріччя, що є наслідком існування підзаконних нормативних актів Національного банку України.

Новітнє законодавство в сфері кредитування не лише істотно змінило види та форми кредитування, але й значно трансформувало властивості правовідносин суб'єктів кредитування. Так, 16 жовтня 2011 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами і споживачами фінансових послуг» [4]. Цей Закон суттєво змінив правове регулювання кредитних відносин, вирішивши більшість проблем, що виникали в кредиторів під час стягнення заборгованості. Але, на жаль, аналіз правового регулювання кредитних відносин виявляє наявність певних недоліків структурно-функціонального характеру, не завжди послідовне, а часом навіть фрагментарне вирішення проблем кредитної системи, що потребує наукового осмислення та практичного комплексного вдосконалення.

Інтенсивна, особливо останнім часом, інтеграція вітчизняної фінансової системи до міжнародної стала причиною того, що кризовий стан світової фінансової системи, який розпочався в 2008 р., вплинув безпосередньо й на її функціонування. Результатом цього для українських кредитно-фінансових організацій стало погіршення ліквідності в банківському секторі, швидке зростання, а також коливання курсу іноземної валюти, суттєве зменшення доходів населення й інші фактори. Це спричинило виникнення великої кількості судових спорів щодо виконання кредитних договорів, договорів банківського вкладу, забезпечення договірних зобов'язань, звернення стягнення на заставлене майно, визнання договорів кредиту, поруки, застави, іпотеки недійсними тощо. Чимало спорів стосуються договорів, укладених у іноземній валюті. Це є закономірним за умов, коли в країні активний іноземний капітал, а національні комерційні банки є інтегрованими до міжнародної фінансової системи [5].

Проте більшість спорів пов'язані з неможливістю своєчасного виконання прийнятих на себе договірних зобов'язань як з повернення кредиту, так і вкладу через зміни у фінансовому стані учасників таких правовідносин. Нерідко існує суб'єктивний фактор небажання з різних підстав повернути отримане за договором.

Таким чином, у правовому регулюванні кредитних операцій на сучасному етапі існують деякі проблеми. Законодавство щодо регулювання кредитування є розрізненим. Як правило, нормативні акти характеризують права сторони кредитора, не досить повно характеризують правовий захист сторони позичальника. В юридичній літературі не визначено відмінності між позикою та кредитом, хоча з нормативних джерел зрозумілою є відмінність сутності цих категорій. Основними пропозиціями щодо вдосконалення законодавства, що регулює кредитування, є систематизація нормативних актів, які регулюють процес кредитування; чіткий поділ прав і обов'язків кредиторів і позичальників; створення національного кодифікованого акта, що регулює організацію й здійснення кредитних операцій.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Коваленко Д. І. Гроші і кредит: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2011. 344 с. **2.** Заверуха І. Б. Проблеми правового регулювання державного боргу України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 40 с. **3.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **4.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами і споживачами фінансових послуг: Закон України від 22.09.2011 № 3795-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3795-17. **5.** Рябко Л. Г. Правова природа договору банківського рахунка. *Право України.* 1999. № 7. С.46–49.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 336.77-043.86(477)

Пульна Н. П.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено економіко-статистичний аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України, визначено перспективи її розвитку. Із застосуванням PEST-аналізу досліджено основні фактори зовнішнього середовища, що впливають на кредитний портфель банківських установ, для подальшої розробки рекомендацій щодо його покращення.*

Ключові слова: *організація, установа, банк, банківська установа, облік, фінанси, фінансовий стан, кредит, кредитування, кредитний портфель, кредитні ризики, кредитна заборгованість, PEST-аналіз.*

Аннотация. *Проведен экономико-статистический анализ современного состояния кредитной деятельности банков Украины, определены перспективы ее развития. С применением PEST-анализа исследованы основные факторы внешней среды, влияющие на кредитный портфель банковских учреждений, с целью дальнейшей разработки рекомендаций по его улучшению.*

Ключевые слова: *организация, учреждение, банк, банковское учреждение, учет, финансы, финансовое состояние, кредит, кредитование, кредитный портфель, кредитные риски, кредитная задолженность, PEST-анализ.*

Annotation. *Economic and statistical analysis of the current state of credit activity of Ukrainian banks was carried out, and prospects for its development were determined. Using PEST-analysis, the main environmental factors affecting the credit portfolio of banking institutions were investigated to further develop recommendations for improving it.*

Keywords: *organization, institution, bank, banking institution, accounting, finance, financial condition, credit, crediting, loan portfolio, credit risks, credit indebtedness, PEST-analysis.*

Необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання є розвиток банківського кредитування. З огляду на труднощі діяльності банків, ліквідацію значної кількості банків останнім часом, а також зростання частки ненадійних кредитів серед наданих ця тема є надзвичайно актуальною.

Дослідженням сучасного стану кредитної діяльності вітчизняних банків займалися Васюренко В., Герасимович А., Парасій-Вергуненко І., Пашков А., Савлук М. та ін. Проте і донині не досягнуто єдності щодо визначення сутності поняття кредитного портфеля.

Головною проблемою управління кредитним портфелем є забезпечення його якості. Під якістю кредитного портфеля розуміють властивість його структури забезпечувати максимальний рівень прибутковості за допустимих рівнях кредитного ризику. Як відомо, доходи від здійснення кредитної діяльності банками складають найбільшу питому вагу з усіх доходів банку.

Аналіз кредитного портфеля є не разовим заходом, а процесом систематичного спостереження за кредитною діяльністю банку, що надає можливості оцінити структуру та якість банківських позичок на певну дату, а також у динаміці. Аналіз кредитного портфеля та управління ним стосується не тільки всього портфеля в цілому, а й певних видів, груп, аж до окремо взятої кредитної операції [1].

За останній рік значно зменшилася кількість вітчизняних банків. Станом на 1 січня 2016 р. в Україні залишилося приблизно 120 платоспроможних банків і 10 неплатоспроможних, а на 1 жовтня 2016 р. залишилося приблизно сто банків. Загалом кількість активів зросла (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Розподіл активів за групами, млн грн

	01.10.2011	01.10.2012	01.10.2013	01.10.2014	01.10.2015
1	2	3	4	5	6
1-а група	682 304,6	741 693,5	791 847,7	915 652,1	942 181,5
2-а група	174 445,6	164 327,7	190 509,8	190 819,3	141 283,9

© Пульна Н. П., 2017

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
3-я група	70 673,	87 022,9	110 651,3	84 117,1	74 076,7
4-а група	101 738,3	124 401,8	138 995,3	121 766,6	51 338,8
Разом	1 029 162,5	1 117 445,8	1 232 004,2	1 312 355,2	1 208 881,1

За останні п'ять років загальна кількість активів банків зросла до рівня 2014 р., а потім незначно зменшилася, і за останній рік становить 1 208 млрд грн. За рахунок ліквідації банків третьої та четвертої груп зросла частка першої групи [5]. Серед банків першої групи найбільший збиток мав ВТБ Банк, а Приватбанк і УкрСиббанк змогли отримати незначні прибутки. Основна частка банків стали збитковими, що значно вплинуло на загальний результат діяльності банків України.

Загальна кількість кредитної заборгованості банків за останні п'ять років майже не змінилася, але зросла частка коштів юридичних осіб і зменшилася – коштів фізичних осіб. Кількість кредитів юридичних осіб зросла, у тому числі і в іноземній валюті, а фізичних осіб зменшилася. Водночас резерви стали зростати, що вказує на нестабільну ситуацію в країні (рис. 1) [5].

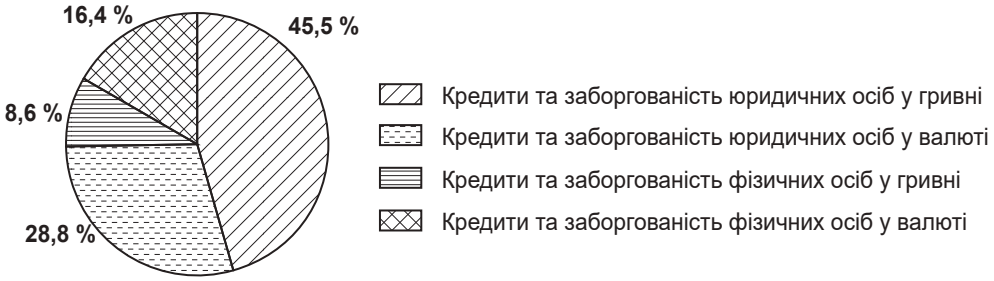

Рис. 1. **Структура кредитів і заборгованості банків першої групи станом на 1 січня 2016 р.**

Банк формує резерви для покриття безнадійної заборгованості, що виникла від кредитної діяльності банку. Резерв під кредитні ризики розподіляється на резерв під стандартну заборгованість за кредитами та резерв під нестандартну заборгованість за кредитами (кредити під контролем, субстандартні, а також безнадійні, сумнівні кредити). За 2015 р. банки значно збільшили кількість резервів за кредитами юридичних осіб: за останній рік їх кількість зросла більш ніж удвічі. Це відбулося через те, що багато підприємств були не в змозі повернути кредитні кошти банку, а частка кредитів юридичних осіб перевищує частку кредитів фізичних осіб. Загалом кількість кредитів збільшилася. За останні роки найбільшим попитом користуються короткострокові кредити, тому банки змушені знижувати ставки на довгострокові кредити. Якість кредитного портфеля важко точно оцінити, оскільки на неї впливає багато факторів, що не підлягають кількісному оцінюванню. Саме тому гостро постає питання комплексного аналізу якості кредитного портфеля, тобто оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища його формування.

PEST-аналіз є базованим на управлінні чотирма елементами: політикою (P), економікою (E), соціологією (S) та технологією (T). Практика діяльності вітчизняних банків свідчить про їх суттєву залежність від політики. Не секрет, що рівень розвитку банку залежить від економічної ситуації як у країні, так і в світі зокрема. Фінансова криза і воєнні дії на сході України негативно вплинули на загальний результат діяльності банків України.

PEST-аналіз визначає вплив факторів зовнішнього середовища, а особливо технологічних факторів, урахування яких на практиці надає можливості підвищити ефективність функціонування банківського сектора. Безумовною перевагою PEST-аналізу є можливість структурного аналізу зовнішнього середовища на різних рівнях. Крім того, актуальність його застосування є зумовленою високою нестабільністю зовнішнього середовища, а цей метод надає можливості розробити маркетингову стратегію банку, ґрунтуючись на знанні макроекономічних тенденцій і прогнозуванні соціально-економічних коливань.

Економічними факторами є процентна ставка, курс іноземної валюти, рівень інфляції, кількість грошових коштів у обігу, рівень безробіття, ціни на енергоресурси, інвестиційна політика та фактичний середній особистий дохід населення [4]. Крім цього, PEST-аналіз банку враховує вплив таких соціокультурних факторів, як зміна системи цінностей споживачів, стиль життя різних груп населення, активність споживачів, демографічна структура, а також мобільність населення.

Результати PEST-аналізу є використовуваними під час прогнозування показників діяльності банку, його позиції на ринку (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Використання результатів PEST-аналізу під час прогнозування

Елементи	Фактор
Політичне середовище (P)	– законодавча база суттєво змінювалася, наслідком чого є зміни умов праці суб'єктів господарювання; – запровадження обмежень щодо деяких банківських операцій; – воєнні дії на сході України; – недовіра суспільства до влади та політичних органів; – погіршення стосунків із Росією; – відкладення підписання договору про асоціацію з Європейським Союзом
Економічні фактори (E)	– високий рівень інфляції (понад 40 % за рік); – зменшення попиту на банківські послуги; – збільшення кількості ненадійних кредитів банків; – основна частина банків не отримала прибутків за останні роки; поступове зростання кількості збиткових банків; – зниження облікової ставки Національного банку України до 22 %
Соціальні фактори (S)	– зменшення кількості висококваліфікованих працівників; – значний розрив між рівнем заробітної плати й рівнем потреб працівників; – скорочення кількості працездатного населення; – високий рівень корупції; – зростання рівня безробіття
Технологічні фактори (T)	– запровадження IT-технологій до роботи відділень банків; – використання інтернет-банкінгу та SMS-банкінгу; – низький рівень фінансування інноваційних технологій

Важливу роль у визначенні перспективних цілей і завдань банківського сектора відіграють технологічні фактори, що є найбільш важливими за масштабом впливу. Слід звернути увагу на те, що серед усіх зовнішніх факторів впливу на діяльність банку першорядну увагу необхідно приділити політичним факторам, оскільки уряд може безпосередньо впливати на економічну складову держави, штучно застосовуючи ті чи інші постанови для дотримання певного економічного курсу. Завдяки Національному банку України, який належить державі, уряд змінює облікову ставку, контролює кількість грошових коштів у обігу, аналізує рівень валового внутрішнього продукту. Проведення воєнних дій на сході України як один з політичних факторів значно вплинув на рентабельність банківського сектора в цілому. Як наслідок, значна кількість банків України стали збитковими, чимало перебувають у стані ліквідації або ліквідовано за останній рік. Було проведено велику кількість перевірок банків і прийнято нові законодавчі акти, що встановлюють обмеження в діяльності банків. Проведення певних операцій потребувало співробітництва з російськими банками, що змушує українські банки шукати інших партнерів, а для населення створює незручності в роботі з банками [3].

Економічними факторами впливу є зміна валютного курсу та ставки рефінансування Національного банку України, рівень валового внутрішнього продукту, інфляція, середня заробітна плата тощо. Через стрімку зміну валютного курсу в минулому році чимало банків змушені були віддавати депозити за новим курсом, водночас зросла кількість ненадійних кредитів. За даними Національного банку України, кількість прострочених кредитів на початок 2014 р. становила 7,7 %, 2015 р. – 13,5 %, 2016 р. – 22,1 %. Чимало банків не змогли пристосуватися до нестабільної ситуації через значні збитки, недостатню кількість резервів, унаслідок чого загальна кількість банків зменшилася з 176 на початку 2014 р. до 117 на початку 2016 р. Значний негативний вплив на довіру до банківської системи має рівень інфляції, що за останній рік становив 43,3 %, у той час як два роки тому – 0,5 %. Через цю й інші перераховані причини кількість резервів у банках зросла втричі, до 336 млрд грн, порівняно із показником 2013 р. Після підняття ставки рефінансування до 30 % банкам стало складно кредитувати фізичних та юридичних осіб, що змусило органи регулювання знизити її до 22 % в поточному році.

Оскільки клієнтами банків поряд із підприємствами є фізичні особи, фінансовий стан банку залежить і від рівня життя останніх. Так, на нього впливають демографічні зміни, рівень безробіття, ступінь довіри до банків, рівень еміграції населення тощо. Також на стан банку істотно впливає його технологічна оснащеність і рівень упровадження нових банківських продуктів.

Таким чином, у досліджуваному періоді основним завданням управління кредитними ризиками є налагодження ефективної системи управління банківськими ризиками, оптимізація витрат, що є пов'язаними з проведенням активних операцій, забезпечення врахування кредитних ризиків у процесі прийняття управлінських рішень, а також уніфікація процедур управління кредитними ризиками.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. О.

Література: 1. Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності / за ред. А. М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с. **2.** Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 243 с. **3.** Коваленко В. В. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія/за ред. В. В. Коваленко. Одеса: Атлант, 2015. 217 с. **4.** Некрасова В. В. Формування кредитного портфеля банку в сучасних умовах. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua. **5.** Національний банк України // Офіційний сайт Національного банку України. URL: http:// www.bank.gov.ua.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 658.14.17

Рєзнікова А. В.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено проблему забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільного зовнішнього середовища. Розглянуто основні підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства». Визначено етапи процесу управління фінансовою стійкістю. Запропоновано заходи ефективного забезпечення та підтримання фінансової стійкості підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, фінанси, капітал, фінансовий стан, фінансова стійкість, управління фінансовою стійкістю, структура капіталу, структура активів.*

Аннотация. *Исследована проблема обеспечения финансовой устойчивости предприятия в условиях нестабильной внешней среды. Рассмотрены основные подходы к определению сущности понятия «финансовая устойчивость предприятия». Определены этапы процесса управления финансовой устойчивостью. Предложены меры эффективного обеспечения и поддержания финансовой устойчивости предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, финансы, капитал, финансовое состояние, финансовая устойчивость, управление финансовой устойчивостью, структура капитала, структура активов.*

Annotation. *The problem of ensuring financial stability of an enterprise in conditions of an unstable external environment is investigated. The main approaches to the definition of the essence of the concept of «financial stability of the enterprise» are considered. Stages of the financial stability management process are defined. Measures of effective maintenance and maintenance of financial stability of the enterprise are offered.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, finance, capital, financial condition, financial stability, financial stability management, capital structure, asset structure.*

На сучасному етапі розвитку економіки існує невизначеність середовища господарювання через вплив значної кількості факторів, зумовлених кризовими явищами в економіці й посиленням глобальної конкуренції підприємств на регіональних ринках. За цих умов підприємствам необхідно вдосконалювати й постійно адаптувати підходи до управління в цілому й управління фінансовою стійкістю підприємства зокрема.

Питання фінансової стійкості підприємства досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці, серед них Єлецьких С. Я., Коробов М. Я., Пижинський Я. І., Поддєрьогін А. М., Погріщук Г. Б., Савицька Г. Б., Стоянова О. С., Шеремет О. О. та ін. Цими науковцями сформульовано теоретичні та методичні підходи до визначення сутності фінансової стійкості підприємства, критеріїв її оцінювання, узагальнено досвід формування механізмів, що забезпечують фінансову стійкість підприємства, розроблено методи оцінювання фінансової стійкості. Проте аналіз

© Рєзнікова А. В., 2017

окремих питань управління фінансовою стійкістю підприємства за умов нестабільності економічного середовища засвідчує, що, незважаючи на значну увагу науковців до цієї проблеми, чимало її аспектів і донині недостатньо досліджені, а відтак потребують подальших поглиблених наукових розробок.

Метою написання статті є аналіз та узагальнення теоретичних положень щодо визначення сутності та застосування механізму управління фінансовою стійкістю на підприємства за умов динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

За умов нестабільної економіки підприємство може легко втратити фінансову стійкість, передумов для цього чимало. Передусім ними є наслідки взаємодії численних факторів, що можуть бути як залежними від підприємства (внутрішні), так і незалежними від його діяльності (зовнішні).

Фінансова стійкість є складним економічним поняттям, і науковці по-різному підходять до його визначення (табл. 1) [2; 4–8].

Таблиця 1

Сутність поняття «фінансова стійкість підприємства»

Автор	Визначення поняття «фінансова стійкість підприємства»
Коробов М. Я. [2]	Фінансовою стійкістю підприємства є досягнення підприємством позитивних параметрів діяльності й ефективне розміщення його фінансових ресурсів
Поддєрьогін А. М. [4]	Фінансовою стійкістю підприємства є такий його стан, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел
Пижинський Я. І. [5]	Фінансовою стійкістю підприємства є комплексна категорія, що перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних факторів. Комплексність цієї категорії полягає у відображенні в ній рівня фінансового стану та фінансових результатів підприємства, його спроможності виконувати свої зобов'язання та забезпечувати подальший стійкий фінансовий розвиток при збереженні кредитоспроможності та платоспроможності і відносній незалежності від змін внутрішніх і зовнішніх факторів
Савицька Г. В. [6]	Фінансовою стійкістю підприємства є спроможність підприємства функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику
Стоянова О. С. [7]	Фінансова стійкість передбачає збіг чотирьох сприятливих характеристик: платоспроможності, ліквідності балансу, кредитоспроможності та високої рентабельності
Шеремет О. О. [8]	Фінансова стійкість підприємства є головним компонентом загальної стійкості підприємства, об'єктом фінансового управління його господарською діяльністю, що характеризує стан фінансових ресурсів як забезпеченість пропорційного, збалансованого розвитку за збереження платоспроможності та кредитоспроможності за умов допустимого рівня ризику

Одна група вчених характеризують фінансову стійкість як довготривалу платоспроможність [2; 6; 7]. Коробов М. Я. трактує фінансову стійкість як раціональну структуру та склад оборотних активів, їх використання [2].

Існує точка зору, що фінансова стійкість відображає стабільність діяльності підприємства в довгостроковій перспективі й є визначуваною співвідношенням власних і позикових ресурсів та їх ефективним використанням [4; 8].

Фінансову стійкість підприємства часто розглядають через призму результативності [2; 7]. Існують підходи до її оцінювання, відповідно до яких використовують незначну групу показників чи показник фінансового стану [4; 7; 8] або визначають як комплексне поняття, що охоплює і ліквідність, і платоспроможність, і фінансову активність, і кредитоспроможність [5].

Сутність механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства є визначуваною як система форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподілу та використання, що надає можливості підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу за збереження платоспроможності й кредитоспроможності за умов допустимого рівня ризику [8].

На думку Єлецьких С. Я., управління фінансовою стійкістю підприємства є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, що є пов'язаними із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, що надасть можливості підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу за збереження платоспроможності й кредитоспроможності за умов допустимого рівня ризику [1].

Слід зазначити, що ціллю такого управління науковці називають забезпечення безперебійної діяльності підприємства, розвиток фінансових відносин або самого підприємства, відновлення фінансової рівноваги або фінан-

сової стійкості, забезпечення достатніми джерелами фінансування, збереження задовільного фінансового стану, зростання вартості підприємства тощо. Основним завданням управління фінансовою стійкістю є забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування й розвитку підприємства у поточному та перспективному періодах, що надасть можливості в підсумку максимізувати його ринкову вартість. Для досягнення цієї мети управління фінансовою стійкістю підприємства необхідним є забезпечення:

- оптимальної структури капіталу й активів;
- постійної платоспроможності та кредитоспроможності;
- оптимальної структури грошових потоків [6].

Процес управління фінансовою стійкістю складається з трьох послідовних етапів.

1. Підготовчий етап охоплює визначення місії й обґрунтування завдань управління фінансовою стійкістю, аналіз факторів зовнішнього й внутрішнього середовища, що дестабілізують фінансову стійкість.

2. Аналітичний етап забезпечує пошук інформації та підбір даних, що є необхідними для реалізації вибраних сценаріїв забезпечення фінансової стійкості.

3. Етап прийняття та реалізації рішень забезпечує аналіз відхилень і подальше прийняття й реалізацію рішень щодо вибору сценарію дій (оптимістичного, реалістичного або песимістичного) [4].

Зазначимо, що вибір конкретних засобів, методів, важелів і способів, що є необхідними для здійснення управління фінансовою стійкістю, залежить від можливостей підприємства, виду його діяльності, фінансового стану, рівня організації контролю й управління на підприємстві.

Оцінювання фінансового стану й стійкості функціонування підприємства необхідно здійснювати як у статиці, так і в динаміці. Це є зумовленим тим, що фінансові труднощі можуть прогресувати, а можуть, навпаки, носити загасаючий характер.

Щоб підтримувати підприємство у стійкому фінансовому стані, необхідно:

- забезпечувати баланс між власними та позиковими коштами;
- забезпечувати прибутковість діяльності;
- оптимізовувати обсяги товарно-матеріальних запасів, обсяги та структуру дебіторської заборгованості, скоротити тривалість виробничого, операційного та фінансового циклів;
- зводити до мінімуму на підприємстві негативні наслідки кризових явищ;
- запроваджувати заходи задля усунення неплатоспроможності підприємства;
- своєчасно діагностувати передкризовий фінансовий стан підприємства та запроваджувати необхідні превентивні заходи для попередження фінансової кризи.

Таким чином, для виживання й збереження конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі необхідно постійно дбати як про обсяг продажів і прибуток, так і про фінансову стійкість і платоспроможність. Для забезпечення стійкого фінансового стану підприємству необхідно постійно здійснювати управління фінансовою стійкістю та її контроль, що надасть можливості забезпечити своєчасне запровадження адекватних заходів для формування та використання фінансових ресурсів із урахуванням стратегічних і тактичних завдань його діяльності на ринку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Рац О. М.

Література: 1. Єлецьких С. Я. Удосконалення процесу управління фінансово стійким розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості.* 2012. № 3 (59). С. 74–80. **2.** Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. Київ: Знання, 2002. 294 с. **3.** Погріщук Г. Б., Руденко В. В. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкової турбулентності. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. № 6. С. 773–778. **4.** Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник/за ред. А. М. Поддєрьогіна. Київ: КНЕУ, 2002. 571 с. **5.** Пыжинский Я. И. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. Донецк: ИЭП НАН Украины, 1999. 226 с. **6.** Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 668 с. **7.** Стоянова О. С. Финансы и кредит: учебный курс. Киев: Эльга-Н; Ника-Центр, 2008. 448 с. **8.** Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: НУХТ, 2003. 196 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ В УКРАЇНІ

УДК 347.23

Репіхова Г. О.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано визначення сутності поняття права інтелектуальної власності на торговельну марку як одного з найважливіших інструментів успішного бізнесу. Визначено проблеми правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. Запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання права інтелектуальної власності на торговельну марку.*

Ключові слова: *підприємство, торгівля, торговельна марка, власність, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, реєстрація інтелектуальної власності, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Проанализированы определения сущности понятия права интеллектуальной собственности на торговую марку как одного из важнейших инструментов успешного бизнеса. Определены проблемы правового регулирования интеллектуальной собственности в Украине. Предложены направления совершенствования правового регулирования права интеллектуальной собственности на торговую марку.*

Ключевые слова: *предприятие, торговля, торговая марка, собственность, интеллектуальная собственность, право интеллектуальной собственности, регистрация интеллектуальной собственности, нормативно-правовые акты.*

Annotation. *The definitions of the essence of the concept of intellectual property rights for a trademark as one of the most important tools of successful business are analyzed. The problems of legal regulation of intellectual property in Ukraine are determined. Suggested directions for improving the legal regulation of intellectual property rights to a trademark.*

Keywords: *enterprise, trade, trade mark, property, intellectual property, intellectual property right, registration of intellectual property, normative legal acts.*

Стрімкий розвиток промисловості, торговельних відносин як в Україні, так і поза її межами є характерними ознаками розвитку економіки та суспільства XXI сторіччя. Невід'ємною складовою цих процесів є розвиток такого інструменту господарської діяльності, як торговельна марка.

Розглядаємо як слушну точку зору Герца А. А., який порівнює торговельну марку із прапором. Його можна підняти високо, можна приспустити, а можна просто нести за пазухою. І якщо продовжити застосовувати військову термінологію до бізнесу, можна нагадати, що військовий підрозділ без прапора підлягає розформуванню. Як відомо, військові відрізняються категоричністю мислення (наступати або відступати), і таке порівняння слід застосовувати лише для точнішого опису ролі торговельної марки в маркетинговому процесі [1].

Нині в світі нараховується понад 10 мільйонів офіційно зареєстрованих торговельних марок, і з кожним роком їх чисельність зростає приблизно на один мільйон. Можна сказати, що ми живемо у світі торговельних марок, які надають можливість відокремити товари та послуги серед споріднених, є показником їх якості, заохочують споживачів придбати певні товари або скористатися послугами [3].

Вдало вибрана торговельна марка є запорукою успішного бізнесу, успішного виходу товару на ринок і продажу товару. Але існування торговельних марок є невід'ємно пов'язаним із таким негативним явищем, як недобросовісна конкуренція. Відтак виникає потреба в захисті від цього явища в економіці світу.

Право інтелектуальної власності на торговельну марку захищає споживача від уведення до омани виробника, розвиває добросовісну конкуренцію, надає можливості використовувати репутацію та престиж, не допускаючи ситуації, коли споживач користується продукцією тих, хто створив торговельну марку, а не тих, хто не має до неї ніякого відношення [1].

Необхідно чітко усвідомлювати сутність понять «право інтелектуальної власності» та «торговельна марка», щоб порівняти ставлення до проблеми захисту інтелектуальної власності торговельних марок у світі.

Відповідно до ст. 418 Цивільного кодексу України, правом інтелектуальної власності є право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності й інші об'єкти, визначені чинним законодавством України. Воно є

© Репіхова Г. О., 2017

недоторканним, тобто ніхто не може бути позбавлений цього права чи обмежений в його здійсненні, крім випадків і в порядку, що є визначеними законом. Основними джерелами регулювання відносин з приводу охорони інтелектуальної власності є Конституція України, Цивільний кодекс України та Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» [2].

У застосуванні норм правових актів у сфері інтелектуальної власності на торговельні марки, у тому числі і ст. 229 Кримінального кодексу України, слід ураховувати зміну терміна об'єкта права інтелектуальної власності. Так, знаки для товарів і послуг за Цивільним кодексом України (ст. 420, 492) і Господарським кодексом України (ст. 155–158) визначено як торговельні марки (знаки для товарів і послуг), а отже, з позицій правил законодавчої техніки правильним є використання саме терміна «торговельна марка» [9; 11].

Торговельні марки призначені для розпізнавання товару, а також диференціації товарів і послуг серед інших виробників. Крім основної (розпізнавальної), торговельні марки виконують й інші функції: створення відмінності між товарами, надання найменування товару, стимулювання запам'ятовування товару, вказують на походження товару, надають інформацію про товар.

Допомагаючи споживачам зробити свій вибір серед різних товарів на ринку, торговельні марки спонукають своїх власників до збереження та поліпшення якості товарів, що продаються під відповідною торговельною маркою, щоб виправдати надії споживачів. Зрозуміло, що розчарований споживач не стане купувати знову той самий товар, якщо він виявився неякісним. Задоволений споживач стане покладатися саме на цю торговельну марку в своєму рішенні зробити відповідну покупку. У такий спосіб торговельні марки винагороджують виробника, що постійно пропонує високоякісні товари, унаслідок чого стимулюється економічний прогрес [3].

Видатний цивіліст Шершеневич Г. Ф. писав, що споживачі, оцінивши якість товарів певного походження, звичайно, шукатимуть їх між іншими за відмітною торговельною маркою. Чим більшим є попит на цей товар, тим більшою є спокуса для інших торговців скористатися цією торговельною маркою, увести публіку до омани, відтягти частину споживачів до себе. Такою дією порушуються: а) інтереси публіки, якщо під підробленим знаком їй пропонують товар гіршої якості; б) інтерес покупця, який вперше встановив репутацію товару [4]. Це ще раз підтверджує, що захист інтелектуальної власності на торговельну марку є невід'ємною частиною успішного бізнесу.

Юридичні та фізичні особи, які зареєстрували на своє ім'я торговельні марки, отримують майнові права на цю марку, зокрема, право на її використання для позначення відповідних товарів чи послуг на всій території України. Права на торговельні марки є абсолютними й виключними суб'єктивними правами. Це означає, що власник прав на торговельну марку має право використовувати цю марку, а також виключне право перешкоджати, забороняти чи дозволяти використовувати цю марку іншим особам. Відтак ніхто не може використовувати торговельну марку, що охороняється в Україні, без дозволу власника прав на неї. Сутністю права на використання торговельної марки є можливість її необмеженого комерційного використання для позначення товарів чи послуг, що виробляються і реалізуються чи надаються. Використанням торговельної марки вважають насамперед застосування її на товарах і (або) на їх упаковці. При цьому особою, яка використовує торговельну марку, може бути як сам власник прав на цю марку, так і особа, якій такі права надано на підставі ліцензійного договору. За наявності поважних причин щодо неможливості використання торговельної марки в такій формі використанням може бути визнано також застосування цієї торговельної марки в рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, при демонстрації експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні [2].

З огляду на важливість реєстрації та охорони торговельної марки найбільші компанії світу витрачають значну частину свого бюджету на захист цього важливого елемента стратегії просування. На рис. 1 визначено вартість 20 найдорожчих торговельних марок світу [6].

Нині все більше підприємств витрачають значні кошти на формування іміджу бренда. Вони усвідомлюють, що для того щоб уникнути фальсифікування торговельної марки, що, у свою чергу, може спричинити втрату споживачів і прибутку, потрібно реєструвати та захищати свої права на торговельну марку. Українським підприємствам треба йти тим самим шляхом, що й світовим брендам, оскільки в Україні також часті випадки підробок і використання логотипів і назв відомих брендів. Яскравим прикладом такої підробки була кав'ярня в Києві, що використала як назву відомий бренд Starbucks, хоч і не мала ніяких прав на це. І таких прикладів безліч. За даними експертів, найчастіше в Україні підробляють фармацевтичні засоби, алкогольні напої та продукти харчування, одяг і аксесуари [4]. Останні дві категорії товарів виробляють у країні, ліки частіше везуть із сусідніх країн: Росії, Болгарії та Румунії.

Нині в Україні мало підприємств приділяють увагу захисту інтелектуальної власності. На це існує чимало причин, але головною з них є висока вартість цієї процедури. Слід зазначити, що більшість компаній, що позиціонують себе як провідні в певному сегменті, вдаються до охорони своїх торговельних марок.

Прикладом підприємства, що зареєструвало свою торговельну марку, є ПП «СПС», більше відоме як ТМ «Приправка». Підприємство було відкрито 2000 р., розташоване в Харкові, займається виробництвом приправ і спецій. Реєстрація відбулася 8 серпня 2000 р. ПП «СПС» зареєструвало логотип і слоган «Ідеальна–натуральна».

У такий спосіб вони убезпечили свій бренд від підробок і фальсифікацій. Нині ТМ «Приправка» є національним брендом, який користується постійно зростаючим попитом у всіх областях України, має високе покриття та присутній у національних роздрібних мережах. До того ж ТМ «Приправка» здійснює свою експортну діяльність у 11 країнах світу.

Торговельна марка	Вартість, млрд дол.	Зміни за останній рік, %
Apple	145,3	+17
Microsoft	69,3	+10
Google	65,6	+16
Coca-Cola	56	0
IBM	49,8	+4
McDonald's	39,5	-1
Samsung	37,9	+8
Toyota	37,8	+21
General Electric	37,5	+1
Facebook	36,5	+54
Disney	34,6	+26
AT&T	29,1	+17
Amazon.com	28,1	+32
LouisVuitton	28,1	-6
Cisco	27,6	-2
BMW	27,5	-5
Oracle	26,8	+4
Nike	26,3	+19
Intel	25,8	-8
Wal-Mart	24,7	+6

Рис. 1. **Оцінка вартості 20 найдорожчих торговельних марок світу**

Таким чином, удосконалення правотворення в сфері захисту інтелектуальної власності має значно прискорити економічний прорив України за умов світової економічної кризи, сприятиме розвитку наукового, виробничого й інтелектуального потенціалу нації. Поліпшення законодавства в сфері інтелектуальної власності, усунення певних прогалин знизить кількість правопорушень, сприятиме добросовісній конкуренції, наблизить країну до світових стандартів ведення й охорони виробництва товарів і послуг, що сприятиме налагодженню ринкових відносин і процвітанню нашої країни.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Література: 1. Герц А. А. Порівняльне право про торговельні марки/уклад. А. А. Герц. Хмельницький, 2010. 112 с. **2.** Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3689-12. **3.** Кубах А. І. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2008. 149 с. **4.** Бошицький Ю. Л. Мала енциклопедія приватного права/за ред. Ю. Л. Бошицького. Київ: Кондор, 2012, 368 с. **5.** Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права. М.: Спартак, 1994. **6.** Топ 20 самых дорогих брендов мира по версии Forbes. URL: http://thinktanks.by /publication/2016/05/12/top-20-samyh-dorogih-brendov-mira-po-versii-forbes.html. **7.** Как устроен рынок подделок в Украине. URL: http://vesti-ukr.com/strana/138066-kak-ustroen-rynok-poddelok-v-ukraine. **8.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **9.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http: //zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **10.** Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws /show/2341-14. **11.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ЗА МСБО 16 ТА ПСБО 7

УДК 657:330.123.7-047.44

Руденок С. Є.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено економічну сутність поняття «основні засоби підприємства». Визначено види оцінювання основних засобів і особливості їх відображення в бухгалтерському обліку підприємства залежно від дати та способу надходження основного засобу. Проведено критичний аналіз видів оцінювання основних засобів згідно із П(С)БО 7 та МСБО 16. Проаналізовано їх основні переваги та недоліки.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, звітність, витрати, доходи, запаси, основні засоби, оцінювання, первісна вартість, залишкова вартість, справедлива вартість, ринкова вартість, ліквідаційна вартість.*

Аннотация. *Исследована экономическая сущность понятия «основные средства предприятия». Определены виды оценки основных средств и особенности их отражения в бухгалтерском учете предприятия в зависимости от даты и способа поступления основного средства. Проведен критический анализ видов оценки основных средств в соответствии с П(С)БУ 7 и МСФО 16. Проанализированы их основные преимущества и недостатки.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, отчетность, расходы, доходы, запасы, основные средства, оценка, первоначальная стоимость, остаточная стоимость, справедливая стоимость, рыночная стоимость, ликвидационная стоимость.*

Annotation. *The economic essence of the notion «fixed assets of the enterprise» is investigated. The types of valuation of fixed assets and the features of their reflection in the accounting of the enterprise are determined depending on the date and method of receipt of the fixed asset. Critical analysis of the types of valuation of fixed assets in accordance with P (C) BU 7 and IAS 16. Critical advantages and disadvantages are identified.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, reporting, expenses, revenues, inventories, fixed assets, valuation, initial cost, residual value, fair value, market value, liquidation value.*

Важливою умовою функціонування суб'єкта господарювання є наявність основних засобів. Основні засоби – це об'єкт обліку, що становить значну частку в активах промислових підприємств і відіграє важливу роль у господарській діяльності. Вони є одним із трудомістких об'єктів бухгалтерського обліку, що є зумовленим передусім складністю їх структури та різноманіттям облікових завдань. В Україні постійно відбуваються складні процеси реформування національної системи обліку, що є пов'язаними із наближенням до міжнародних стандартів звітності. Ці реформування стосуються і сфери обліку основних засобів, зокрема їх оцінювання, а відтак тема цього дослідження є актуальною.

Метою написання статті є обґрунтування сутності основних видів оцінювання вартості основних засобів, дослідження особливостей їх обліку залежно від способу надходження в національній і міжнародній системі обліку.

Об'єктом дослідження є процес обліку й оцінювання основних засобів. Предметом дослідження є способи оцінювання основних засобів за міжнародними та національними стандартами. Завданнями дослідження є аналіз основних методів оцінювання обліку основних засобів, а також їх недоліків і переваг.

Значний внесок у вдосконалення оцінювання основних засобів зробили українські та зарубіжні вчені, серед них Бутинець Ф. Ф., Білуха М. Т., Грабова Н. М., Краєвський В. М., Кузьмінський А. М., Ловінська Л. В., Сопко В. В., Соколов Я. В., Супрунова І. В., Туякова З. С., Швець В. Г. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, мінливі умови сучасного життя зумовлюють необхідність детальнішого розгляду цієї проблеми.

За сучасних ринкових умов успішне функціонування підприємств передбачає вибір доцільного методу оцінювання основних засобів, оскільки він відіграє вагому роль у системі теоретичних основ формування та руху основних засобів. Основним нормативним актом, що регулює облік основних засобів, є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [1]. У міжнародній практиці облік основних засобів ведеться відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [2].

© Руденок С. Є., 2017

Питання оцінювання основних засобів є ключовими в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємства. Оцінювання є складовою бухгалтерського обліку, за допомогою якої здійснюється вимірювання вартості об'єктів, визначаються вартість і цінність капіталу підприємства.

Дискусійним у економічній літературі залишається питання щодо визначення поняття «оцінювання». Так, Швець В. Г. розглядає оцінювання як спосіб вартісного вимірювання господарських засобів і джерел їх утворення [3]. Грабова Н. М. визначає оцінювання як спосіб грошового вимірювання засобів і процесів [4], а Бутинець Ф. Ф. – як спосіб вираження об'єктів бухгалтерського обліку в узагальнюючому грошовому вимірнику [5]. Український економічний термінологічний словник термінів тлумачить оцінювання вартості майна, будівель, основних засобів як офіційну оцінку, визначення вартості об'єктів, що відбувається при оподаткуванні, страхуванні, приватизації, успадкуванні, оренді, викупу майнових цінностей або для їх обліку [6]. В економічній науці існує чимало різних оцінок із урахуванням різних факторів та обставин. З точки зору Супрунової І. В., види оцінювань є визначуваними цілим набором властивостей, що надають можливості характеризувати об'єкт і суб'єкт вимірювання, час і критерії оцінювання, види вимірників, підстави й методи розрахунків [7].

ПСБО 7 та МСБО 16 однаково визначають сутність поняття основних засобів як матеріальних активів, які підприємство утримує для використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких перевищує один рік (або операційний циклу, якщо він є довшим за рік).

Інтеграційні процеси, що відбуваються в світі, зумовлюють необхідність розробки загальних правил складання фінансової звітності для забезпечення достовірної інформації й однозначного тлумачення звітних показників учасниками міжнародного фондового ринку. Визначимо спільні та відмінні риси в оцінюванні основних засобів за ПСБО 7 та за МСБО 16.

Спільними рисами щодо оцінювання основних засобів за ПСБО 7 та за МСБО 16 є те, що основні засоби можуть бути оцінені за первісною вартістю, залишковою, ліквідаційною, за справедливою та переоціненою вартістю. Розглядаючи проблему оцінювання основних засобів, слід звернути увагу на такі важливі питання, як дата оцінювання та шляхи надходження.

Суттєві відмінності відсутні, якщо йдеться про сферу застосування стандарту; визначення понять «група основних засобів»; «ліквідаційна вартість», «основні засоби»; порядок та умови їх визнання; термін корисного використання (експлуатації), формування первісної вартості об'єкта та перелік витрат, які не залучають до первісної вартості. Первісна вартість кожного конкретного об'єкта складається з витрат, які сплачуються постачальникам і підрядникам за вирахуванням непрямих податків, суми ввізного та державного мита, реєстраційних зборів та аналогічних платежів; сплати за транспортування, установлення, монтаж і налагодження основних засобів та інші витрати, що є безпосередньо пов'язаними із доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою. Також до первісної вартості об'єкта основних засобів залучають згідно з ПСБО 7 фінансові витрати. Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, що є пов'язаними з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що спричиняє зростання майбутніх економічних вигід від використання основного засобу. Однак, існують відмінні положення (табл. 1) [1; 2].

Таблиця 1

Оцінювання основних засобів за ПСБО 7 та за МСБО 16

Шляхи надходження	Види оцінювання	
	ПСБО 7	МСБО 16
1	2	3
Побудовані (споруджені) компанією або придбані в сторонньої організації	Первісна вартість із урахуванням витрат, що є передбаченими п. 8 ПСБО 7	Аналогічно
Безкоштовно отримані основні засоби	Дорівнює їх справедливій вартості на дату отримання з урахуванням витрат, що були здійснені для його отримання	Не передбачено
Внесення основних засобів до статутного капіталу	Визнається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість із урахуванням визначених витрат	Не передбачено
Отримання об'єкта основних засобів у обмін на подібний об'єкт	Дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів. Якщо вона перевищує його справедливу вартість, то первісною вартістю об'єкта основних засобів є справедлива вартість переданого об'єкта із залученням різниці до витрат звітного періоду	Оцінюється за справедливою вартістю, якщо операція обміну має комерційну сутність та справедливу вартість отриманого активу або відданого активу можна достовірно оцінити. Якщо придбаний об'єкт не оцінюється за справедливою вартістю, його собівартість оцінюють за балансовою вартістю відданого активу

Закінчення табл. 1

1	2	3
Обмін об'єкта основного засобу на неподібний актив	Дорівнює справедливій вартості переданого активу, збільшеній або зменшеній на суму грошових коштів чи їх еквівалентів, яку було передано (отримано) під час обміну	Аналогічно отриманню об'єкта основних засобів у обмін на подібний об'єкт
Застосування моделі переоцінки для визначення переоціненої вартості	Визначається множенням відповідно первісної вартості та суми зношення об'єкта основних засобів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки є визначуваним діленням справедливої вартості переоцінюваного об'єкта на його залишкову вартість	Визначається справедливою вартістю на дату переоцінки мінус будь-яка подальша накопичена амортизація та подальші накопичені збитки від зменшення корисності. Переоцінки слід проводити з достатньою регулярністю, щоб балансова вартість суттєво не відрізнялася від тієї, що була б визначена із застосуванням справедливої вартості на кінець звітного періоду

Відтак бачимо, що оцінювання об'єктів при їх будівництві у МСБО 16 та П(С)БО 7 є аналогічним, оскільки об'єкти, побудовані (споруджені) компанією, як і самостійно виготовлені промисловим способом, оцінюються за тими самими принципами, що й придбані об'єкти.

Оцінювання основних засобів за справедливою вартістю відбувається як на етапі придбання, так і в ході експлуатації основного засобу. На відміну від міжнародного обліку, в Україні більшість суб'єктів господарювання не застосовують метод оцінювання основних засобів за справедливою вартістю. Це є пов'язаним із недосконалістю нормативно-правової бази та відсутністю чіткого алгоритму визначення справедливої вартості.

Так, МСБО 16 визначає справедливу вартість як суму, за якою може бути здійснений обмін активу в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [2]. Щоб детальніше визначити різницю між тлумаченням справедливої вартості в національному стандарті та міжнародному, звернемося до МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості». У ньому справедливу вартість визначено як ціну, яку було б отримано за продаж активу або сплачено за передачу зобов'язання у звичайній операції між учасниками ринку на дату оцінювання [8]. У такому разі справедлива вартість є вже не сумою, а вихідною ціною, що формується на даних ринку. А в положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» справедливу вартість визначено як суму, за якою може бути здійснено обмін активу або оплату зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [9]. Відтак П(С)БО 19 ототожнює справедливу вартість із ринковою, хоча таке припущення є помилковим. Зазначимо, що ринкова вартість є вужчим поняттям, оскільки передбачає маркетинг перед комерційною угодою, тобто справедлива вартість містить і ринкову, що також є недоліком з точки зору П(С)БО 19.

Розглядаючи відмінності в ПСБО 7 та МСБО 16 щодо переоціненої вартості об'єкта, слід звернути увагу на деякі розбіжності. МСБО 16 дає підприємству право вибирати для відображення в обліку одну з двох моделей оцінювання основних засобів після визнання – модель собівартості або модель переоцінки [2]. У ПСБО 7 визначено, що підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, тобто стандартом передбачено тільки одну модель. У МСБО 16 передбачено, що ліквідаційну вартість і термін корисної експлуатації об'єкта необхідно переглядати принаймні на кінець кожного фінансового року. У П(С)БО 7 про це нічого не сказано, що є значним недоліком.

Таким чином, на основі проведених досліджень визначено сутність методів оцінювання основних засобів, виявлено безпосередній зв'язок між вітчизняною системою обліку та міжнародними стандартами обліку. Критичний аналіз оцінювання основних засобів дає підстави говорити, що існують розбіжності щодо методів оцінювання основних засобів у П(С)БО 7 та МСБО 16. Вважаємо, що визначені окремі недоліки методичного підходу ПСБО 7 до оцінювання основних засобів потребують ретельного вивчення й подальшого вдосконалення.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Фартушняк О. В.

Література: 1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Закон України від 27.04.2000 № 92 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00. **2.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби: Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014. **3.** Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2003. 444 с. **4.** Кужельний М. В., Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. Київ: А.С.К., 1998. 223 с. **5.** Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Житомир: ЖІТІ, 2000. 640 с. **6.** Завадський Й. С., Осоковська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 355 с. **7.** Супрунова І. В. Розвиток оцінки в бухгалтерському

обліку: дис. … канд. екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2010. 195 с. **8.** Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 (МСФЗ 13). Оцінка справедливої вартості: Міжнародний документ від 01.01.2013. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_068. **9.** Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19: Закон України від 07.07.1999 № 163 Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99.

ДІАГНОСТУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ КОНТРОЛЬНИХ КАРТ ШУХАРТА

УДК 658.882

Савченко М. П.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано перелік показників для аналізу дебіторської заборгованості підприємства. Запропоновано застосування контрольних карт Шухарта для діагностування рівня керованості дебіторської заборгованості. Проведено розрахунки, наведено приклад застосування карти Шухарта для коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості.*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, витрати, доходи, запаси, заборгованість, дебіторська заборгованість, діагностування, контрольні карти Шухарта, аналітичні показники, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.*

Аннотация. *Обоснован перечень показателей для анализа дебиторской задолженности предприятия. Предложено применение контрольных карт Шухарта для диагностики уровня управляемости дебиторской задолженности. Проведены расчеты, приведен пример применения карты Шухарта для коэффициента оборачиваемости дебиторской задолженности.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, расходы, доходы, запасы, задолженность, дебиторская задолженность, диагностирование, контрольные карты Шухарта, аналитические показатели, коэффициент оборачиваемости дебиторской задолженности.*

Annotation. *The list of indicators for the analysis of accounts receivable of the enterprise is substantiated. The application of Shewhart's control charts for diagnosing the level of manageability of receivables is suggested. Calculations are carried out an example of the application of the Shewhart card for the debt receivable turnover ratio is given.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, expenses, incomes, stocks, debts, receivables, diagnoses, Shewhart control cards, analytical indicators, debt receivable turnover ratio.*

За сучасних умов господарювання фінансова діяльність суб'єктів господарювання ускладнюється негативними тенденціями, що спостерігаються в зовнішньому середовищі, серед яких кризовий стан економіки України, внутрішньогалузеві проблеми, коливання валютного курсу, високий темп інфляції, проблеми в діяльності підприємств – контрагентів тощо. Одним із найважливіших об'єктів фінансового менеджменту, що значною мірою залежить від факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, є дебіторська заборгованість – вид активу, що формується внаслідок виникнення кредитних взаємовідносин підприємства та юридичних і фізичних осіб, які мають станом на дату складання фінансової звітності заборгованість на користь підприємства. Ефективне управління дебіторською заборгованістю, спрямоване на оптимізацію її розміру та забезпечення своєчасної інкасації, забезпечує достатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства й є одним із факторів підтримки його фінансової безпеки. Саме тому надзвичайно важливим є вдосконалення методичних підходів до аналізу та діагностування дебіторської заборгованості підприємства для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

© Савченко М. П., 2017

Серед науковців, що досліджували проблеми підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю, слід назвати Бланка І., Кузенко Т., Поддєрьогіна А., Федорченка О., Нашкерську М., Лівошко Т. та ін. Особливості аналізу та розробки заходів щодо своєчасного погашення дебіторської заборгованості розглядали у своїх працях і зарубіжні науковці, серед них Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович, Ю. Брігхем. Однак, і нині невирішеними залишаються проблеми визначення оптимального рівня показників, що характеризують стан і швидкість обігу рахунків дебіторів і комплексного оцінювання рівня якості управління дебіторською заборгованістю.

Метою написання статті є вдосконалення методичних підходів до діагностування дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання.

Проведемо аналіз літературних джерел для обґрунтування вибору показників, що характеризують стан та ефективність формування дебіторської заборгованості підприємства (табл. 1) [1–5]. Подані в таблиці дані, свідчать, що основним показником, який характеризує дебіторську заборгованість, науковці вважають середній період її інкасації (оборотності) (рейтинг 1, максимальна кількість згадувань).

Таблиця 1

Обґрунтування вибору показників для аналізу та діагностування дебіторської заборгованості

Показник	Бланк І. [1]	Поддєрьогін А. [2]	Білик М. [3]	Нашкерська М. [4]	Лівошко Т. [5]	Рейтинг / кількість згадувань
Коефіцієнт відволікання оборотних активів до загальної дебіторської заборгованості	+	-	+	-	-	3 / 2
Коефіцієнт відволікання оборотних активів до дебіторської заборгованості за товари	+	+	-	-	-	3 / 2
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (кількість обертів)	+	+	+	-	-	2 / 3
Середній період інкасації (оборотності) дебіторської заборгованості	+	+	+	+	+	1 / 5
Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості	+	-	+	-	-	3 / 2
Середній «вік» простроченої дебіторської заборгованості	+	-	-	-	-	4 / 1
Середній рівень інвестування фінансових ресурсів у дебіторську заборгованість	-	-	-	+	+	3 / 2

Рейтинг 2 має коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, що характеризує кількість її обертів у аналізованому періоді. Рейтинг 3 мають коефіцієнт відволікання оборотних активів до загальної дебіторської заборгованості, до товарної дебіторської заборгованості, коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості та середній рівень інвестування фінансових ресурсів у дебіторську заборгованість. Рейтинг 4 (одне згадування) має середній «вік» простроченої дебіторської заборгованості. Відтак для проведення діагностування дебіторської заборгованості підприємства виберемо показники, що мають рейтинг від 1 до 3, останній показник відкинемо як такий, що є не значущим.

Однак, слід зазначити, що в літературних джерелах і методичних рекомендаціях відсутні еталонні значення показників оцінювання дебіторської заборгованості. Це є пов'язаним із тим, що особливості галузевої приналежності підприємства, тип його кредитної політики та інші змінювані параметри не надають можливості встановити для них єдині уніфіковані характеристики. У зв'язку із цим для проведення діагностування дебіторської заборгованості підприємства пропонується використання контрольних карт Шухарта.

Контрольна карта – це графік (діаграма), на якій послідовно в порядку відбору вибірок наносять значення статистичного показника, який обчислюється за вибірковими даними. Цей графік використовують для аналізу й управління процесом з метою оцінювання й зниження мінливості досліджуваного статистичного показника [6]. Оскільки побудова карт базується на теорії ймовірності, а економічні процеси, для характеристики яких пропонується використання карт, підпорядковані нормальному закону розподілу, це надає можливості застосувати контрольні карти для пошуку еталонних значень та оцінювання характеристик дебіторської заборгованості щодо їх відхилення від рівня, який є звичайним для них у досліджуваному періоді.

Для побудови карт Шухарта сформуємо вибірку показників, що характеризують дебіторську заборгова-

ність, на основі фінансової звітності ТОВ «Укрпак-Трейд» за 2011–2015 рр.

Карта Шухарта має дві визначувані статистично контрольні межі щодо центральної лінії, які називають верхньою контрольною межею (ВКМ) та нижньою контрольною межею (НКМ). Контрольні межі на карті містяться на відстані 3σ від центральної лінії, де σ – стандартне відхилення. Межі 3σ вказують, що приблизно 99,7 % значень характеристики потрапляють у ці межі за умови, що процес статистично керований. Також на контрольній карті межі проводяться ще й на відстані 2σ, тоді будь-яке вибіркове значення, що опиняється за межами 2σ, може бути застереженням щодо можливості виходу процесу зі стану статистичної керованості. Тому межі 2σ називають попереджувальними (ВПМ і НПМ) [7]. Результати проведених розрахунків для побудови карт Шухарта подамо в табл. 2.

Таблиця 2

Показники для побудови карти Шухарта

Показник	Хсер	σ	НКМ (Хсер – 3σ)	НПМ (Хсер – 2σ)	ВПМ (Хсер +2σ)	ВКМ (Хсер +3σ)
Середній період інкасації дебіторської заборгованості, днів	116	38	2	40	192	230
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,42	1	0,42	1,42	5,42	6,42
Коефіцієнт відволікання оборотних активів до загальної дебіторської заборгованості	0,62	0,11	0,29	0,4	0,84	0,95
Коефіцієнт відволікання оборотних активів до дебіторської заборгованості за товари	0,56	0,12	0,2	0,32	0,8	0,92
Середній рівень інвестування фінансових ресурсів у дебіторську заборгованість, тис. грн	1219,68	772,78	-1098,66	-325,88	2765,24	3538,02

Примітка: коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості не використовується в розрахунках через відсутність даних у звітності підприємства.

Побудуємо карту Шухарта на прикладі коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості (рис. 1). Аналіз даних карти свідчить, що протягом аналізованого періоду показник не перетинає попереджувальні межі, а відтак процес залишається керованим. Однак, слід зазначити, що з 2014 р. починається зниження значення цього показника, а у 2015 р. він наближається до НПМ. Фінансовому менеджеру слід приділити особливу увагу заходам, спрямованим на запобігання подальшому скороченню оборотності дебіторської заборгованості, оскільки це може спричинити сповільнення виконання платежів дебіторами та негативні наслідки у вигляді зниження платоспроможності та ліквідності ТОВ «Укрпак-Трейд».

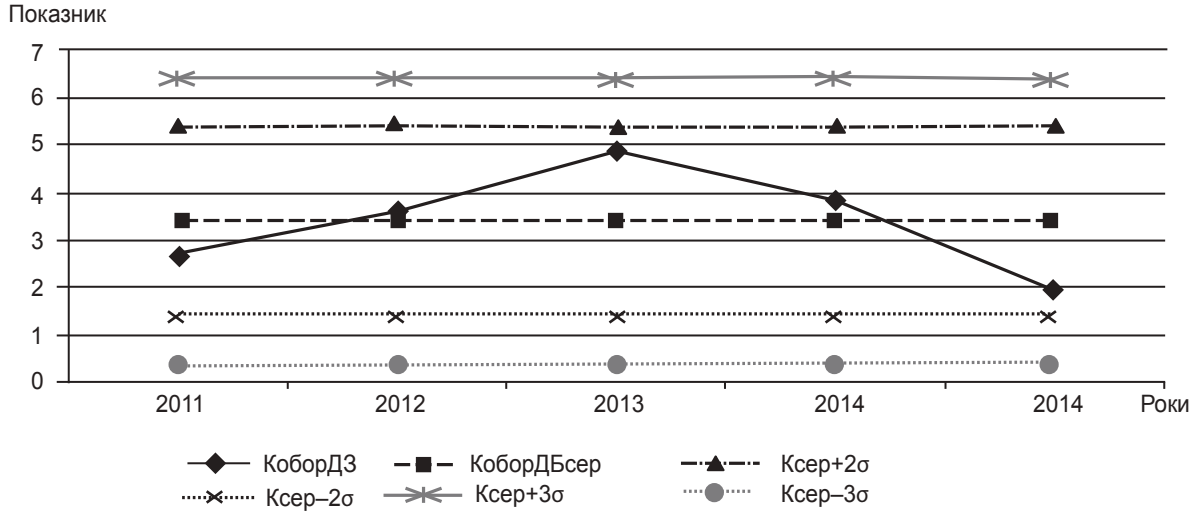

Рис. 1. **Контрольна карта Шухарта для ТОВ «Укрпак-Трейд»**

Аналогічні карти можуть бути побудовані для інших показників управління дебіторською заборгованістю. Проведене дослідження показало, що практично всі аналізовані показники мали високий ступінь керованості протягом 2011–2015 рр. Однак, слід звернути увагу на динаміку рівня інвестування фінансових ресурсів у дебітор-

ську заборгованість, що в кінці 2015 р. практично досяг значення ВПМ. Фінансовим менеджерам підприємства слід обмежити зростання цього показника для запобігання надмірному відволіканню коштів з обігу у вигляді дебіторської заборгованості.

Таким чином, застосування контрольних карт Шухарта надає можливості визначити середній рівень показників управління дебіторською заборгованістю підприємства, що можуть бути прийняті за їх еталонні значення, а також оцінити ступінь керованості дебіторської заборгованості та визначити проблемні місця в управлінні нею. Як перспективи досліджень у цьому напрямі розглядаємо аналіз особливостей використання цього інструментарію для прогнозування й обґрунтування управлінських рішень стосовно оптимізації розміру дебіторської заборгованості та мінімізації термінів її погашення.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2004. 656 с. **2.** Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник/за ред. А. М. Поддєрьогіна. Київ: КНЕУ, 2002. 571 с. **3.** Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с. **4.** Нашкерська М. М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2009. № 4. С. 136–140. **5.** Лівошко Т. В., Кузьменко О. В.Підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_8_ 090.pdf. **6.** Солонин С. И. Метод контрольных карт: учебное электронное текстовое издание. Екатеринбург, ЦНОТ ИТОО УрФУ, 2014. 213 с. **7.** Погосова М. Ю. Методичний підхід до діагностування рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання: монографія. Харків: АдвА, 2009. С. 54–66.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 658.882

Савченко М. П.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано доцільність використання сучасних інформаційних технологій для реалізації функції контролю дебіторської заборгованості на підприємстві. Розглянуто можливості системи YouControl щодо розкриття інформації про наявних і потенційних дебіторів підприємства. Наведено алгоритм, проведено оцінювання підприємства на прикладі ТОВ «Фоззі-Фуд».*

Ключові слова: *підприємство, організація, облік, звітність, дебіторська заборгованість, контроль, фінансовий стан, реєстр, сучасні інформаційні технології.*

Аннотация. *Обоснована целесообразность использования современных информационных технологий для реализации функции контроля дебиторской задолженности на предприятии. Рассмотрены возможности системы YouControl с точки зрения раскрытия информации о существующих и потенциальных дебиторах предприятия. Приведен алгоритм, проведена оценка предприятия ООО «Фоззи-Фуд».*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учет, отчетность, дебиторская задолженность, контроль, финансовое состояние, реестр, современные информационные технологии.*

© Савченко М. П., 2017

Annotation. *The expediency of using modern information technologies for the implementation of the function of control of receivables at the enterprise is grounded. The possibilities of the YouControl system for disclosing information about existing and potential debtors of the enterprise are considered. The algorithm is given, the enterprise Fozzi-Food LLC is evaluated.*

Keywords: *enterprise, organization, accounting, reporting, accounts receivable, control, financial condition, register, modern information technologies.*

Одним із найважливіших об'єктів контролю в сфері фінансового менеджменту підприємства є дебіторська заборгованість. Це є зумовленим тим, що несвоєчасне погашення рахунків дебіторів може спричинити зниження платоспроможності підприємства та погіршення його фінансового стану, зростання її обсягу – відволікання коштів з обігу, виникнення додаткових витрат і зниження рівня прибутковості підприємства, а неповернення – реалізацію кредитного ризику. Саме тому надзвичайно важливим є вдосконалення методичних підходів до контролю дебіторської заборгованості підприємства на основі використання сучасних технологій задля прийняття обґрунтованих управлінських рішень, зниження рівня ризику й забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Зазначимо, що значною перешкодою для повноцінного контролю та відслідковування діяльності контрагентів є відсутність інформаційного забезпечення в зовнішньому середовищі або його низька доступність. Це особливо небезпечно, якщо підприємство співпрацює з контрагентами, які можуть надавати про себе неправдиві дані, приховувати важливу інформацію та якось інакше сприяти виникненню негативних наслідків для фінансового стану підприємства – кредитора.

Метою написання статті є вдосконалення методичних підходів до реалізації функції контролю дебіторської заборгованості із застосуванням сучасних технологій.

Для зниження рівня кредитного ризику, запобігання погіршенню платоспроможності та підтриманню стабільного фінансового стану пропонується застосування сучасних засобів інформаційного забезпечення, зокрема бізнес-пошукової системи YouControl, що надає можливості максимально пришвидшити та структурувати пошук інформації про суб'єкти підприємництва в Україні порівняно зі стандартними практиками самостійного пошуку даних у державних реєстрах та на інших веб-сайтах. При цьому інформація про компанії не лише агрегується з 25 ключових державних реєстрів, а й відразу актуалізується на момент запиту та відображається в більш повному та зручному форматі відповідно до потреб користувачів [1]. До того ж сервіс надає можливості для постійного моніторингу змін офіційної інформації стосовно вибраних контрагентів.

Розглянемо покроковий алгоритм пошуку інформації про контрагентів, що передбачений системою YouControl (рис. 1) [1].

Рис. 1. **Алгоритм перевірки контрагента із застосуванням системи YouControl**

Проведемо перевірку із застосуванням цього алгоритму ТОВ «Фоззі-Фуд» – компанії, що займається роздрібною торгівлею через мережу супермаркетів «Сільпо», «Le Silpo», «Фора». Так, на першому кроці система YouControl надає можливість відслідкувати, чи не перебуває підприємство на стадії припинення діяльності, перевірити види його діяльності, власників і розмір статутного капіталу. Контрагент або потенційний контрагент може надавати неправдиву інформацію про терміни своєї діяльності, наявність ліцензій, відсутність порушення проти нього справи щодо банкрутства, але система YouControl надає можливість відслідкувати ці дані. Обов'язково необхідно перевірити, чи є контрагент платником податку на додану вартість та інших податків. Це пов'язано з тим, що пізніше можуть виникнути проблеми з віднесенням відповідних сум до складу податкового кредиту й отримання бюджетного відшкодування податку на додану вартість, що означатиме для підприємства – кредитора суттєві фінансові втрати.

Досліджуване ТОВ «Фоззі-Фуд» не перебуває в процесі припинення своєї діяльності. Основним видом діяльності є роздрібна торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами. Можемо встановити особу керівника (рис. 2), отримати контактну інформацію – адресу, телефон, e-mail, розмір статутного фонду, перелік засновників, перелік власників та іншу важливу загальну інформацію.

Форма власності	Недержавна власність
Перелік засновників юридичної особи	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ЗАКРИТИЙ НЕДИВЕРСИФІКОВАНИЙ ВЕНЧУРНИЙ КОРПОРАТИВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД "РІТЕЙЛ КАПІТАЛ" 100,00% Код ЄДРПОУ засновника: 35454345 Адреса засновника: 02090, м.Київ, Дніпровський район, ВУЛИЦЯ ЛЬВІВСЬКА, будинок 1, кімната 310 Розмір внеску до статутного фонду: 728 498,54 грн. ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СІЛЬПО РІТЕЙЛ" Код ЄДРПОУ засновника: 33870708 Адреса засновника: 08132, Київська обл., Києво-Святошинський район, місто Вишневе, ВУЛИЦЯ ПРОМИСЛОВА, будинок 5 Розмір внеску до статутного фонду: 1,16 грн. КІНЦЕВИЙ БЕНЕФІЦІАРНИЙ ВЛАСНИК (КОНТРОЛЕР) - КОСТЕЛЬМАН ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ Адреса засновника: М. КИЇВ, ВУЛИЦЯ ХРЕЩАТИК, БУДИНОК 13, КВАРТИРА 69, ІНН.
Розмір статутного капіталу	728 500,00 грн.
Дані про відокремлені підрозділи юридичної особи	
Місцезнаходження реєстраційної справи	Києво Святошинська районна державна адміністрація Київської області

Рис. 2. **Перевірка даних про види діяльності та склад засновників підприємства**

На другому кроці алгоритму можна дізнатися, які судові справи мало підприємство – контрагент, ким виступало, позивачем чи відповідачем, на які суми були позови, чи велися щодо підприємства або його посадових осіб кримінальні справи. Ця інформація є доступною за умови придбання ліцензії.

Реалізація третього кроку алгоритму передбачає можливість отримання відповіді на запитання, чи входить підприємство – контрагент до складу великої фінансової групи; чи не входять до складу власників компанії, що є зареєстрованими в офшорних зонах; хто володіє найбільшою часткою акцій. Ця інформація надасть можливості виявити підозрілі факти, які в майбутньому можуть нанести економічні збитки підприємству – кредитору. За інформацією стосовно ТОВ «Фоззі-Фуд» ніяких підозрілих фактів не виявлено.

Реалізація четвертого кроку алгоритму передбачає перевірку зв'язків компанії та директора. Для цього на сайті подано інструмент «Пошук зв'язків», використання якого надає можливості детально дослідити структуру співзасновників, розкрити й проаналізувати зв'язки директора, визначити його афілійованих контрагентів та чи має він обмеження щодо підписання контрактів, а також перевірити, скільки ще компаній зареєстровано за адресою реєстрації контрагента. Можливо, це адреса «масової реєстрації», яку вибирають компанії, які не мають коштів на оренду власного приміщення або ховаються від контролюючих та правоохоронних органів [1].

П'ятий крок передбачає перевірку на співпрацю із країнами під санкціями.

На шостому кроці застосовується інструмент «Дослідження ринку», який надає можливості встановити, чи входить компанія до ТОП-25 за необхідними параметрами, що також надає можливість отримати великий список альтернатив щодо можливих контрагентів.

Дуже важливою є реалізація сьомого кроку – перевірка фінансового стану підприємства – контрагента. Система надає доступ до всіх основних фінансових показників діяльності у зручній графічній формі (рис. 3) із контекстними поясненнями. Доцільно звернути увагу на боргові зобов'язання партнерів, рентабельність і ліквідність активів. Програма показує динаміку обсягу продажів, робочого капіталу, надає коментарі до графічного матеріалу.

Аналіз графічних даних засвідчує, що обсяг продажів ТОВ «Фоззі-Фуд» протягом аналізованого періоду зростає, темп зростання на середньому рівні, рівень кредитного ризику за цим показником оцінюється як низький.

За динамікою прибутку рівень ризику середній, а от динаміка показників рентабельності демонструє від'ємні значення, тому рівень ризику ТОВ «Фоззі-Фуд» за прибутковістю визначається як високий. 2014 рік відзначився різким падінням прибутку, однак у 2015 ситуація покращилася. Відтак аналіз засвідчує, що ТОВ «Фоззі-Фуд» може бути дебітором із середнім рівнем надійності.

Рис. 3. **Дані про рентабельність ТОВ «Фоззі-Фуд», 2004–2015 рр.**

Реалізація восьмого кроку передбачає перевірку тендерної діяльності. Перевірка частки в доходах компанії державних закупівель надає можливості перевірити, чи створена ця компанія тільки для того, щоб торгувати з державою, а справжніх інтересів у співробітництві з підприємством – кредитором не декларує. Щодо ТОВ «Фоззі-Фуд» інформація про державні тендери відсутня.

Дев'ятий крок передбачає перевірку зовнішньоекономічної діяльності. Цей інструмент також є дуже потужним і надає таку інформацію: ризики – операції з офшорами, операції з країнами під санкціями, спеціальні санкції; обсяг виручки від експортних та імпортних операцій (у динаміці), а також щодо кількості контрагентів та обсягів операцій із ними; географія зовнішньоекономічної діяльності; категорії товарів, що експортувалися та були імпортовані; частка в чистому доході від реалізації продукції доходів, що були отримані від зовнішньоекономічної діяльності. Реалізація цього кроку можлива лише для підприємств, що придбали ліцензію.

У цілому перевірка ТОВ «Фоззі-Фуд» із застосуванням системи YouControl показала відсутність проблемних і підозрілих фактів щодо компанії, аналіз її фінансового стану надає можливості визначити рівень ризику співпраці з нею як середній.

Ще однією корисною та важливою функцією системи YouControl є автоматичний моніторинг – щоденне інформування про зміни офіційних даних контрагентів. Система надає можливості відстежувати свої дані та дані контрагентів. Відомості про зміну офіційних даних контрагентів зберігаються на сайті YouControl і надходять на електронну пошту підприємства в зручному форматі.

Таким чином, використання сучасних технологій перевірки контрагентів надає можливості прийняти збалансоване рішення щодо співпраці з ними з урахуванням усіх можливих ризиків, мінімізувати втрати часу й убезпечити себе від можливих проблем із простроченням дебіторської заборгованості або з її стягненням.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. YouControl – повне досьє на кожну компанію України. URL: https://youcontrol.com.ua/landing_002. **2.** Нашкерська М. М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2009. № 4. С. 136–140. **3.** Лівошко Т. В., Кузьменко О. В. Підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства. URL: http://www.zgia.zp.ua /gazeta/evzdia_8_ 090.pdf.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

УДК 336.71:33.05-044.372.(477)

Сакало Д. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто проблеми сучасної вітчизняної банківської системи. Проаналізовано основні показники діяльності українських банків. Подано рекомендації щодо напрямів поліпшення фінансового стану банківської системи. Визначено перспективи розвитку вітчизняного банківського сектора.*

Ключові слова: *економіка, банк, банківська установа, банківська система, платіжна система, економічна криза, платоспроможність, фінансовий стан.*

Аннотация. *Рассмотрены проблемы современной отечественной банковской системы. Проанализированы основные показатели деятельности украинских банков. Предложены направления улучшения финансового состояния банковской системы. Определены перспективы развития отечественного банковского сектора.*

Ключевые слова: *экономика, банк, банковское учреждение, банковская система, платежная система, экономический кризис, платежеспособность, финансовое состояние.*

Annotation. *The problems of the modern domestic banking system are considered. The main indicators of the activity of Ukrainian banks are analyzed. Areas for improving the financial condition of the banking system are proposed. Prospects for the development of the domestic banking sector have been determined.*

Keywords: *economy, bank, banking institution, banking system, payment system, economic crisis, solvency, financial condition.*

У сучасній ринковій економіці України банківська система є не тільки базовою інфраструктурною ланкою кредитних відносин, але й ключовим елементом усієї економічної системи держави. Будь-які прояви нестабільності у банківській системі, не говорячи про банкрутство банків і банківську кризу, несуть у собі не тільки загрозу для вкладників і кредиторів банків, але й можуть підірвати довіру до економічної політики держави та національних грошей. Сучасний стан економічного розвитку України є надзвичайно складним через падіння валового внутрішнього продукту за рахунок зниження економічної активності, розбалансування державного бюджету, зростання державної заборгованості, формування та розкручування інфляційно-девальваційної спіралі, падіння купівельної спроможності населення. У такій ситуації всі сектори економіки перебувають під впливом найбільш масштабних у історії країни кризових явищ – поєднання політичної, фінансово-економічної та банківської криз, що підвищують ймовірність негативного сценарію подальшого розвитку економіки України, у тому числі й дефолту. Повільне реагування й упровадження структурних реформ у всіх секторах економіки зумовлюють неефективне використання наявних ресурсів, особливо фінансових. Як наслідок, підвищеної актуальності набуває дослідження тенденцій, проблем і перспектив розвитку банківського сектора вітчизняної економіки як пріоритету забезпечення подальшого ефективного функціонування національної економіки та її інтеграції до світового фінансового простору [2].

Дослідженням проблем функціонування банківського сектора національної економіки за сучасних умов і питань удосконалення діяльності банків присвячено праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених: Барановського О., Васильченко З., Вовчак О., Дроб'язка А., Константинової О., Кузнєцової А., Мороза А., Савлука М., Смовженко Т., Полякова В., Турбанова А., Тютюнника А., Лаврушина О., Чуба О., Реверчук С. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, питання неефективного функціонування вітчизняного банківського сектора на сучасному етапі стоїть надзвичайно гостро та потребує подальших поглиблених досліджень з точки зору вдосконалення діяльності банків України.

Метою написання статті є дослідження сучасного стану та тенденцій функціонування банківського сектора економіки України, а також визначення проблем і перспектив його розвитку.

У світлі проведення процесу очищення банківської системи від неплатоспроможних банків, а також тих, що порушували законодавство з питань легалізації та відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, слід констатувати, що у функціонуванні вітчизняного банківського сектора надзвичайно гостро стоять проблеми непрозорих принципів ведення банківської діяльності, великої кількості схем відмивання грошей, низького рівня

© Сакало Д. В., 2017

менеджменту та відповідальності власників банків, цілеспрямованого банкрутства банків їх акціонерами, недосконало розроблених стратегій розвитку банків, низької якості кредитних портфелів тощо.

Відтак, станом на 1 січня 2016 р. в Україні, за даними Національного банку України, налічувалося 117 банків, що на 46 одиниць менше, ніж минулого року (163 банки станом на 1 січня 2015 р.). Загальні активи всіх банків становили 1 трлн 254 млрд грн, що на 4,7 % менше, ніж минулого року (1,316 трлн грн на 1 січня 2015 р.). Банківська система України вже другий рік поспіль є збитковою. У 2015 р. сукупно всі банки в Україні зазнали збитків на 66,6 млрд грн, що на 25,7 % більше, ніж у 2014 р. (52,9 млрд грн збитків) [6].

Актуальним на сьогодні залишається питання, чи сприятиме таке стиснення банківського сектора забезпеченню високого рівня довірчого взаємозв'язку між банківськими установами, економічними суб'єктами та населенням.

Слід зазначити, що в процесі становлення та розвитку банківського сектора банки здобули провідні позиції в процесі створення валового внутрішнього продукту та забезпечення економічного зростання за рахунок їх спроможності трансформувати заощадження в інвестиції. Банкоорієнтована модель побудови фінансової системи вітчизняної економіки була націлена на забезпечення стрімкого економічного зростання, а також структурної переорієнтації економічної системи на інвестиційне зростання, що є характерним для країн – лідерів банкової моделі – Німеччини та Японії. Для економік, у фінансових системах яких домінує банківська модель, і Україна не є винятком, на сучасному етапі цілком виправданим є процес удосконалення банківської діяльності, що є пов'язаним із процесами світової трансформації традиційної банківської діяльності.

Уже на початку 2016 р. Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду платіжних систем визначив нові критерії для окремих груп банків, про що йдеться у рішенні Комітету від 31 грудня 2015 р. № 657. Згідно із документом передбачено такі групи: банки з державною часткою, у яких держава володіє часткою понад 75 %; банки іноземних банківських груп (банки, власниками контрольних пакетів акцій у яких є іноземні банківські установи); група I (банки 1, частка активів яких перевищує 0,5 % активів банківської системи); група II (банки, частка активів яких менше 0,5 % активів банківської системи). Такий розподіл використовуватиметься Національним банком для подання результатів аналізу діяльності банківської системи України [6].

Основними критеріями системної важливості є загальний розмір активів, зобов'язань юридичних і фізичних осіб, системні взаємозв'язки в банківській системі (обсяг міжбанківського кредитування) та обсяг кредитування найважливіших секторів економіки. У межах мінімізації системних ризиків у банківській сфері Національний банк України застосовуватиме до таких банків більш жорсткі вимоги до нормативів ліквідності, кредитного ризику й операцій із пов'язаними особами (згідно із Постановою Національного банку України № 312 від 12.05.2015 р.) [6].

У процесі дослідження активів вітчизняних банків велике занепокоєння викликає низька якість кредитних портфелів, вагома частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, що засвідчують наявність системної банківської кризи в Україні. Зростання загальних активів банків станом на 1 січня 2016 р. порівняно з попереднім періодом відбулося на 3 % – до 1571,4 млрд грн, що зумовлено девальвацією гривні та курсовою переоцінкою активів у іноземній валюті. Детально структуру активів банків в Україні подано в табл. 1 [6].

Таблиця 1

Структура активів українських банків 2012–2015 рр., млн грн

№ з /п	Назва показника	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	Приріст до 01.01.2015, %
I	Активи банків	1 127 192	1 278 095	1316852	1 254 385	-4,75
	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 267 892	1 408 688	1520817	1 571 411	3,3
1	Готівкові кошти та банківські метали	30 346	36 390	28337	34 353	21,2
2	Кошти в Національному банку України	33 740	47 222	27554	27 392	-0,6
3	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	99 472	78 106	99752	129 512	29,8
4	Кредити надані, із них:	815 327	911 402	1006358	965 093	-4,1
	кредити, що надані суб'єктам господарювання	609 202	698 777	802582	785 918	-2,1
	кредити, що надані фізичним особам	161 775	167 773	179040	152 371	-14,9
5	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній сумі кредитів, %	8,9	7,7	13,5	22,1	- 6,3 п.п.
6	Вкладення в цінні папери	96 340	138 287	168928	198 841	17,7
7	Резерви за активними операціями банків із урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках	141 319	131 252	204931	321 303	56,7

Кредитний портфель банків як основа їх діяльності й отримання прибутку характеризується досить низькою якістю. Протягом 2015 р. клієнтський кредитний портфель неістотно зменшився – до 965,0 млрд грн, що зумовлено не зростанням кредитної активності, а стрімким знеціненням національної валюти. Слід зазначити, що зниження кредитної активності банків є цілком виправданим явищем у зв'язку із погіршенням фінансових можливостей позичальників, падінням купівельної спроможності населення, відсутністю фінансових можливостей щодо виплат за заборгованостями. Ці причини стали факторами підвищення ризикованості ведення банківської діяльності в Україні, яка й виявилася як низька кредитна активність банків. Ведення політики щодо мінімізації кредитних ризиків підштовхує банки до кредитування виключно фінансово стабільних позичальників, запроваджувати якісніше оцінювання кредитоспроможності позичальників за кризових умов і загальної економічної невизначеності. Важливо розуміти, що підвищення загального обсягу кредитів, наданих у економіку, відбулося за рахунок зростання кредитів у іноземній валюті, спричиненого зміною обмінного курсу гривні [3].

Зазначимо, що наразі вітчизняні банки активно проводять реструктуризацію проблемної заборгованості, намагаючись максимально зменшити її обсяг. Зважаючи на критичну політико-економічну ситуацію, можливим є процес доформування резервів під активні операції, що матиме прямо пропорційний вплив на обсяг капіталу банків, необхідність подальших його вливань власниками банків, а також знизить доходність банківської діяльності. Значна ризикованість у сфері кредитування, брак ресурсної бази та високий рівень невизначеності у майбутньому економічному становищі країни зумовили тимчасову переорієнтацію банків на операції з цінними паперами.

Загальний обсяг зобов'язань банків України станом на 1 січня 2016 р. склав 1 150,6 млрд грн. У загальній структурі зобов'язань 35,6 % становлять кошти фізичних осіб і 22,4 % – кошти суб'єктів господарювання. Зростання обсягу зобов'язань вітчизняних банків протягом 2015 р. є зумовленим переважно зростанням обсягу коштів суб'єктів господарювання на 21,5 % – до 317,6 млрд грн. З огляду на значне зниження рівня довіри вкладників до банківського сектора, що стало наслідком загострення політичних подій, кошти фізичних осіб скоротилися на 6,6 % – до 389,0 млрд грн [6].

Незважаючи на стрімке скорочення банків, показник частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків скорочується, проте характеризується відносною стабільністю. Так, станом на 1 січня 2016 р. він становив 31,1 % порівняно із 32,5 % станом на 1 січня 2015 р. і 34 % – на 1 січня 2014 р. Безумовно, економічна та політична невизначеність не сприяє покращенню інвестиційного клімату, що впливає на функціонування банківського сектора, активи якого становлять 95 % активів фінансової системи України [5].

Ця ситуація є зумовленою низьким рівнем довіри до банків. Нині фактично абсолютно відсутнє довгострокове фінансування розвитку реального сектора економіки, а також інвестиційного та проектного фінансування. Слід погодитися з вітчизняними науковцями в тому, що, як правило, банки, оперуючи «короткими» грошима, не сприяють зростанню та стимулюванню економіки [4].

Процеси стабілізації банківського ринку та відновлення економічної активності банків є вкрай важливими, їх реалізація можлива за рахунок здійснення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення ефективності функціонування банківського сектора економіки, серед яких підвищення рівня капіталізації банків; проведення оцінювання якості активів банків, особливо якості кредитних портфелів; подальше очищення банківського сектора від неплатоспроможних банків; удосконалення банківського менеджменту; розробка орієнтованої на клієнтів стратегії розвитку банків; використання новітніх банківських технологій у процесі створення банківського продуктового ряду. Водночас для вітчизняної економіки цілком виправданим є процес поступового переходу від моделі універсальних банків до моделі мультиспеціалізації або моделі спеціалізованих банків, що фінансуватимуть створення нового та розвиток діючого бізнесу в економіці [1].

Таким чином, економічні, соціальні та політичні виклики у вітчизняній економіці мають започаткувати процес удосконалення функціонування банківського сектора економіки за рахунок створення безпечних, легітимних і транспарентних умов ведення банківської діяльності, що стане реальним фундаментом відносин між банками, населенням, представниками реального сектора економіки та державою. Безумовно, ці відносини мають будуватися на довірі та відповідальності задля отримання максимального результату із максимально допустимим рівнем ризику.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кондусова Л. Ф.

Література: 1. Дрозд І. В. Банківський сектор економіки України: огляд проблем і перспектив розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2015. № 52. С. 229–235. **2.** Косодій Р. П., Мішенін Є. В., Бондаренко А. О. Глобальне середовище та фінансово-економічна нестабільність. Суми: МакДен, 2010. 252 с. **3.** Смовженко Т. С., Слав'юк Р. А. Розвиток банківської системи України: монографія. Київ: УБС НБУ, 2010. 462 с. **4.** Смовженко Т., Кравченко І., Багратян Г. Макроекономічна політика України в 2014–2019 рр.: банківська та

фінансова сфери. *Вісник Національного банку України.* 2014. № 10. С. 20–24. **5.** Аналітичний огляд банківської системи України // Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187. **6.** Національний банк України // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://www.bank.gov.ua/control/uk/index

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УЧАСНИКІВ ПРОЦЕСУ БАНКРУТСТВА

УДК 346.93

Семенова А. О.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено правове становище учасників процесу банкрутства, їх права й обов'язки. Проаналізовано види кредиторів і боржників у справі про банкрутство. Розглянуто особливості проведення процесу банкрутства у світовій практиці.*

Ключові слова: *економіка, підприємство, кредитор, боржник, арбітраж, банкрутство, арбітражний суд, господарський суд, нормативно-правові акти.*

Аннотация. *Исследовано правовое положение участников процесса банкротства, их права и обязанности. Проанализированы виды кредиторов и должников в деле о банкротстве. Рассмотрены особенности проведения процесса банкротства в мировой практике.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, кредитор, должник, арбитраж, банкротство, арбитражный суд, хозяйственный суд, нормативно-правовые акты.*

Annotation. *The legal status of the participants in the bankruptcy process, their rights and duties is investigated. Types of creditors and debtors in the bankruptcy case are analyzed. Features of the process of bankruptcy in world practice are considered.*

Keywords: *economy, enterprise, creditor, debtor, arbitration, bankruptcy, arbitration court, economic court, normative legal acts.*

У ст. 1 Закону «Про банкрутство» із переліку учасників судових процедур банкрутства як основних учасників розглядають тих, без кого проведення процедури банкрутства є неможливим, за винятком випадків, чітко встановлених у законодавстві про банкрутство. Відтак основними учасниками судових процедур банкрутства є арбітражний керуючий і господарський суд. У процедурах банкрутства особливі завдання покладено на арбітражного керуючого, який залежно від судової процедури може бути розпорядником майна, керуючим санацією чи ліквідатором. Роль арбітражного керуючого є досить складною, а результат процедур банкрутства та реалізація їх завдань багато в чому залежать від його роботи [10].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон), арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) – це фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали господарського суду. Головним завданням арбітражного керуючого є врегулювання в установленому Законом порядку відносин між боржником та його кредиторами [2]. Відповідно до чинного законодавства одна і та ж особа може виконувати функції арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) на всіх стадіях провадження в справі про банкрутство.

Основною рисою інституту банкрутства є те, що над усіма процедурами банкрутства в межах провадження в справі про неспроможність установлюється необмежений або значний контроль суду. Основні рішення в межах провадження у справі про банкрутство приймаються або затверджуються господарським судом.

© Семенова А. О., 2017

Завданнями судочинства при проведенні процедур банкрутства є забезпечення правомірності, ефективності й оперативності проведення процедур банкрутства, а також вирішення суто процесуальних завдань господарського судочинства. Оскільки кожна справа про банкрутство потребує індивідуального підходу до її вирішення, суддя має вирішувати, чи зможе він заповнити прогалини та повноцінно застосувати норми законодавства про банкрутство задля втілення наміру законодавця стосовно створення ефективної та справедливої системи [3].

Однією з головних фігур процедури банкрутства є кредитор. У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» подано визначення кредитора як юридичної чи фізичної особи, у якої є вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, виплати заборгованості по заробітній платі та ін.

Аналіз Закону надає можливості зробити висновок про наявність семи видів кредиторів: ініціюючі, вимушені, заставні, кредитори поточної заборгованості, привілейовані, реєстрові (конкурсні), кредитори погашеної заборгованості.

Конкурсним кредиторам надано право звертатися до господарського суду із заявою про визнання боржника банкрутом і задоволення їх грошових вимог за рахунок майна боржника. Крім того, їх наділено певними специфічними повноваженнями. Так, тільки за узгодженням із конкурсними кредиторами господарський суд може відкрити процедуру санації боржника, затвердити план санації та мирову угоду.

Особливими кредиторами є органи державної податкової служби й інших державних органів, що здійснюють контроль за правильним і своєчасним справлянням податків (обов'язкових платежів), – податкові кредитори.

Учасниками провадження у справі про банкрутство можуть бути санатори (інвестори) – юридичні та (або) фізичні особи, у тому числі зарубіжні, які виявили бажання взяти участь у відновленні платоспроможності боржника й звернулися в установлений законом місячний термін до господарського суду з пропозиціями щодо санації боржника. До своєї заяви потенційні санатори (інвестори) мають додати документи, що підтверджують їх платоспроможність і фінансову можливість участі в санації, попередній план санації, пропозиції про переведення на них боргів тощо.

Остаточні умови участі санаторів (інвесторів) в процедурі відновлення платоспроможності боржника є визначуваними в плані санації, який розробляється та подається керуючим санацією, схвалюється кредиторами та затверджується ухвалою господарського суду.

Представник працівників боржника бере участь у справі за ініціативою трудового колективу, який на своїх зборах визначає його кандидатуру та делегує йому повноваження здійснювати захист своїх інтересів [4].

Також обов'язковим учасником провадження у справі про банкрутство є боржник – один із ключових суб'єктів права неспроможності. Поняття «боржник» є широко використовуваним у різних галузях та інститутах права. Так, боржник у зобов'язальних правовідносинах є пасивною стороною зобов'язального правовідношення, на якій лежить обов'язок здійснити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії. У виконавчому провадженні боржником є фізична або юридична особа, визначена виконавчим документом [5].

Якщо боржник у зобов'язанні та виконавчому провадженні не виконує своїх обов'язків, то він може за певних умов стати боржником у справі про банкрутство. Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону «Про банкрутство» боржником є суб'єкт підприємницької діяльності (юридична або фізична особа – підприємець), неспроможний виконати протягом трьох місяців свої грошові зобов'язання після настання встановленого терміну їх виконання, які підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, та постановою про відкриття виконавчого провадження, якщо інше не передбачено цим Законом.

В Україні боржником у справі про банкрутство може бути тільки зареєстрована в установленому законом порядку юридична особа або фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності. У попередніх редакціях Закону про банкрутство коло суб'єктів, стосовно яких могло бути порушено провадження у справі про банкрутство, було розширено за рахунок внесення до їх переліку некомерційних організацій – споживчих товариств, благодійних чи інших фондів. Але в новій редакції Закону про банкрутство подібні норми відсутні [6].

Світова практика не завжди розглядає наявність статусу суб'єкта підприємницької діяльності як обов'язкову умову можливості порушення провадження у справі про банкрутство. Так, у Німеччині, США та Англії процедури банкрутства можуть бути застосовані до всіх осіб, незалежно від їх комерційного статусу. В Англії суб'єктами неспроможності можуть бути незареєстровані компанії, які мають бізнес у Англії. У Німеччині може бути відкрито провадження стосовно майна об'єднання, яке не є юридичною особою, шляхом зрівняння його статусу зі статусом юридичної особи [7]. Вважаємо, що така світова практика у жодному разі не може бути сприйнята Україною, оскільки вся національна правова система виходить з того, що юридичними особами визнаються тільки зареєстровані в установленому законом порядку організації.

Правовий статус боржника у справі про банкрутство не є однаковим на всіх стадіях процесу. Обсяг прав і обов'язків боржника модифікується залежно від того, яку судову процедуру застосовують до неплатоспромож-

ного суб'єкта підприємницької діяльності. Так, на стадії розпорядження майном боржника останній має порівняно великий обсяг повноважень. Звичайно, уведення мораторію обмежує господарську діяльність боржника, але за ним зберігається більшість його прав, залишаються діючими органи управління боржника, крім випадків їх відсторонення.

Під час порушення провадження у справі про банкрутство правоздатність і дієздатність боржника суттєво обмежуються. Недостатня правосуб'єктність боржника в процедурі розпорядження майном доповнюється арбітражним керуючим. Таке доповнення здійснюється шляхом погодження з боржником тих чи інших угод або організаційних дій.

На стадії санації обсяг прав боржника помітно звужується за рахунок розширення прав арбітражного керуючого. Керуючому санацією надається право укладати від імені боржника мирову угоду, цивільно-правові, трудові та інші правочини, розпоряджатися майном боржника відповідно до плану санації та з урахуванням обмежень, передбачених законодавством.

У разі введення ліквідаційної процедури всі функції з управління та розпорядження майном банкрута повністю переходять до ліквідатора. Боржник стає нездатним сам учиняти хоч якісь юридично значущі дії стосовно не тільки свого майна, але й взагалі всіх об'єктів цивільного права. Єдине, на що залишається самостійне право у боржника, то це процесуальне право на оскарження ухвал і постанов господарського суду.

Відтак при застосуванні до боржника процедур банкрутства здійснюється обмеження правоздатності та дієздатності суб'єкта підприємницької діяльності, причому найбільше це проявляється під час процедур санації та ліквідації.

У науковій літературі наводиться чимало класифікацій боржників у справі про банкрутство. Науковці пропонують розподіляти боржників у справі про банкрутство за формою власності на приватних, державних і комунальних. Приватними боржниками є всі юридичні та фізичні особи – підприємці, основою діяльності яких є приватна власність. Це можуть бути як унітарні підприємства, так і корпоративні [8].

До державних підприємств Закон «Про банкрутство» застосовується з особливостями, передбаченими у відповідній статті. Це є зумовленим досить значною часткою державної власності в економіці держави та необхідністю державного контролю за ефективністю використання державного майна, недопущення «тіньових» схем його приватизації, забезпечення реалізації прав власника – держави в особі спеціально вповноважених державних органів. Також певні особливості банкрутства державних підприємств передбачено Господарським кодексом України. Так, відповідно до ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України, до державних підприємств, які відповідно до Закону не підлягають приватизації, процедури санації чи ліквідації застосовуються лише після виключення їх у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації. Ця норма, звичайно, є позитивним моментом у правовому регулюванні банкрутства державних підприємств, оскільки спрямована на захист державної власності. Однак, з іншого боку, на практиці існує чимало державних підприємств із великими боргами, але в силу внесення таких боржників до переліку підприємств, що не підлягають приватизації, із ними фактично нічого не можна зробити, оскільки після процедури розпорядження майном застосування санації та ліквідації не допускається, а мирова угода укладається вкрай рідко. У результаті численні вимоги кредиторів таких підприємств так і залишаються незадоволеними.

Стосовно комунальних підприємств нині правове регулювання банкрутства здійснюється не в повній мірі. Так, нова редакція Закону «Про банкрутство» взагалі не містить положень, які б прямо стосувалися комунальних підприємств. Вилучення цієї норми є досить суперечливим. Так, з одного боку, підприємства комунальної форми власності мають цінність для територіальної громади, і захист із боку органів місцевого самоврядування для таких об'єктів є важливим. Але, з іншого боку, усі форми власності в Україні є рівними, а додаткові пільги для об'єктів комунальної власності є порушенням цього принципу. Підвищений захист державної форми власності є об'єктивно зумовленим і необхідним у будь-якому разі, тоді як цінність об'єктів комунальної власності не є аж настільки значною, щоб надавати органам місцевого самоврядування такі широкі повноваження в сфері банкрутства комунальних підприємств.

Неузгодженість загальних норм Господарського кодексу України та спеціального законодавства про банкрутство проявляється в тому, що невирішеним залишається питання застосування Закону до комунальних некомерційних підприємств, які за нормами Господарського кодексу України не є суб'єктами підприємницької діяльності. Виходячи з цього, комунальні некомерційні підприємства, які не є суб'єктами підприємницької діяльності, мають не визнаватися суб'єктами банкрутства [9].

Окремі проблеми виникають при застосуванні Закону «Про банкрутство» до приватних підприємців. Так, якщо боржником є фізична особа – підприємець, то відповідно до чинного законодавства одразу після прийняття рішення про ліквідацію такого боржника до державного реєстратора надходять відомості про припинення діяльності фізичної особи – підприємця. Наслідком цього є внесення відповідних змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців [10].

Таким чином, учасниками процесу банкрутства є арбітражний керуючий і господарський суд, кредитор і боржник. Кожний із цих учасників має певні права й обов'язки, яких слід дотримуватися.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Задихайло Д. В., Пашков В. М., Бойчук Р. П. Господарське право. Харків: Право, 2012. 696 с. **2.** Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12. **3.** Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19. **4.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **5.** Калиниченко Е. А. Защита интересов неплатежеспособного должника при банкротстве. Сравнительно-правовой анализ. М.: Статут, 2002. 208 с. **6.** Повар П. О. Актуальні питання правового регулювання ліквідації суб'єктів господарювання, пов'язані з оновленням законодавства про банкрутство. *Вісник Вищої ради юстиції.* 2012. № 2 (10). С. 127–131. **7.** Степанов В. В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. М.: Статут, 1999. 204 с. **8.** Поляков Б. М. Боржник як учасник провадження у справі про банкрутство. *Санація та банкрутство.* 2005. № 1. С. 65–68. **9.** Чешковська О. В. Правоздатність неспроможної юридичної особи. *Санація та банкрутство.* 2006. № 1. С. 141–143. **10.** Про банкрутство: Закон України від 06.09.2005 № 7/38-21/11 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v7a38600-05.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.212:336.27

Сергієнко А. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість» різними науковцями й у нормативно-правовому акті України. Обґрунтовано вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства. Виокремлено й узагальнено проблемні питання обліку дебіторської заборгованості. Подано рекомендації щодо напрямів удосконалення обліку дебіторської заборгованості на сучасних вітчизняних підприємствах.*

Ключові слова: *економіка, підприємство, фінанси, фінансовий стан, заборгованість, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, сумнівна заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість.*

Аннотация. *Исследованы определения сущности понятия «дебиторская задолженность» различными учеными и в нормативно-правовом акте Украины. Обосновано влияние дебиторской задолженности на финансовое состояние предприятия. Выделены и обобщены проблемные вопросы учета дебиторской задолженности. Рекомендованы направления совершенствования учета дебиторской задолженности на современных отечественных предприятиях.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, финансы, финансовое состояние, задолженность, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, сомнительная задолженность, безнадежная дебиторская задолженность.*

Annotation. *The definitions of the essence of the concept of «receivables» by various scientists and in the normative legal act of Ukraine are investigated. The influence of accounts receivable on the financial condition of the enterprise is justified. The problematic issues of accounts receivable accounting are singled out and summarized. Recommendations are given on the ways to improve the accounting of receivables in modern domestic enterprises.*

© Сергієнко А. О., 2017

Keywords: *economy, enterprise, finance, financial condition, debts, accounts receivable, accounts payable, doubtful debts, bad debts.*

В Україні за сучасної нестабільної економічної ситуації простежується тенденція до погіршення стану розрахунків між підприємствами. Це спричиняє зростання дебіторської заборгованості, результатом чого може стати зниження прибутковості підприємства, погіршення його фінансово-економічного стану, зменшення інвестиційної привабливості. Інколи це явище приводить до банкрутства. Саме через це за сучасних умов господарювання зростає необхідність постійного моніторингу стану дебіторської заборгованості, своєчасного її повернення та зменшення кількості безнадійних боргів за допомогою облікової системи.

Метою написання статті є дослідження категоріально-понятійного апарату, визначення проблемних аспектів обліку дебіторської заборгованості та її впливу на фінансовий стан підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно розглянути визначення терміна «дебіторська заборгованість» з точки зору вітчизняних і зарубіжних вчених, визначити причини непогашення дебіторської заборгованості, виявити проблемні питання обліку дебіторської заборгованості підприємств і запропонувати шляхи покращення обліку, а також обґрунтувати вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства.

Дослідженням питань обліку дебіторської заборгованості займалися Кияшко О., Бутинець Ф., Коблянська О., Матицина Н., Чебанова Н., Крайник О., Клепікова З., Олійник С., Чупир Т., Ткаченко Н., Стоун Д., Хітчинг К., Хенк С., Хувер К., Чумаченко М., Городянська Л. та ін.

Одним із найважливіших показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, є розрахунки з його дебіторами. Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість» визначено методологічні основи формування бухгалтерського обліку та розкриття у фінансовій звітності підприємствами, установами, організаціями й іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних організацій) інформації про дебіторську заборгованість. У П(С)БО 10 дебіторська заборгованість є визначуваною як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату [1].

Розуміння сутності дебіторської заборгованості сприяє ефективному контролю за її розмірами та термінами погашення, а також за своєчасним здійсненням розрахунків із дебіторами. Тому передусім потрібно дослідити сутність поняття «дебіторська заборгованість», тлумаченням якого займалися вітчизняні та зарубіжні вчені. Визначення терміна «дебіторська заборгованість» різними науковцями подано в табл. 1 [2–7].

Таблиця 1

Визначення дебіторської заборгованості сучасними авторами

Автор	Визначення
Стоун Д., Хітчинг К. [2]	Дебіторською заборгованістю є сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи, що виникли в результаті господарських взаємовідносин із ними
Райзберг Б., Лозовський Л., Стародубцева Е. [3]	Дебіторською заборгованістю є сума боргів, які належать підприємству, фірмі, компанії, з боку інших підприємств, фірм, а також громадян, які є їх боржниками, дебіторами
Крайник О., Клепікова З. [4]	Дебіторською заборгованістю є форма відстрочки платежу, відкритий кредит, неформальна або формальна угода, що передбачає виконання послуг замовником або реалізацію продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважають безкоштовним і без чіткого визначення терміну
Бутинець Ф. [5]	Дебіторською заборгованістю є сума заборгованостей підприємству на певну дату
Олійник С. [6]	Дебіторською заборгованістю є сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржнику та не є фінансовим активом, призначеним для продажу
Ткаченко Н. [7]	Дебіторською заборгованістю є борг на користь підприємства та частина господарських засобів підприємства, що вибула зі складу цього підприємства і перебуває у фактичному розпорядженні іншого підприємства, і виконує там роль капіталу

Науковець Агеєва Е. І. причинами непогашення дебіторської заборгованості боржником вважає ситуації, коли:

– клієнт незадоволений продукцією або послугами фірми і затримка сплати є найкращим способом привернути до цього увагу;

– у клієнта достатньо грошових коштів, але його розклад платежів не співпадає з очікуваннями фірми, тобто бюджети двох контрагентів не узгоджуються;

– у покупця недостатньо грошових коштів, щоб виконати всі зобов'язання [8].

Вважаємо, що незадоволення продукцією чи послугами фірми не може бути причиною неповернення дебіторської заборгованості. До наведеного переліку причин можна додати:

– причини особистого характеру, що є зумовленими тим, що в організації працюють люди, які можуть помилятися або діяти згідно зі своїми інтересами;

– форс-мажорні обставини, які є пов'язаними з раптовими та непередбаченими ситуаціями, що може спричинити нестачу грошових коштів у компанії для погашення своєї заборгованості.

Необхідно зазначити, що на розмір дебіторської заборгованості впливають зовнішні та внутрішні фактори. Критичний аналіз праць Колпакової Г., Бланка І., Мамот Т. дозволив згрупувати зовнішні фактори, до яких належать стан розрахунків у країні, ефективність грошово-кредитної політики центрального банку, рівень інфляції, вид продукції, обсяг ринку та рівень його насиченості. До внутрішніх факторів належать кредитна політика підприємства, професіоналізм фінансового менеджера, який займається управлінням дебіторською заборгованістю, види розрахунків, стан контролю за дебіторською заборгованістю.

На процеси зростання дебіторської заборгованості впливає облікова політика підприємства в розрахунках із покупцями: неправильне визначення термінів і умов надання товарних кредитів, невраховані ризики. Ненадання знижок при достроковій оплаті покупцями рахунків може призвести до різкого зростання дебіторської заборгованості. Несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводить до неможливості погашення кредиторської заборгованості. Відтак належна організація обліку дебіторської заборгованості сприяє ефективному управлінню її розмірами та термінами на підприємстві й посиленню контролю за своєчасним здійсненням розрахунків.

Провідні спеціалісти в області бухгалтерського обліку Кадацька А. М., Єдинак Т. С., Скоробогатова В. В., Губарик О. М. виділяють проблеми, що виникають в обліку дебіторської заборгованості підприємств:

– у загальній структурі видів дебіторської заборгованості немає чіткої схеми деталізації та їх співвідношення;

– нормативно рекомендована форма бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості не враховує специфіки цього активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації та велику кількість методів оцінювання. Із цим пов'язана неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість у достатньому обсязі для проведення аналізу розрахунків із дебіторами;

– існують невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінювання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги, обліку сумнівних боргів, зокрема резерву на їх покриття для зближення бухгалтерського та податкового обліку;

– застосовування у вітчизняних умовах традиційної за кордоном методики аналізу дебіторської заборгованості не завжди є доцільним через відсутність необхідного обсягу вірогідної та доступної інформації щодо розрахунків із дебіторами;

– проблеми несплати дебіторської заборгованості, визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість, розробки оптимальної політики управління;

– проблема недостатнього вивчення обліку сумнівних боргів, а саме резерву сумнівної дебіторської заборгованості, для зближення бухгалтерського та податкового обліку.

Науковці Терещенко М. К. та Федорченко О. Є. для вдосконалення обліку дебіторської заборгованості пропонують:

– своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;

– винаходити можливості зростання кількості задля зменшення масштабу ризику несплати;

– розширювати систему авансових платежів;

– створити інформаційну базу дебіторської заборгованості учасників розрахунків;

– вести облік і звітність проведених взаєморозрахунків;

– вносити до договорів із клієнтами штрафні санкції за несвоєчасну оплату рахунків;

– своєчасно виявляти недопустимі види дебіторської заборгованості, якими передусім є прострочена заборгованість покупців понад три місяці.

Дотримання цих рекомендацій надасть можливості суттєво покращити облікову систему дебіторської заборгованості, забезпечить своєчасне надходження коштів від дебіторів, дозволить оперативно моніторити ситуацію з дебіторською заборгованістю, вчасно та вірно приймати управлінські рішення, уникати складних і суперечливих ситуацій із контрагентами, що сприятиме покращенню фінансового стану підприємства.

У діяльності підприємств основним є передбачення фінансової ситуації, яка може статися найближчим часом. Відтак обліку дебіторської заборгованості як одному з основних майбутніх джерел поповнення грошових коштів підприємства має приділятися серйозна увага. Роботу слід спрямувати на недопущення виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості або на зменшення її величини. Якщо виникає невпевненість щодо її повернення боржником, виникає сумнівний борг, що негативно вплине на господарську ситуацію. Надалі для його повернення необхідно здійснювати певні заходи, що для підприємства є негативним і клопітким явищем.

Таким чином, зростання сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості негативно впливає на фінансовий стан підприємства, а відтак і на подальше існування цього підприємства. Для підтримки необхідного рівня

платоспроможності та ліквідності підприємства слід організувати ефективне управління розмірами дебіторської заборгованості та контроль над своєчасністю надходжень розрахунків із боржниками.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Фартушняк О. В.

Література: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Закон України від від 08.10.1999 № 237 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99. **2.** Стоун Д., Хитчинг К. Бухгалтерський учет и финансовый анализ. М.: Сирин, 1998. 302 с. **3.** Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. М.: Инфра-М, 2007. 495 с. **4.** Крайник О. П., Клепікова З. В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Львів: Львівська політехніка, 2001. 260 с. **5.** Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: Рута, 2005. 756 с. **6.** Олійник О. С. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація. *Фінанси України.* 2011. № 12 (1). С. 56–60. **7.** Ткаченко Н. М. Бухгалтерский финансовый учет на предприятиях Украины: учебник. Киев: А.С.К., 2005. 864 с. **8.** Агеева Е. И. Кредитная политика как инструмент управления дебиторской задолженностью. *Финансовый менеджмент.* 2004. № 6. С. 22–23. **8.** Колпакова Г. М. Управление дебиторской задолженностью предприятия: учебное пособие. М.: МИЭТ, 2008. 253 с.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ СТАТУТУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 35.071.3:005.936.3

Середа Л. А.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено правову силу статуту підприємства, його сутність і складові. Проаналізовано нормативно-правові акти з цього питання та положення, які мають входити до статуту. Розглянуто певні вимоги до змісту установчих документів, а також алгоритм складання статуту підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, установчий документ, трудові відносини, колектив, статут підприємства.*

Аннотация. *Определены правовая сила устава предприятия, его сущность и составляющие. Проанализированы нормативно-правовые акты по этому вопросу и положения, которые должны входить в устав. Рассмотрены некоторые требования к содержанию учредительных документов, а также алгоритм составления устава предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, учредительный документ, трудовые отношения, коллектив, устав предприятия.*

Annotation. *The legal force of the company's charter, its essence and components are determined. Analyzed regulatory legal acts on this issue and provisions should be part of the charter. Considered certain requirements for the contents of constituent documents, as well as the algorithm for drafting the charter.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, constituent document, labor relations, collective, enterprise charter.*

Підприємство є статутним суб'єктом господарювання. Статут підприємства як установчий документ нормативно встановлює цілі та об'єкт роботи окремого підприємства, відхилятися від яких без зміни статуту підприємству заборонено. Крім того, ним установлено межі особливої правоспроможності підприємства як юридичної особи. Статут є одним із найважливіших нормативних документів підприємства.

© Середа Л. А., 2017

Будь-яке підприємство функціонує на основі власного статуту, тобто конкретного зібрання правил, що регулюють загальну роботу та стосунки з іншими господарюючими суб'єктами. У зв'язку із цим існує необхідність у дослідженні актуальних тенденцій розвитку підприємства на сучасному етапі розвитку та вимог щодо його установчого документа. Ці питання досліджували Бойчик І. М., Харів П. С., Хопчин М. І., Швиданенко О. Г., Кравчук В. О. та ін.

Метою написання статті є аналіз останніх змін і визначення основних проблем у створенні статуту підприємства.

Статут підприємства є офіційно зареєстрованим документом, який визначає форму власності підприємства, сферу його діяльності, спосіб управління та контролю, порядок утворення майна підприємства й розподілу прибутку, порядок реорганізації підприємства й інші положення, які регламентують діяльність юридичної особи [1]. Статут підприємства є його основним законом.

Статут затверджується власником майна, а для державних підприємств – власником майна за участю трудового колективу. У статуті підприємства визначають найменування підприємства, його місце розташування, предмет і мету діяльності, органи управління підприємством, порядок їх формування, компетенцію та повноваження трудового колективу, порядок утворення майна, характер організації трудових відносин, членства, умови реорганізації та припинення діяльності підприємства [2].

Статут має відповідати основним положенням Господарського кодексу та Конституції України. Окремі питання щодо установчих документів юридичної особи регулюються ст. 87 Цивільного кодексу, що закріплює основні вимоги стосовно нього [3]. Статут приймається власником (власниками) чи засновником (засновниками) підприємства (добровільного об'єднання підприємств), а на державних підприємствах – власником майна за участю відповідного трудового колективу.

Статут підприємства обов'язково має містити його точне найменування та визначення місця розташування; інформацію про власника (власників) або засновника (засновників); основну місію та цілі діяльності; визначення органів управління та порядок їх формування; компетенції (повноважень) трудового колективу та його виборних органів; джерел і порядку утворення майна; умов реорганізації та припинення існування [4].

Для знов утворених дочірніх підприємств, філій і структурних підрозділів розробляються свої статути чи положення, де поряд із загальними статутними відомостями стосовно всієї організації в цілому визначаються і специфічні, без викладу яких важко кваліфікувати види діяльності зазначених суб'єктів, ступінь їх підпорядкованості та господарської самостійності. Наприклад, якщо головна компанія займається видавничою діяльністю і є засновником комерційної фірми, що реалізує її видання, то статут і порядок фінансово-господарської діяльності дочірньої фірми та головної компанії істотно розрізняються.

Існують додаткові вимоги й до установчих документів господарських товариств. Ст. 4 Закону України «Про господарські товариства» вимагає зазначення в установчих документах господарських товариств таких даних, як відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності; склад засновників та учасників; найменування та місце розташування; розмір і порядок формування статутного фонду; порядок розподілу прибутків і збитків; склад і компетенцію органів товариства й порядок ухвалення ними рішень; перелік питань, для ухвалення яких необхідною є одностайність або кваліфікована більшість голосів; порядок внесення змін до установчих документів і порядок ліквідації та реорганізації товариства [2].

Статут колективного підприємства має містити ті ж дані, що й статут підприємства, але з урахуванням особливостей, що існують кілька власників майна цього підприємства, які мають право сумісно визначати умови створення діяльності реорганізації та ліквідації підприємства.

Обов'язковим атрибутом статуту колективного підприємства є перелік причин його ліквідації та реорганізації, що захищають права його засновників – власників майна.

У статуті орендного підприємства відбиваються особливості діяльності орендного підприємства, що є пов'язаними з умовами договору про оренду, який накладає певні обмеження на господарську діяльність. Так, договором про оренду може бути встановлена заборона на використання майна, взятого в оренду, у певних цілях. У статуті орендного підприємства необхідно закріпити умови та порядок створення вкладів членів його трудового колективу, порядок формування органів управління та їх порядок роботи.

Установчі документи складають українською мовою. Якщо в роботі державних, громадських органів, підприємств, установ і організацій, що працюють у місцях проживання більшості громадян інших, ніж українська, національностей, використовуються поряд із українською їх національні мови, установчі документи можуть бути складені цими національним мовами.

Установчі документи підписуються засновником (засновниками), прошиваються та нумеруються. Якщо власником (власниками) суб'єкта підприємницької діяльності є фізична особа (фізичні особи), то її (їх) підпис (підписи) на установчих документах засвідчуються нотаріусом [5]. А якщо засновником (засновниками) є юридична особа, то підписи відповідних посадових осіб засвідчуються печатками цієї юридичної особи. Установчі документи мусять не містити положень, що суперечать законодавству. Відповідальність за відповідність установчих

документів законодавству несе власник (власники) або уповноважені ним (ними) органи, які подають документи для державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності Звернемо увагу, що відсутність таких відомостей в установчих документах є підставою для відмови в державній реєстрації господарського товариства [4].

Статут набуває чинності з моменту його державної реєстрації, діє протягом всієї діяльності підприємства. Один його примірник зберігається в реєстраційних органах [6]. Статут не належить до секретних документів і не містить таємної інформації. Його мають надавати на вимогу ревізійним комісіям, державним контролюючим органам, представникам судових і слідчих органів, податкової інспекції, партнерам по бізнесу.

Таким чином, під час підготовки установчих документів потрібно врахувати всі вимоги законодавства й відобразити відомості, що не суперечать законодавству і є важливими для діяльності майбутнього підприємства, оскільки немає єдиного нормативно-правового акту, що встановлює вимоги щодо цього. Безперечно, це надає можливості передбачити статутом будь-який розмір статутного фонду, порядок вступу й виходу з підприємства, формування органів управління й інші важливі питання.

Науковий керівник – старший викладач Чаговец А. А.

Література: 1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **2.** Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12. **3.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **4.** Швиданенко О. Г. Економіка підприємства: підручник. Київ: КНЕУ, 2009. 816 с. **5**. Бойчик І. М., Харів П. С., Хопчин М. І., Піча Ю. В. Економіка підприємства. Київ: Каравела; Львів: Новий світ-2000, 2001. 298 с. **6.** Кравчук В. О. Правові ознаки юридичної особи. *Предпринимательство, хозяйство и право.* 1999. № 9. С. 11–13.

РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ

УДК 65.011.56

Симперович Е. А.

Студент 3 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Определена роль информационных технологий в бухгалтерском учете. Доказано, что информационные технологии и их применение в экономической практике позволяют решать вопросы автоматизации бухгалтерского учета.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, учет, бухгалтерский учет, финансовая отчетность, финансовая информация, информационные технологии, бухгалтерские программы.*

Анотація. *Визначено роль інформаційних технологій у бухгалтерському обліку. Доведено, що інформаційні технології та їх застосування в економічній практиці надають можливості вирішити питання автоматизації бухгалтерського обліку.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, облік, бухгалтерський облік, фінансова звітність, фінансова інформація, інформаційні технології, бухгалтерські програми.*

© Симперович Е. А., 2017

Annotation. *The role of information technology in accounting is determined. It is proved that information technologies and their application in economic practice allow to solve questions of automation of accounting.*

Keywords: *enterprise, organization, finance, accounting, financial reporting, financial information, information technology, accounting programs.*

Одной из наиболее важных составляющих процесса использования информационных ресурсов общества являются информационные технологии. Сегодня информационные технологии играют важную роль в жизни человека, с их помощью развиваются разные сферы деятельности человека. Даже самые простые операции на современных предприятиях рекомендуется проводить с помощью компьютеризированных систем. Особенный вклад информационные технологии внесли в сферу образования, где полностью компьютеризированы учебные заведения, что значительно облегчает процесс обучения и образования. Благодаря информационным технологиям современный человек имеет практически мгновенный доступ к любой необходимой информации. Немаловажную роль играют информационные технологии и в бухгалтерском учете [1].

Под информационной технологией следует понимать систему методов и способов сбора, накопления, хранения, поиска, обработки, анализа, выдачи данных, информации и знаний на основе применения аппаратных и программных средств в соответствии с требованиями, предъявляемыми пользователями.

Целью применения информационных технологий является снижение трудоемкости использования информационных ресурсов. Информационные технологии нужны для того, чтобы быстро получать и использовать необходимую информацию.

В бухгалтерском учете персональный компьютер является основным техническим средством переработки информации. На предприятиях при ведении бухгалтерского учета используются разные бухгалтерские программы. Непосредственное использование и внедрение бухгалтерских программ позволяет автоматизировать не только бухгалтерский учет, но и навести порядок в складском учете, в снабжении и реализации продукции, товаров, помогает быстрее рассчитывать заработную плату и своевременно сдавать отчетность. В настоящее время активно применяются бухгалтерские автоматизированные системы [2].

Бухгалтерские автоматизированные системы – это функциональное программное обеспечение, предназначенное для выполнения компьютерной обработки комплексов бухгалтерских задач. Правильный выбор программного продукта является одним из важнейших моментов автоматизации бухгалтерского учета. На современном рынке большой выбор таких программ, пользователи могут приобрести любую программу, которая будет соответствовать специфике работы предприятия. Бухгалтерские программы постоянно развиваются, непрерывно происходит процесс развития информационных технологий [3].

В условиях применения автоматизированных программ при ведении бухгалтерского учета определяются новые подходы к реализации принципа двойной записи. Процесс группировки данных отличается от ручных методов тем, что одни и те же массивы информации используются много раз для составления таблиц в любых размерах. Это способствует ускорению и облегчению процесса учета, а также повышает его оперативность [4].

На современном этапе не существует общепринятой классификации бухгалтерских программ. В основном все бухгалтерские программы ориентируются на размер предприятия и выполняемые ими функций. Различают четыре группы программ компьютеризации бухгалтерского учета [5].

Рассмотрим краткую характеристику пакетов этих групп.

1. Пакеты «Мини-бухгалтерия». К этой группе относят программы бухгалтерского учета и подготовки отчетных документов, предназначенные для предприятий малого бизнеса, с малой численностью в бухгалтерии, ведущей относительно несложный учет. К программным продуктам этой группы относят такие базовые варианты пакетов: «1С: Бухгалтерия», «Турбо-бухгалтер», «Инфо-бухгалтер», «Финансы без проблем». Программы этой группы пользуются широким спросом на современном рынке бухгалтерских программ, поскольку они удовлетворяют потребности большинства коммерческих фирм и сравнительно недороги.

2. Пакеты «Интегрированная бухгалтерская система». Большая часть этих программ была разработана на основе пакетов «Мини-бухгалтерия». На современном рынке они более востребованы, поскольку предназначены для малого и среднего бизнеса и численностью в бухгалтерии два-пять человек. Примерами пакетов этой группы могут служить программы корпорации «Парус», фирмы «1С», «Инфин», «Суперменеджер», «Инфо-бухгалтер», «ИнтеллектСервис» и др.

3. Пакеты «Комплексная система бухгалтерского учета». Эти программы рассчитаны на средние и крупные предприятия. К продуктам этой группы относятся «Интеллект-Сервис», «Микро-Плюс», «Пролог», «Омега», «Турбо-бухгалтер» и др.

4. Пакеты «Корпоративные системы управления финансами и бизнесом». Эти системы используются для автоматизации функций управления предприятием. Они сложны в применении, дорогостоящие и требуют индивидуальной настройки под каждого клиента.

До настоящего времени информационные технологии прошли несколько эволюционных этапов. Их смена происходила в связи с развитием научно-технического прогресса и появлением новых технических средств переработки информации. Рассмотрим основные этапы развития информационных технологий.

1-й этап (до второй половины XIX в.) – применение «ручных» технологий: перо, чернильница, книга, элементарные ручные средства счета. Основной целью технологий является предоставление и передача информации в определенной форме.

2-й этап (конец XIX в. – 40-е гг. XX в.) – применение «механических» технологий: пишущая машинка, телеграф, телефон, диктофон. Основной целью технологий является предоставление информации в определенной форме более удобными средствами, сокращение затрат на исправления.

3-й этап (40-е – 60-е гг. XX в.) – применение «электрических» технологий: большие ЭВМ и соответствующее программное обеспечение, электрические пишущие машинки, ксероксы, портативные диктофоны. На этом этапе начинают использоваться отдельные участки учета и отраслевые системы.

4-й этап (70-е гг. – середина 80-х гг.) – применение «электронных» технологий. Основным инструментом становятся большие ЭВМ и создаваемые на их базе автоматизированные системы управления и информационно-поисковые системы, оснащенные широким спектром базовых и специализированных программных комплексов.

5-й этап (с середины 80-х гг.) – применение «компьютерных (новых)» технологий. Основным инструментом является персональный компьютер с широким спектром стандартных и заказных программных продуктов широкого назначения. На этом этапе широко применяется система ведения параллельного учета в нескольких стандартах. При ведении учета в соответствии с несколькими стандартами (отечественным и международным) возникает проблема соблюдения ряда методологических требований: однозначное соответствие планов счетов, субсчетов и счетов аналитического учета. Примером фирм, обеспечивающих автоматизацию параллельного ведения учета, являются корпорация «Галактика», фирмы «1С», «Инфин», «Монолит-Инфо» [7].

6-й этап (с середины 90-х гг. до наших дней) – использование интернет-технологии, широко применяются в разных областях науки, техники и бизнеса распределенные системы, глобальные, региональные и локальные компьютерные сети. Развивается электронная коммерция. В связи с переходом на микропроцессорную базу существенным изменением подвергаются технические средства связи, средства бытового, культурного и прочего назначений [6].

Современные информационные технологии охватывают самые разнообразные стороны бухгалтерского учета. Современный руководитель не может принимать управленческие решения без обладания достоверной информацией, которую предоставляет автоматизированная система бухгалтерского учета. Используемые бухгалтерами программы – незаменимые помощники в работе.

Таким образом, автоматизация бухгалтерского учета на предприятии является одной из наиболее важных задач. При автоматизации следует выбирать необходимую систему, исходя из задач и имеющихся ресурсов. Однако без опытного и грамотного бухгалтера на предприятии невозможно использование компьютера с комплексом нужных программ. Приобретение и внедрение элементов выбранного программного обеспечения требует значительных материальных и трудовых ресурсов. Автоматизация учетных процессов необходима, но для правильного выбора системы автоматизации бухгалтерского учета нужно четко представлять, как ведется бухгалтерский учет на предприятии и какие программные продукты предлагает рынок.

Научный руководитель – преподаватель Чухлебова Т. А.

Литература: 1. Роль информационных технологий в жизни современного общества. URL: http://dom-admina.ru /informacionnye-tehnologii/rol-informacionnyh-tehnologii. **2.** Патрушина С. М. Информационные системы в бухгалтерском учете: учебное пособие. М.: МарТ, 2012. С. 230–238. **3**. Черемисина Т. Н. К вопросу совершенствования систем автоматизации бухгалтерского учета. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-sovershenstvovaniya-sistem-avtomatizatsii. **4.** Тамбовцева Е. Е., Макарова Л. М. Состояние, тенденции и перспективы развития автоматизированных информационных технологий. *Технические и естественные науки: проблемы, теория, практика.* 2011. № 10. С. 30–34. **5.** Титоренко Г. А. Автоматизированные информационные технологии в экономике /под ред. Г. А. Титоренко. М.: Компьютер, Юнити, 2005. 399 с. **6.** Компьютерные технологии бухгалтерского учета. URL: http://www.bibliotekar.ru/upravlencheskiy-uchet-2-2/136.htm. **7.** Косарев В. П., Королев А. Ю., Еремин Л. В. Экономическая информатика и вычислительная техника/под ред. В. П. Косарева, А. Ю. Королева. М.: Финансы и статистика, 1993. 296 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДИВІДЕНДІВ У РІЗНИХ КРАЇНАХ

УДК 336.22

Сирадоєва А. О.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено основні підходи та системи оподаткування дивідендів, визначено ефективність різних систем оподаткування. Запропоновано шляхи підвищення інвестиційної привабливості країни за рахунок удосконалення адміністрування податку на дивіденди.*

Ключові слова: *економіка, підприємство, організація, прибуток, дивіденди, податок, оподаткування, система оподаткування, податок на прибуток, податок на додану вартість, платник податку, об'єкт оподаткування, податкове законодавство.*

Аннотация. *Исследованы основные подходы и системы налогообложения дивидендов, определена эффективность различных систем налогообложения. Предложены пути повышения инвестиционной привлекательности страны за счет совершенствования администрирования налога на дивиденды.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, организация, прибыль, дивиденды, налог, налогообложение, система налогообложения, налог на прибыль, налог на добавленную стоимость, налогоплательщик, объект налогообложения, налоговое законодательство.*

Annotation. *The main approaches and systems of taxation of dividends are investigated, efficiency of various taxation systems is determined. The ways of increasing the investment attractiveness of the country by improving the administration of the tax on dividends are suggested.*

Keywords: *economy, enterprise, organization, profit, dividends, tax, taxation, tax system, profit tax, value added tax, taxpayer, object of taxation, tax legislation.*

Однією з важливих передумов забезпечення стабільності економіки на сучасному етапі розвитку України є ефективне функціонування податкової системи.

Податкова система країни відіграє важливу роль при прийнятті рішень щодо здійснення інвестицій учасниками інвестиційного процесу. У сфері реальних інвестицій, що передбачає залучення прямих капітальних вкладень у економіку і створення нових виробничих потужностей, податки прямо впливають на конкурентоспроможність інвестора як на локальному, так і на глобальному ринках.

Дослідженням питань оподаткування дивідендів займалися Гой В., Чернобай Л., Васюк В., Дубовик О., Крикуненко К. та ін.

Метою написання статті є розгляд різних систем оподаткування дивідендів, дослідження нарахування та сплати податку на прибуток, податку на додану вартість і податку на доходи фізичних осіб із нарахованих дивідендів за Податковим кодексом України.

Оподаткування є важливим фактором усіх інвестиційних рішень, оскільки саме прибуток після сплати податків є найбільш адекватною мірою успішності фінансового вкладення капіталу. У різних країнах оподаткування корпоративних дивідендів існує в різних формах, і навіть у межах однієї країни система оподаткування може бути досить складною. Уряд використовує оподаткування дивідендів, щоб заохочувати чи перешкоджати реінвестуванню чистого прибутку або його повній виплаті, що може мати на меті вирішення економічних, політичних, соціальних або інфраструктурних питань.

Податок на прибуток підприємств сплачують юридичні особи різних форм власності та форми організації ведення бізнесу: приватної, з обмеженою відповідальністю, повною відповідальністю, серед яких найпоширеніші дві перші. Тому важливим моментом є питання розподілу прибутку, а саме впливу на прийняття рішення щодо його нагромадження чи споживання, у тому числі й виплату дивідендів. Дивіденди можуть виплачуватися кілька разів на рік, а можуть не виплачуватися взагалі. Виплата дивідендів зменшує капіталізацію та потребує заощаджень, недопущених до реінвестування або вилучених з нього [1].

Юридичні особи – резиденти, які отримують дивіденди, не вносять їх суму до складу доходу (крім постійних представництв). Якщо дивіденди отримуються платником податку на прибуток підприємств – резидентів із джерелом їх виплати від нерезидента, то платник податку вносить суму отриманих дивідендів до складу доходу за

© Сирадоєва А. О., 2017

наслідками податкового періоду, на який припадає отримання таких дивідендів. Дивіденди, нараховані фізичній особі емітентом корпоративних прав – резидентом, що є юридичною особою, оподатковуються за ставкою 5 %.

Авансовий внесок із податку, сплаченого у зв'язку з нарахуванням та сплатою дивідендів, є невід'ємною частиною податку на прибуток і не може розцінюватися як податок, що справляється при репатріації дивідендів відповідно до податкового законодавства та чинних міжнародних договорів України [2]. В Україні нині незначна кількість підприємств, які отримують прибуток і при цьому сплачують дивіденди. Деякі юридичні особи, у яких залишився нерозподілений прибуток, інвестують його у капітальні інвестиції.

У нашій країні дивіденди, проценти, роялті, вартість технічних послуг і навіть переводи між філіями, хоча Податковим кодексом України прямо не визначено оподаткування таких переводів, оподатковуються за єдиною ставкою розміром 18 %. Платежі за роялті оподатковуються за ставкою розміром 18 % у разі їх сплати нерезидентам, якщо інше не передбачено податковими угодами. Аналіз світового досвіду оподаткування платежів за роялті дає підстави говорити, що в цілому українська практика такого оподаткування відповідає світовим підходам.

Податковим кодексом України передбачено, що загальному місячному оподаткуванню доходу ПДФО підлягають пасивні доходи (крім зазначених у п. 165.1.41 п. 165.1 ст. 165 Податкового кодексу України), доходи у вигляді виграшів, призів. До пасивних доходів відповідно до п. 167.5.3 належать також дивіденди, правила оподаткування яких передбачено п. 170.5 ст. 170 Податкового кодексу України [2].

Розглянемо три основні загальноприйняті системи, за якими можуть бути оподатковані дивіденди: систему подвійного оподаткування, систему роздільного оподаткування, а також систему умовного зобов'язання. Природно, що в чистому вигляді ці системи існують лише в межах країни. Але податковий режим у певному регіоні, як правило, є комбінацією характеристик окремих систем, і в кожній окремій податковій резиденції може домінувати та чи інша система [3].

Так, США є яскравим прикладом системи подвійного оподаткування. В американській податковій системі корпоративні доходи обкладаються податком незалежно від того, чи буде чистий прибуток розподілений між акціонерами компанії як дивіденди або буде збережений на корпоративному рівні як реінвестиції. Тобто дивіденди, що сплачені власникам акцій, обкладаються податком повторно на рівні окремих акціонерів.

Прикладом юрисдикції, де панує система роздільного оподаткування, є Німеччина. Особливістю такої системи є те, що прибуток, який підлягає виплаті акціонерам у вигляді дивідендів, і прибуток, що підлягає реінвестуванню, оподатковуються за різними ставками. При цьому корпоративний прибуток, що підлягає розподілу у вигляді дивідендів, оподатковується за нижчою ставкою, ніж прибуток для реінвестування, що компенсує вищий рівень податків на дивіденди для фізичних осіб порівняно з податками на інвестиційний дохід для фізичних осіб.

Третьою системою оподаткування є система умовного зобов'язання. Вона відрізняється від двох попередніх тим, що податок з дивідендів утримується лише на одному рівні. Прикладом країн, що використовують таку систему, є Велика Британія, Нова Зеландія та Австралія. У країнах, де функціонує система умовного зобов'язання, фактично обкладаються податками лише доходи акціонерів компанії, які є власниками бізнесу. Слід зазначити, що за системи умовного зобов'язання податки сплачуються також і на корпоративному рівні, проте надалі відбувається взаємозалік податкових зобов'язань з акціонером компанії [4].

Аналіз світового досвіду оподаткування дивідендів дає підстави говорити, що країни, крім Бразилії, не тільки оподатковують дивіденди за вищими ставками, а й збільшують відповідні ставки, переважна більшість таких підвищень відбулась у 2012 р. Вважаємо за доцільне для оптимізації відповідної системи оподаткування дивідендів використати досвід Нової Зеландії, яка підходить до оподаткування дивідендів на диференційованій основі.

За аналогією з цією країною доцільно використовувати не єдину ставку для оподаткування, а мати набір щонайменше з трьох ставок (наприклад, 0 %, 18 % і 30 %). Використання такого набору ставок надасть можливості залежно від ступеня контролю нерезидентами підприємств, що сплачують відповідні дивіденди, застосовувати різні ставки та збільшувати податкове навантаження за принципом: чим нижчим є рівень контролю, тим вищою є ставка оподаткування [4].

Дивіденди є досить неоднозначною економічною категорією з точки зору їх регулювання, оскільки фактично виплата дивідендів означає вилучення частини капіталу з продуктивної сфери та перенаправлення її до сфери споживання. Система оподаткування дивідендів, процентів і роялті, що функціонує в Україні, є простою та стандартизованою. Міжнародний досвід свідчить, що інші країни мають більш диференційований підхід до такого оподаткування та переважно вищі ставки.

Таким чином, задля оптимізації дивідендів, процентів і роялті вважаємо за доцільне використовувати схему забезпечення вільного руху капіталу між материнським та асоційованим підприємством, що надасть можливості створити в Україні необхідні передумови для вільного переміщення капіталу між країнами, з якими Україна підписала відповідні податкові угоди.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Волошан І. Г.

Література: 1. Дамодаран А. Инвестиционная оценка. Инструменты и методы оценки любых активов. М.: Альпина Паблишер, 2011. 1324 с. **2.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **3.** Гой В. До питання про організацію окремих видів контролю за діяльністю великих платників податків. *Підприємництво, господарство і право.* 2010. № 1. С. 57–62. **4.** Данік Н. В., Довгопол Н. С. Доходи в системі обліково-аналітичного забезпечення підприємств. *Економічний простір.* 2010. № 8. С. 192–199.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 339.172(477)

Солодка К. А.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні нормативно-правові документи щодо регулювання біржової торгівлі в Україні. Проаналізовано ефективність державного законодавчого забезпечення регулювання біржової діяльності в Україні.*

Ключові слова: *економіка, держава, політика, біржа, біржова торгівля, біржова діяльність, біржовий ринок, товарна біржа, адміністративно-правове регулювання, нормативно-правове забезпечення.*

Аннотация. *Рассмотрены основные нормативно-правовые документы по регулированию биржевой торговли в Украине. Проанализирована эффективность государственного законодательного обеспечения регулирования биржевой деятельности в Украине.*

Ключевые слова: *экономика, государство, политика, биржа, биржевая торговля, биржевая деятельность, биржевой рынок, товарная биржа, административно-правовое регулирование, нормативно-правовое обеспечение.*

Annotation. *The main regulatory and legal documents on regulation of exchange trade in Ukraine are considered. The effectiveness of state legislative support for the regulation of exchange activities in Ukraine is analyzed.*

Keywords: *economy, state, politics, stock exchange, exchange trade, exchange activity, exchange market, commodity exchange, administrative and legal regulation, regulatory support.*

Біржовий ринок твердо посідає провідне місце у функціонуванні світової ринкової економіки. Біржі давно віддзеркалюють усі процеси, що відбуваються в суспільстві, прямо чи опосередковано впливаючи на його економічний стан. Із переходом економіки України до ринкових відносин виникає необхідність комплексного реформування системи біржових відносин.

На жаль, світові зміни щодо розбудови сучасного біржового ринку практично не торкнулися вітчизняного біржового ринку, особливо товарного. Астрономічна кількість бірж, відсутність всеосяжного законодавчо-правового поля, зневажливе ставлення до виконання чинних нормативних актів, протекціонізм і небажання щось змінювати законсервували його розвиток.

Рівень ділової активності на біржі свідчить як про економічну стабільність країни, так і про наявність фінансової та економічної кризи у світі. З огляду на це, важливим і необхідним є вдосконалення механізму адміністративно-правового регулювання відносин, що виникають у сфері біржової торгівлі, яка потребує широкого спектра знань, розуміння глибоких економіко-правових закономірностей змісту біржової діяльності.

© Солодка К. А., 2017

Наголосимо, що здійснення адміністративно-правового регулювання біржового ринку є обумовленим також і соціально-економічними потребами суспільства й необхідністю мінімізації рівня ризику як для продавців, так і покупців. Беручи до уваги комерційний інтерес учасників біржової торгівлі, необхідність такого регулювання біржового ринку є зумовленою державною зацікавленістю у забезпеченні соціального спокою та стабільності в суспільстві, особливо за умов сучасної світової фінансової кризи.

Адміністративно-правове регулювання біржової діяльності у межах юридичної науки, на жаль, є малодослідженим. Вивченням цього питання займалися Авер'янов В. Б., Ануфрієв М. І., Берлач А. І., Білоус В. Т., Бородін І. Л., Битяк Ю. П., Паращук В. М., Приймаченко Д. В., Проценко Т. О., Рябченко О. П., Стеценко С. Г., Шкарупа В. К., Ярмакі Х. П. та ін. Окремі питання щодо проблематики цього дослідження висвітлено у працях науковців у галузі біржового права: Бобкової А. Г., Беляневича О. А., Вінник О. М., Віхрова О. П., Зотової І. В., Луця В. В., Мамутова В. К., Семчика О. О., Щербини В. С. та ін. Але варто наголосити, що цю тему в наукових працях вчених висвітлено лише фрагментарно, хоча вона має важливе наукове та практичне значення. Саме тому вивчення адміністративно-правового регулювання біржової діяльності крізь призму сучасних реалій світової фінансової кризи видається актуальним.

Метою написання статті є дослідження стану правового регулювання біржової діяльності в Україні.

Регулюванням біржової діяльності є нормативно врегульована система способів і прийомів щодо відповідного впорядкування діяльності біржових інститутів й укладання біржових угод за встановленими правилами й вимогами. Основними законами, що регулюють біржову діяльність в Україні, є Закон України «Про товарну біржу» і Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок». Метою регулювання біржової діяльності є забезпечення стабільності, збалансованості й ефективності функціонування біржового ринку.

Зважаючи на види суб'єктів, розрізняють:

- державне регулювання;
- регулювання з боку професійних учасників ринку цінних паперів або саморегулювання ринку;
- громадське регулювання.

Державне регулювання біржової діяльності є здійснюваним державними органами, до компетенції яких входить виконання тих чи інших функцій регулювання.

Завданнями державного регулювання біржової діяльності є:

- реалізація державної політики розвитку біржового ринку;
- гарантування рівних прав і безпеки для професійних учасників і клієнтів біржі;
- створення інформаційної системи біржового ринку та здійснення контролю за обов'язковим розкриттям відповідної інформації учасниками ринку [1].

Існують такі форми державного управління біржовим ринком:

1) пряме (адміністративне), що є здійснюваним шляхом:

- прийняття державою відповідних законодавчих і нормативно-правових актів;
- реєстрації учасників ринку;
- ліцензування професійної діяльності на біржовому ринку;
- забезпечення гласності та рівної поінформованості всіх учасників ринку;
- підтримання правопорядку на ринку;

2) непряме (економічне), що є здійснюваним державою із застосуванням економічних важелів впливу через:

- систему оподаткування (ставки податків, базу оподаткування, пільги тощо);
- державні фонди коштів (державний бюджет, державні цільові фонди (пенсійний, соціального страхування тощо));
- державну власність і ресурси (державні підприємства, природні ресурси і землю) [2].

Для регулювання вітчизняного біржового ринку та координації діяльності його учасників в Україні створена і функціонує система органів влади та державного управління, серед яких слід виокремити Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Президента України, Національний банк України, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Міністерство праці та соціальної політики України, інші державні органи. Правовою основою діяльності кожної біржі є внутрішньобіржові нормативні акти: Засновницький договір, Статут і Правила торгівлі.

Виділяють чотири національні моделі бірж, що характеризують рівень державного впливу на роботу біржового ринку: американську, англійську, французьку та східноєвропейську.

Американська модель біржі – самостійне об'єднання професійних посередників із внутрішньобіржовим регулюванням діяльності. Відповідний державний орган – Комісія з товарної ф'ючерсної торгівлі США – має переважно спостережні функції, координує діяльність усіх біржових ринків, здійснює юридичну експертизу всієї біржової документації для забезпечення рівних умов для розвитку конкуренції.

Англійська модель біржі характеризується поєднанням значного впливу державних установ із широким членством бірж і брокерів у неурядовій і некомерційній організації, що координує діяльність біржового ринку, – Управлінні з цінних паперів і ф'ючерсів.

Французька модель біржі передбачає визначальну функцію держави з контролю за діяльністю біржових структур і ринку.

Східноєвропейська модель має міжнаціональний характер і є властивою для країн із перехідною економікою, передусім для східноєвропейських. Характеризується відсутністю чіткої правової основи для діяльності бірж та жорстким і непослідовним регулюванням ринкових процесів із боку державних структур [3].

Нині біржова діяльність в Україні ґрунтується в основному на загальному законодавчому забезпеченні розвитку країни, за винятком деяких спеціальних актів, які, однак, не надають можливості ефективно розвиватися біржовому ринку.

Першочерговим завданням є створення державного органа з питань біржового ринку. Цей регулятивний державний орган має вирішувати питання координації товарного біржового ринку й сприяти організації загальнонаціонального та регіонального фінансового обігу як ключового механізму визначення цін на стратегічні товари.

Таким чином, нині законодавче забезпечення є недостатнім для розвитку бірж, оскільки воно не тільки не задовольняє, а в багатьох напрямах і стримує біржову діяльність. Відтак виникає необхідність розробки гнучкої законодавчої системи задля сприяння розвитку біржової діяльності.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Резго Г. Я., Кетова И. А. Биржевое дело: учебник/ под ред. Г. Я. Резго. М.: Финансы и статистика, 2010. 288 с. **2.** Берлач А. І. Біржове право України: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2007. 316 с. **3.** Котирло О. О. Біржове право: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2012. 268 с. **4.** Белявцев М.І., Шестопалова Л. В. Інфраструктура товарного ринку: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2005. 416 с.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 336.2.026

Софеніна П. С.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто проблеми оподаткування прибутку підприємств у зв'язку із прийняттям Податкового кодексу України. Висвітлено недоліки та переваги стягнення цього податку. Запропоновано напрями подальшого реформування механізму оподаткування прибутку в Україні.*

Ключові слова: *підприємство, організація, установа, господарська діяльність, фінанси, облік, витрати, доходи, прибуток, фінансові результати, податок на прибуток, Податковий кодекс України.*

© Софеніна П. С., 2017

Аннотация. *Рассмотрены проблемы налогообложения прибыли предприятий в связи с принятием Налогового кодекса Украины. Освещены недостатки и преимущества взыскания этого налога. Предложены направления дальнейшего реформирования механизма налогообложения прибыли в Украине.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, учреждение, хозяйственная деятельность, финансы, учет, расходы, доходы, прибыль, финансовые результаты, налог на прибыль, Налоговый кодекс Украины.*

Annotation. *The problems of taxation of enterprises' profit in connection with the adoption of the Tax Code of Ukraine are considered. The shortcomings and advantages of collecting this tax are highlighted. Proposed directions for further reforming the mechanism of taxation of profits in Ukraine.*

Keywords: *enterprise, organization, institution, economic activity, finances, accounting, expenses, income, profit, financial results, income tax, Tax Code of Ukraine.*

Одним із найвагоміших факторів економічного зростання будь-якої країни, а також підвищення соціально-економічних показників держави є активна діяльність суб'єктів господарювання, зокрема вітчизняних підприємств, які прагнуть максимізувати свій прибуток, що можливо лише за умови існування оптимальної системи оподаткування прибутку [1].

Податок на прибуток підприємств є одним із головних загальнодержавних податків, які наповнюють доходну частину державного бюджету України. Сучасний стан економіки нашої держави вимагає загострення уваги на проблемах оподаткування, у числі яких формування розумного підходу до вирішення проблем податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Тому виникає необхідність виваженого визначення переваг і недоліків прибуткового оподаткування підприємств, що розширить можливості для стимулювання й розвитку підприємництва.

Дослідженням особливостей податку на прибуток підприємств і питань удосконалення механізму оподаткування займалися Бабіч В. В., Поддєрьогін А. М., Панасейко І. М., Панасейко С. М., Єфименко Т. І., Ярошенко Ф. О. та ін.

Метою написання статті є дослідження податку на прибуток підприємств для виявлення недоліків у його адмініструванні та розробка пропозицій щодо їх усунення.

Податки здійснюють різноманітний вплив на діяльність підприємства. З одного боку, вони можуть сприяти розширенню сфери діяльності підприємства й активізації його роботи, з іншого – стримувати ділову активність. Розглянемо позитивні та негативні сторони впливу податку на прибуток (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Особливості впливу податку на прибуток на діяльність підприємства

Позитивний	Негативний
1. Податок справляється з прибутків, які в іншому випадку не підлягали б оподаткуванню	1. Податок є менш захищеним від ухилення від оподаткування внаслідок приховування прибутку (доходу)
2. Податок є платою за користування певними суспільними послугами й інфраструктурою на тих територіях, де підприємства здійснюють свою діяльність	2. Податок може бути перекладений прямо на ціни або зворотно на працівників, що більше впливає на малозабезпечених, тобто обидва види перекладання є регресивними
3. Значна частка надходжень до бюджету є забезпечуваною цим податком	3. Податок є нейтральним, оскільки важко визначити поняття «оподатковуваний прибуток», тобто визначення прибутку відповідно до бухгалтерського обліку та перетворення його в базу оподаткування є дуже складною операцією

Сучасна вітчизняна система оподаткування має суто фіскальний характер і спрямована на максимальне вилучення коштів підприємств. Неможливість більшості підприємств сплачувати свою заборгованість перед бюджетом у поєднанні з необхідністю держави покривати бюджетні видатки змушують уряд збільшувати податковий тягар для інших економічних суб'єктів. Це, у свою чергу, фактично позбавляє підприємства прибутку – головної мотивації діяльності. Щоб уникнути зростання податкового тиску більшість фірм зацікавлені в отриманні мінімального прибутку. Відтак значна частка доходів підприємств залишаються в тіні, що, у свою чергу, підриває макроекономічний баланс країни [2].

Сплата податку на прибуток підприємств має багато проблем, і українська влада намагалася вирішити деякі з них шляхом уведення до дії Податкового кодексу. До запровадження цього Кодексу найголовнішими проблемами справляння податку на прибуток підприємств були:

– наявність двох обліків – податкового та бухгалтерського, які регламентувалися різними нормативно-правовими актами, що призводило до виникнення всіляких суперечностей;

– безсистемне надання економічно необґрунтованих пільг з податку на прибуток; досвід розвинених країн засвідчує, що поширення пільг на податок на прибуток не є перспективним.

Із запровадженням Податкового кодексу України було внесено зміни в оподаткування прибутку підприємств. Дієвість цих нововведень залежить від того, чи зможуть вони сприяти виходу доходів із тіні. Одним із найважливіших нововведень Податкового кодексу є поетапне зниження ставки податку на прибуток; з 2011 р. по 2016 р. ставка цього податку зменшилася з 23 % до 18 % [3].

Важливим досягненням Податкового кодексу в сфері оподаткування прибутку є спроба вирішити проблему подвійного обліку. Визначення прибутку для оподаткування згідно із Податковим кодексом відбувається на основі даних бухгалтерського обліку із урахуванням податкових різниць [3].

Поряд із досягненнями в сфері оподаткування прибутку підприємств існують і недоліки, до яких належать безсистемне надання економічно необґрунтованих пільг з податку на прибуток. Такі пільги не можна назвати ефективними стимулами чи регуляторами підприємницької діяльності. Співвідношення тенденцій зміни показників пільгового оподаткування й обсягів капітальних інвестицій і ресурсів, що спрямовані на інновації, не демонструють взаємозалежності.

Однією з головних проблем у вітчизняній податковій практиці залишається здійснення контролю за цільовим спрямуванням пільг і недопущенням їх використання в схемах мінімізації сплати податків. Особливої ваги набуває підвищення ефективності здійснення податкового адміністрування як одного з інструментів регулювання соціально-економічних процесів. У зв'язку з цим доцільним є при розгляді питання щодо надання податкових пільг застосовувати принцип податкового стимулювання потенційно ефективних інвестиційних проектів, а не просто надання платникам податків права на користування податковими пільгами при здійсненні певних господарських операцій або діяльності у певних секторах національної економіки [5].

Новітні досягнення та провідний зарубіжний досвід переконують, що вся увага має бути зосереджена на поетапному вдосконаленні механізму справляння окремих податків, зокрема податку на прибуток.

Перспективним у цьому напрямі є подальше дослідження зарубіжного досвіду й обґрунтування ставки податку на прибуток задля стимулювання інвестиційного процесу, здійснення розширеного відтворення, а відтак – стимулювання українського виробництва. Такий підхід підтверджує економічну функцію податку на прибуток і водночас не нівелює фіскальної функції, тому забезпечуватиме очікуване наповнення бюджету для здійснення перерозподілу податкових надходжень.

Відтак нині для України дуже важливим є вдосконалення механізму оподаткування прибутку підприємств, головним кроком до якого було прийняття Податкового кодексу України. Але це не вирішило всіх проблем цього податку. Для вдосконалення механізму оподаткування прибутку мають бути прийняті певні поправки до Кодексу, що передбачатимуть спрощення податкового законодавства, загальнодоступність і зрозумілість застосовуваних норм, підвищення стабільності та прозорості податкового законодавства; обґрунтоване надання податкового кредиту суб'єктам господарювання, які інвестують кошти в суспільно важливі сфери економіки; зважений підхід при наданні податкових пільг; активне запровадження системи електронної звітності; єдине трактування статей Кодексу [4].

Таким чином, вивчення порядку стягнення податку на прибуток підприємств свідчить, що в цілому його суттєво вдосконалено. На основі реформування податкової системи України очікуються чимало позитивних змін, серед яких реальне зниження податкового навантаження на платників податків, витрати на адміністрування яких перевищують їх надходження; забезпечення прав платників податків і прозорості їх адміністрування; уникнення невиправданого надання податкових пільг; узгодженість податкового законодавства із нормами законодавства інших галузей права; уніфікація бухгалтерського та податкового обліку, а також зменшення кількості податків.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Волошан І. Г.

Література: 1. Бабіч В. В., Поддєрьогін А. М. Удосконалення оподаткування прибутку на основі визначення об'єкта оподаткування. *Фінанси України.* 2010. № 9. С. 71–76. **2.** Панасейко І. М., Панасейко С. М. Вплив новацій у сфері оподаткування прибутку на господарську діяльність підприємств. URL: http://www.stattionline.org.ua/ekonom/57/7583-vpliv-novacij-u-sferi-opodatkuvannya-pributku-na-gospodarsku-diyalnist-pidpriyemstv.html. **3.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **4.** Єфименко Т. І. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи. *Фінанси України.* 2010. № 12. С. 3–11. **5.** Ярошенко Ф. О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу (коментарі до пропозицій Міністерства фінансів України). *Фінанси України.* 2010. № 7. С. 3–21.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

УДК 657.4:640.4

Становихіна Є. П.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні принципи обліку виручки від проживання на підприємствах готельного господарства, а також порядок її визнання в бухгалтерському обліку. Розроблено класифікацію готельних послуг для побудови бухгалтерського обліку доходів і витрат на підприємствах готельного господарства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, готель, готельна діяльність, готельні послуги, витрати, доходи, прибуток, облік, бухгалтерський облік.*

Аннотация. *Рассмотрены основные принципы учета выручки от проживания на предприятиях гостиничного хозяйства, а также порядок ее признания в бухгалтерском учете. Разработана классификация гостиничных услуг для построения бухгалтерского учета доходов и расходов на предприятиях гостиничного хозяйства.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, гостиница, гостиничная деятельность, гостиничные услуги, расходы, доходы, прибыль, учет, бухгалтерский учет.*

Annotation. *The main principles of accounting for the proceeds from residence at the enterprises of the hotel industry, as well as the procedure for its recognition in accounting, are considered. The classification of hotel services for the construction of accounting records of income and expenses at hotel enterprises has been developed.*

Keywords: *enterprise, organization, hotel, hotel activity, hotel services, expenses, income, profit, accounting.*

Готель – це майновий комплекс (будівля, частина будівлі, обладнання та інше майно), що є призначеним для надання послуг. Готельну діяльність можуть здійснювати юридичні особи та індивідуальні підприємці, які мають або наділені в установленому порядку майновими правами на певний колективний засіб, розміщення за безпосереднім розпорядженням, і управління ним для надання послуг із тимчасового розміщення й обслуговування громадян.

Готель належить до сфери надання послуг і має свої особливості в організації господарської діяльності, дотримання вимог законодавства про захист прав споживачів, бухгалтерського обліку й оподаткування.

Послугою є результат безпосередньої взаємодії виконавця і споживача, а також власної діяльності виконавця щодо задоволення потреби споживача. Відтак поняття послуги має універсальне значення і не залежить від видів і напрямів діяльності готельних підприємств.

Поняття готельної послуги передбачає надання місця для короткотермінового проживання. До підприємств, які надають місце для такого проживання, належать готелі, мотелі, табори, молодіжні туристичні бази, гірські притулки тощо. Крім того, такі само послуги можуть надавати санаторно-курортні заклади. Зрозуміло, що в усіх цих підприємствах будуть певні витрати. Кожне з таких підприємств може здійснювати кілька видів діяльності, і фактично складатися зі структурних одиниць, що є організаційно відокремленими і виконують певний комплекс робіт відповідно до внутрішньої спеціалізації. Для визначення фінансового результату діяльності в кожному з них може вестися облік власних витрат і доходів, калькулювання ціни на послуги.

До оплати за проживання в готелі, крім оплати за місце (номер), може залучатися оплата за інші послуги: сніданок, плата за підключення кабельного телебачення в номері, користування автостоянкою готелю, перевезення гостей з готелю до аеропорту тощо. Тобто це послуги, які власне не є «проживанням», але такі, що створюють додаткові умови, поліпшують сервіс і надаються не номерним фондом готелю, а іншими його підрозділами. Вартість таких додаткових послуг можна визначити за сумою витрат, які виникають під час роботи відповідних підрозділів – ресторану чи їдальні, транспортного підрозділу, а дохід від надання додаткових послуг є їх доходом [1].

Витрати готельних підприємств складаються в основному з витрат на оснащення номерного фонду готелів (крім тих, що підлягають амортизації) та обслуговування клієнтів у номері; оплату праці обслуговуючого персоналу, у тому числі відрахування до фондів соціального страхування; амортизацію номерного фонду; утримання приміщень номерного фонду (електро-, водо-, теплопостачання, прання та прасування білизни, абонентська плата за телефон тощо); охорону праці, техніку безпеки; ремонт номерного фонду та ін. [2].

© Становихіна Є. П., 2017

У бухгалтерському обліку собівартість готельних послуг формується на рахунку 23 «Виробництво». До цього рахунку можуть відкриватися окремі субрахунки, якщо у готелі надаються клієнтам супутні послуги (ресторану, хімчистки, перукарні) [3]. З кредиту рахунку 23 собівартість готельних послуг списують на субрахунок 903 «Собівартість реалізованих робіт і послуг». Облік інших витрат операційної діяльності готелю ведеться на рахунках 91, 92, 93, 94. Такі витрати відносять безпосередньо на зменшення фінансового результату в період їх виникнення [4].

Доходи, отримані від реалізації готелем послуг, зазвичай складаються з доходів від здавання номерів у готелі; реалізації послуг громадського харчування магазинами, які розміщені на території готелю та належать йому; підрозділів побутового обслуговування, таких як прання, прасування, хімчистка; пасажирських перевезень; екскурсійної діяльності; інших послуг (телекомунікаційних, користування телефоном тощо). Для узагальнення інформації про дохід, який отримано від надання готельних послуг, використовують субрахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг», до якого для обліку основних і додаткових послуг, що надаються готелем, за необхідності можуть відкриватися субрахунки другого порядку [5].

Облік доходів від надання послуг іншими підрозділами готелю теж проводиться за субрахунком 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» із відкриттям окремих субрахунків другого порядку: «Ресторан», «Транспорт», «Автостоянка», «Пральня» тощо. За кредитом цього субрахунку відображають збільшення (одержання) доходу, за дебетом – належну суму непрямих податків (акцизного збору, податку на додану вартість та інших передбачених законодавством) і списання їх у порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати».

Таким чином, у обліковій політиці підприємства готельного господарства відображаються спосіб обліку виручки, облік послуг громадського харчування, облік форменого одягу та ін. Як і будь-якому іншому підприємству, готелю необхідний бухгалтерський облік, тому слід приділяти особливу увагу обліку витрат і доходів від реалізації готельного продукту.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Леонова Ю. О.

Література: 1. Балченко З. А. Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України: навч. посіб. Київ: КУТЕП, 2006. 232 с. **2.** Король С. Я. Бухгалтерський облік у готельному господарстві: навч. посіб. Київ: КНТЕУ, 2005. 354 с. **3.** Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості робіт (послуг) на підприємствах і в організаціях житлово-комунального господарства: Закон України від 06.03.2002 № 47 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_7d/pg_ihwaoa/index.htm. **4.** Про затвердження Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних [...]: Закон України від. 16.03.2004 № 19 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0413-04. **5.** Пташник О. Особливості обліку у готельному бізнесі. URL: https://prezi.com/ginjdrxqhvrj/presentation.

ПРОБЛЕМИ Й НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 657.1

Стародубов С. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні проблеми бухгалтерського та податкового обліку на сучасних вітчизняних малих підприємствах. Запропоновано напрями створення стійкої конкурентної переваги малого бізнесу шляхом удосконалення системи обліку.*

© Стародубов С. В. , 2017

Ключові слова: *економіка, підприємство, малий бізнес, фінанси, прибуток, облік, бухгалтерський облік, податковий облік, конкурентоспроможність.*

Аннотация. *Рассмотрены основные проблемы бухгалтерского и налогового учета на современных отечественных малых предприятиях. Предложены направления создания устойчивого конкурентного преимущества малого бизнеса путем совершенствования системы учета.*

Ключевые слова: *экономика, предприятие, малый бизнес, финансы, прибыль, учет, бухгалтерский учет, налоговый учет, конкурентоспособность.*

Annotation. *The main problems of accounting and tax accounting in modern domestic small enterprises are considered. The directions of creating a sustainable competitive advantage of small business by improving the accounting system are suggested.*

Keywords: *economy, enterprise, small business, finance, profit, accounting, tax accounting, competitiveness.*

Розвиток сучасної економіки неможливий без активної політики підтримки малого бізнесу. Для цього необхідно розробити пропозиції щодо вдосконалення та спрощення способів ведення обліку для суб'єктів малого підприємництва. При цьому вдосконалення оподаткування суб'єктів малого підприємництва має бути засноване на грамотному поєднанні інтересів держави та малого бізнесу.

Основою цієї роботи стали праці вчених у галузі економіки, серед яких Варналій З., Воротіна Л., Кузьмін О., Павлов В. та інші науковці, які досліджують різні аспекти розвитку малого підприємництва.

Розвиток української економіки поряд із іншими факторами є нерозривно пов'язаним із розвитком малого підприємництва. За часів кризи малі підприємства функціонують в умовах жорсткої конкуренції, труднощів у кредитуванні та зростання податкового навантаження. Водночас у малих підприємств є можливість швидко реагувати на зовнішні зміни, але при цьому їм часто складніше оцінити адекватність поточних процесів. До того ж малим підприємствам надано серйозні послаблення щодо організації та ведення бухгалтерського обліку [1].

Незважаючи на те, що вищі органи державної влади намагаються допомагати початківцям і приймають нормативні документи, що є націленими на розвиток малого бізнесу, малі підприємства в Україні все одно функціонують за несприятливих умов. Існують чимало проблем, які необхідно вирішувати на різних рівнях. Дослідження засвідчують, що велика кількість створених малих підприємств не може розпочати свою роботу через брак достатнього статутного капіталу, сировини та матеріалів, власних площ і обладнання, а також практичних навичок у здійсненні підприємницької діяльності. Усі підприємства мають проблеми виробничого характеру, труднощі в реалізації продукції, а також формуванні відповідної клієнтури. Через невеликі обсяги господарської діяльності деяким малим підприємствам не вдається залучати кваліфікованих спеціалістів, наймати відповідних робітників і забезпечувати їх належними умовами праці та гідною заробітною платою [3].

На розвиток малого підприємництва негативно впливають, стримуючи його, важка соціально-економічна ситуація в країні, загальний спад вітчизняного товарного виробництва, зростання цін, інфляція, низький рівень платоспроможності населення, корупція.

Для розвитку та сталого функціонування малого бізнесу потрібні чіткі та прості у використанні й для розуміння схеми обліку, які стануть для керівництва базою стабільної діяльності. Для цього необхідно сформувати єдину обліково-інформаційну систему, що охоплюватиме бухгалтерський і податковий облік, а також дані оперативно-технічного обліку, що відображають об'єктивну інформацію. Для малого бізнесу характерною є мінімізація витрат на управління, можливість ведення спрощеної системи податкового, фінансового та статистичного обліку [3].

За умов переходу до ринкових відносин ключовою задачею бухгалтерського обліку визнано отримання точної та достовірної інформації про господарські процеси та результати діяльності підприємства, необхідної як для оперативного управління підприємством, так і для використання інвесторами, кредиторами, податковими, фінансовими та банківськими органами, а також іншими зацікавленими юридичними та фізичними особами [4].

У розвинених країнах малі підприємства мають чимало переваг:

- за зміни кон'юнктури ринку можуть швидко й гнучко реагувати та приймати правильні управлінські рішення;
- ураховують місцеву специфіку ведення бізнесу в конкретному регіоні;
- використовують пільгове оподаткування, різні програми державної підтримки;
- спроможні гнучко маневрувати за сезонних коливань і різних змінах умов;
- можуть швидко впроваджувати інноваційні ідеї та застосовувати передовий досвід.

В Україні існують програми підтримки малого та середнього підприємництва різних рівнів і організації, що формують інфраструктуру підтримки малого підприємництва. Найбільш поширеною є фінансова підтримка суб'єктів малого підприємництва: кредитування, субсидування і виділення грантів [5].

Для малих підприємств держава розробила спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, що передбачає заміну деяких загальнодержавних і місцевих податків і зборів єдиним податком. Нині це є найпоширенішою з альтернативних систем оподаткування [6].

Підприємства, що користуються спрощеною системою оподаткування, мають певні переваги.

1. Податковий облік з єдиного податку є надзвичайно простим. Особливо відчутною є пов'язана із цим економія часу в малих підприємств, які переходять на єдиний податок.

2. Платники єдиного податку можуть застосовувати спрощену форму ведення бухгалтерського обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 30 вересня 98р. № 196) та спрощений План рахунків бухгалтерського обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 19 квітня 2001 р. № 186). Наслідком цього є зниження трудомісткості ведення обліку, зниження ймовірності припускання бухгалтерських помилок.

3. Платники єдиного податку звільнені від щоквартального складання й подання проміжної фінансової звітності, а за підсумками року подають фінансову звітність відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» у вигляді балансу й звіту про фінансові результати. Наслідком цього є зниження трудомісткості підготовки звітності, економія на бланках звітності.

Однак, незважаючи на переваги, спрощена система оподаткування має певні недоліки, серед них неоднозначне трактування державними органами дискусійних питань оподаткування та державного регулювання підприємницької діяльності, ймовірна неаргументована відмова від можливості використання спрощеної системи, підвищений ризик подвійного оподаткування одних і тих самих операцій і застосування фінансових санкцій, а також відсутність упевненості у незмінності умов оподаткування в перспективі та можливості довгострокового прогнозування фінансового стану підприємства [4].

Поряд із цим існують надто громіздкі схеми обліку на малих підприємствах, що перебувають на загальній системі оподаткування. Вважаємо, що саме їх необхідно максимально спростити для вивільнення часу та коштів, які доречніше було б спрямувати на іншу діяльність, результатом якої стане ефективніша робота підприємства внаслідок покращення ділових зв'язків, кращого контролю якості продукції тощо. Важливо також оптимізувати облікову роботу в такий спосіб, щоб витрати на організацію обліку не перевищували майбутню вигоду від подальшого його застосування [7].

Щоб покращити організацію бухгалтерського обліку на малих підприємствах, слід підвищити його оперативність і аналітичність. Для цього необхідно впорядкувати, уніфікувати та стандартизувати процес документування. Слід максимально спростити первинні документи, поєднати їх з машинними носіями, вибрати оптимальну періодичність їх складання. Зменшення витрат часу та праці на збір, реєстрацію, накопичення, зберігання, обробку та передачу інформації за умов автоматизації та механізації досягається завдяки широкому застосуванню сучасних технологій і сучасної техніки [8].

Не слід також забувати про державу, що має створити найкращі умови для нормального функціонування малих підприємств. Потрібно спростити умови для створення та розвитку малих підприємств, адже в провідних країнах світу саме на малий бізнес припадає більша частина економіки. Необхідно створити нові й переглянути існуючі програми підтримки малих підприємств, а також на рівні ведення податкового обліку вдосконалити систему спрощеного оподаткування, усунувши недоліки та нечіткі трактування [7].

Незважаючи на труднощі та проблеми, підприємства малого бізнесу продовжують динамічно розвиватися, адаптуючись до зовнішніх умов і нововведень. Підвищення точності й оперативності обробки бухгалтерської інформації за рахунок автоматизації сприятиме підвищенню якості прийнятих управлінських рішень. Грамотна та чітка організація бухгалтерського й податкового обліку в організаціях, які є суб'єктами малого підприємництва, забезпечуватиме відчутне зниження трудомісткості облікових процесів і, як наслідок, підвищення продуктивності праці.

Науковий керівник – старший викладач Чухлебова Т. О.

Література: 1. Малий бізнес України. Підприємці здатні відродити країну. Київ: Асоціація сприяння розвитку приватного підприємництва в Україні «Єднання», 1997. 144 с. **2.** Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до […]: Закон України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13. **3.** Костюк Д. Бухгалтерський облік на малих підприємствах згідно з П(С)БО. Харків: Фактор, 2001. 196 с. **4.** Бутинець Ф. Ф. Аудит: підручник/за ред. Бутинця Ф. Ф. Житомир: Рута, 2002. 672 с. **5.** Про державну підтримку малого підприємництва: Указ Президента України від 12.05.1998 № 456/98 // База даних «Законодавство України»/Верховна

Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/456/98. **6.** Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності: Указ Президента України від від 03.07.1998 № 727/98 // База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/727/98. **7.** Проблеми та шляхи вдосконалення обліку нематеріальних активів на підприємстві. URL: http://ukrbukva.net/page,16,104860-problemy-i-puti-sovershenstvovaniya-ucheta-nematerial-nyh-aktivov-na-predpriyatii.html. **8.** Аналіз стану облікової політики. URL: http://www.studfiles.ru/preview/5283848/page:12.

ЗМІСТ І СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

УДК 336:33.021

Стрілець О. Л.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано й узагальнено різні підходи науковців до визначення сутності понять «фінансовий результат» і «прибуток». Досліджено взаємозв'язок фінансових результатів і прибутку підприємства. Визначено економічний зміст фінансових результатів підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, підприємницька структура, виробництво, фінанси, фінансовий результат, результативність, прибуток, прибутковість, збиток, доходи, витрати, капітал.*

Аннотация. *Проанализированы и обобщены различные подходы ученых к определению сущности понятий «финансовый результат» и «прибыль». Исследована взаимосвязь финансовых результатов и прибыли предприятия. Определено экономическое содержание финансовых результатов предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, предпринимательская структура, производство, финансы, финансовый результат, результативность, прибыль, доходность, ущерб, доходы, расходы, капитал.*

Annotation. *Analyzed and summarized various approaches of scientists to determine the essence of the concepts of «financial result» and «profit». The interrelation of financial results and profit of the enterprise is investigated. The economic content of the company's financial results is determined.*

Keywords: *enterprise, organization, business structure, production, finance, financial result, productivity, profit, profitability, damage, income, expenses, capital.*

Досягнення позитивного фінансового результату є одним із пріоритетних завдань функціонування будь-якого підприємства, оскільки фінансовий результат є комплексним показником результативності й ефективності, у якому відображаються всі аспекти та особливості господарської діяльності підприємства: рівень розвитку технологій, фінансовий менеджмент, стратегія суб'єкта господарювання. Від величини фінансових результатів підприємства залежать можливості його подальшого економічного розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності, що є актуальним за умов ринкової економіки.

Чимало сучасних науковців-економістів займаються дослідженням проблем аналізу та оцінки фінансових результатів підприємства. Вагомий внесок у вирішення цих питань зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, у тому числі Скалюк Р. В., Білик М. Д., Бєлгородцева М. О., Мочерний С. В., Левицька О. О., Петряєва З. Ф., Отенко І. П., Лахтіонова Л. А., Гладинець Н. Ю., Хендриксен Е. С., Фецович Т. Р., Савчук В. П. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, існує певна невирішеність і недостатня розробленість деяких теоретичних і практичних аспектів проблеми, що потребують подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є узагальнення теоретичних основ визначення сутності та економічного змісту поняття фінансових результатів підприємства.

© Стрілець О. Л., 2017

Отримання максимально можливої економічної вигоди є головною метою діяльності сучасних підприємств. Фінансовий результат є прямим показником ефективності функціонування підприємства. Більш того, зростання результативності та прибутковості підприємницьких структур істотно впливає на рівень економічного розвитку країни, її адміністративно-територіальних одиниць, зростання суспільного багатства та підвищення життєвого рівня населення, оскільки від рівня фінансових результатів значною мірою залежить поповнення державного бюджету.

Нині існують різні підходи до визначення сутності фінансових результатів підприємства (табл. 1) [1–5].

Таблиця 1

Морфологічний аналіз сутності поняття «фінансовий результат підприємства»

№ з / п	Автор	Визначення	Ключові слова
1	Бутинець Ф. Ф. [1]	Співставлення відображених у звіті підприємства доходів і витрат; прибуток або збиток організації	Співставлення, прибуток або збиток
2	Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. [2]	Різниця між доходами та витратами підприємства чи його окремого підрозділу за певний час. Приріст чи зменшення вартості власного капіталу підприємства внаслідок діяльності у звітному періоді	Різниця, приріст чи зменшення
3	Вороніна О. О. [3]	Якісна характеристика фінансово-господарської діяльності, що в цілому характеризує результат економічних відносин підприємства	Характеристика
4	Лахтіонова Л. А. [4]	Приріст чи зменшення вартості власного капіталу підприємства, що утворюється в процесі його підприємницької діяльності за звітний період	Приріст чи зменшення
5	Білик М. Д, Білик Т. О. [5]	Прибуток або збиток, що відображає ефективність операційної, фінансової, інвестиційної діяльності підприємства й є основним критерієм стратегії суб'єкта господарювання	Прибуток або збиток

Із табл. 1 бачимо, що у визначеннях науковців можна спостерігати певні схожі риси в тлумаченні поняття фінансових результатів. Деякі вчені розглядають його як прибуток чи збиток, інші науковці головною рисою фінансового результату вважають приріст чи зменшення. Це поняття розглядають також як показник, результат і зіставлення. Вважаємо, що найбільш цілісно розкривають зміст і сутність поняття «фінансовий результат» Білик М. Д. та Білик Т. О.; скористаємося їх визначенням у дослідженні.

Зазначимо, що детальне дослідження змісту та сутності поняття «фінансові результати» є нерозривно пов'язаним із прибутком, оскільки прибуток є однією з форм фінансового результату. Тому наступним етапом розглянемо підходи вчених до визначення сутності поняття «прибуток» (табл. 2) [3; 5; 7–9].

Таблиця 2

Морфологічний аналіз сутності поняття «прибуток»

№ з / п	Автор	Трактування	Ключові слова
1	Нікбахт Е., Гроппелі А. [6]	Фінанси розширили свої межі, наголос нині стоїть на пошуку шляхів ефективного використання обмеженого обсягу фінансових ресурсів і на інвестуванні коштів в активи чи проекти, що приносять високі доходи за найменшого ризику	Прибуток, що є пов'язаним із інвестуванням
2	Бабо А. [7]	Для перерахування бухгалтерського прибутку в економічний правильно буде тільки відрахувати від першого заробітну плату підприємця та прибуток від вкладення власних коштів, та додавати прибуток від переоцінки вартості запасів, а також прибуток, який приховується в окремих статтях експлуатаційних витрат	Прибуток у контексті бухгалтерського обліку
3	Поддєрьогін А. М. та ін. [8]	Прибуток – це частина заново створеної вартості, виробленої та реалізованої, готової до розподілу. Одержання прибутку підприємницькими структурами можливе тільки після того, як втілена у створеному продукті вартість пройде відповідну стадію обігу та набуде грошової форми	Частина заново створеної вартості
4	Бланк І. О. [9]	Прибуток – це втілений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності та є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності	Чистий дохід
5	Вороніна О. О. [3]	Прибуток є складною економічною категорією, у основі якої лежать ціннісно-вартісні відносини між суб'єктами господарювання (власниками факторів виробництва) з приводу створення, перерозподілу та присвоєння економічних благ, створених у результаті виробничо-фінансових процесів	Відносини

Відтак на сучасному етапі розвитку економічних відносин не варто віддавати перевагу єдиному тлумаченню прибутку, а доцільно розглядати різні теорії та точки зору щодо походження прибутку, що не виключають, а взаємодоповнюють одна одну.

У практичній діяльності економістів часто спостерігається ототожнення поняття фінансового результату та прибутку підприємств. Така проблема є менш значущою, коли під фінансовим результатом розуміють прибуток за умови прибуткового ведення господарської діяльності суб'єкта господарювання. Проте, якщо поняття прибутку вважають ширшим за змістом, ніж категорію фінансових результатів, такі факти викликають сумніви на предмет їх достовірності та відповідності науковим теоріям.

Науковці Андросова Т. В., Круглова О. А. та Козуб В. О. вважають, що поняття «фінансовий результат підприємства» має неоднозначне трактування в економічній літературі та досить часто є ототожнюваним із прибутком. Відмінності між прибутком і фінансовими результатами є зумовленими різним складом доходів і витрат, що є використовуваними під час розрахунків, а також різним ступенем ідентифікації елементів, які їх формують. Так, складові, від яких залежить прибуток, не завжди можуть бути чітко ідентифіковані, особливо під час визначення економічного або нормального прибутку. На відміну від прибутку, складові фінансових результатів чітко ідентифікуються, ведеться їх облік, для їх визначення на рівні кожного суб'єкта господарювання існує база об'єктивних даних [10].

Таким чином, проведений аналіз теорій, ідей і визначень категорій «прибуток» і «фінансовий результат» дає підстави зробити висновок, що ототожнювати ці поняття неправильно, оскільки ці категорії є не ідентичними, а взаємопов'язаними. Фінансовий результат може бути як позитивним (додатним), так і негативним (від'ємним), тобто це може бути як прибуток, так і збиток. Відтак фінансовий результат є кінцевим показником діяльності підприємства, що проявляється у формі прибутку або збитку суб'єкта господарювання і відображає ефективність його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: Рута, 2001. 672 с. **2.** Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2010. 1072 с. **3.** Вороніна О. О. Управління фінансовим результатом промислового підприємства: автореф. … канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2009. 25 с. **4.** Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія. Київ: КНЕУ, 2001. 387 с. **5.** Білик М. Д., Білик Т. О. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування: монографія. Київ: КНУТД, 2012. 280 с. **6.** Нікбахт Е., Гроппелі А. Фінанси/пер. з англ. В. Овсієнка та В. Мусієнка. Київ: ВІК; Глобус, 1992. 383 с. **7.** Бабо А. Прибыль/пер. с фр. В. И. Кузнецова. М.: Прогресс, 1993. 176 с. **8.** Поддерьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник/за заг. ред. А. М. Поддерьогіна. Київ: КНЕУ, 2002. 571 с. **9.** Бланк И. А. Управление прибылью. Киев: Ника-Центр, 1998. 544 с. **10.** Андросова Т. В., Круглова О. А., Козуб В. О. Світовий та вітчизняний досвід визначення фінансового результату як об'єкта моніторингу на торговельному підприємстві. *Проблеми економіки.* 2014. № 3. С. 194–201.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В СПЕЦІАЛЬНИХ ЗОНАХ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ

УДК 657

Субота В. О.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено особливості обліку в спеціальних зонах інноваційного типу. Визначено основні проблеми обліку та його відображення у фінансовій звітності в досліджуваних зонах. Запропоновано напрями покращення аналітичності обліку інноваційних об'єктів.*

Ключові слова: *підприємство, продукція, облік, прибуток, оподаткування, інновація, інноваційна продукція, інвестиційна діяльність, зона інноваційного типу, технополіс, науково-виробничий парк.*

Аннотация. *Исследованы особенности учета в специальных зонах инновационного типа. Определены основные проблемы учета и его отражения в финансовой отчетности в исследуемых зонах. Предложены направления улучшения аналитичности учета инновационных объектов.*

Ключевые слова: *предприятие, продукция, учет, прибыль, налогообложение, инновация, инновационная продукция, инвестиционная деятельность, зона инновационного типа, технополис, научно-производственный парк.*

Annotation. *The peculiarities of accounting in innovative zones of innovation type are investigated. The main problems of accounting and its reflection in the financial statements in the investigated areas are determined. The directions of improving the analytical character of accounting of innovative objects are proposed.*

Keywords: *enterprise, products, accounting, profit, taxation, innovation, innovative products, investment activity, innovative type zone, technopolis, research and production park.*

Сучасний соціально-економічний прогрес неможливий без розвитку науки та техніки, а вони, у свою чергу, потребують значних інвестицій. Тому темпи соціально-економічного розвитку прямо пропорційно залежні від інвестиційних вливань, що впливають на масштаби інноваційної діяльності та пов'язаних із нею науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок. Як показує міжнародний досвід, найефективнішим і найшвидшим способом розвитку інноваційної діяльності в країні є створення зон спеціального типу, у даному випадку спрямованих на стимулювання розвитку інновацій. Це питання є актуальним для України, оскільки нині науковий потенціал у країні є одним із найвищих у світі, але немає умов для його практичного застосування задля соціально-економічного розвитку, про що свідчить значний відтік науковців за кордон. Тому створення спеціальних зон інноваційного типу є актуальним для вирішення проблеми, а дослідження питання обліку є одним із першочергових при їх створенні.

Дослідженням особливостей створення спеціальних зон інноваційного типу займалися Антіпов І. В., Кірсанова В. В., Сухарева Т. О., Ковальова О. М., Продіус А. І., Геєць В. М., Борщ Л. М., Кузьмін О. Є., Климкова Г. І., Гаман М. В., Попович А. С. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, суперечливими залишаються теоретичні та прикладні аспекти функціонування інвестиційно-інноваційного механізму діяльності спеціальних зон інноваційного типу.

Зазначимо, що під спеціальною зоною інноваційного типу розуміють багатоаспектне поняття в межах територіального та функціонального моментів, що є спрямованим на створення сприятливих умов для ведення інноваційної діяльності. У таких економічних зонах запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові й інші умови економічної діяльності національних і зарубіжних юридичних і фізичних осіб [1].

Створення спеціальних зон інноваційного типу є одним із можливих напрямів регіонального розвитку та забезпечення конкурентоспроможності країни в цілому. Їх спеціально-правовий режим є орієнтованим на розвиток наукового та виробничого потенціалу, досягнення нової якості економіки через стимулювання фундаментальних і прикладних досліджень із подальшим упровадженням результатів наукових розробок до виробництва. Такі зони можуть існувати у формі регіональних інноваційних центрів – технополісів, районів інтенсивного наукового розвитку, високотехнологічних промислових комплексів і науково-виробничих парків [2].

Інноваційна й інвестиційна діяльність є взаємопов'язаними та мають спільну мету – одержання прибутку. Зазначимо, що для розвитку підприємств інноваційної спрямованості на стадії їх інтелектуальних розробок постає проблема ідентифікації результатів їх роботи як інноваційної продукції. У методичному плані нерозв'язаним

© Субота В. О., 2017

також залишається питання щодо термінів, протягом яких продукція, що випускається на підприємстві, вважається інноваційною. Ніяких вказівок щодо цього в нормативних документах немає. Водночас у статистичній звітності, що формує базу даних для макроекономічного аналізу й управління, визначено, що інноваційною є нова або значно вдосконалена в частині її властивостей або способів використання продукція. Новими продуктами вважають товари та послуги, що суттєво відрізняються за своїми характеристиками або призначенням від продуктів, що виготовлялися підприємством (організацією) раніше. Значні покращення можуть здійснюватися за рахунок змін у матеріалах, компонентах та інших характеристиках виробів, що покращують їх властивості. Як такі розглядають значні вдосконалення технічних характеристик, компонентів і матеріалів, вбудованого програмного забезпечення й інших функціональних характеристик [3].

До інноваційної продукції належить продукція, що впроваджувалася до виробництва протягом останніх трьох років і є реалізованою на вітчизняному ринку. Відтак відповідно до вимог статистичного обліку термін визначення продукції як інноваційної складає три роки. Протягом цього періоду вона має обліковуватися в регістрах як інноваційна.

Вважаємо за доцільне розглядати як напрями вдосконалення обліку інноваційної продукції створення спеціальних і аналітичних рахунків для відображення інноваційної продукції протягом перших трьох років, розробку методичних рекомендацій щодо обліку проданої інноваційної продукції контрагентам у терміни її ідентифікації, розробку чітких характеристик поняття інноваційної діяльності й інноваційної продукції та їх узгодження.

У процесі організації обліку й аналізу інноваційної діяльності необхідно враховувати особливості визначення інвестиційної, операційної та фінансової діяльності в бухгалтерському обліку. Аналіз дефініцій видів діяльності засвідчує, що інноваційна діяльність відбувається в ході всіх зазначених видів діяльності. Інноваційна діяльність є безпосередньо пов'язаною з інвестиційною діяльністю, що відповідно до П(С)БО 4 є визначуваною як придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів [4].

Витрати на інноваційні процеси можуть носити:

– капітальний характер і бути пов'язаними із упровадженням нових типів виробництв, нових технологій, виробничого обладнання, технічним переозброєнням виробництва, переоснащенням устаткування, придбанням і впровадженням авторських прав та об'єктів інтелектуальної власності;

– поточний характер і бути пов'язаними з операційною діяльністю, у ході якої створюються безпосередньо інноваційні продукти та інноваційна продукція.

Витрати інноваційної діяльності капітального характеру відображаються відповідно до алгоритмів бухгалтерського обліку на рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Доцільним є впровадження субрахунків для відокремлення капітальних витрат, що мають інноваційний характер. Інноваційна діяльність відбувається також у ході фінансової діяльності підприємства, у процесі якої акумулюються фінансові ресурси для забезпечення інновацій: інвестиційної діяльності, у ході якої відбувається придбання основних засобів і нематеріальних активів для техніко-технологічного та інформаційного забезпечення, і безпосередньо операційної діяльності, у ході якої відбуваються виробництво та реалізація інноваційної продукції та продукту. Розрізняють власні та запозичені джерела фінансування інноваційної діяльності, що потребують відокремленого обліку для контролю за виконанням кошторису витрат [6].

Фінансування інноваційних програм може здійснюватися за рахунок реінвестування дивідендів учасників і власних коштів підприємства, якими є амортизація та прибуток. Доречно було б створювати цільові резерви для подальшого фінансування інноваційних програм, які б обліковувалися на рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів», зокрема на субрахунку 474 «Забезпечення інших витрат і платежів» із відкриттям відповідних аналітичних рахунків третього порядку. Наприклад, 4741 – «Інноваційний фонд», що кредитуватиметься при створенні цього фонду в кореспонденції з рахунками 67 «Розрахунки з учасниками», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» та ін. Ці витрати можна відобразити схематично (рис. 1) [6].

Рис. 1. **Порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку формування інноваційного фонду**

Зазначимо, що крім обліку витрат на інновації, які потребують окремого обліку, доцільно виділити окремі статті витрат на прийняття рішення щодо ефективності інноваційних витрат. Тобто потрібно створити механізм оцінювання доцільності впровадження інновацій до життя із урахуванням умов середовища.

Але цих дій недостатньо для повноцінного задоволення потреб країни в інноваціях і технологічному розвитку. Це є свідченням актуальності створення спеціальної зони інноваційного типу в Україні, що сприятимуть розвитку інноваційних підприємств і наукомісткого потенціалу країни в цілому. Для якісного створення таких зон потрібна комплексна взаємодія держави, науковців і бізнесу, які сприятимуть розбудові цих територій.

Таким чином, у статті було висвітлено проблеми обліку інноваційної продукції та надано рекомендації щодо їх вирішення. Важливим для розвитку інноваційної діяльності в Україні є створення спеціальних зон інноваційного типу з особливими умовами їх стимулювання, що неможливо без чіткого обліку їх діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Писарчук О. В.

Література: 1. Чернадчук В. Д., Сухонос В. В., Чернадчук Т. О. Основи інвестиційного права України: навч. посіб./за заг. ред. В. Д. Чернадчука. Суми: Університетська книга; Київ: ВД «Княгиня Ольга», 2005. 384 с. **2.** Вінник О. М. Господарське право: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2009. 766 с. **3.** Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2015. 252 с. **4.** Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» (Форма № 3): Закон України від 31.03.1999 № 87 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0398-99. **5.** Кірсанова В. В., Сухарева Т. О., Ковальова О. М. Проблеми обліку інноваційної діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2011. № 41 (2). С. 216–221. **6.** Гуріна Н. В. Облік витрат інноваційної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2010. Вип. 29. С. 53–56.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЗА РИНКОВИХ УМОВ

УДК 336.77:004.738.5-053-6

Таманова Д. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано сутність заробітної плати, методи та порядок її бухгалтерського обліку на підприємстві, а також особливості розрахунку заробітної плати, її виплати й утримання. Визначено роль заробітної плати на підприємстві та в економіці країни в цілому. Розглянуто прості приклади розрахунку заробітної плати в Україні.*

Ключові слова: *економіка, політика, підприємство, організація, заробітна плата, виплати, дохід, бухгалтерський облік, нарахування, внесок, розрахунок.*

Аннотация. *Проанализированы сущность заработной платы, методы и порядок ее бухгалтерского учета на предприятии, а также особенности расчета заработной платы, ее выплаты и удержания. Определена роль заработной платы на предприятии и в экономике страны в целом. Рассмотрены простые примеры расчета заработной платы в Украине.*

Ключевые слова: *экономика, политика, предприятие, организация, заработная плата, выплаты, доход, бухгалтерский учет, начисление, вклад, расчет.*

© Таманова Д. О., 2017

Annotation. *The essence of wages, methods and procedures for its accounting at the enterprise, as well as the specifics of calculating wages, paying and retaining it, are analyzed. The role of wages in the enterprise and in the economy of the country as a whole is determined. Simple examples of calculating wages in Ukraine are considered.*

Keywords: *economy, politics, enterprise, organization, salary, payments, income, accounting, accrual, contribution, calculation.*

Надзвичайною подією кінця XX століття та початку нового тисячоліття є розпад радянської імперії та створення суверенної і незалежної Української держави, що кардинально змінило її політичний устрій та економічний розвиток. За умов переходу до системи ринкового господарювання крім змін, що відбулися в економічному та соціальному розвитку України, суттєвих змін зазнала також політика в області обліку праці та заробітної плати, соціальної підтримки та захисту прав працюючих. Значна кількість функцій держави щодо реалізації цієї політики була передана безпосередньо підприємствам, що самостійно встановлюють форми, системи й розміри оплати праці, матеріального заохочення та стимулювання її результатів.

Поняття «заробітна плата» набуло нового змісту, воно охоплює всі види заробітку (а також різні форми премій, доплат, надбавок, соціальних пільг), що може бути нарахованим як у грошовій, так і в натуральній формах (незалежно від джерел фінансування), включаючи грошові суми, нараховані працівнику відповідно до чинного законодавства за невідпрацьований час (щорічні відпустки, святкові дні та ін.). Відтак трудові доходи кожного працюючого стали визначатися за власними вкладами та із урахуванням кінцевих результатів роботи підприємства, регулюватися податками, і максимальними податками не обмежуватися. Мінімальний розмір оплати праці працівників усіх організаційно-правових форм власності встановлюється та регламентується відповідно до норм чинного законодавства.

Суттєвих змін набули облік праці та її оплати. Це питання посідає одне з центральних місць у системі ведення бухгалтерського обліку кожного підприємства, установи або іншого об'єкта. Заробітна плата є винагородою, обчисленою, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або вповноважений ним орган виплачує працівнику за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності й умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Із 1 січня 2016 р. набрав чинності Закон України від 24.12.2015 р. № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 р.», яким внесено суттєві зміни до механізму утримання та нарахування податків і внесків із заробітної плати [7].

Розглянемо основні алгоритми розрахунку заробітної плати та зміни, що відбулися. У процесі нарахування заробітної плати керуються Законом України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. за № 108/95-ВР, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати» від 8 лютого 1995 р. № 100 та окремими статтями Кодексу законів про працю [2]. Підставою для нарахування заробітної плати є табель обліку робочого часу. Облік відпрацьованого часу ведеться в годинах або днях. Винагорода за працю складається з основної та додаткової заробітної плати й інших заохочувальних і компенсаційних виплат [3].

Основну заробітну плату нараховують, виходячи із затверджених посадових окладів (тарифних ставок) згідно із установленими нормами часу або нормами виробітку продукції. Основну заробітну плату розраховують множенням середньоденної (середньогодинної) зарплати у відповідному місяці на кількість відпрацьованих днів (годин) у цьому місяці. Для визначення середньоденної (середньогодинної) заробітної плати потрібно посадовий оклад працівника розділити на встановлену норму робочого часу.

Додаткова заробітна плата є винагородою за працю в позаурочний і нічний час, у вихідні та святкові дні, а також надбавки за особливі умови праці. Відповідно до ст. 106, 107 Кодексу законів про працю робота в надурочний час, у святкові та неробочі дні оплачується у подвійному розмірі. Якщо працівник працював у святковий або неробочий день, роботодавець може надати інший день відпочинку за бажанням працівника. Водночас компенсація надурочних робіт наданням відгулу законодавством не допускається. Розмір доплати за роботу в нічний час є встановлюваним колективним договором і не може бути нижчим за 20 % посадового окладу за кожну годину. При оплаті роботи в нічні години слід враховувати, що до нічного часу в Україні відносять період з 22 години вечора до 6 години ранку [8].

Щодо утримання із заробітної плати в 2016 р., то Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24.12.2015 р. № 909-VIII змінено ставки податків, які утримуються із заробітної плати. Законом України від 24.12.2015 р. № 909-VIII внесено зміни до ст. 4, 7, 8 Закону «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI, згідно із якими з 1 січня 2016 р. скасовано утримання єдиного соціального внеску з доходів фізичних осіб, тобто 3,6 %, 2 % із заробітної плати відтепер не утримуються [6].

Військовий збір залишився без змін і протягом 2016 р. має утримуватися в розмірі 1,5 % від нарахованої заробітної плати за всіма видами нарахувань. Виняток становить допомога по вагітності та пологах, з неї військовий збір не утримується.

Минулого року з доходу, що не перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, утримувався податок на доходи фізичних осіб за ставкою 15 %, і за ставкою 20 % – з суми доходу, що перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати. З 1 січня 2016 р., незалежно від суми нарахованої заробітної плати, застосовується єдина ставка ПДФО, розмір якої становить 18 %.

Останнім часом українці чекали підвищення розміру податкової соціальної пільги до 100 % розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Але Законом України«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 909-VIII було внесено зміни до п. 169.1.1 Податкового кодексу України, у якому затверджено розмір податкової соціальної пільги на рівні 50 % прожиткового мінімуму, установленого на 1 січня поточного року. У 2016 р. звичайний розмір податкової соціальної пільги становитиме 689 грн, 150 % податкової соціальної пільги – 1033,50 грн, 200 % податкової соціальної пільги – 1378,00 грн. Залишився без змін п.п. 169.4.1. Податкового кодексу України, яким визначено розмір заробітної плати, до якої є застосовуваною податкова соціальна пільга. Нагадаємо, податкова соціальна пільга є застосовуваною до доходу, якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, чинного на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень. Тобто протягом 2016 р., якщо розмір доходу особи не перевищує 1930 грн, існує можливість застосовувати податкову соціальну пільгу.

З 1 січня 2016 р. встановлено єдину ставку нарахування єдиного соціального внеску, розмір якої дорівнює 22 % від нарахованого доходу. Ставка є застосовуваною до всіх видів заробітної плати, допомоги з тимчасової непрацездатності й по вагітності та пологах. Винятком є заробітна плата, що нараховується працівникам-інвалідам. Для них ставка залишилася без змін – на рівні 8,41 %.

Зазначимо, що законодавці збільшили максимальний розмір бази нарахування єдиного внеску, що нині дорівнює двадцяти п'яти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого Законом, що з 1 січня 2016 р. дорівнює 34450 грн.

Частиною 5 ст. 8 Закону України 2240-VI із змінами від 01.01.2016 р. передбачено: якщо база нарахування єдиного внеску не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, сума єдиного внеску розраховується як добуток розміру мінімальної заробітної плати, установленої законом на місяць, за який отримано дохід, і ставки єдиного внеску. Тобто якщо з певних причин працівнику нараховано заробітну плату розміром не нижче мінімального, роботодавець має обов'язково сплатити єдиний соціальний внесок у розмірі 1378 грн Х 22 % = 303,16 грн. Ця норма закону не стосується працівників-інвалідів і осіб, які працюють за сумісництвом.

Терміни виплати заробітної плати встановлюються колективним договором. Згідно зі ст. 115 Кодексу законів про працю заробітна плата в Україні має виплачуватися не рідше двох разів на місяць. Проміжок між виплатами не може перевищувати 16 днів, а остаточний розрахунок за місяць має відбутися не пізніше ніж через сім днів після його закінчення [8]. Заробітна плата за першу половину місяця не може бути меншою, ніж оплата за фактично відпрацьований час. Незалежно від дати виплати авансу, першою половиною місяця вважають період з першого по п'ятнадцяте число, що зазначено у Листі Мінсоцполітики від 09.12.2010 р. № 912/13/155-10. Водночас законодавством не заборонено виплачувати заробітну плату в більшому розмірі.

Бухгалтерам слід чітко дотримуватися термінів виплати заробітної плати, адже за їх порушення передбачено чималі штрафні санкції. Зазначимо, що останнім часом процеси нарахування та виплати заробітної плати через банк або касу стали автоматизованими. Спеціальні програми, як, наприклад, 1С вимагають лише введення вихідних даних, обчислення податків і внесків (ПДФО, ЄСН тощо), і нарахування та виплати заробітної плати відбуваються автоматично, що значно знижує витрати часу та ймовірність припущення помилки.

Вважаємо, що існує потреба у підвищенні заробітної плати й урегульовані її виплат. Важливість підвищення ціни робочої сили та витрат на працю є зумовленою необхідністю поліпшення життєвого рівня українців за умов виходу з кризи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Леонова Ю. О.

Література: 1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **2.** Учет заработной платы на предприятии в Украине. URL: http://www.accounting-ukraine.kiev.ua/zarplata_ukraine.htm. **3.** Бондаренко О. Расчет начислений и удержаний из заработной платы в 2016 г. URL: https://www.google.com.ua/#q=http://byhgalter.com/ru/raschet-nachislenij-i-uderzhanij-iz-zarabotnoj-platy-v-2016. **4.** Михайлов М. В., Глумаченко А. І., Гончар В. П., Бачмат Г. А. Бухгалтерський облік (теорія): навч. посіб./за ред. М. Г. Михайлова. Київ: Центр навч.

літ., 2007. 247 с. **5.** Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 656 с. **6.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 24.12.2015 № 911-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/911-19. **7.** Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення [...]: Закон України від 24.12.2015 № 909-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19. **8.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СТОМАТОЛОГІЧНИХ УСТАНОВАХ

УДК 657.1

Татевосян Д. А.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено особливості ведення бухгалтерського обліку на підприємствах медичної сфери. Проаналізовано основні нюанси обліку в цій специфічній категорії підприємств на прикладі стоматологічних закладів.*

Ключові слова: *організація, установа, медичні заклади, стоматологія, лікарські засоби, медичні вироби, медичні препарати, фінанси, облік, звітність, бухгалтерський облік.*

Аннотация. *Исследованы особенности ведения бухгалтерского учета на предприятиях медицинской сферы. Проанализированы основные нюансы учета в этой специфической категории предприятий на примере стоматологических учреждений.*

Ключевые слова: *организация, учреждение, медицинское учреждение, стоматология, лекарственные средства, медицинские изделия, медицинские препараты, финансы, учет, отчетность, бухгалтерский учет.*

Annotation. *Investigations of accounting at medical enterprises are investigated. The main nuances of accounting in this specific category are analyzed on the example of dental institutions.*

Keywords: *organization, institution, medical institution, dentistry, medicines, medical products, finance, accounting, reporting.*

Нині стоматологія є однією з найдинамічніших галузей медицини. Відкрити стоматологічну клініку мріють багато лікарів, які люблять свою професію і люблять людей. Їх прагнення цілком зрозуміло, оскільки стоматологія – це прибутковий бізнес, хоча й вимагає серйозних грошових вкладень. На жаль, більшість нових клінік не існують і трьох років через проблеми із бухгалтерським обліком. Молоді лікарі, які вирішують відкрити власний бізнес, часто забувають, що крім медичної освіти та спеціального обладнання, їм знадобляться знання і навички ведення бухгалтерського обліку. Для цього потрібно як мінімум самому розбиратися в тонкощах бухгалтерського і податкового законодавства або наймати головного бухгалтера, який вестиме справи та вчасно здаватиме звітність. Саме керівник несе відповідальність за дотримання законодавства, видання наказів і розпоряджень про бухгалтерський облік у медичних організаціях.

Дослідженням проблем ведення бухгалтерського обліку в медичних закладах займалися Фірстова С., Янг А., Лень В., Гливенко В. та ін.

Метою написання статті є аналіз особливостей ведення бухгалтерського обліку в медичних закладах на прикладі стоматологічних клінік, а також виявлення ризиків, що є пов'язаними з халатністю ведення звітності. Для

© Татевосян Д. А., 2017

досягнення мети потрібно дослідити зміст бухгалтерського обліку, а також розглянути можливі причини й наслідки недобросовісного обліку лікарських препаратів і ведення фінансової звітності.

Об'єктом дослідження є специфіка бухгалтерського обліку в медичних установах. Предметом дослідження є методи, способи та принципи ведення бухгалтерського обліку.

Основною відмінністю ведення обліку в стоматології є необхідність ретельного контролю за всіма використовуваними протягом дня матеріалами та лікарськими препаратами. У зв'язку із цим бухгалтер у стоматології має бути досвідченим. Фінансова й інша звітність установи буде впорядкованою тільки якщо належним чином відбувається заповнення документів таких номіналів: журналів відстеження оглядів, інвентарних книг, карток пацієнтів у електронному вигляді, технологічних документів щодо витрат матеріалів, медичних книжок працівників клініки, книги обліку матеріалів, виробничого звіту з роботи, загального звіту стосовно всіх наданих послуг у клініці. Якщо перераховані вище відомості не будуть своєчасно й повноцінно складатися, результат першої ж податкової звітності буде абсолютно недостовірним. Ось чому журнали обліку в стоматології є такими важливими і вимагають пильної уваги з боку фахівця [1].

Необхідність відволікатися від пацієнтів задля заповнення десятка-іншого бланків не робить лікаря більш конкурентоспроможним на ринку, що і так перенасичений клініками, які пропонують аналогічні послуги. Полегшити життя будь-якої установи може першокласна комп'ютерна бухгалтерська програма 1С. Вона надає можливості без проблем створити та систематизувати всі важливі документи: допомагає вести облік електронної бази клієнтів, організовувати попередній запис на процедури, формувати журнал обліку оглядів і зберігати інформацію про відвідування кожного клієнта, зберігати результати всіх досліджень, рентгенівські знімки таі лабораторні аналізи, формувати журнал обліку медичних книжок та індивідуальні картки кожного з пацієнтів, формувати бланки та відомості, автоматично списувати матеріали при проведенні процедур, створювати необхідну звітність клініки.

При наданні стоматологічних послуг проводяться процедури, вартість яких є визначуваною за прайс-листом. З цієї причини облік матеріалів у стоматології проводиться відповідно до обсягу та типу лікування. Звичайно, визначити заздалегідь і зі стовідсотковою точністю, скільки буде витрачено медикаментів і які знадобляться інструменти, досить важко, ситуації бувають різні. Однак приблизні витрати на кожну процедуру мають бути враховані завчасно. Бухгалтерський облік у стоматології вимагає також особливої уваги щодо обліку основних засобів і обладнання. Щоб успішно конкурувати на ринку стоматологічних послуг, необхідно постійно стежити за змінами техніки й технологій, купувати новітнє обладнання, спеціальний інструмент і спеціальне оснащення. Як правило, таке обладнання може бути придбане або в лізинг, або за рахунок кредитних коштів, отриманих на вказані цілі в обслуговуючому банку. Це означає, що бухгалтерія в стоматології змушена завжди мати під рукою актуальний пакет документів і пояснень, необхідних для лізингової компанії або банку. Оскільки обладнання в стоматологічній клініці змінюється часто, робота з обліку основних засобів має регулярний характер (оприбуткування, нарахування амортизації, вибуття основного засобу) [3].

Важливим нюансом медичної діяльності є бухгалтерський облік лікарських засобів і медичних виробів, що є здійснюваним із дотриманням єдиних методологічних засад, установлених Законом України від 16.07.99 р .№ 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [7]. Стоматологічні матеріали в обліку лікувально-профілактичних закладів охорони здоров'я розглядають як медикаменти. При встановленні втрат від псування лікарських засобів складають акт на їх списання. При цьому з'ясовують причини псування цінностей, а також винних у цьому осіб. Лікарські засоби, які стали непридатними, у присутності комісії, що склала акт, знищують за встановленим порядком. Але не виключена і халатність з боку персоналу, або ж так званий «людський фактор», у зв'язку із чим на підприємстві можуть перебувати у використанні прострочені препарати й обладнання, що вийшло з ладу. Необхідно в посиленому режимі відслідковувати обробку медичних інструментів, адже більшість найнебезпечніших інфекцій і вірусів передаються через кров. Важливо пам'ятати, що будь-яка одіозна дія призводить до певних наслідків, які щонайгірше ведуть до кримінальної відповідальності. Необхідно відстежувати всі переміщення основних і допоміжних матеріалів, медикаментів і препаратів, а не тільки їх видачу з комори до кабінетів. Списують матеріали на пацієнта в той момент, коли вони фактично витрачені та залучені до лікувального листа або картки клієнта. У кінці місяця доцільно провести повну інвентаризацію складу матеріалів, препаратів, медикаментів і допоміжних матеріалів [4; 5].

Зазначимо, що бухгалтер разом із головним лікарем клініки має розробити технологічні карти для нормування списання матеріалів за кожною з процедур. Журнали обліку в стоматології видають під звіт відповідальним особам, які мають під розписку ознайомитися зі своїми обов'язками та суворо виконувати їх протягом усього періоду роботи, лише тоді підсумкова звітність буде достовірною і своєчасною. Наприкінці кожного місяця або кварталу, залежно від системи оподаткування, головний лікар на підставі заповнених технологічних карт складає виробничий звіт і передає його на обробку бухгалтеру. У свою чергу, бухгалтерія складає звіт щодо всіх виконаних у звітному періоді процедур. Порядок роботи та система документообігу затверджуються в обліковій політиці директором клініки з самого початку роботи організації, а за необхідності редагується щорічно із внесенням необ-

хідних змін. Облікова політика є одним із перших документів, який потрібно скласти і затвердити після реєстрації фірми. Вона охоплює політику для цілей оподаткування та бухгалтерського обліку. Паралельно з нею затверджується робочий план рахунків, на підставі якого створюватимуться проводки бухгалтерського обліку [5; 6].

Бухгалтерія в стоматології має окремі особливості, що вимагають певних навичок роботи, знання бухгалтерського та податкового обліку, а також навичок роботи зі спеціалізованим програмним забезпеченням. Особливістю стоматологічного бізнесу є те, що керують клінікою лікарі, тобто люди, які мають вищу медичну освіту, але, як правило, не мають достатніх знань і практичних навичок економічного змісту. Для того щоб кабінет процвітав, роботи одних лікарів недостатньо. Кваліфікований бухгалтер є запорукою успіху. Очевидно, якщо лікарі, крім своєї роботи, забиватимуть голову стовпцями цифр і розрахунками, часу на пацієнтів у них не залишиться.

Несвоєчасне списання витратних матеріалів у вигляді лікарських препаратів може спричинити за собою певні одіозні наслідки: надання пацієнтам прострочених знеболюючих, втрату властивостей препарату, алергічні реакції тощо.

Таким чином, у статті узагальнено основні нюанси, які необхідно знати бухгалтеру, що пов'язав свій професійний шлях із роботою в стоматологічному кабінеті. Розглянуто головні сфери впливу бухгалтерського обліку на функціонування клініки. Бухгалтерський облік в стоматології передбачає кропітку роботу, засновану на знаннях і досвіді. Відтак виконувати обов'язки бухгалтера має людина з профільною освітою та достатнім стажем роботи в цій сфері, оскільки вести справи будь-якого медичного закладу – справа надзвичайно відповідальна.

Науковий керівник – старший викладач Чухлебова Т. О.

Література: 1. Ведение бухгалтерского учета в стоматологических клиниках // СальдоКонсалт. URL: http://saldoconsult.ru/stati/vedenie-buxgalterskogo-uchyota-v-stomatologicheskoj-klinike. **2.** Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 656 с. **3.** Фирстова С. Ю. Бухгалтерский учет в медицине. М.: АПЭ Медиа, 2007. 283 с. **4.** Про затвердження Методики ведення обліку лікарських засобів та медичних виробів у закладах охорони здоров'я // Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я. URL: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20140114_0.html. **5.** Особенности бухгалтерского учета в стоматологии // Право. Законодательство Республики Беларусь. URL: http://pravo.kulichki.com/dop/vbuh/vbuh0605.htm. **6.** Бухгалтерский учет в стоматологии // Элитар-Консалтинг. URL: http://elitar-konsulting.ru/specpredlojeniya/buhgalterskii-uchet-v-stomatologii. **7.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14.

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЇ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 657.2:631.11

Тимченко Л. М.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність управлінського обліку в сільському господарстві. Досліджено проблеми впровадження управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах. Проаналізовано особливості та проблеми практичного застосування управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах.*

© Тимченко Л. М., 2017

Ключові слова: *підприємство, організація, виробництво, сільське господарство, аграрний сектор, витрати, доходи, облік, продукція, собівартість продукції, управлінський облік, бухгалтерський облік.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность управленческого учета в сельском хозяйстве. Исследованы проблемы внедрения управленческого учета на сельскохозяйственных предприятиях. Проанализированы особенности и проблемы практического применения управленческого учета на сельскохозяйственных предприятиях.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, производство, сельское хозяйство, аграрный сектор, расходы, доходы, учет, продукция, себестоимость продукции, управленческий учет, бухгалтерский учет.*

Annotation. *The essence of management accounting in agriculture is considered. The problems of introduction of management accounting in agricultural enterprises are investigated. Features and problems of practical application of management accounting at agricultural enterprises are analyzed.*

Keywords: *enterprise, organization, production, agriculture, agrarian sector, expenses, revenues, products, production costs, management accounting, accounting.*

Функціонування системи управління має важливе значення для ефективної роботи сучасних сільськогосподарських підприємств. Для прийняття рішень щодо забезпечення ефективної діяльності суб'єктів господарювання необхідно використовувати економічну інформацію, отримання якої забезпечує управлінський облік. За сучасних умов актуальним є питання орієнтації обліку саме на управління, що передусім стосується організації впровадження на підприємстві та забезпечення належного функціонування управлінського обліку.

Проблеми управлінського обліку ніколи не залишалися поза увагою. Дослідженнями в цій сфері займалися багато науковців, серед них Голов С. Ф., Маляревський Ю. Д., Лабунська С. В., Довжик О. О., Белова І. М., Копійка О. В., Яворов В. В. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, проблема управлінського обліку як цілісної системи обліку в сільському господарстві залишається невирішеною.

Метою написання статті є обґрунтування необхідності застосування управлінського обліку, дослідження основних принципів його організації, а також основних проблем функціонування управлінського обліку на підприємствах аграрної сфери із урахуванням специфіки галузі.

Для виконання завдання потрібно розглянути та проаналізувати важливість управлінського обліку, виявити проблеми його впровадження за сучасних умов господарювання, а також визначити шляхи вдосконалення системи управлінського обліку в аграрному секторі.

Сільське господарство є однією з небагатьох галузей нашої країни, що приносить прибутки на досить високому рівні та до того ж щороку їх збільшує. Доказом цього є індекси цін реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Індекси цін реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами

Роки	Сільськогосподарська продукція, % до попереднього року	У тому числі	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва
2013	97,1	91,8	102,4
2014	124,3	129,2	119,1
2015	154,5	167,2	141,3

Із кожним роком ціни на сільськогосподарську продукцію зростають, причиною цього є зростання витрат на виробництво.

Сільське господарство є основною складовою формування валового внутрішнього продукту. Воно формує 24 % випуску продукції та 18 % валового внутрішнього продукту країни. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 10–11 %. Сільське господарство посідає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту [1].

Нині Україна входить до сімки світових лідерів з виробництва зернових культур і соняшникової олії. Сільське господарство є найбільш стабільно функціонуючим сектором економіки. Останні десять років сільськогосподарське виробництво демонструвало переважно позитивну щорічну динаміку, за винятком деяких років, коли переважали негативні фактори впливу природно-кліматичного характеру. Управління витратами в сільському господарстві потрібно проводити з огляду на організацію трудомістких і сезонних галузей виробництва, таких як рослинництво, тваринництво та подальша переробка продукції.

Перелічімо особливості організації бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств:

– об'єктом обліку є біологічні активи;

– собівартість продукції визначають наприкінці року;

– амортизацію на землю не нараховують;

– обліковують витрати минулих періодів під урожай поточного року та витрати поточного року – під урожай майбутніх років;

– рівень собівартості одного виду продукції залежить від собівартості іншого;

– витрати обліковують за галузями, культурами та виробничими підрозділами [2].

Основні функції системи управлінського обліку на підприємстві подано в табл. 2 [3].

Таблиця 2

Особливості реалізації функцій управлінського обліку в сільському господарстві

№	Функції	Зміст	Особливості реалізації в сільському господарстві
1	Контрольна	Для досягнення мети проводять оперативний контроль та оцінювання результатів діяльності внутрішніх підрозділів і підприємства в цілому	Контроль виробництва та загальновиробничих витрат підприємства. Контроль за правильністю розподілу витрат і залишків на кінець сезону, періоду. Контроль розміру витрат відносно очікуваного прибутку
2	Аналітична	Полягає у вивченні всієї системи прийняття рішень задля її вдосконалення. На цьому етапі важливо зрозуміти, чи виконане поставлене завдання, що спричинило його невиконання	Обґрунтування розподілу загальновиробничих витрат за різними базами (за виробництвом продукції, культурами)
3	Організаційна	Формування інформації як способу внутрішнього комунікаційного зв'язку між рівнями управління та різними структурними підрозділами одного рівня	Правильна організація роботи як у сезонному періоді, так і в період підготовки до сезону
4	Планування	Перспективне планування та координування розвитку підприємства в майбутньому на підставі аналізу й оцінювання фактичних результатів діяльності	Планування витрат у сезон та в період підготовки до нього, планування майбутніх прибутків, створення резервів на випадок неврожаю чи інших ризиків, що можуть спричинити непередбачені витрати
5	Мотиваційна	Виявлення внеску кожного працівника у загальний результат діяльності підприємства сприяє підвищенню мотивації праці	Пільгова підтримка з боку держави – дотації на вирощування зернових культур. Мотивація аграріїв до вирощування культур, які потребують додаткових витрат і мають великі ризики

Проблеми впровадження управлінського обліку до практики підприємств України є зумовленими історичними особливостями формування ставлення до професії бухгалтера. У вітчизняному розумінні бухгалтерія готує необхідні дані про фактичні наслідки діяльності, а нормативно-планову та аналітичну діяльність здійснює економічний відділ. За сучасних умов відмова від складання річних і перспективних планів сільськогосподарських підприємств призвела до значного скорочення, а подекуди і до повної ліквідації економічних відділів на підприємствах, унаслідок чого контроль за раціональним використанням ресурсів значно скоротився, а то й зовсім перестав здійснюватися.

Розрізняють чотири системи управлінського обліку:

– за допомогою рахунків-екранів управлінський облік повністю виділився з фінансового обліку;

– управлінський облік є автономним щодо системи фінансового обліку;

– управлінський облік не ведеться, але облік витрат за носіями для обчислення собівартості продукції, робіт і послуг здійснюється статистично, тобто поза системою бухгалтерського обліку, хоч дані статистичного обліку пов'язуються з даними бухгалтерського обліку;

– управлінський облік відсутній, а облік виробничих витрат інтегровано у фінансовий облік [3].

Організація управлінського обліку має бути поступовою, взаємозалежною й обґрунтованою. Слід мати на увазі, що система управлінського обліку на кожному підприємстві є унікальною, оскільки враховує специфіку його діяльності. Не існує однакових систем управлінського обліку, так само, як не існує однакових підприємств. Кожна з систем управлінського обліку будується для досягнення конкретних цілей, що сприяють її функціонуванню [4].

Управлінський облік у сільському господарстві має бути передусім спрямованим на забезпечення потреби управління в інформації, а також обліку та контролю витрат за об'єктами обліку:

– у рослинництві – сільськогосподарські культури;

– у тваринництві – групи тварин як за структурними підрозділами, так і за підприємством у цілому.

Формування управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах вимагає враховувати його специфічні особливості. Особливостями сільського господарства є:

– біологічні закони, що визначають специфічну технологію побудови бухгалтерського обліку;

– соціальна складова, що визначає орієнтацію аграрного сектора на впровадження соціально орієнтованого підприємництва в суспільстві, у основі якого лежить задоволення життєвих потреб суспільства, забезпечення стабільності розвитку сільських громад і підлеглих їм територій;

– здійснення активної інформаційної політики, що є спрямованою як на стабільне та якісне продовольче забезпечення громадян, так і на спроможність України реалізувати свій значний аграрний потенціал [5].

Сільськогосподарське виробництво є пов'язаним не тільки з технологічними, речовими й організаційними, а і з біологічними факторами та кліматичними умовами, які суттєво впливають на майбутній врожай (прибуток). Живі організми є специфічними засобами виробництва, вирощування яких залежить від природних і біологічних факторів й іноді триває кілька років.

Вплив природних умов на хід виробничого процесу зумовлює сезонність сільськогосподарського виробництва і, як наслідок, нерівномірність використання робочої сили та сільськогосподарської техніки. Із тривалістю виробничого циклу, що перевищує рік, пов'язана необхідність у правильному розмежуванні витрат. Витрати протягом звітного року здійснюють нерівномірно. Для сільськогосподарських підприємств характерний нерівномірний вихід продукції (у рослинництві – раз на рік, у тваринництві – щоденно або в певні періоди).

Сільськогосподарські підприємства частину потрібних їм засобів і предметів праці відтворюють власними силами (приплід, вирощують молодняк, переводять тварин до основного стада) [3]. Зазначимо, що на сільськогосподарських підприємствах у результаті виробництва отримують кілька видів продукції (молоко, приплід, зерно й солому).

Нині управлінський облік у сільському господарстві перебуває не в кращому стані. Відсутність законодавчих вимог щодо ведення управлінського обліку та теоретичної бази і практичного його досвіду на сільськогосподарських підприємствах спричинили неналежне його функціонування як системи. Прийняття ефективних управлінських рішень у сільському господарстві потребує достовірної та оперативної інформації про об'єкти управління, що є забезпечуваною дієвою системою управлінського обліку.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Лабунська С. В.

Література: 1. Статистична інформація // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Жук В. М. Теоретичні аспекти Концепції розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України. *Облік і фінанси АПК.* 2009. № 1. С. 17–25. **3.** Яворов В. В. Удосконалення управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК.* 2010. № 3. С. 107–112. **4.** Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник. Київ: Лібра, 2003. 704 с. **5.** Маляревський Ю. Д., Лабунська С. В., Безкоровайна Л. В. Перспективи управлінського обліку: організаційно-економічний механізм як основа ефективної операційної діяльності підприємства: монографія. Харків: ХНЕУ, 2008. 164 с. **6.** Пилипенко А. А., Пилипенко С. М., Отенко В. І. Організація обліку і контролю. Харків: ІНЖЕК, 2005. 456 с.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СААТІ ПРИ ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

УДК 005.21:519.86:005.53

Трояченко М. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто один із підходів до вибору стратегії виходу із кризи АТ «Ощадбанк». За результатами експертного методу виявлено методи й альтернативи, які, на думку експертів, найістотніше впливають на фінансовий стан АТ «Ощадбанк» і створення можливостей для виходу банку із кризи.*

Ключові слова: *держава, економіка, банк, банківська установа, управлінські рішення, СППР-вибір, антикризове управління, матриця парних порівнянь, метод аналізу ієрархій (МАІ).*

Аннотация. *Рассмотрен один из подходов к выбору стратегии выхода из кризиса АО «Ощадбанк». По результатам экспертного метода выявлены методы и альтернативы, которые, по мнению экспертов, наиболее существенно влияют на финансовое состояние АО «Ощадбанк» и создание возможностей для выхода банка из кризиса.*

Ключевые слова: *государство, экономика, банк, банковское учреждение, управленческие решения, СППР-выбор, антикризисное управление, матрица парных сравнений, метод анализа иерархий (МАИ).*

Annotation. *One of the approaches to choosing a strategy for overcoming the crisis of JSC «Oschadabank» is considered. Based on the results of the expert method, methods and alternatives were identified that, in the opinion of experts, most significantly affect the financial condition of JSC Oschadbank and the creation of opportunities for the bank to exit the crisis.*

Keywords: *state, economy, bank, banking institution, management decisions, DSS-choice, crisis management, matrix of paired comparisons, method of analysis of hierarchies (MAH).*

При використанні експертних оцінок зазвичай передбачається, що думка групи експертів є надійнішою, ніж думка окремого експерта. Вважають, що дійсне значення досліджуваної характеристики розміщується всередині діапазону оцінок, і що узагальнена колективна думка є достовірною. За дотримання певних вимог у більшості випадків групові оцінки є надійнішими за індивідуальні. Запропонований Сааті Т. метод аналізу ієрархій базується на методі парних порівнянь, що є складовою методу експертних оцінок і здійснює порівняння об'єктів на основі матриці парних порівнянь. Причому використовуваними є оцінки одного експерта, а вибір здійснюється із застосуванням адитивного інтегрального показника [2]. Тому застосування інших методів експертних оцінок, а саме методу ранжирування та методу безпосередньої оцінки, надає можливості досягти високого ступеня обґрунтованості прийнятих рішень.

Дослідженням особливостей застосування експертного методу задля вибору альтернатив займалися Сааті Т. Л., Кігель В. Р. та ін.

Метою написання статті є адаптація існуючих математичних методів до сучасної практики управління, демонстрація безпосереднього зв'язку класичного математичного апарату з теорією прийняття управлінських рішень, а також оцінювання запропонованих методів антикризового управління із застосуванням методу Сааті й вибір серед поданих оптимального.

Першим кроком методу аналізу ієрархій є побудова ієрархічної структури, що об'єднує мету вибору, критерії та альтернативи. Побудова такої структури надає можливості проаналізувати всі аспекти проблеми й краще усвідомити сутність завдання. Ієрархічну структуру оптимізації антикризового управління АТ «Ощадбанк» подано на рис. 1 [2].

Вершиною ієрархії є головна мета; елементи нижнього рівня є множиною варіантів досягнення мети (критерії); елементи проміжних рівнів відповідають альтернативам або факторам, що пов'язують ціль із критеріями.

Як видно на рис. 1, основною метою (ціллю) є антикризове управління АТ «Ощадбанк». На нижньому рівні розміщуються критерії, де K_1 – підвищення прибутковості банку; K_2 – підвищення фінансової безпеки банку та K_3 – покращення кредитного портфеля.

На найнижчому рівні розміщуються альтернативи, за допомогою яких реалізовуватиметься критерій для досягнення цілі.

© Трояченко М. В., 2017

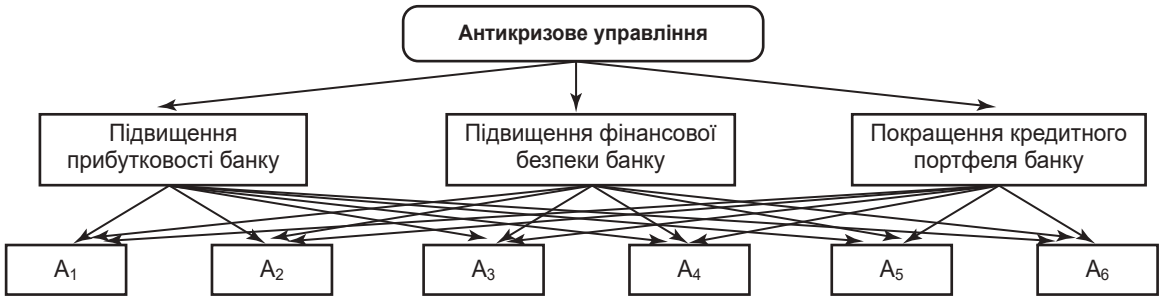

Рис. 1. **Ієрархічна структура оптимізації антикризового управління АТ «Ощадбанк»**

Відтак A_1 – запровадження нових банківських послуг;

A_2 – удосконалення й упровадження нових бізнес-процесів банку;

A_3 – зменшення резервів через покращення оцінки кредитоспроможності позичальника;

A_4 – мінімізація фінансових ризиків методом диверсифікації;

A_5 – забезпечення ліквідності;

A_6 – забезпечення фінансової стійкості.

Після побудови декомпозиції задачі ієрархії визначають пріоритетність критеріїв при виборі альтернатив на основі попарних оцінок суджень.

Система попарних оцінок суджень за методом аналізу ієрархії Сааті Т. дає результат, що може бути поданий у вигляді зворотно симетричної матриці (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Матриця парних порівнянь суджень за методом аналізу ієрархії Сааті Т.

Фактор	**1 (*j*-й фактор)**	**…**	***n***
1 (*i*-й фактор)	1		*a* (*i, j*)
…		1	
n	*a* (*i, j*)		1

При цьому елемент матриці *a* (*i, j*) визначають шляхом порівняння важливості і-го фактора з j-м за шкалою інтенсивності від 1 до 9, де оцінки мають таке визначення:

1 – рівна важливість;

1 – 3 – помірне домінування *i*-го фактора над *j*-м;

5 – істотна перевага *i*-го фактора над *j*-м;

7 – значна перевага *i*-го фактора над *j*-м;

9 – дуже сильна перевага *i*-го фактора над *j*-м;

2; 4; 6; 8 – відповідні проміжні значення.

Матрицю попарних порівнянь суджень для визначення пріоритетності критерію задля оптимізації антикризового управління АТ «Ощадбанк» подано на рис. 2.

Після проведення опитування й визначення експертних оцінок можемо сказати, що пріоритетним критерієм є K_3 – покращення кредитного портфеля банку.

Наступним етапом є визначення пріоритетів альтернатив за кожним із критеріїв (рис. 3–5).

Оцінки ОС і ІС як для критеріїв і альтернатив мають значення ≤ 0,1, що підтверджує достовірність результатів вибору критеріїв та альтернатив.

Пріоритетність альтернатив зображено на рис. 6.

Як видно з рис. 3, найбільш пріоритетною альтернативою для критерію підвищення прибутковості є запровадження банківських послуг. Можемо зробити висновок, що ця альтернатива сприяє підвищенню прибутковості, адже якщо АТ «Ощадбанк» запроваджуватиме нові конкурентоспроможні й інноваційні послуги, зростатиме кількість клієнтів банківської установи, завдяки чому в результаті зростатиме прибутковість банку.

Як видно з рис. 4, найбільш пріоритетною альтернативою для критерію підвищення фінансової безпеки банку є забезпечення фінансової стійкості. Як видно з рис. 5, найбільш пріоритетною альтернативою, на думку

експертів, для критерію покращення кредитного портфеля є зменшення резервів шляхом покращення оцінки кредитоспроможності позичальника.

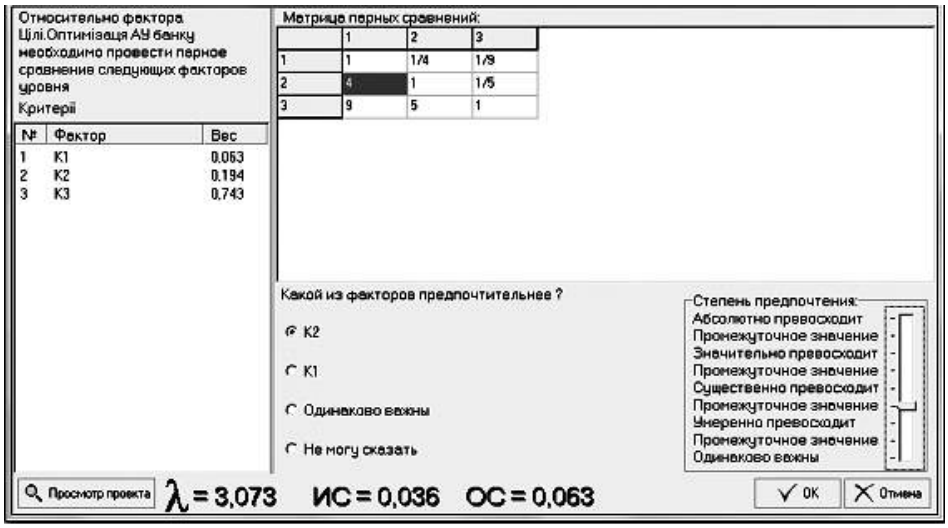

Рис. 2. **Матриця попарних порівнянь суджень щодо визначення пріоритетності критерію**

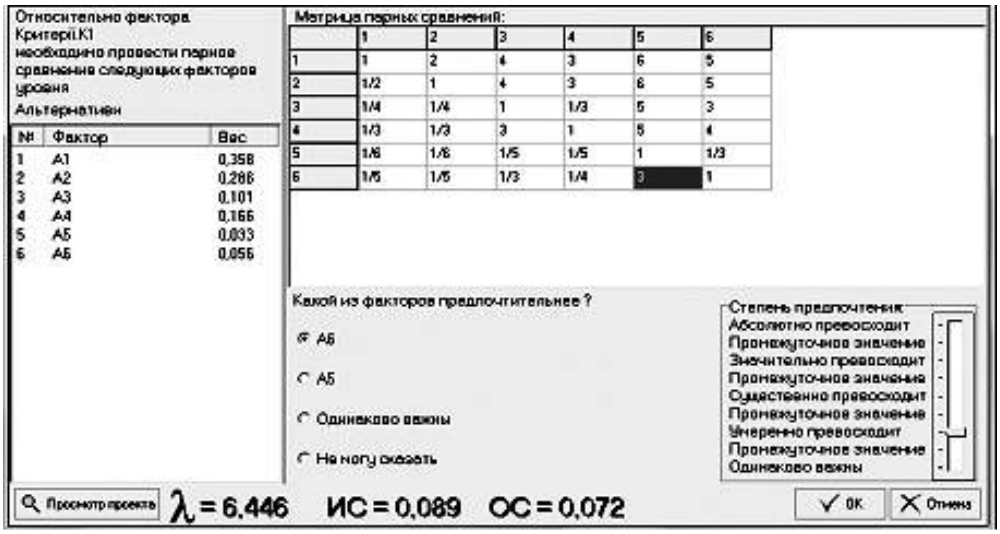

Рис. 3. **Визначення пріоритетної альтернативи за критерієм підвищення прибутковості банку**

Рис. 4. **Визначення пріоритетної альтернативи за критерієм підвищення фінансової безпеки банку**

Рис. 5. **Визначення пріоритетної альтернативи за критерієм покращення кредитного портфеля**

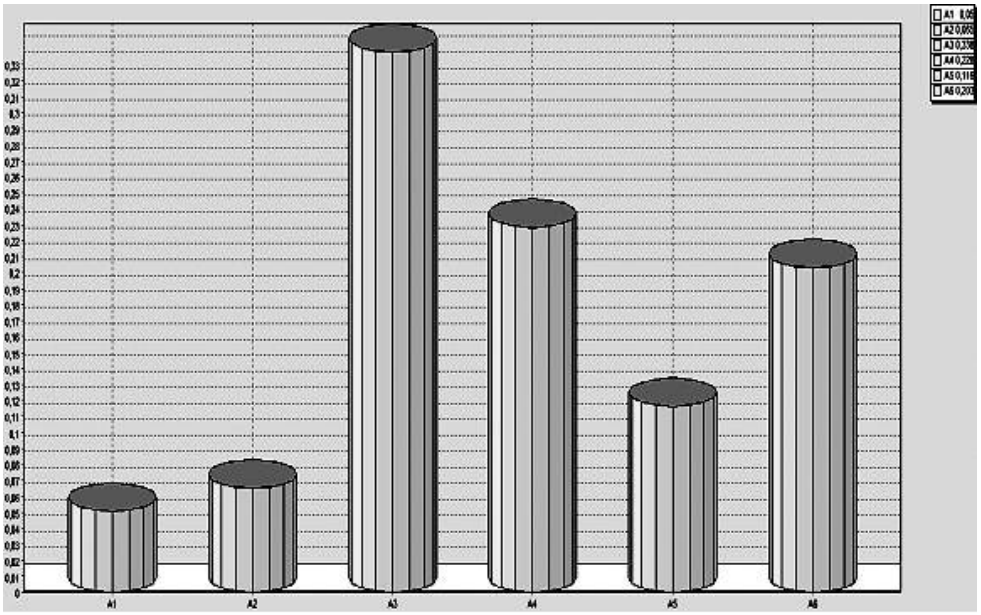

Рис. 6. **Пріоритетність альтернатив**

Таким чином, розглянуто питання прийняття рішення щодо визначення оптимального методу покращення фінансового стану АТ «Ощадбанк». Із застосуванням методу аналізу ієрархій (методу Сааті Т.) серед запропонованих проектів вибрано оптимальний, визначено важливіші з точки зору експертів критерії.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Журавльова І. В.

Література: 1. Кігель В. Р. Моделі і методи прийняття рішень в ринковій економіці: монографія. Київ: Центр навч. літ., 2003. 202 с. **2.** Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем. М.: Радио и связь, 1991. 244 с. **3.** Григоренко В. М. Оцінювання фінансового забезпечення впровадження технологій управління фінансовою діяльністю банку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2015. № 11. С. 223–228. **4.** Пилипенко А. А., Отенко В. І. Організація обліку і контролю: підручник. Харків: ІНЖЕК, 2005. 423 с.

ПОБУДОВА СТРАТЕГІЧНОЇ КАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ БАНКУ

УДК 005.21:336.713

Трояченко М. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто результати досліджень стосовно побудови стратегічної карти реалізації цілей банку. Обґрунтовано необхідність застосування стратегічних систем вимірювання та здійснення стратегічного аналізу із застосуванням стратегічних карт. Проаналізовано застосування стратегічної карти на прикладі АТ «Ощадбанк».*

Ключові слова: *економіка, банк, банківська установа, управлінські рішення, стратегічна карта, збалансована система показників, причинно-наслідкові зв'язки.*

Аннотация. *Рассмотрены результаты исследований по построению стратегической карты реализации целей банка. Обоснована необходимость применения стратегических систем измерения и осуществления стратегического анализа с применением стратегических карт. Проанализировано применение стратегической карты на примере АО «Сбербанк».*

Ключевые слова: *экономика, банк, банковское учреждение, управленческие решения, стратегическая карта, сбалансированная система показателей, причинно-следственные связи.*

Annotation. *The results of studies on the construction of a strategic map for the realization of the bank's goals are considered. The necessity of applying strategic measurement systems and implementation of strategic analysis using strategic maps is grounded. The application of the strategic map on the example of JSC «Sberbank» is analyzed.*

Keywords: *economy, bank, banking institution, management decisions, strategic map, balanced system of indicators, cause-effect relations.*

Удосконалення системи стратегічного управління для банківських установ є одним із приоритетних завдань, від виконання якого залежить не тільки ефективність використання коштів акціонерів, а й майбутнє банку на фінансовому ринку. У зв'язку із цим удосконалення процесу стратегічного планування може бути корисним джерелом стратегічних перетворень, що є спрямованими на збереження стійких конкурентних переваг банківської установи.

Процес стратегічного планування АТ «Ощадбанк» являє собою цикл, у якому можна виділити кілька етапів: визначення бачення та місії банку, оцінювання, визначення стратегічних цілей і розробка фінансової моделі. Зазначимо, що недоліком цього процесу є відсутність етапу контролю за стратегічним планом АТ «Ощадбанк». Удосконалення процесу стратегічного планування передбачає впровадження етапу контролю, що має здійснюватися щорічно в банку із застосуванням інструментів стратегічного планування.

Аналіз стратегічного плану АТ «Ощадбанк» дає підстави говорити, що основні фінансові стратегічні цілі банку не виконані. Показник адекватності капіталу на 1 січня 2016 р. становив 11,9 % при зазначеному в стратегічному плані 20 %, частка NPL на 1 січня 2016 р. становила 34,2 %, що в 4 рази перевищує зазначений у стратегічному плані показник, прибуток на працівника також не виконаний, адже банк останні два роки отримав збиток.

Одним із сучасних інструментів, що надає можливості забезпечити ефективне впровадження та реалізацію етапу контролю в стратегічному плані банківської установи, є збалансована система показників (Balanced Scorecards) та «дерево цілей». Збалансовану систему показників розроблено Капланом Р. С. та Нортоном Д. П. у 1992 р. Останнім часом концепція управління із застосуванням системи збалансованих показників отримала визнання й набула поширення. Нині вона є активно використовуваною зарубіжними компаніями як інструмент стратегічного менеджменту й управління якістю. Як зазначають розробники, основне призначення системи – відобразити місію та загальну стратегію організації в системі взаємопов'язаних показників [4].

Збалансована система показників (Balanced Score card, BSC) – це система оцінювання та стратегічного розвитку бізнесу, що є заснованою на системі показників, які характеризують його діяльність у чотирьох напрямах: фінанси, клієнти, внутрішні бізнес-процеси, навчання й розвиток персоналу [2].

Метою застосування концепції збалансованої системи показників є забезпечення збалансованого розвитку організації у визначених напрямах. Концепція збалансованої системи показників надає можливості трансформувати місію компанії в конкретні задачі та визначити показники, які можна оцінити кількісно. Вона не тільки

© Трояченко М. В., 2017

є оцінювальною системою, але й засобом стратегічного управління, оскільки надає можливості сформулювати стратегію розвитку компанії, а також перевести її в площину конкретних стратегічних завдань і показників, що їх визначають [1].

Однією з новітніх методологічних концепцій стратегічного управління банку є методологія розробки стратегічних карт розвитку банківської установи. Карта побудована за ієрархічним принципом. Усі цілі, завдання, процеси побудовані в карті та збалансовані по вертикалі й горизонталі: усі дії банку є взаємопов'язаними і мають індикатори, що показують, як виконується план, якими темпами відбувається досягнення цілей. Стратегічна карта є досить простим і наочним способом відбиття стратегії організації, її цілей і напрямів розвитку. Важливим є поширення стратегії серед працівників банку та перенесення її на операційний рівень діяльності, у щоденні операційні процеси [1].

Основною стратегічною метою, для якої розроблено цю стратегічну карту, є підвищення фінансової стійкості банку шляхом підвищення його конкурентоспроможності, надаючи якісні банківські послуги, об'єднуючи людей, допомагаючи їм жити комфортно та реалізувати свої цілі, зберігати свій час і кошти для повноцінного життя в сучасному суспільстві. Це надасть можливості власникам отримати більший прибуток, а відтак покращити фінансовий стан банку, а персоналу – отримати гідну винагороду, що спонукатиме його до реалізації професійного та творчого потенціалу. Із урахуванням завдань стратегічного плану досліджуваного банку в межах побудови стратегічної карти сформовано цілі для її чотирьох основних проекцій і визначено причинно-наслідкові зв'язки між ними.

Побудову стратегічної карти банку доцільно проводити із застосуванням програмного продукту Business Studio, що є сукупністю системи бізнес-моделювання процесів, організаційної структури та системи управління банком або програмним продуктом Microsoft, а саме Microsoft Visio. Стратегічну карту АТ «Ощадбанк» подано на рис. 1.

На нижньому рівні стратегічної карти розташовується проекція «Персонал», що формує в банківській установі відповідне кадрове забезпечення. Основні показники цієї складової надають можливості оцінити кадрову ситуацію в компанії. У межах цієї проекції визначено такі цілі: розробка системи оцінювання та просування персоналу, підвищення рівня кваліфікації персоналу, створення недержавного пенсійного фонду працівників банку, підвищення вмотивованості працівників, збереження й залучення кваліфікованих і досвідчених спеціалістів. Реалізація першої з цілей надає можливості створити систему, що є необхідною для ефективної роботи банку та підвищення рівня кваліфікації персоналу. Для підвищення рівня кваліфікації персоналу та залучення кваліфікованих і досвідчених спеціалістів необхідно також удосконалити систему мотивації працівників, що характеризується таким показником, як коефіцієнт плинності кадрів, тобто рухом кадрів у банківській установі.

На рівень вище розташована проекція «Бізнес-процеси», що визначає види діяльності, найбільш важливі для досягнення цілей споживачів і акціонерів. Вона охоплює досягнення таких цілей: упровадження технологій для підтримки інтернет-банкінгу та електронного банкінгу, оптимізацію бізнес-процесів банківської установи та покращення обслуговування клієнтів, покращення системи оцінювання кредитоспроможності позичальника, виявлення й оцінювання ризиків і запровадження системи захищеності мережі й інформації банківської установи. Реалізація цілей має вплинути на якість і швидкість обслуговування клієнтів, що сприятиме покращенню сприйняття клієнтами банку. Одна із цілей цього блоку впливає на якість кредитного портфеля, що відповідно має вплинути на кілька фінансових показників (рис. 1).

На рівень вище розташована проекція «Клієнти», що визначає цільові сегменти споживчого ринку та цільову групу клієнтів. До ключових показників клієнтської складової належать частка ринку, збереження клієнтської бази, розширення клієнтської бази, задоволення потреб клієнта та прибутковість клієнта. Проекція охоплює цілі: утримання й залучення нових клієнтів; розвитку взаємовідносин із середнім класом, молодими верствами населення та VIP-клієнтами; збільшення кількості банківських послуг і зростання рівня популярності банку. Так, для збільшення частки ринку банку необхідно запроваджувати нові банківські послуги. Упровадження в попередній проекції нових систем і бізнес-процесів вплине на зростання рівня популярності банку. Основною ціллю цієї проекції є покращення обслуговування клієнтів. Досягнення підвищення якості обслуговування клієнтів характеризується відсотком зростання кількості позитивних відгуків, зниженням кількості скарг і зниженням відсотка втрачених клієнтів. Реалізація цілей сприяє покращенню фінансових показників. Наприклад, залучення й утримання клієнтів банку впливає на прибутковість банку. Так само на прибутковість впливає і якість обслуговування, тобто підвищення рівня обслуговування сприятиме зростанню кількості операцій клієнтів, що в результаті забезпечить підвищення прибутковості.

На верхньому рівні стратегічної карти розташована проекція «Фінанси», що передбачає встановлення взаємозв'язку між стратегією розвитку компанії та фінансовими цілями, які є своєрідними орієнтирами при визначенні завдань і параметрів інших складових. Ця проекція охоплює цілі зростання частки непроцентних доходів банку від обслуговування корпоративних клієнтів, зниження суми збитку й отримання прибутку банківською установою, підвищення якості кредитного портфеля, зростання показника адекватності регулятивного капіталу й підвищення фінансової стійкості банківської установи в цілому. Останнім часом у банку зросли резерви під кре-

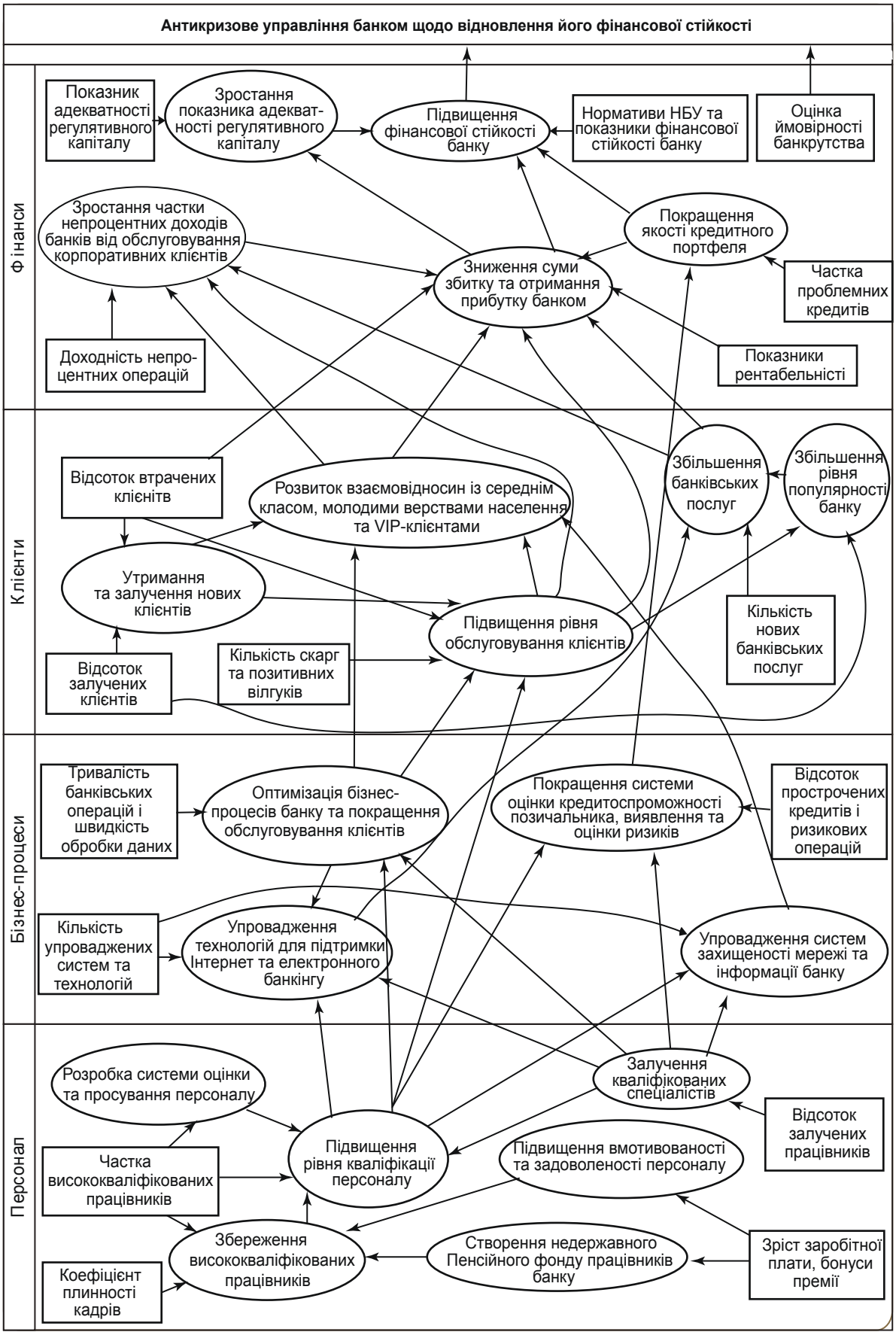

Рис. 1. **Стратегічна карта збалансованої системи показників АТ «Ощадбанк»**

дитні операції, що призвело до отримання ним збитків. Визначена ціль реалізується за допомогою покращеної системи оцінювання кредитоспроможності позичальника в проекції «Бізнес-процеси». Покращення та зростання кредитного портфеля впливає на зростання прибутковості банку за рахунок більшої кількості кредитів клієнтів і зниження резервів за кредитними операціями, що в результаті знижує ймовірність отримання збитку та виходу банку на чистий прибуток. Така ситуація підтверджує описані причинно-наслідкові зв'язки. Зменшення збитку й отримання банком прибутку та зростання непроцентних доходів реалізується шляхом досягнення зазначених у попередній проекції цілей: збільшення кількості банківських послуг і покращення обслуговування клієнтів.

Як зазначено в дереві цілей, однією із основних цілей є покращення адекватності регулятивного капіталу. Як видно з рис. 1, ця проблема є вирішуваною за рахунок зростання прибутковості, оскільки отриманий банківською установою в попередніх періодах збиток знижує капітал банку на цю суму. Відтак отриманий нерозподілений прибуток на майбутні періоди збільшить суму капіталу банку, що сприятиме зростанню показника адекватності регулятивного капіталу.

Відтак зазначені цілі позитивно впливають на фінансову стійкість банку. Досягнення цілей характеризується показниками фінансової стійкості, нормативами Національного банку України, показниками дохідності та рентабельності, а також зменшенням суми резервів за кредитами.

Застосування банком стратегічних карт надає можливості керівництву отримати необхідну для управління банком інформацію, яка є вимірною і такою, що має стратегічну спрямованість. Крім того, завдяки вчасному отриманню інформації та перетворенню її на доступну для розуміння керівництво зможе здійснювати контроль за поточними показниками діяльності банку. Розроблена стратегічна карта надає банківській установі новітній інструмент управління, що дозволяє перетворити стратегічний план у набір збалансованих показників, які є пов'язаними між собою причинно-наслідковими зв'язками.

Таким чином, застосування програмного продукту Business Studio та Microsoft Visio у системі стратегічного управління банківською установою є одним із засобів її вдосконалення, що надалі сприятиме підвищення ефективності довгострокового та короткострокового стратегічного планування в організації.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Журавльова І. В.

Література: 1. Бойко І. А. Бюджетування та збалансована система показників як інструмент реалізації стратегії. URL: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1776/1/BUDGETING%20AND.pdf. **2.** Єгоричева С. Б. Інноваційна діяльність комерційних банків: стратегічні аспекти: монографія. Полтава: АСМІ, 2010. 348 с. **3.** Примостка Л. О., Чуб П. М., Карчева Г. Т. Управління банківськими ризиками: навч. посіб./за ред. Л. О. Примостки. Київ: КНЕУ, 2007. 600 с. **4.** Каплан Р. С., Нортон Д. П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. М.: Олимп-Бизнес, 2003. 320 с.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ

УДК 65.012.23:005.21

Ужвій М. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність формування фінансової стратегії суб'єкта господарювання. Проаналізовано інструментарій стратегічного менеджменту, а також основні етапи процесу розробки та реалізації фінансової стратегії. Розглянуто правила вибору стратегічного рішення.*

© Ужвій М. В., 2017

Ключові слова: *підприємство, суб'єкт господарювання, менеджмент, інструментарій стратегічного менеджменту, фінанси, стратегія, управління, управління капіталом, фінансова стратегія, матриця Франшона–Романе, стратегічні цілі.*

Аннотация. *Обоснована необходимость формирования финансовой стратегии предприятия. Проанализированы инструментарий стратегического менеджмента, а также основные этапы процесса разработки и реализации финансовой стратегии. Рассмотрены правила выбора стратегического решения.*

Ключевые слова: *предприятие, субъект хозяйствования, менеджмент, инструментарий стратегического менеджмента, финансы, стратегия, управление, управление капиталом, финансовая стратегия, матрица Франшона–Романе, стратегические цели.*

Annotation. *The necessity of forming the financial strategy of the enterprise is grounded. The tools of strategic management, as well as the main stages of the process of developing and implementing a financial strategy, are analyzed. The rules for choosing a strategic solution are considered.*

Keywords: *enterprise, business entity, management, strategic management tools, finance, strategy, capital management, financial strategy, Franshon–Roman matrix, strategic goals.*

Сучасний темп змін і зростання обсягу інформації є настільки стрімким, що стратегічне планування видається єдиним способом формального прогнозування майбутніх проблем і можливостей. Воно забезпечує вищому керівництву можливості для створення плану на довготривалу перспективу.

Аналіз літературних джерел засвідчує відсутність єдиного підходу до визначення сутності та процедури розробки фінансової стратегії. Цілком погоджуємося із визнаним авторитетом Бланком І. О., який вважає, що питанню розробки фінансової стратегії приділено недостатньо уваги, хоча причини цього різні. Об'єктивними причинами є зміна:

- факторів зовнішнього фінансового середовища;
- стадій життєвого циклу організації, яким властиві відповідні рівні інвестиційної активності, напрями й форми фінансової діяльності, особливості розподілу фінансових ресурсів;
- цілей операційної діяльності організації тощо [1].

Найважливішими суб'єктивними причинами є недостатній рівень стратегічного мислення керівників, нерозвиненість концепції фінансової стратегії та недосконалість прийомів її формування.

Проте, як свідчить світовий досвід, формування та реалізація визначеної стратегії забезпечують підприємству значні переваги (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Вплив стратегії («що») і дій («як») на успіх компанії

Характеристика дій	Визначена стратегія	Невизначена стратегія
Ефективні	Визначена стратегія та ефективні дії сприяли успіху в минулому і забезпечать успіх у майбутньому	Невизначена стратегія, але ефективні дії сприяли успіху в минулому, але успіх у майбутньому під питанням
Неефективні	Визначена стратегія, але неефективні дії подекуди спрацьовували в минулому, але в майбутньому очікується посилення конкуренції	Невизначена стратегія та неефективні дії призвели до невдачі в минулому, і очікуваним є такий само результат у майбутньому

Практика діяльності вітчизняних підприємств засвідчує, що їх успішна фінансова діяльність залежить приблизно на 70 % від стратегічної спрямованості, на 20 % – від ефективності оперативного управління і на 10% – від якості виконання поточних завдань. Тому стратегічне бачення є одним із головних факторів успішного підприємства. Однак українські підприємства багато уваги звертають на поточні завдання, закриваючи очі на ефективне стратегічне управління фінансовою діяльністю.

Комплексне оцінювання фінансової діяльності є першим кроком на шляху до стратегічного фінансового планування. Для повного відображення фінансової діяльності та для забезпечення вибору й коригування фінансової стратегії підприємства слід звернути увагу на застосування інструментів стратегічного менеджменту [4].

Так, аналіз макросередовища будівельної галузі України із застосуванням PEST-аналізу показав, що найістотніший вплив на функціонування будівельної галузі мають економічні фактори: рівень інвестування, нестабільність валютного курсу, зростання цін на ресурси, конкуренція на ринку й у галузі та попит і пропозиція.

Сфера будівництва є досить важливою й актуальною, оскільки від її розвитку залежать чимало факторів, серед них:

– забезпеченість населення житлом, закладами культури, освіти та науки;

– забезпеченість об'єктами виробничого та торговельного призначення;

– надання різного роду послуг населенню (шліфувальні, оздоблювальні роботи);

– організація та проведення загально-будівельних і спеціалізованих робіт з будівництва та реконструкції промислових підприємств і споруд, житлового будівництва, об'єктів культурно-побутового призначення;

– своєчасне запровадження до дії перелічених структур та об'єктів.

Для визначення поточного стану підприємства з точки зору фінансової стратегії та ризику було використано матрицю фінансових стратегій. Метод Франшона–Романе ґрунтується на розрахунку трьох показників: результату господарської діяльності, результату фінансової діяльності та результату фінансово-господарської діяльності. Сама матриця складається з 9 квадрантів, кожний із яких характеризує ту чи іншу фінансову стратегію фірми.

Найбільш ймовірні переходи з того чи іншого квадранта у майбутньому подано в табл. 2 [4].

Таблиця 2

Варіація переходів між квадрантами в матриці фінансових стратегій Франшона–Романе

№ квадранта	Назва	Найбільш ймовірний варіант переходу
1	Батько сімейства	4; 2; 7
2	Стійка рівновага	1; 3; 5; 7; 4; 6
3	Хитка рівновага	8; 2; 5
4	Рантьє	1; 2; 7; 5
5	Атака	2; 6; 8
6	Материнське товариство	4; 5
7	Епізодичний дефіцит	2; 8; 9
8	Дилема	7; 9
9	Кризовий стан	7; 8

Після проведення розрахунків підприємство у 2015 р. опинилося в квадранті 4, у зоні успіхів – зоні позитивних значень аналітичних показників завдяки тому, що РФД вийшов із від'ємного значення до нуля, а РГД має додане значення завдяки зростанню матеріальних запасів і скороченню кредиторської заборгованості підприємства на кінець періоду. Слід зазначити, що квадранти 4; 8; 5 є пов'язаними зі створенням ліквідних коштів фірмою (деякий надлишок оборотних коштів).

Аналіз оборотних активів дає підстави говорити, що зростання запасів за зниження чистого доходу, а також частки дебіторської заборгованості свідчать про негативні тенденції. Така структура, із високою часткою заборгованості та низьким рівнем грошових коштів, може свідчити про проблеми, що є пов'язаними з оплатою послуг і продукції підприємства.

Відтак склалася ситуація, коли результати досліджень належать до групи, що характеризує ліквідність підприємства, тобто існують вільні кошти для здійснення проектів за використання позикового капіталу для подальшого сталого розвитку підприємства й отримання додатного результату фінансової діяльності та переходу до 5 квадранта.

Для невеликого за масштабами господарювання будівельного підприємства можна запропонувати заходи, спрямовані на збільшення обсягів фінансових ресурсів (табл. 3) [5].

Невеликі будівельні підприємства передусім розраховують на кошти приватних інвесторів, частково на кредити банків і власні кошти, що формуються за рахунок доходів і прибутків.

Таблиця 3

Заходи для забезпечення зростання обсягів фінансових ресурсів підприємства

Заходи	Способи реалізації	Результати реалізації
1. Залучення приватних інвесторів до фінансування будівництва	Укладання угод із приватними інвесторами, які бажають за рахунок власних чи позикових коштів фінансувати будівництво	Фінансування будівництва за рахунок коштів приватних інвесторів дає основні фінансові ресурси
2. Залучення банків до фінансування окремих об'єктів будівництва	Підписання угод про фінансування будівництва окремих об'єктів	Забезпечення фінансування окремих об'єктів будівництва, що гарантує їх своєчасне введення до експлуатації
3. Збільшення власних доходів і прибутків	Зростання обсягів доходів від фінансово-господарської діяльності та зменшення витрат на господарську діяльність	Зростання прибутків підвищує рівень самофінансування

На основі проведених розрахунків, досліджень літературних джерел і пропонованих Бланком І. О. етапів процесу розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства було сформовано схему процесу розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства (рис. 1) [1–6].

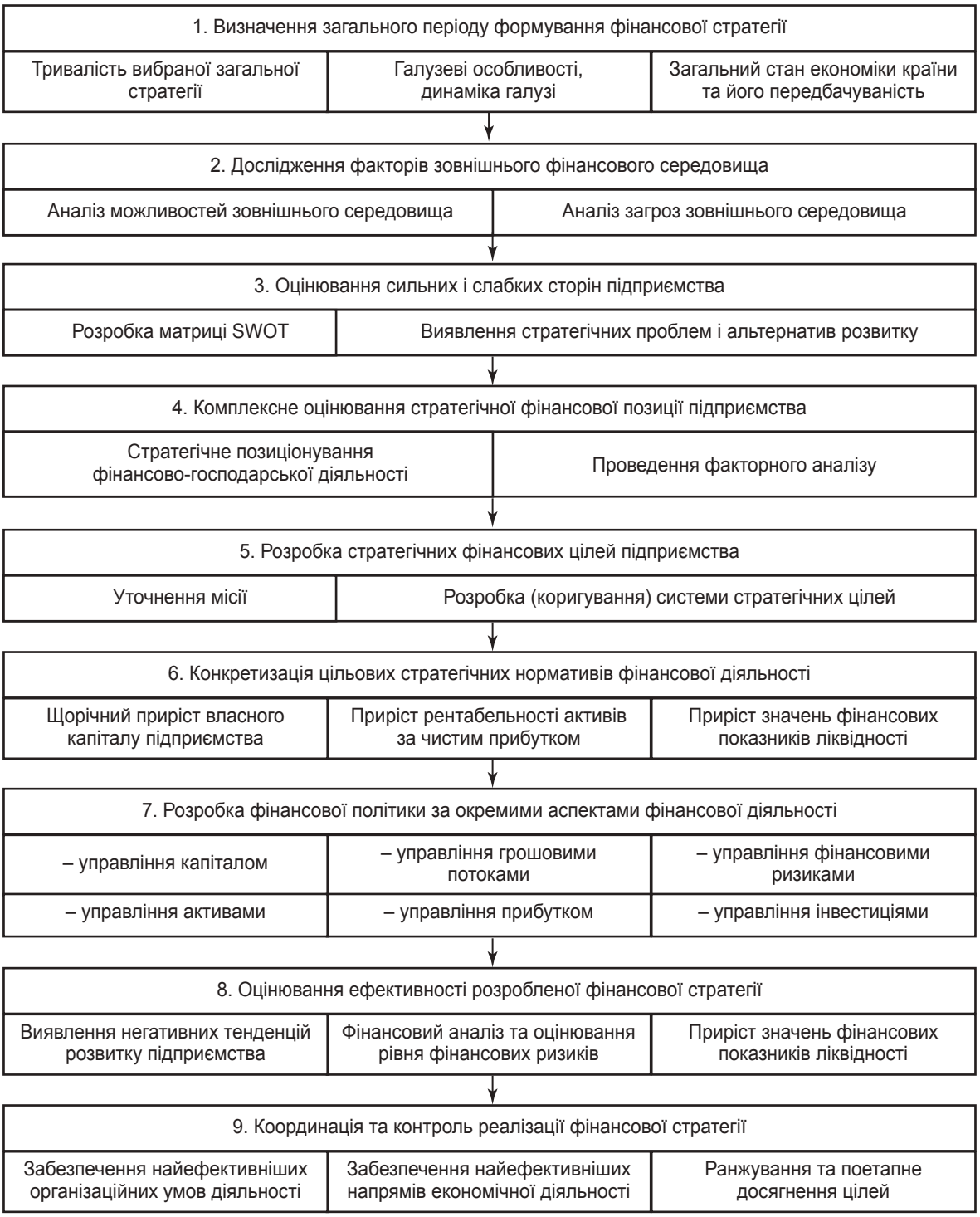

Рис. 1. **Основні етапи процесу розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства**

Ключовими елементами в процесі формування фінансової стратегії є:

- визначення загального періоду формування фінансової стратегії;
- дослідження факторів зовнішнього фінансового середовища;
- оцінювання сильних і слабких сторін підприємства;
- комплексне оцінювання стратегічної фінансової позиції підприємства;

- розробка стратегічних фінансових цілей підприємства;
- конкретизація цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності;
- розробка фінансової політики за окремими аспектами фінансової діяльності;
- оцінювання ефективності розробленої фінансової стратегії;
- координація реалізації та контроль за фінансовою стратегією [5].

Слід звернути увагу, що, як свідчать дослідження діяльності зарубіжних корпорацій, загальну ціль фінансової діяльності в процесі розробки фінансової стратегії формулюють по-різному. Відтак під час визначення фінансових цілей виникає особлива проблема: визначення, які з можливих цілей слід розглядати як найважливіші. Розбіг пріоритетних цілей є досить широким: виживання організації за умов конкурентної боротьби (нестабільного економічного середовища, зокрема непередбачуваності податкової, грошово-кредитної політики держави тощо); недопущення банкрутства та значних фінансових втрат; лідерство в конкурентній боротьбі; максимізація «ціни організації» через зростання курсової вартості акцій; зростання обсягу виробництва й продажу продукції; максимізація прибутку чи мінімізація витрат; досягнення відповідного рівня рентабельності активів, власного капіталу, продажу тощо [6]. Пріоритет тієї чи іншої цілі різні підприємства можуть трактувати по-різному. При цьому менеджери надають перевагу максимізації розмірів чи ціни організації та її економічному зростанню.

Деякі дослідники вважають кінцевою метою на довгі роки підвищення добробуту акціонерів. Такої самої точки зору дотримуються Бланк І. («підвищення рівня добробуту власників підприємства і максимізація його ринкової вартості»), Брігхем Є. («максимізація достатку акціонерів, яка переходить у максимізацію біржового курсу звичайної акції (вартості акції) фірми», Джеймс К. Ван Хорн і Джон М. Ваховіч («максимізація добробуту (wealth) її нинішніх власників»), Герчикова І. («підвищення доходів вкладників (акціонерів) або власників фірми»), Сутормінa В. («максимізація розмірів фірми, її економічного зростання»).

Відтак більшість економістів головною ціллю вважають не максимізацію поточного прибутку, а зростання добробуту власників капіталу в поточному (отримання дивідендів) і перспективному (зростання курсу акцій) періодах. Однак, які б цілі не були поставлені, слід запровадити правила вибору стратегічного рішення (табл. 4) [6].

Таблиця 4

Правила вибору стратегічного рішення

Перспективи прибутку	Приріст видачі капіталовкладень	Рішення відносно	
		позиції на ринку	капіталовкладень
Позитивний	Позитивний	Покращити / зберегти	Вкладати засоби
Позитивний	Нульовий	Зберегти / розширити	Реінвестувати прибуток
Позитивний	Негативний	Пустити на самоплин	Отримати максимальну користь
Нульовий	Негативний	Виходити повільно	Ліквідувати активи
Негативний	Негативний	Виходити швидко	Ліквідуватися з ринку

Існують два основні правила успішної реалізації стратегії.

1. Цілі, стратегії та плани мають бути детально доведені до співробітників, щоб вони не тільки усвідомили, що робить підприємство, а й самі були залучені неформально до процесу виконання стратегії.

2. Керівництво має не тільки своєчасно забезпечувати надходження всіх необхідних для реалізації стратегії ресурсів, а й мати план реалізації у вигляді цільових установок і фінансувати досягнення кожної цілі [6].

Такі правила надають можливості менеджерам зорієнтуватися для подальшої розробки плану дій. У процесі реалізації та контролю (моніторингу) виконання розробленої фінансової стратегії здійснюють:

- реалізацію стратегії, що передбачає взаємодію підприємства із зовнішніми контрагентами;
- постійне відстеження виконання розробленої стратегії засобами контролю та моніторингу, за результатами якого забезпечується встановлення рівня отримання фактичних проміжних і кінцевих результатів відносно запланованих і своєчасне коригування фінансової стратегії підприємства;
- оцінювання якості фінансової стратегії, здійснюване на основі аналізу кількісних та якісних параметрів, що надає можливості комплексно охарактеризувати результат, власне процес фінансової діяльності підприємства, і за необхідності корегувати складові фінансової стратегії підприємства.

Таким чином, було обґрунтовано необхідність упровадження фінансової стратегії суб'єкта господарювання та запропоновано механізм формування фінансової стратегії. Цей механізм надає можливості здійснити побудову та комплексне оцінювання фінансової стратегії в системі управління підприємством і водночас є підґрунтям

для подальших розробок напрямів підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання реального сектора економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2004. 720 с. **2.** Tregoe B. B., Zimmerman J. W. The New Strategic Manager. *Business.* 1981. № 7. P. 17–19. **3.** Кравчук О. М., Лещук В. П. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2010. 504 с. **4.** Забаріна К. Ф., Нечаєва І. А. Особливості використання інструментів стратегічного менеджменту з метою комплексної оцінки фінансової діяльності підприємства. *Економічний аналіз.* 2014. № 3. С. 37–43. **5.** Воробьев Ю. М., Воробьева А. И., Блажевич А. Г. Финансовая безопасность строительных предприятий: монография. Симферополь: АРИАЛ, 2013. 180 с. **6.** Кіндрацька Г. І., Білик М. С. Фінансова стратегія організації: напрями удосконалення методики розроблення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2007. № 59. С. 244–253. **7.** Скібіцький О. М. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 312 с.

THE NECESSITY OF CORPORATE CODEFOR REGULATION OF LABOR RELATIONS AT THE COMPANY

UDC 331.108.641

Fedorushchenko D.

The 4-th year student
of management and marketing Faculty of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *The concept of the corporate code is considered as one of the most important means of regulating labor relations, as well as other sources of regulating labor relations at the present stage. The need for a corporate code to regulate labor relations in the company is grounded.*

Keywords: *organization, institution, company, code, labor relations, legal regulation, normative legal acts, corporate code, code of conduct, code of ethics.*

Анотація. *Розглянуто поняття корпоративного кодексу як одного з найважливіших засобів регулювання трудових відносин, а також інші сучасні джерела регулювання трудових відносин. Обґрунтовано необхідність запровадження корпоративного кодексу для регулювання трудових відносин у компанії.*

Ключові слова: *організація, установа, компанія, кодекс, трудові відносини, правове регулювання, нормативно-правові акти, корпоративний кодекс, кодекс поведінки, кодекс етики.*

Аннотация. *Рассмотрены понятие корпоративного кодекса как одного из важнейших средств регулирования трудовых отношений, а также другие современные источники регулирования трудовых отношений. Обоснована необходимость введения корпоративного кодекса для регулирования трудовых отношений в компании.*

Ключевые слова: *организация, учреждение, компания, кодекс, трудовые отношения, правовое регулирование, нормативно-правовые акты, корпоративный кодекс, кодекс поведения, кодекс этики.*

Regulation of labor relations is essential for successful and effective performance of the company. Any company is guided by the current legislation of Ukraine, as well as generally recognized international standards regulating issues of human rights, labor, social security, protection of personal data, etc. In order to fill the governance gap, an extraordinary

© Fedorushchenko D., 2017

variety of nongovernmental groups has sprung up, and the regulation of labor relations are now reflected in internal documents such as the «Corporate Code», «Collective agreement», «Politics in the field of personnel management», «Politics in the provision of personnel» etc. One of the most efficient tools of labor regulation will be considered further. So, the purpose of this article is to analyze the importance of corporate code in regulation of labor relations at the company. Therefore, the legislative framework of labor regulation in Ukraine will be considered, and the necessity of corporate codeof the company will be identified [5; 6].

Firstly, it is better to start from consideration of legislative framework. The Labor Code of Ukraineprovides many employee protections. It governs wages, leave, the right to collective bargaining, and termination of employment, among other topics. It is the primary source of law governing employment relationships in the Ukraine. According to 10 Article of 2nd Chapter of the Labor Code the main document which regulates relations between a company and its employees is a collective agreement, which is similar to a general internal policy [1]. Moreover, Ukraine is a member of the International Labour Organisation (ILO), and employers in Ukraine should be aware that a number of ILO conventions supersede conflicting provisions of Ukraine's own domestic labor laws. In addition to the Labor Code, employers must also look to the Constitution of the Ukraine and labor regulations issued by the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as local and state government regulation, to understand their legal obligations to employees [2].

Ukrainian law provides that a number of mandatory employment-related regulations can be adopted by Ukrainian companies, including a collective bargaining agreement, internal labor rules (corporate code), labor safety regulations, and some other documents, depending on the specifics of a particular company's business.

As Kheda S. pointed out, the most important disciplinary document is corporate code (the same as code of conduct) negotiated by the employer and the company's trade union, and approved by the labor collective. However, for Ukrainian legislationsuch legal category is not developed enough.

Modern history of codes of conduct is usually said to start in the mid-twentieth century. Three phases of development can be identified: the period around and immediately after the Second World War, the 1970s, and the current explosion of interest in codes in the period from the late 1980s to the present [3].

Wide development of corporate ethics codes in developed countries begins with the 80-ies of XX century. Their goal is to develop rules and regulations to be followed by the employees of the company. These rules and regulations are a set of voluntarily assumed obligations and reflect the characteristics of the corporate culture. Studies of the 1000 most successful companies according to Fortune magazine showed that 98 % of them formulate ethical principles and fix them in the official corporate documents; 78 % of companies create separate codes of ethics that are widely distributed among the staff. Despite this fact, percentage of Ukrainian companies, which use corporate code, is lower than foreign companies. Consequently, the necessity of legal establishing of such governance tool arises [4].

The code of conduct can be considered a tool of corporate governance because it identifies corporate responsibilities towards stakeholders and obliges top managers to comply with certain guidelines when exercising their authority, both inside and outside the company.

It should be noticed that definition of stakeholders is absent in Ukrainian legislation. Under stakeholder it should be understood following: a person, group or organization that has interest or concern in an organization.Stakeholders can affect or be affected by the organization's actions, objectives and policies. Some examples of key stakeholders are creditors, directors, employees, government (and its agencies), owners (shareholders), suppliers, unions, and the community from which the business draws its resources [4].

The code of conduct encompasses a wide variety of subjects, because it addresses all the stakeholders who make up the operating scenario. Moreover, it is an expression of the corporate culture since it reveals how the rules of conduct towards the company's interlocutors derive from cultural values and principles [6].

The most frequent issues mentioned in codes of conduct are following. Environmental management and labour standards dominate other issues in code texts, but consumer protection and bribery and corruption also receive extensive attention.

Issues on labour relations are valuable enough and the most common commitments are creating a reasonable working environment; refusal to discriminate or harass; compliance with law; avoidance of child labour; and conditions of worker compensation. Many of these codes have been influenced by external reference standards (other codes and international agreements and recommendations). The codes from the apparel and extractive industries show that industry factors can be very important in shaping the codes. The content of the apparel codes, all of which cover labour issues, is quite different from the average content of the labour codes in the overall inventory. All of the apparel codes deal with child labour and the majority deal with bonded labour, working environment and compensation [6].

Newly hired employees have to acknowledge their awareness of the contents of the corporate code by signing a statement to that effect. All employment-related documentation, including the corporate code, must exist in Ukrainian despite the company's form or ownership. The corporate code has to be easily accessible by all employees. It should be placed on the company intranet site, but the original hard copy should also be kept [6].

Ukrainian companies often issue other optional internal regulations (e.g., regarding discrimination, sexual harassment, personal data protection) in accordance with their global corporate policies. The Anti-Corruption Law provides for mandatory and optional compliance policies (depending of the employer), as well as establishes a job duty for all employees of all Ukrainian companies to comply with anti-corruption laws [3].

Knowledge of the code within the organization is essential to its implementation, particularly where the code seeks to guarantee workers' organizational rights and freedoms. Widespread knowledge of the code at all levels in the organizational structure is also essential to internal monitoring of compliance [7].

The reasons companies develop codes of conduct are many and different, illustrating their business conduct policy: to respond to consumer pressure and social concerns, to avoid negative media, to improve and protect corporate reputation by emphasizing corporate social responsibility and community involvement, to limit negative externalities, and to actually provide for the public good. At the same time, codes of conduct can be an effective tool against corporate corruption by keeping under control employees' behaviour in order to prevent wrongdoing that could have social and economic adverse effects.

Thus, codes of conduct can be useful for the corporation, its stakeholders, and the community that bears the effects of corporation activity. Empirical studies show that codes of conduct will help cement a corporation's good reputation, improve the working climate inside a corporation and its business performance. As studies show, the main reason companies develop codes of conduct is to selfprotect themselves, usually preventing conflict of interests at company level.

Also, a code of conduct may be used as evidence in a criminal case to show that an employee had knowledge of a prohibited activity or action and the company was proactive in preventing it. Main sanctions for the employees that are breaking conduct rules are: termination, suspension, demotion, probation, appraisal comments, and other penalties [8].

In conclusion, it should be said that the main idea of corporate code is an unwritten agreement according to which the parties voluntarily accept mutual obligations. A well-designed code of conduct is a foundation for an effective ethics and compliance program. It is the core from which other policies and procedures are designed. With the use of corporate code, it is easier to follow laws, prevent violations and regulate different actions and relations within the company [8].

So, this document is essential to be established for consolidation of rights and responsibilities of company's employees and management. It regulates behavior of employees and labor relations at all through written procedures and company's rules. Therefore, the necessity of legal regulation of corporate code arises, as it is local legal act and shouldn't worsen current Ukrainian legislation.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Korshakova O. M.

Literature: 1. General legal considerations for doing business in Ukraine. Chadbourne & Parke LLP. URL: http://www.chadbourne.com/files/upload/Legal%20Guide%20to%20Doing%20Business%20in%20Ukraine.pdf. **2.** Urban D. Ukrainian labor and employment law basics. URL: http://www.mondaq.com/x/191594/employee+rights+labour+relations/Ukrainian+Labor+and+Employment+Law+Basics. **3.** Воеводина А. Закон о занятости населения: ловушка для всех // Юрлига. URL: http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/8/10/70078.htm. **4.** Спивак В. А. Организационное поведение. М.: Эксмо, 2010. 320 с. **5**. Arrigo E. Code of Conduct and Corporate Governance. URL: ftp://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/sym/PDF/symjournl87.pdf. **6.** Codes of corporate conduct: expanded review of their contents. Working papers on international investment. URL: https://www.oecd.org/investment/investment-policy/WP-2001_6.pdf. **7.** Murray J. Corporate Codes of Conduct and Labor Standards. URL: http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=codes. **8.** Плюсы и минусы корпоративного управления // Деловой мир. URL: https://delovoymir.biz/articles/2010/12/01/plyusy-i-minusy-korporativnoe-upravlenie.html.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ ПРИ ВИБОРІ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

УДК 005.21:005.52:336.71-044.372

Филиппських О. С.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто метод аналізу ієрархій Томаса Сааті як один із методів вибору альтернатив стратегічного планування. Досліджено варіанти антикризового управління на прикладі ПАТ «Сбербанк», що сприятимуть покращенню фінансового стану банку та зниженню ймовірності його банкрутства.*

Ключові слова: *економіка, банк, банківська установа, управлінські рішення, фінансовий стан, фінансова безпека, антикризове управління банком, метод аналізу ієрархій, альтернатива, стратегічне планування.*

Аннотация. *Рассмотрен метод анализа иерархий Томаса Саати как один из методов выбора альтернатив стратегического планирования. Исследованы варианты антикризисного управления на примере ОАО «Сбербанк», способствующие улучшению финансового состояния банка и снижению вероятности его банкротства.*

Ключевые слова: *экономика, банк, банковское учреждение, управленческие решения, финансовое состояние, финансовая безопасность, антикризисное управление банком, метод анализа иерархий, альтернатива, стратегическое планирование.*

Annotation. *The method of analyzing the hierarchies of Thomas Saati is considered as one of the methods of choosing alternatives to strategic planning. The options for crisis management are explored using the example of Sberbank, which contribute to improving the financial condition of the bank and reducing the likelihood of its bankruptcy.*

Keywords: *economy, bank, banking institution, management decisions, financial condition, financial security, crisis management of the bank, hierarchy analysis method, alternative, strategic planning.*

Стратегічний аналіз виявляє тісний взаємозв'язок між стратегічним вибором, який банк має зробити стосовно небезпек інвестиційного ринку, можливостями конкурентного середовища та власними інвестиційними ресурсами, оперативними можливостями й минулими рішеннями, прийнятими для вибору майбутньої інвестиційної стратегії. Саме тому доцільно здійснити відбір найкращої альтернативи антикризового управління банком для покращення фінансового стану банку та зменшення ймовірності його банкрутства із застосуванням експертної думки.

Дослідженням застосування методу аналізу ієрархій займалися Сааті Т., Кіндрацька Г., Літвак Б., Андрейчиков А. та ін. [1–4].

Метою написання статті є проведення аналізу сценаріїв антикризового управління банку та виявлення найбільш ефективних із застосуванням методу аналізу ієрархій. Метод аналізу ієрархій, розроблений американським математиком Сааті Т., є систематичною процедурою, базованою на ієрархічному поданні елементів, які визначають сутність проблеми, що розбивається на простіші складові із подальшим оцінюванням особою, яка приймає рішення, ступеня взаємодії елементів отримуваної ієрархічної структури [1].

За застосування методу аналізу ієрархій використовують жорсткі оцінки у шкалі відношень. Він побудований на принципі ідентичності та декомпозиції й охоплює процедури синтезу множинних тверджень і знаходження альтернативних рішень. Метод аналізу ієрархій надає можливості зрозуміло й раціонально структурувати складну проблему прийняття рішень у вигляді ієрархії, порівняти та виконати кількісне оцінювання альтернативних варіантів рішення.

Аналіз проблеми прийняття рішень за застосування методу аналізу ієрархій починається з побудови ієрархічної структури, що містить мету, критерії, альтернативи й інші досліджувані фактори, які впливають на вибір. Ця структура відображає розуміння проблеми тим, хто приймає рішення.

Метод аналізу ієрархії є застосовуваним для вирішення багатокритеріальних задач за умов визначеності. Мету прийняття рішення слід розподілити на кілька критеріїв першого рівня, кожний із яких також розподіляють на кілька критеріїв нижчого рівня [2]. Ідея методу полягає в оцінюванні кожного варіанта рішення за всіма критеріями найнижчого рівня. Потім оцінки згортаються в одну загальну, використовуючи ваги критеріїв для

© Филиппських О. С., 2017

кожного рівня. У такий спосіб визначають частку кожної альтернативи, у результаті відбувається вибір тієї чи іншої альтернативи.

Декомпозицію задачі ієрархії оптимізації антикризового управління банком шляхом підвищення рівня фінансової безпеки подано на рис. 1 [1].

Рис. 1. **Декомпозиція ієрархії антикризового управління банком**

Аналізу необхідно піддати наявні ресурси, очікувані результати або намічені цілі. Якщо економічні елементи зведені до чисел (грошового, кількісного еквівалента, а також ваги та часу), виявляється, що можливості людини перебувають у прямій залежності від вимірюваних факторів. Якщо вибудована модель ймовірності працює погано, це означає, що під час прийняття різних припущень не враховано суттєві деталі.

Застосовуватимемо метод Сааті за допомогою програми СППР-вибір. На першому етапі методу аналізу ієрархій визначимо можливі стратегії або критерії вибору:

- зростання ліквідності банку (K_1);
- покращення ділової активності банку (K_2);
- розширення клієнтської бази (K_3).

На третьому рівні розглянемо можливі альтернативи вибору шляхів антикризового управління банком:

- залучення високоліквідних активів (A_1);
- збільшення позикових коштів для забезпечення потреб ліквідності (A_2);
- відновлення кредитування для надійних клієнтів із гарною кредитною історією (A_3);
- залучення коштів клієнтів на депозити (A_4);
- розширення асортименту послуг (A_5);
- залучення нових клієнтів (A_6);
- підвищення кваліфікації персоналу (A_7).

Після побудови декомпозиції задачі ієрархії визначимо пріоритетність критеріїв при виборі альтернатив на основі попарних оцінок суджень.

Наступним етапом є формування та розстановка пріоритетів за допомогою матриці попарних порівнянь. У цьому пункті за кожним з рівнів відбувається порівняння можливих альтернатив і розставляються пріоритети від одного до дев'яти, де:

9 – абсолютне переважання;

8 – проміжне значення;

7 – значне переважання;

6 – проміжне значення;

5 – суттєве переважання;

4 – проміжне значення;

3 – помірне переважання;

2 – проміжне значення;

1 – рівна важливість.

Матрицю попарних порівнянь відповідно до розстановки важливості та пріоритетності критеріїв у загальному вигляді подано на рис. 2.

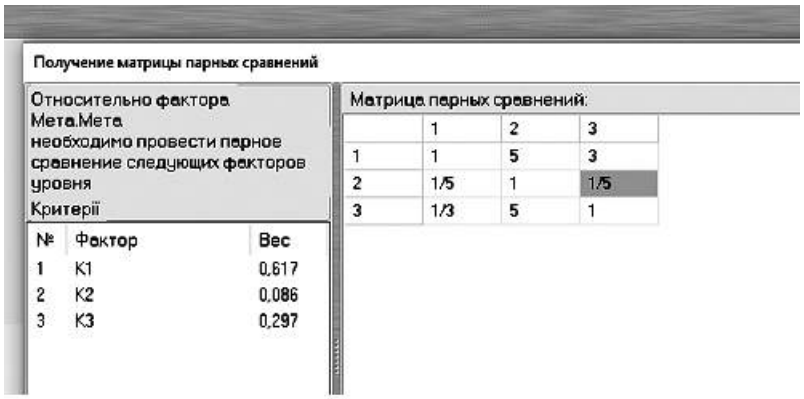

Рис. 2. **Загальна матриця попарних порівнянь критеріїв антикризового управління банком**

Якщо розглядати пріоритетність з точки зору кожного з критеріїв, необхідно враховувати важливість кожної з альтернатив і можливості для її здійснення, використовуючи вибраний критерій. Матриці попарних порівнянь за критеріями подано на рис. 3.

Рис. 3. **Матриця попарних порівнянь альтернатив антикризового управління банком**

Загальний індекс узгодженості проекту становить 0,093 (рис. 4).

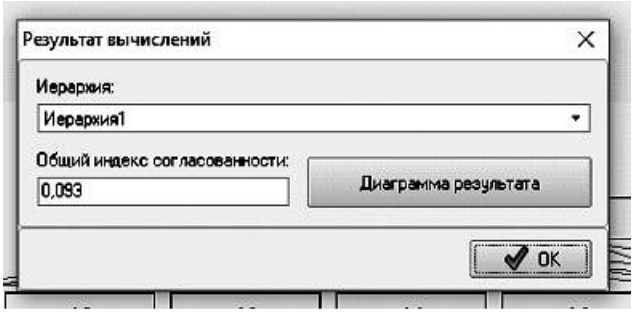

Рис. 4. **Загальний індекс узгодженості проекту антикризового управління банком**

Значення індексу узгодженості менше 0,2 та відносної узгодженості менше 0,1 свідчать про узгодженість думок експертів, тобто таку модель можна вважати коректною та використовувати на практиці.

Для більш коректного сприйняття даних необхідно подати результати у вигляді діаграми, яку автоматично пропонує програмний комплекс СППР-вибір (рис. 5).

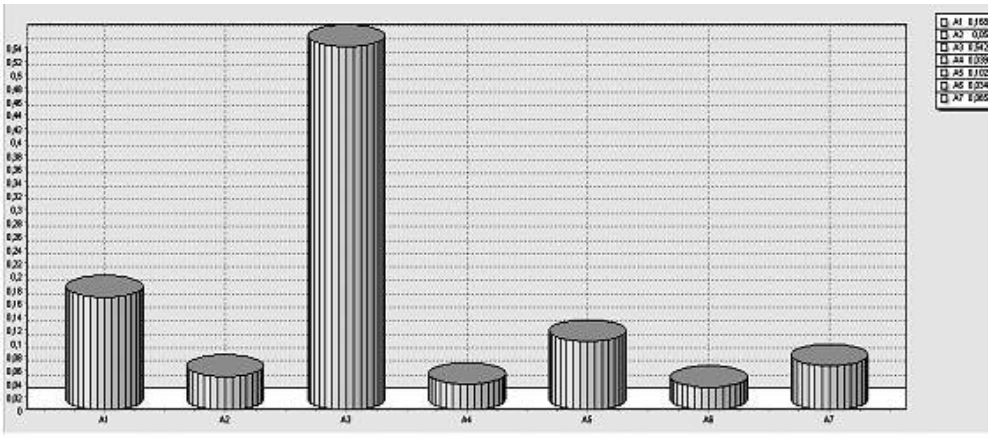

Рис. 5. **Діаграма результату відбору альтернатив антикризового управління банком**

Як видно з наведених даних, найбільш прийнятним рішенням є альтернатива А1, тобто залучення високоліквідних активів у розрізі підвищення ліквідності банку.

Таким чином, пріоритетним для антикризового управління банком є відновлення кредитування та надання кредитів найнадійнішим клієнтам, із оцінюванням при цьому їх кредитоспроможності. Такий метод збільшення ліквідності є застосовуваним у межах стратегії управління пасивами та збалансованого управління ліквідністю. Основними перевагами цієї стратегії є можливість максимізації прибутку за прийнятного рівня ризику, а також реалізація зваженого підходу до управління ліквідністю завдяки точнішому визначенню потреби в ліквідних коштах. У статті розглянуто актуальну проблему відбору альтернатив антикризового управління банком на прикладі аналізу ПАТ «Сбербанк» із застосуванням методу аналізу ієрархій, визначено найбільш пріоритетний з точки зору експертів сценарій.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Журавльова І. В.

Література: 1. Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем/пер. с англ. под ред. И. А. Ушакова. М.: Радио и связь, 1991. 244 с. **2.** Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент. Київ: Знання, 2006. 366 с. **3.** Литвак Б. Г. Стратегический менеджмент. М.: Юрайт, 2013. 507 с. **4.** Андрейчиков А. В., Андрейчикова О. Н. Анализ, синтез, планирование решений в экономике: монография. М.: Финансы и статистика, 2000. 368 с.

ВПЛИВ ІНФЛЯЦІЇ НА БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.448.12:336.71(477)

Фіненко Д. А.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено вплив інфляції на банківську систему України. Визначено прямий зв'язок між показниками інфляції та розмірами банківських процентних ставок. Запропоновано напрями протидії інфляції, що є спрямованими на модернізацію сучасної вітчизняної банківської системи.*

Ключові слова: *держава, економіка, банк, капітал, фінанси, банківська установа, банківська діяльність, інфляція, банківські процентні ставки, Національний банк України, політика рефінансування, курсова політика.*

Аннотация. *Исследовано влияние инфляции на банковскую систему Украины. Определена прямая связь между показателями инфляции и размерами банковских процентных ставок. Предложены направления противодействия инфляции, направленные на модернизацию современной отечественной банковской системы.*

Ключевые слова: *государство, экономика, банк, капитал, финансы, банковское учреждение, банковская деятельность, инфляция, банковские процентные ставки, Национальный банк Украины, политика рефинансирования, курсовая политика.*

Annotation. *Influence of inflation on the banking system of Ukraine is investigated. A direct correlation between inflation indicators and the size of bank interest rates has been determined. Proposed directions for countering inflation are aimed at modernizing the modern domestic banking system.*

Keywords: *state, economy, bank, capital, finance, banking institution, banking, inflation, bank interest rates, National Bank of Ukraine, refinancing policy, exchange rate policy.*

Функціонування сучасної банківської системи нерозривно пов'язане з інфляцією, що зумовлено, з одного боку, самою сутністю інфляції як довготривалого та нерівномірного зростання цін у державі), а з іншого – сутністю банківської процентної ставки як ціни банківських послуг за позичками та вкладами, чим і пояснюється тісний взаємозв'язок між інфляційними процесами в державі та банківською діяльністю. Інфляційна складова в діяльності банківських установ має вагоме значення, впливаючи на рівень прибутковості активних та ефективності пасивних операцій. Вона напряму впливає на результативність діяльності банку, від якої залежить динаміка та структура капіталу.

Дослідженням проблем інфляції та її впливу на результати банківської діяльності займалися Гальчинський А. С., Петрик О. І., Лаврушин О. І., Рябініна Л. М., Остап'юк Н. А., Василенко Ю. В., Верич Ю. Л., Макаренко М. І. та ін. Водночас дослідженням взаємовпливу інфляції та інфляційних очікувань у суспільстві на результати діяльності банківської системи ще не приділено достатньої уваги.

Метою написання статті є обґрунтування теоретичних і методологічних положень позиціонування інфляційної складової в діяльності банків, а також визначення можливих напрямів інфляційної протидії.

Нині Україна переживає період високих темпів інфляції, що вимагає розробки відповідних антиінфляційних заходів. Проведений аналіз економічних трактувань категорії «інфляція» надає можливості виокремити три підходи до природи її виникнення:

- знецінення грошей через надмірну пропозицію грошової маси порівняно з товарами і послугами;
- тривале зростання загального рівня цін, що спричиняє зниження купівельної спроможності грошей;
- дисбаланс між попитом і пропозицією грошей, що визначає природу зростання загального рівня цін.

Після узагальнення точок зору науковців щодо природи виникнення інфляції стає зрозуміло, що найточнішим є підхід, який відповідає сучасному розвитку економічних процесів і ґрунтується на дисбалансі між попитом і пропозицією грошей. Вважаємо за доцільне розглядати інфляцію як багатогранний складний процес, що чітко відображає всі основні проблеми та суперечності економіки в довгостроковому періоді, які проявляються в дисбалансі попиту та пропозиції грошей, визначають природу зростання загального рівня цін, вимагають додаткового перерозподілу національного доходу під дією системних факторів [6].

Інфляційна складова в діяльності банків виникає в процесі виконання банківськими установами функції створення нових кредитних грошей, на реалізацію якої безпосередньо впливає стратегія грошово-кредитної політики Національного банку України, що є здійснюваною із застосуванням набору монетарних інструментів.

© Фіненко Д. А., 2017

Усі регулюючі інструменти Національного банку України було спрямовано на стабілізацію діяльності банківських установ шляхом:

– регулювання обсягу грошової маси в них, що проявляється у збалансуванні активних і пасивних операцій банків;

– установлення рівноважного розподілу залучених і розміщених коштів;

– визначення процентних ставок на основі використання пріоритетних інструментів грошово-кредитної політики, таких як процентна політика, політика обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, політика рефінансування, курсова політика, що безпосередньо впливають на утворення інфляційної складової в діяльності банків.

Значення показників інфляції та інфляційних очікувань є індикатором для Національного банку України при встановленні розмірів облікової ставки, що впливає на розміри відсоткових ставок банківських установ за депозитами та позичками [2].

Облікова ставка Національного банку України має безпосередній вплив на кредитний ринок, оскільки чим вищими будуть процентні ставки, тим дорожче обходитиметься позика. Залежність облікової ставки від рівня інфляції подано на рис. 1 [2].

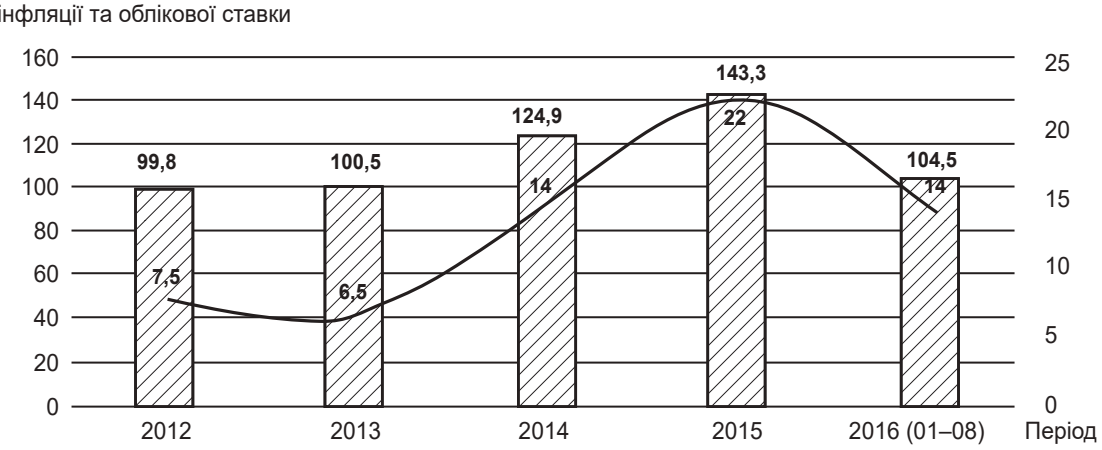

Рис. 1. **Залежність облікової ставки НБУ від рівня інфляції**

Збільшення відсоткової ставки за кредит сприятиме зменшенню кредитного портфеля банку. Відтак банк отримуватиме менше прибутку, оскільки процентні доходи є одним із найважливіших джерел прибутку банку.

Загальним проявом інфляції у банківській діяльності є зміна процентної політики у бік зростання, але при розробці структурно-логічної моделі впливу інфляційних процесів на банківську діяльність слід ураховувати природу їх виникнення. Якщо це інфляція попиту, то для її приборкання слід використовувати методи монетарного регулювання щодо обмеження грошової маси. Стримування інфляції витрат може бути досягнуто за рахунок дозованої технічної емісії грошей, яка була б більш пропорційною, ніж зростання масштабу цін.

Сучасна банківська система у власній діяльності змушена враховувати вплив інфляції, оскільки нехтування ним може призвести до вкрай негативних наслідків і навіть до збитків, що негативно впливають на капітал банківської установи [3].

Розглядаючи питання впливу інфляційних процесів на управління капіталу банку, доцільно звернути увагу на регуляторні вимоги щодо нарощування статутного капіталу – це насамперед вимоги до мінімального рівня капіталу банків. Фіскальними стимулами зростання статутного капіталу є передусім зацікавленість власників банків у трансформуванні прибутків у статутний капітал. Нині прибуток банків може бути спрямований на збільшення резервних фондів як складової капіталу, на виплату дивідендів і лише після сплати податку – на збільшення статутного капіталу. За умов потреби у зростанні банківського капіталу та зростання інфляції регулятор банківської діяльності проводить політику щодо дозволу зборам акціонерів банків спрямовувати прибуток повністю або частково (відповідно до рівня інфляції) на збільшення статутного капіталу пропорційно часткам засновників без справляння з цих сум податків [5].

Однак, при формуванні статутного капіталу банків можливим є варіант штучного завищення його вартості, що призводить до економічно необгрунтованої кредитної емісії банку й відповідно збільшення ризику нарощування інфляційного потенціалу. Нетрадиційні банківські операції, які мають суто технічний, тіньовий або спекулятивний характер, є великою загрозою з точки зору розвитку та накопичення інфляційного потенціалу,

оскільки підривають основи стабільності функціонування банківської системи та реального сектора економіки, порушують нормальне функціонування механізмів та принципів ринкових відносин [4].

Таким чином, основні заходи регулювання наслідків інфляції в питанні управління капіталом банку мають здійснюватися на макроекономічному рівні в розрізі реалізації основних засад грошово-кредитної політики за такими напрямами, як контроль над емісійною діяльністю, регулювання активних банківських операцій шляхом використання економічних методів впливу, контроль над станом власних коштів банків, удосконалення системи гарантування вкладів і зобов'язань перед кредиторами. Розроблені регулятором банківської системи заходи, спрямовані на зміцнення комерційних банків, є вкрай важливими та своєчасними. Водночас існує необхідність більше брати до уваги результати досліджень прогнозів інфляційних очікувань задля ефективного інфляційного захисту сучасної вітчизняної банківської системи. Вважаємо за доцільне запровадити на державному рівні (рівні Національного банку України) проведення наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення вимірювання та прогнозування кризових явищ, інфляції та її очікувань. Основну увагу слід зосередити на практичному використанні наявного напрацьованого статистичного матеріалу в ході розробки дієвих антикризових заходів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Холодна Ю. Є.

Література: 1. Васильченко З. М. Деякі аспекти методологічної основи розробки антикризових заходів у банку. *Банківська справа.* 2012. № 2. С. 70–80. **2.** Верич Ю. Л., Аптекар С. С. Інфляція: оцінка й урахування впливу в процесі регулювання грошових доходів населення: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. 161 с. **3.** Герасименко В., Герасименко Р. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи. *Вісник Національного банку України.* 2010. № 10. С. 12–17. **4.** Макаренко М. І. Стратегія інфляційного таргетування в системі грошово-кредитної політики держави: монографія. Суми: ДВНЗ «УБС НБУ», 2008. 108 с. **5.** Остап'юк Н. А. Розвиток теорії та методології облікового відображення інфляційних процесів: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2012. 347 с. **6.** Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України: монографія. Київ: УАБС НБУ 2008. 369 с.

ВИБІР СТРАТЕГІЇ ЗНИЖЕННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ

УДК 65.016.7

Фурсова А. Ю.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність вибору стратегії зниження ймовірності банкрутства підприємства. Досліджено сутність методу аналізу ієрархій. Визначено стратегію зниження ймовірності банкрутства підприємства ТОВ «Техелектромонтаж» із застосуванням методу аналізу ієрархій.*

Ключові слова: *підприємство, організація, виробництво, витрати, доходи, облік, банкрутство, метод аналізу ієрархій, попарна оцінка суджень, пріоритетність критерію, стратегія.*

Аннотация. *Обоснована необходимость выбора стратегии снижения вероятности банкротства предприятия. Исследована сущность метода анализа иерархий. Определена стратегия снижения вероятности банкротства предприятия ООО «Техелектромонтаж» с применением метода анализа иерархий.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, производство, расходы, доходы, учет, банкротство, метод анализа иерархий, парная оценка суждений, приоритетность критерия, стратегия.*

© Фурсова А. Ю., 2017

Annotation. *The necessity of choosing a strategy for reducing the probability of bankruptcy of an enterprise is substantiated. The essence of the hierarchy analysis method is investigated. The strategy of reducing the probability of bankruptcy of the company Tekhelektromontazh LLC using the hierarchy analysis method is defined.*

Keywords: *enterprise, organization, production, expenses, income, accounting, bankruptcy, hierarchy analysis method, pair judgment of judgments, criterion priority, strategy.*

За умов економічної та фінансової кризи, як на рівні окремого підприємства, так і на рівні економіки України в цілому, кожний суб'єкт господарювання постійно потребує повного та поглибленого аналізу власної діяльності, оцінювання результатів та функціонування підприємства на кожному з етапів його розвитку. Це є необхідним для визначення шляхів подальшого розвитку підприємства, вибору стратегій діяльності, які б знизили ймовірність банкрутства підприємства за кризових умов.

Дослідженням проблем діагностування ймовірності банкрутства підприємства займалися Терещенко О., Третяк О., Берест М., Нескородєва І., Пустовгар С., Альтман Е., Бівер І., Таффлер Р. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень і наявність великої кількості моделей оцінювання ймовірності банкрутства підприємства, значна частина суб'єктів господарювання є неплатоспроможними. Це спричинено тим, що не існує універсального методу оцінювання й подолання банкрутства підприємства, що зумовлює індивідуальний підхід до розробки заходів із зниження ймовірності банкрутства конкретного підприємства. У зв'язку із непростою економічною ситуацією в країні виникає необхідність вибору стратегії зниження ймовірності банкрутства ТОВ «Техелектромонтаж», яке має високий ризик банкрутства, зумовлений значними непокритими збитками в структурі власного капіталу, від'ємним фінансовим результатом – підприємство має значні збитки, переважанням залучених коштів над власними.

Метою написання статті є розробка практичних рекомендацій зі зниження ймовірності банкрутства підприємства на основі використання методу аналізу ієрархії.

Існують різноманітні стратегії (напрями) розвитку підприємства, що надають йому можливості покращувати власний фінансовий результат, збільшувати прибутки та зменшувати збитки, розширювати обсяги продукції та послуг. Для кожного підприємства ці стратегії розвитку різні. Визначимо найбільш доцільні напрями розвитку для підприємства ТОВ «Техелектромонтаж».

Одним із сучасних і найефективніших методів багаторівневого експертного оцінювання є метод аналітичних ієрархічних процесів, розроблений Сааті Т. Розрахункова складова методу полягає у знаходженні власного вектора та максимального власного числа матриці парних порівнянь, нормалізації власного вектора й перевірці погодженості матриці парних порівнянь. Сутністю цього методу є вибір оптимальної альтернативи на основі визначення її пріоритетності за вибраними критеріями та відповідальними особами [8].

На рис. 1 подано початковий етап побудови моделі – визначення критеріїв різного рівня. Метод аналізу ієрархій застосовують для вирішення складних задач за визначених умов, що впливають на об'єкт. Згідно із наведеною ієрархією визначаємо найважливішу і найпридатнішу для підприємства стратегію зниження ймовірності банкрутства за такими критеріями: фінансовий результат (K_1), платоспроможність підприємства (K_2), можливість реалізації (K_3) та сума фінансових витрат (K_4).

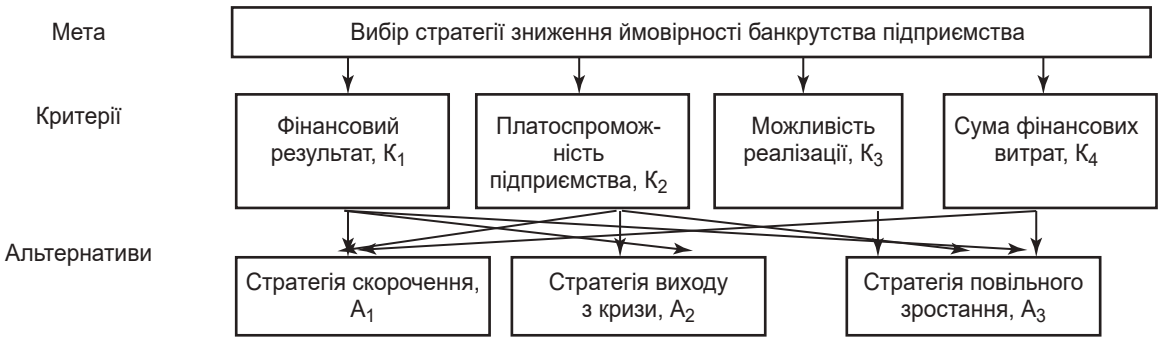

Рис. 1. **Ієрархія вибору стратегії зниження ймовірності банкрутства підприємства**

Наступним етапом необхідно визначити пріоритетність критеріїв при виборі альтернатив на підставі попарних оцінок суджень. Значення пріоритетності критеріїв при виборі стратегії зниження ймовірності банкрутства підприємства подано в табл. 1. Результати розрахунків вказують на те, що найважливішим критерієм, що впливає на зниження ймовірності банкрутства підприємства, є покращення фінансового результату, оскільки підприємство зазнає значних збитків, існують значні непокриті збитки в структурі власного капіталу, низькою є частка власних коштів у структурі капіталу.

Наступний етап проведення цього аналізу полягає у визначенні пріоритетності альтернатив за кожним із критеріїв.

Таблиця 1

Значення пріоритетності критеріїв при виборі стратегії зниження ймовірності банкрутства підприємства

	Фінансовий результат	Платоспроможність підприємства	Можливість реалізації	Сума фінансових витрат	Середнє значення оцінок пріоритетності	Вектор пріоритетів
Фінансовий результат	1	3	5	7	3,20	0,55
Платоспроможність підприємства	1/3	1	5	5	1,70	0,29
Можливість реалізації	1/5	1/5	1	3	0,59	0,11
Сума фінансових витрат	1/7	1/5	1/3	1	0,31	0,05
Сума	1,68	4,40	11,33	16,00	5,80	1,00
λ (власне значення матриці)	4,24					
ІУ (індекс узгодження)	0,08					
ВУ (відношення узгодження)	0,09					

Оцінювання узгодженості думок експертів здійснюється за формулами (1–3):

$$\lambda = \sum_{i=1}^{n} a_{ij} \cdot w_{норм\ i} \quad (1)$$

$$I_c = (\lambda - n)/(n-1) \ \leq 0{,}2 \quad (2)$$

$$OC = I_c / I_{cc} \quad (3)$$

де λ – власне значення матриці;

Іу – індекс узгодженості;

Ісу – середнє значення індексу узгодженості;

ВУ – відношення узгодженості;

n – кількість критеріїв (альтернатив).

Відтак за критерієм K_1 «Фінансовий результат» вищий пріоритет має стратегія повільного зростання (0,73), за критерієм K_2 «Платоспроможність підприємства» – стратегія повільного зростання (0,64), за критерієм K_3 «Можливість реалізації» – стратегія скорочення (0,73), за критерієм *К*4 «Сума фінансових витрат» – стратегія скорочення (0,64). Пріоритетність сценаріїв розвитку за критеріями K_1–K_4 графічно подано на рис. 2. Найвищий пріоритет за більшістю із критеріїв має стратегія скорочення та стратегія повільного зростання. Тому необхідно розрахувати глобальний пріоритет альтернатив із урахуванням значущості критеріїв.

Найбільш пріоритетну альтернативу визначають перемноженням матриці пріоритетів альтернатив за кожним критерієм на матрицю пріоритетів критеріїв. Значення оцінювання глобального пріоритету вибору стратегії зниження ймовірності банкрутства подано на рис. 3.

Результати розрахунків на основі методу аналізу ієрархій свідчать, що при виборі стратегії зниження ймовірності банкрутства ТОВ «Техелектромонтаж» пріоритетною альтернативою є стратегія повільного зростання, що означає нарощування економічного потенціалу підприємства. За цією стратегією темпи розвитку підприємства є нижчими ринкових можливостей і середніх темпів зростання ринку. Підприємство пропонує клієнтам стабільний набір товарів (послуг) на вже вивчених ринках.

Таким чином, застосування методу аналізу ієрархій для вибору стратегії зниження ймовірності банкрутства ТОВ «Техелектромонтаж» надає можливості визначити стратегію, яка є найпридатнішою саме для цього підприємства з точки зору зниження ймовірності банкрутства шляхом покращення його фінансового стану. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі стане аналіз і розробка практичних рекомендацій щодо оцінювання ймовірності банкрутства сучасних вітчизняних підприємств.

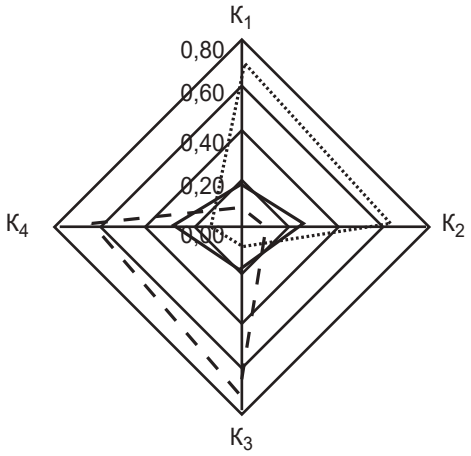

Рис. 2. **Значення пріоритетів сценаріїв розвитку за критеріями K_1– K_4**

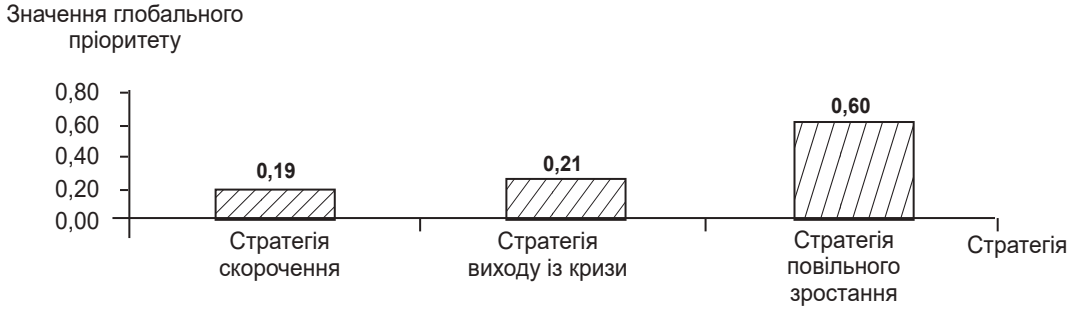

Рис. 3. **Значення оцінювання глобального пріоритету вибору стратегії зниження ймовірності банкрутства ТОВ «Техелектромонтаж»**

Науковий керівник – викладач Пустовгар С. А.

Література: 1. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 552 с. **2.** Третяк О. Про проблему банкрутства підприємств. *Економіка України.* 2012. № 2. С. 46–50. **3.** Берест М. М. Статистичний аналіз процесів банкрутства в Україні. *Бізнес Інформ.* 2012. № 6. С. 89–92. **3.** Нескородєва І. І., Пустовгар С. А. Діагностика банкрутства підприємства з використанням технологій факторного аналізу. *Фінанси України.* 2014. № 7. С. 115–124. **4.** Altman E. I. Financial Rations. Discriminent Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance.* 1968. Vol. 23. № 4. P. 189–209. **5.** Beaver W. H. Financial Rations and Predictions of Failure. Empirical Research in Accounting Selected Studies. Supplement to Journal of Accounting Research. 1996. URL: http://www.defaultrisk.com. **6.** Taffler R. J. Going, going, gone – four factors which predict. Accountancy. 1977. № 8. P. 50–54. **7.** Ремньова Л., Лебединська Л. Експертне оцінювання як інструмент підтримки фінансових рішень страхової компанії. *Сіверянський літопис.* 2009. № 1. С. 166–173. **8.** Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем/пер. с англ. под ред. И. А. Ушакова. М.: Радио и связь, 1991. 244 с.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МАТРИЧНОГО ПІДХОДУ

УДК 336.77

Хаврюта Д. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано доцільність застосування матричного підходу для вибору стратегії управління кредитними ризиками банку. Із застосуванням цього підходу розроблено матрицю стратегій управління кредитними ризиками. Проведено позиціонування банків у матриці стратегій управління кредитними ризиками. Надано рекомендації щодо мінімізації кредитного ризику банківських установ із урахуванням їх позицій у матриці.*

Ключові слова: *організація, банк, банківська установа, кредит, діяльність, кредитна діяльність, кредитний ризик, матриця стратегій, позиціонування банків.*

Аннотация. *Обоснована целесообразность применения матричного подхода для выбора стратегии управления кредитными рисками банка. С применением этого подхода разработана матрица стратегий управления кредитными рисками. Проведено позиционирование банков в матрице стратегий управления кредитными рисками. Приведены рекомендации по минимизации кредитного риска банковских учреждений с учетом их позиций в матрице.*

Ключевые слова: *организация, банк, банковское учреждение, кредит, деятельность, кредитная деятельность, кредитный риск, матрица стратегий, позиционирование банков.*

Annotation. *The expediency of applying the matrix approach for choosing a strategy for managing the bank's credit risks is substantiated. Using this approach, a matrix of credit risk management strategies has been developed. Positioning of banks in the matrix of credit risk management strategies. Recommendations are given to minimize the credit risk of banking institutions taking into account their positions in the matrix.*

Keywords: *organization, bank, banking institution, credit, activity, credit activity, credit risk, matrix of strategies, positioning of banks.*

Нестабільність на світових фінансових ринках, фактори політичної нестійкості й інституційна слабкість регулювання істотно впливають на вітчизняний банківський ринок. Нині більшість ризиків, які були актуальними для банків і раніше, загострилися й стали просто критичними. Серед ризиків, які за умов сучасної кризи найістотніше впливають на вітчизняний банківський сектор, слід особливо відзначити кредитний. Саме фінансово-економічною кризою в країні зумовлено необхідність розробки комплексної стратегії управління кредитними ризиками, що враховувала б як внутрішній стан середовища окремого банку, так і зовнішні фактори впливу на рівень його кредитного ризику.

Дослідженням питання стратегії управління кредитними ризиками займалися Довгань Ж. М., Пушкар А. І., Вовк В. Я., Лепешкіна М. Н., Подчесова В. Ю. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, недостатньо висвітленим залишається питання застосування матричного аналізу в процесі стратегічного управління кредитним ризиком, запровадження якого сприяє ефективності оцінювання кредитного ризику та його подальшій мінімізації.

Процес формування стратегії управління кредитними ризиками в банку є досить складним і потребує, з одного боку, використання універсальних, широковідомих і дієвих управлінських підходів, а з іншого – урахування індивідуальних особливостей функціонування банку, для якого вони розробляються. Одним із методів розробки стратегії управління кредитними ризиками є матричний аналіз. Побудова матричної моделі надає можливості здійснити позиціонування банків на двовимірній площині та залежно від отриманого результату вибрати адекватну стратегію, що відповідає поставленій меті дослідження. Доцільність застосування матричного інструментарію в процесі формування стратегії управління кредитними ризиками, що формуються за умов розвитку кризових явищ, є пов'язаною із необхідністю врахування синергетичного ефекту взаємодії зовнішнього й внутрішнього середовищ функціонування банку. Матриця стратегій управління кредитними ризиками має ув'язувати ризики у внутрішньому середовищі банку із характеристикою зовнішнього середовища його функціонування. За цих умов пропонується використання алгоритмічної моделі формування матриці управління кредитними ризиками банку.

© Хаврюта Д. В., 2017

Матрицю стратегій управління кредитними ризиками Sij можна подати в такому вигляді (рис. 1), де:

i – рівень кредитного ризику у внутрішньому середовищі банку, *i* = {*A, B, C*};

j – рівень ризику зовнішнього середовища *j* = {1, 2, 3}.

Зовнішнє середовище			
Високий рівень ризику	S_{A3}	S_{B3}	S_{C3}
Середній рівень ризику	S_{A2}	S_{B2}	S_{C2}
Низький рівень ризику	S_{A1}	S_{B1}	S_{C1}
	Низький рівень ризику	Середній рівень ризику	Високий рівень ризику

Внутрішнє середовище

Рис.1. **Матриця стратегій управління кредитними ризиками**

Фактори ризику зовнішнього середовища характеризують:

– кризовий стан у країні, низький попит на кредитні продукти та високий рівень проблемних кредитів у банківській системі – високий рівень ризику;

– середній попит на кредитні ресурси, при цьому їх доступність є обмеженою – середній рівень ризику;

– можливість залучення достатньої кількості депозитних вкладень громадян, що надає можливості банку збільшувати кредитний потенціал банку, при цьому кредитні ресурси є доступними та користуються попитом серед населення – низький рівень ризику.

Рівень ризику внутрішнього середовища зумовлює вибір пріоритетних інструментів реалізації вибраної фінансової стратегії, а саме:

– активне залучення нових клієнтів і розширення кредитного портфеля банку (*j* = 1);

– пошук оптимального співвідношення між залученням нових кредитів і мінімізацією кредитного ризику (пролонгація наявних кредитів, страхування кредитних ризиків, лімітування тощо) (*j* = 2);

– пошук внутрішніх резервів для мінімізації ризиків (лімітування заборгованості, посилення вимог до кредитоспроможності клієнтів, збільшення резервів для покриття збитків тощо) (*j* = 3).

У роботі запропоновано формування дев'яти видів стратегій для відповідних квадратів матриці, характеристику яких подано в табл. 1.

Таблиця 1

Економічний зміст складових матриці стратегій управління кредитними ризиками

Вид стратегії	Зміст стратегії
1	2
S_{A1}	Характеризується низьким рівнем кредитного ризику в зовнішньому середовищі банку та сприятливим станом зовнішнього середовища. Для цієї ситуації найбільш доцільним є залучення нових клієнтів для збільшення кредитного портфеля банку та розробка нових кредитних програм для розширення кредитної діяльності
S_{A2}	Характеризується середнім рівнем ризику в зовнішньому середовищі та низьким рівнем кредитного ризику – у внутрішньому. Така ситуація означає, що банк у змозі протистояти негативному впливу з боку зовнішньої середи. Доцільним є залучення нових кредитів із вищою якістю та помірне збільшення резервів для покриття позик
S_{A3}	Характеризується високим рівнем ризику в зовнішньому середовищі та низьким рівнем кредитного ризику – у внутрішньому. Незважаючи на фактори негативного впливу банк зберігає низький рівень кредитного ризику. У цій ситуації необхідною є відмова від нових незабезпечених кредитів і клієнтів з поганою кредитною історією. Доцільним є збільшення резервів для покриття позик і використання портфельної диверсифікації, установлення лімітів за довгостроковим кредитуванням і кредитуванням у іноземній валюті. Необхідністю є страхування ризиків у кредитній діяльності
S_{B1}.	Рівень кредитного ризику банку є середнім, а стан зовнішнього середовища оцінюється як сприятливий. У цій ситуації доцільними є залучення більшої кількості кредитів із високим рівнем забезпеченості, перегляд кредитної політики, підвищення кваліфікації працівників кредитного департаменту
$S_{B2.}$	Характеризується середнім рівнем ризику в зовнішньому середовищі та середнім рівнем – у внутрішньому. У цьому випадку стратегія може бути реалізована шляхом перегляду угод із існуючими позичальниками. Можуть бути проведені реструктуризація або пролонгація наявної заборгованості. Доцільним є помірне збільшення резервів для покриття позик і поглиблений аналіз і прогнозування рівня кредитного ризику банку

Закінчення табл. 1

1	2
S_{B3}	Відображає середній рівень кредитного ризику банку на тлі несприятливого стану зовнішнього середовища. У цій ситуації необхідним є зменшення кількості нових кредитів, жорстка перевірка кредитоспроможності потенційних позичальників, постійний моніторинг наданих кредитів
S_{C1}	Характеризується високим рівнем кредитного ризику в банку й низьким рівнем ризику зовнішнього середовища. Доцільними є перегляд процедури надання кредиту, застосування жорсткіших методів перевірки кредитоспроможності позичальників, відмова від нових сумнівних кредитів. Необхідним є підвищення кваліфікації працівників кредитного департаменту
S_{C2}	Характеризується високим рівнем кредитного ризику в банку й середнім рівнем ризику зовнішнього середовища. Доцільними є відмова від нових кредитів із потенційним ризиком, жорстка перевірка кредитоспроможності та забезпечення, пошук внутрішніх резервів банку для збільшення сформованого резерву на покриття збитків за позиками, зменшення кредитного портфеля в загальній частці активів
S_{C3}	Характеризує найбільш складну ситуацію – високий ризик у зовнішньому середовищі та високий рівень кредитного ризику в банку. У цій ситуації доцільною є видача нових кредитів лише для позичальників із ідеальною кредитною історією та високим рівнем кредитоспроможності. Коефіцієнт захищеності позик необхідно максимізувати. Необхідний чіткий контроль за виконанням існуючих кредитів та в разі виявлення прострочень – негайне реагування в індивідуальному порядку

Відтак позиціонуємо банки ПАТ «Мегабанк» і ПАТ «Платинум Банк» згідно із матрицею стратегій управління кредитними ризиками. Графічно позиціонування подано на рис. 2; 3.

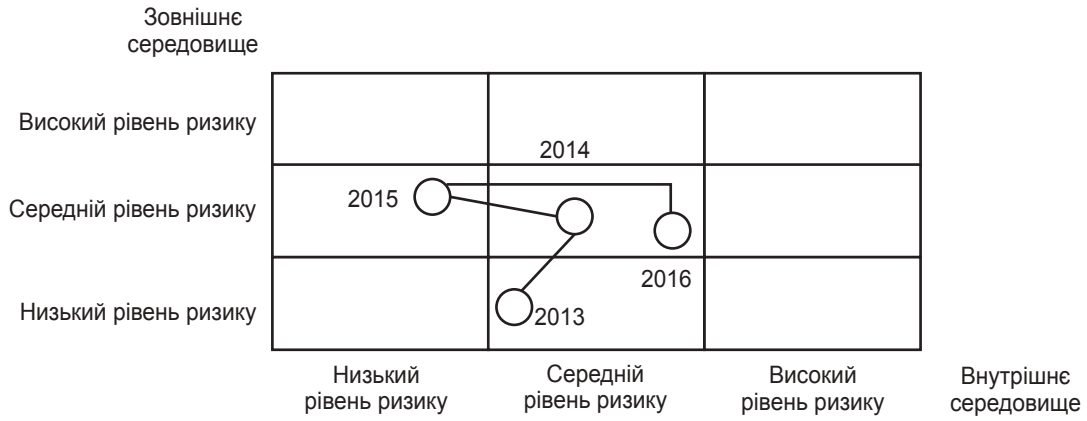

Рис. 2. **Позиціонування ПАТ «Мегабанк» у матриці стратегій управління кредитними ризиками**

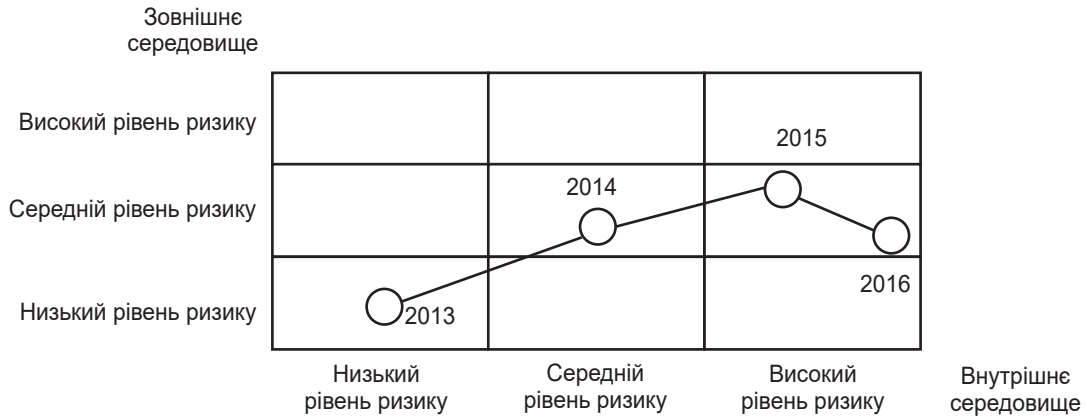

Рис. 3. **Позиціонування ПАТ «Платинум Банк» у матриці стратегій управління кредитними ризиками**

З отриманих даних видно, що протягом досліджуваного періоду ПАТ «Мегабанк» перебував у межах трьох сегментів: у 2013 р. – у SB1, у 2014 р. – у SB2, у 2015 р. – у SA2, і в 2016 р. – знов у SB2.

Для останнього досліджуваного періоду характерними є середній рівень ризику в зовнішньому середовищі та середній рівень кредитного ризику – у внутрішньому середовищі банку. Відтак стратегія може бути реалізована

шляхом перегляду угод із існуючими позичальниками. Доцільним є помірне збільшення резервів для покриття позик і поглиблений аналіз і прогнозування рівня кредитного ризику банку.

У ПАТ «Мегабанк» можуть бути проведені реструктуризація або пролонгація наявної заборгованості задля мінімізації ризику неповернення або невчасного повернення позичок.

Для підтримання ділової активності та мінімізації кредитного ризику під час фінансово-економічної кризи ПАТ «Мегабанк» має розробляти ризик-моделі для всіх основних секторів своєї клієнтської бази, провадити постійний моніторинг якості кредитного портфеля із застосуванням методів поведінкового скорингу. Необхідним є застосування складних стрес-моделей, що враховують багато факторів, які прямо чи опосередковано впливають на рівень простроченої заборгованості.

ПАТ «Платинум Банк» у період з 2013 р. до 2016 р. перейшов з сегмента S_{A1} до S_{C2}. Рівень кредитного ризику в цьому банку значно вищий, ніж у ПАТ «Мегабанк». За результатами позиціонування визначено, що для ПАТ «Платинум Банк» доцільним є вибір стратегії управління кредитним ризиком S_{C2}.

Для банку доцільними є:

1) відмова від нових кредитів із потенційним ризиком;

2) жорстка перевірка кредитоспроможності та забезпечення;

3) пошук внутрішніх резервів банку для збільшення сформованого резерву на покриття збитків за позиками;

4) зменшення кредитного портфеля в загальній частці активів;

5) робота з проблемною заборгованістю:

- реструктуризація боргу за різними критеріями;
- пошук найкращого варіанта, який підходить клієнту;
- розгляд платоспроможного довіреного клієнта (або ж третьої особи, зацікавленої в купівлі кредиту) для переоформлення на нього позики;
- самостійний чи спільний продаж заставного майна;
- застосування методології стрес-тестування, що надасть можливості оцінювати вартість кредитного портфеля за умов невизначеності зовнішнього середовищі в майбутніх періодах.

Таким чином, комплексні стратегії управління кредитними ризиками є життєво важливим і необхідним елементом управління банками. Без системного управління ними за сучасних умов вітчизняні банківські установи ризикують призупинити свій розвиток, а відтак і втратити свою конкурентоспроможність. До того ж за кризових умов недооцінені кредитні ризики обертаються значними фінансовими збитками для кредитних установ. Дослідження матричного підходу до вибору стратегії управління кредитним ризиком банку надає можливості врахувати комплексний вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища й розробити перелік адекватних управлінських рішень, що є спрямованими на мінімізацію або нейтралізацію цього виду ризику.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Довгань Ж. Управління кредитними ризиками банків в умовах економічної кризи. *Вісник Національного банку України.* 2010. № 8. С. 13–17. **2.** Пушкарь А. И., Тридед А. Н., Колос А. Л. Антикризисное управление: модели, стратегии, механизмы. Харьков: Модель Вселенной, 2001. 452 с. **3.** Вовк В. Я., Латунова К. Б. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на кредитну активність банків. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України.* 2013. № 1. С. 28–42. **4.** Подчесова В. Ю. Управління кредитним ризиком банку: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2009. 19 с. **5.** Лепешкина М. Н. Методологические аспекты оценки рисков. *Менеджмент в России и за рубежом.* 2001. № 6. С. 23–26.

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА РІВЕНЬ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

УДК 336.77

Хаврюта Д. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність дослідження впливу факторів зовнішнього середовища на рівень кредитного ризику банку. Розглянуто можливість застосування таксономічного аналізу для оцінювання рівня ризику в зовнішньому середовищі. Із застосуванням таксономічного аналізу проведено аналіз динаміки зміни рівня ризику зовнішнього середовища.*

Ключові слова: *організація, банк, банківська установа, кредит, діяльність, кредитна діяльність, кредитний ризик, таксономічний аналіз, таксономічний показник.*

Аннотация. *Обоснована необходимость исследования влияния факторов внешней среды на уровень кредитного риска банка. Рассмотрена возможность применения таксономического анализа для оценки уровня риска во внешней среде. С применением таксономического анализа проведен анализ динамики изменения уровня риска внешней среды.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, банк, банковское учреждение, кредит, деятельность, кредитная деятельность, кредитный риск, таксономический анализ, таксономический показатель.*

Annotation. *The necessity of studying the influence of environmental factors on the level of credit risk of the bank is substantiated. The possibility of applying taxonomic analysis to assess the level of risk in the external environment is considered. With the use of taxonomic analysis, the dynamics of changes in the level of environmental risk has been analyzed.*

Keywords: *The necessity of studying the influence of environmental factors on the level of credit risk of the bank is substantiated. The possibility of applying taxonomic analysis to assess the level of risk in the external environment is considered. With the use of taxonomic analysis, the dynamics of changes in the level of environmental risk has been analyzed.*

Кредитні операції становлять приблизно 74 % усіх активів банківської системи України і забезпечують 73 % доходів банків [1]. Вони є не тільки найбільш прибутковою, а й найбільш ризикованою частиною банківських активів. Відтак пов'язаний із кредитними операціями кредитний ризик є одним із банківських ризиків, що найістотніше впливають на діяльність банку. Зазначимо, що поняття «кредитний ризик» пов'язане не лише з факторами, що виникають у внутрішньому середовищі банку, а й із факторами зовнішнього середовища. Із фінансово-економічною кризою пов'язано необхідність виявлення зовнішніх факторів впливу на рівень кредитного ризику банківської установи. Важливим моментом у цьому аспекті є своєчасність прийняття управлінських рішень та акцентування уваги на ефективності організації кредитної діяльності банківської системи.

Дослідженням питань аналізу й оцінювання основних факторів впливу на рівень кредитного ризику банку займалися Петрук О. М., Джулай І. А., Сало І. В., Лепешкина М. Н., Подчесова В. Ю. та ін. Але, незважаючи на численність наукових досліджень, недостатньо висвітленими залишаються питання оцінювання впливу на процес управління кредитним ризиком зовнішніх факторів, своєчасне виявлення яких сприяє ефективності оцінювання кредитного ризику та його подальшій мінімізації.

Важливе значення для аналізу будь-якого економічного процесу мають прийоми та методи його проведення. Нині є розробленими й використовуваними чимало різноманітних методів економічного аналізу. Разом із цим доцільно використовувати доступні, достатньо прості методи, що можуть надалі бути легко запроваджені до практичної діяльності банків. Для отримання результатів оцінювання впливу факторів зовнішнього середовища на рівень кредитного ризику банку слід вибрати такий метод аналізу, що надасть можливості згрупувати й оцінити комплексний вплив зовнішніх факторів. Доцільність застосування сучасних методів моделювання та методів аналізу результатів є зумовленою можливістю подальшого забезпечення інформаційно-програмної підтримки управління кредитними ризиками банку.

Для розрахунку таксономічного показника рівня ризику в зовнішньому середовищі пропонується застосу-

© Хаврюта Д. В., 2017

вання запропонованого Плютою В. методу таксономічного аналізу. Застосування методу таксономії допомагає згорнути багатомірний статистичний матеріал, що характеризує рівень ризику в зовнішньому середовищі у часі, у єдину кількісну характеристику, тобто надає можливості побудувати узагальнюючий показник рівня ризику зовнішнього середовища [7].

На першому етапі необхідно побудувати матрицю вхідних даних (табл. 1). Як вхідні дані використовуватимемо певні індикатори рівня ризику – макропоказники, що є теоретично або емпірично пов'язаними з виникненням кредитного ризику [1; 5]. Аналіз факторів впливу макроекономічного середовища дає підстави для встановлення тенденцій зміни рівня кредитного ризику за сучасних умов, що надає можливості виявити потенціал повного використання можливих резервів для його мінімізації.

Таблиця 1

Вхідна матриця для розрахунку таксономічного показника рівня ризику в зовнішньому середовищі банку

Період	Рівень безробіття населення працездатного віку	Реальний ВВП	Облікова ставка НБУ	Середня заробітня плата	Середній курс продажу долара США	Індекс споживчих цін	Вартість кредитів
2-й кв. 2012	8,4	319251	7,50	3109	8,102	99,7	16,3
3-й кв. 2012	8	361837	7,50	3064	8,177	100,1	17,8
4-й кв. 2012	8,1	339646	7,50	3377	8,097	100,2	21,7
1-й кв. 2013	8,6	303396	7,50	3212	8,146	100	15,6
2-й кв. 2013	8	340628	7,00	3380	8,152	100	15,4
3-й кв. 2013	7,6	386537	6,50	3261	8,201	100	16,5
4-й кв. 2013	7,7	380048	6,50	3619	8,289	100,5	20,2
2-й кв. 2014	9	338163	9,50	3601	12,038	101	17
3-й кв. 2014	9,3	378633	12,50	3481	14,037	102,9	15,7
4-й кв. 2014	9	336233	14,00	4012	16,529	103	20,7
1-й кв. 2015	10	301046	30,00	3963	23,788	100,8	23,8
2-й кв. 2015	9,6	335202	30,00	4299	22,331	100,4	22,9
3-й кв. 2015	9,4	408111	22,00	4343	22,8	102,3	21,4
4-й кв. 2015	9,5	385931	22,00	5230	25,4	100,7	20,2
1-й кв. 2016	10,3	417219	22,00	4920	26,5	101	21,5
2-й кв. 2016	9,8	470255	16,5	5337	24,9	99,8	19,4

Усі розрахунки є здійснюваними в програмі Microsoft Office Excel. Оскільки показники, залучені до матриці спостережень, є неоднорідними, описують різні властивості об'єктів і різняться одиницями вимірів, необхідно виконати попередні перетворення для стандартизації ознак. Після проведення розрахунків для визначення середнього значення ознаки та розрахунку стандартизованих значень матриці за методикою Плюти В. отримаємо матрицю стандартизованих значень [7].

Далі необхідно побудувати вектор-еталон у стандартному вигляді. До еталона залучаємо найбільші значення показників стимуляторів і найменші – дестимуляторів. Показниками-стимуляторами є рівень безробіття населення працездатного віку, облікова ставка Національного банку України, середній курс продажу долара США, вартість кредитів, індекс споживчих цін. Показником-дестимулятором є реальний рівень валового внутрішнього продукту. Стимуляторами є ті показники, зростання значень яких відповідає зростанню рівня ризику в зовнішньому середовищі, дестимуляторами – показники, що зменшують рівень ризику.

Використовуючи отримані дані вектора-еталона, визначимо багатомірну евклідову відстань кожного об'єкта від еталона та середнє значення евклідової відстані за всіма об'єктами. Для обчислення таксономічного коефіцієнта розраховуємо середньоквадратичне відхилення багатомірних відстаней. За допомогою отриманих даних розраховуємо значення інтегрального показника (табл. 2).

Значення коефіцієнта таксономії інтерпретують у такий спосіб: чим ближчим є значення коефіцієнта таксономії до 1, тим вищим є рівень ризику в зовнішньому середовищі. У період із 2012 р. до першого кварталу 2015 р. рівень ризику в зовнішньому середовищі постійно зростав. Саме в цей період рівень безробіття населення працездатного віку зріс з 8,4 % до 10 %, реальний рівень валового внутрішнього продукту знизився з 319251 млрд грн до 301046 млрд грн, зважаючи на зростання курсу американського долара з 8,1 грн за долар до 23,79 грн за долар. Зазначимо, що середня вартість кредитів у банківській системі зросла з 16,3 % у другому кварталі 2012 р. до 23,8 % – у першому кварталі 2015 р. Що стосується облікової ставки Національного банку України, у період з дру-

го кварталу 2012 р. до першого кварталу 2015 р. вона зросла з 7,5 % до 30 %. Підвищення рівня облікової ставки спричиняє подорожчання кредитів центрального банку для банків. За таких умов банки прагнуть компенсувати свої втрати, що є зумовленими зростанням облікової ставки, подорожчанням кредиту, підвищенням ставок за кредитами, яких вони надають суб'єктам економіки (позичальникам). Крім того, подорожчання кредитів центрального банку стримує попит на кредит із боку банків. Як підсумок, підвищення рівня облікової ставки спричиняє падіння обсягів рефінансування.

Таблиця 2

Значення коефіцієнта таксономії рівня ризику в зовнішньому середовищі діяльності банків, 2012–2016 рр.

Період	2-й кв. 2012	3-й кв. 2012	4-й кв. 2012	1-й кв. 2013	2-й кв. 2013	3-й кв. 2013	4-й кв. 2013	1-й кв. 2014	2-й кв. 2014
Інтегральний показник	0,19	0,191	0,261	0,21	0,145	0,101	0,187	0,446	0,342
Період	3-й кв. 2014	4-й кв. 2014	1-й кв. 2015	2-й кв. 2015	3-й кв. 2015	4-й кв. 2015	1-й кв. 2016	2-й кв. 2016	
Інтегральний показник	0,377	0,521	0,652	0,538	0,496	0,362	0,394	0,144	

З першого кварталу 2015 р. по другий квартал 2016 р. спостерігається значне зниження таксономічного показника рівня ризику в зовнішньому середовищі. Так, у 2015 р. показник становив 0,653, тоді як у 2016 р. він знизився до 0,144. Таке зниження рівня ризику є пов'язаним із впливом окремих факторів:

– реальний рівень валового внутрішнього продукту зріс на 56,2 %, що сприяє розширенню можливостей банківської системи щодо залучення ресурсів суб'єктів господарювання, сформованих як результат підвищення їх фінансових результатів;

– облікова ставка Національного банку України знизилася і досягла рівня 16,5 %, чим зумовлено зниження вартості грошових ресурсів у економіці. Чим нижчою є облікова ставка, тим дешевше обходяться банкам позики рефінансування, тим дешевше вони пропонують власні кредити, тим більше позичальників оформляють позики;

– середня заробітна плата в період з першого кварталу 2015 р. по другий квартал 2016 р. зросла на 34,67 %, що істотно впливає на платоспроможний попит населення на кредитному ринку;

– вартість кредитів знизилася до 19,4 %, що також впливає на підвищення інтересу до банківського кредитування.

Таким чином, проведення дослідження впливу факторів зовнішнього середовища на рівень кредитного ризику сучасних вітчизняних банків зумовлено необхідністю вирішення завдання мінімізації кредитного ризику й відновлення докризових показників кредитної діяльності. Урахування впливу зовнішніх факторів на рівень кредитних ризиків сприятиме підвищенню ефективності кредитних операцій, допоможе вийти із кризових ситуацій у банківській діяльності та сприятиме забезпеченню стабільності функціонування банківських установ. Напрямом подальших досліджень стане комплексний аналіз кредитного ризику, дослідження об'єкта як з точки зору зовнішнього середовища, так і внутрішнього задля ефективнішого управління кредитними ризиками банку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Грошово-кредитна та фінансова статистика // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127. **2.** Петрук О. М. Банківська справа: навч. посіб. /за ред. Ф. Ф. Бутинця. Київ: Кондор, 2004. 461 с. **3.** Джулай І. А. Щодо оцінки ризиків і механізмів їх зниження в комерційних банках. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/888/1/36.pdf. **4.** Сало І. В., Криклій О. А. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2007. 313 с. **5.** Подчесова В. Ю. Управління кредитним ризиком банку: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2009. 19 с. **6.** Лепешкина М. Н. Методологические аспекты оценки рисков. *Менеджмент в России и за рубежом.* 2001. № 6. С. 23–26. **7.** Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа / пер. с научной редакции В. М. Жуковой. М.: Статистика, 1980. 151 с. **8.** Ставки, индексы, тарифы // Минфин. Финансовый портал. URL: http://index.minfin.com.ua/index/infl.

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ У СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

УДК 336.71:658.14/.17(477)

Чернічкіна А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто структуру банківської системи та динаміку кількості вітчизняних банків. Визначено економічний зміст фінансових результатів та прибутку банківських установ. Проаналізовано зміни розміру та структури чистого прибутку банківської системи. Побудовано рейтинг прибуткових і збиткових банків України.*

Ключові слова: *організація, банк, банківська установа, банківська діяльність, прибуток, збиток, кредитна діяльність, фінансовий результат, фінансова стійкість.*

Аннотация. *Рассмотрена структура банковской системы и динамика количества отечественных банков. Определены экономическое содержание финансовых результатов и прибыли банковских учреждений. Проанализированы изменения размера и структуры чистой прибыли банковской системы. Построен рейтинг прибыльных и убыточных банков Украины.*

Ключевые слова: *организация, банк, банковское учреждение, банковская деятельность, прибыль, убыток, кредитная деятельность, финансовый результат, финансовая устойчивость.*

Annotation. *The structure of the banking system and the dynamics of the number of domestic banks are considered. The economic content of financial results and profit of banking institutions is determined. Changes in the size and structure of the net profit of the banking system are analyzed. The rating of profitable and unprofitable banks of Ukraine is constructed.*

Keywords: *organization, bank, banking institution, banking, profit, loss, credit activity, financial result, financial stability.*

Розвиток банківського сектора є необхідною умовою стабілізації та ефективного функціонування економіки будь-якої країни. Вітчизняна банківська система виявилася найбільш вразливою до сучасної економічної кризи, чим зумовлено значне зменшення розміру прибутку банків. Відтак актуальним є проведення детального аналізу формування фінансових результатів банківських установ, оцінювання їх динаміки і структури.

Дослідженням фінансових результатів банківських установ займалися Герасимович А. М., Губарєва І. О., Криклій О. А., Парасій-Вергуненко І. М., Кочетков В. М., Тиркало Р. І., Труш Ю. Т., Шевцова О. Й., Чмутова І. М. та ін.

Метою написання статті є аналіз динаміки та структури формування фінансових результатів у сучасній вітчизняній банківській системі.

Фінансові результати діяльності банку характеризуються такими показниками, як доходи, видатки, прибуток до оподаткування та чистий прибуток. Прибутком банку є кінцевий фінансовий результат у грошовій формі, який є винагородою за ризик, понесений у процесі діяльності, та підсумком ефективного управління банківською установою [1]. Герасимович А. М. наголошує, що прибуток банку є джерелом формування його капіталу; фактором, що забезпечує стабільність фінансового стану та однією з умов нормального функціонування банку [2].

Сучасна ситуація в банківській системі не є стабільною. Значна девальвація гривні, спад у економіці та інфляційний тиск на неї, зниження інфляційної активності, недостатній рівень управління, анексія АР Криму та воєнні дії на сході країни ускладнили функціонування всієї системи і зумовили її реформування.

Україні знадобилося чотири роки, щоб повернутися до прибуткової діяльності після кризи 2008–2009 рр. Протягом 2009–2011 рр. збитки банківського сектора становили 59 млрд грн. Така тривалість періоду збитків є пов'язаною насамперед із поступовим і запізнілим визнанням банками втрат від погіршення якості кредитного портфеля. Лише у 2012 р. спостерігався позитивний сукупний фінансовий результат вітчизняних банків [3].

Згідно із щорічною звітністю Національного банку України [4] станом на січень 2015 р. в Україні діяло 163 банки, із яких 51 банк з іноземним капіталом та 112 – із державним капіталом. Проте, до січня 2016 р. кількість українських банків зменшилася на 10 банків – із іноземним капіталом і на 36 банків – із державним капіталом. У результаті на початок 2016 р. діяло 117 банків, що відповідає 71,78 % від значення показника за попередній

© Чернічкіна А. В., 2017

період.

Структура банківського ринку за власністю банків є несприятливою для розвитку української економіки. Домінуючою на банківському ринку є частка банків з іноземним капіталом, у тому числі банків із російським капіталом. Станом на 1 жовтня 2015 р. в сукупному статутному капіталі банківської системи значну частку (50 %) становлять банки з іноземним капіталом, у тому числі 21 % банків із російським капіталом. За роки кризи відбулася експансія державних банків, частка їх статутного капіталу становить 40 %, українських приватних банків – 10 % [4].

У зв'язку з реформуванням банківського сектора та діяльності банків відбувалося очищення банківського сектора від проблемних банків. Результати цього процесу станом на початок 2015 р. подано на рис. 1 [6].

Рис. 1. **Реорганізація банківського сектора в 2015 р.**

Згідно із рис. 1, протягом 2015 р. відбулося скорочення діючих банків, зменшилася кількість неплатоспроможних банків, але обсяг банків, що перебувають у процесі ліквідації, зріс у 2,8 рази.

Зміни в структурі та динаміці доходів і витрат банків призвели до нестабільної динаміки їх фінансових результатів, а саме розміру чистого прибутку (збитку) (рис. 2; 3) [6].

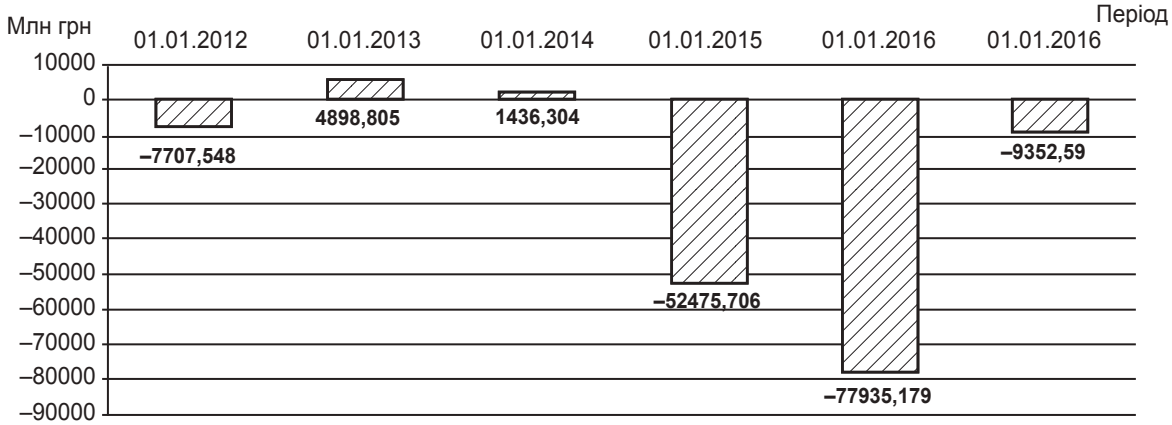

Рис. 2. **Зміни розміру чистого прибутку (збитку) банків України**

Рис. 3. **Структура чистого прибутку (збитку) банків України станом на 1 липня 2016 р.**

Станом на 1 січня 2013 р. прибуток банківського сектора становив 49 млрд грн (за 2011 р. сума збитків становила 77 млрд грн). Налічувалося 19 збиткових банків, загальна сума збитків яких становила 35 млрд грн, тоді як на 1 січня 2012 р. збитки мав 31 банк на загальну суму 1388 млрд грн. Співвідношення витрат банків до їх доходів за підсумками 2012 р. становило 96,77 % порівняно із 10,54 % у 2011 р. За 2014 р. збиток банківського сектора становив 53 млрд грн, за 2013 р. прибуток – 1,4 млрд грн. Від'ємний фінансовий результат діяльності банків переважно було сформовано банками першої групи (банки, частка активів яких перевищує 0,5 % активів банківської системи), що кредитували масштабні проекти та понесли значні втрати від окупації АР Крим і воєнних дій на сході України.

За підсумками 2015 р., діючі банки України мали сукупний збиток розміром 66,6 млрд грн. Основною причиною збитків стало суттєве зростання відрахувань у резерви, які порівняно із 2014 р. зросли у півтора рази і становили 114,5 млрд грн (43,1% від усіх витрат) протягом 2015 р. Водночас чистий операційний дохід банків за 2015 р. був позитивним і становив 81,5 млрд грн, що свідчить про спроможність більшості банків генерувати позитивні чисті операційні грошові потоки в майбутньому [6].

Рис. 3 наочно демонструє восьмикратне переважання збитковості банків із іноземним капіталом над банками із державною часткою. У структурі фінансового результату вітчизняних банків 98,2 % загального збитку становлять збитки платоспроможних банків.

Щороку Forbes визначає рейтинг банків, які демонструють кращі показники життєздатності. При розрахунку рейтингу використовують кількісні фінансові показники звітності, серед них коефіцієнти ліквідності, рентабельності, капіталізації, із урахуванням якісних факторів безперебійності платежів, підтримки акціонерів і ризиків країн їх походження. Метою цього рейтингу є виявлення банків із високою внутрішньою спроможністю вистояти в період системної нестабільності. Станом на 1 липня 2015 р. провідні позиції посіли польський Кредобанк, американський Сітібанк, державний Ощадбанк, австрійський Райффайзен Банк Аваль, французькі Укрсиббанк і КредіАгріколь Банк [4].

У свою чергу, Національний банк України сформував власний рейтинг прибуткових і збиткових банків станом на 1 липня 2016 р. (табл. 1) [4]. Аналіз табл. 1 і фінансових результатів інших банків засвідчує, що збитки отримали 34 діючих банки на загальну суму 15,1 млрд грн, у тому числі за квітень – 25 банків на 4,7 млрд грн. Збиток діючих банків скоротився вдвічі, до 3 млрд грн. При цьому відрахування до резервів на можливі втрати від активних операцій скоротилися на 51 %, до 5,7 млрд грн. Прибуток отримали 75 банків на 3,6 млрд грн. Через банкрутство 50 банків у 2014–2015 рр. банківська система України втратила 230 млрд грн, або 9 % валового внутрішнього продукту України [6].

Таблиця 1

Рейтинг прибуткових і збиткових банків України

№	Банк	Прибуток (збиток) до оподаткування, тис. грн	Прибуток (збиток) після оподаткування, тис. грн
Прибуткові банки			
1	Райффайзен Банк Аваль	1 639 695	1 455 954
2	Альфа-Банк	1 391 951	1 287 724
3	Сітібанк	973 411	810 306
4	ПриватБанк	609 800	530 894
5	Інг Банк Україна	562 228	460 847
6	ОТП Банк	530 256	471 347
7	Креді Агріколь Банк	399 024	316 068
8	Ощадбанк	251 528	251 528
9	Кредобанк	174 103	142 887
10	ПроКредит Банк	167 032	124 182
Збиткові банки			
1	ВТБ Банк	-4 955 763	-4 955 763
2	Промінвестбанк	-3 046 096	-3 046 501
3	Сбербанк	-3 027 319	-3 026 362
4	Укрексімбанк	-1 324 933	-1 324 933
5	УкрСиббанк	-982 469	-982 817
6	Укрсоцбанк	-673 009	-673 994
7	Діамантбанк	-493 160	-493 160
8	БМ Банк	-396 129	-396 129
9	Банк Кредит Дніпро	-302 895	-280 956

10	Платинум Банк	-275 796	-137 414

Таким чином, фінансові результати відображають доходність і ціль діяльності банківських установ і є вирішальними для всієї банківської системи. Сучасний вітчизняний банківський сектор перебуває в стані глибокої кризи, але вже намічаються позитивні зрушення: приплив депозитів у банки, декапіталізація державних банків і банків з іноземним капіталом, зважена кредитна політика. Вихід економіки України зі стану стагнації, запуск кредитування й ефективне управління ризиками сприятимуть виходу банківського сектора з кризи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління прибутком банку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 136 с. **2.** Герасимович А. М., Парасій-Вергуненко І. М., Кочетков В. М. Аналіз банківської діяльності: підручник/за ред. А. М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с. **3.** Показники діяльності банків // Офіційний сайт Асоціації українських банків. URL: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=12264. **4.** Показники банківської системи // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art. **5.** Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки: Стратегія розвитку банківської системи 2016–2020. URL: http://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf. **6.** Річний звіт Національного банку України 2015 р. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32146356. **7.** Дані фінансової звітності банків України // Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=28905631.

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДИК PEST-АНАЛІЗУ ТА SWOT-АНАЛІЗУ

УДК 005.21:336.71

Чернишов О. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність аналізу зовнішнього середовища банківської системи із застосуванням різних методик, а саме методик PEST-аналізу та SWOT-аналізу. Досліджено фактори впливу на банківський сектор. Побудовано матрицю SWOT-аналізу на прикладі ПАТ «Сбербанк», що належить до першої групи банківських установ за класифікацією Національного банку України.*

Ключові слова: *ринок організація, банк, банківська установа, банківський сектор, фінанси, витрати, прибуток, фінансовий результат, фінансовий потенціал, PEST-аналіз, SWOT-аналіз, стратегічний аналіз, стратегічне управління.*

Аннотация. *Обоснована необходимость анализа внешней среды банковской системы с применением различных методик, а именно методик PEST-анализа и SWOT-анализа. Исследованы факторы влияния на банковский сектор. Построена матрица SWOT-анализа на примере ОАО «Сбербанк», которое относится к первой группе банковских учреждений по классификации Национального банка Украины.*

Ключевые слова: *организация, банк, банковское учреждение, банковский сектор, финансы, расходы, прибыль, финансовый результат, финансовый потенциал, PEST-анализ, SWOT-анализ, стратегический анализ,*

© Чернишов О. В., 2017

стратегическое управление.

Annotation. *The necessity of the analysis of the external environment of the banking system with the use of various methods, namely PEST-analysis techniques and SWOT-analysis, is grounded. Factors of influence on the banking sector were investigated. The matrix of SWOT-analysis was constructed on the example of JSC «Sberbank», which belongs to the first group of banking institutions according to the classification of the National Bank of Ukraine.*

Ключевые слова: *organization, bank, banking institution, banking sector, finance, expenses, profit, financial result, financial potential, PEST analysis, SWOT analysis, strategic analysis, strategic management.*

Банківська система є однією з важливих складових національної економіки. Вона пов'язана з усіма її секторами й забезпечує єдність економічного простору за рахунок підтримки руху фінансових потоків, грошового обігу, обігу капіталу, надання потрібного фінансування промисловим підприємствам, державному бюджету, приватним господарствам. Усе це сприяє здійсненню ефективної економічної діяльності суб'єктами господарювання, забезпечує стабільність економіки країни та сталий розвиток суспільства в цілому.

Метою написання статті є аналіз процесів, що відбуваються в банківській системі, та визначення основних факторів впливу на банківський сектор у цілому. Це є необхідним для побудови відповідних економіко-математичних моделей задля адекватного опису банківської системи, вибору й адаптації інформаційних технологій, проведення цілеспрямованих модельних експериментів у контексті забезпечення високої результативності функціонування банківського сектора та його позитивного впливу на сталий розвиток, формування системи корпоративної взаємодії в банківській сфері, ухвалення науково обґрунтованих рішень щодо регулювання процесів функціонування й розвитку банківської системи.

Інтеграція вітчизняного банківського сектора до світового фінансового простору, з одного боку, зумовила існування додаткових можливостей для залучення дешевших ресурсів, запозичення світового досвіду ведення банківської справи, упровадження сучасних інформаційних технологій, а з іншого – спричинила зростання залежності від кон'юнктури світових фінансових ринків, що вимагає кардинальних якісних перетворень у банківській сфері, цілісного переосмислення напрямів підвищення конкурентоспроможності банківських установ як на внутрішньому, так і на зовнішніх фінансових ринках для забезпечення виконання завдань, які стоять перед ними на сучасному етапі розвитку економіки. За цих обставин особливого значення набуває розвиток теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо структурної перебудови вітчизняного банківського сектора, формування якісно нових інструментів реалізації стратегічного управління банку, що є спрямованими на пошук, створення й використання можливостей конкурентного середовища для забезпечення його ефективного функціонування й розвитку за умов інтернаціоналізації банківської конкуренції.

Складовими стратегічного управління банку, дотримання балансу між якими є головною передумовою розвитку банку, є:

- стосунки між радою директорів, виконавчим керівництвом, акціонерами й зацікавленими особами;
- система визначення цілей, засобів їх досягнення та механізму контролю;
- забезпечення відповідних стимулів для менеджменту банку [5].

Стратегія як документ є своєрідною конституцією банку, що, як правило, формулюється та розробляється вищим керівництвом.

Стратегічний аналіз ґрунтується на методах PEST-аналізу, SWOT-аналізу, бенчмаркінгу та сценарного аналізу, а також на моделях стратегічного аналізу (матриці І. Ансоффа, портфельній матриці Бостонської консалтингової групи (BCG), моделі консалтингової компанії McKinsey and Company, моделі М. Портера тощо). Стратегічний аналіз виявляє тісний взаємозв'язок між стратегічним вибором, який банк може зробити щодо небезпек інвестиційного ринку, можливостями конкурентного середовища та власними інвестиційними ресурсами, оперативними можливостями та минулими рішеннями, прийнятими для вибору майбутньої інвестиційної стратегії [1; 3].

PEST-аналіз є заснованим на управлінні чотирма елементами:

- політикою (P);
- економікою (E);
- соціологією (S);
- технологією (T).

PEST-аналіз розкриває фактори зовнішнього середовища, а особливо технологічні фактори, урахування яких на практиці надає можливості підвищити ефективність функціонування ПАТ «Сбербанк» і забезпечить його розвиток. Безумовною перевагою PEST-аналізу є можливість структурного аналізу зовнішнього середовища на різних рівнях. За умов високої нестабільності зовнішнього середовища застосування PEST-аналізу надає можливості

розробити маркетингову стратегію банку, ґрунтуючись на знанні макроекономічних тенденцій і прогнозуванні соціально-економічних коливань. Результати PEST-аналізу банківської системи подано в табл. 1 [3].

Таблиця 1

PEST-аналіз сучасної банківської системи

Політичні фактори	Економічні фактори
1. Стабільність уряду. 2. Зміна законодавства щодо кредитно-фінансових установ. 3. Державний вплив на банківський сектор. 4. Державне регулювання конкуренції в банківському секторі. 5. Політика оподаткування кредитно-фінансових установ	1. Економічна ситуація в країні. 2. Курс національної валюти, процентна ставка Національного банку України. 3. Рівень інфляції. 4. Зміна цін на ресурси, що впливають на величину витрат банківської установи (енергоносії, бензин, теплопостачання тощо). 5. Рівень безробіття в країні. 6. Зміна доходів населення або структури доходів. 7. Ринок і торговельні цикли
Соціальні фактори	**Технологічні фактори**
1. Демографічні зміни в країні. 2. Соціальна мобільність населення. 3. Активність споживачів. 4. Переорієнтація в культурі задоволення потреб населення. 5. Загальна тенденція до зниження рівня освіти в країні. 6. Високий рівень корупції	1. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. 2. Законодавство стосовно технологій. 3. Застосування інтернет-інструментів. 4. Інноваційний потенціал

Стратегія підвищення рівня фінансового потенціалу банку ПАТ «Сбербанк» має забезпечити:

– оновлення технічної бази, що є спрямованим на розширення конкурентного спектра банківських послуг для підвищення рівня задоволеності клієнтів;

– розробку жорсткіших критеріїв стягнення боргів для збільшення розміру власних обігових коштів і підвищення прибутку;

– розширення клієнтської бази, що сприятиме зростанню процентних і комісійних доходів.

SWOT-аналіз проводять для з'ясування позиції банку на ринку. Це дослідження надає можливості простежити ступінь впливу сильних і слабких сторін банку на ринкові можливості. Корисним є заповнення матриці SWOT і на основних конкурентів. Якщо сильні сторони банку потрапляють на вразливі місця конкурентів, то тим самим визначається напрям, за яким слід розширювати свою частку ринку. Якщо таких напрямів не виявиться, то в планах слід передбачити створення власної конкурентної переваги [2].

Метою SWOT-аналізу є дослідження взаємодії різних за походженням стратегічних факторів, інакше кажучи, визначення впливу найбільш істотних небезпек і можливостей ринку на сильні і слабкі сторони діяльності банку. Він має насамперед показати, які саме негативні зовнішні фактори можуть послабити наявну конкурентну перевагу банку в тих чи інших напрямах діяльності, і які можливості ринку на цьому етапі дозволяють зміцнити раніше слабкі позиції банку.

Процедура SWOT-аналізу має організовуватися ретельно, щоб визначити стратегічні заходи, які міг би реалізувати банк. Слід пам'ятати, що, крім виявлення потенційних загроз, варто враховувати також ймовірність настання такої події, коли і масштаби, і ймовірність впливу певного фактора є особливо високими і заслуговують найбільш пильної уваги з боку керівництва банку.

Наведемо визначення окремих елементів SWOT-аналізу:

– сильні сторони (strength) – внутрішні можливості (навички, потенціал) чи ресурс, що можуть зумовити формування конкурентної переваги;

– слабкі сторони (weaknesses) – види діяльності, які фірма здійснює не досить добре, або ресурси, підсистеми потенціалу, що неправильно використовуються;

– можливості (opportunities) – сукупність факторів, що переважно позитивно впливають на діяльність організації, альтернативи, що їх банк може використати для досягнення стратегічних цілей (результатів);

– загрози (threats) – сукупність факторів, що переважно негативно впливають на діяльність організації, будь-які процеси або явища, які перешкоджають руху підприємства чи організації в напрямку досягнення своїх місії та цілей [3].

У табл. 2 наведено матрицю SWOT-аналізу для ПАТ «Сбербанк» [5].

Таким чином, проведений SWOT-аналіз свідчить про доволі стійкий стан банку на фінансовому ринку України. Використання виявлених можливостей і врахування можливих загроз нададуть можливості підвищити ефективність діяльності цього банку. Матриця SWOT-аналізу для ПАТ «Сбербанк» дозволить менеджменту сформува-

ти загальний перелік стратегій банку із урахуванням їх особливостей.

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу для ПАТ «Сбербанк»

Сильні сторони (S – strength)	**Слабкі сторони (W – weaknesses)**
1. Передові інформаційні технології. 2. Ефективна управлінська структура. 3. Великий досвід роботи на фінансовому ринку України. 4. Збільшення кількості банківських послуг. 5. Розширення регіональної мережі інфраструктури банку. 6. Своєчасність реагування на зміни навколишнього середовища. 7. Високий рівень кваліфікації спеціалістів, а саме менеджерів вищої та середньої ланки. 8. Використання інструментів інтернет-маркетингу, а саме мобільний та електронного банкінг	1. Відсутність налагодженої маркетингової політики. 2. Високі тарифи на банківські послуги. 3. Плинність кадрів нижчої ланки. 4. Слабкий внутрішній контроль за банківськими операціями. 5. Високі операційні ризики. 6. Слабка та нерегулярна маркетингова діяльність банку. 7. Низький рівень запровадження інновацій. 8. Недостатність ведення зовнішньоекономічної діяльності
Можливості (O – opportunities)	**Загрози (T – threats)**
1. Підвищення рейтингових позицій банку. 2. Зростання прибутку. 3. Збільшення частки ринку банківських послуг. 4. Залучення нових клієнтів за допомогою інструментів банківського маркетингу. 5. Надання нових послуг із урахуванням сучасних тенденцій банківського сектора. 6. Підвищення кваліфікації персоналу. 7. Підвищення ступеня довіри клієнтів до банківської установи. 8. Підвищення якості кредитного портфеля банку. 9. Поширення застосування системи електронних технологій. 10. Розробка нових банківських продуктів	1. Недосконалість законодавчої бази, Податкового кодексу України, постійні зміни нормативних вимог Національного банку України. 2. Економічна та політична нестабільність, нестабільність взаємовідносин із МВФ. 3. Поява нових сильних конкурентів або зміцнення ринкових позицій наявних конкурентів. 4. Нестабільність розвитку економіки. 5. Зниження попиту на деякі види банківських послуг. 6. Зменшення доходів та операційного прибутку за рахунок переходу клієнтів до конкурентів

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Добринь С. В.

Література: 1. Ансофф И. Стратегическое управление. М.: Экономика, 1989. 519 с. **2.** Герасимович А. М., Парасій-Вергуненко І. М., Кочетков В. М. Аналіз банківської діяльності: підручник/за ред. А. М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с. **3.** Головко Т. В., Сагова С. В. Стратегічний аналіз. Київ: КНЕУ, 2002. 198 с. **4.** Мищенко А. П. Стратегическое управление. Днепропетровск: ДУЭП, 2007. 332 с. **5.** Юрчук О. М. Деякі підходи до комплексної оцінки діяльності банків. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* 2006. № 15. С. 210–220.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ ЗА УМОВ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

УДК 336.77

Чернишов О. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

© Чернишов О. В., 2017

Анотація. *Обґрунтовано необхідність удосконалення управління кредитним портфелем банку. Досліджено фактори впливу на кредитну політику. Розроблено та побудовано процес послідовного управління якістю кредитного портфеля банківської установи. Запропоновано напрями вдосконалення управління кредитним портфелем банку за умов фінансової нестабільності.*

Ключові слова: *організація, банк, банківська установа, банківський сектор, фінанси, витрати, прибуток, кредит, кредитний моніторинг, кредитний портфель, кредитна політика, кредитний ризик.*

Аннотация. *Обоснована необходимость совершенствования управления кредитным портфелем банка. Исследованы факторы влияния на кредитную политику. Разработан и построен процесс последовательного управления качеством кредитного портфеля банковского учреждения. Предложены направления совершенствования управления кредитным портфелем банка в условиях финансовой нестабильности.*

Ключевые слова: *организация, банк, банковское учреждение, банковский сектор, финансы, расходы, прибыль, кредит, кредитный мониторинг, кредитный портфель, кредитная политика, кредитный риск.*

Annotation. *The necessity of improving the management of the bank's loan portfolio is grounded. Factors influencing credit policy are investigated. A process of consistent quality management of the credit portfolio of a banking institution was developed and built. Suggestions for improving the management of the bank's loan portfolio in conditions of financial instability.*

Keywords: *organization, bank, banking institution, banking sector, finance, expenses, profit, credit, credit monitoring, loan portfolio, credit policy, credit risk.*

Правильна організація процесу банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями є основою фінансової стабільності й ринкової стійкості банківських установ. Забезпечувати управління кредитною діяльністю банку, ефективне використання його кредитного потенціалу, формування оптимального для нього кредитного портфеля, чітку організацію всього кредитного процесу надає можливості кредитна політика банку.

Одним із головних завдань, що постають перед керівництвом банку, є правильна розробка кредитної політики. Кредитна політика має охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не мусять входити до кредитного портфеля. Нині кредитна політика будь-якого банку є частиною філософії банківського бізнесу, що визначає внутрішні банківські процедури видання кредиту, документообігу, моніторингу за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, установлення процентних ставок за кредитом.

Метою написання статті є обґрунтування необхідності вдосконалення управління кредитним портфелем банку.

Жорсткі умови ринкової економіки посилили конкуренцію за залучення коштів, зумовили значне подорожчання кредитних ресурсів і зумовили усвідомлення залежності результатів діяльності банків від уміння керувати процесом формування кредитних ресурсів і розміщенням вкладень, що знайшло відображення в новому рівні взаємин із клієнтами [2].

Із розвитком у нашій країні ринкових відносин, появою підприємств різних форм власності, як приватної, так і державної, суспільної, особливого значення набуває проблема чіткого правового регулювання фінансово-кредитних відношень суб'єктів підприємницької діяльності. У підприємств усіх форм власності все частіше виникає потреба залучення позикових коштів для здійснення своєї діяльності й одержання прибутку. Найбільш поширеною формою залучення коштів є одержання кредиту [1].

Роль кредиту в різних фазах економічного циклу не є однаковою. За умов економічного підйому, достатньої економічної стабільності кредит є фактором зростання. Перерозподіляючи величезні грошові та товарні маси, кредит забезпечує підприємство додатковими ресурсами. Однак за умов надвиробництва товарів існує і негативний вплив, що є особливо помітним за умов інфляції. Нові платіжні кошти, що входять завдяки кредиту до обігу, збільшують і без того надлишкову масу грошей у обігу. Дедалі більшого значення набуває кредит для забезпечення населення якісним житлом, побутовою технікою, створення можливостей для отримання освіти й задоволення інших соціальних потреб. Але нині його використовують не дуже активно. За умов зростання сум неповернених кредитів зростання значення контролю з боку банку за чітким виконанням умов кредитного договору [2].

З огляду на те, що кожній позиції властивий певний ризик невиплати процентів чи неповернення позики внаслідок непередбачених обставин, зрозумілим є намагання банку кредитувати лише перевірених позичальників, які добре себе зарекомендували. Однак за умов нестабільності економіки таких клієнтів обмаль, і обмежитися лише ними означає поставити під сумнів діяльність банку як кредитної установи. Тому доцільно не втрачати можливості нарощувати обсяг позичкових операцій і за рахунок тих із них, для яких властивий підвищений ризик. Адже саме для них характерною є вища доходність порівняно зі слабо ризиковими. Беручи до уваги існу-

вання обернено пропорційної залежності між величиною ризику і доходністю кредитних операцій, кожний банк у центрі позичкової політики має ставити забезпечення збалансованості між ризикованістю й обережністю [5].

За умов становлення банківської конкуренції все більшого значення з точки зору попередження виникнення кредитів проблемних видів набирають маркетингові методи її забезпечення або співробітництво із спеціалізованими маркетинговими фірмами. Важливо налагодити і взаємовигідну партнерську роботу зі страховими компаніями. Ці заходи мають мінімізувати вплив проблемних кредитів на банківську дохідність.

Схематично процес регулювання управління кредитним портфелем банку подано на рис. 1 [4].

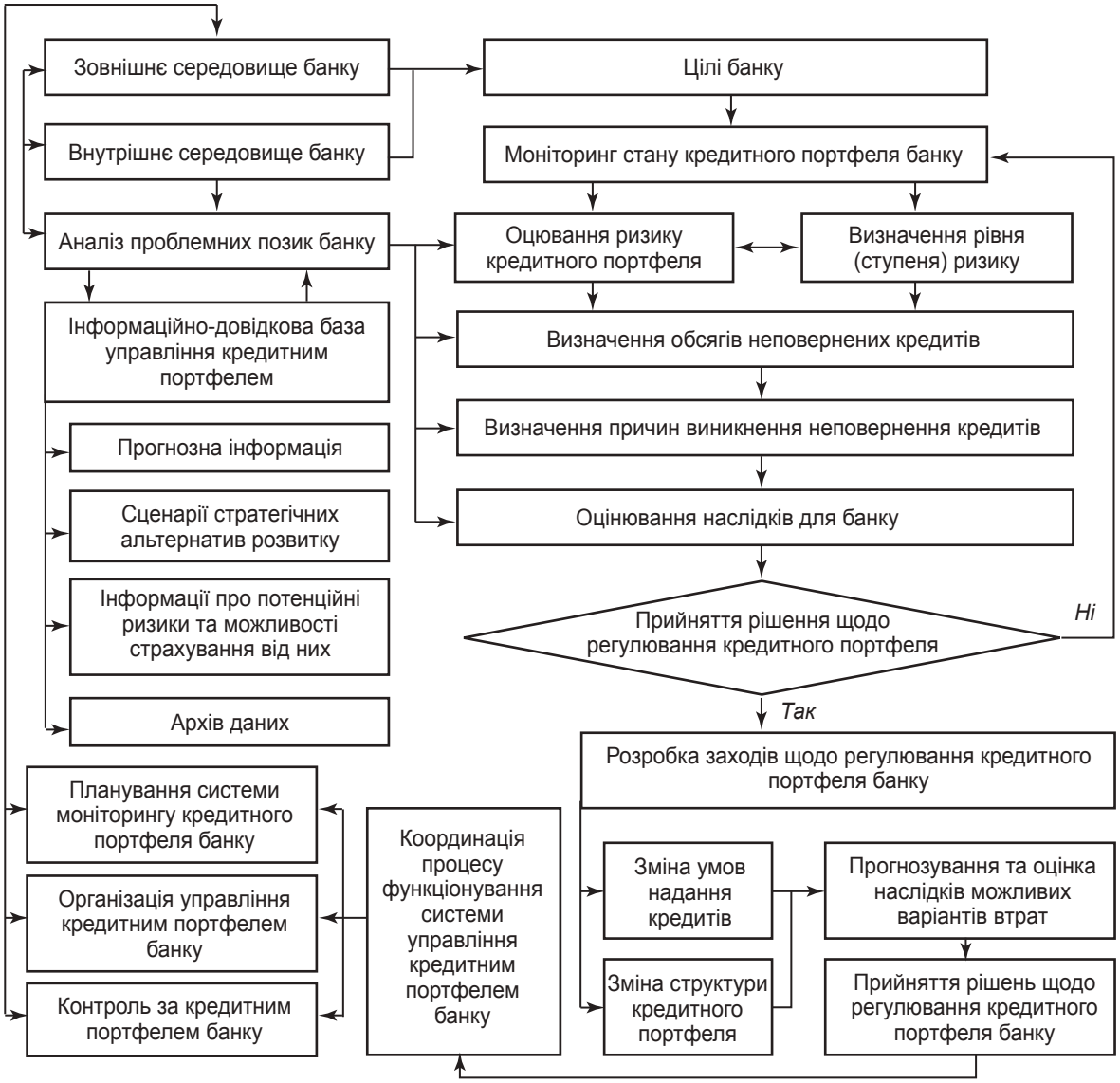

Рис. 1. **Послідовність регулювання процесу управління кредитним портфелем банку**

Проблемними називають кредити, за якими своєчасно не проведено один чи кілька платежів, значно знизилася ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, що дають підстави банку сумніватися щодо повернення позики. Для мінімізації збитків від кредитної діяльності та забезпечення належного рівня якості кредитного портфеля банки мають здійснювати управління проблемними кредитами.

Оскільки кожний банк має в своєму портфелі проблемні кредити, основним питанням є встановлення допустимого для банку рівня таких кредитів у загальній вартості кредитного портфеля. Для зарубіжних банків прийнятними є такі значення показників: частка списаних кредитів у загальному обсязі виданих – 0,25–0,75 %; частка прострочених кредитів (понад 90 днів) у загальному обсязі виданих – 0,5–3 %. Якщо останній показник сягає рівня 7 %, то стан банку визначають як кризовий. Як свідчить вітчизняна банківська практика, допустимий рівень проблемних кредитів у кредитному портфелі становить 5 %. Перевищення частки проблемних кредитів у кредитному портфелі 10 % свідчить про початок кризи в діяльності банку [4].

Оскільки повністю уникнути втрат за кредитами неможливо, інколи їх розглядають як вартість ведення банківського бізнесу. Але це не означає, що банк має змиритися з такими збитками, оскільки в цьому разі заподіяна банку шкода є значно вищою, ніж сума неповерненого кредиту. Велика кількість прострочених кредитів призводить до падіння довіри до банку з боку вкладників і акціонерів, виникнення проблем з платоспроможністю та ліквідністю, погіршення репутації банку. Крім того, банк має нести додаткові витрати, що є пов'язаними з вимогами стосовно повернення кредиту, частина активів банку заморожується в формі непродуктивних. Такі втрати за своїми розмірами можуть набагато перевищити прямі збитки від непогашеної позики [1].

Вартість проведення ефективної кредитної політики й організації кредитної роботи в банку, включаючи досвідчену команду кредитного аналізу й контролю, безперечно, є значно нижчою за витрати щодо управління проблемними кредитами та збитки, яких можна уникнути.

Сформовані шляхи вдосконалення кредитної діяльності банків подано в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Шляхи вдосконалення кредитної діяльності банків

Шляхи	Основні напрями
Мінімізація кредитних ризиків	Використання нормативно-індексної моделі
Страхування кредитів	– зменшення або усунення кредитного ризику, що виражається у можливій несплаті позичальником основного боргу та відсотків за ними і є однією з форм забезпечення кредиту
Створення раціональної стратегії реалізації ефективної кредитної політики банку	– облік особливостей руху грошових коштів кожного клієнта; – розподіл грошових коштів за сумами, термінами, доходністю; – установлення відсоткових ставок за кожною групою грошових засобів клієнта; – формування для активних операцій банку портфеля залучених ресурсів, детермінованих за обсягами, термінами, вартістю; – оптимізація відсоткових витрат банку в межах цієї фінансової технології
Попередження виникнення небажаних видів кредитів	– налагодження партнерської роботи зі страховими компаніями
Скорочення до мінімуму або пповне уникнення пролонгованих, прострочених, безнадійних, небезпечних і сумнівних кредитів	– посилення вимог до правомірності прийняття рішень щодо видачі кредитів та оперативності прийняття рішень з видачі кредитів і оперативності запровадження заходів стосовно їх погашення
Покращення фінансової стійкості й утримання ліквідності	– створення страхових фондів
Кредитний моніторинг	– здійснення контролю процесу кредитування ще до видавання кредиту

Для вдосконалення кредитних взаємовідносин із клієнтами за умов підвищення кредитного ризику та забезпечення надійного захисту інтересів банку слід посилити вимоги до правомірності прийняття рішень щодо видачі кредитів та оперативності прийняття рішень з видачі кредитів і оперативності запровадження заходів стосовно їх погашення, а саме:

– забезпечити юридично грамотне оформлення кредитних угод і угод за заставою з високим рейтингом позичальників і розширенням і захистом у них прав банку як заставодержателя та кредитора; вимагати від позичальника подання акта останньої аудиторської перевірки;

– проводити обов'язкове страхування переданих у заставу цінностей із передбаченням, що заставодержатель має право отримати страхову компенсацію; на підтвердження цього вимагати надання страхових полісів;

– вимагати від позичальників підтвердження наявності та достатності переданого банку забезпечення, ураховувати проведену переоцінку його оперативного стану до оформлення чи зміцнення за необхідності, а також дострокового повернення кредиту або його частини у разі невиконання кредитних умов і угод щодо забезпечення;

– посилити взаємодію економічної та юридичної служби банківської безпеки для підвищення результативності роботи з повернення боргів, у тому числі шляхом оперативної та ефективної реалізації забезпечення;

– для підвищення рівня ліквідності забезпечення й своєчасного повернення кредитів не допускати практики формального підходу до вказаних процедур, а також перевищення встановлених повноважень при вирішенні кредитних питань.

Одним із шляхів покращення фінансової стійкості й утримання ліквідності комерційних банків на належному рівні є створення страхових фондів, за рахунок яких покриваються збитки від кредитної діяльності банків. Але дія цього механізму захисту є обмеженою, оскільки банки не зацікавлені «заморожувати» кошти, що можуть приносити прибуток. Крім того, деяким банкам не вистачить усього отриманого ними прибутку, щоб сформувати резерв у повному обсязі. Нині резерв українських комерційних банків становить приблизно 20 % від потреби.

Таким чином, порівняння діяльності банків кілька років тому і нині дає підстави говорити, що їх кредитна політика стала більш зваженою і менш ризиковою. Свідченням цього є те, що в структурі забезпечення наданих кредитів найбільшу питому вагу мають кредити, що є забезпеченими заставою, – майже 50 %. Клієнтів із доброю кредитною історією не так багато, відтак залишається тільки виростити їх самим – від малого до середнього і великого.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Добринь С. В.

Література: 1. Мальцева О. В. Напрями вдосконалення управління кредитним портфелем комерційного банку. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету.* 2012. № 17. С. 49–57. **2.** Онищак Н. М. Теоретичні підходи до формування кредитної політики та кредитного портфеля комерційного банку в сучасних умовах фінансово-економічної кризи. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2009_27/statti/4_2. **3.** Пернарівський О. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків. *Вісник Національного банку України.* 2004. № 4. С. 44–48. **4.** Рясних Є. Г., Пономарьов А. А., Микитин М. О. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2011. № 2. С. 146–149. **5.** Тептя О. В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2010. № 5. С. 132–144.

МОДЕЛІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ МАШИНОБУДІВНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658:338.363(477)

Черняк Н. І.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано необхідність упровадження антикризового управління на машинобудівних підприємствах, що передбачає діагностування банкрутства на його ранніх стадіях задля усунення його загрози. Розглянуто сутність використовуваних на сучасних провідних промислових підприємствах світу елементів антикризового управління.*

Ключові слова: *підприємство, організація, виробництво, антикризове управління, машинобудування, машинобудівне підприємство, антикризове управління, платоспроможність, конкурентоспроможність, результативність, прибутковість, метод ієрархій.*

Аннотация. *Обоснована необходимость внедрения антикризисного управления, которое предусматривает диагностику банкротства на ранних стадиях для устранения его угрозы, на машиностроительных предприятиях. Рассмотрена сущность используемых на современных ведущих промышленных предприятиях мира элементов антикризисного управления.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, производство, антикризисное управление, машиностроение, машиностроительное предприятие, антикризисное управление, платежеспособность, конкурентоспособность, результативность, прибыльность, метод иерархий.*

Annotation. *The necessity of introduction of anti-recessionary management at the machine-building enterprises is proved, provides for the diagnosis of bankruptcy at its early stages to eliminate its threat. The essence of elements of anti-crisis management used at modern leading industrial enterprises of the world is considered.*

© Черняк Н. І., 2017

Keywords: *enterprise, organization, production, crisis management, engineering, machine-building enterprise, crisis management, solvency, competitiveness, productivity, profitability, hierarchy method.*

За сучасних умов економічного розвитку антикризова стратегія відіграє визначальну роль у забезпеченні довгострокового функціонування й ефективної діяльності підприємства в конкурентному середовищі.

Антикризове управління має починатися з моменту виникнення ідеї про створення підприємства. Саме тоді ініціатор підприємницької діяльності має визначитися з потенційними негативними та позитивними факторами, які можуть вплинути на функціонування підприємства за вибраним напрямом. Основними проблемами щодо цього є своєчасне реагування на зміни навколишнього ринкового середовища, оптимальний вибір та ефективне застосування раціональних управлінських рішень задля подолання кризових ситуацій і подальше їх діагностування на ранніх етапах діяльності підприємства, чим і зумовлено актуальність цієї теми.

Дослідженню теоретичних, методологічних і практичних аспектів антикризового управління підприємством та управління суб'єктом господарювання за нестабільних економічних умов займалися Бланк І., Балабанов І., Бєляєв С., Терещенко О., Грязнова А., Онисько С., Клебанова Т., Пушкар О., Хаммер М. та ін. Дослідження природи виникнення кризових ситуацій сприяли виникненню нових інструментів і моделей антикризового управління підприємством.

Метою написання статті є дослідження основних інструментів і моделей антикризового управління та доцільності їх використання в управлінні машинобудівними підприємствами.

Нині все більше керівників підприємств намагаються уникнути фінансового оздоровлення підприємств. Причиною цього є значна тривалість цього процесу, подекуди штучна його пролонгація. Складність вирішення задач антикризового управління визначає складність самостійного створення ефективної системи антикризового менеджменту на кожному підприємстві. Ось чому антикризове управління має застосовувати методи активного реагування на зовнішні та внутрішні загрози для суб'єкта управління.

Таблиця 1

Моделі антикризового управління підприємством

Моделі	Характеристика
Модель антикризового управління на базі контролінгу	У короткостроковому періоді – система забезпечення виживання підприємства, що є націленою на оптимізацію прибутку, а в довгостроковому – на підтримку реалізації розроблених планів із заданим рівнем точності
Модель реструктуризації в процесі антикризового управління	Інструмент превентивного антикризового управління, що є спрямованим на систематичну адаптацію підприємства до змін зовнішнього та внутрішнього середовища задля недопущення кризових ситуацій
Модель фінансової санації	Система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових і соціальних заходів, що є спрямованими на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості й конкурентоспроможності підприємства боржника в довгостроковому періоді
Антикризова стратегія підприємства	Інструмент вирішення суперечності в процесі розвитку підприємства за умов прояву кризи або її загрози, дії кризоутворюючих факторів, на базі обмежених ресурсів

Розглянемо наявні моделі антикризового управління (табл. 1) [1].

Для вибору найбільш адекватної моделі антикризового управління для підприємства машинобудування було застосовано метод ієрархій, що нині є одним із дієвих методів теорії прийняття рішень. Його використовують для вибору оптимального рішення проблеми, яка може бути подана у вигляді певної ієрархії. Ієрархія є видом системи, заснованій на припущенні, що її елементи можуть групуватися за рівнями.

Застосування методу аналізу ієрархій є пов'язаним із реалізацією трьох основних етапів (рис. 1) [3].

1. Постановка проблеми та її подання у вигляді ієрархії (альтернативні вирішення проблеми, критерії оцінювання та ін.).

Згідно із рис. 1 зазначимо, що ієрархія має три вузли. Першим є мета, що полягає у виборі моделі антикризового управління підприємства. Другим є критерії, що охоплюють оптимізацію прибутку, адаптацію підприємства, відновлення платоспроможності, відновлення конкурентоспроможності та прибутковості. Третім вузлом є альтернативні моделі антикризового управління підприємством.

2. Збір вихідної інформації та її попереднє оцінювання шляхом реалізації процедур попарного порівняння (табл. 2) [5].

3. Обробка результатів порівняння елементів ієрархії. У першу чергу, необхідно оцінити узгодженість (несуперечливість). Результати розрахунку узгодженості наведено на рис. 2 [5]. Бачимо, що загальний рівень узгодженості становить 0,581, що вказує на помірний рівень узгодженості всіх експертів.

Реалізація цих етапів у межах методу аналізу ієрархій надає можливості отримати об'єктивні кількісні оцінки всіх елементів у структурі ієрархії.

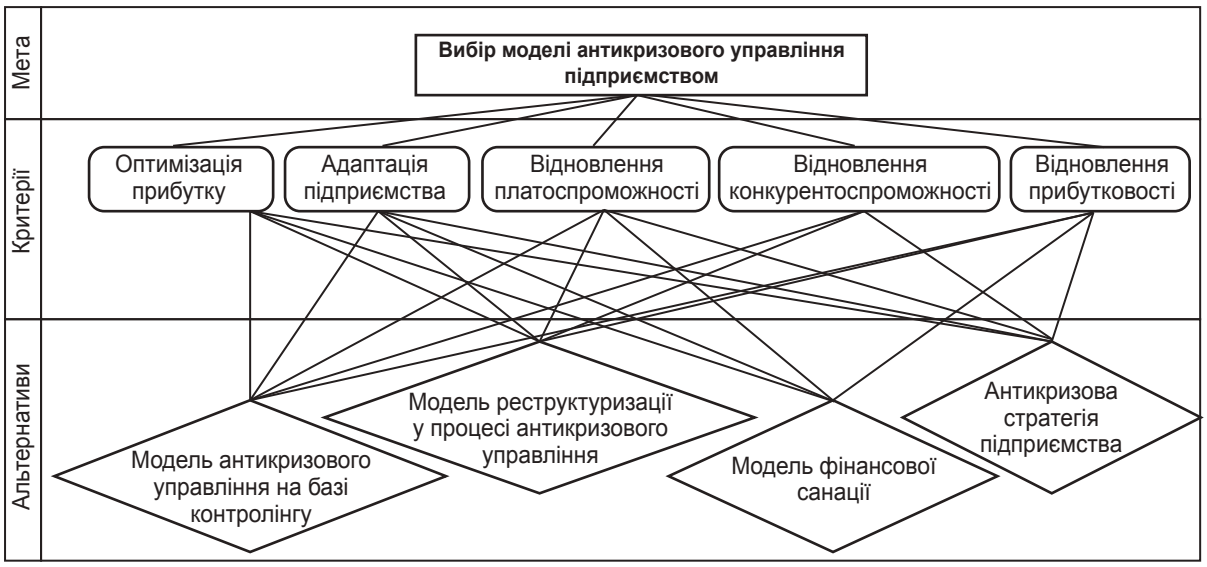

Рис. 1. **Ієрархія вибору моделі антикризового управління підприємством машинобудівної галузі**

Таблиця 2

Результати попарного порівняння елементів на рівні критеріїв

Вузол: Оптимізація прибутку
Вага: 0,082.
Матриця парних порівнянь:

¤	1¤	2¤	3¤	4¤
1¤	1,000	9,000	0,111	0,111
2¤	0,111	1,000	1,000	1,000
3¤	9,000	1,000	1,000	0,111
4¤	9,000	1,000	9,000	1,000

Вузол: Адаптація підприємства
Вага: 0,044
Матриця парних порівнянь:

¤	1¤	2¤	3¤	4¤
1¤	1,000	1,000	9,000	9,000
2¤	1,000	1,000	1,000	9,000
3¤	0,111	1,000	1,000	9,000
4¤	0,111	0,111	0,111	1,000

Вузол: Відновлення платоспроможності
Вага: 0,564
Матриця парних порівнянь:

¤	1¤	2¤	3¤	4¤
1¤	1,000	9,000	0,111	0,111
2¤	0,111	1,000	0,111	0,111
3¤	9,000	9,000	1,000	9,000
4¤	9,000	9,000	0,111	1,000

Вузол: Відновлення конкурентоспроможності
Вага: 0,082
Матриця парних порівнянь:

¤	1¤	2¤	3¤	4¤
1¤	1,000	1,000	0,111	9,000
2¤	1,000	1,000	1,000	9,000
3¤	9,000	1,000	1,000	9,000
4¤	0,111	0,111	0,111	1,000

На рис. 2 альтернатива «Модель антикризового управління на базі контролінгу» має найнижчу вагомість, що становить 0,099. Найбільшу вагу має альтернатива «Модель фінансової санації», що надає можливості зробити обґрунтований вибір моделі антикризового управління для машинобудівних підприємств.

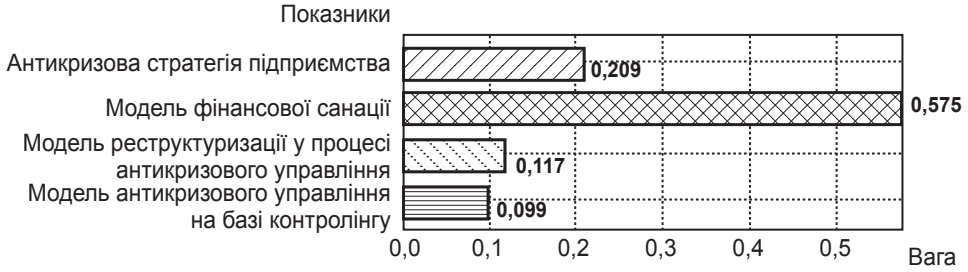

Рис. 2. **Вагомість альтернатив вирішення проблеми**

Таким чином, реалізація антикризових заходів буде ефективною тільки за умови використання комплек-

сного підходу до ідентифікації кризової ситуації на машинобудівному підприємстві. Комплексний підхід має передбачати використання спеціальних методів і прийомів управління процесами попередження, подолання та ліквідації кризи. Цей метод надасть можливості сконструювати ефективну систему антикризового управління на сучасному вітчизняному машинобудівному підприємстві.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Козьменко О. В.

Література: 1. Зосимова Ж. С. Процес діагностики кризи вітчизняних підприємств машинобудування. *Приднепровский научный вестник.* 2012. № 1 (123). С. 45–49. **2.** Квасницька Р. С., Кордонець І. М. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2011. № 2. С. 130–135. **3.** Костіна О. М., Майборода О. Є. Методи та моделі діагностики кризового стану підприємства. *Вісник Сумського державного університету.* 2012. № 4. С. 91–97. **4.** Погребняк А. Ю. Проблеми та напрями застосування концепції антикризового управління у діяльності промислового підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва.* 2012. № 10. С. 276–282. **5.** Фучеджи В. І. Характеристика методів та моделей діагностики кризового стану підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2010. № 69. С. 240–245.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 658.012.32:004

Черняк Н. І.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Обґрунтовано призначення структурно-функціонального моделювання як методу формування антикризової програми підприємства, розроблено контекстну діаграму. Проаналізовано можливості застосування цього підходу до організації антикризового управління на машинобудівних підприємствах.*

Ключові слова: *підприємство, організація, виробництво, антикризове управління, машинобудування, машинобудівне підприємство, структурно-функціональне моделювання, декомпозиція, контекстна діаграма.*

Аннотация. *Обосновано предназначение структурно-функционального моделирования как метода формирования антикризисной программы предприятия, разработана контекстная диаграмма. Проанализированы возможности применения этого подхода к организации антикризисного управления на машиностроительных предприятиях.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, производство, антикризисное управление, машиностроение, машиностроительное предприятие, структурно-функциональное моделирование, декомпозиция, контекстная диаграмма.*

Annotation. *Justified the purpose of structural and functional modeling as a method of forming an enterprise's anti-crisis program, a contextual diagram was developed. The possibilities of applying this approach to the organization of anti-crisis management at machine-building enterprises are analyzed.*

© Черняк Н. І., 2017

Keywords: *enterprise, organization, production, crisis management, engineering, machine-building enterprise, structural-functional modeling, decomposition, context diagram.*

Функціонування сучасних вітчизняних виробничих підприємств істотно ускладнюється через мінливі умови зовнішнього середовища. Майбутній розвиток подій, кінцеві результати господарських операцій спрогнозувати дуже складно, оскільки прийняття рішень у економіці на всіх рівнях управління відбувається за умов невизначеності, неможливості точного прогнозування, за наявності неповної чи недостовірної інформації, що призводить до виникнення в діяльності підприємства ризикових ситуацій.

Нині існує велика кількість наукових праць, у яких на теоретико-методологічному та практичному рівнях досліджено широке коло питань, що є пов'язаними із діагностуванням у процесі антикризового управління підприємством. Дослідженням цих питань займалися Бланк І., Булєєв І., Брюховецька Н., Забродський В., Заруба В., Лігоненко Л., Пушкар О., Терещенко О., Грязнова А., Ковальов А., Саймон Г. та ін. Однак, досвід, накопичений у сфері антикризового управління, окремі проблеми прикладного характеру не дістали належного вирішення і, залишаючись недостатньо вивченими та методично забезпеченими, потребують подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є обґрунтування доцільності застосування методів структурно-функціонального моделювання антикризового управління підприємства задля забезпечення зниження негативного впливу ризикових ситуацій.

Основою багатьох сучасних методологій моделювання бізнес-процесів є методологія SADT (Structured Analysis and Design Technique – метод структурного аналізу і проектування) та алгоритмічні мови, що є вживаними для розробки програмного забезпечення [1]. Структурно-функціональне моделювання процесу управління, що реалізується за допомогою програмного продукту «Ramus Educational» за стандартом IDEF0, починається з побудови існуючої на підприємстві моделі антикризового управління – «AS-IS» (рис. 1) [2].

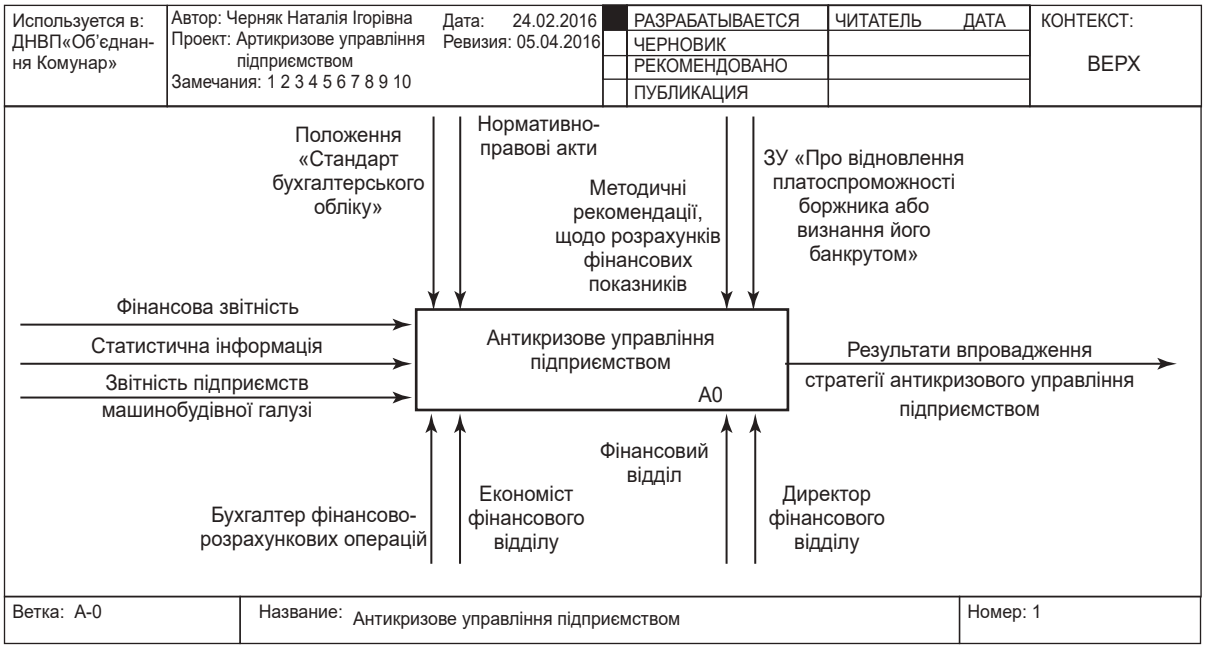

Рис. 1. **Контекстна діаграма антикризового управління підприємством**

Декомпозиція контекстної діаграми реалізована на виділенні таких робіт: отримання фінансової звітності та збір статистичної інформації; проведення фінансового аналізу; діагностування, що є спрямованим на оцінювання параметрів кризової ситуації; розробки концепції кризи, а також упровадженні стратегії антикризового управління підприємством; отримуємо діаграму першого рівня декомпозиції (рис. 2).

Перший етап отримання фінансової звітності та збір статистичної інформації є невід'ємними складовими процесу антикризового управління підприємством. Другий етап «Проведення фінансового аналізу» охоплює такі підетапи, як проведення аналізу ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, визначення потреб у фінансуванні підприємства, аналіз фінансових результатів і рентабельності, закінчення формування звіту [4].

Третім етапом проведення антикризового управління на машинобудівному підприємстві є діагностування, спрямоване на оцінювання параметрів кризової ситуації. Воно охоплює формування системи індикаторів оціню-

вання загрози банкрутства підприємства, прогнозування наслідків виникнення ситуації банкрутства та попереднє оцінювання масштабів кризового фінансового стану підприємства [4].

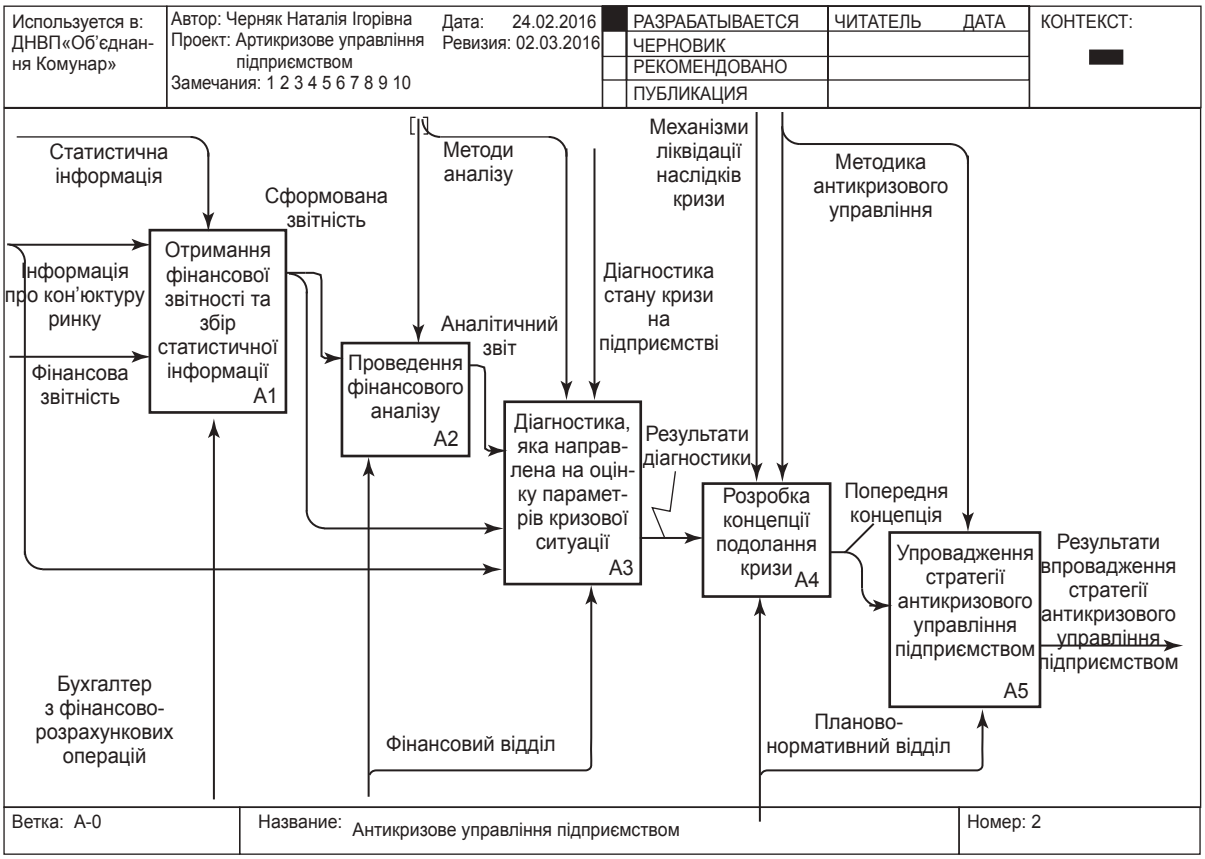

Рис. 2. **Декомпозиція першого рівня «Антикризове управління підприємством»**

Останнім етапом антикризового управління підприємством є впровадження стратегії, що полягає у створенні організаційних можливостей для успішного виконання стратегії; управління бюджетом підприємства задля вигідного розміщення коштів; визначення політики підприємства, що забезпечує реалізацію стратегії; застосування передового досвіду для постійного поліпшення роботи; мотивація працівників до більш ефективної праці задля досягнення найкращих результатів і, як підсумок, оцінка і контроль за виконанням вибраної антикризової стратегії [5].

Недоліками моделі «AS-IS» є її великий обсяг, що є повторюваним на різних етапах: великий обсяг робіт, який не відповідає завданню; великий обсяг неефективних і дублюючих один одного дій: наприклад, дій, які є складовими процесу фінансового аналізу та процесу діагностування; великий обсяг некерованих і незабезпечених ресурсами робіт. Наприклад структурні підрозділи, такі як бухгалтерський відділ, економічний відділ і фінансовий відділ, можна скоротити до двох, що й було зроблено у моделі «TO-BE». Залишилися бухгалтер і фінансовий відділ, задачі економічного відділу було розподілено.

До моделі «TO-BE» уведено підпроцес комплексного аналізу фінансового стану підприємства, що може точніше визначити недоліки та слабкі сторони підприємства. Підпроцес визначення цілей як основа планування має існувати на кожному підприємстві, оскільки керівникам і працівникам необхідно розуміти, у якому напрямі розвивається підприємство. Важливим є також підпроцес побудови стратегічної карти, оскільки основою планування в організації є саме стратегічне планування. Правильно структуроване стратегічне планування є джерелом усієї системи планів організації. Модель стратегічного управління розкриває взаємозв'язок основних етапів: планування стратегії, розробки на її основі системи планів і програм і контроль за реалізацією стратегії.

Таким чином, вихід із кризової ситуації можливий тільки за умови усунення причин її виникнення. У кожній конкретній ситуації оптимізаційні інструменти є специфічними для кожного конкретного підприємства. Незалежно від цього для виходу підприємства з кризи можна використати універсальні інструменти, із застосуванням яких реалізація стратегії антикризового управління надасть можливості знизити ймовірність виникнення кризових ситуацій, зменшити розмір можливого збитку, підвищити стратегічний потенціал і активізувати потенціал

протидії кризовим явищам, підсилити адаптаційні можливості підприємства та зміцнити його конкурентні позиції.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Козьменко О. В.

Література: 1. Бланк І. О., Ситник Г. В., Ганечко І. Г. Фінансова стратегія підприємства: монографія. Київ: КНТЕУ, 2009. 147 с. **2.** Грант Р. М. Современный стратегический анализ/пер. с англ. под ред. В. Н. Фунтова. СПб.: Питер, 2008. 560 с. **3.** Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: Знання, 2009. 475 с. **4.** Ткаченко А. М., Єлець О. П. Концептуальні підходи до антикризового управління в сучасних умовах господарювання: монографія. Запоріжжя: ЗДІА, 2010. 355 с. **5.** Смачило В. В., Буднікова Ю. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств. *Економічний простір.* 2011. № 1. С. 107–116.

РОЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ В РЕГУЛИРОВАНИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

УДК 341.123:327

Чионг Н. Х.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Определена роль Организации Объединенных Наций в регулировании международных экономических отношений. Проанализированы международные нормативно-правовые акты, закрепляющие особенности правового статуса Организации Объединенных Наций как субъекта международных экономических отношений.*

Ключевые слова: *государство, экономика, мировая экономика, экономические отношения, международные экономические отношения, Организация Объединенных Наций, Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций, Экономический и Социальный Совет (ЭКОСОС).*

Анотація. *Визначено роль Організації Об'єднаних Націй у регулюванні міжнародних економічних відносин. Проаналізовано міжнародні нормативно-правові акти, що закріплюють особливості правового статусу Організації Об'єднаних Націй як суб'єкта міжнародних економічних відносин.*

Ключові слова: *держава, економіка, світова економіка, економічні відносини, міжнародні економічні відносини, Організація Об'єднаних Націй, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОР).*

Annotation. *The role of the United Nations in regulating international economic relations has been determined. Analyzed are international normative legal acts that fix the peculiarities of the legal status of the United Nations as a subject of international economic relations.*

Keywords: *state, economy, world economy, economic relations, international economic relations, United Nations, United Nations General Assembly, Economic and Social Council (ECOSOC).*

С развитием международных экономических отношений, углублением специализации и международного разделения труда возникает необходимость быстрого и эффективного принятия решений, касающихся международных проблем и хозяйственной деятельности стран. Уже на протяжении многих лет мировое сообщество в решении важнейших задач в сфере международных экономических отношений опирается на Организацию

© Чионг Н. Х., 2017

Объединенных Наций (ООН), которая носит глобальный характер. В мире становится все больше политических проблем. Организация Объединенных Наций старается их урегулировать, но наряду с этим возрастает ее роль в решении экономических вопросов.

Целью написания статьи является изучение правового положения Организации Объединенных Наций как субъекта международного экономического права и ее роли в регулировании международных экономических отношений.

Исследованием деятельности ООН занимаются Авдокушин Е., Беджауи М., Зайцева О. и др.

ООН – универсальная международная организация, созданная в целях поддержания мира и международной безопасности и развития сотрудничества между государствами. ООН не только занимает центральное место в системе межгосударственных организаций, но и играет исключительную роль в современном международно-политическом развитии.

В настоящее время ООН играет важную роль в развитии многостороннего регулирования международных экономических отношений. Деятельность ООН оказывает все большее влияние на характер и развитие важнейших социально-экономических процессов на глобальном и национальном уровнях. Будучи международным форумом для обсуждения и принятия сугубо политических решений по самым актуальным вопросам в рамках практически всех сфер человеческой деятельности и международных отношений, ООН определяет приоритеты, цели и стратегии развития международного сотрудничества по формированию мирового экономического пространства.

Деятельность ООН как субъекта международного экономического права имеет четыре основных направления:

- преодоление общемировых экономических проблем;
- помощь в сотрудничестве странам с разными уровнями экономического развития;
- содействие экономическому росту развивающихся стран; этим странам нужна помощь не только в экономике, но и в других сферах;
- поиск решения проблем регионального развития.

ООН занимает главное место в развитии международных экономических отношений. Развитием международного экономического сотрудничества, что является одной из целей ООН, занимаются два центральных ее органа: Генеральная Ассамблея и Экономический и Социальный Совет (далее – ЭКОСОС). Генеральная Ассамблея организует исследования и дает рекомендации государствам в целях содействия международному сотрудничеству в экономической, социальной и других областях (ст. 13 Устава ООН). Под ее руководством функционирует ЭКОСОС, на который возложена главная ответственность за выполнение функции ООН в области экономического и социального сотрудничества [1].

Генеральная Ассамблея по сути является форумом для обсуждения важнейших проблем экономического характера. Ассамблея может по своему усмотрению учреждать организации по международному сотрудничеству государств в различных сферах, такие как Конференция ООН по торговле и развитию (ЮНКТАД), и др.

ЭКОСОС – следующий по важности после Генеральной Ассамблеи. Он координирует деятельность ООН в социально-экономической сфере. Секретариат ООН – административно-исполнительный орган, призванный обеспечивать нормальное функционирование институтов и учреждений ООН, выполняющих определенные функции [1].

Многие организации ООН осуществляют свою деятельность в области международных экономических отношений. В Конференции по торговле и развитию, хотя она и не является торговой организацией, участвуют практически все страны – члены ООН. Организация Объединенных Наций по промышленному развитию содействует индустриализации развивающихся стран, оказывает как материальную помощь, так и разрабатывает рекомендации по использованию ресурсов, налаживанию производства, проведению научно-исследовательских работ и созданию специальных органов по управлению производством. Европейская экономическая комиссия ООН решает проблемы экологического характера, обеспечения эффективного использования энергии и в транспортной и лесной сфере (с позиций экологии).

Экономическая комиссия для Африки (ЭКА) предоставляет консультации по экономическому развитию Африканского континента. Экономическая комиссия для Латинской Америки и Карибского бассейна (ЭКЛАК) выполняет те же функции, только для этого региона. Экономическая и социальная комиссия для Азии и Тихого Океана (ЭСКАТО) содействует региональному экономическому сотрудничеству, передаче технологий, вложению инвестиций и развитию инфраструктуры этого региона. Экономическая и социальная комиссия для Западной Азии (ЭСКЗА) создает благоприятные условия для развития сотрудничества в различных сферах и укрепляет экономические отношения [3].

Таким образом, для регулирования всех видов деятельности у Организации Объединенных Наций есть

международные организации, помогающие обеспечивать развитие и процветание экономики мира. ООН присуще институциональное разнообразие, проявляющееся в широкой репрезентативности как входящих, так и сотрудничающих с ней организаций. Организация Объединенных Наций представляет собой совокупность органов (Генеральная Ассамблея, Совет Безопасности, Экономический и Социальный Совет, Совет по Опеке, Международный Суд и Секретариат ООН). ООН является системой организаций, состоящих из специализированных и других самостоятельных учреждений: Международного банка реконструкции и развития (Всемирного банка, МБРР), Международного валютного фонда (МВФ), Конференции ООН по торговле и развитию (ЮНКТАД), Организации Объединенных Наций по промышленному развитию (ЮНИДО) и др.

Многие специализированные учреждения ООН играют важную роль в развитии и унификации мер экономической политики, анализируют состояние международных рынков и инфраструктуры, способствуют согласованию правил и процедур частного коммерческого права. Конференция ООН по торговле и развитию (ЮНКТАД) играет важную роль в регулировании международных экономических отношений. Целями Конференции являются содействие развитию международной торговли для ускорения экономического роста и развития, в особенности развивающихся стран, а также определение принципов и политики относительно международной торговли и связанных с ней проблем экономического развития, в частности в области финансов, инвестиций и передачи технологий.

Таким образом, несмотря на определенные сложности функционирования Организации Объединенных Наций, благодаря ей уже более пятидесяти лет решаются важнейшие экономические и политические вопросы.

Научный руководитель – старший преподаватель Чаговец А. А.

Литература: 1. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения: учебник. М.: Маркетинг, 2004. 466 с. **2.** Беджауи М. Международный Суд ООН: прошлое и будущее. *Московский журнал международного права.* 1995. № 2. С. 42–46. **3.** Зайцева О. Г. Международные организации: принятие решений. М.: Наука, 1989. 158 с. **4.** Кожевников Ф. И., Шармазанашвили Г. В. Международный суд ООН. Организация, цели, практика. М.: Международные отношения, 1971. 160 с.

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ЗА РІВНЕМ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

УДК 336.279

Шамбурова В. О.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сучасний стан і перспективи розвитку підприємств вітчизняної машинобудівної галузі. Проведено аналіз обсягу реалізованої промислової продукції, визначено рівень рентабельності операційної діяльності сучасних вітчизняних підприємств машинобудівної галузі. Проаналізовано фактори впливу на розвиток сучасної машинобудівної галузі.*

Ключові слова: *економіка, промисловість, підприємство, організація, виробництво, антикризове управління, машинобудування, машинобудівне підприємство, фінансова стійкість, кластерний аналіз.*

© Шамбурова В. О., 2017

Аннотация. *Исследовано современное состояние и перспективы развития предприятий отечественной машиностроительной отрасли. Проведен анализ объема реализованной промышленной продукции, определен уровень рентабельности операционной деятельности современных отечественных предприятий машиностроительной отрасли. Проанализированы факторы влияния на развитие современной машиностроительной отрасли.*

Ключевые слова: *экономика, промышленность, предприятие, организация, производство, антикризисное управление, машиностроение, машиностроительное предприятие, финансовая устойчивость, кластерный анализ.*

Annotation. *The current state and prospects of the development of enterprises of the domestic machine-building industry are studied. The analysis of the volume of industrial products sold, the level of profitability of operating activities of modern domestic enterprises of the machine-building industry is determined. The factors of influence on the development of the modern machine-building industry are analyzed.*

Keywords: *economy, industry, enterprise, organization, production, crisis management, engineering, machine building, financial stability, cluster analysis.*

Сучасний стан вітчизняної машинобудівної галузі є нестабільним, із недостатньо розвиненим внутрішнім ринком. Машинобудування – єдина галузь промисловості, спроможна забезпечити засобами виробництва та знаряддями праці всі інші галузі промисловості та сектори економіки. Фінансова стійкість підприємств машинобудівної галузі є одним із найважливіших показників їх фінансового стану.

Дослідженням питань управління фінансовою стійкістю підприємств займалися Бочаров В. В., Ареф'єва О. В., Приймак І. І. та ін. Однак, віддаючи належне доробку науковців, зазначимо, що визначення сучасних тенденцій розвитку та стану фінансової стійкості окремих галузей промисловості залишається завжди актуальним і вимагає запровадження сучасних інструментів виявлення таких тенденцій.

Метою написання статті є макроекономічний аналіз сучасних вітчизняних підприємств машинобудівної галузі за рівнем їх фінансової стійкості.

Машинобудівна галузь України є однією з найбільш важливих, потужних і перспективних галузей промисловості, оскільки вона спроможна забезпечити технічне оснащення й автоматизацію процесів виробництва.

Критерієм оцінювання тенденцій розвитку машинобудівної галузі є показник їх інвестиційної активності. Наразі в інвестиційній діяльності підприємств машинобудування спостерігаються процеси випередження зростання інвестицій у основний капітал порівняно зі зростанням виробництва. Тобто вкладені в розвиток матеріальної бази кошти не дають максимального ефекту у вигляді економічних вигід, що має отримати інвестор. Використання основної частини вкладень у основний капітал для поновлення виробничого апарату – питома вага витрат на машини й устаткування в середньому перевищує 70 % [5].

Аналіз рівня обсягів реалізованої продукції машинобудівної галузі України за видами економічної діяльності за 2010–2015 рр. дає підстави говорити, що до 2011 р. спостерігалося зростання обсягів виробництва. З 2011 р. поступово обсяги виробництва промислової продукції знижуються, і 2013 р. характеризується найбільшим спадом. Починаючи з 2014 р., простежується поступове зростання обсягів реалізації промислової продукції, що є позитивною тенденцією [5].

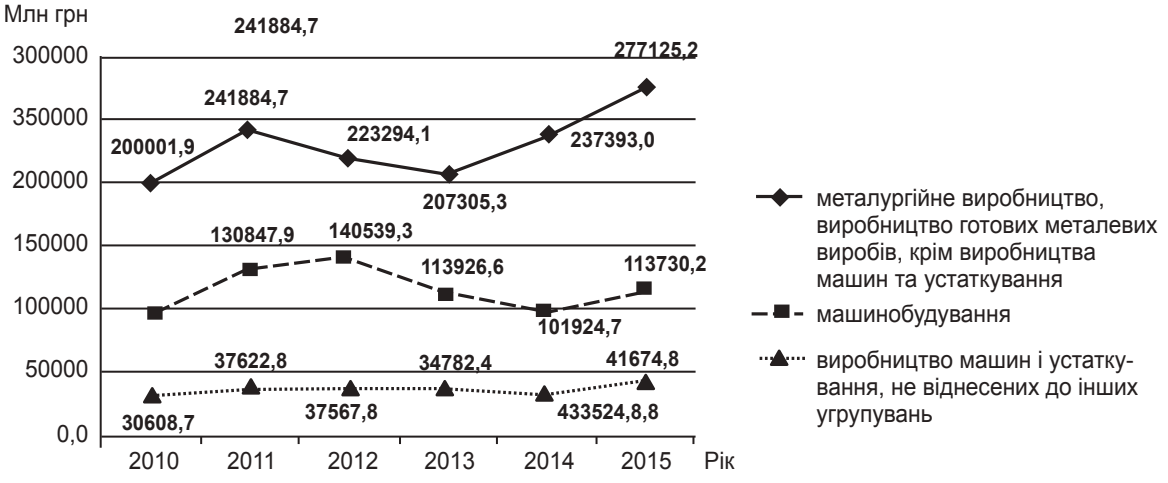

Рис. 1. **Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності**

SWOT-аналіз є узагальненим оцінюванням для розуміння й управління навколишнім середовищем, у якому функціонує машинобудівне підприємство. Така модель матричного аналізу надає можливості управлінцям виділяти ключові перешкоди, що постають перед суб'єктом господарювання, у процесі ретельного дослідження чотирьох окремих елементів SWOT. Із застосуванням цього методу було виявлено основні фактори, що негативно впливають на підприємства машинобудівної галузі (рис. 2) [4; 5].

Рис. 2. **Основні фактори негативного впливу на розвиток машинобудування**

Аналіз факторів впливу на машинобудівну галузь дає підстави говорити, що для цього сектора економіки характерними є нерозвиненість системи управління та застаріла виробнича база. Через це українські машинобудівні підприємства значно відстають у інноваційному розвитку і є неконкурентоспроможними на міжнародному рівні.

Підтвердженням переважання впливу негативних факторів на фінансовий стан підприємств машинобудівної галузі є динаміка зміни показника рентабельності операційної діяльності підприємств галузі. Для оцінювання рівня прибутковості підприємств машинобудівної промисловості подамо динаміку показника рентабельності операційної діяльності підприємств досліджуваної галузі (рис. 3) [5].

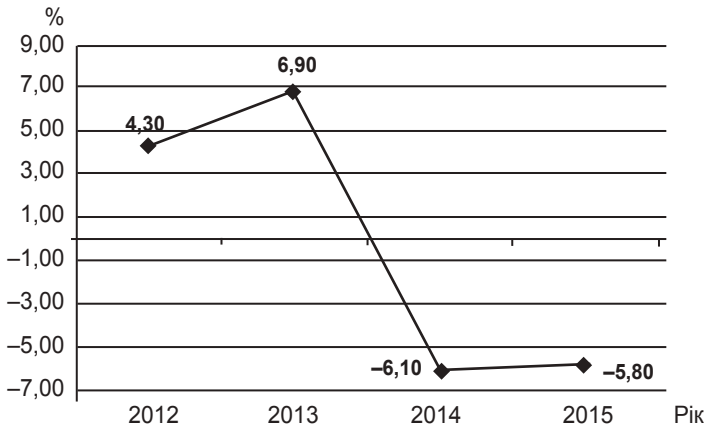

Рис. 3. **Рентабельність операційної діяльності великих і середніх підприємств машинобудування**

Зазначимо, що рівень рентабельності операційної діяльності машинобудівних підприємств протягом досліджуваного періоду знизився. Такий різкий спад рентабельності вітчизняного машинобудування є пов'язаним із нестабільною фінансово-економічною ситуацією, а також воєнними подіями на сході України, оскільки значна частка машинобудівних підприємств, як свідчить статистика, зосереджено саме на сході.

Іншим інструментом, що дозволяє надати оцінку стану фінансової стійкості машинобудівної галузі, є метод кластерного аналізу. Аналіз фінансової стійкості підприємств машинобудівної галузі є важливим етапом ефективного управління підприємством, оскільки надає можливості оцінити результати діяльності та на їх основі виявити тенденції розвитку підприємства.

Кластерний аналіз – це багатовимірна статистична процедура збору даних, що містять інформацію про вибірку об'єктів, і упорядковування об'єктів у порівняно однорідні групи. Він є одним із сучасних інструментів, що є використовуваними для зниження витрат і підвищення якості управління.

Метод кластерного аналізу використано на прикладі фінансової звітності десяти підприємств машинобудівної галузі за 2015 р. Показниками оцінювання рівня фінансової стійкості підприємств машинобудівної галузі є класичний їх набір, обґрунтований провідними науковцями (табл. 1) [1; 2; 4; 5].

Утворилося чотири групи підприємств, які відрізняються за показниками фінансової стійкості (табл. 2).

Таблиця 1

Показники діяльності машинобудівних підприємств, 2015 р.

Підприємство	Показник				
	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Коефіцієнт фінансової залежності	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт покриття запасів
ПАТ «Турбоатом»	0,78	1,28	0,28	1,12	4,21
ПАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе»	0,21	4,66	3,66	0,63	0,23
ПАТ «Електромашина»	0,44	2,27	1,27	1,35	1,06
ПАТ «Хартрон»	0,59	1,70	0,70	0,76	3,38
ДНВП «Об'єднання Комунар»	0,56	1,79	0,79	1,28	1,63
ПАТ «Харківський підшипниковий завод»	-0,31	-3,22	-4,22	-0,08	0,55
ПАТ «Світло шахтаря»	0,60	1,66	0,68	1,33	2,10
ПАТ «Укрелектромаш»	-0,07	-15,18	-16,18	-9,42	0,63
ПАТ «Автрамат»	0,36	2,80	1,80	1,25	0,69
ПАТ «ФЕД»	0,33	3,26	2,26	1,39	0,77

Таблиця 2

Результати кластерного аналізу

№	Підприємства, що увійшли до кластера	Характеристика кластера	Опис
1	ПАТ «ХТЗ ім. С. Орджонікідзе», ПАТ «ФЕД», ПАТ «Автрамат», ПАТ «Електромашина»	Найбільш фінансово стійкі підприємства	Стан підприємств є найкращим
2	ПАТ «Хартрон», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Світло шахтаря», ДНВП «Об'єднання Комунар»	Фінансово стійкі підприємства	Рівень майже всіх оцінюваних показників підприємства є задовільним
3	ПАТ «Харківський підшипниковий завод»	Підприємства середнього рівня стійкості	Рівень майже всіх оцінюваних показників є нижчим за середній
4	ПАТ «Укрелектромаш»	Підприємство з низьким рівнем стійкості	Рівень майже всіх оцінюваних показників є дуже низьким

Таким чином, макроекономічний аналіз підприємств машинобудівної галузі України за рівнем фінансової стійкості засвідчив, що вони перебувають у нестабільному стані. Для цього сектора економіки характерними є нерозвиненість системи управління та застаріла виробнича база, що підтверджує зниження обсягу реалізованої продукції та рентабельності операційної діяльності. Через це вітчизняні машинобудівні підприємства значно відстають у інноваційному розвитку і є неконкурентоспроможними на міжнародному рівні. Для забезпечення успішного виведення підприємств із кризового стану й адаптації до значних змін у зовнішньому середовищі важливим є запровадження сучасних технологій своєчасного виявлення загроз фінансовій стійкості шляхом застосування інструментів кластерного аналізу та стратегічного управління.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Алексєєнко І. І.

Література: 1. Бочаров В. В. Финансовый анализ: краткий курс. СПб.: Питер, 2009. 240 с. **2.** Ареф'єва О. В. Інноваційні імперативи формування економічної безпеки машинобудівних підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці.* 2014. № 50. С. 132–142. **3.** Приймак І. І. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі.* 2012. № 3 (19). С. 55–67. **4.** Ваніна Н. І. Аналіз діяльності машинобудівних підприємств у кризових умовах. *Економічний аналіз.* 2013. № 12. С. 67–70. **5.** Статистична інформація // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua.

СУТНІСТЬ І ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 330.145:005.93

Шелест І. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Доведено необхідність дослідження сутності та підходів до управління оборотними активами підприємства. Обґрунтовано результати дослідження особливостей і принципів управління оборотними активами, а також сучасних підходів до управління оборотними активами підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, організація, фінанси, активи, оборотні активи, управління оборотними активами, принципи управління оборотними активами, сутність управління оборотними активами.*

Аннотация. *Доказана необходимость исследования сущности и подходов к управлению оборотными активами предприятия. Обоснованы результаты исследования особенностей и принципов управления оборотными активами, а также современных подходов к управлению оборотными активами предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, финансы, активы, оборотные активы, управление оборотными активами, принципы управления оборотными активами, сущность управления оборотными активами.*

Annotation. *The necessity of researching the essence and approaches to managing the company's circulating assets is proved. The results of research of features and principles of management of circulating assets, and also modern approaches to management of turnaround assets of the enterprise are justified.*

Keywords: *enterprise, organization, finances, assets, current assets, management of circulating assets, principles of management of circulating assets, essence of management of circulating assets.*

Оборотні активи підприємства є однією з найважливіших категорій обліково-аналітичного процесу, теоретичні аспекти якої комплексно досліджуються в наукових роботах вчених-економістів. Забезпечення безперебійного процесу функціонування підприємства має здійснюватися за рахунок наявності оборотних активів, що є сукупністю коштів, авансованих для створення оборотних виробничих фондів і фондів обігу, які забезпечують їх безперебійний колообіг. Оборотні виробничі фонди вступають у виробництво у своїй натуральній формі, а в процесі виготовлення продукції цілком споживаються, переносячи свою вартість на створюваний продукт.

Незважаючи на наявність численних теоретичних розробок, проблеми дослідження теоретичних засад оборотних активів залишаються частково дослідженими та потребують подальшого наукового обґрунтування. Через зміни законодавчо-нормативної бази України питання класифікації оборотних активів і визначення сутності потребує подальшого поглибленого опрацювання [3].

Термін «оборотні активи» трактують по-різному, залежно від етапів розвитку економіки. За умов адміністративно-командної системи більш розповсюдженим було поняття «оборотні кошти». Основною функцією вважалося розрахунково-платіжне обслуговування колообігу коштів фінансування поточних витрат підприємства [3]. До складу оборотних коштів відносили грошові суми на купівлю матеріалів, сировини; на заробітну плату виробничому й адміністративному персоналу; на сплату податків та інших витрат підприємства, сплачених у поточному періоді.

За останні роки вітчизняні промислові підприємства втратили значну частину власного оборотного капіталу, а в структурі оборотних активів найбільшу частку має дебіторська заборгованість, що постійно зростає.

Одночасно в структурі джерел формування оборотних активів найбільшу частку має кредиторська заборгованість. Відбувається постійне зменшення оборотних активів у сфері виробництва і накопичення їх у розрахунках, а в результаті цього підприємствам до обігу потрібно залучати додаткові фінансові ресурси. Очевидно, що проблема управління оборотними активами та джерелами їх формування нині є актуальною.

Дослідженням проблем управління оборотними активами займалися Бланк І. О., Калабухова С. В., Ковалева А. М., Ковбасюк М. Р., Лученок І. Д., Стоянова Е. С. та ін. Але, незважаючи на наявність численних теоретичних розробок, існують теоретичні та практичні проблеми, які все ще залишаються невирішеними як на рівні промисловості в цілому, так і на рівні її окремих галузей. До них належать проблеми класифікації оборотних активів,

© Шелест І. В., 2017

оцінювання ефективності їх використання, удосконалення системи контролю, системи обліку оборотних активів, нейтралізації впливу кризових явищ на їх формування. З огляду на вищесказане і враховуючи те, що наукове вирішення проблеми організації ефективного управління оборотними активами на вітчизняних підприємствах далеке від завершення і відстає від потреб практики, було здійснено спробу поєднати загальнотеоретичний аспект дослідження із конкретними економічними пошуками шляхів удосконалення управління оборотними активами на рівні підприємств, щоб, з одного боку, раціоналізувати використання оборотних активів підприємства, а з іншого – нейтралізувати негативний вплив на них кризових явищ [5].

Незважаючи на широке висвітлення у науковій літературі питань, що є пов'язаними з управлінням оборотними активами, деякі аспекти цієї складної та багатогранної проблеми недостатньо досліджено. Насамперед, це стосується визначення обсягів страхових резервів і прогнозних значень суми недоотриманого операційного прибутку у зв'язку зі зростанням дебіторської заборгованості. Потребує обґрунтування доцільність упровадження планування розміру оборотних активів на основі складання виробничих бюджетів на підприємствах гірничометалургійного комплексу. Це сприятиме стабільності в розвитку виробництва та реалізації продукції, а також підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів.

У сучасній економічній літературі використовуваною є досить велика кількість понять, які розрізняються методологічним підходом. Серед них можна виділити такі: «оборотні кошти», «оборотні активи», «оборотні засоби», «поточні активи», «оборотні фонди та фонди обігу» й «оборотний капітал».

Політика управління оборотним капіталом має забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективністю роботи, що зводиться до вирішення таких двох важливих задач, як забезпечення платоспроможності та прийнятного обсягу, структури й рентабельності активів.

Традиційно управління оборотними активами відбувається за двома плановими напрямами: формування необхідного рівня окремих видів оборотних активів і визначення їх суми в цілому та формування структури джерел фінансування цих активів. Кожний із цих етапів на підприємстві передбачає обґрунтування прийнятних обсягів оборотних активів, кожної їх складової та найраціональнішої стратегії їх фінансування. В економічній літературі виділяють в основному чотири підходи до фінансування оборотних активів: ідеальний, агресивний, консервативний і компромісний [5].

За кризових умов при виборі моделі стратегії фінансування підприємства почали приділяти більше уваги науковому обґрунтуванню вибору довгострокових або короткострокових джерел фінансування постійної або змінної частини оборотних активів і визначенню величини чистих оборотних активів із урахуванням особливостей виробничого процесу підприємства, його ринкової стратегії тощо.

Важливим напрямом удосконалення функціонування оборотного капіталу та підвищення ефективно-сті управління ним за умов трансформації державної економіки є комплекс заходів, пов'язаних із підвищенням наукового рівня нормування та планування оборотного капіталу. Пропонуємо в цьому напрямі функціональну модель управління оборотним капіталом підприємства, що сприятиме оптимізації фінансових потоків і підвищенню ефективності функціонування підприємства в цілому. Базовими складовими моделі є організаційна, процесна, інформаційна та функціональна. Кожна з них відповідає певній стадії виробничого циклу та доповнює іншу.

При управлінні активами підприємства важливу роль відіграє метод оптимізації співвідношення оборотних і необоротних активів, застосування якого є базованим на певних принципах:

– урахування найближчих перспектив розвитку операційної діяльності та форм її диверсифікації: обсяги оборотних і необоротних активів підприємства, що формуються на первинній стадії його діяльності, повинні мати певний резервний потенціал, що забезпечує можливості приросту продукції та диверсифікації операційної діяльності в найближчому майбутньому;

– забезпечення відповідності співвідношення формованих оборотних і необоротних активів обсягу структури виробництва та збуту продукції;

– забезпечення оптимальності співвідношення оборотних і необоротних активів з точки зору ефективності господарської діяльності;

– забезпечення можливостей високого обігу активів у процесі їх використання.

Із урахуванням цих принципів здійснюється оптимізація структури активів підприємства, що є спрямованою на забезпечення його фінансової безпеки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Володькіна М. В. Організація управління промисловим підприємством. Київ: КНЕУ, 2011. 318 с.

2. Вороніна О. О. Управління фінансовим результатом промислового підприємства: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2011. 25 с. **3.** Вужинська О. І., Блонська В. І. Вдосконалення формування та використання прибутку підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України. 2008.* № 18. 122–128. **4.** Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник/за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2001. 286 с. **5.** Губарик О. М. Оборотний капітал в управлінському обліку підприємства. *АгроСвіт.* 2010. № 20. С. 25–28. **6.** Гуцаленко Л. В. Концепції визначення фінансового результату в міжнародній обліковій практиці. *Інноваційна економіка.* 2010. № 6. С. 105–110.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336.764.1:658.87

Шелест І. В.

Магістрант 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Доведено необхідність дослідження теоретичних аспектів управління оборотними активами підприємства. Проаналізовано результати досліджень управління оборотними активами на сучасних вітчизняних підприємствах. Розглянуто сучасні моделі управління оборотними активами підприємства. Досліджено особливості, механізми та принципи управління оборотними активами.*

Ключові слова: *підприємство, організація, активи, оборотні активи, управління оборотними активами, сутність управління оборотними активами.*

Аннотация. *Доказана необходимость исследования теоретических аспектов управления оборотными активами предприятия. Проанализированы результаты исследований управления оборотными активами на современных отечественных предприятиях. Рассмотрены современные модели управления оборотными активами предприятия. Исследованы особенности, механизмы и принципы управления оборотными активами.*

Ключевые слова: *предприятие, организация, активы, оборотные активы, управление оборотными активами, сущность управления оборотными активами.*

Annotation. *The necessity of researching the theoretical aspects of management of the company's circulating assets is proved. The results of research on management of current assets in modern domestic enterprises are analyzed. Modern models of management of the company's current assets are considered. The features, mechanisms and principles of management of circulating assets are investigated.*

Keywords: *enterprise, organization, assets, current assets, management of circulating assets, essence of management of circulating assets.*

Управління оборотними активами є однією зі складних проблем у системі управління фінансами підприємств, яка ще не досліджена ґрунтовно в сучасній економічній науці. Підходи дослідників зводяться переважно до виділення методів, принципів, функцій, завдань і механізмів управління фінансами підприємств. Окремі науковці виділяють цілі, завдання, принципи, функції, методи управління активами. Що стосується оборотних активів, то пошук науковців обмежується обґрунтуванням окремих характеристик, які визначають процес управління ними.

Удосконалення управління оборотними активами підприємств значною мірою залежить від комплексного розгляду цілі такого управління; завдань, вирішення яких надасть можливості досягти поставленої цілі; принципів, на яких має базуватися управління ними; функцій, що виконуватимуться у процесі управління; методів, які доцільно застосовувати.

У процесі дослідження цієї проблеми було поставлено завдання сформулювати методологічні засади управ-

© Шелест І. В., 2017

ління оборотними активами, визначити фактори впливу на цей процес, а також виділити етапи управління, які б надавали можливості його реалізовувати.

Основну мету управління оборотними активами доцільно розглядати як забезпечення оптимальних обсягів усіх їх складових, що сприятимуть підвищенню економічної вигоди підприємства. Визначення такої цілі є пов'язаним із двома основними фактами. Швидка зміна зовнішнього середовища зумовлює прийняття рішень щодо обсягів усіх складових оборотних активів і пропорцій між ними, які мають забезпечувати безперервність діяльності підприємства та достатній рівень його ліквідності й платоспроможності [1]. Управління оборотними активами має спрямовуватися на забезпечення потенційної можливості отримання підприємством грошових надходжень від використання кожної їх складової. Так, грошових коштів у підприємства має бути стільки, скільки потрібно для забезпечення поточних зобов'язань. Їх надлишок доцільно не заморожувати, а вкладати в інші ліквідні активи відповідно до пріоритетних напрямів діяльності підприємства. Обсяги запасів мають забезпечувати безперервний процес виробництва, але не створювати надмірні залишки. Обсяги дебіторської заборгованості, з одного боку, мають забезпечувати зростання обсягів реалізації підприємства, прискорення реалізації залишків запасів, а, з іншого – не відволікати з господарського обігу оборотні активи, що призводить до втрати частини доходів підприємства [3].

Для досягнення основної мети управління оборотними активами має бути спрямоване на вирішення п'ять найсуттєвіших завдань. Реалізація першого завдання має здійснюватися шляхом обґрунтування співвідношення між необоротними та оборотними активами. Незважаючи на те, що оборотні активи є мобільною частиною майна підприємства, рішення про співвідношення між цими складовими активів слід приймати із урахуванням виду діяльності підприємства й умов функціонування. Зменшення або збільшення обсягів оборотних активів порівняно з обсягами необоротних має бути зумовленим об'єктивною необхідністю підприємства.

Із ціллю та завданнями управління оборотними активами тісно пов'язані принципи, на яких цей процес має базуватися, та функції, здійснення яких забезпечить реалізацію поставлених завдань. Зазначимо, що науковці виділяють принципи, функції управління активами, а принципи та функції управління оборотними активами не обґрунтовують.

На основі досліджень пропонуємо принципи управління оборотними активами.

1. Принцип взаємопов'язаності, згідно із яким управління оборотними активами є здійснюваним у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення прямо або опосередковано впливає на ефективність діяльності підприємств.

2. Принцип своєчасності, згідно із яким кожне управлінське рішення щодо формування та використання кожної складової оборотних активів має прийматися своєчасно та на основі отримання оперативної достовірної інформації.

3. Принцип координації, згідно із яким управлінські рішення щодо оборотних активів мають узгоджуватися із рішеннями щодо поточних зобов'язань.

4. Принцип безперервності, згідно із яким управління оборотними активами розглядається як постійний процес, що забезпечує прийняття управлінських рішень, які впливають на ліквідність і платоспроможність підприємства.

5. Принцип оптимальності, згідно із яким кожне управлінське рішення щодо визначення обсягів оборотних активів і всіх їх складових є спрямованим на знаходження їх оптимального розміру.

6. Принцип раціональності, згідно із яким усі складові оборотних активів мають бути раціонально розміщені між стадіями відтворювального процесу підприємства [3; 4].

Перелічимо основні функції управління оборотними активами.

1. Контрольна функція, реалізація якої є пов'язаною зі створенням системи постійного контролю за обсягами оборотних активів і, як підсумок, за станом ліквідності та платоспроможності підприємства.

2. Стабілізуюча функція, у процесі реалізації якої має забезпечуватися достатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства, що є досить важливим для стабільного його функціонування та подальшого розвитку.

3. Аналітична функція, реалізація якої забезпечує проведення постійного аналізу стану оборотних активів і всіх їх складових, порівняння обсягів оборотних активів із поточними зобов'язаннями, дослідження їх динаміки, здійснення аналізу факторів впливу на стан оборотних активів [5].

Управління оборотними активами має здійснюватися шляхом відповідних методів планування, контролю, обліку, оцінювання й аналізу. У зарубіжній теорії та практиці корпоративних фінансів широкого розповсюдження набули моделі управління запасами, ціллю яких є знаходження оптимального обсягу. Оптимальним є такий обсяг запасів, за яким витрати на їх підтримання мінімальні, а обсяг запасів є достатнім для стабільного функціонування суб'єкта господарювання. Відомі зарубіжні економісти вважають, що до витрат, пов'язаних із формуван-

ням запасів на підприємстві, належать три їх групи: витрати на оформлення замовлень (витрати на поповнення запасів, транспортно-заготівельні витрати); витрати на збереження запасів (поточні витрати, вимушені витрати); витрати, що є пов'язаним із дефіцитом запасів [4]. Транспортно-заготівельні витрати є сумою витрат, використовуваних для визначення обсягу замовлень, передачі замовлення постачальнику, оформлення й обліку документів, оплати засобів зв'язку, транспортування вантажу до місця зберігання, вхідного контролю матеріальних цінностей та іншої додаткової інформації. Витрати на збереження запасів розцінюють як витрати втрачених можливостей, оскільки вони поглинають капітал, який компанія могла б використати в інших альтернативних цілях. Витрати, що є пов'язаними із дефіцитом запасів, виникають за відсутності запасів на складах підприємств. Для запобігання нестачі запасів та уникнення витрат, що є пов'язаними із їх дефіцитом, кожна компанія має розробляти та реалізовувати політику формування певного виду запасів [7].

Таким чином, охарактеризовані методологічні засади управління оборотними активами є необхідною умовою для створення ефективних механізмів формування та використання на підприємствах оборотних активів. Успішна реалізація цього процесу значною мірою залежить від урахування факторів, що впливають на обсяги оборотних активів, обґрунтування напрямів та етапів його здійснення. З'ясування цих характеристик потребує попереднього дослідження економічної сутності складових оборотних активів: дебіторської заборгованості, грошових коштів, поточних фінансових інвестицій і запасів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Опешко Н. С.

Література: 1. Носов П. Л., Купалова Г. І. Сучасна класифікація оборотних активів. *Економіка і держава.* 2014. № 7. С. 43–46. **2.** Азаренкова Г. М., Журавель М. Т., Михайленко Р. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2006. 287 с. **3.** Аріч М. І. Оцінка ефективності управління фінансово-економічними результатами підприємств за допомогою матричного методу. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету.* 2014. Вип. 26. С. 54–62. **4.** Бенджамін Х. Порівняння національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку України з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. *Проект «Розвиток ринків капіталу».* 2010. № 13. С. 37–56. **5.** Гуцаленко Л. В. Концепції визначення фінансового результату в міжнародній обліковій практиці. *Інноваційна економіка.* 2010. № 6. С. 105–110. **6.** Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Чижевська Л. В. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник/за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2001. 286 с. **7.** Губарик О. М. Оборотний капітал в управлінському обліку підприємства. *АгроСвіт.* 2010. № 20. С. 25–28.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ПОРУШЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

УДК 341.231.14

Шинкаренко А. Є.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено права людини, розглянуто випадки порушення прав людини в різних країнах. Досліджено правове регулювання прав людини, здійснюване нормативно-правовими актами на міжнародному рівні.*

Ключові слова: *держава, права людини, порушення прав людини, Загальна декларація прав людини, нормативно-правові акти, дискримінація, геноцид, апартеїд, расизм, расова дискримінація.*

Аннотация. *Определены права человека, рассмотрены случаи нарушения прав человека в разных странах. Исследовано правовое регулирование прав человека, осуществляемое нормативно-правовыми актами на международном уровне.*

© Шинкаренко А. Є., 2017

Ключевые слова: *государство, права человека, нарушение прав человека, Всеобщая декларация прав человека, нормативно-правовые акты, дискриминация, геноцид, апартеид, расизм, расовая дискриминация.*

Annotation. *Human rights are defined, cases of human rights violations in different countries are considered. The legal regulation of human rights, carried out by normative and legal acts at the international level, has been studied.*

Keywords: *state, human rights, human rights violations, Universal Declaration of Human Rights, regulations, discrimination, genocide, apartheid, racism, racial discrimination.*

Нині проблема порушення прав людини є найважливішим питанням внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової спільноти.Саме ця проблема та її стан справ у сфері прав людини є тим критерієм, за яким завжди оцінюють рівень демократичного розвитку будь-якого суспільства та держави в цілому.

Метою написання статті є дослідження прав людини та їх порушення в сучасному світі.

Дослідженням цієї проблеми на науковому та політичному рівнях займалися Сабо І., Бовен Т., Карташкін В., Вазак К., Лутковська В., Захаров Є. та ін.

На міжнародному рівні правове регулювання прав людини є здійснюваним такими нормативно-правовими актами: Загальною декларацією прав людини 1948 р., Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Конвенцією про права дитини 1989 р.

Права людини – це права, що є основою правового статусу особистості. Це поняття характеризує міру свободи людини, її автономію, тобто певну незалежність і самостійність стосовно держави. У кожної людини є певні права просто тому, що вона є людиною. Ці права існують для захисту людини від тих, хто міг би заподіяти їй болю [1].

Загальна декларація прав людини – рекомендований для всіх країн – членів ООН документ, прийнятий на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 р. в Палаці Шайо в Парижі. Але, незважаючи на прийняту Загальну декларацію прав людини, у деяких країнах існують тоталітарні й авторитарні режими. Ці держави повністю нехтують усіма міжнародними правовими актами, вони існують не за принципом «держава заради людини», а «людина заради держави». У цих країнах існують такі форми порушень прав людини, як дискримінація, геноцид, апартеїд, расизм і расова дискримінація, фашизм, рабство. І хоч минуло 60 років після прийняття Загальної декларації прав людини, вона все ще є скоріш мрією, ніж реальністю. Порушення відбуваються в усіх частинах світу. Наприклад, згідно зі звітом «Міжнародної амністії», піддають тортурам або жорстоко поводяться із людьми принаймні в 81 країні, піддають несправедливим судовим переслідуванням принаймні в 54 країнах, обмежують свободу самовираження громадян принаймні в 77 країнах. Зокрема, всіляких утисків зазнають жінки і діти. У багатьох країнах преса не є вільною, а інакомислячих змушують замовкнути, і занадто часто – назавжди [2].

Відповідно до ст. 3 Загальної декларації прав людини, кожна людина має право на життя, свободу та на особисту недоторканість. Але в 2007 р. майже 6500 людей були вбиті в збройному конфлікті в Афганістані, і майже половина із них – мирні жителі, убиті повстанцями [2]. Сотні мирних жителів були вбиті під час атак озброєних угруповань. Згідно із офіційними звітами, у Бразилії в 2007 р. поліція вбила щонайменше 1260 чоловік – це найвищий показник на сьогоднішній день. Ці випадки офіційно були названі «актами опору», і за ними не проводилося практично ніякого розслідування. В Уганді 1500 чоловік вмирають щотижня в таборах біженців, у цілому там померло 500 тис. осіб [2].

У Гвінеї-Бісау навіть п'ятирічних дітей продають у рабство і вивозять з країни на бавовняні плантації в південний Сенегал або роблять із них жебраків у столиці. У Гані дітей від 5 до 14 років заманюють фальшивими обіцянками кращого майбутнього й можливістю отримати освіту на підприємства рибної промисловості, де змушують виконувати небезпечну й неоплачувану роботу. Серед азіатських країн до Японії доставляють найбільшу кількість проданих у рабство жінок, особливо з Філіппін і Таїланду. Згідно із оцінками Державного департаменту США, щорічно від 600 000 до 820 000 чоловіків, жінок і дітей продають у рабство і вивозять з їх рідної країни, причому половина з них є неповнолітніми. Майже в усіх країнах, у тому числі Канаді, США і Великій Британії, депортація та переслідування таких людей є звичайними заходами, здійснюваними державою; при цьому не існує ніяких органів, куди б вони могли звернутися за допомогою. У Домініканській Республіці в результаті операцій з незаконного перевезення і торгівлі людьми 25 гаїтянських робітників-мігрантів померли від удушення. У 2007 р. стосовно двох цивільних осіб і двох військових за їх участь у цих операціях було винесено м'який вирок. У 2007 р. в Сомалі понад 1400 сомалійців і ефіопів загинули в морі під час операцій з їх незаконного перевезення.

У 2008 р. американська влада продовжували утримувати 270 ув'язнених у Гуантанамо (Куба) без суду або звинувачень, піддаючи їх тортурам. Колишній президент США Джордж Буш уповноважив ЦРУ продовжувати таємні арешти і допити, незважаючи на те, що це є порушенням міжнародного права. У Дарфурі лютують насильство і жорстокість, а зовнішня допомога практично відрізана. Найбільшого насильства зазнають жінки. У Демократичній Республіці Конго службовці державних органів безпеки та члени збройних угруповань регулярно піддають тортурам затриманих, у тому числі б'ють і ґвалтують їх. Затриманих тримають у ізольованих, нерідко

таємних місцях. У 2007 р. республіканська охорона (охорона президента) і спеціальне відділення поліції в Кіншасі незаконно затримували і катували чимало людей, яких звинувачували в критиці уряду.

У М'янмі було кинуто за ґрати тисячі громадян, у тому числі 700 політичних дисидентів, найвідомішим із яких є лауреат Нобелівської премії Дау Аунг Сан Су Чжі. Вона провела у в'язницях або під домашнім арештом 12 з останніх 18 років за свою політичну діяльність. При цьому вона відмовилася від пропозиції уряду звільнити її, якщо вона залишить країну. У Алжирі біженців і тих, хто намагався отримати політичний притулок, часто заарештовували, примушували залишити країну, вони зазнавали жорстокого поводження. 28 осіб із південних африканських країн, які отримали офіційний статус біженців у Верховного комісара ООН у справах біженців, були депортовані в Малі після сфальсифікованого процесу за відсутності адвокатів або перекладачів, за звинуваченням у незаконному проникненні в Алжир. Їх вивантажили без їжі, води і медичної допомоги неподалік від поселення в пустелі, де активно діяла малійське озброєне угрупування.

У Кенії влада порушила міжнародний закон про біженців, коли закрили кордон перед тисячами людей, які втекли від воєнного конфлікту в Сомалі. Тих, хто шукав політичного притулку, незаконно утримували на кенійському кордоні та силоміць примушували повернутися до Сомалі.

Поряд із країнами, у яких порушуються права людини, існує безліч країн із розвиненими правовими нормами і високим ступенем їх захищеності. Однак, ці країни не зупинилися в своєму розвитку, демократія не є самоціллю, до якої має прагнути будь-яка держава, а формою суспільної свідомості, що прагне до самовдосконалення. У таких країнах, як Англія, Швеція і Франція, існує чимало правових проблем. Періодично надбанням громадськості стають скандали, у центрі яких – порушення свобод громадян державою, подекуди воно не тільки не в змозі проконтролювати виконання законів, а йде на їх порушення. Це дуже важлива проблема, оскільки надзвичайно важко висувати і доводити обвинувачення проти держави. Світова громадськість дуже стурбована цим питанням, і для його вирішення було створено Комітет з прав людини при ООН. Одним із питань, що доводиться вирішувати цьому Комітету, є законні обмеження свобод громадян. Права людини непорушні, і тут є протиріччя. Але його не можна уникнути, запровадження обмежень є необхідним, але воно можливе тільки за умови, що діє на користь суспільства. Як приклад можна розглядати встановлення комендантської години в країні за надзвичайної ситуації. Відбувається порушення свободи пересувань, але це зроблено на благо людей, задля збереження життя.

Права людини існують, як це визначено у Загальній декларації прав людини і в низці міжнародних законів з прав людини. Вони є визнаними, принаймні формально, більшістю держав і є основою конституцій багатьох країн. Але сучасна реальність далека від ідеалів, відображених у Загальній декларації прав людини [3]. Для деяких країн повна реалізація прав людини є далекою і недосяжною метою. Забезпечувати дотримання навіть міжнародних законів з прав людини нелегко, а на розгляд скарги можуть піти роки та чимала сума грошей.

Таким чином, чинні міжнародні нормативно-правові акти з питань захисту людини виконують обмежувальну функцію. Але тільки їх недостатньо для забезпечення адекватного захисту прав людини, про що свідчить жорстока реальність наявних порушень. У всьому світі дискримінація досягла жахливих масштабів. Тисячі людей опинилися за ґратами за висловлення своїх переконань. Катування та позбавлення волі за політичними мотивами, нерідко без судового розгляду, поширені повсюдно, це відбувається з мовчазної згоди навіть в деяких демократичних країнах. Жодна держава в світі не може назвати себе демократичною, якщо вона не в змозі забезпечити виконання Загальної декларації прав людини. Порушення прав людини різні, як і діяльність людей, серед них і варварські, жорстокі і цинічні. Жертвами порушень стають численні групи людей, а часом і цілі народи. Щоб цих масових порушень прав не було, люди мають навчитися поважати себе та один одного. Одним із найважливіших завдань є створення в нашій країні високої правової культури держави та її громадян.

Науковий керівник– старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: навч. посіб./за заг. ред. В. Е. Теліпко. Київ: Центр навч. літ., 2010. 608 с. **2.** Бурменський М. В. Міжнародне право: навч. посіб./за заг. ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 336 с. **3**. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ ЯК ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 339. 166. 5: 347. 77/.78

Шудра Л. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано визначення сутності поняття права інтелектуальної власності на торговельну марку як одного з найважливіших інструментів успішного бізнесу. Досліджено проблемні питання сутності торговельних марок як об'єктів інтелектуальної власності. Розглянуто функції торговельних марок та їх правовий захист у контексті оптимізації національного законодавства і його адаптації до законодавства розвинених країн світу.*

Ключові слова: *підприємство, торгівля, торговельна марка, власність, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, реєстрація інтелектуальної власності, нормативно-правові акт.*

Аннотация. *Проанализированы определения сущности понятия права интеллектуальной собственности на торговую марку как одного из важнейших инструментов успешного бизнеса. Исследованы проблемные вопросы сущности торговых марок как объектов интеллектуальной собственности. Рассмотрены функции торговых марок и их правовая защита в контексте оптимизации национального законодательства и его адаптации к законодательству развитых стран мира.*

Ключевые слова: *предприятие, торговля, торговая марка, собственность, интеллектуальная собственность, право интеллектуальной собственности, регистрация интеллектуальной собственности, нормативно-правовые акты.*

Annotation. *The definitions of the essence of the concept of intellectual property rights for a trademark as one of the most important tools for successful business are analyzed. The problematic issues of the essence of trade marks as objects of intellectual property are investigated. The functions of trademarks and their legal protection in the context of the optimization of national legislation and its adaptation to the legislation of the developed countries of the world are considered.*

Keywords: *enterprise, trade, trade mark, property, intellectual property, intellectual property right, registration of intellectual property, normative legal acts.*

Сучасна світова економіка розвивається стрімкими темпами у напрямі глобалізації та інтернаціоналізації, а її основної рисою стає високий рівень інтелектуалізації. Інтенсифікацією інноваційного розвитку зумовлено розширення переліку виробників товарів і послуг, що потребують охорони прав інтелектуальної власності. За умов постійного розширення ринків і товарного асортименту помітно зростає значення торговельної марки як одного з основних об'єктів інтелектуальної власності, а відтак і питання їх правового захисту.

Метою написання статті є дослідження сутності права на торговельні марки як об'єкт інтелектуальної власності, порівняння національного законодавства України із міжнародно-правовими нормами в сфері охорони права на торговельні марки й аналіз перспектив наближення до законодавств розвинених країн світу.

Дослідженням ролі та значення торговельних марок, а також їх правового захисту як об'єктів інтелектуальної власності в межах національної та світової економіки займалися Гуменний Р., Базилевич В., Саглаєва Н., Дозорцев В., Романадзе Л., Підопригора О., Святоцький О. та ін. Але, незважаючи на наявність численних теоретичних розробок, деякі важливі запитання щодо цієї проблеми не знайшли свого відображення.

Для досягнення світового рівня розвитку економіки за умов підвищення ролі права інтелектуальної власності важливо:

– виявити економічні передумови вдосконалення засобів ідентифікації товарів та індивідуалізації товаровиробників та їх правового захисту;

– максимально адаптувати правову системи України щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності до постійних змін у економічній, науково-технічній і соціальній сферах;

– збудувати загальносвітову систему правового захисту об'єктів інтелектуальної власності.

© Шудра Л. О., 2017

Формування правового захисту торговельної марки та комерційного найменування в Україні наштовхується на комплекс науково-технічних, економічних і правових проблем, вирішення яких є нерозривно пов'язаним із дослідженням загальносвітових тенденцій такого захисту.

Правове визначення торговельної марки як об'єкта інтелектуальної власності ввійшло до юридичної практики України з моменту прийняття нового Цивільного кодексу України (п. 10 ст. 420, 489) та Господарського кодексу України (ст. 155). Під поняттям «торговельна марка» розуміють будь-яке позначення або будь-яку комбінацію позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами (ст. 492 Цивільного кодексу України) [1].

Торговельна марка завдяки розпізнавальній спроможності й оригінальності надає можливості відокремити необхідний товар певного виробника, що має добру репутацію, серед інших. Цим і є визначуваними її роль і місце в економіці, а також актуальність проблем її правового захисту в сучасному світі.

Поняття «право інтелектуальної власності» в законодавстві України вперше закріплено в Цивільному кодексі України як право особи на результат інтелектуальної творчої діяльності. Право інтелектуальної власності охоплює як особисті немайнові, так і майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності є різним і визначається на законодавчому рівні (ст. 418 Цивільного кодексу України) [1].

Право на торговельну марку як об'єкт інтелектуальної власності належить до майнових прав. Відповідно до ст. 495 Цивільного кодексу України майновими правами на торговельну марку визнається право на використання торговельної марки, право на дозвіл використання торговельної марки іншими суб'єктами, право на попередження неправомірного використання торговельної марки та на заборону такого використання [1].

Виключне право користуватися та розпоряджатися торговельною маркою має її власник з моменту реєстрації в Державному реєстрі. Інша особа може отримати дозвіл на використання торговельної марки шляхом надання їй ліцензії або укладення ліцензійного договору з власником. Згідно із законодавством України існують лише два випадки, коли право інтелектуальної власності на торговельну марку не засвідчується свідоцтвом:

– набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку має міжнародну реєстрацію або торговельна марка визнана в установленому законом порядку добре відомою (ст. 494 Цивільного кодексу України);

– майнові права на торговельну марку й інші об'єкти інтелектуальної власності носять строковий характер [1].

В Україні, крім Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України, діють також спеціальні закони, що є безпосередньо пов'язаними з охороною об'єктів інтелектуальної власності: «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист від недобросовісної конкуренції», хоч ці закони застосовують дещо інший термінологічний апарат, наприклад товарний знак, знак для товарів і послуг, знаки обслуговування. Проте норми Цивільного кодексу України є пріоритетними порівняно з іншими законодавчими актами. Тому поняття «торговельна марка» має перевагу над всіма іншими поняттями засобів індивідуалізації та ідентифікації [1–3].

Натомість законодавства зарубіжних країн (Європи, Азії та Америки) не використовують вищезгадані термінологічні поняття. Так, у Німеччини, Італії та Угорщині послуговуються терміном «знак»; у Польщі, Китаї та Росії – «товарний знак»; у США та Бельгії – «торговельний знак»; у Франції – «товарний знак» і «торговельна марка» [4].

Зазначимо, що міжнародні угоди, як от Паризька конвенція «Про охорону промислової власності» 1883 р. та Міжнародна угода «Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності» (TRIPS) 1993 р. розрізняють виробничі та торговельні марки і знаки обслуговування. У основному акті Європейського Союзу в сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності – Першій Директиві Ради 89 / 104 Європейської економічної спільноти «Про наближення законодавства держав – членів, яке стосується торговельних марок» від 21 грудня 1988 р. та у Регламенті Ради Європейського Союзу № 40194 від 20 грудня 1993 р. «Про торговельну марку спільноти» використовуваним є поняття «торговельна марка» [5].

Відтак постає питання, які законодавчі акти щодо захисту прав інтелектуальної власності мають бути пріоритетними й урегульовувати суперечки між товаровиробниками в Україні. Відповідь на це запитання можна знайти у ст. 10 Цивільного кодексу України, що визначає верховенство міжнародних договорів над актами цивільного законодавства України. Це означає, що в будь-яких спірних ситуаціях стосовно термінологічних понять рішення мають прийматися згідно з чинними міжнародними договорами України, укладеними у визначеному законом порядку [1].

У правовому середовищі України діють Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків, Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Паризька конвенція про охорону промислової власності, Ніццька угода про міжнародну класифікацію виробів й послуг для реєстрації знаків та інші. У цих міжнародних угодах використовуваними є різні поняття для визначення засобів індивідуалізації товарів і послуг: «знак», «то-

варний знак», «знак для товарів і послуг», «торговельна марка». Водночас, згідно із положенням ст. 492 Цивільного кодексу України, ці поняття є тотожними. Проте, на думку фахівців, поняття «торговельна марка» найкраще розкриває сутність її призначення як засобу індивідуалізації товарів і послуг [1; 4; 5].

Законодавство України в сфері охорони прав інтелектуальної власності слід максимально наблизити до законодавств розвинених країн світу для його оптимізації, а відтак і для забезпечення належного рівня захисту об'єктів права інтелектуальної власності. Що стосується торговельних марок як об'єктів інтелектуальної власності, необхідним є насамперед коригування положень законодавства щодо підстав для відмови у наданні правової охорони торговельним маркам. Доцільно створити точніший перелік позначень, якими може бути представлена торговельна марка, й усунути прогалини в положеннях стосовно реєстрації та охорони колективних марок, знаків сертифікації та гарантійних знаків [6].

Таким чином, нормативно-правова основа правового захисту торговельних марок в Україні є сформованою та переважно відповідає міжнародним нормам. Проте розвиток і постійні зміни в суспільних і міжнародних відносинах спричиняють нові економічні та правові проблеми, вирішення яких є можливим лише за умови вдосконалення нормативно-правової бази в сфері захисту об'єктів інтелектуальної власності та максимального наближення національного законодавства до міжнародних стандартів. Цьому має активно посприяти прийняття Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Розроблений Державним департаментом інтелектуальної власності Проект Закону «Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування» може стати першим кроком до зближення національного законодавства із законодавством провідних країн світу.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **2.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **3.** Гуменний Р. В. Торговельна марка та комерційне (фірмове) найменування як об'єкти інтелектуальної власності та їх правовий захист. *Актуальні проблеми держави і права.* 2011. Вип. 58. С. 424–429. **4.** Романадзе Л. Д. Умови та порядок надання правової охорони торговельним маркам. *Актуальні проблеми держави і права.* 2011. Вип. 57. С. 492–497. **5.** Бааджи Н. П., Ісаєнко А. В. Сучасні тенденції розвитку законодавства України у сфері інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми держави і права.* 2008. Вип. 42. С. 48–54. **6.** Саглаєва Н. О. Конституційні основи права інтелектуальної власності України. *Актуальні проблеми держави і права.* 2011. Вип. 58. С. 450–457. **7.** Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

УДК 346.7:656

Щербина О. Е.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сучасний стан вітчизняного залізничного транспорту. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти правового регулювання міжнародних перевезень залізничним транспортом.*

Ключові слова: *транспорт, залізниця, вантаж, нормативно-правовий акт, перевезення, правове регулювання, міжнародний транзит.*

© Щербина О. Е., 2017

Аннотация. *Исследовано современное состояние отечественного железнодорожного транспорта. Рассмотрены теоретические и практические аспекты правового регулирования международных железнодорожных перевозок.*

Ключевые слова: *транспорт, железная дорога, груз, нормативно-правовой акт, перевозки, правовое регулирование, международный транзит.*

Annotation. *The modern state of domestic railway transport is studied. The theoretical and practical aspects of the legal regulation of international rail transport are considered.*

Keywords: *transport, railway, cargo, normative and legal act, transportation, legal regulation, international transit.*

За сучасних умов глобалізації міжнародні транспортні перевезення забезпечують розвиток національної економіки. Розвиток суспільних відносин сприяє розширенню господарських зв'язків і інтеграційним процесам у розвинених країнах. Цей процес зумовлює рух товарів, послуг, капіталів між країнами, актуалізуючи водночас питання міжнародного транзиту вантажів залізничним транспортом. Останнім часом для багатьох країн користування міжнародними перевезеннями стало важливим джерелом переміщення товарів і валютних надходжень. Відтак дослідження особливостей міжнародних перевезень залізничним транспортом і його правового регулювання набуває актуальності для багатьох країн, у тому числі й для України.

Дослідженням проблем транспортної логістики займалися зарубіжні вчені Бауерсокс Д., Клос Д., Ламберт Д., Сток Д., Хаммер М. та ін. Серед вітчизняних науковців, які займалися дослідженням питань правового регулювання перевезень залізничним транспортом, згадаємо Булгакову І., Развадовського В., Тюріна Р., Шелухіна М. та ін. Значним науковим внеском є дисертація Булгакової І. «Правове регулювання перевезення вантажів залізничним транспортом в Україні».

Метою написання статті є дослідження теоретичних аспектів правового регулювання міжнародних залізничних перевезень в Україні та за кордоном, визначення основних типів міжнародних залізничних перевезень а також аналіз пріоритетних напрямів розвитку залізниці України.

Залізничний транспорт відіграє важливу роль для розвитку більшості галузей тієї чи іншою країни. Важливою умовою забезпечення безпеки населення є раціональне й ефективне функціонування залізничного транспорту, що задовольняє потреби суспільства за максимального комфорту та доступної ціни на залізничні послуги. Ефективне функціонування залізничного транспорту можливе лише за умови належного правового регулювання. Правове регулювання міжнародних перевезень залізничним транспортом є здійснюваним як на міжнародному рівні, так і на рівні внутрішньодержавного регулювання.

Серед найважливіших міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють міжнародне перевезення залізничним транспортом, Конвенція про залізничні перевезення вантажів 1890 р. та Конвенція про залізничні перевезення пасажирів 1980 р. У 1966 р. як додаток до останньої було укладено Угоду про відповідальність залізниць при перевезенні пасажирів. На конференції з перегляду Бернських конвенцій, що відбулася в 1980 р., було прийнято Угоду про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ).

Правове регулювання міжнародних перевезень залізничним транспортом в Україні є здійснюваним Законом України «Про приєднання України до Конвенції про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ)» від 5 червня 2003 р. [1]. У КОТІФ розглянуто найбільш важливі питання перевезення: йдеться про умови перевезення громадян, ручної поклажі й багажу, визначено вимоги до квитка пасажира та його реквізити. Форма квитка залежить від залізниці. Пасажир має право відмовитися від квитка на основі нормативної умови, а залізниця зобов'язана повернути вартість проїзду або її частину.

Закон України «Про залізничний транспорт» у ст. 1 визначає поняття залізничного транспорту як виробничо-технологічного комплексу організацій і підприємств залізничного транспорту загального користування, що є призначеним для забезпечення потреб суспільного виробництва та населення країни в перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученнях і надання інших транспортних послуг усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності та видів діяльності [2].

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про транспорт» нормативні документи, що визначають порядок і умови перевезень, користування засобами залізничного транспорту загального користування, безпеки руху, охорони праці, забезпечення громадського порядку, перетину залізничних колій іншими видами транспорту та комунікаціями, пожежної безпеки, санітарні норми та правила на залізничному транспорті України є обов'язковими для всіх юридичних і фізичних осіб на території України [3].

Залізничний транспорт є каталізатором розвитку міжнародних економічних і торговельних відносин. Він забезпечує доставку сировини між країнами, переміщення нестандартних вантажів та обладнання. Перевагою залізничного транспорту є швидка доставка вантажу до місця призначення, незалежно від погодних умов, порівняно низька ціна, доступність і екологічність. Недоліком є його прив'язаність до конкретного маршруту.

Першу залізницю було введено до дії в Європі (Англії) в 1825 р. Коли залізничні національні мережі з'єдналися, і потяги розпочали перетинати державні кордони, постала потреба в міжнародно-правовому регулюванні залізничних перевезень. Для здійснення законного регулювання міжнародних залізничних перевозок вантажів було створено Конвенцію про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ). Нею встановлено правила перевезень, які вказано в Угоді про міжнародні залізничні перевезення, а також визначено відповідальність за зіпсований чи загублений товар.

До КОТІФ приєдналися майже 40 країн Європи, Азії та Північної Африки. Радянський Союз не був учасником Бернських конвенцій і КОТІФ, але його правова база в сфері залізничного транспорту враховувала їх норми.

Існують кілька видів міжнародних залізничних перевезень:

- для перевезення пошти й одягу – вагонний;
- вагон із холодильним обладнанням всередині – рефрижераторний;
- контейнерний;
- для перевезення сипучих вантажів – хопери-контейнери;
- для перевезення великогабаритного обладнання, техніки на колесах – платформний;
- перевезення сировини відкритими напіввагонами;
- перевезення рідких вантажів цистернами.

Міжнародні залізничні перевезення є вигідними, якщо перевозяться великі партії товарів. Менші партії товару вигідніше перевозити іншим транспортом.

Із проголошенням незалежності України розпочався її розвиток як транзитної держави. Україна розташована у вигідному транспортному коридорі, на перетині міжнародних перевезень між Європою і Азією. У зв'язку із наявністю транспортної інфраструктури, у тому числі 22 тис. км залізничних шляхів, було прийнято Закон України «Про комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002–2010 рр.», яку затверджено Законом України від 7 лютого 2002 р., і Державної Програми розвитку національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні на 2006–2010 рр., відповідно до яких реалізовувалась політика уряду щодо залучення транзитних вантажопотоків на територію України, зокрема шляхом створення сприятливих умов для транзиту, розбудови мережі міжнародних транспортних коридорів (МТК) на території України, інтеграції транспортної системи України до транс'європейської транспортної системи й ефективного транспортного забезпечення транзитних потоків країн Європи та Азії через територію України [5; 6].

Нині Україні слід звернути увагу на реформування залізничного транспорту: збільшити обсяг іноземних інвестицій в Укрзалізницю, модернізувати основні фонди, стимулювати державну політику. У зв'язку із перспективами вступу до Європейського Союзу реалізуються заходи щодо інтеграції залізниць України до транспортної мережі Європейського Союзу, модернізації колії до відповідних стандартів.

Таким чином, розвитком суспільних відносин зумовлено прагнення кожної країни до інтеграції у світову економіку. Україна намагається зміцнити своє економічне становище як транзитна держава. За даними Міністерства транспорту та зв'язку України, понад 76 % усіх вантажних перевезень у нашій країні є здійснюваними саме залізничним транспортом, що засвідчує важливість цього виду транспорту. Особливої уваги уряду потребує правове регулювання перевезень залізничним транспортом. Для регулювання міжнародних перевезень залізним транспортом було створено Конвенцію про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ), що сприяє врегулювання спірних питань між сторонами. Нині Україна налагоджує тісний зв'язок із Європейським Союзом, а відтак необхідним кроком є прийняття плану реконструкції інфраструктурних проектів у сфері залізничного транспорту й наближення Укрзалізниці до стандартів Європейського Союзу.

Науковий керівник – старший викладач Чаговець А. А.

Література: 1. Про приєднання України до Конвенції про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ): Закон України від 05.06.2003 № 943-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/943-15. **2.** Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 № 273/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80. **3.** Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80. **4.** Михайличенко К. М., Бєлашов Є. В. Відновлення транзитного потенціалу в контексті підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку транспортних послуг. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1844. **5.** Про комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002–2010 рр.: Закон України від 07.02.2002 № 3022-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3022-14. **6.** Про затвердження Програми розвитку національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні на [...]: Закон України від від 12.04.2006 № 496 // База даних «Законодавство України»/Верховна

Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/496-2006-%D0%BF.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 346.7

Якобсон В. В.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття реклами як засобу інформування, переконання, впливу й маніпуляції. Відображено проблеми суспільної моралі та правового регулювання рекламної діяльності в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення чинного законодавства стосовно правового регулювання рекламної діяльності в Україні.*

Ключові слова: *реклама, виробник реклами, суспільна мораль, конкуренція, законодавство, правове регулювання, нормативно-правові акти, недобросовісна реклама, рекламна діяльність, рекламодавець, розповсюджувач реклами.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность понятия рекламы как средства информирования, убеждения, влияния и манипуляции. Отражены проблемы общественной морали и правового регулирования рекламной деятельности в Украине. Предложены пути совершенствования действующего законодательства с точки зрения правового регулирования рекламной деятельности в Украине.*

Ключевые слова: *реклама, производитель рекламы, общественная мораль, конкуренция, законодательство, правовое регулирование, нормативно-правовые акты, недобросовестная реклама, рекламная деятельность, рекламодатель, распространитель рекламы.*

Annotation. *The essence of the concept of advertising as a means of information, persuasion, influence and manipulation is considered. The problems of public morality and legal regulation of advertising activities in Ukraine are reflected. Ways of improvement of the current legislation concerning legal regulation of advertising activity in Ukraine are offered.*

Keywords: *advertising, advertising producer, public morals, competition, legislation, legal regulation, regulations, unfair advertising, advertiser, advertising distributor.*

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин реклама є основним двигуном торгівлі. У наш час високих технологій інформація стала чи не найдорожчим: люди платять гроші, щоб отримати інформацію, або ж, навпаки, щоб надати її суспільству. Одним зі способів такого надання інформації є реклама. Причому реклама не у вузькому розумінні, як інформація про певний виріб, а у найширшому значенні цього поняття – як засіб інформування, переконання, впливу та маніпуляції. Згідно із визначенням у словнику Ожегова С., рекламою є оповіщення різними способами для забезпечення популярності, залучення споживачів і глядачів [1]. Слід погодитися із цим визначенням, оскільки термін «реклама» є багатогранним. Він може позначати й інформацію про продукт, і стимулювання до його покупки (заклик: «Купуйте!»), і конкретний рекламний засіб (телевізійний ролик, плакат, буклет). Реклама є складним і суперечливим поняттям. З одного боку, її вплив на економіку є позитивним, оскільки вона сприяє зростанню економіки, капіталовкладень, кількості робочих місць, підтримує конкуренцію, а також інформує споживачів і розширює ринки для нових товарів. З іншого боку, вона призводить до виснаження ресурсів, монополізації, може створювати бар'єри для вступу на ринок, протидіяти конкуренції, у чому виявляються її негативні властивості. Нерідко реклама, що забезпечує споживачів інформацією, сприяє збільшенню, підтримці або стабілізації попиту й забезпечує стимули для підвищення рівня життя. Але вона також подає непотрібну, марну інформацію або таку, що вводить до омани. Відтак правове регулювання рекламної діяльності є необхідним, оскільки без нього така діяльність, не обмежена правовими й етичними нормами, може не стільки принести користь підприємництву, скільки шкоду суспільним і державним інтересам і правам споживачів.

Правове регулювання рекламної діяльності націлене на запобігання та припинення недобросовісної реклами, що може нанести шкоду як майновим, так і немайновим правам громадян і юридичних осіб, а також суспільним інтересам. Основним нормативним актом, що регулює рекламну діяльність в Україні, є Закон України

© Якобсон В. В., 2017

від 3 липня 1996 р. «Про рекламу». Відповідно до ст. 1 Закону «Про рекламу», рекламою є спеціальна інформація про осіб чи продукцію, що є розповсюджуваною в будь-якій формі та у будь-який спосіб задля прямого або опосередкованого одержання прибутку [2]. Ознаками реклами є спрямованість інформації на невизначене коло осіб, зміст інформації та ціль інформаційного впливу. Згідно зі ст. 7 Закону «Про рекламу», основними принципами рекламної діяльності є законність, точність, достовірність, використання державної та інших мов відповідно до законодавства України, використання форм і засобів, що не завдають споживачу реклами моральної, фізичної або психічної шкоди.

Детальнішого дослідження потребують проблеми стосовно моральної сторони реклами. Нині дуже актуальним є питання регулювання захисту суспільної моралі при створенні рекламної продукції. Чимало рекламодавців, намагаючись привернути увагу до свого продукту, використовують не зовсім етичні прийоми, що є прямо забороненими в Законах України «Про рекламу» та «Про захист суспільної моралі». Проблеми захисту суспільної моралі нині викликають чималий інтерес і водночас серйозне занепокоєння. Через сучасні мас-медіа приховано й відкрито пропагуються насильство, вживання алкоголю, наркотиків, розпуста, сексуальні збочення, суїцид, а рекламою формується нездоровий споживацький азарт. Нині можна спостерігати зміну гуманістичної й духовної цілеспрямованості значної частини населення, зокрема молоді. Колишні моральні, духовні цінності замінюються цінностями матеріального комфорту та споживацтва. Найпотужнішим інструментом пропаганди та впливу залишається телебачення, адже через телеефір (зорове сприйняття) найшвидше поширюються культурно-ціннісні стереотипи та формується сучасний світогляд людини [3; 5].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про захист суспільної моралі», виробництво й обіг у будь-якій формі продукції порнографічного характеру в Україні заборонено. Критерії віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер, установлюються спеціально уповноваженим органом виконавчої влади в сфері культури та мистецтва. Виробництво й обіг у будь-якій формі продукції еротичного характеру та продукції, що містить елементи насильства та жорстокості, є дозволеними виключно за умови дотримання обмежень, визначених законодавством [5].

Заборонено виробництво й розповсюдження продукції, що:

- пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України;
- пропагує фашизм і неофашизм;
- принижує або ображає націю чи особистість за національною ознакою;
- пропагує бузувірство, блюзнірство, неповагу до національних і релігійних святинь;
- принижує особистість, є проявом знущання з приводу фізичних вад (каліцтва), з душевнохворих, літніх людей;
- пропагує невігластво, неповагу до батьків;
- пропагує наркоманію, токсикоманію, алкоголізм, тютюнопаління та інші шкідливі звички [5].

Звісно, це стосується і рекламної продукції. У ч. 3 ст. 7 Закону України «Про рекламу» зазначено, що реклама не повинна містити інформації або зображень, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності. Частина 1 ст. 8 Закону України «Про рекламу» містить, зокрема, положення про те, що у рекламі заборонено. Проте, незважаючи на вимоги Закону, рекламна діяльність із використанням дискримінаційних тверджень, реклама, у якій містяться елементи жорстокості, насильства, порнографії, цинізму, приниження людської честі та гідності; реклама, що пропагує невігластво, неповагу до батьків продовжує заповнювати телеефір та білборди країни. Це є дуже серйозною проблемою у нашому суспільстві. Через нищівний вплив аморальної реклами руйнуються одвічні людські цінності. Найсильнішого впливу зазнають діти і підлітки, оскільки є найбільш вразливими. Захистити підростаюче покоління українців від згубного впливу реклами може тільки суспільна мораль. Для цього в 2006 р. в Україні було створено Національну експертну комісію з питань захисту суспільної моралі. Наразі її експерти зазначають, що вже вдалося виявити й усунути порушення чинного законодавства в сфері рекламної діяльності. Зокрема, це стосується реклами підприємств і товарів мобільних операторів «JEANS», «Евросеть», кави «Maccofee», жіночої білизни «Ажур», плитки для підлоги «Атем», сигарет «L&M», мобільних телефонів «Samsung F 300» [4].

Нині в Україні з'являється чимало аморальної реклами через нездатність суспільства до самообмеження: з одного боку, бізнес бажає отримати щонайбільше прибутків, з іншого – держава прагне мати якомога більше надходжень від бізнесу, через що страждає суспільна мораль.

Ці питання є регульованими законами «Про захист суспільної моралі» та «Про рекламу». Перший Закон є деталізованим і конкретним, безумовно, настільки, наскільки можна конкретизувати поняття «мораль», «пристойність», «гуманізм». Він є чітко структурованим, містить терміни, їх визначення, чимало корисних положень, у тому числі норми про рекламу. Однак, не все так просто. Законом не встановлено правові основи

захисту суспільства від способів просування, що негативно впливають на суспільну мораль, а тільки від продукції [5]. Тобто якщо продукція на суспільну мораль негативно не впливає, то Закон застосувати неможна, незалежно від того, як цю продукцію рекламують. Реклама еротики й усіх пов'язаних із цим товарів і послуг підлягає суворій регламентації, але не аморальні способи просування такої продукції. Сумно через те, що правове регулювання інших сфер суспільного життя відрізняється більшою конкретністю й чіткістю. Так, правочин, що суперечить моральним засадам суспільства, визнається недійсним, що є прямою нормою Цивільного кодексу України [5; 8].

Безумовно, правове регулювання рекламної діяльності потребує вдосконалення шляхом доопрацювання чинного законодавства. Вважаємо за доцільне два згадані закони наблизити один до одного, а також розширити сферу застосування Закону «Про захист суспільної моралі» не тільки на об'єкти регулювання, але і на способи. Якщо товар або послуга просуваються способом, противним моральному кодексу переважної більшості співгромадян, то саме у Законі має бути визначено подальші дії. Слід змінити Закон «Про рекламу», перетворивши принцип «реклама не повинна містити інформації або зображень, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності» на пряму й однозначну заборону реклами, що порушує цю вимогу, із відповідними наслідками [6]. Доцільно поширювати практику незалежної експертизи зовнішньої, телевізійної та іншої реклами щодо відповідності вимогам Закону України «Про рекламу» та «Про захист суспільної моралі». Доречнл встановити порядок взаємодії між Державною інспекцією України з питань захисту прав споживачів та Національною комісією з питань захисту суспільної моралі – саме цей експертний і контрольний орган за законом відповідає за мораль [2; 5].

Таким чином, сучасна вітчизняна система захисту споживачів є слабо розвиненою хоча б тому, що люди самі не бажають звертатися у відповідні служби через недовіру. Питання регулювання захисту суспільної моралі в процесі створення рекламної продукції нині є дуже актуальним і потребує подальшого поглибленого вивчення й доопрацювання.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Література: 1. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. М.: Русский язык, 1997. 763 с. **2.** Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80. **3.** Засоби масової інформації і суспільство України: сучасний стан взаємостосунків. Аналітична записка Українського центру економічних і політичних досліджень // Україна на порозі третього тисячоліття: духовність і художньо-естетична культура. Київ, 1999. Т. 14. 572 с. **4.** Бірюкова І. Нездатність до самообмеження // *День*. 2007. № 189. С. 5–10. **5.** Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1296-15. **6.** Про внесення змін до Закону України «Про захист суспільної моралі»: Закон України від 10.02.2015 № 173-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/173-19. **7.** Рекомендація № R 84 (3) Комітету Міністрів Ради Європи «Про принципи телевізійної реклами»: Міжнародний документ від 23.02.1984 № R(84)3. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_720. **8.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

ПРОБЛЕМЫ СОЗДАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВА СОВЛАДЕЛЬЦЕВ МНОГОКВАРТИРНОГО ДОМА

УДК 332.8

Яниева Д. Д.

Студент 3 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЕУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализированы проблемы создания и функционирования общества совладельцев многоквартирного дома как новой организационно-правовой формы субъектов хозяйствования. Обосновано, что создание общества совладельцев многоквартирного дома может рассматриваться как эффективная форма управления многоквартирным домом только при условии выполнения требований соответствующего законодательства, а также разрешения ряда возникающих при этом проблемных вопросов.*

Ключевые слова: *многоквартирный дом, жилой фонд, приватизация, субъекты хозяйствования, совладельцы, организационно-правовая форма, общество совладельцев многоквартирного дома (ОСМД), придомовая территория.*

Анотація. *Проаналізовано проблеми створення та функціонування об'єднання співвласників багатоквартирного будинку як нової організаційно-правової форми суб'єктів господарювання. Обґрунтовано, що створення товариства співвласників багатоквартирного будинку може розглядатися як ефективна форма управління багатоквартирним будинком тільки за умови виконання вимог відповідного законодавства, а також вирішення пов'язаних із цим проблемних питань.*

Ключові слова: *багатоквартирний будинок, житловий фонд, приватизація, суб'єкти господарювання, співвласники, організаційно-правова форма, товариство співвласників багатоквартирного будинку (ТСББ), прибудинкова територія.*

Annotation. *Problems of creation and functioning of a society of co-owners of an apartment building as a new organizational and legal form of business entities are analyzed. It is substantiated that the creation of a society of co-owners of an apartment building can be regarded as an effective form of management of an apartment building only if the requirements of the relevant legislation are met, as well as the resolution of a number of problematic issues that arise.*

Keywords: *apartment house, housing stock, privatization, business entities, co-owners, organizational and legal form, co-owners' company of an apartment building (OVSD), home territory.*

Со времен Советского Союза определены такие виды жилищного фонда: государственный, общественный, кооперативный (ЖСК) и индивидуальный (ст. 4 Жилищного Кодекса УССР, позднее – Украины) [1]. Государственный жилой фонд охватывал не только коммунальное, но и ведомственное и служебное жилье. Именно государство, местные советы, государственные предприятия, учреждения и организации, колхозы и общественные организации, в ведении которых находились дома и жилые помещения, являлись их собственниками и несли ответственность за их техническое состояние, в том числе крыш, подъездов, подвалов, в отличие от находящихся в частной и личной собственности. Не будучи хозяевами, люди не имели полномочий проводить какие-либо работы в местах общего пользования и имели низкую мотивацию самостоятельно решать определенные проблемы [1].

В соответствии с п. 1 Примерного устава жилищно-строительного кооператива, кооператив организовывается с целью обеспечения жильем участников кооператива и членов их семей путем строительства многоквартирного дома, а также для последующей эксплуатации и управления этим домом. Согласно ст. 384 Гражданского кодекса Украины жилищно-строительные кооперативы имели право владения и пользования, а с согласия кооператива – и распоряжения квартирой, если она не выкуплена. Осуществляя управление домом, члены жилищно-строительного кооператива имели уже более высокий уровень запросов и их самостоятельной реализации касательно обслуживания домов, но их членство основано на наличии пая. Даже визуально, как правило, кооперативные дома имеют более ухоженный вид.

Несколько улучшилась ситуация в результате проведения приватизации, когда жильцы государственных, ведомственных домов, жилищно-строительных кооперативов стали осознавать себя собственниками квартиры и распространяли свое желание повысить комфортность не только на ее площадь, но и на окружающее пространство.

© Яниева Д. Д., 2017

Коммерциализация рынка недвижимости, высокий спрос на собственное жилье и повышение его качества в современных условиях породили общественный запрос на новые правовые и экономические формы организации реализации права собственности в жилищной сфере. Предпосылками зарождения идеи создания объединений совладельцев многоквартирного дома (ОСМД) являются, в первую очередь, отсутствие финансирования, изношенность жилищного фонда, а также низкий уровень заинтересованности жильцов в поддержании многоквартирных домов в технически исправном состоянии.

Объединение совладельцев многоквартирного дома является сравнительно новой организационно-правовой формой субъектов хозяйствования в Украине, возникновение которой связано, прежде всего, с вопросами реорганизации жилищно-коммунальной сферы, смены собственника жилья и придомовой территории, что породило необходимость изменения процесса управления, обслуживания жилья и прилегающей к нему придомовой территории.

Объединение совладельцев многоквартирного дома, в соответствии со ст. 1 Закона Украины «Об особенностях осуществления права собственности в многоквартирном доме», – это объединение совладельцев (собственников) отдельных квартир в одном доме, что позволяет более эффективно использовать не только объекты, принадлежащие ОСМД, но и финансы. Этим определяется правовой статус и правовой режим его существования, объединенных общими потребностями и интересами собственников, наличием у каждого собственника и правления объединения совладельцев многоквартирного дома прав и обязанностей, связанных с эксплуатацией жилого дома [2].

Законодательством объединение совладельцев многоквартирного дома определено как юридическое лицо, создаваемое собственниками для содействия использованию их собственного имущества и управления, содержания и использования неделимого и общего имущества.

Согласно ст. 4 Закона Украины «Об особенностях осуществления права собственности в многоквартирном доме», объединение создается для обеспечения и защиты прав его членов и соблюдения их обязанностей, надлежащего содержания и использования неделимого и общего имущества, обеспечения своевременного поступления средств для уплаты всех платежей, предусмотренных законодательством и уставными документами. В одном жилом комплексе может быть создано только одно объединение. Основная деятельность объединения совладельцев многоквартирного дома заключается в осуществлении функций, обеспечивающих реализацию прав владельцев помещений на владение и пользование общим имуществом объединения, надлежащее содержание дома и придомовой территории, содействие членам объединения в получении жилищно-коммунальных и других услуг надлежащего качества по обоснованным ценам и выполнения ими своих обязательств, связанных с деятельностью объединения совладельцев многоквартирного дома [2].

В настоящее время проблемы права собственности на жилье, его содержание, обеспечение населения жилищно-коммунальными услугами, своевременность оплаты этих услуг являются одними из жизненно важных, существенно влияющих не только на взаимоотношения между потребителями и поставщиками, но и на развитие экономических взаимоотношений в государстве в целом. Реформирование жилищно-коммунального хозяйства началось еще с момента провозглашения независимости Украины, но оно было малоэффективным. Связано это с тем, что при приватизации жилого фонда государство не выполнило требование Закона о передаче жилого фонда собственнику в технически исправном состоянии, что на сегодняшний день породило проблемы.

Согласно общегосударственной программе реформирования и развития жилищно-коммунального хозяйства на 2009–2014 гг., к концу 2014 р. в стране планировалось создать 45 530 объединений совладельцев многоквартирного дома. Однако, согласно данным Министерства регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства Украины, по состоянию на 1 января 2015 г. эта цифра достигла только отметки в 16536 созданных объединений, что составляет лишь 36 % запланированного количества.

Закон Украины «Об особенностях осуществления права собственности в многоквартирном доме» № 417 предусматривает, что управлять многоквартирными домами теперь будут не ЖЭКи, а сами жильцы. С 1 июля 2016 г. планировалось упразднение ЖЭКов, а управление домами должно было осуществляться собственниками квартир. Так, частью 5 ст. 13 Закона «Об особенностях осуществления права собственности в многоквартирном доме» предусмотривается: если в течение отведенного срока собственники многоквартирного дома, в котором не создано объединение собственников, не приняли решение о форме управления многоквартирным домом, управление таким домом осуществляется управляющим, назначаемым на конкурсной основе исполнительным органом местного совета, на территории которого расположен многоквартирный дом [2].

Отметим, что объединение совладельцев многоквартирного дома по своей сути не является альтернативой ЖЭКу. Оно – заказчик услуг, в то время как ЖЭК является исполнителем. Объединение само должно решать, как ему управлять домом: путем самообеспечения, нанимая обслуживающий персонал или выбирая на конкурсной основе компанию, которая будет это делать. Это может быть как частная структура, так и коммунальный ЖЭК. Теоретически и практически объединения совладельцев многоквартирного дома смогут обслуживать свой дом и сами: нанимать подрядные организации, заключать прямые договоры с организациями Облгаз и Облэнерго.

Остальные объединения должны в течение года выбрать себе управляющую компанию, которая и будет предоставлять жилищно-коммунальные услуги. Следует также отметить, что законопроект предусматривает жесткие требования к управляющей организации. Самостоятельно организованные жителями объединения совладельцев многоквартирного дома или кооперативы, согласно ч. 4 ст. 151 проекта Жилищного кодекса Украины, могут обслуживать свои дома только в том случае, если будут отвечать квалификационным требованиям, установленным Кабинетом Министров Украины, что создает условия для монополизации этого рынка. Причиной такой монополизации является возможность самостоятельного установления цен на услуги управления домом и получение управляющими компаниями прибыли [2].

Существуют немало проблем, связанных с самостоятельным управлением домом, среди них набор необходимого штата обслуживающего персонала (бухгалтер, сантехник, электрик, дворник и др.), заключение необходимых договоров с организациями – поставщиками различных коммунальных услуг (поставка энергетических и других видов ресурсов, вывоз мусора, обслуживание лифтов и др.), разработка и реализация после одобрения общим собранием объединения совладельцев многоквартирного дома планов проведения текущих и капитальных ремонтов, термомодернизационных мероприятий. В современных украинских реалиях решение этих проблем осложняется не столько из-за неподготовленности управляющего звена объединения совладельцев многоквартирного дома, сколько из-за скудного материального обеспечения значительной части населения страны, вплоть до обнищания, в том числе за счет снижения занятости на рынке труда. В условиях, когда люди не имеют достаточно средств для приобретения еды и лекарств, далеко не все объединения совладельцев многоквартирного дома смогут решить вопрос со своевременным внесением платежей, не говоря о комплексном утеплении и ином совершенствовании зданий и придомовых территорий. Пока это является реальной перспективой для ОСМД, созданных в результате инвестиционного строительства, за счет платежеспособности совладельцев.

Однако, стоит отметить, что в период приватизации жилья государство должно было передать его в технически исправном состоянии, поскольку согласно п. 3 ст. 2 Закона Украины «О приватизации государственного жилого фонда» приватизация квартир (домов), жилых помещений в общежитиях, включенных в план реконструкции текущего года, осуществляется после ее проведения собственником (владельцем) дома (общежития) [3].

Как показывает опыт других стран, объединение совладельцев многоквартирного дома является наиболее эффективной и рациональной формой управления многоквартирными домами с приватизированными квартирами, но только в случае надлежащего выполнения государством требования Закона о передаче жилого фонда. Однако, за рубежом нередко решаются и другие вопросы, например получение прибыли за счет сдачи в аренду площадей фасадов зданий для размещения рекламной продукции, которая используется для нужд такого объединения. Действующее законодательство в Украине, хотя и предусматривает такую возможность (порядок размещения рекламы на фасадах домов регламентируется статьей 16 Закона Украины «О рекламе» от 03 июля 1996 г. № 270/96-ВР и Типовыми правилами размещения внешней рекламы, утвержденными постановлением Кабинета Министров Украины от 29 декабря 2003 г. № 2067 (новая редакция этих Типовых правил действует с 14 июня 2012 г.), но в данном случае не состыкуется с положениями Налогового кодекса Украины [4; 5; 7].

Одним из дискуссионных вопросов создания и функционирования объединений совладельцев многоквартирного дома является вопрос возмещения ущерба, который может быть нанесен в процессе функционирования такого объединения. Закон Украины «Об особенностях осуществления права собственности в многоквартирном доме» предусматривает, что объединение отвечает по своим обязательствам средствами и имуществом самого объединения. То есть, если будет нанесен ущерб со стороны объединения совладельцев многоквартирного дома, объединение будет отвечать своим имуществом: всем тем, что ОСМД приобрело во время своей деятельности. Это могут быть, например, деньги на счетах. Жители считаются совладельцами всего имущества, и будут отвечать за причиненный вред своими средствами [2].

Важным является также вопрос определения правового режима имущества вспомогательных помещений, находящихся в многоквартирных домах. Законодательством установлено, что владельцы квартир многоквартирных домов являются совладельцами вспомогательных помещений дома, технического оборудования, элементов внешнего благоустройства и обязаны принимать участие в общих расходах, связанных с содержанием дома и придомовой территории соответственно своей доле в имуществе дома. Вспомогательные же помещения (кладовки, сараи и др.) передаются в собственность квартиросъемщиков бесплатно и отдельно приватизации не подлежат.

В связи с различным толкованием положений Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда», Конституционным Судом Украины 2 марта 2004 г. принято решение, которым установлено, что вспомогательные помещения (подвалы, сараи, кладовки, чердаки, колясочные и др.) передаются безвозмездно в общую собственность граждан одновременно с приватизацией ими квартир (комнат в квартирах) многоквартирных домов. Для подтверждения права собственности на вспомогательные помещения не нужно осуществлять дополнительные действия, в частности создавать объединения совладельцев многоквартирного дома и вступать в него. Владельцы же неприватизированных квартир многоквартирного дома признаны совладельцами вспомогательных помещений наравне с владельцами приватизированных квартир [3].

Вопросы о согласии совладельцев вспомогательных помещений на надстройку этажей, устройство мансард в многоквартирных домах, на совершение других действий относительно вспомогательных помещений, например аренды, должны решаться только с согласия жильцов дома, независимо от того, создано объединение совладельцев многоквартирного дома в таком доме или нет. Такое согласие обычно предоставляется общим собранием жильцов дома.

Не менее актуальным является вопрос о праве собственности на земельный участок, на котором расположен дом, а также на придомовую территорию. Исходя из положения ст. 11 Закона Украины «Об объединении совладельцев многоквартирного дома», передача на баланс имущества, в том числе земельного участка, которое входит в состав жилого комплекса, но не принадлежит объединению, не влечет возникновения права собственности на него, то есть объединение становится собственником земельного участка и придомовой территории только после получения акта о праве собственности на этот земельный участок [6].

Нередки случаи, когда субъекты предпринимательской деятельности фактически осуществляют самозахват прилегающих территорий вокруг жилых домов путем предоставления документов, оформленных органом государственной власти, который не имеет отношения к собственности имущества, принадлежащего по акту разграничения балансовой принадлежности ОСМД, строя там различные сооружения, не имеющие отношения к ОСМД. В связи этим объединениям совладельцев многоквартирного дома необходимо должным образом оформлять приватизацию земельного участка (придомовой территории), а также разрешить надлежаще вопрос собственности внутриквартальных дорог и подъездов. Как негативные последствия следует рассматривать, в первую очередь, отсутствие надлежащего разграничения дороги, по которой будет осуществляться подъезд к дому коммунальных служб (участок дороги, которые относится к определенному многоквартирному дому, необходимо содержать в надлежащем состоянии и не создавать препятствий для подъезда транспорта коммунальных служб).

Вопрос озеленения придомовых территорий также не конкретизирован, что может повлечь за собой загрязнение окружающей среды. Решением этой проблемы может быть усовершенствование законодательства путем уточнения разграничения территории каждого отдельного многоквартирного дома.

Фактически жилой фонд, особенно дома хрущевской постройки («хрущевки»), находится в состоянии изношенности высокой степени, если не полуаварийности. Принятие зданий в таком состоянии может привести к банкротству объединения совладельцев многоквартирного дома или его слабой работе. Среди контингента жильцов жилых домов, которые находятся в достаточно запущенном состоянии, много пенсионеров с низким уровнем доходов, которые не смогут обеспечить за счет своих средств ремонт того, что входит в совместную и неделимую собственность будущего объединения совладельцев многоквартирного дома. Естественно, о создании подобного объединения не может бать и речи применительно к таким зданиям, если городская власть не примет мер по приведению их в состояние, соответствующее строительным и санитарно-гигиеническим нормам.

Общеизвестно, насколько в жилом фонде Украины изношены коммуникации. Решением вопроса могло бы стать размещение государственного заказа на заводах, изготавливающих трубы, и централизованная повсеместная их замена, что позволило бы обеспечить занятость и эффективность в реальном секторе экономики, и решить вопросы по подготовке к созданию объединений совладельцев многоквартирного дома.

Таким образом, объединение совладельцев многоквартирного дома является эффективной формой управления многоквартирным домом только при условии выполнения всех рассмотренных требований и процедур, а также разрешения ряда проблемных вопросов, в частности, устранения аварийности и серьезных проблем зданий. Несмотря на утверждение Закона Украины «Об особенностях осуществления права собственности в многоквартирном доме», отдельные вопросы реформирования отношений в жилищной сфере и непосредственного создания такого объединения остаются проблемными. Причин замедленных темпов создания подобных объединений в Украине несколько. Однако, при условии надлежащего их рассмотрения и решения можно в достаточно краткие сроки изменить сложившуюся негативную тенденцию.

Предлагаем выделить следующие базовые пути решения проблемных вопросов создания и функционирования объединений совладельцев многоквартирного дома.

1. В целях подготовки к созданию объединений совладельцев многоквартирного дома необходимо проведение ремонтных работ по устранению аварийности зданий и существенных недостатков крыш, лестничных маршей и лифтов, поскольку юридические лица, на балансе которых стояли жилые здания, своевременно не проводили необходимые капитальные и текущие ремонтные работы в нарушение соответствующих нормативов.

2. Размещение государственного заказа на изготовление труб и пр. для централизованной замены изношенных коммуникаций по Украине.

3. Правовая регламентация по устранению пробелов в законодательстве относительно объединений совладельцев многоквартирного дома по вопросам возмещения ущерба, оплаты льготных категорий граждан, в частности инвалидов войны, и др.

4. Законодательно предусмотренная упрощенная передача права собственности на землю, например, с учетом возможности реализации права граждан на приватизацию земельных участков, которой большинство городских жителей не воспользовались.

5. Организация краткосрочных подготовки кадров и курсов по организации объединений совладельцев многоквартирного дома при исполкомах. Размещение разъяснительных и инструктивных материалов в Интернете, создание специализированных сайтов.

6. Реклама потенциальных претендентов на место управляющих компаний.

7. Объединения совладельцев многоквартирного дома, как и ЖСК, являются неприбыльными организациями. Нормативно установленная возможность исключений по получению доходов, которые могут быть использованы для проведения текущих ремонтных работ, например, за счет настенной рекламы.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, профессор Сергиенко В. В.

Литература: 1. Житловий кодекс Української РСР: Закон України від 30.06.1983 № 5464-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5464-10. **2.** Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14.05.2015 № 417-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/417-19. **3.** Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19.06.1992 № 2482-XII// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2482-12. **4.** Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80. **5.** Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами: Закон України від 29.12.2003 № 2067 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2067-2003-%D0%BF. **6.** Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 № 2866-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14. **7.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.